

MINISTERUL INSTRUȚIUNII ȘI AL CULTELOR

ADMINISTRAȚIA CASEI ȘCOALELOR

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ
№ 673.

MANUAL

DE

Biblioteca MIHAIL POPESCU
1923

LIMBA ROMÂNĂ

PENTRU

CLASA VII A SEMINARIILOR

CONFORM PROGRAMULUI DIN 1908

DE

GH. ADAMESCU

141098

BUCUREȘTI

Institutul de Arte Grafice și Editură «MINERVA». — B-dul Academiei 3. — Str. Edgar Quinet 4.

1912

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARIA
"CAROL I" BUCURESTI
COTA 37605

~~BIBLIOTECA UNIVERSITARA
Cota 075.3/14193
Inventar 141098~~

pi 34/08

BCU-Bucuresti

C141098

PREFAȚĂ

Manualul acesta este a doua parte a istoriei literaturii românești care, conform programului din 1908, este destinată a fi trecută în clasa VII a Seminariilor.

După o scurtă introducere, urmează cele două diviziuni prevăzute de program: jumătatea întâia și jumătatea a doua a Secolului XIX. Pentru ambele diviziuni s'au ales scriitorii cei mai însemnați, începându-se cu un mare prelat, cu Veniamin Costache. La fiecare scriitor precede o biografie și o caracterizare a operei lui, apoi vin bucățile de lectură, luate cât mai potrivit cu spiritul care trebuie să domnească în învățământul unei școale preoțești.

După ce se termină șirul autorilor din fiecare diviziune, urmează cercetarea curentelor și influențelor prevăzute de program. Ca încheiere, am adăos o caracterizare generală a fiecărei diviziuni.

Autorii și caracterizările aduc istoria literaturii până la finele secolului XIX, lăsându-se la o parte mișcarea literară din ultimii 10 ani, care nu e prevăzută în program.

La finele cărții am pus un apendice bibliografic, începând din secolul XVI și venind până la cei mai noi scriitori de cari se vorbește în manual.

Elevii vor găsi în manualul de față portretele tuturor autorilor din cari s'au reprodus bucăți și ale altora cari au avut un rol oarecare în mișcarea culturală. Pentru mulți autori am pus și facsimile; am pus reproduceri de pe copertele cărților mai vechi și ilustrațiuni menite a lămuri sau a face mai interesante bucățile de lectură.

O mare parte din aceste reproduceri sunt inedite, luate de pe cărțile, manuscrisele sau stampele din bogata colecțiune a Academiei Române. Pentru aceasta trebuie să mulțumesc d-lui I. Bianu, directorul instituțiunii, care nu numai mi-a dat libertatea de a face toate cercetările, dar mi-a dat chiar indicațiuni prețioase, cum și d-lor bibliotecari și arhiviști O. Lugoșianu, Nerva Hodoș, A. Ducea, I. Tuducescu, R. Caracaș, N. Cartoian, N. Zaharia, A. Obedenaru, cari mi-au dat ajutor prietenesc în căutările mele.

Gh. A.

INTRODUCERE

Literatura română începe foarte târziu după începuturile vieții politice a statelor românești. Eră natural să fie astfel, când limba românească nu se întrebuiștea nici în afacerile statului, nici în biserică. Nici nu găsim documente și scrieri în limba română mai vechi decât secolul XVI. Din acest secol ne-au rămas câteva tipărituri și manuscrise, însă fără valoare literară, de oarece nu sunt lucrări originale, ci traduceri de cărți religioase. În secolul următor încep a se ivi și scrieri de altă natură: cronici despre trecutul țărilor, cărți de legi, ba și câteva încercări poetice.

Această mișcare literară nu face progrese din pricină că influența grecească împiedică dezvoltarea-i firească; dar în aceeaș vreme — în secolul al XVIII — se produce la Români de peste munți o activitate de mare însemnătate datorită școlii ardelenene. Ea pune în contact pe scriitorii români cu cultura latină și italiană; perfecționează genul istoric, trecându-l dela cronică la istoria critică; popularizează cercetările asupra

limbii și gramaticii; produce și câteva genuri literare până atunci necunoscute: fabula și poema eroi-comică.

Aceasta este situațiunea la începutul secolului XIX.

I.

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN PRIMA
JUMĂTATE A SECOLULUI XIX

Literatura română ia în secolul XIX, o dezvoltare foarte însemnată, mergând alături cu progresele Românilor în alte ramuri de activitate economică, politică și culturală.

În principate, pe lângă curentul grec se introduce încet, încet, chiar în ultimii ani ai veacului trecut un alt curent: cel francez. El merge progresând cu cât înaintăm spre mijlocul secolului.

Cu începutul secolului XIX se adaugă curentul cel nou venit de peste munți: curentul latinist al școalei ardelenе.

În fine, unii din scriitori cunosc ceva din producerile poporului și se folosesc de ele.

Sub aceste influențe se dezvoltă literatura română în prima jumătate a secolului XIX.

La început între 1800—1830 se resimte mai ales influența grecească și apoi cea franceză. După 1830 încep a se simți efectele curentului

latinist. Iar pe la sfârșitul acestei perioade literatură poporană începe a fi răspândită și studiată și totodată se observă tendințe critice în contra unora din principiile școlii latiniste.

VENIAMIN COSTACHE

1768 — 1846

Născut dintr'o veche familie boierească, a învățat în Iași, la mănăstirea Neamțului și la episcopia din Huși. S'a călugărit tânăr și la 24 de ani ajunsse episcop în locul lui Iacob Stamatii la Huși (1792). După ce trecu la episcopia Romanului (1794) fu înălțat la scaunul mitropoliei Moldovei (1803). Chiar în anul urcării sale în scaunul mitropolitan, înființă la Socola un seminarium preoțesc, reorganiză tipografia mitropoliei și întemeie școala de cântări bisericești.

Incepând războiul între Ruși și Turci, demisionează din cauza intrigilor Rușilor (1808) și vine din nou în 1812; dar peste câțiva ani nenorocirile eteriei îl silesc să fugă în Basarabia, după ce încercase câțiva timp să conducă trupele țării pe care i le încredințase domnitorul Mihail Suțu, care părăsise tronul. Întors după

restabilirea liniștii, el lucrează pentru binele Bisericii, începe clădirea mitropoliei din Iași, traduce și tipărește cărți, dar în timpul

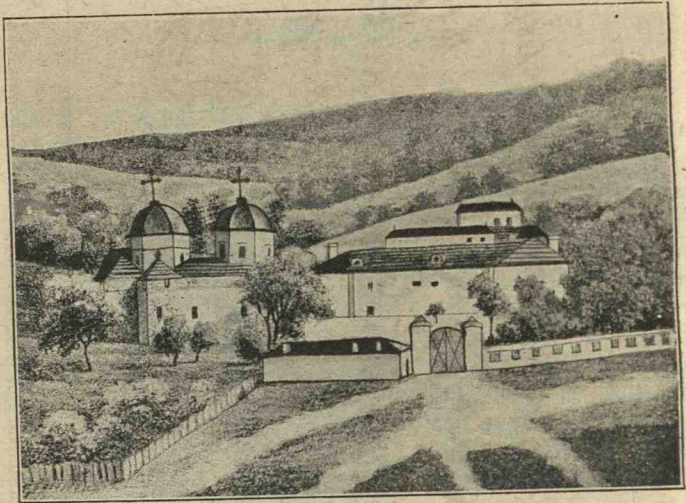
Veniamin Costache

(de pe un portret dela Seminarium din Iași)

domniei lui Mihail Sturza e nevoit să se retragă la mănăstirea Slatina (1842) unde rămâne până la moarte.

* * *

Nu numai slujitor al altarului, nu numai propovăduitor al cuvântului dumnezeesc, dar iubitor de patrie și luptător pentru drepturile ei în vremuri grele și înnourate, Veniamin este una din figurile trecutului nostru care se impune prin mulțimea calităților

Seminariul din Socola

(de pe o stampă din colecția Academiei Române)

înalte și rare, prin curătenia și sfințenia vieții, prin devotamentul nemărginit pentru adevăr și bine.

Dela dânsul nu avem lucrări originale; avem însă un mare număr de traduceri: cărți de dogme, de istorie bisericească sau de cult. Cele mai însemnate sunt: *Istoria vechiului și noului testament*; *Cele 7 taîne*; *Funia întreită sau tratație despre existența lui Dumnezeu*; *Piatra scandelei sau istoria schismei*; *Istoria bisericească*.

Importanța lor stă nu numai în faptul că a îmbogățit literatura noastră eclesiastică, dar și prin aceea că a contribuit la așezarea limbii noastre literare prin terminologia întrebuintată și prin discutarea chestiunilor de limbă în unele din prețioasele sale prefete.

Iată cum aprețiã M. S. Regele (în discursul dela serbarea centenarului seminariului), activitatea marelui mitropolit :

«Mitropolitul Veniamin într'un lung șir de ani, nu cruță nimic pentru a ridicã cultura moralã și intelectualã a ucenicilor săi și a înlăturã înrãuirile slavone și grecești, atunci precumpãnitore în Biserica rãsãriteanã. Astfel fu întemeiat Seminariul dela Socola, care n'a întârziat a deveni, cu sãrguința neobositã a marelui Ve-

Ф Ѹ Н Ї Ѽ

САЪ

Ф Р И Н Г І Ѽ
 А Т Р Е Н Т Ъ

ТЪЛМЪЧИТЬ ДЪН ГРЕЧАСКЪ АРХИМАНДАКИЧАСКЪ
 САЪ МОЛДОВЕНЕСКЪ.

ДБ

СМЕРНТЪЛ КІРІЪ КЪР.
 ВЕНІАМИН КОСТАКИ
 МИТРОПОЛІТ СЪЧЕВІН ШИ
 МОЛДАВІВН

ШІ АКАДЪМІАТИКАШ ДАТЬ ТИПЪРИТЬ, КЪ ТОАТЬ
 КИЛЪМЛА ПРЕШЕФУНЦІВІ СЪЛЕС, СПРЕ ФОЛОСЪЛ ДЕ
 ВЪЩЕ АНЪМЪЛЪИ.

Лтипографіа С. М. АН ІАШ 1831.
 Григоріе ІАНОМЪ ШІТИНІТОРІЮ.

Titlul cărții „Funia întreitã“ din 1831
 (de pe un exemplar din biblioteca autorului)

niamin, un focar de studii serioase și o pepinieră de pr și pă-trunși de înalta lor menire.

«Să pomenim dar cu dragoste și recunoștință numele neuitat al acestul venerat Prelat, alături cu numele celor mai buni și mai mari dintre fiii țării. În urma lui a rămas o operă adevărat națio-nală, pe care a apărat-o în contra tuturor sguduirilor ce i-au stat împotriva. El ne-a transmis-o ca o dovadă pipăită de patriotismul clerului românesc și de strânsa legătură ce totdeauna a domnit între propășirea Bisericii și dezvoltarea Statului Român».

PREFAȚA LA VIEȚILE SFINȚILOR

În anul 1807 a apărut cartea «Viețile sfinților», tradusă în mânăstirea Neamțului. Ea s'a tipărit cu blagosloven'a și cu ajutorul Mitropolitului Veniamin, parte în mânăstire, parte în tipografia Mitropoliei. În 1807 au apărut viețile sfinților din Septemvrie. Cartea are la început o dedicațiune către Mitropolit din partea soborului mânăstirei; apoi vine prefața lui Veniamin, din care se extrag pasagii'e ce urmează. Viețile sfinților din celelalte luni s'au tipărit în anii următori și s'au terminat în 1815. (Re-producerea de mai jos este de pe: «Bianu și Hodoș, Bibliografia româ-nească veche», vol. II).

Cuviosul Paisie, starețul și Arhimandritul sfințelor Mă-năstiri Neamțului și al Secului, viind dela Sf. Munte cu câțiva din părinți, ucenici, Moldoveni și Sloveni și priimit fiind de prea blagocestivii¹⁾ stăpânitori ai vremii aceea, atât politicești, cât și bisericicești, — și sălășluindu-se mai întâiu în sfânta mânăstire Dragomirna, apoi în Secul, după aceea și în mânăstirea Neamțului, unde și până acum petrec ucenicii lui, — și văzând pe blago-cestivul neamul acesta românescul, lipsit de cuvântul lui Dumnezeu și învățăturile sfinților părinți și dascali ai Bisericii noastre, care învață pentru viața și petre-cerea monahicească, pentru îndreptarea năravurilor, pentru biruirea lor, pentru a supune pre trup sufletului, pentru descurcarea patimilor sufletului și ale trupului și

¹⁾ *Blagocestivi*: pioși.

pentru unirea sufletului cu Dumnezeu, — s'au sârguit mai întâiu cuvioșia sa a tălmăci cuvinte de-ale sfinților părinți ; apoi și pre ucenicii săi, pre unii dintre dâșii să tălmăcească din cele elinești, iară pre alții și din cele slovenești. Dintre cari au fost unul și acesta ce le-au tălmăcit, pre carele ca pre unul ce eră și cam de limba slovenească și știă mai bine limba, l-au pus să le tălmăcească. Și având râvnă firească către lucrurile cele sufletești și îmbărbătându-se cu osârdia către cele de folos obștii și patriei, s'au apucat de acest lucru pre de mult folos sufleteș pricinuatoriu pre care văzându-l noi tălmăcindu-se, și cunoscându-l a fi de mare folos sufleteș pricinuatoriu nu numai monahilor, ci și mirenilor, nu numai celor mari, ci și celor mici, nu numai bărbaților, ci și femeilor, nu numai cetățenilor, ci și țărănilor, nu numai înțelepților, ci și proștilor, pentru aceasta l-am sineșit ¹⁾, și de aceea pre numitul tălmăcitoriu dupre putere, l-am ajutorat cu cele de nevoie, l-am îndemnat, i-am făcut toată lesnirea ca să le poată tălmăci cu lesnire. Care lucru iată că și după dorire și pofta noastră și a cuviosului Paisie Starețul, la bun sfârșit au ieșit, că viețile acum s'au tălmăcit, și neamul cel sărac, de cuvintele sfinților părinți și de viețile lor s'au îmbogățit și cel gol de podoabe duhovnicești cu istorii frumoase și sfinte s'au împodobit. Ce-i mai lipsește ? Ce alt ? Decât să se scrie cu condeiu de hier, după cum se roagă și lov, cine va da, zicând, să se scrie cuvintele acestea cu condeiu de hier, adecă să se dea în tipariu. Această lipsă voidn ca să se îplinească, am dat poruncă la Mânăstirea Neamțului ca să se înceapă a o da în tipariu. Și fiindcă Mânăstirea iaste lipsită de cheltuială, nu poate răspunde la o atâta cheltuială, încărcată și îngreuiată fiind cu ale sale cheltuele, noi cu sfatul și cu voia părinților am

¹⁾ *L'am sineșit*: mi l-am însușit (arhaism)

luat șase luni aice, ca în tipografia sfintei mitropolii să se tipărească, ca și viețile sfinților mai curând să iasă, și neamul rumânesc mai degrabă să se folosească și Mănăstirea de jumătate cheltuială și supărare să se izbăvească.

Deci priimiți-o, o prea iubiți și prea blagocestivi cetitori, cu toată osârdia și evlavie și dragostea.

Dar poate va zice cineva, aici împotrivindu-se: Eu văz că nu mai cetesc nici un cuvânt al lui Dumnezeu, și trăiesc, văz că nu mai moriu; deci neadevărate sunt acele care le zici și mincinoase. Către carele răspundem: O omule, aceea ce vezi, iaste viață trupească, și trupul nu folosește nimic. Căci când tu nu poțtești nici îți iaste drag să cetești cuvintele cele învățătoare de fapte bune, sufletul tău iaste mort de cătră fapta bună aceasta. Când sufletul tău nu se smerește, nu se umilește, nu se căește de păcatele cele făcute de tine, când nu te părăsești de răutăți, când nu cercetezi bolnavii, când nu miluești pre săracul ce-ți dă mâna, când nu iubești pre aproapele ca pe sine-ți, când zăvistuești sporirea aproapelui, când nu numai nu miluești pre sărac, ci și ce are îi răpești,— atunci sufletul tău iaste mort cu totul despre faptele bune acestea, care prin cetirea dumnezeieștilor scripturi se lucrează, și se cresc și se adaog.

Pentru aceasta vă rugăm și vă îndemnăm, îmbrățișați-o și citiți-o, nu odată, nici de două ori, ci de multe ori; nu ziceți că am citit odată sau de două ori și ne iaste destul, că mântuirea sufletului iaste întru mult sfat, zice Ecclesiastul. Dacă de multe ori o veți ceti cu evlavie și cu credință dreaptă și cu luare aminte, sufletul d-voastre către urmarea celor bune se va deșteptă; mintea se va lumina, ochii se vor face două râuri, sau două iazere de lacrimi. Atunce se va da dela Dumnezeu putere sufletului spre lucrarea faptelor celor bune și spre urmarea

celor cetite. Atunce veți cunoaște milostivirea lui D-zeu, bunătatea, facerile de bine cele cătră om. Atunce veți cunoaște câtă dragoste au arătat sfinții cătră Dumnezeu Ziditorul său, cât unii adecă pre trupurile lor nu și le-au cruțat, ci tiranilor spre munci le-au dat, pentru dragos-tea lui, iară alții cu post și cu toată pătimirea rea și le-au topit. Deci îmbrățișați-o, banii aceia cari-i cheltuiți rău la jocul cărților, la bancheturi și la alte cheltuele nefo-lositoare și de suflet pierzătoare, pentru care, o! cât veți să fiți întrebați în ziua judecății, dați-i la cumpă-rarea cărților acestora, și veți aveà plată dela Dumnezeu și laudă că nu i-ați cheltuit rău. Vremea aceea pre care o cheltuiți la jocul panțarolii, și al lotului și a altor de-șertăciuni, cheltuiți-o întru fapta bună a cetirii cărților sfinților părinți, și veți scăpà de acele vorbe multe de-șarte ce vorbiți jucându-vă.

IANCU VĂCĂRESCU

1786—1863

Iancu Văcărescu este fiul lui Alecu Văcărescu, poet și acesta și cel mai însemnat din această familie, din care a făcut parte și Ienăchiță, căruia i se datorește acel vestit testament în versuri :

Urmașilor mei Văcărești,
Las vouă moștenire
Creșterea limbii românești
Și-a patriei cinstire.

A căpătat o instrucțiune îngrijită, studînd la Viena (1804—1815) literatura clasică greacă și parte din literaturile moderne. A fost un patriot și un spirit doritor de progres : a sprijinit pe Gheorghe Lazăr în reformarea școlii ; a încurajat înființarea teatrului românesc ; a fost adversar al Domnilor greci și prieten al lui Tudor Vladimirescu ; a protestat în contra Regulamentului organic ; a ajutat

Iancu Văcărescu
(de pe un portret)

pe tinerii cu însușiri literare, precum a fost Grigore Alexandrescu.

Iancu Văcărescu ne-a lăsat mai multe traduceri, dintre cari cea mai însemnată este *Britannicus*, tragedia lui Racine (1827), precum

și un volum de *poezii* originale (1830—1848), în cari vedem elegii, imnuri patriotice și lucrări inspirate din credințele populare sau imitate după poetul grec Anacreon.

lata cum caracterizează Al. Odobescu însemnătatea Văcăreștilor :

«Trei generațiuni de Văcărești literați, în culmea cărora se înalță poetul lăncu Văcărescu, au venit într'adevăr, adăpați în sănătoase studii elenice, să aducă limbii românești, cu un adevărat amor al patriei și al frumosului, o cultură începândă, în care ei toți au simțit pornire de a uni verdeața vârtoasă și nemăestrăta cruzime a limbii naționale, cu docta și mlădiita perfecțiune a elenismului; în scrierile lor, și mai cu seamă într'ale acestui din urmă, se ivesc învederate silințe de a conduce limba noastră încă șovăindă pe caile măestrite, dar anevoioase pentru imperfecțiunea ei, ale limbilor vechi; din asemenea încercări, uneori încununat cu cel mai deplin succes, și în alte dese rânduri înfrânte dinaintea unor grele arduități au născut asprimile și anevoințele de stil și de versificare ce se zăresc în unele scrieri ale Văcăreștilor și mai ales în tragedia *Britannicu*, unde traducătorul, voind să se constrângă la un stil cu totul clasic, la prozodia complicată și exigentă a versului alexandrin, cu precauțare își crease mai de neînvins greutăți».

LA PRAVILA ȚĂRII supt pecetea acestui principat

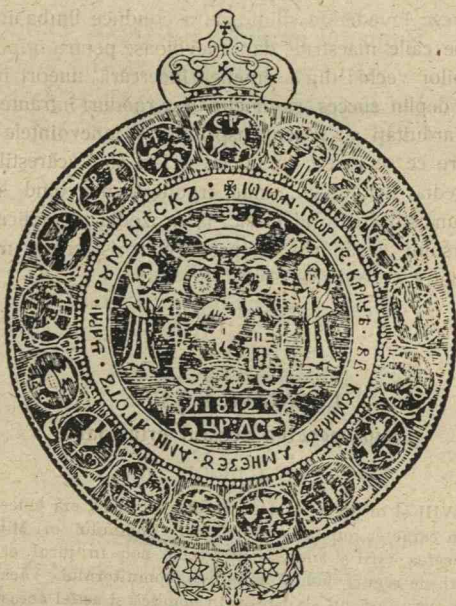
În sec. XVIII și în primele decenii ale sec. XIX eră obiceiul ca tipăriturile cu un caracter oficial sau dedicate Domnului ori Mitropolitului să poarte pecetea țării și adesea sub pecete sau în jurul ei se puneau câteva versuri, de regulă laude la adresa Domnitorului. Văcărescu face poezia de aci, care însă nu s'a tipărit în condică și astfel această legiuire a apărut fără «stihurile peceteii».

Șapte-spre-zece înconjor,
Semne¹⁾ de rodnicie,
Acvila ce-a venit în sbor,
Din Roma la Dacie.

¹⁾ Simboalele a 17 județe ce alcătuiesc Țara-Românească, și a căror închipuire înconjoară pecetea țării (Nota aut.).

Pajere sfântă, ea, ș'aici
 Ca'n multele Provinciîi,
 Lesne-a supus pe Daci voinici,
 Cu dreptul biruinții.

Iar începând a s'odihni
 În multă 'ncredințare
 Că soarta-i de-a tot stăpâni
 Margini, hotare n'are, —

Pecetea Condiției lui Caragea, 1818

(De pe un exemplar din biblioteca Academiei Române)

Romanul suflet s'a adus
 Singur la moleșire,
 Știind tot Neam a-i fi supus
 A izbândi el, fire! ¹⁾

¹⁾ Știind tot neam a-i fi supus, a izbândi el, fire = știind [că e] fire [firesc] ca tot [orice] neam a-i fi [să-i fie] supus.

Incet, s'adoarme câțiva ani :
 Toate se dau uitării,
 Români se fac acei Romani,
 Acvila, — corbul țării ;

Corb ce'n pecete, odihnit,
 A sta se mulțumește,
 C'un semn de lege dăruit,
 In gură-i se păzește ;

Romanul împărat, cel sfânt,
 Stând la Mitropolie,¹⁾
 De Românie cu'n cuvânt
 li dau lui măturie.

Cu aceste semne ori la ce
 Pecetea când s'așază,
 Ea pentru vremi chezașă e,
 Și martoră și pază.

Deaceea asemenea ș'acum
 La pravilă se pune ;
 Românilor deschide drum
 De multe nădejdi bune.

Temeiul cel mai neclintit
 Al omului păzește,
 Nou, românește-alcătuit,
 Din scrise 'mpărătește.

Cele ce-avem a le păzi
 Pravila e datoare
 Și cumpănă a nu porni
 Spre cap nici spre picioare.

¹⁾ Sf. Constantin.

Ah ! de-ar puteà-a ne dobândi
 Și câte-avem pierdute !
 Atunci ce duhuri n'ar gândi !
 Ce guri ar mai fi mute ?

Atuncea și-acest Corb sărman
 Iar Acvilă s'ar face ;
 Și-or'ce Român ar fi Roman
 Mare'n răsboiu și'n pace.

Sfânta dreptate s'arătând ¹⁾
 La suflete romane,
 Stări ar da loc după-al lor gând
 Nu 'nșelăciuni vicleane.

Iar nedreptatea p'ăst pământ
 N'ar fi dumnezeire,
 Spaimă făcând cu or'ce vânt
 La românească fire.

L A M I L C O V

1830

De unde-ți vine numele, pârâu fără putere,
 Ce despărțirea Neamului tu îndrăznești a cere ?
 Milă 'nceputu-ți, Milcov sec, de va să-ți dobândească,
 Sfârșitu-ți va, lumea oftând, în veci să te urască.
 Desprețuire frații dau puterii-ți ne 'nsemnate !
 Căci, despărțit ori depărtat, fratele tot frate.

1) Arătându-se, inversiune forțată.

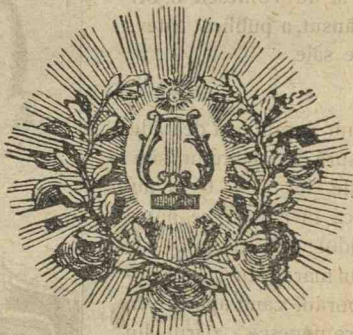
ПОЕЗІИ ЛЕОСЕ

ДІА

VASILE CĂRLOVA

але Д. марелѣї

ІОГОФЪТ І. ВЪКЪРЪСКЪ.

1830.

Titlul colecției de poezii a lui I. Văcărescu din 1830
(de pe un exemplar din bibl. Academiei Române).

VASILE CÂRLOVA

1809 — 1831

Vasile Cârlova se socotește a fi Târgoviștean. A dobândit învățatură grecească și franțuzească, cum se obișnuia pe acel timp. A fost ofițer și a murit în vârstă de 22 de ani. A început a scrie versuri foarte de tânăr. Incurajat de Heliade și de Voinescu II, ofițer ca și dânsul, a publicat câteva din poeziile sale.

* * *

Cârlova nu a putut să dea adevărata măsură a talentului său: însă poeziile lui, 5 — 6 la număr, arată că în adevăr se putea mult nădăjdui dela dânsul. Ele produsera un mare entuziasm printre contemporani când apărură în «Curierul românesc», ziarul lui Heliade.

Cu deosebire au fost admirate: elegia asupra «*Ruinelor Târgoviștei*» și «*Marșul Oștirii*», scris cu ocazia înființării miliției românești.

Iată cu ce cuvinte caracterizează Bălcescu opera lui Cârlova, vorbind despre cele ce s'au scris asupra Târgoviștei.

«Dar nimeni n'a simțit aceasta mai puternic și n'a exprimat în cuvinte mai frumoase simțirea sa, ca tine, Cârlova! floarea poeziei, june cu inimă de foc. Ca o cometă trecătoare, tu străluciși un minut peste România uimită și încântată de lucirea ta. O moarte crudă te răpi fără vreme; dar apucași a ne lăsa o lacrimă fierbinte pentru gloria trecută și o scânteie dătătoare de

Vasile Cârlova
(de pe *Revista Nouă*)

viață pentru viitor. Cântarea ta sublimă asupra ruinelor Târgoviștei pune pecetea veșniciei asupra-le și ni le va păstra chiar când pustiirile anilor le vor șterge cu totul de pe pământ».

RUINELE TÂRGOVIȘTEI

O ziduri întristate, o monument slăvit !
 În ce mărire 'naltă și voi ați strălucit,
 Pă¹⁾ când un soare dulce și mult mai fericit
 Iși revărsă lumina p'acest pământ robit !
 Dar în sfârșit Saturnu, cum i s'a dat de sus,
 În negura uitării îndată v'a supus.
 Ce jale vă coprinde ! Cum totul v'au pierit !
 Sub osândirea soartei de tot ați înegrit !
 Din slava strămoșească nimic nu v'au rămas,
 Orunde nu se vede nici urma unui pas ;
 Și 'n vreme ce odată orcare muritor
 Priviă la voi cu râvnă, cu ochiu ațintitor,
 Acum de spaimă multă se trage înapoi
 Îndată ce privirea îi cade drept pe voi...
 Dar încă, ziduri triste, aveți un ce plăcut.
 Când ochiul vă privește în liniștit minut
 De milă îl pătrundeți, de gânduri îl uimiți !
 Voi încă în ființă drept pildă ne slujiți
 Cum cele mai slăvite și cu temeiu de fier
 A omenirii fapte din fața lumii pier ;
 Cum toate se răpune²⁾ ca urma îndărăt
 Pe aripele vremii, de nu se mai arăt ;
 Cum omul, cât să fie în toate săvârșit,
 Pe negândite cade sau pierie în sfârșit...
 Eu unul, în credință, mai mult mă mulțumesc
 A voastră dărâmare pe gânduri să privesc,

¹⁾ Particularitate dialectală muntenească.

²⁾ Greșeală particulară Muntenilor dela orașe.

Decât zidire 'naltă, decât palat frumos
 Cu strălucire multă, dar fără un folos ;
 Și 'ntocmai cum păstorul ce umblă pre câmpii
 La adăpost aleargă când vede vijălii,
 Așa și eu acuma, în viscol de dureri,
 La voi spre ușurință cu triste viu păreri.
 Nici muzelor cântare, nici milă voiu din cer,
 O patrie a plânge cu multă jale cer !
 La voi, la voi, nădejde eu am de ajutor,
 Voi sunteți de cuvinte și de idei izvor.
 Când zgomotul de ziuă înceată peste tot,
 Când noaptea atmosfera întunecă de tot,
 Când omul de neazuri, de trude ostenit,
 În liniștirea nopții se află adormit :
 Eu nici atunci de gânduri odihnă neavând,
 La voi fără sfială viu singur, lăcrămând
 Și de vederea voastră cea tristă însuflat,
 A noastră neagră soartă descoper ne'ncetat.
 Mă văd lângă mormântul al slavei strămoșești
 Și simț o tânguire de lucruri omenești
 Și mi se pare încă c'auz un jalnic glas,
 Zicând aceste vorbe : «Ce vai ! au mai rămas,
 «Când cea mai tare slavă ca umbra au trecut,
 «Când duhul cel mai slobod cu dânsa au căzut !»

.....
 Acest trist glas, ruinuri !¹⁾ pre mine m'au pătruns
 Și a huli viața în stare m'au adus.

.....
 Deci priimiți, ruinuri ! pân'voiu vedeă pământ,
 Să viu, spre mângâiere, să plâng p'acest mormânt
 Unde tiranul încă un pas n'a cutezat,
 Căci la vederea voastră se simte spăimântat !

¹⁾ Aceasta eră forma pluralului dela vorba *ruină*, formă neregulată, care a și dispărut.

ODA OȘTIRII ROMÂNE

Dragii mei ! copii răsboinici, ascultare mumei dați !
Iată vremea, mic și mare, armele să 'mbrățișați,

Strigând toți c'o glăsuire

Spre a mumei fericire :

S'alergăm de obște, frați !

Cerul vouă vă deschide un drum foarte lăudat,
Ca să mergeți cu pas mare către slavă ne'ncetat.

Fie vouă dar în minte,

Că Europa însăși simte

În ce cale ați intrat.

Glasul patriei să sune în auzul tuturor,
Strigând vouă : « Lenevirea rușinată sub picior ! »

Toți acum cu o strigare

Spre a voastră înălțare

Să dați mână d'ajutor.

Acea armă ruginită și ascunsă în mormânt
Brațele să înfierbinte ; iasă iarăși pe pământ !

Tinerimea s'o 'ncunune

Cu izbânzi și fapte bune ;

Pe ea facă jurământ !

Înaintea fie-cărui îndestul v'ați umilit ;
Îndestul și lenevirea în somn greu v'a stăpânit ;

Acea soartă fără milă

Sau de voie sau de silă

În sfârșit v'au slobozit.

Priviți slava de aproape ; voi în urmă-i ați călcat
 Și pe fruntea fie-cărui raza ei au luminat ;

Deci la arme dați năvală

Și pe rând ieșiți cu fală,

Corbul¹⁾ iată s'a nălțat !

El sub aripă-i vă chiamă și vestește ca să știți
 Că d'acuma înainte *Nație* să vă numiți ;

Deci d'acuma înainte

Alergați cât mai fierbinte

Laudă să dobândiți.

Pe această cale sfântă înfrunțați orice nevoi ;

Biruința pretutindeni să se fie după voi

Și strigați c'o glăsuire :

«Slavă, dragoste, unire

«În veci fie lângă noi !»

Înainte-vă vrăjmașii să aplece fruntea lor,

Să-și cunoască neputința, ca să scape de omor ;

Dar atunci a voastră mână

Pe ei fie mai blajină,

Dându-le și ajutor.

Vitejia și răbdarea aici încă moștenesc ;

Încă curge printre vine acel sânge strămoșesc

Ce la vreme se arată

Și nu pierе nici o dată

Ca un dar dumnezeesc.

¹⁾ Se știe că semnul principatului Munteniei eră un *corb*. Bălcescu, publicând și el poezia această, a pus în loc : *Vulturul*.

Pe câmpia românească, tot tăcere până când?
 Până când de arme pline să nu sune când și când?
 Și pe 'ntinsa ei lățime
 Să nu iasă cu iuțime
 Cetele mereu la rând?

Aici școala biruinții într'o vreme au stătut,
 Ale cării ruine se văd încă vechi de mult;
 Dar acum fără zăbavă
 Acea strămoșească slavă
 E să vie în minut.

Glasul nostru strigând «Slavă!» pe strămoși au deșteptat
 Ale cărora țărâne în morminte s'au mișcat
 Ș'a lor umbre 'n veci tăcute
 Stau cât colo nevăzute
 Privind steagul înălțat.

Ce privire dulce mie! steagul fâlfâie în vânt;
 Armele lucesc și slava iese iarăși din mormânt;
 Tinerimea îndrăsneată,
 Mândră, falnică, măreață,
 Ușor calcă pe pământ.

Lacrimă de bucurie! curgi, ah, curgi neîncetat!
 Veacuri sunt de când ascunsă p'al meu sân tu n'ai picat.
 Arma, iată că lucește!
 Slava, iată că zâmbește!
 Corbul, iată-l s'a 'nălțat!

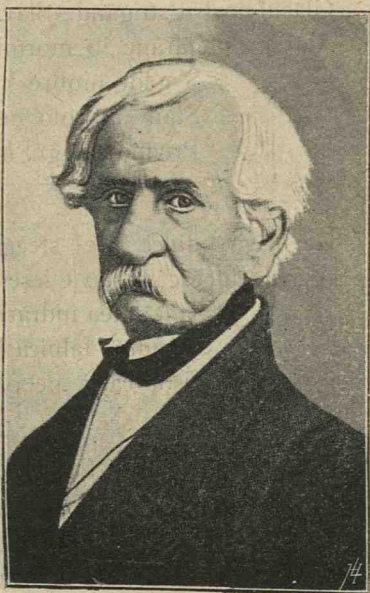
GEORGE ASACHI

1788 — 1871

Născut la Herța, fiu al unui preot învățat, făcù studii în Lemberg (1797—1804), unde învătă filozofia și ingineria. Se duse apoi la Viena (1805), unde învătă astronomia și pictura și la Roma (1809), unde se ocupă cu literatura și arheologia. Fiind la Roma, scrise versuri în italienește, cari se publică într'o revistă și fu admis într'o societate literară de acolo.

Întorcându-se în țară (1813), fu numit profesor la Academia dela Mitropolie, unde ținù, în vreme de cinci ani, un curs pentru ingineri hotarnici și la sfârșit organiză o expozițiune cu lucrările elevilor săi.

Sprijinit de Mihail Sturdza și Veniamin Costache, el putù să ție piept dascălilor greci și să păstreze cursurile sale predate în limba românească; ba, în 1820, fu trimis chiar în Ardeal să găsească profesori pentru seminariul dela Socola. Astfel deveni tovarășul de muncă al Mitropolitului și curând dobândi un rol de frunte în mișcarea culturală a țării.

George Asachi
(de pe o fotografie)

După ce se urcă pe tron Ioniță Sandu Sturdza (1822), Asachi fu trimis de noul Domnitor ca agent diplomatic la Viena, unde stete cinci ani.

După încheierea păcii dela Adrianopol, el fu secretarul comisiunii pentru redactarea Regulamentului Organic și, în această calitate, se duse la București și mai târziu la Petersburg, astfel că lasă câțva timp la o parte interesele școlii. Îndată însă ce s'a pus în aplicare Regulamentul, a căutat să organizeze cât mai bine instrucțiunea după noua lege.

În 1829 Asachi înființă cea dintâiu gazeta în Moldova : «Albina Românească». Tot lui se datorește conservatorul filarmonic din Iași (1839), care a pregătit reprezentații de opere în românește.

În timpul domniei lui Mihail Sturdza, el lucră pentru întemeierea Academiei Mihăilene (1835) și pentru desvoltarea învățământului de toate gradele.

În vreme de peste 40 de ani el ocupă funcțiunea de director sau «referendar» al școlilor din Moldova și în acest timp publică mai multe dări de seamă, cari sunt prețioase documente pentru istoria instrucțiunii la noi.

După 1850 Asachi se retrase din postul său și se ocupă cu literatura până la moarte.

* * *

El a scris foarte mult și în toate genurile: cărți didactice, piese de teatru, poezii, nuvele istorice, etc. Valoarea literară a scrierilor sale este însă foarte mică. El e mai însemnat pentru opera culturală ce a realizat. În acest înțeles vorbește de dânsul V. A. Urechia în discursul ce a rostit la inaugurarea statuei lui Asachi.

«G. Asachi nu este un om; el personifică o întreagă epocă, o întreaga națiune. Istoria lui G. Asachi este însăși istoria Moldovei din prima jumătate în secolul al XIX-lea.

«Și G. Asachi nu urmăria unilateral numai propășirea limbei și a școlii române, el se preocupă de toți factorii multipli ai culturii naționale.

«Urmărind îmbunătățirea școlii și cultivarea limbei G. Asachi provoacă numeroase creațiuni de institute proprii a înlesni cultura națională.

«Da, ilustre bărbat al națiunii române, retras mulți ani în modesta casă dela Copou, Națiunea în febrila agitațiune a renașterii te-a fost uitat.

«Da, uitat ai fost, o! G. Asachi în vâlmășagul faptelor noilor generațiuni, dar națiunea și-a reamintit de tine de îndată ce seninul

se făcu pe cerul politic. Ea s'a întrebat: cine este acel om genial, care a pregătit în cursul de jumătate de secol regenerarea noastră națională? Și la această întrebare au răspuns munții și văile Moldovei, școalele mari și mici din această țară, temeliile tuturor instituțiilor culturale existente: e G. Asachi!

«Vreți să salutați pe marele restaurator al școalelor și conducător al culturai naționale în timp de $\frac{1}{3}$ secol, voi generațiuni tinere, care nu l-ați cunoscut? voiți să îngenunchiați înaintea lui, voi contemporanii săi, cari l-ați fost uitat? Iată-l! Bătrân, liniștit în durerea lui, cugetând la națiunea pentru care a lucrat ca nimeni altul. În nemișcarea lui granitică el pare că încă zice națiunii ce a iubit: «Roștim bine că ești o națiune plină de vitalitate, căci numai acele națiuni trăesc, cari până în sfârșit nu uită pe cei cari au lucrat pentru dănsese».

LA MOLDOVENI

La restatornicirea Domnilor pământeni

Această poezie e scrisă cu ocazia urcării pe tron a lui Ioniță Sandu Sturza în 1822. E luată de pe ediția de poezii a lui Asachi dela 1863.

Viers înalt de bucurie se răsune împrejur,
Astăzi gemetul Moldovei în armonii se preface,
Astăzi soarta înblânzită ni urează cu ogur
Și din cline seninoase se întoarnă lină pace,
Se întoarnă sante drituri ce's odoare unui neam:
Spre a căroră domnire de mult rugi noi înălțam.

O puternică furtună pe Moldov' a fost împins
Se plutească pe o mare de pericoli presurată
Și poporul fără cârmă, de mii tunete atins,
Așteptă a sa sfârmare și peire 'nfricoșată.
Obosite elemente mug și sun' azi mai încet,
Vântul stă, s'alină marea, de port ne-am apropiet.

Ni s'arată la vedere un frumos liman vecin,
Favoritul zefir suflă și lucesc senine stele;

КЪТРЪ НБМУЛ МОЛДАВІЕЙ

ПѢНТРЪ ПТОАРЧРЪ ПРИБЛѢГНАШУ СЛѢ
ШІ ПРЪДАНІЕ АЗНАІ 8. ОКТѢБРѢ.
АНТРЪ КАРЪ СЛѢ СЪІ ПРЪСКЛѢНЪ ДОМНІИ

ПРЪ АНГАЧѢТЪ А БЯНѢ КРѢДІНЧОСЪ А
ШІ ПѢТРІѢТЪ А ДѢМК

ІСѢАНН САНЦЪА СТЪРЗЪ ВВОД.

ѢДЪ

АЛЪН ГЕОРГЪ АСАЧІ

БІШІ 1822.

Însă cursul cela este de mii stânce încă plin
 Și tresvie cere dreaptă cu 'ndoite opintele,
 Căci o luntre sdruncinată ce a scăpat din Ocean
 Dacă uită privegherea va peri chiar în liman.

Pe Moldova când ferice eră 'n pace și 'n războiu
 Schiți, Panoi, Sarmați și Asian'a putut nicicum s'o sfarme,
 Prin a ei virtute gustă nemurire între noi:
 Înțeleptul Alexandru, Ștefan fulger între arme!
 Dar' pe a timpurilor aripi fericiri și măriri fug,
 Fii, Moldovo, neînvingă puind patimele 'n giug.

Patrioți! veniți cu toții lângă Tronul cel dorit
 Să 'ncheiem spre a lui tărie jurământurile sfinte!
 După un curs de ani o sută ziua ceea a venit
 Întru care *fiul Patriei* fi-va Domn ș'al ei părinte.
 Patria maică'n a ei floare a fost nouă ajutori,
 Fericți de fii când astăzi vor fi ei cunoscători.

Auritele palaturi, nalță turnuri către nor,
 Ș'a străbunilor mărire din surpări vor să răsară,
 Necurmat va să reverse avuțiilor izvor:
 Înflorire, fericire și repaos preste țeară,
 Când ni-a fi temeiu și cârmă sub un Domn bun înțelept
 Legea, Patria, Unirea și un cuget bun și drept.

BROASCA ȘI BOUL

Asachi a publicat un mare număr de fabule, cele mai multe traduse de pe *La fontaine*. Urmează aci două din acestea.

Broasca mică cât un ou,
 A văzut păscând un bou
 Și mirându-se prea tare
 De-o făptură atât de mare,

Cugetă ca ar fi noroc
Și familiei landa, dacă
Acum să se desfășoare

Creștinii pe a lui sânt
Poate că se pe el vine

Lupta dela Marienburg.

Asaceli a publicat mai multe tablouri din istoria Românilor pentru a răspândi în public cunoștințele istorice. Act dăm pe cel care reprezintă lupta dela Marienburg (1422) între soldații români și cavalerii teutoni. Tabloul e lucrăt de un pictor din Iași și tipărit în străinătate. Originalul, în colecțiunea de stampe a Academiei Române.

Cugetă c'ar fi noroc
 Și a familiei lauda, dacă
 Ar putea să se prefacă
 Din mic mare dobitoc!
 Deci d'ambție s'aprinde.
 Mereu s'umflă, se întinde

Ș'apoi zice : surioară,
 Nu's ca boul buneoară?...
 Dar aceasta i-a zis : ba!
 Broasca urmând a se umflă,
 Zis'a iar : ia vezi, lelică?
 — «Soro -ți spun că ești tot mică!
 — «Oare acum l-am ajuns?...»
 — «Încă nu,» i s'a răspuns.
 Broasca atunci s'a mai umflat.
 Foarte așa cât a crăpat.

Vra, ca astă broască mică,
 Pe mai mari cel mic s'ajungă,
 Tot se umflă, se ridică,
 Făr' a-și cere sfat la pungă.
 Se așeză la Paris,
 Unde, de nu este 'nchis,
 Rolul joacă de baron
 Fără bani, dar cu bun ton.
 De mii planuri îngâmfat
 Casa-și schimbă în palat,
 Și'n princesă pe a sa damă.
 Vrând apoi a mai întinde,
 Creditorul pe a lui samă
 Toate pân' și pe el vinde.

GREERUL ȘI FURNICA

Săltând grierul la țară
 Șuerat-a toată vara,
 Și când iarna a venit
 Cu nemica s'a trezit :
 Ne având măcar de dor
 Muscă sau un vermișor.
 Pe furnica sa vecină
 A rugat să-l împrumute
 Cu un grăunte, c'o neghină,
 Să mai prindă la vârtute.

Zicând : zău, la timp de trier,
 Dau parola mea de grier,
 Inturna-voiu toată suma
 Ș' interesul de 'mprumut.
 Dar furnica economă
 I-a zis : vara ce-ai făcut ?
 — Prin câmpii și prin grădine
 Am cântat pân'a dat bruma.
 — Ai cântat ? îmi pare bine,
 Joacă, vere, dar acuma !

ÎNAINTE CUVÂNTARE LA „ALBINA ROMÂNEASCĂ“

Primul ziar ce a apărut în Moldova a fost «Albina Românească» a lui Asachi. Cel dintâiu număr a ieșit la 1 Iunie 1829. Urmează aci articolul din fruntea acestei foi.

Epoca, în care trăim, poartă semne însușite și vrednice de mirare.

Dorul învățăturilor nu numai că înfrățește pe locuitorii unei țări întru câștigarea acestei moralice avuții prin

АЛБИНА

РОМЖИНСКЪ

ТАЗЕТЪ ПОЛИТИКО-ЛИТЕРАЛЪ

ПАРТЕ I.

ДЕ АА І ЮНІЕ ПЪРЪ АА ЗІ ДЕКЕМВРІЕ 1829.

ЕСТЕ АЛБИНЕЙ ДОРЪ ШИ АЕЦЕ
ДИН ФЛОРИ МІЕРЕ А КВАЦЕ.

ПРОПРІЕТАТЕ ПРИВИЛЕГІАТЪ ШИ ДРЕЦЕРЕ АЛБИ А.Т. АСАКЪ ЦЮДИКЪТОРЪ
АА ДЕНАРТАМЕНТА ПРИТИНИАОРИ СТЪРНИНЕ РЕФЕРЕНДАРЪ А ВЪЦЪТЪ,
ТИАОРИ НАЦІОНАЛЕ А МОЛДОВЕЙ ШИ МЪАЛАРІО АКАДЕМІЕЙ ДЕ РОМА.

ТИПРІТ ШИ ПЪБЛИКА Д ЕШИ.

„Albina românească“, primul ziar din Moldova, 1829.

(de pe un exemplar din bibl. Academiei Române).

care o nație se face puternică și fericită, ci încă și oamenii neasemănați cu religia, cu limba și cu legile sunt însuflați tot de aceeași simțire lăudată de a pofti unul altuia gradul deplinirei moralice al învățături și al măestriei. În zilele de acum oricare îmbunătățire și aflare a vreunei nații trece în posesia tuturilor, spre folosul omenirii. De asemenea cugetări povățuiri, se văd în Europa mulți învățați, cari sub umbrirea guvernului și cu ajutorul celor avuți, unii lucrează în patria lor pentru sporul bunelor învățături; alții fără a se teme de osteneți și primejdii, petrec luciul mării, călătoresc țări necunoscute, împărtășind pretutindenea razele moralului, al politicii și al științelor. Prin asemenea mijloace în Egipt, în India, în America, carile odinioară erau întunecate de negura varvariei, vedem astăzi pe acei sălbatici locuitori dumesniciți politiciându-se, învățându-se și supunându-se dreptelor legi. Oare putem noi privi la aceste bune urmate înaintea ochilor noștri, fără a ne întrista că numai nația noastră în cea mai mare parte este lipsită de aceste îmbunătățiri și înapoiată decât toate neamurile Europei, și decât multe altele ce locuiesc pe celelalte părți ale pământului? Cine nu simte în țara noastră lipsa așezământurilor prin a căroră lucrare, precum suntem politicește, să ne putem face și moralește, mădulari folositoare ale familiei Europene, a căreia rază de învățatură de atâtea veacuri se răsfrâng pe orizontul nostru?

În asemenea înapoie, dacă astăzi ne povățuim de mai multe cugetări, dacă voim a urmări în lucrarea noastră paradigmei aducătoare statului de folosuri și de nume strălucit, și care revarsă îndestularea asupra fiește căruia, se cuvine cu îndoite pasuri și sânguințe a ne porni spre câștigarea în parte a celor întârziate.

Precum măestriile îndeplinesc lipsa vârtoșiei omului, asemenea și noi, spre a putea sporii în scopul nostru,

trebuie a ne folosi de uneltele, ce spre aceasta s'au cunoscut și se mărturisesc a fi cele mai nemerite. Dorința celor ce de mult poftesc înființarea unui mijloc înlesnitoriu prin carile să poată nația noastră cunoaște îmbunătățirile și înaintările minței omenești, precum și cursul întâmplărilor lumii, de carele tot omul atârnă astăzi, se plinește prin publicația acestei gazete, ce subț preaputernică pavază a Impărăției Rosiei s'au privelighiat și prin ajutorul evgheniștilor compatrioți s'au înființat. Numele binevoitorilor prenumeranți, păstrate în filele acestea, vor fi cunoscute în Europa și în toată lumea politică, și trăitoare în istoria nației; iar nepoții noștri, cari deplin vor gustă rodul acestei bunătați, vor binecuvântă lăudatul lor nume.

«Albina Românească» astăzi întâiu vede lumina zilei și tinerele sale aripi le cearcă în ostenitoarea sa călătorie. Mii și mii de flori cu felurite văpșele și mirezme împodobesc câmpul, pe carele ea va să sboare, însă numai acele flori îi vor fi plăcute care aduc mană și vindecare; de însăș a ei blândă fire povățuită, se va feri de cele ce subț amăgitoare frumusețe ascund farmec și venin în sânul lor.

Asemenea și redacția gazetei nu se va abate dela acele ce privesc către îmbunătățirea inimei și a minței; dogmele sfintei noastre religii ortodoxe, sevas¹⁾ către ocârmuire și legile țării, o vor povățui întru a sa lucrare, înștiințări adevărate, pre cât vor ajunge la cunoștința sa, și învățături folositoare vor cuprinde filele sale.

Fiind însă că tot lucrul la începutul său nu poate avea îndeplinătatea care se câștigă numai prin o delungată praxis, drept aceasta și binevoitorul cititoriu va îngădui la neajunsurile ce pot întâmpină în aceasta gazetă, și spre a ei întocmire redacția pururea va priimi cu

¹⁾ Respect.

recunoștință înțeleptele îndreptări, atât ale acelor din
lăuntru țării, cât și acelor străini, ce prin chipurile
cuvincioase le vor împărtăși redacției.

PENTRU ZIUA ANIVERSALĂ A TEATRULUI

În anul 1817 Asachi a organizat într'o casă particulară în Iași o reprezentație teatrală românească dată de persoane din societate. S'a jucat atunci o piesă pastorală scrisă de Asachi: «*Mirtil și Chloe*». Tinerilor actori, d-na Șubin și prințul Gr. Ghica, viitorul Domn, le adresează el poezia ce urmează.

Intr'un timp de ofilire, pe când limba cea română,
Din palaturi întărită ¹⁾ se vorbiă numai la stână,
Nobili, voi, de neam și cuget, sfărâmând a saie fiere,
Ați vorbit întâiu c'aceia ce ni dau pâne și miere;
Și'n Idilu acest vădit-ați c'a lor inimi nu sunt mute
La respect, la cunoștință, la amor și la virtute:
Pârga scenei naționale cu drept vouă se cuvine,
Amintire să vă fie a junețelor senine.
Picătura, deși mică, ce pe-o stâncă picurează,
Face râului o cale care după ea urmează.

¹⁾ Gonită.

ANTON PANN

1794 — 1854

Român de origină prin tatăl său, Anton Pann sa născut în Bulgaria. Pe la 1806, izbucnind războiul ruso-turc, familia lui se duse în Basarabia, căutând o soartă mai bună sub stăpânirea Rușilor ; dar după ce doi frați ai lui, luați în armata rusească, pieriră în luptă, fugi cu mamă-sa în România și ajunseră în București.

Aci Pann intră paracliser la biserica Olari, apoi cântăreț la o altă biserică și în acelaș timp urmă și la școala de cântări și la tipografia lui Petru Efesiu, vestit profesor de muzică bisericească în București. Mai târziu deveni director al acestei tipografii și se ocupă cu naționalizarea cântărilor eclesiastice și cu răspândirea artei muzicale în țară.

După ce funcționă ca dascăl domnesc la seminarul din Râmnicu-Vâlci, se întoarse în București, unde fu numit profesor de muzică vocală al școalelor naționale, fiind și cântăreț pe la biserici. La 1842 i se dete însărcinarea de profesor de muzică la seminarul din Capitală și se ocupă foarte mult cu această îndatorire nouă, dând la lumină o interesantă lucrare «Basul teoretic și practic al muzicei bisericești sau gramatica melodică», scris în formă catihetică pentru uzul școalelor.

Pentru că scriă mult și voia să-și răspândească mai cu înlesnire

Anton Pann

(de pe un portret lucrat de d. Barbu Delavrancea și publicat în «Revista Nouă»)

lucrările, fundă o tipografie, în care se tipăriră în curs de vre-o zece ani o sumă de opere atât ale lui cât și ale altora.

Muri de tifos și fu înmormântat în curtea bisericii Lucaci.

* * *

Scrierile sale, începând cu *Axionul* din 1819 și cu *Cântările de stea* din 1821, sunt foarte numeroase și se urmează regulat aproape în tot anul.

Dela 1821 el scoate calendare în unsprezece ani aproape de-a

rândul; traduce din grecește „*Noul Erotocrit*” și „*Christoitie sau școala moravurilor*”; tipărește opere bisericesti sau de muzică orientală pentru trebuința cântăreților de pe la biserici și a elevilor din seminar, ca „*Noul doxatar*”, „*Irmologhion*”, „*Rânduiala Sfintei Leturghii*”, ș. a.

Toate acestea — și alte lucrări și prelucrări de mai puțină importanță — deși au adus un real serviciu atât cititorilor în genere cât și în special elevilor, de cari vorbește cu mult drag în testamentul său în versuri, nu formează titlul de glorie a lui Anton Pann.

Dacă cercetăm însă scrierile lui culese său inspirate dela popor, acelea despre cari ar fi putut zice în genere:

De prin lume adunate
Și la lume iarăș date

ne convingem că, în istoria literaturii noastre, el trebuie să aibă una din paginile cele mai strălucite.

ВЕРСЪРІ

КЕ СЪ КАНТЪ

ДН ПАНДОРЪ ДОМУСАШІ
ВОУТРЪ ІС. ХС.

ПРЕТЪ ОАРЪ ПИЗРИТС.

Ас

П. ПАНН.

ВЪКЪРЪЩІ.

ДН ТИПОГРАФІА СА.
1846.

Căntece de stea de A. Pann 1846

(de pe un exemplar din bibl. Academiei
Române)

Două sunt punctele de vedere din cari trebuie să judecăm activitatea lui Anton Pann : cultural și folkloristic.

După cum Heliade a răspândit gustul de citire în pătura ridicată a societății românești și a produs o mișcare intelectuală îndemnând pe toată lumea să se instruească, și să scrie, tot astfel Anton Pann, luând idei ale poporului sau dând idei analoage, vorbind în limba curat românească, fără a se fi influențat de pedantismul ce începuse a se introduce în vremea sa, captivează poporațiunea săracă din capitală și din provincii și necesitatea de a citi spre a pricepe cărțile lui Pann, silește pe nenumărați băieți de prin prăvălii și de prin mahalale să petreacă orele libere descifrând buchile — mai târziu literele — din tipăriturile acestui scriitor. Sinceritatea și naturalul expresiunii sale, ușurința versurilor au făcut pe cititorii săi să creadă că le dă ceva din al lor, că le scrie un amic sau că scriu ei înșiși. De aceea au avut mult efect satire ca „*Indreptătorul bețivilor*” — „*Cântătorul beției*” — „*Triumful beției*” ș. a.

Generațiunea boierească de pe la 1849 — 50 primi și ea cu începutul influența lui Pann și culegerea de poezii «*Spitalul amorului*», apoi «*Memoriul focului mare dela 1847*» ș. a. deveniră cărțile ei favorite.

Noua și repede prefacere în viața noastră, în cultura și modul de a gândi, neapărat a dat la o parte pe Pann, l-a dat uitării. Acum însă trebuie să căutăm broșurile lui prăfuite, pentru că sunt importante din al doilea punct de vedere. În ele găsim comori ale spiritului poporan, găsim lucrarea enormă a unui folklorist român, care a făcut pentru alte ramuri ale literaturii poporane cece a făcut Alecsandri pentru poezie.

Afară de «*Cântecele de stea*», apărute în nenumărate edițiuni, lucrările de căpetenie ale lui Pann sunt: «*Fabule*» — «*O șezătoare la țară*» — «*Năzdrăvăniile lui Nastratin-Hogea*» — «*Povestea vorbei*».

Iată cum caracterizează Teodorescu G. Dem. însemnătatea operei lui A. Pann :

«Familiar cu limba turcească, luă glumele lui Nasr-Eddin Hogea și le publică în versuri, sub titlul de Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea. Cunoscând limba sârbă și bulgară, cum și cântecele poporane ale acestor națiuni vecine, el se știu folosi de dănsle în poeziile sale, cari s'au cântat atâta timp și se mai cântă și astăzi. Prin urmare tot ce a ieșit din pana lui Anton Pann nu se datorește numai propriei sale imaginați. Dar, în acelaș timp, trebuie să recunoaștem că, mai pre sus de toate, fu înzestrat cu un puternic și un deosebit talent de a se inspira din geniul poporului cu care trăise și pe care-l studiasse cu atâta iubire. Pretutindeni, în

scrierile lui, chiar și în cele dela alții copiate, a știut să introducă frumusețile unei proprii creațiuni, ș'acel foc, ș'acele glume pe care — cu toată lunga-ne amorige de sub Fanarioți — le întâlnea vii nevătămate la țaranul român, sub coliba din Basarabia ca și pe vetrele din Ilfov, în munții Olteniei ca și în țara Ardealului. De aceea cărțile lui produsera o adâncă mișcare, în spirite; d'aceea publicul le cumpără pe întrecute și le citi cu atâta nesațiu, cerându-le mereu. Cu astfel de înclinări și sub influența acestor simțiminte culese proverbele din «Povestea Vorbei».

«Dacă a pus și aci ceva dintr'al său, acel ceva n'a fost, de bună seamă, decât priceperea de a le așeză astfel încât unul să decurgă dintr'altul sau să se întemeieze pe câte o istorioară, ce mai totdeauna le însoțește

«Merit mare pentru un biet dascăl «dascăl de muzică», care oțelit de aprigul despotism sub care se născuse, încercă să vedească meritul țaranului și ale lui moșteniri frumoase; căci până atunci nimeni, absolut nimeni nu se gândise că Românul are o poezie și o proză, nescrise, dar bine păstrate într'a lui memorie; nimeni nu se desfătase de răpitoarele-i basme și de sglobiele-i ghicitori, spuse în «șezătorile dela țară», unde caierul de lână părea că se toarce singur, unde bătrânii țineau școală de bune învățături și povestiau faptele trecutului, tradițiunile neamului. Anton Pann fu cel dintâiu care ne dete o colecțiune de proverbe, cărți de imnuri religioase, basme și povești versificate, ghicitori, poezii poporane și descrieri de moravuri. O muncă atât de frumoasă și de neobosită merită din parte-ne tot respectul și toată lauda».

POVESTEA VORBEI

«Povestea vorbei» e o adunare de proverbe și anecdote versificate. Prima edițiune a apărut în 1847. Ediția din 1852—53 cuprinde 3 tomuri. Proverbele sunt grupate de pe ideile generale la cari se rapoartă; după fiecare grupă urmează o anecdotă sau mai multe în legătură cu ideia generală a grupei. Incepe cu «cusururi sau urăciuni»; găsim apoi: despre vorbire, despre minciuni, despre năravuri rele, ș. a. Urmează aci parte din capitolul relativ la beție, cu anecdota respectivă. Se va vedea că Pann redă toată naivitatea și uneori și trivialitatea povestirilor poporane.

DESPRE BEȚIE

Cine bea în cinste ori în dator se îmbată de două ori
 Vinul îl bei de bun și el te face nebun.
 Tu îl bei pe dansul și el te bea pe tine.
 Tu îl bagi în mațe și el iese în față.
 Cât să-i dai ocol, tot te dă de gol.
 Mergi pe cărare lină și dai drept în tină.
 Vinul, țuica cui îi place n'are cu ce să se 'mbrace.
 Cine bea pân' la 'mbătare nume bun în lume n'are.
 Decât să-ți iasă nume rău, mai bine ochii din cap.

POVESTEA VORBEI

Un grec oarecare din sate plugar
 Plecă și se duse cu al său măgar
 Până la o rudă ce-i eră cumnat
 Și aveà șederea departe l'alt sat.
 Cumnatu-său care prea mult îl iubiă
 Și-n casă-i văzându-l odată abiă,
 Il priimi vesel cum i s'a văzut
 Și seara la cină cu el a șezut,
 Cu vorbe cu glume tot s'a îndemnat
 Ș'a dat cu paharul pân' ce s'a 'mbătat.
 Culcându-se astfel și dormind ceva,
 A doua zi capul grozav îi urlă.
 Li păreà mai mare de cum eră întâiu
 Și-l trăgeà să-l puie iar pe căpătăiu,
 Il puneà și geaba, oricum nu-i treceà,
 Li atârnă par'că, locul nu-i plăceà.
 Necăjit se scoală greața a-și scui pă,
 Vrând și dobitocul a și-l adăpă
 Și dacă se duse în sat la cișmeà,

Flueră din buze silindu-l bea.
 Dobitocul însă, dacă a băut,
 Iși ardică capul și-n loc a stătut.
 Deci văzând țăranul pe al său catâr
 Că la fluerarea-i nu duce hatâr
 Și de îmbiere n'are nici habar
 Ca o picătură să 'nghiță măcar,
 Zise (clătind capul), hai dobitoc, hai!
 Tu mai multă minte decât mine ai!
 De făceam aseară ca tine și eu,
 Nu eră să-mi fie astăzi așa greu.

CUIUL LUI NASTRATIN

Sub titlul de «Năzdrăvăni le lui Nastratin-Hogea», ni se povestesc în versuri o sumă de suoave cari circulă prin literaturile diferitelor popoare, atribuite aci unui personajiu, aci altuia. El le pune toate pe seama lui Nasreddin (Nastratin) care a fost un învățat pe vremea lui Tamerlan, dar a căpătat în gura poporului caracterul bufon. Urmează aci una din acele povești. Ea este o explicație a proverbului «Cuiul lui Nastratin»; e aceeaș anecdotă care formează subiectul piesei lui Alecsandri: «Arvinte și Pepelea». Prima ediție a apărut în 1853.

Nastratin Hogea adesea, după cele ce făcea,
 Aci se 'mbogăția îndată și aci iar sărăciă.
 Astfel dar el iar odată, sărac după cum eră,
 Neavând de cheltueală nici măcar chioară pară,
 Se tot socoti în sine cum ar face vr'un mijloc
 Prin vreo năzdrăvănie să dea iar peste noroc.
 Și așa vine îndată la nevasta sa zicând:
 — «Dragă! iată îți dau în știre ceeace am pus de gând,
 «Eu zic ca să vindem casa și să luăm ceva bani
 «Decât să umblăm în vreme flămânzind tot și golani».
 — «Vai de mine! ea îi zise, apoi unde să ședem?
 «Vrei să rămânem pe drumuri și parale să avem?»
 — «Ba nu! Hogea îi răspunse, voiui opri din loc cevaș.
 «Numai pe cât să ne facem un cât de mic bordeiaș»

Nevasta în contra se puse, în fel de chipuri nevrând.
 El iar altele îi zise și s'o vânză tot cerând.
 În cele de pe urmă el cu a o mângâia
 O înduplecă prea lesne ca să voească și ea.

Deci știind el aci 'n satu-i pe oarecare bogat,
 Fără să mai zăbovească la dânsul a alergat
 Și s'o cumpere-i propuse, un preț prea ușor cerând.
 Bogatul văzând că cere pe dânsa preț mic atât
 Ca s'o ia cu toată voia fu gata numai decât
 Și deși lui într'atâtă ieftină i s'a părut
 Dar tot dori să-i mai lase din prețul ce a cerut.
 Hogea îi mai scăzù prețul, capetele nu-l ținea,
 Că or pe cât să o vânză, lui tot bine îi venia,
 Și către bogatul zise : — «Las p'acest preț; dar îți spui
 «Că în peretele casei voiu să bat și eu un cuiu,
 «Care cuiu pe totdeauna să se numească al meu
 «Ș'alt de el să nu s'atingă decât numai singur eu,
 «C'un cuvânt, numai pe dânsul că-s stăpân și eu să zic
 «Și incolo să n'am voie să mă ating de nimic».

Bogatul văzând că casa chilipir o cumpără,
 Nu se gândi mai departe deși 'ntăiu se apără,
 Dar văzând că Hogea nu vrea s'o vânză în altfel,
 Zise 'n sine : — «Ce-o să fie să aibă un cuiu și el ?»
 Și lăsându-se în voia-i îndată o cumpără
 Cu contract, cu întărire și banii îi numără.
 Bătù și Hogea 'n perete un cuiu cum s'a învoit,
 Care și în zăpis, cuiul lui Nastratin s'a numit.

Mutându-se dar în casă bogatul cumpărător
 Ca să păstreze și cuiul Hogeii rămase dator.

Așa Hogea într'o noapte când toți dormiau, s'a sculat
 Și la casa cea vândută îndată a alergat,
 Strigând și bătând în ușe : să-i deschiză mai curând

Și bogatul din năuntru : — «Cine este ? întrebând Hogeia : «Eu sunt», îi răspunse. — «Dar ce vrei ?» l-a [întrebat.

— «Voiu să-mi văz cuiul, răspunse, del-ați întrebuințat». Se sculă 'ngrabă-i deschise, Hogeia se uită zicând : «Te văzui ast'noapte'n visu-mi ceva de cuiu atârând, «Dar vă culcați, nu-i nimica, cum văd visul m'a'nșelat, «Ci păziți ca nu vr'odată să iasă adevărat».

Altă dată iarăș Hogeia la miez de noapte viind Incepù să bată'n ușă când se aflau toți dormind.

Cumpărătorul de casă : — «Cine este ? a 'ntrebat.

— «Eu sunt ! eu ! Nastratin !» Hogeia către dânsul a [strigat.

— «Dar ce vrei ? l-a întrebat iar. Răspunse el : — «Voiu [să-mi puiu

«Chiulaful ce-l port cu ziua acilea într'al meu cuiu, «Că'n bordeiul meu nu este nici un cuiu unde să bat «Și nu voiu să-mi văz chiulaful a sta pe jos aruncat».

Cumpărătorul de casă îi zise ; — «Apoi ce fel,

«Tot așa o să-mi vii noaptea ?» — «Vezi bine, răspunse el,

«N'avem condiția asta să fiu stăpân pe al meu ?

«O să viu ziua și noaptea și când voiu voi eu».

— «Care va să zică dară, cumpărătorul a zis,

«Mi-am dobândit eu beleaua cu tine cu forme'n scris.

— «Nici o belea, zise Hogeia, ce te supără un cuiu ?

«Și că vin câte odată ceva de dânsul să puiu ?»

Altădată veni Hogeia o frânghie 'n mâni având

Și 'ncepù de cuiu s'o lege către ai casei zicând :

— «Azi nevasta spală rufe și viu frânghia s'o întinz

«Din cuiul meu de aicea și de bordeiu să o prinz».

— «O vai de noi ! începură ai casei a se vaită,

«Ce păcate ne goniră să cumpărăm casa ta !

«Că ne amețești cu cuiul ce-l socotiam bagatel
 «Și acuma n'avem pace necăjindu-ne cu el».

Intr'o zi iar veni Hogeia în mână cu un bojoc
 Și-l atârână'n cuiu zicând că'n bordeiu-și n'are loc.

Astfel Hogeia totdeauna cu una și alta viind
 Și pe cel ce-i vându casa totdeauna necăjind,
 Neavând alt ce mai face fiind nevoiți astfel,
 Intr'o zi de supărare zise: — «Frate, către el,
 «Dă-mi banii pe jumătate din ceea ce-ți numărai,
 «Și-ți ia înapoi casa că nu am de tine traiu,
 «Voiu fi de căit în viață de ce însumi eu făcui
 «Că m'ai omorît cu zile cu pustiul tău de cuiu».
 Nastratin știă prea bine încă de când îl vindeă
 Că bogatul cu pagubă înapoi o să i-o dea.
 Dar tot făcêa ceva nazuri fiindu-se cam semeț.
 Zicând: «Eu cheltuii banii» (ca să-i mai scază din preț)
 Cumpărătorul îi zise: — «Dă-mi dar numai pe un sfert,
 «Și'ncolo a treia parte cu tot sufletul și-o iert».
 — «E! așa mai poate, îi răspunse Nastratin
 «Că voiu găsi mi se pare să-ți număr atât puțin».

Și așa cumpărătorul ceru cu paguba sa
 Să scape de supărare și casele a-i lăsă,
 Decât să stea să mai umble 'n dandanale judecăți
 După reaua sa toțmeală, știind că n'are dreptăți.
 Iar Nastratin se alese și cu case și cu bani,
 Ne mai umblând să se plângă că sunt săraci și golani.

LUPUL POCĂIT

Subiectele fabulelor lui sunt sau originale sau poporane. Stilul este foarte simplu și foarte plastic. Versurile sunt corecte, deși ritmul uneori greșit, dar în aceasta se apropie de versul poporan.

Prima edițiune a fabulelor a apărut în 1839 într'un singur volum. În 1841 a scos două volume mici. Urmează aci o fabulă din această colecțiune.

Un lup, dac'a 'mbătrânit,
 Intr'o zi, ce i-a venit!
 A vrut a se pocăi
 Și faptele a-și căi.
 Deci cu acest al său gând,
 Numele 'n câine schimbând,
 S'a smerit ca un bătrân
 Și s'a băgat la stăpân,
 Să slujească într'un an
 La oi, pe lângă cioban.
 Intr'acest chip dar slujind
 Și oile 'n câmp păzind,
 Intr'o zi, fiind lungit,
 O oae l-a mirosit.
 El îndată a uitat
 Că este în câine schimbat
 Și apucând oaea de trup,
 O jertfi în grab' ca un lup.
 Ciobanul, peste el dând
 Și această faptă văzând,
 — «Ce-ai făcut?» l-a întrebat,
 «Câine bătrân și spurcat!»
 Iar el smerit se uită
 Si într'acest chip se 'ndreptă:
 — «Eu», zise, fiind culcat,
 M'apucasem de visat;
 Oaea, cum pășteă 'mprejur,
 Viind tocmai ca un fur,

Pe la spate mă mușcă
 Și coada îmi îmbucă.
 Eu i-am zis odată : bâr!
 Și-am mai zis și alt' dată : mâr!
 Dar ea tot mă supără
 Și nu se astâmpără.
 Atunci și eu necăjit
 Cum o trântii, a murit
 Și, de frică să n'o vezi
 Si să mă 'nvinovățezi
 M'apucaii de o mâncai
 Și în burtă o băgai».

Dar ciobanul nu glumi,
 Dându-i una, l-adormi.

O ȘEZĂTOARE LA ȚARĂ SAU CĂLĂTORIA LUI MOȘ ALBU

«O șezătoare la țară sau călătoria lui Moș Albu» e o adevărată epopee comică, în care se oglindește întreaga viață a țaranului, cu obiceiuri, cu credințe, cu povești, cu cântece, cu ghicitori.

Pann își propunea să facă o lucrare mare; dar n'a tipărit decât două broșuri : prima în 1851, a doua în 1852. Moș Albu își povestește singur păfăniile. După ce arată cum a ajuns noaptea într'un sat — în partea dela început, care se reproduce aci — ne spune cum a nemerit în casa unui cimpoier și ce a pățit acolo, cum a scăpat și a ajuns fără voie sub șopronul unui sătean, cum s'a deșteptat și a ascultat toate poveștile și glumele dela o șezătoare. Povestea se intrerupe brusc, făgăduind urmarea, care nu s'a mai dat.

Din București într'o toamnă plecând pentru un drum lung,
 Seara pân'la Colintina abiă putui să ajung.
 Aci fiind hanuri multe aș fi putut să rămâiu
 Si ca un drumaș pedestru în acea noapte să mâiu.
 Dar să nu fac ca țiganul carele când a plecat
 Și-a luat pila, ciocanul, și în tindă s'a culcat.

Viindu-mi aceste 'n minte mi-iau traista pe ciomag
 Și după ce ca tot omul un ciocan de rachiu trag,
 O iau pe jos la drum iute, văzând că s'a inserat,
 Ca să ajung mai de vreme să găzduesc la vre-un sat.
 Mergând astfel puțin încă, niște ceață s'a întins
 Și-o 'ntunecime adâncă din patru părți m'a coprins.
 Eu mergeam și ceața, fumul, cât trecea, se lasă gros
 În cât abia vedeam drumul cu ochii plecați în jos.
 Satul nu era departe, dar eu drumul meu pierzând
 Luasem spre altă parte, unde mă duc nevăzând,
 Când mă pomeni! d'odată între niște arături.
 Am stătut în loc îndată privind cu fluerături.
 Mă miram spre care parte să merg calea să'mi descure
 Ziua era prea departe să stau aci să mă culc.
 Privind așa, mai departe văz o lumină de foc
 Și prin măracini, prin gloduri o luai spre acel loc.
 Intuneric fiind foarte, unde călcam nu vedeam,
 Țiind ochii spre lumină mă 'mpiedicam și cădeam,
 Până când în cea din urmă d'odată cum am pășit,
 Mă pomenii într'o groapă de unde n'am mai ieșit.
 Noroc că nu fuse apă, ci un puț nisipos, sec,
 Săpat, neisprăvit încă, — dar puteam să mă înec.
 Nici n'au fost ghizduri sau lemne de care să mă lovesc,
 Că adormiam somnul tatei, să nu mă mai pomenesc.
 De cât mă aleasei numai cu dureri din lovituri,
 Cu ge'nuchi, coate belite, și la ochi cu zgârieturi.
 Și așa fără de voie am rămas să dorm aci,
 Nevrând să fac ca țiganul în tindă a conăci.
 Li găsiam atunci dreptate, de și-l luasem de prost
 Și ziceam că mai cuminte de cât mine el a fost.
 De făceam și eu ca dânsul, nu eram să rătăcesc
 Și să caz în astă groapă, să mor, să mă prăpădesc.
 Fiind mult până la ziuă am avut timp de prisos
 Ca să procetesc în minte mii de spuneri de folos,
 Pe care eu mai 'nainte nu le chibzuam așa,

Ci-mi intră pe o ureche și pe cealaltă-mi ieșă.
 Și ziceam, clătind cu capul, că d'aia bieții români
 La câte o întâmplare zic vorba celor bătrâni :

Că, omul până nu pătimește
 Nici-odată nu se 'nțelepțește.

Dar, ca surdului, bați toba la ureche cu ăst cuvânt,
 Că din gură cuvânt iese și se duce iar în vânt.

Adică următoare povață :
 Cine pleacă mai de dimineață
 (Ne-așteptând soare să răsară)
 Departe ajunge până seară.
 Și iarăș la orce călătorie
 Nu plecă fără tovarășie.
 Negoțul de vrei să-ți fie sigur
 Să-l întorci fără tovarăș, singur.
 Lupului de ce-i ceafa groasă ?
 Că singur își gătește de masă.

Așă dar, tovarășia la negoț e de prisos,
 Iar la o călătorie să o iei e de folos,
 Căci poate cazi într'o groapă, în apă sau în vr'un râu,
 Și de n'are vr'o putere, tot îți întinde un brâu.
 Bunioară iacă mie acum cum mi s'a 'ntâmplat :
 Să fi avut un tovarăș, mâine ar vesti în sat.
 Dar acuma cine știe d'aici de voiui mai ieși,
 Poate de sete, de foame în chinuri mă voiui sfârși !
 Gândind astfel, văz că 'ncepe a se lumina de zi
 Și scârțâituri de care pe drum a se auzi.
 Atunci cunoscuî că puțul e 'n marginea unui drum
 Și pe lângă tot necazul mă bucurai oarecum.
 Deci când simții mai aproape scârțietura de car,
 Incepui să strig din groapă cu răcnet ca un văcar.
 Dar de alt necaz acuma fierea în mine crăpă
 Că sgomotul cel de care de tot glasul-mi astupă.

Mai trecând, auzii iarăși niște glasuri de copii,
 Care venise cu vite să le pască prin câmpii.
 Asemenea și la dânșii am început a strigă,
 Dar ei fără să auză, se jucă și alergă.
 Mai dedei încă o gură tocmai cum strigă la lup,
 De eram să-mi rup și glasul și de tot să mă astup.
 Dar ce folos! că băieții de și au auzit glas,
 Și-au alergat să se uite în groapă în acel ceas?
 Căci cum mă văzură 'ndată în fundul puțului stând,
 O croiră toți la fugă, «aoleo, dracul!» strigând.
 — Nu sunt drac! strigai la dânșii, dar ei nici n'au auzit,
 Ci 'n sat la părinți să spuie, pe fugă s'au repezit.
 Și sătenii auzindu-i au luat funii pe loc
 Gândind că din sat d'acilea a căzut vr'un dobitoac.
 Dar la puț dacă veniră și se uitară în el
 În loc de drac și de vită văd un om cu ei la fel.
 Și 'ncepură cu mirare a zice ș'a se cruci:
 — Ucigă-te crucea, drace!... Măi, dar cum căzuși aci?
 Beat ai fost, n'ai fost în firea-ți, or cum ți s'a întâmplat?
 Tu ai căzut aici singur, or cineva brânci ți-a dat?
 Acestea zicând lăsară funia ce au adus
 Și legându-mă cu dânsa de subțiori m'au tras sus,
 Apoi puțintel cu dânșii pe verdeață am șezut
 Și le-am spus toată 'ntâmplarea și în puț cum am căzut.
 Deci dând la toți mulțumire și slavă lui Dumnezeu,
 Imi luai traista 'n spinare și plecai pe drumul meu,
 Hotărând ca mai de vreme la vr'un sat să găzduiesc
 Ca nu cumva să se 'ntâmple ceva iar să pătimesc.
 Mersei vre'o câteva ceasuri, fără utdeva să șez.
 Temându-mă, siliam calea pe drum să nu înserez.
 Si tot priviam înainte când și când să văz un sat
 Cum și în cele din urmă de el m'am apropiat.
 Și fiind acum de vreme și soarele încă sus,
 Rămânând ca două sulii să sfințească la apus,

Și nimeni nu se 'ntorsese din săteni până atunci,
 Ci se aflau toți la muncă 'ncolo 'ncoace prin lunci,
 Sezui aci jos pe iarbă, fiindcă vântul bătea ;
 Fiind și gardul aproape mă rezemai d'o propteă,
 Gândind ca să mai răsuflu și să odihnesc ceva
 Până să vie sătenii și să-mi caut vreun sălaş.
 Eu ostenit de drum, una, al doilea nedormit,
 Stând în puț noaptea întregă în cugete chinuit,
 Am adormit fără veste lângă gard cum am picat.
 Când m'am deșteptat văzui că tot satul s'a fost culcat.
 Incepând să fluer iară, mă scol, mă uit împrejur,
 Si Dumnezeu să mă ierte, cât p'aci eram să 'njur,
 Când văzui că nicăirea lumina nu se zăria
 De cât la o ferăstrue ceva, ceva licăria.
 Imi luai traista la umăr și ciomăgelul în mâini
 Si plecai spre acea casă, lătrându-mă mii de câini.

CÂNTĂREȚII

Anton Pann a tipărit multe cărți de muzică bisericească. Intre acestea este și un *Heruvico-Chinonicar* (1847). La sfârșitul acestei cărți se află o satiră la adresa cântăreților din acea vreme, cari erau lipsiți de cultură muzicală și nici nu voiau să se perfecționeze.

Despre abonați, cunoașteți că cântăreți n'au rămas
 și câți sunt pe la biserici a se abonă n'au nas,
 că meșteșug, psaltichia știu cât știe un cocoș ;
 axioase viermănoase și-le cânt ca pe răboj ;
 iar când e la teremuri, sunt vestitul Cucuzel,
 ba încă multor le pare că îl întrec și pe el.
 Când se umflă ca curcanul și nu-ți ridică un glas,
 ca o mince îți trânteste nenenalele pe nas,
 de te face să caști gura și la dânsul să privești,
 și alteori te adoarme, de nu-ți vine să clipești.

Despre a lor neștiință cât de purici nu se pișc :
cânt și tot mereu în strană din dește ca'n fluer mișc.
Aci îi vezi clătind capul, ca rățoii unui alt,
aci 'ntind gât ca cocoșul (pentru că și el e psalt).
Multe fac ei, dar n'am vreme aci toate să le 'nșir,
care ei le țin de bune, gândind c'alți de ei se mir.
«O doamne, îmi zise gândul, îți strici vorbele în vânt :
«vrei să-i pricopsești cu sila și să-i prefaci din ce sunt ?
«De ce să se aboneze și carte belea să-și ia ?
«Cine o să stea să 'nvețe câte se coprink în ea ?
«Învățătura nu este s'o ia așa, ca un hap,
«ci, pe lângă plată, cere și cam bătaie de cap,
«și atunci cine să doarmă și să umble haimană,
«să taie câinilor frunză și s'alerge la cană ?
«Geaba umbli cu umărul lumea să o îndreptezi !
«Zi tu cât vrei, mii și sute, că la școală nu-i mai vezi.
«Și ce au, dacă nu 'nvață ? Au doar cântăreți nu sunt ?
«Pasărilor nu știu note, nici pe psaltichie cânt,
«ș'uite... oamenii prin crânguri alerg să le prinză vîi
«și alți dau bani pentru ele să le cânte 'n colivii.
«Cucul au nu și el este un forte bun cântăreț,
«că uite... îl pîn ciasornic și dau pentru dânsul preț !
«Dar ce zici de pitpalacul ? Nu e și el muzicant,
«că cum mai cântă săracul ! Glasul lui este berlant !...
»Îl cumpără și nu 'ntreabă la școală de a urmat
«sau cumva să cerceteze de are vr'un atestat !
«De aceea pe ei lasă-i după cum sunt învățați
«și-ți caută de trebșoară și de ceilalți abonați !»

A D I A T A

Pann avea o mare ușurință de-a face versuri. Se găsesc pe la multe persoane scrisori de-ale lui în versuri pline de haz. În anul 1849, când a fost bolnav greu, și-a scris «testamentul». El a fost aflat la biserica Lucaci și publicat în 1890 în ziarul «România». Reproducem aci câteva pasagii. În 1854 scrie al doilea testament pe care l-a publicat Teodorescu G. Dem. în recenziunea sa bibliografică despre activitatea lui Pann (1891).

Am fost prunc, mă văzui june,
mai pe urmă și cărunț,
ș'acum vârsta mea se pune
la cincizeci și trei ani punct.

De am să mai trăiesc încă,
nu s'a dat să cunosc eu,
c'această taină adâncă
e'n știrea lui Dumnezeu.

Atâta numai știu bine,
că om și muritor sunt
și soarele pentru mine
se va stinge pe pământ.

Acest stârv, adică trupul,
haina sufletului meu,
își va da lutului lutul,
cum i-a ursit Dumnezeu,

Iar sufletu-mi se va cere
nemurirea a-și vedea
și l-a doua înviere
faptelor seamă să dea.

De aceea, mai 'nainte
de al morții mele ceas
voesc, cu treaza mea minte,
o adiată să las.

La mormânt să-mi ridice
un stâlp, ca un monument
de marmură, să nu-i strice
tăria vr'un element,

Carele lucrat să fie
cvadrat și lucrat frumos,
și pe dânsul să se scrie
aceste versuri din jos :

«Aici s'a mutat cu jale,
«în cel mai din urmă an,
«care în cărțile sale
«se citește Anton Pann.

«Acum mâna-i încetează,
«ce la scris mereu ședeă ;
«nopti întregi nu mai lucrează
«la lumină cărți să dea.

«Împlinindu-și datoria
«și talantul ne 'ngropând,
«și-a făcut călătoria
«dând în lume altor rând.»

I. HELIADE RĂDULESCU

1802—1872

I. Heliade Rădulescu s'a născut în Târgoviște; a venit de copil în București, unde a învățat cu un dascăl grec, apoi cu Lazăr. După plecarea acestuia, a ajuns profesor în locul lui, a fost obligat să predea singur toate cursurile și să compună cărți: aritmetică, gramatică, istorie. După 1825, el începuse să se ocupe de toată mișcarea culturală și apoi deveni om politic. În 1829 fondează cel d'întăiu ziar românesc: «Curierul românesc»; în 1836, cea d'întăiu revistă: «Curier de ambe-sexe». În 1834 întemeiază cu Ion Câmpineanu «Societatea Filarmonică», care avea de scop să ajute răspândirea culturii și în special să înființeze un teatru; a reușit să dea reprezentații și să organizeze o mică școală de declamațiune și cânt. Heliade a fost unul din conducătorii revoluției din 1848 și membru al guvernului provizoriu. După căderea revoluției, el fu exilat: rătăci doi ani prin Turcia, prin Franța și prin alte țări. În 1866 fu membru al Constituantei. Membru fondator și prezident al Academiei, își dăte demisiunea din cauza unor chestiuni ortografice.

I. Heliade în 1848

(de pe o stampă din acel timp, publ. în «Anul 1848 în România»)

* * *

Activitatea literară a lui Heliad, privită în întregul ei, este de o mare importanță pentru istoria noastră culturală și fără să o cu-

noaştem, ar fi peste putinţă să înţelegem o mare parte a acestei istorii.

Învăţând singur şi cunoscând singur operele scriitorilor mari ai popoarelor streine, el pricepă cât de trebuincioasă este această cunoştinţă pentru progresul unei naţiuni. De aceea îşi propuse să traducă pe toţi autorii greci, latini, francezi, italieni, etc., pentru ca în scurtă vreme să aibă putinţa orice Român a citi în limba sa tot ce spiritul omenesc a produs mai strălucit. Pentru o asemenea vrednică de toată lauda dar uriaşă încercare, forţele unui om erau de sigur neindestulătoare: dar ştiut să găsească destui tovarăşi, adunând în jurul său o mulţime de tineri doritori de cultură şi îndemnându-i la muncă. Alături cu ei traduse din Voltaire, Molière, Lord Byron, Lamartine, Dante, etc. Scopul lui nu a fost pe deplin ajuns, pe deoparte, pentru că nici el nici tovarăşii săi nu s'au consacrat exclusiv acestei întreprinderi, pe de alta pentru că nimeni în urma lui nu a luat în mână conducerea lucrării, astfel că până azi n'avem încă traduse toate capo-d'operele străine.

Heliad nu s'a mulţumit însă a fi traducător, ci a publicat şi lucrări originale.

Cele mai multe din poeziile lui lirice sunt traduse sau imitate după autori streini (V. Hugo, Lamartine, Schiller). Afară de câteva publicate la începutul carierei sale literare, cari sunt scrise într'o limbă românească frumoasă, majoritatea au defectul de a fi foarte greoaie ca limbă: peste măsură de multe italianisme şi exprimarea obscură. Dintre originale, de sigur, cea mai frumoasă e «Sburătorul», model de scriere românească, importantă ca studiu asupra superstiţiunilor ţărăneşti şi perfectă în partea descriptivă.

Principala încercare epică este «Mihaida», poemă în versuri albe, în care îşi propunea să cânte faptele lui Mihaiu Viteazul.

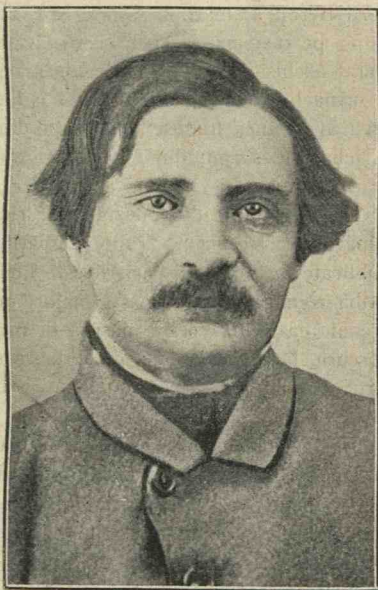
Mai toate poeziile fură reunite de el pe la 1866 în câteva volume intitulate «Curs întreg de poezie generală», precese de o introducere, în care studiază cheştiunea latinităţii limbii române, şi de un tractat de versificaţiune.

Mai multe din satire sunt scrise în proză şi au ori scop literar (Poetul dinastic, Poetul urlător, D. Sarsailă autorul) ori scop politic (Figaro şi Don Pascale, Danciul).

Ca fabulist, Heliad a lăsat un însemnat număr de lucrări în versuri de diferite măsurî, corecte ca rimă, dar uneori greşite ca ritm. În genere acţiunea e condusă bine şi interesant, dar lipseşte simplitatea fabulei, căci el întrebuiţează forma aceasta numai ca să nu pue numele persoanelor ce vrea să atace. Toate sunt politice. Vom cită: «Măceşul şi Florile» îndreptată contra încercării lui

Trandafilof de a aduce ruși lucrători de mine, — «Corbul și Vulpea cum a fost», tractând tema obișnuită, — «Corbul și Vulpea cum este», în care corbul a prins minte și nu se mai înșală de lingușirile vulpii.

Scrierile istorice și politice sunt numeroase. Afară de edițiunile elementare de istoria Românilor, trebuie să cităm încercarea de istorie universală critică, din care însă a publicat în cursul vieții sale numai câteva părți. Cele mai importante din această categorie sunt: «Memoriu asupra istoriei regenerării române», în care se ocupă de mișcarea din 1848, și «Aduceri aminte și impresii ale unui izgonit», în care tratează aceeași parte a istoriei noastre, însă din punct de vedere mai personal. Alături de acestea trebuie să cităm cartea intitulată «Spiritul și Materia sau Equilibru între antiteze», o colecțiune de articole politice și istorice pe care voește a le reuni într'un tot, legându-le de o idee generală: ideea antitezelor. În ordinea politică, spre a merge bine un stat trebuie ca antitezele să se echilibreze. Nu trebuie să fie nici prea multă libertate, nici prea multă restricțiune, ci moderație în tot. Dacă autoritatea sau guvernul va fi prea puternic, se va naște tirania; dacă din contra poporul va fi mai puternic, se va naște anarhia. Prin urmare nu numai progres, nu numai conservare, ci progres și conservare,

I. Heliade
(de pe o gravură)

totdeauna. Cine conservă, are, zice dânsul, și cine are poate progresa mai repede. Deși scrise cu patimă politică, articolele acestea sunt importante prin amănuntele ce ne dau despre revoluția din 1848, despre societatea filarmonică și ne arată modul cum s'au privit de o parte din oamenii noștri politici diferite chestiuni, ca unirea, improprietărea țăranilor, ș. a.

Intre scrierile filozofico-religioase, vom pune în primul rând *trăducerea Bibliei*, căci el dă acesteia o importanță filozofică și politică exagerată.

Ideile lui Heliade cu privire la limba românească s'au schimbat mult în cursul timpului. Se pot deosebi două perioade: *a)* înainte de 1840: sunt ideile pe cari le vedem expuse în prefața gramaticii din 1828; *b)* după 1840: sunt ideile lui italianiste. Comparând limba română cu cea italiană, găsește așa de multe asemănări între ele, încât le socotește că sunt nu două limbi ci două dialecte. Pentru a-și ilustra teoria, compune o gramatică și un vocabular. Conducându-se de aceste idei, adică de dorința de stabili cât mai multe asemănări între cele două limbi, introduce în scrierile sale o seamă de cuvinte luate direct din limba italiană, astfel că scrierile sale dintre 1860—70 sunt așa de mult împesțirite cu vorbe de acest fel încât devin neînțelese. De aci în fine decurse ideea foarte ciudată de a schimba toate poeziile sale vechi, scrise în adevărata limbă românească, într-o formă italiano-română. Credințele lingvistice ale lui Heliad fură primite de multă lume, din cauza autorității de care se bucură el, fură introduse chiar în școli; dar după câțiva ani dispărură, fiindcă erau greșite și fiindcă greșeala era prea bătătoare la ochi.

Cum se vede, Heliad desfășură o activitate prodigioasă. Cu natura lui vie și entuziastă, cu spiritul pătrunzător, cu stilul plăcut și presărat cu ironii fine, el câștigă mulți amici și partizani, determină o adevărată mișcare literară și de aceea i se dăte numele de «părinte al literaturii române».

DISPOZIȚIILE ȘI ÎNCERCĂRILE MELE DE POEZIE

În «Curierul de ambe sexe» Heliade a publicat și câteva articole originale. Dintre ele, cel mai însemnat (în periodul II) este acesta care se reproduce mai jos. El arată ce talent literar de povestitor avea Heliade și ce frumos știă să scrie în limba românească curată și cât trebuie să deplângem teoriile lui de mai târziu asupra limbii cari au avut o influență păgubitoare asupra stilului său.

Învățam grecește, cum se învăța pe atunci, Octoih și Psaltire; nu înțelegeam nimic. Într'o Duminecă, am văzut la poarta bisericii Krețulescului lume multă adunată; am stat și eu să văz ce este: un fecior sau vizitiu citia

în gura mare Alexandria, și câți treceă pe drum se opriă și ascultă. Când m'am oprit eu, citirea venise dinpreună cu Alexandru până la Ivantie împărat, unde zice «mira tebe brate, ș. c. l.» Nu mă putui deslipi de acolo ascultând descrierea acelu loc plin de răcoare, de verdeață și adăpat de fântâni cu apă vie. A trebuit să tacă acel om, minunat pentru mine (vizitiul, zic), ca să fug și eu d'acolo. Am venit acasă și am cerut foarte rebel, plângând să-mi dea doi lei să cumpăr o carte. Eram rău când plângeam; sculam vecinii în picioare. A trebuit să mi se dea banii și alergai îndată și-mi cumpărai cartea prețuită și plină de minuni. Dar ce să fac cu dânsa? că în mânil mele eră mută. Vruî să citesc; câteva slove se potrivîă cu cele grecești; dar mă împiedecă o grămadă de alte încurcături ce semănă ¹⁾ unele turnuri, A, altele caracatițe sau scorpîi ⚡, altele țesturi și ciuperci ⚡, ♣. Tata nu eră în București să-mi spue, mama știă carte numai grecească; în via grădinei lucră câțivă Olteni; vreo doi dintr'înșii eră cu călimările la brâu și știă carte. Mă rugai de unul, care mi se părû mie mai procopsit, și pe care-l recomandă către mine și numele lui (il chemă Alisandru). El îmi spuse pe picior, lângă un dud favorit al meu, ce-l găurisem de mai înainte și prin care petrecusem o funie cu mare meșteșug, ca să învăț să sâr pe funie ca comedianții ce văzusem că jucă la dulap în Cișmigiu. Acolo, lângă acel dud, începui a sloveni românește: «Impărăția la Răsărit ș. c. l.» Intr'o jumătate de ceas, nu mai aveam trebuință de dascăli, începui a citi, și în patru zile isprăvii Alexandria din scoarță până în scoarță. Se înțelege însă, că în acele patru zile dascălul de grecește nu m'a văzut prin școala lui. Plecam dimineața să merg la școală, dar mă întorceam pe altă uliță, intram prin

1) *Semăna(u)* = păreau.

grădină și pe după casă, pândind să nu mă văză nimeni, mă urcam în pod, mă băgam sub un coș și acolo citiam vitezile lui Alexandru cel mare, cum s'a bătut cu racii, cu furnicile și cu Por împăratul ș. c. l. Tot sub acel coș am învățat să scriu și numerile arabice până la 100, cum și să scriu slovele românești de tipar. Imi făcusem niște foițe, pe cari scriam și prescriam; dar vream ca cu dânsule să-mi rămâie și numele nemuritor. Așa, făcui altele cărora le didei formă de carte cu titlul ei după orânduială. Mă luai după titlul Alexandriei și făcui și la compoziția mea un titlu foarte iscusit și însemnător, după cum urmează:

ACEASTĂ CARTE
FĂCUTĂ DE MINE
 NIȚĂ SAU ION RĂDULESCU 1)
IN ZILELE
 POLCOVNICULUI ILIE (Tata)
ȘI CU BLAGOSLOVENIA
 SFINȚIEI SALE FRUSINA (Mama)
 1811.

Astfel, în patru zile învățai a citi românește, scriam numere și mă făcui și autor al vestitei compuneri: *Această carte*. Mă gândiam eu că, dacă fac la cărți când sunt de nouă ani, dar când m'oiu face mare! Eram încredințat în mine că o să mă fac un mare cărturar, dar nu mă credea nimeni.

Procopseala însă și autorlâcul mi-a dat prin piele, că

1) Până atunci nu intrasem în școalele elenice, ca să mă numesc Heliade zice autorul. Noi vom observa că el și-a scris numele în trei feluri în cursul vieții: Eliad, Eliade, Heliade. Acesta din urmă s'a adoptat în manualul de față.

o drăcoaică de slujnică s'a suit a patra zi în pod să dărăcească la in, fiind vremea cam ploioasă. Eu a trebuit să ies odată din coș, dar mă primejduiam să mă vază și să mi se dea pe față îndărătnicirea mea de a merge la dascăl; îmi luaiu inima în dinți; ieșii din cabinetul meu de lectură (din coș) și făcui să țipe biata llinca cât alergară toți din casă. Mă deteră binișor din pod, mă puseră în cărca lui moș Măinea și mă trimiseră la școală. Dascălul mă priimi în bătăi și mă puse iar la psaltirea grecească. Eu uram cartea grecească, dar din ziua aceea o urâi și mai mult, ș'a trebuit s'o sufer până când dete Dumnezeu Ciuma dela Caragea din 1812. Toată lumea eră tristă atunci; numai eu eram vesel c'am scăpat de Alexe și de psaltirea lui, pentru că fugiam la moșie, afară. Mai un an am fost slobod, și nu-mi petreceam vremea decât la o stână de oi, unde păstorii aveau felurimi de cărți. Acești oameni veniau sârbătoarea în sat și căutau la zodiacii fetelor și flăcăilor la un călindar ce eră tipărit nu știu unde, că semănă slova rusească. Li se duse vestea în sat, și fură chemați și la curtea boierească (cum am zice, la noi acasă). De aci mă cunoscu cu dânșii și nu mă mai putu ține în frică nici câinii dela stână ce eră să mă rupă odată. Intr'o vară citii cu ei împreună Poarta Pocăinței, Epistolia ce a căzut din cer, Viața sfântului Alexe omul lui Dumnezeu, scrisă de mână, Vieța părintelui Macarie, Avestița, fata Satanei, Pogorirea Maicei Domnului la Iad și alte vieți ale sfinților ¹⁾.

Mai pe urmă, veni din Brașov acestor păstori și istoria lui Arghir ²⁾. Eu până atunci din câte citisem, știam pe din afară numai Epistolia ce căzuse din cer la Palestina; îmi plăcea unde zice că se jură Cristos pe brațul

1) Diferite cărți de literatură poporană scrisă.

2) Povestea «Arghir și Elena» de Ion Barac.

său cel drept, și, când declamam pe din afară, ardicam și eu brațul.

Când văzui însă pe Arghir, eram în ceruri de bucurie; învățai mai într'o săptămână cântarea întâiu. Mă încurcă însă că nu știă nimeni să-mi spuie ce este *muză*; într'un cuvânt eram de minune în casă, când mă auziă fetele, spuindu-le pe din afară în stihuri istoria frumosului Arghir și a prea frumoasei Elene: când ziceam: «Hip! hop! la a mea iubită» aveam și biciul în mână, plesniam cu dânsul și săriam în sus, dar mi-eră necaz de ce n'are și biciul meu puterea aceea de farmec (să mă facă să sbor).

Pe toamnă dete un guturaiu mare în toată casa, și eu, deprins din versificația lui Arghir, făcui versuri guturaiului, care încep astfel:

O guturaiu, guturaiu!
 Mulțumește-te încai
 Că te odihnești prin nasuri
 Și prin gâturi faci taifasuri....

În vremea ciumei învățasem multă carte, că eu țineam citirea în biserica satului. Alde țarcovcnicul ajunsese nimic pe lângă mine (o spuneă toți sătenii).

Intorcându-ne la București după încetarea boalei, auzii că se plângea părinții că trebuie să fi uitat eu tot ce învățasem mai din nainte, și cu adevărat uitasem, căci pe *Macarios Anir* citeam tot atât de încet ca și pe psalmul cel din urmă *Micros imin...*¹⁾

Bietul Dascălul Alexe murise și, pe atunci se dusesse vestea unui Dascăl călugăr la Sf. Nicolae, părintele Naum. Eră cam departe până la Sf. Nicolae, dar hotărîră părinții să mă dea acolo.

Incepui la bietul Naum. Acesta știă elinica; dar eră

¹⁾ Primul și ultimul psalm din colecțiunea cunoscută.

român și zise părinților să-mi ia cartea lui Papazoe ori Polizoe ¹⁾. Mă puse la Istoria Sfântă prin întrebări și răspunsuri; din grecește îmi tălmăciă românește. Din ziua aceea nu-mi mai fu urită cartea. În scurtă vreme mă puse la gramatică, la Esop. Chipul, mergeam bine că înțelegeam ce învățam, pentru că bietul Naum tălmăciă băieților săi din elenește în grecește și din grecește în românește.

Trecui de aci la școala grecească dela Măgureanul; eram de vre-o 13 ani atunci, ș'am învățat acolo până a venit G. Lazăr, în anul 1818.

La deschiderea școalei românești am vrut să fac versuri, cari n'au plăcut conșcolarilor mei; eu însă credeam că de pismă nu le place. Incepeam astfel:

Muzele la Olimp cântă,
Săltând, cununi împletesc,
Dup'a lor dar pildă sfântă
Veniți să mă veselesc...

Când n'are cineva ce să spuie, când capul e sec și inima rece, atunci poate alergă la dușii de pe lume, să vorbească de muze, de Olimp, de Apolon, de Cerber, de Pluton, să grămădească vorbe d'alde astea câte vorește, că potrivește și versul și seamănă și a poet. Bieții conșcolarii mei râdea de poeziile mele, dar eu, după cum zisei, credeam că râd de pismă, și paguba eră a mea, că mă necăjiam să nu se atingă nimeni de liră.

La moartea mamei am vrut să fac o tragedie, pe care, luându-mă după titlul grecesc Ἀίας Μαστιγοφόρος ce învățam atunci, o intitulai și eu: *Ion țel zalnic*, pentru că eram peltic pe lângă celelalte. Pelticia nu știu de eră firească sau câștigată din limba grecească. Cu intrarea în școala românească, slavă Domnului, că m'am dres,

¹⁾ Heliade nu-și aduce bine aminte de numele acesta. E vorba de gramatica grecească tipărită de un preot grec numit Polizoî Contu.

pentru că eram prea fricos de râsul dracilor de băieți. P'atunci să mă fi pus cinevâ din câți zic ca să scrie Românul cum pronunță, p'atunci zic să mă fi pus să fac o ortografie românească, că s'ar fi dus pomina de dânsa, de le-ar fi rămas și dumnealor numele nemuritor și mie ; n'aș fi rămas un om așa neînsemnat ca acum.

Făceam, cum zic, versuri pe moarte, zece d'o pară, dar eu nu le-ași fi dat nici pe zece parale unul, pentru că le aveam dimpreună cu mine la mare ipolipsis (după cum se vorbiâ pe atunci). Mi se părea că pe mine m'a orânduit Dumnezeu să luminez neamul, dar când îmi intră în mână Liricele lui Atanase Christopol¹⁾, mi se tăie tot cheful de a mai face versuri din capul meu. Le învățasem pe din afară și într'o vară mi-aduc aminte că le-am tradus pe toate.

Le-am dat d-lui Carcaleki²⁾, ca să le tipărească la Buda, când venise aci d-lui, la anul 1820 ; dar pe semne că au rămas netipărite, căci eu gândiam că cum le-or vedeâ la tipografie, făcute mai vârtos de mine, și apoi și cu litere latinești, numai decât ori să le tipărească fără parale, pentru că eu nu dădusem nici o para d-lui Carcaleki. Din mila lui D-zeu s'au pierdut acele traducții și începutul mai totdeauna îl ține cinevâ minte pe dinafară. Iată cum erâ poema dintâiu :

Intr'o zi primăvăroasă
Cântând prea de dimineață,
Se coboară'o drăgăstoasă
Muză dulce cântăreață.
Ce Erato o numesc...
Și celelalte... că am uitat.

¹⁾ Atanasie Christopol, preot grec, preceptorul fiilor lui Alex. Moruzi.

²⁾ Carcaleki erâ un autor de calendare și mai târziu ziarist mort 1856).

CÂNTAREA DIMINEȚEI

Poezia aceasta este una din cele mai vechi ale lui Heliade. E scrisă în 1822; dar în 1861 o modifică, schimbând cuvintele ce i se păreau că nu sunt destul de latinești. Ambele forme le-a publicat în «Cursul de poezie generală». Noi reproducem pe cea dintâi, care e mai bine reușită.

Cântarea dimineții	Ș'aceste legi prea drepte
Din buzi nevinovate,	Orice norod le calcă
Cui altui se cuvine,	Sau care nu le știe,
Puternice părinte,	Cade, ruin' rămâne,
Decât ție a da ?	Se face neștiut.
Tu ești stăpân a toate,	Din slava strămoșească
Tu ești prea bunul Tată ;	De am căzut, ne 'nalță ;
A ta putere sfântă	De am uitat unirea
Făptura ține întreagă,	Ce-i întărea în toate,
Ne ține și pre noi.	Acum ne fă uniți.
În inimă 'n tot omul	Să știm c'avem dreptate,
Tu ai sădit Dreptatea,	Să știm ce, cine suntem,
Unirea și frăția,	Ș'așa să nu se uite
Tu conștiința scumpă,	O nație slăvită
Tu bun ce avem ne-ai dat.	Ce-am fost și ce-am fi noi.
P'aceste saduri sfinte	Cu toții dară Ție
Răcoritoare ploaie	Cântăm cântare nouă ;
De adevăr să pice,	În flacăra unirii
Să crească, să dea rodul,	Intindem mâini la tine,
Să fim prea fericiți.	Rugăm să ne însoțești.
Indreptătorul lumii,	Ne luminează mintea,
Tă ai slăvit noroade,	Să te cunoaștem, Bune
Le-ai dat Tu legi prea sfinte	Să știm că ne ești Tată,
Ce țin aceste saduri ;	Să te cântăm mai bine,
Slăvește și pe noi.	Ș'așa să ne 'mpăcăm.

PREFAȚA GRAMATICEI DIN 1828

Gramatica lui Heliade însemnează un moment de căpetenie în dezvoltarea studiilor lingvistice la noi. Prin ea reformează alfabetul cirilic, înlăturând spiritele, accentele și unele litere de prisos. Prin ea pune principiile reformei ortografice: ortografia cea mai simplă este cea mai bună; ortografia trebuie să fie fonetică. Prin ea rezolvă chestiunea termenilor tehnici: să luăm cuvinte din limbele moderne sau din limba latină și să le transformăm după cerințele limbei noastre.

— Ei! dar ce fel de carte e asta?! uite-te minune! aci lipsesc o grămadă de slove; ăștia vor să ne lase săraci! Aci fălosul și purtătorul de ortografie **и** lipsește; mărețul și îngânfatul **w**, asemenea; **ов**, cel bogat în loc nu se mai vede! În loc de **ѣ**, unde și unde se vede **ea**! în loc de **ю**, **ѳ**! Vai de mine, ce grosime și moșăcie! Ea te uită, că ăștia și pe delicatul și plinul de dulceață **Ѡ** l-au scos! Nu, zău, ăștia sunt Rumâni groși, bădărani dela țară, nu vor să aibă cât de puțină evghenie pe dânșii! Dar ce vâz! Ei în loc de **з** pun **к**; în loc de **ѣ**, **н**! Sunt vrednici de răs întruadevăr! Vedeți lucruri copilărești! vedeți eresuri! vedeți nesocotinți! Toată lumea se silește din ce mai are să mai adauge și să se mai îmbogățească; dar ei! la uitați-vă, că și din ce mai avem, vor să mai lepede!... Ait! s'a stricat s'aaa duuus acum și limba!! ei au lepădat și ocșiile! și psili! și dasia¹⁾!! O! drăguțele, ca de ele de nimic nu-mi pare așa de rău, că parcă erau niște floricele! Oamenilor fără gust, fără leac de ortografie! Dar cine v'a pus pe voi să vă arătați mai iscuțiți decât atâția înțelepți bătrâni? Voi v'ați găsit să stricați aceea ce au găsit cu cale atâția inși, și nu ca voi, ci altfel de învățați! și apoi... Nu știți voi că obiceiul este bătrân și că trebuie să purtați cinste și sfială către dânsul? Păcat de D-zeu, să se ducă atâtea slove! — Așă, domnule, s'au dus, și acuma dumneata să fii să-

¹⁾ Numirile *spiritelor* și *accentelor* în ortografia greacă: *ὀξεῖα* accent ascuțit, *ψαλλή* spirit lin, *δασῖα* spirit aspru.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΡΟΜΑΝΕΑΣΚΗ

Α Β

D. I. ΗΛΙΑΔ:

ΔΑΤΑ ΑΔ ΤΥΠΑΡ ΚΒ ΚΑΙ ΤΥΙΔΑΛΑ

D. ΚΟΚΟΝΥΛΒΙ ΣΚΑΡΛΑΤ' ΡΟΣΕΤ'.

1 8 2 8.

Gramatica lui Heliade din 1828

(de pe un exemplar din biblioteca autorului)

nătos ; ele s'au dus și nu se vor mai întoarce, căci le-a gonit o soțietate întregă, le-a gonit însuș dreptul cuvânt. Și dumneata, domnule, mai stâmpără-ți furia puțin și gândește mai bine, ce va să zică o soțietate și ce au făcut soțietățile în lume, ca să știi către cine îți îndreptezi cuvântul ; și după ce vei începe a cunoaște, ce va să zică unu și ce va să zică o soțietate, ascultă glasul ei cel serios, liniștit și fără atâtea strigări și mirări lungi ; învață că glasul soțietăței este glasul norodului și că ea poartă și înfătoșează persoana obștii.

Nevoia a făcut pe oameni să-și afle cele ce le eră de trebuință. Când oamenii au aflat mai întâiu slovele, au băgat de seamă câte sunete și câte glasuri sunt în limba lor, și așa au hotărât pentru fieștecare sunet și pentru fieștecare glas câte un semn, adică câte o slovă. Așa au făcut toate neamurile, când au vrut să scape de semnele ieroglifice, și așa au făcut pe urmă după dânsele și Grecii . . .

Astfel după dânșii au făcut și Latinii, primind numai cele ce le-au trebuit ; astfel, și încă și mai înțelepțește, Italianii ; astfel și toate națiunile cele înțelepte și gânditoare într'această pricină, ce au umblat numai după ce le-a trebuit ! astfel a trebuit firește să urmăm și noi. Dar fiindcă, când am început a ne întrebuița cu slovele cele slavonești, a fost tocmai în vremea când turburările, neodihnille, fugile și răsboaiele ce aveam cu vrăjmașii noștri, nu ne da pas să ne gândim de alte lucruri mai interesătoare, necum de acest bagatel ; de aceea până mai deunăzi, câte slove au avut Slavii, noi le grămădiam cu loc fără loc prin cărțile noastre, ni se părea că tot una poate să fie ortografia slavă cu ortografia noastră și că printr'insa dăm o strălucire limbii noastre, puindu-i o năpaste în spinare

Meșteșugul scrierii este aflat ca să ne înțelegem și cu cei ce nu sunt de față cu noi. De multe ori însă scrie-

rea cea nedesăvârșită a pricinuit confuzie și neînțelegere, care a stat cea dintâiu pricină de a se pune regulile ortografiei; tot ce aduce neînțelegere, trebuie să-lămurit. Și aceasta a făcut să se nască atâtea semne ale prozodiei și ale punctuației. Dar fieștece limbă își are *ortografia sa și aceea a stătut mai norocită, care s'a supus la mai puține reguli*. Punctuația numai a stătut și este tot aceea la toate limbile; pentru că oamenii tot într'un fel se gândesc, și mișcărilor și opririle lor în vorbire sunt tot acelea. Cel mai delicat și cu gândire lucru în ortografie și care face cinste duhului românesc este punctuația; ea desparte și face chiar¹⁾ judecățile judecățile noastre, arată șirul și relația lor și ne face, și să ne înțelegem, și să ne facem înțeleși în scrierile noastre; și ea singură împlinește sfârșitul pentru care s'au aflat regulile ortografiei, mai vârtos în limbile cele vii. Toate celelalte nu sunt decât o pedanterie și o lipsă în gândul și duhul omenesc, adică un semn de necunoștință a folosului și sfârșitului ortografiei. Frații noștri Italiani foarte înțelepți și gânditori au cunoscut ce le este de lipsă și care sunt roadele pedantismului într'această materie. Pre dânșii și drumul pășirii întrucunoștinți al duhului omenesc trebuie să urmărim și noi. Aci îndrăznesc a vorbi pentru frații noștri din Transilvania și Banat, cari sunt vrednici de toată lauda pentru ostenețile și silința ce pun pentru literatura românească. Pentru ortografia însă care voesc să o introduc, scriind cu literile latinești, bine ar fi fost să urmeze duhului italianesc, adică a scrie, după cum vorbim. Și nu se ia după ortografia franceză și englezească, care păzește derivația zicerilor, care este născută în veacurile sholasticismului și de cari chiar singuri acum ar voi să se scuture. Un meșteșug care voesc să rămâe păstrat numai

1) Clare.

pentru cei ce vor avea norocire să știe latinește și fără nici un folos așa de mare încât să stea în cumpănă cu greutatea și neînlesnirea. Cel ce cunoaște limba latinească știe că zicerea *timp* vine dela *tempus*, sau de va fi scrisă *timpu* sau de va fi scrisă *tempu*; asemenea și *primăvara* este cunoscută de unde vine, sau de va fi scrisă *prima-vera*, sau de va fi scrisă *primavara* ș. c. l. Pentru cel ce nu cunoaște limba latinească este în zadar, or cum vor fi scrise zicerile, căci mijlocul scrierii nu poate să-l facă să cunoască izvorul, când el nici odată n'a fost acolo. Așa dară, *pentru ce să nu scrim după cum pronunțăm când scrim pentru cei cari trăiesc, iar nu pentru cei morți?* Romanii, strămoșii noștri scriă după cum pronunță. Ciceron, Virgilie și ceilalți autori nu au scris faptele lor pentru Romanii ce au trăit pe vremea lui Romul și Brut, ci pentru contemporanii săi. Asemenea și noi nu scrim pentru strămoșii noștri, pe care i-a adus Marele Traian aci, ci pentru contemporanii noștri, și nu trebuie să-i căsnim și să-i muncim atâta până să ne înțeleagă și să le luăm dreptul de a-și scri limba, rămâind pe seama numai celor ce știu latinește și celor ce în toată viața lor vor sta cu dicșionerul în mână.

Fieștecare limbă, când a început să se cultiveze a avut trebuință de numiri nouă, pe care sau și le-a făcut de la sine, sau s'a împrumutat măcar de unde, și mai vârtos de acolo de unde au văzut că este izvorul științelor și al meșteșugurilor. Grecii s'au împrumutat dela Feniceni, Egipteni, Arapi, Asirieni ș. c. l. de acolo de unde și învăță științele și meșteșugurile; Romanii dela Greci; cestelalte nații ale Europei dela Romani și dela Greci acelea, care s'au împrumutat și Romanii. Noi asemenea o să urmăm și mai vârtos, când avem de unde. Noi nu ne împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală dela

maica noastră moștenire și dela surorile noastre partea ce ni se cuvine.

Trebue să ne împrumutăm, dar trebue foarte bine să băgăm seamă să nu pătimim ca neguțătorii aceea, care nu-și iau bine măsurile și rămân bancruți (mofluzi), Trebue să luăm numai acelea ce ne trebue și de acolo, de unde trebue și cum trebue.

Unii nu voesc nicidecum să se împrumute și fac vorbe nouă românești: *Cuvântelnic* (Dicșioner), *Cuvintelnică* (Loghică)...., *ascuțit-apăsat* (ocsiton), *neîmpărțit* (atom, individ), *asuprăgrăit* (predicat), *amiazăziesc* (meridian) ș. c. l. Alții se împrumută de unde le vine și cum le vine: de iau o vorbă grecească, o pun întregă grecească, precum: «patriotismos, entusiasmos, cliros» ș. c. l.; de iau dela Francezi, o pun întregă franțuzească, precum; «nation, ocașion, comision» ș. c. l., de iau dela latinește, le pun întregi latinești, precum: «privilegium, collegium, centrum, punctum» ș. c. l.; de iau dela Italieni asemenea, precum: «soșietă, liberta, cvalita» ș. c. l. Vorbele *străine trebue să se înfățișeze în haine românești și cu mască de Român înaintea noastră*. Romanii, strămoșii noștri, de au priimit vorbe străine, le-au dat tiparul limbii lor; ei nu zic «patriotismos, entusiasmos, cliros» ș. c. l., ci «patriotismus, entusiasmus, clerus». Francezii asemenea nu zic «geografia, energia, kentron», ci «jeografi, enerji, santr»; precum și Italienii «geografia, energi, centro». Asemenea și noi de vom voi să rumânim zicerile aceste toate de sus, trebue să zicem «patriotism, entusiasm, cler, nație, ocașie, comisie, geografie, energie, centru, punt, soșietate, libertate, calitate, privileghiu, coleghiu sau mai bine privilegiu, colegiu», după genul și natura limbii.

Dar ca să se desăvârșească limba și mai bine și ca

să se hotărască odată cum să rămâie termenii cei noi, aceasta nu se va putea, până când nu se va întocmi o Academie de câțiva bărbați, a căror treabă să fie numai literatura românească, cari cu vreme vor pune în regulă și vor desăvârși limba prin facerea unui dicționar.

RUGĂCIUNEA PRUNCULUI

Este o poezie tradusă după poetul francez Lamartine și publicată în Periozul I al «Curierului de ambe-sexe (1836).

Părinte, cărui Tata se 'nchină,
Și toți te chiamă genunchi plecând,
D'al cărui nume grozav și blând
A mamei frunte umil se închină !

Zic că ăst soare strălucitor
E jucăria puterii Tale,
Că sub picioare-ți e p'a lui cale
Candelă d'aur luminător.

Zic că tu singur faci a se naște
Mici păsărele peste câmpii,
Lași cu a lor mamă micii copii,
Le dai un suflet a Te cunoaște.

Zic că tu singur semeni cu flori.
Livede, vale, câmpuri, grădine,
Tu faci verdeața, și fără Tine
Ar fi toți pomii neroditori.

La daruri multe, l'a Ta 'ndurare
Tot universul este chemat ;
Nici micul vierme nu e uitat
La al naturei ospăț prea mare.

Livedea paște mielul plăpând,
 La muguri iedul voios s'agață,
 Puii la cloșcă a ciupi 'nvață,
 Fug gândăceii hrană cătând.

Vrabia zboară și ciugulește,
 Peste ogoare paseri se pun ;
 Columbii stoluri, stoluri s'adun ;
 Pruncul la mă-sa strâns se lipește.

Al tău sfânt nume să proslăvim
 În dimineață, la prânz și seară ;
 Să faci pământul să ne răsară
 A lumii hrană ; toți să trăim.

Doamne !... dar gura-mi slab gungunește
 Nume de înger prea înălțat
 Ș'un copil poate fi ascultat
 În corul slavei ce te mărește.

Zic că îți place a priimi
 Urări aduse dela pruncie
 Pentru acea nevinovăție
 Ce are pruncul fără a ști.

Doamne, Tu apa dă la izvoare,
 La pasări pene spre a sbură,
 La miel dă lapte și lâna sa,
 Și la câmpie rouă, răcoare.

Dă, Doamne, pâinea la cerșetor,
 La bolnavi dă-le 'nsănătoșire,
 La cei în femniți dă slobozire,
 L'al fără mamă dă ajutor.

La bunul tată, casă unită,
 Copii cuminte ș'ascultători,
 Și 'n mine, Doamne, să te cobori,
 Să fie mama prea fericită.

Mititel astfel să fiu bun eu
 Ca copilașul dela icoană
 Ce poartă cruce și o coroană,
 Și Tata-l are de Dumnezeu.

În mine pune sfânta Dreptate
 Și adevărul pe buza mea,
 Și când în sufletu-mi vei vedeă,
 Să vezi, Părinte, tot bunătate.

Precum se urcă tămâia 'n sus
 Naște-se-mi ruga până la tine,
 Dă lumii pace, la vrășmași bine,
 Și toate fie precum le-ai pus.

O SCRISOARE CĂTRE C. NEGRUZZI

În vremea când Heliade redacta «Curierul românesc» și «Curierul de ambe sexe», a avut raporturi foarte strânse cu Costache Negruzzi. Din aceste raporturi a urmat un schimb de scrisori între ei. În aceste scrisori s'au tratat multe chestii relative la literatură, la cultură, la limbă. Heliade a publicat și multe scrieri de ale lui Negruzzi în Curier, iar în tipografia sa a tipărit cărți de ale scriitorului ieșan.

Urmează aci una din aceste scrisori — după: Șăineanu, «Autorii români».

Domnul meu!

Până a nu intra a-mi da și eu părerea la câte cu dreptate mă întrebi, voi eu să vă arăt că o limbă, cu cât se lucrează, cu atât se cultivă, se regulează și se desăvârșește, legiuindu-se fiecare termen și fiecare frasă,

Domnul meu,

Ale agi, lin dor pe carea pablu' ale S. T. de
8 20 de te rap ar vira e a piasa:

Prans' ngr Agia Top, a-aga tere pr tair ap
nord de repard rindis in a-gradata de altare' bane
2 Ba 22. din tair pr vult vintan' mla gta
aioyapice Ba 22. rapat: pr nme rindis ruf, in
tga, domul lui in de uooy te repndoyt rpa, in
2. na Tiocyp, vor pdr mda a pac astan ooy-
Bafis in

cum să se zică și cum să se scrie. Prin urmare limba noastră, când am început să o scriu, mai întâiu mi-am croit o sistemă potrivită, după a mea părere, pe natura și însușirile ei. Mai întâiu am scris foarte urât ca fiecare începător fără model, fără ajutor, fără tovarăș, carele să-mi sprijine a mea părere în părerea lumii. Singur a trebuit să mă lupt cu prejudecățile și obiceiurile, cari de multe ori trebuie să le respecte cine-va, pentru că și de sânt mai totdeauna nedrepte, dar sânt bătrâne, sânt înrădăcinate, sânt puternice! Pretutindene la început poate să mă vază cineva un scriitor, care începe, care nu are încă experiență și prin a căruia pană abia a trecut încă câte-va vorbe și câteva frase ale lumii întregi. M'am silit însă totdeauna a nu ieși din sistema mea. De multe ori iară un scriitor încercat poate să mă vază că, scriind, am vrut să fiu înțeles și prin urmare am respectat vorbele și frazele cele vechi și obișnuite sub forma, în care se află, care, deși vicioase, da însă să înțeleagă cititorului ceea ce s'a gândit scriitorul.

Sistema mea a fost, ca să poată cineva aduce limba în stare pe cât se poate a exprima tot ce se gândește fie în materie fizică, fie morală, fie politică, fie religioasă. Pe drumul acesta am vrut să am de povață, de de se va putea, *dreptul cuvânt*, *armonia* și *energia*, și sau pe câte trele să le întrebuițez deodată, sau, după întâmplări, să aleg pe cea mai preferabilă și mai potrivită cu împrejurarea. *Dreptul cuvânt* mă povățuia, ca toate zicerile cele nouă să mă silesc a le rumâni, după cum le-au grecii, latinit, italianii... Grecii, Romanii, Italianii... *Armonia* (pe cât a putut să fie priimitoare urechea mea de armonie, sau după ce a mea crezare m'a făcut să mă deprind mai mult sau mai puțin cu sonori mai blânzi și mai aspre), *armonia*, zic, cerea ca, în această pravilă de a rumâni zicerile, să nu uit și drepturile ei, ce în toate veacurile și în toate locurile le-au avut, de

a i se face adică totdeauna scutire din pravilă, când a ei ureche delicată este rănită de asprimea întâlnişului celui urât. *Energia* iară având de cea dintâi imputernicire dreptul cuvânt, își pierde toată puterea, când e silită a se târâ zăbovindu-se de lungimea zicerilor, ca să ajungă la a sa țintă. Atunci e măreață, atunci e sublimă, când, purtând adevărul pe brațele sale cele nervoase, se răpede ca fulgerul din gura oratorului și merge de tună în urechile ascultătorilor. O limbă polisilabă mă socotiam, că nu poate să aibă acea destoinicie și putere ca una, ale căreia ziceri sunt scurte, lesne de pronunțat și cu imbelșugare în fiecare rând. Limba noastră, după cea grecească, este cea mai polisilabă din câte cunosc și totdeauna m'am silit întru aceea ce s'au putut a o scăpa de acea întindere leneșă și de acele terminații, care ni le-au dat străinii, ce învățau rău și urât limba noastră. Și la zicerile cele nouă, ce le-am întrebuițat, am fost stăpân a le da orice formă voiu voi (stăpân zic pe mine, iar nu în opinia lumii). Cu această sistemă, croită după a mea părere, fără să silesc pe nimeni ca să o primească, am urmat drumul meu.

Mai întâi am vrut să-mi fac termenii ce-mi trebuiau, și nu am întreprins un dicționar, căci scopul meu nu era ca să vin nechemat de nimeni și să mă fac legiuitor, după al meu capris, al unei limbi, pe care nu o cunoșteam decât în general dela părinții mei, cari o învățase și m'au învățat și pe mine mecanicește.

Am vrut mai întâiu să-mi fac și să-mi hotărâsc mie o limbă, prin care să-mi exprim și să-mi înțeleg cece gândiam; am vrut să-mi fac vocabularul termenilor tehnici și ca să pot să dau peste dânșii m'am apucat a traduce din științe; am început întâiu dela gramatică, și nu iară ca să mă fac legiuitorul limbei, ci ca să am

prilej a trece prin tipii limbei, și ca să-mi pui pe vocabularul meu termenii cei noi gramaticali și să-mi formez limba gramaticii. Pe urmă am făcut sau am cules o geografie politică și matematică, am tradus cursul de matematică al lui Francœur, Logica lui Condillac, câteva lecții de literatură sau de poetică și retorică și celelalte. Prin urmare eu am trebuit, vrând și nevrând, a trece prin toți termenii trebuincioși în acele științe sau arte, a-i boteză într'un fel bine sau rău și a-mi îmbogăți vocabularul.

Ca să nu-mi rămâie lucrarea neroditoare, ca să mă pot folosi dintr'insa cugetând mai de multe ori asupra unui obiect, cele ce am cugetat odată, m'am făcut a-postat din casa părintească, care îmi propunea protecție, slujbe, chiverniseli și m'am pus, în mijlocul zidurilor celor sfărâmate din Sf. Sava, un biet dascălaș cu 50 lei pe lună, înconjurat de câțiva școlari săraci, hotărâți și fanatici în hotărârea lor și, în prieteșugul meu, am împărțit leafa mea între dâșii și am început lecțiile mele dela gramatică, până când am sfârșit cu dâșii un curs de matematică și de filosofie, în limba națională în vreme de șase ani, fără să mă întrebe cineva ce fac fără să vie cineva să încurajeze pe școlari. Venià iarna; lemne de nicăieri; fiecare școlar aduceà câte un lemn după unde găsià, care abia erà în stare să încâlzească preajma unei sobe sparte, ce umpleà casa de fum, și să topească fulgii de zăpadă ce vijelia îi repezià pe ferestrele cele sparte. Tremurând cu mâna pe compas și pe cretă, ne făceam lecția și Dumnezeu a bine-cuvântat ostenele noastre, ce erau niște minuni ale *dragostii* și ale *hotărârii*. Școlarii aceia s'au împrăștiat profesori prin județe; în locul acelor dărămături s'a întemeiat muzeul național; alătura s'a înălțat colegiul Sf. Sava; limba ce s'a legiuuit în acele dărămături s'a îmbrățișat

de toată tinerimea și felul scrierii și ortografia s'a introdus în toate cancelariile. Rodul aceleiași strădanii este teatrul național.

După ce dar mi-am format limba științelor sau a duhului, am vrut pe urmă să pășesc și la limba inimii sau a simțământului. Fără să ies din sistema, ce mi-am propus, din tipii ce-mi orânduiam în gramatică, fără să mă abat din drumul literaturii cei sfinte sau bisericești, în care se exprimă așa de frumos și așa de înțeleș prin cele mai multe tonuri simțimintele cele mai înalte și mai tinere, entuziasmul cel mai viu și patimile cele mai dureroase ale cântărilor lui Moise, ale psalmilor, ale elegiilor lui Irimia și ale prorocilor tuturor, și în care poate cineva află limba epopeii, a odei și a elegiei; fără să mă abat din toate acestea, fără să stric limba cea legiuită odată de moșii noștri, ci numai după drumul și metoda lor să îndeplinim lipsele, ce n'au avut vreme a îndeplini, adică întru aceea ce atingea de limba științelăr, a literaturii celei nouă și a ideilor, ce lumea a dobândit de atunci încoace; mi-am pus înainte a traduce ceva din autorii cei mai vestiți noi; mi-am ales după a mea aplicare pe Lamartine și Byron; am avut să văz pe cât se mlădiă limba și cât este destoinică să exprime acele idei așa de frumoase, înalte și pline de patimă. Limba am aflat-o destoinică, căci ea mi-a fost învățătorul și ea singură m'a povățuit cum trebuie s-o mâiu; și cine o va ascultă, cine nu va ieși din regulele prescrise ale naturei ei, va ajunge în scurtă vreme departe, căci, fără a se rătăci, merge de-a dreptul, fără să se abată nici odată. Destoinicia ei am văzut-o mai destoinică decât pe cea franțuzească, că este croită dela începutul ei să fie limba, dacă nu a cugetării și a simțământului, încai a cuvântului și a înțelegerii. Vorbele îi lipsesc și frazele; urzirea sau scheletul ei este

M I H A I D A

Heliade a încercat să scrie o mare epopee națională, dar n'a publicat decât două cânturi din epopeea lui Mihaiu. Aci urmează începutul cântului prim.

Cânt armele române și Căpitanul mare
 Ce împinseră păgânii și liberară Țara,
 Resbunătoare spaimă luciră peste Istru,
 Peste Carpați trecură de glorie încinse,
 Și toți Românii într'una uniră subt un sceptru,
 O aquilă, o lege, cum are ca să fie.
 In van o crudă soartă i-alungă ne'mpăcată,
 In van conspiră ladul să-i ție 'n întunec
 Ș'asupra lor trimite fatala desbinare
 Și uneltiri străine și împerecheri civile;
 Căci Domnul îi protege și-i ține peste secol
 Și i-a ales să-și facă din ei tărie mare.

O muză 'mbărbătată! ce 'n Helicon n'ai nume
 Ce soarele Dreptății te 'ncinde și te 'nspiră!
 Mută să fie buza profană ce te chiamă
 Să amăgească Omul și Cerul să insulte.
 Severă Zeitate, a crimelor pedeapsă,
 Ce vizitezi pământul să *desferi* pe oameni,
 Să fulgeri tirania, să reîntregi popoare!
 Eroica ta liră, acordă cu Unirea,
 Fă să-i auz vibrarea a coardelor sonore
 Intinse 'n negru sânge tiranilor purpurii.
 Tu dă semnalul, Muză, la prima mea cântare:
 In sânul meu revarsă, *mânia* ceea sacră;
 Aprinde a mele versuri cu flacăra-ți divină.
 Și voiui aprinde inimi, voiui deșteptă Românul
 Să te aținte 'n față, să te cunoască bine....

Mihaiu cel mare, Domnul Românilor și fală!
 P'acela cânt, ș'ajută să bucin a lui fapte.

Mult s'a luptat Eroul cu brațul și cu mintea :
 Multe nevoi învinse, varii nemici d'afară
 Și mai fatali din întru, și soarta ne'mpăcată
 Pare că o abătuse din lupta prelungită ;
 Par'că ș'aflase Omul s'o 'nvețe să respecte
 O nație celebră.

Intreagă România gemea de ani atâția
 Subt jugul sângeratic Osmanului feroce.
 Fatale și rea cobe 'ncepuse Demiluna ¹⁾
 A se 'nălța lucindă pe Dacia smerită.
 Și glasul mueginu ²⁾ în zi și 'n miezul nopții,
 Svolă ³⁾ purtat de vânturi, ca harpa infernală
 De crivăț șuerată, și răsună profetic.
 Infiorând creștinul în impia chemare
 A numelui sinistru, țipând : *alah! altà hu!*
 Campana solemnă ⁴⁾ cu totul amuțise
 Pe lâng'aceste hule, blasfeme inspirate ;
 Și ruga pietoasă, ascunsă, spăimântată,
 Abia cutezà mută pe Christ să mai adoare.
 Pălită erà Crucea și razele ei triste
 Ca Domnul zili 'ntocmai când în uimirea lumii
 A umbrelor Regină se pune înainte-i
 C'o față infernală ca să insufle spaima
 La inime credule pământului în doliu.
 Averea cumpătată și însăși neaverea
 Săteanului nemernic se spulberà din casă.
 Nici pasăre, nici vită, nici fructul muncii sale,
 Nici timp, nici loc, nici viața n'avea în siguranță ;
 N'avea să-și plece capul, cu ce să-și ducă traiul :
 Fugar, fără colibă, își blestemà ființa ;

¹⁾ Semi-luna.

²⁾ De muezin.

³⁾ Sbură.

⁴⁾ Clopotul sacru.

Iar stabil, adăpostu-i chemă crudul nesațiu.
 Domn, sclav, clăcaș, tot una : averi erau pericol
 Și lipsa eră foame, frig, tremur, agonie.
 Copilul dela mumă, ca gnelul ¹⁾ spre junghere
 Se 'ngenunchiă înaintea bețiilor de sânge
 De ianiceri sălbatici și crunți în a lor pofte ;
 Sau încărcat de fiare, cu soru-sa 'mpreună,
 Eră mânat să 'mpartă ultragiul și durerea
 În locuri transdanubii, în domele ascunse
 Dorințelor sfățate ²⁾, orgiilor păgâne.....

LIMBA ROMÂNĂ ESTE LATINĂ

În cartea sa «Paralelism între dialectele român și italian», Heliade susține o idee paradoxală : că limba română și cea italiană sunt în realitate două dialecte ale aceleiași limbi. Ideia este greșită ; dar sunt multe pagini interesante în scrierea sa. Reproducem aci pasagiile în cari susține latinitatea limbii românești.

Scrierea cu literele cuviincioase a vorbelor românești, și pronunțarea lor cea adevărată atât este de familiară, firească și cunoscută Românului, încât lui literele cuviincioase nu i se par o învățare nouă, ci curat o aducere aminte. Par'că ar vedeă cine-va Sufletul sau Geniul cel vechiu al Romei strămutat din generație în generație, și ca un înger tutelar, nepărăsind pe Român nici în cele mai de pe urmă zile ale întunecimii lui, nici atunci când el, orb de tot, par'că ar voi de sine să părăsească tot ce a fost strămoșesc și să se arunce în abisul uitării, spre a se stinge cu totul din registrul națiilor ! E destul, Române, deschide ochii, caută împrejurul tău, întrebă-ți inima, cercetează costumele tale, auzi limba ta ; întrebă-te ce ești, și Geniul pe care până acum n'ai vrut să-l mai cunoști și l-ai împins, Geniul acesta ce a fost

¹⁾ Mielul,

²⁾ Răsfățate.

nedeslipit de tine, acesta care întrupat și personificat în limba ta, te învață a zice : *naștere* și *murire*, a numi aceste două margini ale vieții în limba părinților tăi ; care stând pe aceste două însemnătoare hotare te învață a articula cea dintâiu vorbă și cel după urmă suspin ; care hrana ta cea dintâiu te învață a o numi *lapte*, și masa cea călduroasă *sân*, *piept*, și mâncarea *sugere* ; care legănându-te, îți cântă cea dintâiu melodie a dragostii cerești coborâte în sânul mamei tale, *adormindu-te cu pace* ; care îți deschide ochii la *lumină*, la *cer*, la *natură*, la *Dumnezeu* ; care îți spune numele *părinților* tăi, trebuințelor tale, a ființei tale, care pune pe buzele tale numele cele mai drage, care pe tovarășul vieții tale îți-l numește *muiere*, pe tine și pe ea *om* și pe rodul dragostei voastre *fiu* : acest Geniu îți va spune că *sufletul*, *inima*, *sângele* tău sunt *romane* ; îți va arăta că ești *nepot* și al Bruților, al Catonilor și al Marcilor Aurelii, al lui *Pavel* Apostolul și al Traianilor, și te va învăța a jertfi tot pentru interesul și binele public, a fi virtuos, blând și filozof, a cunoaște pe Dumnezeu și a împinge din hotarele patriei tale pe tot vrăjmașul ce va cugeta a-ți lua cele strămoșești, și a te face străin la căminul tău ; într'un cuvânt a fi cetățean și creștin, dând Cesarului ce este al Cesarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu, adică Universul întreg, Patria și inima ta, pe care de veacuri le-ai lăsat în prada vrăjmașului omenirii. Acest Geniu îți va spune în sfârșit că cu elementele limbei tale s'au slujit cei mai mari Apostoli și Mucenici ; cu aceste lițere scria Apostolul *Pavel* epistolele sale, când pe aripele christianismului se răpiă până la al treilea cer ; limba lui atunci nu eră incultă și părăsită ca a ta ; el aveà nație, și își adoptase de patrie Roma, și se făliă între ele când zicea : «sunt cetățean roman» : și tu acum strigi, poate, când îți arată cinevă literele și limba moșilor tăi, că nu sunt ale tale,

și te fălești în groasa neștiință, ce veacurile blestemului a grămădit pe mintea și cugetarea ta.

Prin limbă dăm și luăm cunoștințele, și prin limbă lămurită dăm și luăm cunoștințele lămurite. Eu îți dau această gramatică, și tu, în curăția inimei întrebă-ți sufletul tău, și el îți va spune și ce să primești și ce să lepezi; și cât am veghiat și am ostenit și am suferit pentru tine.

FOILE ȘI CĂRBUNELE

Dintre fabulele lui Heliade, una din cele mai interesante este «Foile și Cărbunele». E o imitație după fabulistul francez *Viennet*.

Lâng'o lemnărie unde sta grămadă
 Una peste alta rău amestecate
 Surcele și așchii a securii pradă,
 Țândări și găteje, doage răsturnate,
 Multe cioplițuri,
 Și sfărămături

D'ori ce fel de lemne, mobile stricate,
 Un grosior cărbune cât nuca de mare,
 Dar viu arzând bine căzù di'ntâmplare
 Din hârbul cu spuză sau chiar din lulea
 Unui sătean care se ducea acasă
 Sau să-și facă focul, să-și cate de masă
 Sau cine mai știe ce treabă aveà.

Acì prea aproape, dupe drum nevoi
 Èrà niște foi
 Al căror stăpân
 Era un jupân
 Meșter spoitor,

Care spre repaos capu '-și rezemase
 Chiar pe lemnărie și somnu '-l furase.

— «Ce soartă te așteaptă, sărmane cărbune!

«Curând te vei stinge, și negru tăciune
 «In zece minute bun n'o să mai fii
 «Decât pe perete să scrie cu tine
 «Și să mânjerească care cum îi vine,
 «Să facă la posne dracii de copii;
 «Dar ce mai renume când m'ai ascultă!
 «Eu să suflu 'n tine și tu 'n lemnărie
 «Să te oprești țintă și să 'ncepi a da
 «Colea un foc țeapăn! — Ce mai bărbăție!
 «Ce nume ți-ai face chiar în istorie!
 «Gazetele toate tare-ar bucinà!» ¹⁾

Foile ca Naiba astfel îi vorbiă,
 Și bietul cărbune, ce nu se gândiă,
 Licuriă acuma mereu de trufie
 Și de bucurie.

N'apucă să zică fatalul său *da*
 Și începù să sară sub iutea suflare
 Ce în șuerare

Drept între surcele flacăra-l mână.
 S'aprinseră acestea, ș'apoi lemnăria
 Luă foc întreagă, vâlvoarea se 'ncinge,
 În aer se 'nalță, vâlvoarea se 'ntinde
 Satul e 'n pericol și megieșia

Toată se deșteaptă,
 Soarta 'ntreagă a Troiei în spaimă așteaptă.
 Hei! acum vei zice
 Că-al nostru cărbune a cătat să fie
 Foarte mulțumit?
 Săracul Pârlice!
 Plesnit în scânteie l'acea grozăvie
 De tot împărțit,
 Cine-l mai cunoaște în focul cel mare
 Care și mai tare
 Il făcù cenușă în vreo 'nghesuire?

¹⁾ Ar buciumă.

Pieri fără nume, fără pomenire !
 Și foile iară cuprinse de foc
 Lăsați în loc
 D'al lor jupân meșter, care spăimântat
 A fost și tulit-o din somn deșteptat,
 Arseră și ele
 Cu lemne și piele,
 Devenind cenușă fără de suflare.
 Iată-vă exemplu și dați ascultare,
 Voi cari suflați certele civili.
 Foi să nu mai fiți.
 Și voi june inimi, organe docili,
 Care drept cărbune la suflări serviți,
 După scelerați
 Nu vă mai luați.

CÂNTECUL URSULUI

În 1848 Rusia trimise consul în principate pe Duhamel, care din prima zi s'a purtat foarte arogant cu boierii. Heliade a scris (la 20 Maiu 1848) satira ce urmează aici și a trimis un ursar cu ursul s'o cânte în curtea consulului. În acelaș timp a avut grija să-i trimită și o traducere în franțuzește. Refrenul «*Diha-măi*» are oarece asemănare cu numele consulului.

Ni, ni, ni, și na, na, na,
 Puiu de popă satară,
 Ursule nețăsălat,
 Puiu de codru 'nverșunat,
 Diha ! diha-măi !

Vine ursul mormăind,
 Babele s'ascund bocind ;
 Câinii ni s'a deșteptat,
 Vânătorii s'au armat.
 Sună cornul și răsună
 Potecașii se adună.
 Diha ! diha-măi !

Puneți, bătaiași, pe goană,
 Pe dihania rătănă;
 Măi dihanie, rea feară,
 Dracul te aduse 'n țară?
 Că voinicii dau de tot
 Și mi-ți pun lanțuri de bot,

Ursăreasa te așteaptă,
 Cu ciomagul te deșteaptă.
 Diuha! diuha-măi!

.

Cotoii ți-au miorlăit
 Nevăstuicile ploscașe,
 Veninoase și zăcașe
 Ți-au trântit uleiul jos
 Ce-ți bagi botu noroios!
 Diuha! diuha-măi!

Vino, Ursule, la joc
 Și pământul bate 'n loc
 Și mi-ți joacă muschicește,
 Ad' piciorul căzăcește,
 Joacă bine, măi Martine,
 Să-ți dau pâine cu măslină,
 Să-ți mai dau și altceva
 Să fie pe sama ta.
 Diuha! diuha-măi!

Să te văz, fecior de lele,
 Fă o tumbă d'ale grele,
 Să ne-arăți vr'un marafet,
 Alivanta! berechet!
 Diuha! diuha-măi!

T A N D A L I D A

Această poemă eroi-comică este scrisă în 1854 pe când Heliade era exilat și petrecea la Constantinopol. Într'un cuvânt introductiv, autorul ne spune că a cunoscut niște Poloni cari, făcând propagandă pentru reconstituirea regatului polon, cereau ca principatele române să se anexeze acelu viitor regat. Pentru a batjocori asemenea idei — zice el — a scris poema, din care se reproduce aci începutul.

I

Lele musă cântăreață
 Mult pestriță și fișneață,
 Ce cotoi și mâțe sute
 L'al tău *miau* rămân ca mute!
 Gură-cască te ascultă
 Și învață carte multă;
 Că ești și bătută 'n minte
 Și colțase tare în dinte:
 Procopseala o ai toată,
 Lumea 'n deget o faci roată.
 Uite-mă, mă făcuiu ghiem,
 Și te 'nvoc și mi te chiem;
 C'am să-ți fac o poezie,
 Or să fie-or să nu fie.
 Ca să sboare vorba în lume
 Și d'al tău și d'al meu nume,
 Versul meu pe românește
 Peaptănă-l și-l dărăcește,
 Ca să fie ca acelea
 Ce mi-ți svântă ca biciu pielea:
 Am să-ți cânt un cavaler
 Ce nu s'a mai dat sub cer.

II

Vino mai curând, O Muză!...
 După nas și după buză

Și cochetele-ți grimazuri,
 Te cunosc că-mi faci la nazuri.
 Vino deh! nu te mai face;
 Codirea de loc nu-mi place...
 Ce! nu vrei? — Du-te la Dracul!
 Ai cojoc? — Am și eu acul.
 Uite coala secătură
 Și pocită aventură!...
 Eu o iau cu binișorul;
 Ea par'că-și dă brânișorul
 La vr'un Șoangher sau vr'un Rus,
 Așa ține nasu 'n sus!
 Lucru mare par'că ești!
 Așa mi te fudulești.
 D'alde tine noi Românii
 Câte, câte am trecut,
 Ca și rima ce-am făcut,
 Și căciula la o parte.
 Te știi cine ești, Leliță!
 Parc'ai fi și tu Domniță:
 În Parnas ești venetică,
 Prin saloane o calică;
 Caracter oficial
 Nici cât Archonta *ziarul*,
 Vreun aer martial
 Nici ca nenea Vinărarul
 N'ai avut, nici vei visă
 Nici vreodată vei pupă.

III

Uite că și fără tine
 Torn la versuri foarte bine;
 Și cată să fie bune,
 Căci mie-mi plac de minune...

Eroul meu este mare
 Cât pereche nu mai are
 Măre, numai descriindu-l
 Și frumos încondeindu-l
 Trec și eu la nemurire
 Fără multă ticluire ;
 Căci de mult — cine nu știe ?
 Că și chiar fără tichie
 Când te pui p'un model mare
 Și mi-l scoți de lumânare
 Nu-e, nu-i de mâna treia,
 Este glorie ș'aceea ;
 Și dator sunt numai mie,
 Făr'a fi dator și ție.
 Eu când dau d'un *kilipir*
 E pe 'ndată la chimir,
 Glorie de pe saltea ;
 Cu ciubuk și cu cafea !
 Mă 'nebunesc după tine !
 Că ești și cum se cuvine :
 Fără pic de osteneală
 Ai și bani și procopseală.

LA SCHILLER

La 28 Octombrie (10 N. s. n.) 1851 colonia germană din București a serbat împlinirea a 100 de ani dela nașterea lui Schiller. S'a jucat actul I din *Vilhelm Tell* ; s'au declamat poeziile : *Ibycus*, *Calea la fărârie*, *Impărțirea pământului*. Cu ocazia aceasta Heliade a scris poezia «*La Schiller*». Noi o reproducem aci după «*Echilibru între antiteze*». (Buc. 1859—1869) pag. 137.

Autorul pune înainte o notiță din care extragem rândurile următoare :

«Milioane s'au cheltuit în ziua aceasta în Europa și America, celebrând nașterea lui Schiller : milioane după moarte, iar cât trăi omul n'avu nici o parte pe pământ decât privația și neaverea, amarurile ce-i aduseră lentă sau oftica și care foarte prematur îl luară dintre cei vii sau mai bine dintre cei... «morți».

Este o viață moartă, precum ș'o moarte vie ;
 Și este și viața ce nu mai are moarte.
 Unii prefer pe una și alții ș'aleg alta.
 E trist-a omenirii fatală, crudă soartă !

Prin chinuri, și privații, și lupte și amaruri,
 Și deziluzii crude, pațienț' adamantină, ¹⁾
 Prin forță-asalt heroic se ia Cetatea-Sfântă,
 Al cerului Imperiu, cea veră ²⁾ Libertate.

Mult suferiși, o Schiller, și luptă avuși mare,
 Căci lungă e durerea și fericirea scurtă !
 Și strimță, și spinoasă e a Cerului cărare !
 Și greu, inert e corpul ! greu dreptul de viață !

Du sarcina, o suflet, du corpul după tine
 În sus pe calea strimță cu filii ³⁾ cu consoarte ;
 Te luptă cu anangha, ⁴⁾ cu aspra neavere,
 Cu limbile de Șarpe, cu ochi de Vasilisci
 (Calumnia, Minciuna, Invidia, Trădarea),
 Cu forța impilării, cu reaua tiranie ;
 În sus ! pe calea strimță, nici apă, nici mărinde,
 Nici unde să-ți pleci capul la frigurile Lentei. ⁵⁾

Avuși de adversariu pe om ; ș'atât ajunge.
 Te iartă să-i faci răul, iar binele nici mort :
 Iți iartă pe Baraba, pe Christ îl crucifică ;
 Insultă-l, te onoară ; striveste-l, te adoară ;
 Dă-i glorie, onoare ; te-'mpilă de ultragiu ;
 Dă-i patrie, dă-i nume ; exilul te așteaptă ;
 Dă-i adevăr, dreptate ; calumnia ți-e parte ;

1) Răbdare tare ca diamantul.

2) Adevărată.

3) El zice *filiu* (sing. filiu).

4) Nevoia, sila.

5) Frigurile ofțicei.

E orb și-i dai lumină ; el vede câte n'ai.
 E mut și-l faci cu limbă ; te mușcă ca vipera.
 Dă-i viitor, viață, că-ți ia el și trecutul.
 Realță-l pân'la ceruri ; de viu te-afundă 'n iad.
 Acesta e păcatul sau omul cel căzut !
 Mai mult decât herpic ți-a fost Schiller, asaltul,
 O luptă de Arhanghel, triumful de Martir.
 A!! rece este peatra încinsă de coroană !
 Și mâinile de virgini îi dau astăzi viață,
 Și o încălzesc atâta cât flăcărează inimi
 Și lacrimile curg.....

Căutați, virgini, dreptatea,
 Ș'a Terei ¹⁾ împărțire.
 Dați partea la poet ;
 Căutați azi libertatea,
 Ș'a omului unire.
 Onoare la profet !

Și repetați în coruri, prin mii de miriade,
 Germania întreagă, America, Anglia ;
 Răsună tot pământul, ori unde e om liber.
 Cântați patria, onoarea, virtutea, libertatea,
 Tot ce adoră Schiller, cântați pe Dumnezeu
 Ce scapă inocența și focului dă crima.
 Suspinele lui Schiller în coruri repetați.

¹⁾ El zice *Teră* în loc de *Pământ*. Aluzie la poezia lui Schiller «Impărțirea pământului».

NICOLAE BĂLCESCU

1819 — 1852

Născut în București la 1819, Bălcescu, îndemnat de familie a-și alege o carieră, intră în armată cu rangul de cadet în cavalerie.

Din interesul ce purtă instrucțiunii publice, înființă la regimentul în care servea o școală pentru gradele inferioare. Această școală fu desființată după puțină vreme prin stăruințele consulului rus și, nu târziu după aceea, și Bălcescu ieși din armată.

Pe la 1838 se formase în țară o partidă națională, care voia să schimbe situația principatului, introducând reforme democratice și, de s'ar fi putut, să unească țările sub un Prințipe strein. Intre fruntașii acestei partide eră și Bălcescu. După ce Câmpineanu se întoarse din călătoria ce făcuse pe la cabinetele Europei și fu arestat, Bălcescu socoti că a venit momentul să facă o revoluțiune, dar

Nicolae Bălcescu

portret de pictorul Negulici, pe la 1845
(de pe revista: «Literatură și artă»)

proiectul fu descoperit și capii acestei mișcări, Bălcescu și Mitică

Filipescu, fură închiși la mânăstiri. Filipescu muri în închisoare, iar Bălcescu fu liberat la venirea pe tron a lui Bibescu.

Peste câțiva ani își începură cariera de scriitor, publicând într'o revistă din Iași studiul intitulat «Puterea armată a Românilor».

La 1845 începû să redacteze, împreună cu A. T. Laurian, revista institutată «Magazin istoric pentru Dacia», care făcû epocă în dezvoltarea istoriografiei la noi, alături cu Cronica lui Șincai și cu Cronicile moldovenești publicate de Kogălniceanu.

Fu unul dintre fruntașii revoluțiunii din 1848 și, când se constituî guvernul provizoriu, i se dete însărcinarea de secretar al statului, împreună cu Rosetti și I. C. Brătianu.

După căderea revoluțiunii, în Septembrie, exilat, se duse în Transilvania, unde tocmai se începuse lupta Românilor, aliați cu Austria contra Ungurilor.

După aceste evenimente, atins de oțică din cauza vieții zdruncinate ce dusesese, trăi când în Franța când în Italia și muri în Palermo într'o extremă sărăcie în 1852. Singur și departe de țară, el s'a stins, cu numele ei pe buze.

* * *

El începe seria lucrărilor sale cu «Puterea armată», cu care întreprinde studiul nu numai pe baza *autorilor* români și streini, dar și pe baza *hrisoavelor*.

Tot în «Magazinul istoric» publică el: «Despre starea socială a muncitorilor plugari în principatele române în diferite timpuri», în care studiază pentru prima oară această chestiune, bazat pe documente.

Preocupat de aceleași idei, tipărește la Paris în franțuzește o lucrare intitulată «*Chestiunea economică a principatelor dunărene*» în care zugrăvește reaua stare a țăranilor.

Opera de căpetenie a lui Bălcescu, pe care n'a putut însă s'o termine, este: «Istoria Românilor sub Mihaiu-Viteazul», — publicată de Academia Română, sub îngrijirea lui A. Odobescu.

Iată cum aprețiază Gr. Tocilescu activitatea lui Bălcescu:

«Născut într'un veac când națiunea sa stă turtită sub despotism și nici există pe lume ca stat politic și neatârnat, el se luptă pentru regenerarea ei. Eră nevoie de revoluțiune; dar nimeni n'a atins chestiunile sociale, reformele de introdus, cu atâta curagiu, cu atâta pătrundere, cu atâta vioiciune! Nimeni ca el n'a semănat idei, și idei sănătoase, regeneratoare pentru viața noastră politică și socială! El a căutat să deștepte conștiința națională și să aprinză flacăra patriotismului în sufletele amărâte și amorțite! Ca militar,

ca politic, ca bărbat de știință, ca revoluționar în țară și în străinătate, nu a lucrat decât pentru mântuirea patriei, pe care o iubiă până la nebunie!

«El a concentrat în sine toate aspirațiunile neamului român! Unitatea națională, neatârnrarea națională, iacă ideile mântuitoare — zicea el — ce trebuesc să stea săpate în inimile generațiunilor viitoare.

«Cu o vocațiune extraordinară pentru istorie, fără studii însă de ajuns, fără cunoștință de limbi, numai prin o răbdare, prin o voință de fier, el consultă mai toate scrierile străine privitoare la istoria națională; și pe când un Bolintineanu creă palate de cristaluri în versurile sale, genialul Bălcescu răscolia arhivele Statului, bătea la ușa mănăstirilor, străbatea văile pentru a culege inscripțiuni și tradițiuni, colindă Europa occidentală întrebând cu un entuziasm febril arhivele și bibliotecile străine despre tot ce putea să-i spună de trecutul neamului său!...

«Pe când ceilalți istorici contemporani ai săi își concentrau atențiunea asupra războaielor și datelor cronologice, iar alții dedeau sbor liber imaginațiunii, scriind istorie cu condeiul romancierilor în loc de a face cercetări serioase, Bălcescu se afundă în amurgitul timpilor și, lărgind orizontul istoriei, studiază condițiunea țărănilor, a poporului, fazele sociale, în documente autentice, singurele surse pentru certitudinea istorică, căci el știa că spiritul și imaginațiunea, în ce privește istoria, nu pot creă nimica durabil».

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

Primul volum al «Magazinului istoric» (1845) se începe cu acest articol al lui Bălcescu. El este o caracterizare minunată a diferitelor categorii de izvoare istorice și o arătare exactă a situațiunii științei istoriografice, din acest punct de vedere, în epoca în care scria el.

Românii au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să câștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s'ar dobândi când ei ar avea o bună istorie națională și când aceasta ar fi îndestul răspândită. Privind la acel șir de veacuri în care părinții noștri au trăit și la chipul cu care ei s'au purtat în viața lor soțială, noi am căută să dobândim virtuțile lor și să ne ferim de greșelile în care au picat. Am

părăsi, prin urmare, acel duh de partidă și de ambiție mârșavă. Am scăpa de acele temeri de nimic și de acele nădejdi deșarte. Am dobândi adevărate prințipe care trebuie să ne povățuească în viața noastră soțială, ca să ne putem mântui. Istoria încă ne arată că părinții noștri se aflară în vremi cu mult mai grele decât acele în care ne aflăm noi acum. Călcați dela începutul lor de atâtea popoare barbare, Goți, Uni, Ghepizi, Avari, Bulgari, Pacinați, Cumani, Tătari, înconjurați apoi de nații puternice, cum Ungurii, Polonii și Turcii, care toate țintia a-i robi, ei își păstrară naționalitatea lor. O mână providențială priveghiă asupra-le și-i strecură minunat din toate primejdiile. Aceasta ne va aduce să credem că o nație, care, în mijlocul atâtor nevoi, și-a păstrat naționalitatea ei în curgere de 18 veacuri, nu mai poate pieri. Această convicție apoi ne va face să avem mai multă încredere în viitor și să lucrăm cu mai multă inimă la o reformă politică și soțială, care să ne facă vrednici a ne luă rangul ce ni se cuvine în marea familie a națiilor europene.

Dar, ca o istorie să poată aduce aceste foloase, nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nicio culoare, fără niciun adevăr local; nu trebuie să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate; dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, simțimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri.

Noi credem că o asemenea istorie este cu putință. Pentru aceasta socotim că cei ce se ocupă de istoria noastră nu trebuie a se ține numai de ceea ce au lucrat și au zis istoricii noștri cei moderni; dar, tot într'o vreme folosindu-se de adevărurile descoperite de dânșii, să meargă mai departe, să alerge la izvoarele originale, să caute și să adune toate daturile putincioase și atunci vor putea țese o bună istorie.

MAGAZINU ISTORIKU

ПЕНТРЪ

DACIA

СХЪТ РЕДАКЦІА

А И

А. ТРЕБ. ЛАХРИАНЪ

Проф. de Φιλοσοφία εν Κολεγίῳ Nationali,

III

ΝΙΚΟΛ. ΒΥΛЧЕСΚЪ.

Томъ I.

БЪКЪРЕЦІА.

Къ типарѣѧ Колегіѧ Nationali

1845.

Titlul primului volum al „Magazinului“

(de pe un exemplar din biblioteca autorului).

Dar care sunt aceste izvoare și unde le putem afla? Aceasta voim a arăta pe scurt într'acest articol...

Istoria noastră, ca a tutulor națiilor, se cuprinde în cinci feluri de documente: 1. Poeziile și tradițiile populare, 2. Legile și actele oficiale, 3. Cronicile care cuprind faptele generale, 4. Inscripțiile și monumentele, 5. Scrierile care zugrăvesc obiceiurile private...

1. *Poeziile și tradițiile populare.* — Oamenii întăiu cântă, pe urmă scriu. Cei dintăiu istorici au fost poeți. Poeziile populare sunt un mare izvor istoric. Intr'insele aflăm nu numai fapte generale, dar ele intră și în viața privată, ne zugrăvesc obiceiurile și ne arată ideile și simțimentele veacului.

Tradițiile sau poveștile populare sunt un izvor care slujește la aceeași țintă ca și poeziile. Treaba agerei critici a istoricului este să deosebească dintr'aceste daturi, ca și din toate celelalte, adevărul de falsitate și să se poată bine folosi.

O adunare dar a poeziilor și a poveștilor ce se află în gura poporului român este de trebuință...

2. *Legile.* — Românii dela întemeierea ambelor principate n'au avut legi scrise. Obiceiul pământului le-a ținut multă vreme loc și de constituție politică și de condică civilă și criminală. Acest obicei, deși nu-l avem scris tot în vreo condică, dar îl găsim în hrisoave aplicat la cazuri deosebite. Hrisoavele sau uricele (cum le numesc frații noștri, de dincolo de Milcov) sunt izvorul cel mai însemnat al istoriei Românilor. Intr'insele găsim nu numai acturi generale de o mare importanță istorică, nu numai cronologia cea mai sigură a Domnilor, dar și constituția generală, legislația noastră și trăsuri de obiceiuri. O adunare de hrisoave este dar neapărată. Clucerul Dumitrache, în veacul trecut, făcuse o asemenea adunare, după care a lucrat și cronologia Domnilor Țării Românești. Această adunare nu știm ce se va fi făcut...

Alexandru V. V. cel Bun al Moldovei pe la începutul veacului XV-lea a făcut o pravilă, ce acum nu se mai găsește. După dânsul, d'abiă în veacul XVII-lea Mateiu Basarab V. V. în Țara Românească și Vasile V. V. în Moldova publicară condici de legi traduse după cele împărătești ¹⁾ la cari se adaogă și ceva din obiceiul pă-mântului, Cea dintâiu se numește «*Indreptarea legii*», tradusă de Daniil Panoneanu și tipărită în Târgoviște la 1652. A doua numită «*Carte românească de învăță-tura pravilelor... s. c. l.*», tradusă de Logofătul Evs-tratie și tipărită în Iași la 1646. După aceste pravili veni în Țara Românească pravila lui Scarlat Ghica ²⁾, a lui Alexandru Ipsilante ³⁾, a lui Ion Caragea ⁴⁾ și Re-gulamentul ⁵⁾; iar în Moldova condica țivilă dela 1817, condica criminală și de procedură dela 1822 și Regu-lamentul.

.3 *Cronicele.* — Cronicele cari slujesc de izvoare istorici noastre sunt de două feluri: străine și naționale. Incepând dela Erodot, care ne-a lăsat geografia Daciei, până acum, putem număra mai multe mii de istorici streini cari slujesc de izvoare istoriei noastre. N'are cineva decât să citească deosebitele liste de asemenea scriitori ce se află tipărite sau să vază citațiile vestitei cronice a lui Gheorghe Șincai. Istoricii greci, romani, bizantini, poloni, unguri, turci, cronicile slavone dau destulă materie istoricului român. Ei ne slujesc mai cu seamă pentru vremile cele vechi despre care cronicarii noștri tac Prințul D. Cantemir zice că Românii

1) Bizantine.

2) Scarlat Ghica a domnit de două ori în Țara Românească: 1758—1761 și 1765—1766.

3) Alexandru Ipsilante a domnit de două ori în Țara Românească: 1774—1782 și 1796—1796.

4) Ion Caragea a domnit între 1812—1818.

5) E vorba de Regulamentul Organic din 1832.

nu s'au îndeletnicit a scrie istoria lor «căci lor le eră mai la inimă să facă fapte bune decât să le scrie». Intr'adevăr câtă vreme au ținut luptele cele mari pentru independență, sgomotul armelor împiedică pe Români ca să-și scrie analele. D'abiă în al XVI-lea veac, când semnalul decadenței lor se dedese, simțiră ei trebuința d'a scăpă gloria părinților din uitare. Atunci se iviră trei cronice (sau leatopisețe) asupra istoriei Moldovei în trei limbi deosebite, unul românesc începând dela Dragoș Vodă și mergând până la Petru-Vodă Schiopul (1359—1570), altul latinesc și al treilea slavonesc. Aceste cronice, cele mai vechi ce au Moldovenii, s'au pierdut : fragmente numai dintr'însele ni s'au păstrat de cronicarii mai noi. După aceea, pe la sfârșitul acelu veac, Vornicul Grigore Ureche scrise cronica sa dela Dragoș-Vodă până la a doua domnie a lui Aron-Vodă (1313—1593). După dânsul au ieșit încă trei cronice scrise de Logofătul Eustratie, de fiul său Simion Dascălul și de nepotul său Misail Călugărul. Aceștia au copiat pe Ureche, adăogând deosebite adnotații dela dânsii și au urmat cu istoria până la Vasile V. V. (1634). După dânsii, Logofătul Miron Costin a completat pe Ureche, începând cronica sa dela venirea lui Traian în Dacia, urmărind apoi originalul lui Ureche până la Aron Vodă ; iar d'acolo până la Dabija Vodă (1662) scriind dela sine. Continuatorul lui Miron a fost fiul său Logofătul Nicolae Costin. Acesta au copiat pe Ureche și pe tată-său până la Dabija V. V. cu deosebite adausuri ; iar d'acolo până la 1712 au scris după izvoadele lui Vasile Dubău și Tudor Damian. Dela 1712—1716 l-a continuat Acsentie Uricarul. După acești cronicari a venit Vornicul Ioan Neculcea. El a copiat pe cronicarii dinainte până la Dabija-Vodă, iar d'acolo până la Duca Vodă (1665) a scris depe niște originale particulare aflate de dânsul. Iar înainte până la 1743 a scris dela sine câte s'au întâmpat în viața

sa. «Nu i-au mai trebuit, zice el în precuvântare, niciun izvod al nimenui, nici istoric să citească și să scrie, că au fost scrise în inima sa». Două cronicе anonime s'au găsit încă asupra Moldaviei. Una coprinde pe cronicarii Miron și Nicolae Costin până la Dabija Vodă; iar de acolo până la 1716 scrie autorul dela sine într'un duh cu totul anti-grec. Cealaltă, care se află în grecește la Paris în Biblioteca Regală, coprinde pe Miron și pe fiul său până la Dabija V. V.; iar de acolo până la 1766 scrie autorul singur. După acestea, Ioan Cantacuzino și Alexandru Beldiman au făcut asemenea cronicе, întinzându-le cel dintâiu până la 1780 și cel d'al doilea până la 1770. Acesta a mai scris și insurecția dela 1821 în versuri.

Acești cronicari se deosebesc toți printr'o mare erudiție. Stilul lor e serios, sentențios și plin de reflexii filozofice, aceasta îl face să fie cam rece și ostenitor. Uneori însă ne reprezintă câte un tabel mai variat și naiv...

Cele mai vechi cronicе ale Țării-Românești ce am găsit sunt din veacul al XVII-lea. Două cronicе cari le credem mult mai vechi nu le-am putut încă găsi. Acestea sunt: «Cronologia dela Vârșeț» și «Cronologia Iancului Vodă» (Ioan Uniade). După mărturia Ierodiamonului Naum Clococeanu, care le citează într'o precuvântare a sa asupra cronologiei Domnilor Țării-Românești, ele sunt foarte interesante și vorbesc cu deamănuntul despre întemeierea Banatului Craiovei și cele dintâiu timpuri ale Principatului, partea istoriei noastre cea mai săracă în documente.

Cronicеle din veacul al XVII-lea ce avem sunt în număr de șase: a lui Tudosie, fiul lui Stoian din Tușii, a lui Constantin Căpitanul și alte patru anonime care toate coprinde istoria Țării-Românești dela Negru Vodă până la Șerban Vodă Cantacuzino sau dela 1290 până la 1686

și 1689. După aceștia, Logofătul Radu Greceanu a compus cronică sa, scriind pe scurt Domniile dela început, iar pe larg Domnia lui Constantin Brâncoveanu până la 1700. De acolo până la 1729 a continuat Vornicul Radu Popescu. În același an Logofătul de Divan Radu Ludescu din porunca Domnului Nicolae Mavrocordat făcu un tot din cronicile acestor cronicari. O altă cronică anonimă coprinde istoria Țării-Românești dela 1595 până la 1730.

Vornicul Nicolae Roset a scris la 1727 o broșură asupra vieții lui Nicolae V. V. Mavrocordat. În sfârșit genealogia familiei Cantacuzinilor scrisă la 1787 de Spătarul Mihaiu Cantacuzino coprinde multe documente istorice interesante și multe amărunturi asupra Domnilor fanarioți. Asupra acestora avem încă vre-o 50 condici în Arhiva Statului care coprind toate lucrările Domnilor dela 1775—1828.

Arhiva Statului, pe lângă aceste condici și vre-o șapte sute de hrisoave și alte acturi diplomatice interesante, ne-a păstrat și o condică de veniturile și cheltuelile Visteriei pe 10 ani ai Domniei lui Constantin Brâncoveanu 1696—1706.

Afară de acestea, mai avem manuscrise două istorii asupra Țării-Românești. Una grecească coprinde istoria țării dela 1200—1618, lucrată după cronicile străine și naționale. Alta latinească coprinde cele șase Domnii ale lui Constantin Mavrocordat, scrisă întâiu în grecește de doctorul Petru Depasti și apoi tradusă în latinește în Veneția de un anonim.

Deosebit de cronice, avem și șase cronologii ale Domnilor, întocmite după hrisoave, între care cele mai bune sunt: a lui Pârveu Cantacuzino, a Clucerului Dumitrache și a Ierodiaconului Naum Clococeanul.

Cronicarii români au puțină erudiție. Ei, în stilul lor, formează două școli deosebite. Una mai serioasă se aseamănă cu cărțile bisericesti, citează adesea fraze din

Biblie și din Psaltirie, de aceea cam ostenește pe cetitor, este însă prea interesantă pentru faptele ce ne arată; alta mai ușoară și plină de naivitate, se cetește cu mare plăcere...

4. *Inscripțiile și monumentele.* — Nimeni nu se poate îndoi că acest izvor aduce mult folos istoriei. Inscripțiile romane sunt singurul izvor istoric ce avem pentru petrecerea coloniilor romane în Dacia în veacurile cele dintâiu ale strămutării lor.

5. *Scrierile ce zugrăvesc obiceiurile.* — Noi suntem foarte săraci în asemenea scrieri pentru vremile cele mai vechi. Pentru veacul al XVII-lea cunoaștem numai două cărți ce ne pot sluji. Cea dintâiu este: Descrierea Moldovei de Prințul Dimitrie Cantemir, și a doua: Călătoria Arabului Patriarh Macarie dela Alep la Moscova prin Țara-Românească și Moldova¹⁾. Pentru vremile mai nouă avem mai multe scrieri de acest fel făcute de deosebiți călători în locurile noastre și tipărite în mai multe limbi. Pentru obiceiurile și ceremoniile sărbătorilor naționale și domnești s'a păstrat la noi în Arhiva Statului niște condici și una în Moldova.

Acestea sunt în scurt documentele ce avem pentru istoria noastră. Noi știm cu bună seamă că o mulțime altele se află pe la mănăstiri și particulari în țările noastre și prin bibliotecile și arhivele publice și private ale Transilvaniei, Ungariei, Poloniei, Vienei, Moscovei, Petersburgului și Stocholmului. Noi ne vom sili să adunăm câte vom putea, însă mijloacele noastre nu ne iartă a întreprinde călătorii prea depărtate ca să adunăm toate câte se pot găsi. Spre aceasta, părerea noastră și a mai multor Români ce se interesează la istoria nației, este

¹⁾ Patriarhul Macarie a trecut prin țara românească pe la 1653. Eră însoțit de un arhidiacon *Paul*, care a scris în limba arabă povestirea acestei călătorii.

de a se întocmi o soțietate istorică care să aibă fondurile trebuincioase ca să poată trimite oameni în deosebite părți după asemenea descoperiri. Noi nădăjduim că și guvernele române vor îmbrățișa cu inimă această lucrare folositoare și vor înlesni mijloacele pentru culegerea documentelor.

DESPRE STAREA SOCIALĂ A MUNCITORILOR PLUGARI

Publicat în vol. II al «Magazinului istoric», acest studiu este din cele mai însemnate ale lui Bălcescu și pune în discuție probleme din cele mai grave și mai interesante ale vieții poporului nostru.

Deosebirea ce se vede în starea muncitorilor plugari între mai multe popoare își are pricina în instituțiile ce cârmuesc proprietatea. Unele popoare au primit împărțirea pământului în proprietăți private, în vreme ce altele au păstrat principiul că tot pământul este al statului. Este cunoscut că Romanii ca și Grecii, Fenicienii și Cartaginezii adoptaseră pe cel dintâiu și-l întrebuințară în toate coloniile lor. El este astăzi comun la toate popoarele europene. Cel d'al doilea s'a adoptat mai de obște în Asia... Imprejurările care deosebesc aceste două moduri de organizație socială sunt că coloniștii ce se expatriază ca să dobândească pacea, libertatea sau buna stare materială ce le lipsește în locul lor de naștere, sunt agricultori și alcătuiesc o adunare de familii sau asociații egale, care firește că împart pământul cuprins în părți, și la toată familia, poate și la tot insul se dă o parte. Popoarele concherante însă, supuse fiind neapărat unui cap rășboinic îndrăsneț și investit cu o putere nemărginită, sunt mai adesea străine agriculturii. Despotismul dar este sufletul conchistei după cum egalitatea este sufletul colonizației. După aceste considerații

generale, nu ne mai îndoim că Romanii colonizând Dacia au împărțit după obiceiul lor pământul între coloniști. Năvălirile barbarilor în această provincă nu putură vătăma acest obicei, căci barbarii, după cum știm, au fost mai mult trecători prin acest loc. Pe lângă aceasta și eră cu totul străini agriculturii. Coloniștii dar rămâind singuri a se îndeletnici cu agricultura putură a-și păstra obiceiurile străbune, căci, deși înconjurați și coprinși de barbari, ei nu avură nici un amestec cu dânșii. Mulți încă dintr'acești coloniști n'avură a suferi nimic de barbari căci retrăgându-se în Carpați își păstrară libertatea lor. De unde, când barbarii mai slăbiră, ei se pogorără ca niște alți Pelașgi, se întinseră cu încetul în câmpie și-și redobândiră locurile strămoșești. Astfel în veacul al XIII-lea familia Negru, suverană în Făgăraș, își mută capitala în Câmpulung și, după o jumătate de veac în urmă, familia Dragoș, suverană în Maramureș, se coborî în Moldova.

Unii din istoriografii noștri, necăutând printr'o critică sănătoasă a se orientă prin întunericul ce din mulțimea fabulelor acoperă începutul istoriei noastre precum a tutulor popoarelor vechi și nouă, s'au plecat a crede că Radu Negru în Țara-Românească ca și Bogdan Dragoș în Moldova au fost niște concheranți ce au coprins aceste țări și le-au împopulat găsindu-le pustii. De aci s'au întemeiat a zice că tot pământul a fost proprietate a statului și că împărțirea lui în proprietăți private au urmat prin voința și dăruirea stăpânitorului. Nouă această părere ni se pare rătăcită. Mai întâiu că, încă înainte de 1290, când cronicile și hrisoavele pun venirea lui Radu Negru V. V., se află prinți români, între cari la 1247 unul numit Limoiu și altul Seneslav, a căror stăpânire Bela al IV-lea, regele Ungariei, o întărește în diploma prin care dă Banatul Severinului cavalerilor Ierusalimului. Al doilea, că, de ar fi fost țara românească

pustie în acea epocă, cum se putea ea împopula în vre-o câți-va ani atât de mult în cât chiar dela 1330 Românii să poată sprijini lupte așa crâncene mai întâiu cu Ungurii și apoi cu Turcii? Asemenea și Moldavia cum ar fi putut fi pustie când știm că în veacul XII și XIII în acea țară înfloriă mai multe republici vestite, precum Bârladul, Cetatea Albă, Galați, Chilia, Hotinul și Tighina? Noi dar găsim adevărată părerea obșteștii adunări a Moldaviei dela 1817, care chemată fiind a deslegă aceea întrebare, a dovedit, prin citații de istorici și acte ale Domnilor, că Moldova era lăcuită la venirea lui Dragoș, că pământul eră împărțit în proprietăți private și că locurile domnești eră numai locurile de pustiu, adică cele ce nu se stăpâniă de nimeni din nepomenit veac, braniștile domnești și locurile târgurilor. Dacă Radu Negru și Bogdan Dragoș au găsit țările populate, ei n'au putut fi concheranți, căci niște stăpânitori de staturi așa mici ca Făgărașul și Maramureșul nu puteă aveă destulă putere spre a coprinde asemenea provincē. De n'au venit ca concheranți, ei n'au putut robi, n'au putut desposedă un popor întreg, ci din potrivă au trebuit a respectă obiceiurile lui după cum istoria lămurit ne spune că au respectat pe ale Banatului Craiovei. Feudalitatea dar nu se pută introduce în țări cu acești Domni. Munții eră mai populați și tot locuitorul a trebuit să-și aibă moșia sa. Acum încă cei mai mulți moșneni se află la munți. Câmpia care, din apăsarea năvălirii barbarilor, pe alocurea rămăsese pustie, trebuie să fi rămas pe seama statului, formând aceea ce la Romani se numea *ager publicus*. Din aceste locuri, Domnii făceă dăni. Ele însă au trebuit să fie puține la număr, căci curând după aceea vedem pe Domni a fi siliți a cumpără moșii dela moșneni spre a face danie vre-unui boier sau a înzestră vre-o mânăstire. Câmpia trebui în urmă să se împopuleze și mai cu seamă la 1320 sub

Mihaiu I Basarab, când năvălirile Turcilor în Tracia sili pe mai mulți din Românii Misiilor să treacă în Țara Românească. Asemenea și în Moldova proprietarii câmpiei sau a țării de jos și-au adus colonii din locuitorii de țara de sus cum și din alte țări vecine de le-au așezat pe moșiile lor. Atunci stăpânul pământului făcù trei părți din domeniul său, din care două le împărți în părți mici pe la coloniștii săi și cealaltă fu cultivată de aceștia în folosul lui prin mijlocul clăcei, adică a unui număr de zile de lucru. Dar în starea de atârnare și supunere desăvârșită în care se află cultivatorii săraci și dezarmați înaintea stăpânului lor rășboinic, care aveà puterea în mână și care erà proprietar absolut nu numai peste pământ, dar și peste tot ce slujia a-l exploată, înaintea stăpânului dela care ei aveà hrana de toate zilele, ei erà foarte slabi și peste puțin se văzură siliți a subscrie la legile cele mai aspre. Mai curând sau mai târziu le luă și libertatea și-i făcù robi ai pământului. Astfel au urmat în toată Europa, astfel a trebuit să urmeze și la noi, căci robia este o consecuență neapărată a sistemii de clacă; ea totdeauna a însoțit-o sau a venit îndată după dânsa. La început însă erau puțini la număr acești nenorociți; cea mai mare parte a populației fiind moșneni sau răzași. Curând însă desposedarea acestora începù a se face, numărul lor a se împuțina din zi în zi și moșioarele lor a se concentra în proprietăți mari. Interesul, nevoia și sila conlucrară la aceasta.

Interesul, căci proprietarii cei mari dobândind dela stăpânitori dreptul de scutire de dăjdii pentru satele lor și toată greutatea statului rămâind pe moșneni, mulți dintr'aceștia, spre a scăpa de tirania guvernului și spre a se bucura de folosurile ce le da scutirea dăjdiilor și protecția unui stăpân puternic, preferară a se vinde ei cu moșiile lor pe un preț prea ușure. *Nevoia*, căci îndată

libertatea țărilor fiind amenințată de națiile vecine, moșnenii trebuiră să alerge să o apere.

Ei au apărat-o vitejește și au mântuit-o. Dar în vreme ce patria își păstră libertatea sa, ei și-o pierdeă pe a lor. . . . Studiul hrisoavelor ne-au făcut să cunoaștem că această observație e dreaptă. Intr'adevăr din zilele principilor răsboinici sau curând după dânșii se gădesc cele mai multe acte prin care moșnenii își vând moșiile sau le sunt răpitate de către stăpânitori și boieri. . . .

Cum că *sila* asemenea a contribuit mult spre depose-darea moșnenilor și robirea lor, hrisoavelc și cronicile, care împreună o mărturisesc, nu ne mai lasă să ne îndoim. În lauda ce un cronicar face Domnului Constantin Duca VV, zice «că acest domn făcea dreptate tutulor și mai cu seamă celor ce pâră pentru vecinătate; nu-l da fiecum la vecinătate și fără jurământ, ci mai cu dinadinsul răspundeă celuia ce aveă nevoie de vecinătate, zicându-i: Pas de-ți caută 3—4 oameni jurători cum n'au fost nici tată-său, nici moșul său vecin de moșie aceluia cine îl trăgeă și așa jurând îi da volnicie să fie slobod în veci de vecinătate; că acum făcuse boierii obicei nou de ziceă: Cine au șezut în sat boieresc 12 ani să rămâe vecin». Cantemir asemenea mărturisește: «Că o parte din clăcași sunt din răzași care pentru sărăcie și-au vândut moșiile lor cele părintești și i-au silit cu strâmbătate să primească jugul supunerii». Hrisovul Clococe-nilor asemenea arată «că adesele turburări ale locurilor și marea îmbelșugare a unora au făcut pe cei mai mulți din Românii Transilvaniei iobagi sau robi, precum în Valahia sunt rumâni și în Moldavia vecini». Acestea fură, după socotința noastră, pricinele cari stinseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formară acea monstruozitate soțială ca o țară întreagă să robească la vre-o câțiva particulari. O aristocrație de bani sau de stare, singurul fel de aristocrație ce a

fost în totdeauna în țara noastră se întocmi atunci. Puternică prin avuțiile sale, ea se organizează mai bine din zi în zi și se întemeie pe robia gloatelor.

Această robie nu putu să fie completă decât prea târziu din pricina turburărilor țării care favoriză oarecât pe țărani, dându-le prilej a rătăci dintr'o parte a țării într'alta și operând astfel o deasă strămutare în stări. Mihaiu Viteazul fu cel dintâiu domn care legiui printr'un așezământ al său că fiecare țaran pe a cui moșie se va afla atunci acolo să rămâie rumân veșnic. Acest act barbar făcut de un prinț ce a lucrat atâta pentru libertate, anevoie s'ar putea pricepe, de n'am ști că aristocrația, puternică atunci, a trebuit să-l silească la aceasta. De atunci se desăvârși regimul feudal în țara noastră. De atunci clăcașii, transformați în robi, nu numai că urmară a se vinde împreună cu pământul, dar și numele lor începû a se trece în actul vânzării, deși nu se putea vinde deosebit de pământ ca robii țigani; de atunci proprietarul, murindu-i robul fără moștenitori, putea să-l moștenească; de atunci el putea să-i îndatoreze a munci cât va voi. Singurul drept ce se da țaranului rob eră ca stăpânul lui să nu-i poată răpi după voință banii, vitele și instrumentele de arătură și de a nu-l putea pedepsi decât corecțional, iar nu a-l omori, căci făcând-o se osândia ca un ucigaș, iar nevasta și copiii ucisului rămâneau slobozi.

Fără a ști când s'au desăvârșit sistemul feudal în Moldova, știm că pe acea vreme aceleași obiceiuri eră și acolo. Legiuirile lui Vasilie VV din Moldova și a lui Matei Basarab VV din Țara Românească mai întări în urmă acest obicei, adăogând pentru proprietarul care ar priimi un rob străin pe moșia sa o pedeapsă de 12 litre argint către stăpânire și 24 către stăpânul acelu rob.

Așa robia fu răsplata claselor de sus ale soșietății către clasele de jos, care le-au hrănit, le-au respectat

totdeauna, le-au păstrat în poziția lor și au jertfit și muncă și bani și viață pentru patrie și libertate. De atunci, dela Mihaiu Viteazul, țara se împărți în două tabere vrăjmașe având interese impotrivate. De atunci poporul se făcu nesimțitor la glasul Domnului și al boierilor, nu mai vru a se jertfi pentru o patrie unde nu i s'a lăsat drepturi și pentru o libertate de care el nu se poate bucura, și țara, în loc de a se realța, merse cu grăbire spre scădere. Timpuri nenorocite o copleșiră în urmă. Acea lege înaltă a naturei, că toată fapta trage după sine răsplata sa, acea lege se manifestă în sfârșit cumplit asupra capetelor boierilor. Ei, cari făcuseră din frații lor robi, fuseră atunci siliți să-și plece trufașul lor cap și să geamă sub jugul robilor din Fanar.

În acele minute, când toate duhurile erau preocupate de trista vedere a ruinei acestei țări, când obiceiurile, instituțiile, drepturile lor se corupea și se sfâșia de ghiara de fier a fanarioților, când țaranii, desperați de îndoita tiranie ce-i apăsă, își părăsiă în gloate patria sau își căută ușurarea chinurilor ce-i munciă în tâlhărie, umblând să dobândească prin silă aceea ce li se răpise prin silă, în acele triste minute Dumnezeu vorbi în inimile celor puternici ai țării. Ei recunoscură vina lor și osânda cerească și își aduseră aminte că sunt creștini și că Hristos s'a jertfit pe pământ ca să piară robia. În seanța dela 5 August 1746 obșteasca adunare a Țării-Românești. . . . hotărî libertatea tuturor țaranilor. Această declarație răsună cu putere în inimile tuturilor și obșteasca adunare a Moldaviei nu întârziă a lua asemenea hotărîre.

În urma acestor acte se hotărî un număr de scutelnici și poslușnici spre indemnizația proprietarilor pentru jertfa făcută și se legiuî și urbaniul. Dar măsura ce se luă atunci, sau din neexperiență sau că interesele egoiste biruiră, fu greșită și anulă cu tot folosul ce ar fi adus acele acte. Astfel, în loc de a asigura starea materială

și viitorul țăranilor făcându-i proprietari și părțile de pământ trebuincioase hranei lor cu o răscumpărare în bani din parte-le potrivită și omenoasă sau cel puțin a le da un drept ereditariu pe acele părți de pământ pentru care să li se ia o plată ușure de embatic pe fiecare an, ei hotărîră ca țăranii să lucreze 24 zile de clacă, să dea dijmă din semănături, fân și deosebite dări pentru unele vite și să nu poată ieși din satul lor fără voia stăpînirii. Până în acea epocă, țăranii se deosibia în *moșneni* sau *cnezi*, cari aveau moșiile lor, în *vecini*, *rumâni* sau *robi* și în *oameni slobozi* sau *domnești*, cari locuiau pe moșii boierești sau mănăstirești fără a fi robi ai pământului. Acești din urmă în mic număr eră din cei ce, viind mai târziu din țările vecine, nu apucaseră a se robi cum și din ostașii care ieșiau din slujbă după ce slujiau în oarecare cete deosebite, cum eră în Moldova a călărașilor, a curtenilor și a aprozilor. Înainte ei lucrau proprietarului moșiei unde se aflau tot nehotărâți ca și robii. . . . Dela emancipația vecinilor, aceste două clase, vecinii și cei slobozi, se împreună într'un și țăranii nu se mai deosebira decât în *moșneni* și *clăcași*.

Soarta țăranilor nu se îmbunătăți prin emancipația lor, căci după cum un scriitor a observat-o prea bine: «emancipând pe țărani, nu facem nimic sau mai nimic pentru soarta lor. Legea care îi declară slobozi nu schimbă nimic la această stare a lucrurilor. Aceea ce e de lipsă, sunt cultivatorii capitaliști sau proprietarii, putând să întreprinză cultura pe seama lor. Capitalul nu mai poate asigura independența țăranului». Astfel această independență rămasă numai recunoscută în lege, iar în faptă relațiile lui cu proprietarul rămaseră tot aceleași, cu singura deosebire că proprietarul găsi în această înnoire prilej de a scăpa de îndatorirea ce avea de a da țăranului instrumentele de cultură și de a-l hrăni la vreme de boală sau de foamete.

Deosebit de cele ce ziserăm, țăranii avură a suferi atunci și toată povara birurilor de care mai înainte, ca robi, erau scutiți. Așa, numai prin păstrarea clăcei, libertatea țăranilor se făcù iluzoară, robia se păstră și starea lor merse din rău în mai rău. Intr'acest chip încă odată interesele egoiste ale proprietarilor aduseră ruina acestor țări. La 1760 Țara-Românească eră mai despopulată și Domnul Alexandru Scarlat Ghica numai cu făgădueli mari și cu deosebite privilegiiuri putù a a întoarce pe vre-o câțiva țăranii la locul lor. Dar experiența trecută nu slujiă întru nimic. Indată ce țăranii intră în țară jefuirile și asupririle iar începeă și aceștia după obiceiul lor, din nou pribegiă sau se făcë tâlhari. Astfel, la 1775, mai mult de 10.000 țăranii lăsașeră plugul și se apucaseră de tâlhărie.

În Moldova, asemenea țăranii, în desperare, începură a nu mai voi să plătească dăjdiile și a lucra cele 24 zile la proprietari. Grigorie Ghica VV, văzând aceasta, povățuit și de niște simțiri mai omenoase, prin hrisovul său din 1 Ianuarie 1766 scăzù numărul zilelor de lucru la 12. Boierii se nemulțumiră de aceasta, dar o suferiră până la 1775, când Mitropolitul și cu 7 boieri propuseră aceluiaș Domn ca să binevoească a hotări «ca locuitorii să lucreze la stăpânii moșiilor din 10 zile una, dând și dijmă din roduri a zece după obicei». Domnul nu numai că nu vru a primi această anaforă ispititoare, ci încă întări hrisovul său cel dintâiu printr'un alt hrisov dela 1 Aprilie 1777. Nemulțumirea boierilor crescù și mai mult și pierderea Domnului se hotări. Cu o zi înainte morții sale, când văzù că furtuna eră să se spargă asupra capului său, prin hrisovul său din 30 Septembrie 1777, el așeză ca, pe lângă acele 12 zile de lucru, locuitorii să mai dea proprietarului 2 zile de clacă și o podvadă pe an și să tocmească acareturile de pe moșie.

Nici acest nou urbariu nu ținù mult. Pe la 1790 dom-

nind Alexandru Moruz, boierii găsiră pretext că locuitorii se află în stare bună și «făcându-se sfat obștească și aflându-se chipurile cele mai folositoare obștii, s'au fost pus la cale ca să lipsească zilele de lucru din mijloc și locuitorii să urmeze lucrarea pământului la stăpânii moșiei în măsură hotărâtă».

Cu toate că acest nou urbariu eră mai asupritor de cât ce eră mai înainte, însă tot eră cu mult mai ușure decât ce s'a legiuit în urmă de Regulament. În Țara-Românească starea țăranilor merse din zi în zi mai rău până la 1821, când desperarea lor izbucni. Dar această mișcare întreprinsă numai în favorul lor, nu le folosi întru nimic, din pricina unor împrejurări fatale. Țara sau ca să zicem mai bine clasele înalte cari singure se folosesc de drepturile țării câștigară mult, dar poziția țăranilor nu luă nici o prefacere. În sfârșit după nouăle zdruncinări a războiului din urmă în care țăranii și-au plătit tributul lor și de muncă și de sânge și au cooperat puternic la izbânda oștirilor creștine, spre recunoștința acestora tractatele încheiate asigurară drepturile țării călcate de vreme îndelungată. O reformă completă și radicală în toate instituțiile noastre eră atunci trebuincioasă și se și lucră. Poporul și cu toți acei oameni luminați și filantropi cari iau parte la suferințele lui eră plini de nădejde în acea reformă. Dar...

Însă aci credem de cuviință a ne opri. Documentele nu ne lipsesc. Dar socotirăm că vremea nu le-a venit spre a le publică.

Până atunci, noi ne-am socoti fericiți dacă acest articol, cu toată imperfecția lui, dacă actele ce reproducem, doveditoare de o prigonire înverșunată de mai multe veacuri a claselor de jos de către clasele de sus, ar deșteptă în inima acestora simțimente de omenire și de dreptate, dacă ele s'ar pătrunde de trebuința de a înfrăți deosebitele clase ale societății, de a le interesă pe

toate deopotrivă la apărarea și fericirea patriei comune, și aceasta luminând și ridicând poziția socială a claselor de jos, dându-le drepturi deopotrivă și îmbunătățind mult starea lor materială. Căci vai de acele nații unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor pe robirea gloatelor. Ele pier! Astfel noi văzurăm în zilele noastre o nație puternică și vitează cu care odinioară ne luptam împreună pe câmpul slavei pentru libertate și creștinătate, o văzurăm căzând cu zgomot, zdrobită în bucăți, o văzurăm chiar în anul acesta frământându-se în mormântul său, fără a se mai putea ridica, nu din nevoia puternicilor săi vrăjmași, dar din pricină că și acolo o aristocrație egoistă călcase în picioare drepturile omenirii.

DIN „ISTORIA LUI MIHAIU VITEAZUL“

«Istoria Românilor sub Mihaiu Viteazul» este lucrarea de căpetenie a lui Bălcescu.

La început e o introducere, în care își propune a face un tabel sumar al istoriei Românilor și o privire filozofică asupra principiilor ce trebuie să călăuzească națiunea noastră în drumul spre reorganizare, dar n'a putut s'o termine și unele puncte sunt atinse foarte pe scurt sau numai indicate. Lucrarea e împărțită în șase cărți, a șasea nefcceptută și a cincea neterminată: I. Libertatea națională; venirea la tron a lui Mihaiu și primele lupte. II. Călugărenii. III. Robirea țaranului: diferite răsboaie și așezământul. IV. Unitatea națională: luptele din Transilvania și Moldova, unirea temporară a țărilor. V. Mirislău: nenorocita luptă de acolo unde Mihaiu a fost învins.

Bălcescu a consultat peste 500 de opere și a voit să facă nu numai o lucrare științifică, dar și o lucrare națională. Iubirea de patrie și de libertate încălzește această operă, scrisă într'un stil plin de frumuseți și de energie. Povestește evenimentele așa ca să le facă interesante, dar nu se mulțumește cu aceasta, ci le și judecă, cercând a păstră oarecare nepărtinire: precum laudă calitățile și faptele mari, așa critică defectele și greșelile.

Părți din această scriere s'a publicat în «Revista Română» (1861—1863). Intreaga lucrare a publicat-o Academia sub îngrijirea lui Odobescu în 1878. Au urmat apoi alte edițiuni.

INCEPUTUL

Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câteva pagine din viața eroică a părinților lor. Voiu arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Românii, sub povața celui mai vestit și mai mare din Voevozii lor, încheiară veacul XVI.

România
sunt
Mihail Voevod. Vitejii.

Cartea I
Libertatea Națională
Anul 1593 - I - 1596, aprilie -

Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei câteva pagine din viața eroică a părinților lor. Voiu arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Românii, sub povața celui mai vestit și mai mare din voievozilor lor încheiară veacul XVI. Povestirea mea va cuprinde numai opt ani (1593 - 1601) dar am istoros - românilor cu un ^{an} bogat și foarte vitejesc - în poldă monumente de jertfă către patrie și împără de adăgere amintii glorioasă. Timpuri de redută și de jertfă! Când părinții nostri, redunții sublimi și generosi au pe câmpul patriei lor urând la înfruntarea eroică a turcilor și corăbii martirilor.

Autograf al lui Bălcescu
(de pe manuscrisul No. 77 din colecția Academiei)

Povestirea mea va cuprinde numai opt ani, 1593—1601, dar anii din istoria Românilor, cei mai avuți în fapte vitejești, în exemple minunate de jertfire către Patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștri, credincioși sublimi, îngenunchiau pe câmpul bătăliilor, cerând dela Dumnezeu armatelor laurii biruinței sau cununa martirilor, și astfel îmbărbătați, ei năvăleau unul împotriva a zece în mijlocul vrășmașilor, și Dumnezeu le da biruința, căci el a lăsat libertatea pentru popoare și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu!

Moștenitori ai drepturilor, pentru păstrarea cărora părinții noștri s'au luptat atâta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice, să deștepte în noi simțământul datorinței ce avem d'a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire.

BĂTĂLIA DELA CĂLUGĂRENI

Drumul care merge dela Giurgiu spre Bucureși trece printr'o câmpie șeasă și deschisă, afară numai dintr'un loc, două poștii departe de această capitală, unde el se află strâns și închis între niște dealuri păduroase. Intre aceste dealuri este o vale, largă numai de un pătrat de milă, acoperită de crâng, pe care gârla Neajlovului o îneacă și pâraele ce se scurg din dealuri o prefac într'o baltă plină de nomol și mocirlă. Drumul acolo trece în lungul acelei văi, parte pe o șosea de pământ, parte pe un pod de lemn, cari amândouă sunt așa de strâmte, încât d'abia poate cuprinde un car lărgimea lor. Această strâmtoare, pe care locuitorii o numesc *Vadul Călugărenilor*, fu aleasă de Mihaiu-Vodă spre a sluji de Termopile Românilor. Astăzi acea vale se află întocmai cum o descriu analiștii acelor timpuri. Nici un monument nu

ne arată că acolo fu lupta cea crâncenă pentru libertate. Atât suntem de nesimțitori la gloria națională. Românul trece acum prin aceste locuri sfinte, fără ca nimic

Portretul lui Mihaiu
(de pe o litografie găsită la Lipsca)

să-i aducă aminte că pământul ce calcă e frământat cu sângele părinților săi și acoperă oasele vitejilor...

Mihaiu-Vodă voi a se folosi de poziția și de strâmtoarea Vadului Călugărenilor, în care nu se putea destinde în front mai mult de doisprezece oameni, ca să facă mulțimea Turcilor nefolositoare, și ca să se poată astfel lupta cu puteri deopotrivă. Pentru aceea el tăbări acolo cu oștile sale, puind strajă în deosebite părți, ca să vadă de nu vor umbla Turcii a trece printr'alt loc. Dar Sinan, voind a înainta spre București, eră nevoit a trece pe la Călugăreni, fiind acesta drumul cel mai scurt, temându-se, ca dând prin altă parte, să nu lase în urma sa un vrășmaș așa de întreprinzător și îndrăzneț ca Mihaiu. Ingâmfarea sa și mulțimea oștilor sale îl făcea a crede că va birui lesne. Intr'adevăr armata lui eră, cum știm, de 180 mii ostași, mai mult decât de zece ori mai mare ca a lui Mihaiu-Vodă, care, cu toate ajutoarele ce priimi din Moldova și Ardeal, d'abia se urcă la 16 mii oameni și 12 tunuri. Sinan poate nu bănuia că numărul creștinilor eră așa de mic, dar știa că armata lui e mult mai mare decât a lor.

Deși puțini, ostașii creștini erau însă plini de foc și de dorința de a se măsură cu dușmanul. Exaltația și infurierea soldaților crescù atât, încât, înțelegând că unii din căpitanii lor, cătând la mulțimea, puterea și rânduiala păgânilor, erau de părere a se trage înapoi, spre a nu primejdui în norocul unei zile gloria și reputația cu greu dobândite, începură a face multă larmă în tabără, strigând că în orice chip ei vor să încerce o bătaie, ca să scape odată, cum ziceau ei, prin prăpădirea oștirii dușmane, ce se află acum adunată toată la un loc, de acest războiu, și să sdrobească de tot jugul nesuferitei tiranii turcești. Vrând nevrând, trebură și capii oștilor cu toții a se învoi de a aștepta acolo sosirea dușmanului.

După ce trecù Dunărea, marele vizir dete comanda avant-guardiei armatei lui Satârghi-Mehemet-Pașa și la

arier-guardie orândui pe Hasan-Paşa, beiler-beiul Rume-
liei, iar pe beii Salonicului şi Nicopolei îi însărcină cu
paza şi apărarea podului. Cele zece galere ce se urca-
seră pe Dunăre până la Rusciuk fură descărcate de tot
felul de arme şi muniţii, şi primiră poruncă d'a rămâneă
pe loc spre a păzi podul. Apoi în 11 (21) August, Sinan
porni cu toată armata sa spre Bucureşti. În cea dintâiu
noapte, Turcii conăciră într'un sat ruinat în dreptul Ca-
murei, şi a doua zi 12 (22) August, sosiră în capul Va-
dului Călugărenilor, trecând râul Salcea pe trei poduri
Călărima uşoară, care manevră la avant-posturi, înaintă
până la intrarea strâmtorii, şi sta acolo, odihnindu şi şi
păscându-şi caii, când un nor mare de pulbere îi vădi
apropierea Românilor. Ea fu îndată izbită cu putere şi
fugi înapoi până în tabără. Spahiii înaintară spre
a sprijini năvălirea călărimii române, până când să
apuce vizirul să-şi pună armata în orândueală. Sinan se
uită plin de mirare la puţinul număr al creştinilor cari
cutezau să aştepte şi încă să izbească o armată aşă de
numeroasă. Cu toate acestea, nedespreţuind pe vrăşmaşii
săi şi temându-se de vre-o cursă, el îngrijii de tot ce
i-ar putea fi spre folos. Pentru aceea porunci beiler-
beiului Rumeliei a înainta spre stânga cu oştile sale
şi cu şapte tunuri şi a merge drept către ai noştri,
în vreme ce el însuşi în capul spahiilor, urmând după
artilerie, puse, în lipsă de pod, de aruncă scânduri peste
mocirla de lângă pădure ce aveă dinaintea sa, spre a o
putea trece. Din altă parte Segban-Başi cu douăsprezece
mii ianiceri, se aşeză în pădure, coprinzând posturile
cele mai importante; şi, urcând douăsprezece tunuri
mari într'un deal înalt, le îndreptă spre armia noastră
şi începù a tună asupra-i.

În această întocmire puternică şi îngrozitoare înain-
tând Turcii, ai noştri începură a se trage înapoi mai
la strâmtoare, dar cu multă rândueală şi luptându-se

neincetat. Pedestrimea însă, strânsă în urmă prea de aproape de Turci, fu respinsă în pădure și dete înapoi în lungul strâmtorii mai iute și cu oarecare neorându-eală, dar fără a încerca vre-o pierdere simțitoare.

Eră atunci pe la 3 sau 4 ceasuri după amiază și Turcii, mulțumiți că au împins înapoi năvălirea creștinilor, nu îndrăsniră a înainta mai mulți în acea strâmtoare necunoscută, unde îi putea aștepta vre-o cursă. Vizirul își așeză corturile într'o poziție foarte bună și pe o înălțime la intrarea strâmtorii, fiind oștile armate și având toată noaptea masalalele aprinse la câte patru colțuri ale taberei.

Mihaiu-Vodă luase poziție dincolo de râu pe o înălțime, două mile de tabăra turcească, ocupând strâmtoarea despre București. Astfel armatele protivnice se aflau așezate pe două înălțimi, față în față, fiind despărțite numai de pădurea din vale ce nu le opriă a se vedea. Românii aveau înaintea lor o turmă de bivoli cu steaguri și toată tabăra lor eră plină de focuri mari, în mijlocul cărora petrecură toată noaptea aceea, viermuind și mișcându-se necurmat, cântând, chiuind și hăulind, după natura lor veselă în mijlocul nevoilor, și supărând și hărțuind pe Turci cu numeroase avantposturi.

Ambele armate așteptară astfel ziua cu nerăbdare și cu acea neodihnă ce simt oștile în ajunul unei mari bătălii. Turcii, îngâmfați de mica izbândă ce dobândise, aveau de sigur credința că a doua zi se va vedea triumful Islamismului prin zdrobirea lui Mihaiu și armatei lui. Ai noștri se pregăteau a apăra cu bărbăție acea strâmtoare, care eră cheia țării lor și a Europei creștine. Ei știau cât sunt de puțini pe lângă dușmani; dar, credincioși înfocați, inima lor ardea de dorința de a-și da vieața pentru patrie și lege și de a merita cununa martirilor.

În sfârșit soarele veni să lumineze această zi de Miercuri 13 (23) August, menită a fi briliantul cel mai strălucit al coroanei gloriei românești. Înaintea zorilor încă, Mihaiu-Vodă trimise o seamă de pedestrime cu puști, de se așeză la intrarea pădurii și își puse tunurile într'o bună poziție pe o înălțime. În vremea aceea, Turcii își luau poziție în preajma podului de ceea parte. Sfârșindu-și pregătirile, Mihaiu își înălță împreună cu ostașii săi rugăciunile către Dumnezeu. Apoi, îndreptându-se către dâșii, le zise «să-și aducă aminte de vechia lor «vitejie, căci ocazia de acum e frumoasă și de o vor «pierde, anevoie o vor mai căpătă... Turcii, le zicea el, «sunt uimiți de atâtea pierderi; cetățile lor din toate «părțile sunt coprinse; din câte capete au avut arma- «tele lor, numai unul a rămas care mai îndrăsnește a «a țineă frunte creștinilor, că cu dânsul au a se luptă «și gloria d'a-l birui va fi foarte mare. Mulțimea vrăj- «mașilor nu trebuie să-i sperie, de vreme ce Sinan a «lăsat cele mai bune oști ale sale în garnizoane prin «cetăți și a adus cu dânsul numai oameni cari vor face «mai mult sgomot decât vătămare. Pe lângă aceasta «locul de bătaie nu putea fi mai bine ales, de oarece «mulțimea lor aci le este nefolositoare. El le zise încă să-și «aducă aminte de cruzimea vrășmașului care, nu iartă «niciodată pe cei biruiți, cu atât mai mult pe cei ce s'au «revoltat; că nu este destul că a scuturat jugul robiei, «că a înouit vechile legături cu împăratul și că s'a pus «sub o putere ardeleană, dacă, printr'o faptă strălucită ei «nu vor căută a întemeia această vrednică hotărîre; că «a venit vremea a se luptă puternic pentru libertate, «iară mai cu seamă pentru cinstea legii, ca să dovedească «Turcilor, că de le-au călcat ei mai nainte patria a fost «numai din pricina neunirii lor; dar că acum, când toate «puterile vecine stau în bună înțelegere împreună, trebuie «a dobândi prin unire ceea-ce au pierdut prin zavistie și

«împerecheri, și a gonî pe acești cruzi tirani dincolo de «strâmtoarea lor, de Dardanele ; că toți vecinii și-au făcut «datoria lor, când bătându-i, când gonindu-i din cele mai «bune cetăți ale lor, ast-fel în cât ei prăpădiră cea mai «bună parte din acea armie ce Sinan dusesese în Ungaria». În sfârșit, încheiă zicându-le «că acum pot și Românii «dobândi o asemenea glorie, căci toate dovedesc că vor «avea aceeași norocire».

Apoi Domnul se îndreptă către oastea ungurească, aducându-i aminte că ea e depozitară a vechei vitejii ungurești.

Astfel vorbi Mihaiu, neînspăimântatul voevod, și ostașii, inimați foarte împotriva Turcilor, învăpăiați și de aceste cuvinte, dar geloși încă mai mult d'a eclipsa printr'o biruință strălucită toate glorioasele biruințe ale vecinilor, răspund învărtind în mână paloșele și lăncile, și, prin strigări mari de-o răsboinica veselie, cer dela Domnul lor ca să-i ducă îndată către dușmani.

Atunci Mihaiu, plin de încredere în energia armatei sale, trece podul în capul a 8000 ostași și se lasă cu furie asupra Osmanlâilor, în vreme ce focul iute și bine ținut al pușcașilor din pădure și al tunurilor pustiește amata turcească, doborând la pământ lume multă. Câteva cete de Turci se încearcă a stânjini năvălirea Românilor ; dar în zadar, căci aceștia, inimându-se, îmbiindu-se unii pe alții, îi izbesc cu atâta furie, încât, cu toată minunata poziție a Turcilor prăvălindu-i, ei ajunseră până la cele dintâiu corturi ale taberei lor. Vrășmașii, ajutați de poziție, de numărul lor și de machinele lor de războiu, își vin curând în sine și încep a se lupta cu tărie. Patru pași, Satârghi-Mahomet, Haider, Husein și Mustafa, cu o armată însemnată compusă de oștile Siriei și de Ianiceri, aleargă în ajutorul cetelor ce se luptau, sprijină cu putere năvălirea Românilor, trec podul, și lupta cea mai înverșunată începe atunci din toate punctele.

Astfel, întinsă peste toată fruntea armatelor, ținută bătea mai multe ceasuri, până când Sinan disperat de puținul spor ce a dobândit până atunci, își înglotește oștile pe lângă sine, strânge pe toți pașii și căpeteniile, îi inimează, și în capul unei coloane îngrozitoare ei fac o năvală mare și izbutesc a împinge pe ai noștri cu un pătrar de milă înapoi și chiar până în tabăra lor, luându-le și artileria.

Mihaiu, fără a pierde inima din această neizbândă, își culese puterile și din nou dete năvală asupra Turcilor, tăind și omorând dintr'ânșii. Îndărătnicul voinic Albert Kiraly izbutește a lua înapoi două tunuri. Dar vrășmașul se bate cu inimă, își împrospătează des oștile sale, ceea ce nu pot face ai noștri, și îi respinge; de trei ori Românii împinseră și prăvăliră pe Turci, și de trei ori fură respinși înapoi.

Astfel urmă lupta cu noroc schimbăcios dela răsăritul soarelui până către două ceasuri înaintea apusului, biruitoarii rămânând adesea biruiți și biruiții biruitoarii. «Turcii, spun analiștii contemporani, se luptau ajutorați de mulțime și de număr, Românii de tărie și îndrăzneală». În sfârșit, furia îmbărbătând de o potrivă pe unii ca și pe alții, biruința sta să rămână numărului, și mica oaste românească, împovărată de mulțimea vrășmașilor, trăsniță de numeroasa lor artilerie, este nevoită a da îndărăt. Retragerea lor însă e frumoasă și strategică. Spre a nu se lăsa a fi ocolită de Turci, spartă și risipită, ea se întocmește în figura unui colț (cuneum) și, aruncând astfel de toate laturile focuri asupra vrășmașului, se retrage înapoi cu încetul, luptându-se neîncetat; această retragere e o minune de vitejie, de sânge rece și de eroism. Stolurile nenumărate ale călăreților Turci în zadar se aruncă asupra laturilor acestui triumfin, cătând a-l sparge: silințele lor, fără a-l vătăma întru nimic, se zdrobesc de dânsul ca de o stâncă de piatră. Strâmtoarea locului

de bătaie, pădurile și dealurile favorizau înapoierea Românilor și zăticnau mișcările și silințele lor de a-i înconjura de toate părțile. Dar eră de temut ca vrășmași să nu izbutească a scoate pe ai noștri din strâmtoare și să-i împingă în câmpie, unde i-ar fi zdrobit cu numărul lor.

Soarele acum cătă spre sfințit; Români se luptase cu eroism, dar, osteniți de o luptă lungă și nepotrivită, ei se plecară numărului celui prea covârșitor al dușmanului; bătălia se putea privi acum ca pierdută de dânșii, dacă vre-o împrejurare nu-i va ajuta și o soartă mai blândă nu le va mai străluci. Mihaiu însă, ca totdeauna liniștit și trufaș în primejdie, mai aveă încă o sperare; el trimesese de dimineață să cheme lângă dânsul o ceată de pedestrime ce se află departe de tabără... Sosi-va ea oare la vreme?... Dela dânsa spânzură soarta bătăliei.

Sta să apună soarele după orizon, când vestea că ajutorul așteptat a sosit vărsă sperarea izbândeii și un curaj nou în inima acelei mâni de voinici Români, care ca niște zmei se luptau, trăgându-se în fața nenumăratelor gloate ale unui dușman învingător. Acest ajutor însă, ce ai noștri și-l închipuiau tare, nu eră de cât o ceată de 300 pedestrași din Ardeal cu puști. Mihaiu, fără a pierde vreme, căută a se folosi de acest neînsemnat ajutor și de reîmbărbătarea oștilor sale, ca să smulgă biruința dela vrășmași. El își preumblă privirea pe câmpul bătăliei, vede mișcările Turcilor și după dânsele își pregătește pe ale sale. Sinan-Pașa, văzând retragerea Românilor, luase inimă și vrea a-i desface și a-i deschiră de tot. Spre acest sfârșit, în capul rezervei sale el umblă să treacă podul spre a izbi pe ai noștri în frunte, în vreme ce Hasan-Pașa cu Mihnea-Vodă, din porunca lui, alergau prin pădure să-i lovească pe la spate. Mihaiu atunci se așeză cu ceata de curând so-

sită la capul podului spre a întâmpina pe Sinan, trimite pe căpitanul Cocea cu 200 Unguri și alți atâția Cazaci pedestri, ca să ia pe vrășmași pe la spate, și Albert Kiraly așeză cele două tunuri, ce le redobândise dela Turci, într'o bună poziție și stă gata a trăsni pe vrășmași, de vor îndrăzni a trece podul.

Sfârșind aceste pregătiri, Mihaiu cugetă în inima sa că imprejurarea cere neapărat vre-o faptă eroică spre a descurajă pe Turci și îmbărbătă pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpără biruința cu primejdia vieții sale. Ridicând ochii către cer, mărinimosul Domn chiamă în ajutoru-i protecția mântuitoare a zeului armatelor, smulge o secure ostășească dela un soldat, se aruncă în coloana vrășmașă ce-l amenință mai de aproape, doboară pe toți ce se încearcă a-i sta împotriva, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi sboară capul, izbește și pe alte capete din vrășmaș și, făcând minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără de a fi rănit. Această faptă eroică înfioară pe Turci de spaimă, iar pe creștini îi însufleștește și-i aprinde de acel eroic entuziasm, izvor bogat de fapte minunate. Și cum n'ar fi crezut ei că pot face minuni cu un astfel de general și cu asemenea exemple ce le da!

Sinan, văzând aceasta, spre a da curaj la ai săi, ia ofensivă și trece podul. Dar deodată se vede oprit în față de Mihaiu ca de un zid de piatră tare, în dos izbit cu o furie infocată de căpitanul Cocea și în coastă trăsnit de tunurile așezate pe deal de Albert Kiraly, care, bătând în mulțimea îndesată a Turcilor, le găurește rândurile și pustiește toată aripa dreaptă. Indărătnicul vizir, fără de a-și pierde cumpătul, izbutește a-și întocmi oștile în rândueală; dar o izbire nouă a lui Mihaiu în fruntea armiei, pustiirile furioase ale lui Cocea de dinapoi, ferbintele și ucigătorul foc al tunurilor lui Kiraly zdrobesc iar această rândueală; și Turcii, minu-

Mihail în lupta de la Călugăreni

(de pe o stamă din colecțiunea Academiei)

nați de îndrăzneala cu care Români ce-i priviau ca biruiți, îi izbesc acum, încep a fugi răzlașiți. Satârgi-Mahomet-Pașa, trăgându-se înapoi fu rănit și îndată, schimbând retragerea în fugă, dete cel dintâiu semnalul neorânduelii, și toată armia musulmană se întoarse în răsipă spre baltă, lăsându-și coastele și spetele expuse loviturilor noastre. În zadar ianicerii se țin semeți împotriva alor noștri și caută a le răspunde cu focurile lor, căci cele-l-alte cete spăimântate de aceste izbiri împreunate la care nu se așteptau, răschirându-se îi întorc și pe dânșii înapoi. În zadar Sinan muștră pe ostașii ce fugiau, acum cu cuvinte ocărătoare, acum bătându-i cu măciuca sa înfierată (massa ferrata), silind în tot chipul a-i pune în rânduială și a-i întoarce la bătaie. Glasul și autoritatea lui sunt nesocotite, și nici o putere omească nu mai poate opri în loc valurile zgomotoase ale fugariilor, care se prăvăliau cu furie și repede spre pod, cătându-și mântuirea în trecerea lui.

La capul acestui pod stau îmbulzite în neorânduială artileria, cavaleria, pedestrimea, împingându-se de a trece care de care mai înainte; dar, văzând că toți nu pot încăpea pe dânșul, mulți din Turci fură siliți a se arunca în baltă, unde își aflară moartea. Între aceștia erau și pașii Haider, beiler-beiul de Sivas (Capadocia), Husein, beii Nicopolei și Mustafa, feciorul lui Aias-Pașa. Ei se cufundară în mocirlă, unde fură uciși și primiră, cum zice un analist turc, cununa martirilor dela ghiauri. Bătrânul Sinan însuș, târât de ai săi și în graba fugii sale, fu călcat în picioarele cailor și apoi împuns de sulița unui ostaș român, căzù călare de pe pod în baltă cu atâta repeziciune încât, izbindu-se de pod, își pierdù chiulaful și feregeaoa și doi dinți, ce singuri mai aveă în gura lui. El eră p'aci să piară sau să cază în mâinile Românilor, dacă, din norocirea lui, un voinic soldat din oștile Rumeliei, anume Hasan, nu s'ar fi aruncat

după dânsul ca să-l scape, și, lăsându-i calul înomolit în lut, pe umeri îl scoase de acolo și-l duse în tabără. De atunci, acest soldat se numi *Deli-Hasan-Batakgi* și ajunsese căpitan al deliilor lui Cogia-Murat-Pașa.

Vestea morții vizirului se împrăștiă între Turci și cei ce se mai împotriviau deteră și ei dosul. Românii, cu furia lor obișnuită și electricați încă prin izbândă, îi goniră dinaintea lor ca pe niște turme de vite până îi vârî în tabăra lor. Hasan-Pașa și Mihnea-Vodă, ce veniau să înconjure pe ai noștri, aflând că Sinan a pierit și oastea lui e biruită, se trag îndărăt spre tabără.

Într'acel minut Mihaiu, precum odinioară semi-zeii cântați de nemuritorul Omer, aleargă într'o parte și într'alta prin tabăra turcească, căutând pe Sinan, când văzând de departe pe Hassan-Pașa, se luă după dânsul strigându-i să stea, de e viteaz, să se lupte cu dânsul piept la piept și când de când eră să-l ajungă cu paloșul; dar Hasan fugiă înspăimântat și nu se putea ține pe picioare de groază. El merse de-și ascunse rușinea într'un crâng spinos, de unde d'abia a doua zi cuteză a ieși la ai săi.

Noaptea opri măcelărirea armatei musulmane și o păzi d'a fi cu totul zdrobită și risipită.

Românii se întoarseră triumfători în tabăra lor, încărcăți cu prăzi bogate. Pe lângă tunurile lor, ce și le redobândise, alte tunuri mari d'ale dușmanilor, cai mulți și mai multe steaguri, între care și steagul cel verde și sfânt al proorocului, fură trofee ale acestei strălucite zile. Trei mii Turci zăceau în câmpul bătăliei. Pierderea Românilor încă eră simțitoare, căci Turcii se apăraseră cu curaj. Apele Neajlovului se roșiseră de sângele vărsat în acea zi.

Spre a odihni sufletul cititorului de aceste scene sângeroase, istoriograful contimporan Walter ne povestește aci o anecdotă interesantă. El zice că, în toată această

expediție a Românilor împotriva Turcilor, doi cerbi domestici însoțiră pe Mihaiu-Vodă, și, chiar în vremea bătăliei dela Călugăreni, sub focul și vuetul tunurilor și

Un portret al lui Mihaiu, aflat în hărțile lui Bălcescu
(de pe «Revista Română» 1861)

ale bombelor, ei ședeau neclintit lângă cortul lui, însă, omorându-se unul dintr'ânșii, cel-l-alt de durere merse de se ascunde în pădure.

Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere aminte zi de bătaie dela Călugăreni, în care Românii scriseră cu sabie și cu sânge pagina cea mai strălucită din analele lor. De zece ori mai puțin numeroși decât dușmanii, ei câștigară asupra-le o biruință strălucită și avură gloria de a învinge un general până atunci încă neînvinc. Munteni, Moldoveni și Ardeleni, soldați și căpitani se luptară toți ca niște eroi. Dar cinstea cea mai mare a biruinței se cuvine cu tot dreptul viteazului Domn. Prin întocmirile sale cele ingenioase, prin sângele rece și neînspăimântarea sa, și prin primejdia în care își puse viața, el asigură biruința. Într'această bătălie, ca în multe altele, nu știm de ce a ne minună mai mult în acest mare bărbat: de geniul său de general ori de vitejia lui de soldat. Într'adevăr, toate operațiile acestei bătălii dovedesc din partea lui Mihaiu și a Românilor o artă militară înaintată, care cu tot dreptul poate minună pe toți câți cunosc starea de pruncie în care se află în acel timp această artă în toată Europa.

Dacă cu această biruință nu se sfârși atunci campania, ea contribuă însă mult în urmă la săvârșirea ei, căci demoraliză într'atât pe Turci încât, când creștinii luară mai târziu iarăș ofensiva, Turcii nu mai îndrăzneau, a se mai măsură cu dânșii și nu se crezură în siguranță decât puind cât mai în grabă Dunărea între dânșii și îngrozitorii lor vrășmași.

INTRAREA LUI MIHAIU ÎN ALBA-IULIA

Într'aceea Mihaiu-Vodă, ridicându-și tabăra dela Sibiu, înaintă cu încetul spre Alba-Iulia. Prin toate orașele pe unde trecu prin cale, locuitorii alergau înaintea-i cu dăruri, trăgând puști în semn de veselie și primindu-l cu

Intrarea lui Mihai în Alba-Iulia

mare dragoste și entuziasm. Apropiindu-se de Alba, locuitorii orașului și ai județului îl întâmpină cale de o leghe înainte cu multă cinste și daruri. În capul lor eră episcopul catolic Dimitrie Naprazdi, înconjurat de clerul său. El felicită în numele poporului pe Domn de sosirea sa, urându-i tot felul de fericiți, o domnie veșnică asupra țării Ardealului ce el dobândise cu sabie, o viață îndelungată și izbânzi multe care să se adaoge unele peste altele. În aceeași zi, Luni 1 Noembrie (s. n.) Mihaiu-Vodă intră cu mare pompă în capitala Ardealului. Dorința ce adesea aveă d'a face întipărire asupra popoarelor printr'o strălucită priveliște adăogindu-sela vesela îmbătăre a unei izbânzi de atâta vreme dorită, făcù pe Mihaiu de puse în această intrare triumfală o podoabă neuzită în părțile noastre. Intrarea s'a făcut prin poarta Sfântului George. De la această poartă până la palatul domnesc sta înșirați ostașii de ambe părțile căiei, în mai multe rânduri, în dosul cărora se grămădise mii de mii de popor. Înainte veniă episcopul și clerul său, corporațiile orașului, apoi o bandă de muzică, care se compunea din opt trâmbițe ce cu multă armonie modulau sunetele lor, de atâtea tobe de oțel de pe obiceiul turcesc, de un bun număr de flaute și fluere. În urma acestei orhestre veniă Mihaiu călare pe un măreț cal alb. Opt copii de casă, investiți cu mare eleganță, înconjurau calul domnului.

Mihaiu purtă pe cap un calpac unguresc împodobit cu o fulie neagră de pene de cocor, legată cu o copcă de aur; o mantie lungă albă de mătase țesută cu fir, având pe de laturi țesuți vulturi de aur; o tunică albă de aceeași materie; lungi ciorapi de mătase albi, cusuți cu pietre scumpe și cisme de saftian galben; de brâu atârnă o pală de Taban împodobit cu aur și rubine.

O ceată de zece lăutari urmă îndată după Domn, cântând cântece naționale. Opt seizi duceau de frâu opt

cai acoperiți cu șeile prețioase, lucrate în aur și în argint și împodobiți la cap cu pene mari. Apoi veniă o mulțime de boieri și ofițeri străluciți, toți călări, și o numeroasă trupă de soldați. Lângă Domn se purtau steagurile lui Andreiu Batori, luate în bătălia dela Sibiu. Ele eră desfăcute și plecate spre pământ în semn că Ardealul este supus.

Astfel în mijlocul concertului trâmbițelor, tobelor și altor instrumente, în sunetul clopotelor și în vuetul tunurilor, cu care se uniă strigările de bucurie ale popoului, intră Mihaiu în capitala Ardealului și trase la palatul domnesc. În cale, pân' a nu ajunge la acest palat, Mihaiu spun că se îndreptă către un nobil ungar Stefan Bodoni, ce căzuse prins în bătălia dela Sibiu și-l întrebă unde ar fi mai bine să tragă. «Fără îndoială, zise Bodoni, în palatul prințului Andreiu». La care vorbe Mihaiu răspunse: «Ce, nu sunt eu încă biruitor?» mirându-se că încă se da numele lui Andreiu unui palat, care acum eră cu drept cuvânt al său. Toată ostășimea se împărți în liniște și cu orândueală prin ospătării și case publice, fără a face nici o pagubă sau vătămare locuitorilor. Nimeni n'ar fi îndrăznit a face vreun rău, știind pe strașnicul Domn acolea.

Exemplul Albanilor fu urmat de locuitorii tutulor orașelor țării cari se grăbiră a trimite deputații la Mihaiu spre a-i aduce închinăciunile și credința lor și a cere mila și ocrotirea lui. Cetatea Clușului la cea dintâiu somație ce i se făcù, se închină în 4 Noembrie și primi în garnizoană 1000 soldați sub comanda banului Mihalcea. Mihaiu porni 3000 soldați spre a aduce la supunere toată țara de jos, și într'aceeași vreme scoase un decret deosebit, prin care făgăduiă mila și iertarea sa la toți de o potrivă, de orice treaptă ar fi, cari vor depune armele și vor ascultă de dânsul și de slujbașii săi. El obști acest decret în toate părțile prin obișnui-

ții curieri. Astfel toată țara Ardealului până la Solnocul din acest ținut, eră acum supusă lui Mihaiu, deosebit numai de cetățile Husta și Uiuara. Mihaiu începă a purtă titlul următor: «Mihaiu voevodul Țării Românești, al «sânțitei maiestăți cesarocrăiești consiliar și locuțiitor «asupra Ardealului și de oastei Maiestăței sale dincoace «de Ardeal și de părțile lui supuse «căpitan».

Știrea biruinței lui asupra cardinalului fiind îndată dusă prin scrisori la împăratul Rudolf, acesta se bucură foarte mult și o vesti întregei împărății, dând lui Mihaiu cele mai mărețe laude. Toată lumea eră acum plină de numele lui Mihaiu-Vodă și minunată de repezile lui izbânzi. Prin vitejia lui, pustiirile Turcilor și Tătarilor fusese stăvilite și creștinii trăiau liniștiți sub apărarea sabiei sale pururea învingătoare. Acum tot el, pedep-sind pe rebeli și împăcând turburările popoarelor, da în mâinile cesarului *cheile Daciilor*. Nimic nu mai lipsiă gloriei lui și, de pe spusa istoricului Bisseliu, lui i se aplică, în mintea națiilor creștine, vechea cântare de biruință a bisericii, în care se proslăvește, ca biruitor al tuturilor celor răi sântul patron al vitejilor și mai cu osebire al lui Mihaiu, cerescul voevod și Archangel Mihail.

DUPĂ LUPTA DE LA MIRĂSLĂU

Mihaiu, obosit, plin de grijă și de întristare, cu puținii oameni ce-l însoțiau, lăsând de laturi Sibiiul, merse la Făgăraș, unde aveă în cetate femeia și multe lucruri prețioase ale lui. Aci se apucă să-și adune rămășițele spăimântate ale oștirii sale, cari alergau cătând scăpare în acest loc sigur. Printre acești ostași se arată și Baba-Novac, rănit, cu părul și barba arse, cu fața smolită de

pulberea sângeroasă a bătăliei, căci își făcuse cum se cade datoria lui în ziua luptei, îndeplinind totdeodată și slujba unui căpitan prevăzător și a unui voinic soldat. Înfațișându-se el dinaintea Domnului său, îi zise suspinând și întristat: «Suntem biruiți și înfrânți, Doamne, «mai mult de împotrivicul nostru noroc, decât de ar-
«mele dușmanului; și, pentru ca el să nu rămână cu
«totul mângâiat prin moartea ta, încalecă-ți calul și
«mântuește-te trecând în Țara Românească. Acest loc
«nu este atât de sigur cât să nu poată fi luat de birui-
«torul Basta, care mereu gonește răspânditele rămășițe
«ale ticăitei noastre oștiri. Și într'adevăr, să mă crezi,
«că aș fi voit mai bine să rămân mort printre atâți vi-
«teji soldați, uciși în bătălie, decât fugind să mai trăesc
«după o pierdere atât de nenorocită și vrednică de la-
«crimi, de n'aș fi dorit a îngriji încă de siguranța ta și
«a te sluji până la cel din urmă suspin. Fugi dar, cu
«ce ai mai scump, căci dușmanii peste puțin vor sosi
«aici, vor împresură această cetățue, și atunci îți va fi
«peste puțin să scapi. Eu însă voiu rămâne aci, spre
«a adună pe nenorociții risipiți, și voiu sta până la
«moarte împotriva dușmanilor noștri».

Mihaiu iubiă și stimă foarte pe bătrânul său general Baba-Novac, și hotări a urma povața lui. Deși însă Baba-Novac stăruia ca să rămână cu câțiva soldați spre apărarea acelei cetățui și a țineă în loc pe dușmani, până să apuce Mihaiu să scape, voind astfel a-și jertfi viața pentru mântuirea stăpânului său, dar Mihaiu nici într'un chip nu voi să plece fără dânsul. Deci, împreună intrară în țara Bârsei la 23 Septembrie și tăbărără la Codlea. Aci Mihaiu întâmpină trupele ce, de pe porunca lui, îi aduceă fiul său Pătrașcu din Țara Românească și cele ce-i venise în ajutor din Moldova.

DEPARTE DE PATRIE

Aceste rânduri în cari vibrează cel mai cald patriotism și cea mai puternică iubire de libertate au fost găsite pentru foile lui Bălcescu și publicate de Odobescu în prefața ediției a doua : 1887.

Minutele în care scriu sunt pline de amar și întristare. Pe când Europa întregă se pregătește a saluta triumful libertății, eroica Franța dela care ca totdeauna se aștepta semnalul, Franța, prin fatalitate și prin neunierea fiilor săi, cade gemând în neputință sub un jug umilitor. Fiii fără de legii triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase zdrobite și rănite de moarte văd apuind din vederea lor ziua mântuirii. Insumi eu, cu inima sfâșiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neimblânzită, caut a câștiga timp asupra-i și a o întrece în iuțea ca să pot lăsa fraților mei aceste pagine din viața părinților noștri și cad sleit de putere, mistuit prin silințele ce fac.

Cu toate aceste temeieri de descurajare, sufletu-mi te slăvește încă, înzeită libertate ; și, deși oamenii sângiurilor au învelit cu maramă neagră dulce fața ta, crede că va veni ziua fericită, ziua izbândirii, când omenirea întregă se va scula spre a sfâșiia acest vâl și dușmanii tăi se vor împetri la vederea soarelui tău de lumină ; atunci nu va mai fi nici om rob, nici nație roabă, nici om stăpân pe altul, nici popor stăpân pe altul, ci domnirea *Dreptății și Frăției*.

Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea : atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini, atunci toți Românii vor fi una, liberi și frați ! Vai ! nu voiu avea noroc a vedeă această zi, deși eu asemenea am muncit și am pătimit pentru dreptate și cel din urmă al meu cuvânt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă !

COSTACHE NEGRUZZI

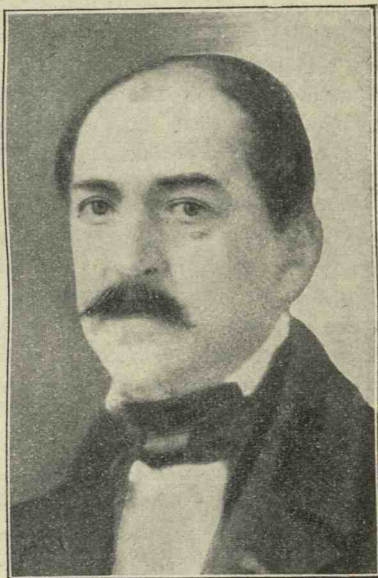
(1808 — 1868)

Născut în Iași, Negruzzi își începă învățătura grecește cu unul din dascălii greci mai cu renume pe atunci în Iași, iar românește învătă singur pe o carte a lui Petru Maior, precum însuși mărturisește într'un articol intitulat «Cum am învățat românește», foarte interesant pentru detaliile ce dă asupra metodelor in-trebuințate de profesorii din acea vreme.

Izbucnind revoluțiunea în 1821, fugi în Basarabia cu tatăl său. La Kișinău făcă cunoștință cu poetul rus Pușkin, care-i deșteptă gus-tul pentru literatură, și cu un emigrat francez, de la care luă lecțiuni de limba și literatura franceză.

Murind tatăl său, intră copist la visterie, începând astfel viața politică, cum făceau toți fiii de boier pe atunci.

În acest timp publică câteva traduceri de poezii, câteva nuvele, cari făcură mult efect. Indemnăt de scrierile pa-trioților de peste munți, studii istoria și dete la lumină «Aprodul

Costache Negruzzi
(de pe un portret)

Purice», ca un fel de protestare indirectă la adresa domnului și boierilor din timpul său.

• Ca deputat în obșteasca obișnuită adunare, instituită de Regulamentul Organic, ca funcționar superior și ca director al Teatrului, se arată pătruns de idei liberale și doritor de progres și-și dă toate silințele pentru ca aceste idei să fie puse în practică.

Negruzzi nu luă parte la mișcarea din 1848 și mult timp rămase retras din afacerile statului, reintrând numai mai târziu ca judecător și apoi, sub domnia lui Cuza, ca director al departamentului finanțelor, ca deputat și ca epitrop la Sf. Spiridon.

Negruzzi debută cu traducerea «Șalul Negru», poezie după Pușchin. Apoi întreprinse traducerea baladelor lui Victor Hugo, lucrare meritorie pentru că a căutat să întrebuițeze un vers analog cu al poetului francez, vers ades greu de făcut în românește mai ales în timpul când scria Negruzzi [ex.: Pasul de arme al Regelui Ioan], și pentru că multe din ele exprimă foarte bine ideea autorului într-o românească vrednică de model. Dintre cele mai reușite, cităm «Uriașul». O altă traducere importantă este a satirelor lui Antioch Cantemir. Le traduse din rusește, împreună cu Al. Donici.

El traduse și pentru teatru: «Angelo tiranul Padovei» și «Maria Tudor», după Victor Hugo.

Negruzzi scrise și poezii originale. Cele mai multe păcătuiesc prin slăbiciunea și nesiguranța versului. Ca mai bună putem cita «Potopul», în care ne arată starea sufletească a doi tineri în momentul în care apa se ridică spre ei.

Cea mai însemnată lucrare în versuri e «Aprodul Purice». Inceputul e pastoral; tonul epic e păstrat câtva, dar interesul și calitățile poetice scad de la un moment și de aci încolo lucrarea seamănă mai mult a cronică rimată.

În 1857 și-a adunat scrierile într'un volum intitulat «Păcatele tineretelor», așezându-le în patru grupe.

În prima intră «amintirile din junete», câteva povestiri, din cari unele cu caracter personal. Vom cita «Zoe» și «O alergare de cai», frumoase nuvele, în cari intriga e bine condusă și plină de interes, iar limba e românească și cu expresiuni nemerite. Tot în această grupă intră și povestirea «Toderică, jucătorul de cărți», imitată — de și el n'o spune — dar imitată cu destulă libertate, după *Prosper Mérimée*. E vorba aici de un jucător de cărți care pierduse toată averea și, găzduind odată pe Isus Hristos și pe Sf. Petru, a obținut ca răsplată trei lucruri: cărțile pe care le avea în mână

au fost dăruite cu putere ca totdeauna să aducă câștig lui Toderică; pomul dela ușa lui să fie așa ca oricine se va sui să nu poată coborî fără voia lui; în fine un scaun de asemenea fu blagoslovit ca oricine va sta pe el să nu se ridice fără voia lui Toderică. Cu mijloacele acestea el făcú avere mare, scăpă în câteva rânduri dela moarte și în fine când muri, izbuti să intre în raiu prin șiretenia lui Această glumă nevinovată, despre care însuș Negruzzi ne spune că s'a tipărit mai mult ca sa umple coloanele revistei, decât cu vreo pretențiune literară, supără grozav clerul și administrația din acel timp (1840), în cât fu trimis în exil la o mânăstire, iar revista «Dacia literară» fu suspendată.

Dintre fragmentele cari alcătuesc grupa a doua, cea mai însemnată lucrare e «Alexandru Lăpușneanu», una din cele mai frumoase scrieri ale literaturii române. Aci ne arată cum boierii din trecut se îndeletniceau numai cu intrigi, cum se schimbau odată cu schimbarea domnilor, cum Lăpușneanu i-a înșelat, i-a chemat la masă și i-a ucis. Atunci, pe când crudul Domn alături cu consilierul său Moțoc privia lacul de sânge în care zăceau leșurile ucișilor, mulțimea intră în curte cu mare zgomot și ceru capul lui Moțoc. Iar când acesta spunea că nu se cade ca el, boier de prima treaptă, să fie jertfit pentru niște *proști*, Domnul răspunse: «Proști, dar mulți!» și porunci ca vornicul Moțoc să fie aruncat în mijlocul gloatei, care-l făcú fărâme. Răspunsul Domnului cuprindea în trei cuvinte, după cum a observat Alecsandri, o întreagă revoluțiune socială. Prin ele Negruzzi voia să spună aristocrației și Domnului că poporul e mai puternic de cât clasa stăpânitoare și atrăgea băgarea de seamă a cârmuitorilor asupra faptului că, dacă povara nedreptății este prea apăsătoare, poporul, din bun și s'pus, devine neînduplecat și crud.

Grupa a treia intitulată «Neghină și pălămidă» cuprinde poeziile sale originale lirice și cele două piese: «Cârlanii», vodevil într'un act și «Muza dela Burdujeni». În aceste din urmă își propune a ridiculiză pe neologiști, cari schingiuesc și sfășie frumoasa noastră limbă.

În a patra grupă intră o serie de peste treizeci de scrisori către un prieten. Observațiuni asupra obiceiurilor societății, descrițiuni, notițe despre diferiți scriitori, schițe arheologice, amintiri personale, observări critice asupra limbii și ortografiei române: iată ce găsim în această adunare de felurite schițări scrise în frumoasa limbă a lui Negruzzi și cu simplitatea genului epistolar.

Iată cum caracterizează Alecsandri activitatea lui Negruzzi:

«Crescut în țară sub privegherea părintelui său, el își desvoltă spiritul, își înmulți cunoștințele prin cetirea autorilor clasici, atât

elini cât și francezi și dela sine se înfrăți cu școala romantică, al căreia șef eră Victor Hugo.

«Pe când tradițiile istorice căzuseră în uitare și faptele glorioase ale strămoșilor noștri se pierdeau în întinericul ignoranței, C. Negruzzi avu nobila dorință de a deșteptă simțul național prin poemul istoric: *Aprodul Purice*.

«Pe când palatul domnesc eră considerat ca un soiu de templu, iar Domnul ca un soiu de Buda nefailibil, C. Negruzzi aveă curajul a scoate la lumină imaginea lui *Alexandru Lăpușneanu* și a spune boierilor un mare adevăr: «*Poporul e mai puternic de cât boierimea!*»

«Orice întâmplare zilnică, orice istorioară cât de neînsemnată, Negruzzi știă să o prezinte sub forme interesante, și atât convorbirea lui variată, cât și tactul purtării, modestia și blândețea caracterului său, l-au făcut a fi mult simpatic contemporanilor săi,

«Ca om de litere, a fost, este încă și va fi mult timp în fruntea prozatorilor români.

APRODUL PURICE

În 1837 a publicat Negruzzi acest poem, pe care el l-a numit cu modestie numai «anecdot istoric». De sigur că-i lipsesc multe din calitățile cerute unui poem istoric, dar dacă ținem seamă de vremea în care s'a scris trebuie să recunoaștem meritul lui Negruzzi în această privință.

Ciocârlia cea voioasă în văzduh se legână
 Și 'nturnarea primăverii prin dulci ciripiri serbă;
 Plugarul cu hârnicie s'apucase de arat
 Pământul ce eră încă de-al său sânge rourat;
 Uitase-acum Moldoveanul trecutele lui nevoi,
 Și cu fluerul la gură păstorul pe lângă oi
 Cântă dragostele sale. Vai! el nu putea găci
 Că vrăjmașu 'ntr'a lui țară se gătește-a năvăli-

Generalul cel mai falnic al dârjilor Ungureni,
 Hroiote, ros de'nverșunarea ce aveă pe Moldoveni —
 Care'n multe sângeroase lupte i-au fost arătat
 Că nume de viteaz mare pe nedrept și-au câștigat —

În ținuturi depărtate, având cu el oastea sa,
 Socoti că favorabil prilej altul n'ar găsi
 De Moldoveni și de Ștefan de odată a-și răsplăti
 Ca să poată cu-o lovire acea rușine spăla,
 Ce româneștele arme au săpat pe fruntea sa.
 Așa dar adunând noaptea pe toți ofițeri săi,
 Le expuse-a sale planuri, și le zise: «Frații mei!
 Știți c'acești Români sălbatici, vrăjmași aprigi ne'mpăcați
 Au ucis mulțime mare dintr'ai noștri bravi soldați,
 Știți că însetați de sânge în Ungaria-au intrat,
 Și că foc și pustiire pe-a lor urmă au lăsat;
 Iar noi care bărbătește n'am lipsit a ne lupta.
 De abia numai prin fugă, viața ne-am putut scăpa,
 Și cununile de lauri ce'n răsboaie am adunat
 Moldoveanul cel obraznic în picioare le-a călcat;
 Oare-această înfruntare și batjocură și rău
 N'or să aibă răsplătire dela dreptul Dumnezeu?
 N'a să mai sosească vremea să ne răsbumăm și noi,
 S'arătăm că'n Unguri curge viteaz sânge de eroi?
 Vremea este îndemână, prilejul favoritor,
 Oastea lor este departe, și cu ea-i și Domnul lor;
 Mergeți dar, și'n astă noapte toți ostașii vă gătiți
 Și când va miji de ziuă, nesmintit călări să fiți,
 Ca prin marș iute și grabnic, fără veste să-i călcăm,
 Cine sunt Ungurii noștri și Hroiote să le-arătăm.
 Se faliă deșertul Ungur cu-acel vis amăgitor,
 Că o țară neapărată va pustii prea ușor
 Și'n a sa zădărnicie i se pareă că vedeă
 Lacrimile cum se varsă, sângele cum șiroiă!
 Dar dreptatea Provedinții n'a putut îngădui
 Gândul său cel sângeratic să se poată săvârși;
 Și Dumnezeu milostivul pe-al său popul credincios,
 Nu-l va lăsa în călcarea Ungurului fioros.
 Deci sfântul Duh, cu 'ndurare pe un Român insuflând
 Ce de mult se află încă printre Unguri petrecând

Luând veste cum că Ștefan, Domnul lor, atunci s'află
 Și carele auzise tot planul acel cumplit,
 Ce asupra țării sale Ungurii au slimuit,
 Deși se găsiă nemernic, pribegit de țara sa,
 Patriotică simțire în inimă-i tot se-află !
 Așă dar în vâlmășagul ce gățirea prileji,
 S'aruncă pe-un cal cu grabă și spre Moldova porni.
 După ce ieși din lagăr alergă neconținut
 Toată noaptea, pân'ajunse când soarele-a răsărit
 În oraș la Roman unde pe pârcălabul aflând
 Și primejdia ce vine, abia a-i spune apucând,
 De osteneală și trudă a căzut jos leșinat,
 Iar calul său lângă dânsul răsufierea și-a și dat.

.
 Pârcălabul iese îndată cu mica sa oaste și cu oamenii ce a putut strânge
 întru întâmpinarea dușmanului.

Precum norul de lăcuste soarele întunecând
 Vine pe sus cu iuțeață țarinile-amenințând,
 Incât tremurând așteaptă speriatul muncitor
 Neștiind unde-o să cadă acel nor îngrozitor ;
 S'amăgește cu nădejdea că ogoru-i va scăpa
 Și-a sudoarei sale roduri va putea înc'adună ;
 Însă deodată lăcusta cade toată pe câmpii
 Și'ntr'un clip în praf preface, țarini holde,-ogoare, vii,
 Sau după cum primăvara omătul cel adunat
 Printre râpi și de-a lui Febus¹⁾ calde raze săgetat
 Se topește și s'asvârle, șiroiu iute furios,
 În pârăul care curge printre flori în vale în jos,
 Il tulbură, îl mărește, îl umflă cu al său val
 Si nu-l lasă pân' nu-l face de se varsă peste mal ;
 Câmpiile se îneacă iar păstorii spăimântați
 S'aciuează ²⁾ cu-a lor turme în munții învecinați ;

1) Soarele

2) Adăpostesc

Acest fel sumeții Unguri în Moldova năbușesc,
 Orice 'ntâmpină înainte, robesc, tae, pârjolesc.
 Cu omor și pustiire drumul lor se însemnă,
 'Naintea lor mergeă groaza și'n urmă foc fumeğă;

Armata maghiară năvălește toată asupra Românilor. Ei rezistă cât pot, dar forțele lor erau cu mult prea mici față de ale Ungurilor. Disperații sunt pe punctul de a fi zdrobiți. Atunci pârçalabul și cu câțiva tovarăși se hotărăsc să se arunce în mijlocul oastei dușmane ca să piară cu cinste, dacă nu pot învinge.

Când deci astă hotărâre a împlini se gătiă,
 Iat'-un călăreț zărește ce'n fugă spre el veniă.
 De pulbere ce ridică calul său cel înspumat
 Nu putea ca să-l cunoască, dar inima i-a săltat :
 Ea par'că-i spune c'acela aduce vr'un ajutor
 Pentru bravii ce de Unguri fără milă se omor ¹⁾.
 Nu trecu mult și atuncea ochilor nu a crezut,
 Când pe Purice Aprodul lângă dânsul a văzut,
 Purice, care'n răsboaie a fost pururea vestit,
 Român vrednic întru toate, al lui Ștefan favorit.
 — «Pârçalabe, sănătate! (zise) Ștefan a plecat
 Cum luă înștiințarea ce prin cartea ta i-ai dat ;
 Și m'a și pornit la tine ca să-ți spun să te grăbești
 Să aduni oameni de oaste câți vei putea să găsești
 Și 'naintea lui îndată, cu toții să alergați...

La auzul acestei știri, Românii se retrag și așteaptă sosirea Voevodului.

Precum când o stâncă mare dintr'un munte s'a surpat
 Sdrobește omoară, sfarmă orice'n drumu-i a aflat,
 Casele de pe costișă, grădini, saduri, livezi, vii,
 Prăvale, rostogolește cirezi, turme, herghelii,
 Până ce se întâlnește cu niște învechiți stejări ²⁾
 Uitați de timp și de veacuri pe a muntelui dărmași,
 Uriașa stânc'atuncea toată puterea perzând
 Nu mai face stricăciune neclintită rămâind,

1) Care sunt omorâți de Unguri.

2) Provincialism, în loc de : *stejari*.

Iar norodul de pe vale care sta înspăimântat,
 Dă lui Dumnezeu mărire văzându-se c'au scăpat.
 Sau după cum hoțul noaptea prin codru călătorind
 Și la prada ce-o să facă cu mulțumire gândind,
 Se bucură când privește cerul învelit cu nor
 Căci are bună nădejde c'a putea prădă ușor,
 Și-acum calul său prin piteni îl silește-a alergă,
 Dar fulgeră și trăsnește tocmai dinaintea sa!
 Calul sare, sforăște și tâlharu'ncremenit,
 Scapă dârlogii din mână socotindu-se pierit.
 Astfel și Hroiote rămase când pe Ștefan au văzut,
 Ce din luptele trecute îi eră prea cunoscut;
 Inșă trebui să stea față, n'are 'ncotro cotigi,
 E pierdut și el și oastea dacă nu va izbândi.

.....
 Viteazul braț al lui Ștefan prin văjmași cărări făcea,
 De a sângelui vărsare pământul se înroșia:
 Când de-un plumb dintr'o săneață calul său rănit fiind,
 Sforăște și-apoi cade înc'odată nechezând.
 Cade și eroul Ștefan, zicând: «Copii, nu vă dați!
 Și pe Domnul vostru pradă dușmanilor nu lăsați».
 Hroiote strigă în glas mare: «Fraților, am biruit!
 Fiorosul nostru dușman a căzut și a pierit;
 Pe trupul lui puneți mâna, hrană corbilor să-l dăm,
 Ca și ei să se'ndulcească, când și noi ne răsbunăm».

Sumețindu-se vrăjmașii năvălesc mai furioși;
 Inșă nu pot să răsbată prin Aprozii credincioși.
 Toți împrejurii s'așează, se luptă ca niște lei,
 In zadar Ungurii umblă să-și facă loc printre ei;
 De sabia românească se înjunghie, se-omor¹⁾,
 Se fac jertfă cutezării și obrăzniciei lor,

In vremea aceasta Ștefan să se scoale izbutind
 Și din căderea aceea nimica nepătîmind,

¹⁾ se omoară.

Aprodul Purice
(de pe tabloul lui T. Aman)

Cere alt cal; deci îndată Purice descălecă
 Și fiind frâul și scara la Domnul său îl trăsă
 Zicând : «Doamne ! lată calul, arată-le mai curând
 Că de tine Ungureanul n'au scăpat într'acest rând».
 Dar de stat fiind mic Ștefan, nu putea încălecă.
 Purice-atunci iar îi zice : «De voești Măria ta,
 Eu un moșinoiu m'oiu face pe carele să te sui».
 Și-îndată pe brânci se pune jos la picioarele lui.
 Deci cu mijlocul acesta, Eroul încălecând,
 Către dânsul se întoarce și îi zice-așa zâmbind :
 «De va vrea Dumnezeu astăzi să putem ca să scăpăm
 De primejdia aceasta întru care ne aflăm,
 Să știi, Purice băiete, că nu-i mai fi moșinoiu,
 Ci spre vrednică răsplată, movilă-a te face vroiu».

In această luptă căzuse și viteazul pârcălab. Ca să răsplătească familia lui și ca să răsplătescă și pe Purice, Voevodul îl înobilă, îi dăte moșii și sate și-l căsători cu fiica Pârcălabului.

A doua zi îngroparea Pârcălabului făcând,
 Și pe Movilă Armașul cu fata lui cununând,
 Viteazul Ștefan cel Mare cu oastea sa s'a pornit,
 Și la cetatea Sucevei în bună pace-a sosit.

Neamul lui Movilă-Armașul multă vreme-au fost vestit
 Și pe tronul României mulți Domni din el au stătut,
 Dar din multele prefaceri ce pe țară au venit,
 De abia acum mai este între nobili cunoscut.

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU

Nuvela lui C. Negruzzi este alcătuită din 4 capitole, având fiecare câte un epigraf, care rezumă ideia fundamentală.

Ne aflăm în anul 1564; când Lăpușneanu, care fusese răsturnat din tron de Despot, se întorcea acum să-și ia scaunul pe care-l ocupă nu-vechiul său rival, ci Ștefan Tomșa. Lăpușneanu venia cu oștire turcească și, pe când se opriese la un popas, vine o solie de boieri cari îi dau sfatul să se

întoarce înapoi sau să dea drumul armatei. El resinge statul și-i încredințează că va lua tronul cu forța, căci: *«daca voi nu mă vreți eu vă vreau»*.

Între boierii din solie eră și Vornicul Moțoc, care rămase lângă Lăpușneanu și curând intră în bunele lui grații astfel că îndată ce acesta luă din nou tronul, deveni sfetnicul său cel mai de aproape.

Domnia a doua a lui Lăpușneanu a fost însemnată prin cruzimi nemărate, îndreptate mai ales împotriva boierilor, de ale căror uneltiri se temea. La cea mai mică greșală capul cădea și se spânzură în poarta curții. Femeile și copiii celor uciși astfel întâmpinără în mai multe rânduri pe doamna Ruxandra, soția lui Lăpușneanu, și-i cerură să intervie pe lângă Domn ca să înceteze cu aceste fapte, ba o și amenințară: *«Ai să dai seamă, Doamnă!»* Rugăciunile ei fură zadarnice; ele chiar supărară pe crudul Lăpușneanu, care-i tăgădui... «un leac de frică». Acest leac se vede în cap. III ce urmează. Domnia lui Lăpușneanu se sfârșește prin moartea acestuia. După patru ani Alexandru Vodă, bolnav, se retrăsese în cetatea Hotinului unde își petrecu ultimele zile. Acestea sunt povestite în cap. din urmă al Nuvelei.

Capul lui Moțoc vrem...

De cu seară se făcuse de știre tuturor boierilor să se adune a doua zi, fiind sărbătoare, la Mitropolie unde eră să fie și Domnul, ca să asculte Liturghia și apoi să vie să prânzească la curte.

Când sosi Alexandru Vodă, sfânta slujbă începuse și boierii erau toți adunați.

Împotriva obiceiului său, Lăpușneanu în ziua aceea eră îmbrăcat cu toată pompa Domnească. Purtă coroana Paleologilor, și peste dulama poloneză de catifea stacojie, aveă cabanița turcească.¹⁾ Nici o armă nu aveă alta decât un mic junghiu cu plăselele de aur; iar printre bumbii dulămii se zăria o zea de sârmă.

După ce a ascultat sfânta Slujbă, s'a coborât din strană, s'a închinat pe la icoane, și apropiindu-se de racla sf. Ioan cel nou, s'a plecat cu mare smerenie și a sărutat moaștele sfântului. Spun că în minutul acela el eră foarte galben la față, și că racla sfântului ar fi tresărit.

După aceasta, suindu-se iarăș în strană, se înturnă către boieri și zise:

«Boieri dumneavoastră! Dela venirea mea cu a doua

¹⁾ Cabanița eră o manie cu ceaprazuri de fir.

domnie și până astăzi, am arătat asprime către mulți; m'am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. Unul Dumnezeu știe de nu mi-a părut rău și de nu mă căesc de aceasta; dar dumneavoastră știți că m'a silit numai dorința de a vedeà contenind gâlcevurile și vânzările unora și altora, care țintiau la răsipa țării și la peirea mea. Astăzi sunt altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor, pentru că zice Mântuitorul: *Bate-voiu păstorul și se vor împrăștia Oile.*

«Boieri dumneavoastră! Să trăim de acum în pace, iubindu-ne ca niște frați, pentru că aceasta este una din cele zece porunci: *să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine*, și să ne iertăm unii pe alții, pentru că suntem muritori, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos — își făcù cruce — să ne ierte nouă greșalele, precum iertăm și noi greșiților noștri».

Sfârșind această deșănțată cuvântare, merse în mijlocul bisericii și după ce se închină iarăși, se înturnă spre norod în față, în dreapta, și în stânga, zicând: Iertați-mă oameni buni, și boieri dumneavoastră!

— Dumnezeu să te ierte, Măria ta! răspuseră toți, afară de doi juni boieri ce sta gânditori, rezămați de un mormânt lângă ușă, însă nimeni nu le-a luat seama.

Lăpușneanul ieși din biserică, poftind pe boieri să vie ca să ospăteze împreună; și încălecând se înturnă la palat. Toți se împrăștiară.

— Cum îți pare? zise unul din boierii care i-am văzut că nu iertase pe Alexandru Vodă.

— Te sfătuesc să nu te duci astăzi la dânsul la masă, răspunse celălalt; și se amestecară în norod. Aceștia erau Spancioc și Stroici.

La curte, se făcuse mare gătire pentru ospățul acesta. Vestea se împrăștiase că Domnul se împăcase cu boierii; și boierii se bucurau de o schimbare ce le da nădejde

că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țaranului. Cât pentru norod, el era indiferent; el din împăcarea aceasta nu așteptă vre-un bine, nici prepuneă vre-un rău. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru Vodă; cârtia numai asupra ministrului său Moțoc, care întrebuița creditul ce avea la Domn, spre impilarea gloatei. Căci deși eră neconținute jalobele obștiei pentru jefuirile lui Moțoc, Lăpușneanul sau nu le răspundeă, sau nu le ascultă.

Ceasul prânzului apropiindu-se, boierii începură a veni călări, întovărășiți fiește-care de câte două trei slugi. Luau seama însă că curtea eră plină de Lefecii înarmați, și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socotiau că sunt puse pentru a serbă după obicei ceremonie prin salve. Unii poate că și prepuneau vre-o cursă, dar odată intrând, nu se mai putea înturna, căci porțile erau străjuite, și păzitorii porunciți a nu lăsa să iasă nime.

Adunându-se boierii, 47 la număr, Lăpușneanul se puse în capul mesei, având în dreapta pe logofătul Troțușan, și în stânga pe Vornicul Moțoc. — Începură a zice ¹⁾ din surle, și bucatele se aduseră pe masă.

În Moldavia pe vremea aceea nu se introdusese încă moda mâncărilor alese. Cel mai mare ospăț ce cuprindeă în câteva feluri de bucate. După borșul polonez, veniau mâncări grecești fierse cu verdețuri, cari plutia în unt; apoi pilaful turcesc, și în sfârșit fripturile cosmopolite. Pânza mesei și servetele eră de filaliu ²⁾ țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele, talgerile și paharele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase pline de vin de Odobești și de Cotnari, și la spatele fieștecăruia boier *dvoriă* câte o slugă, care *dregeă* ³⁾. Toate aceste slugi erau înarmate.

1) A cântă. — Cuvânt vechiu. (Nota aut.)

2) O țesătură foarte subțire. (Nota aut.)

3) Turnă vin (Nota aut.)

În curte pe lângă două junci și patru berbeci fripți, erau trei poloboace desfundate pline de vin ; slujitorii mâncau și beau ; boierii mâncau și beau. Acum capetele începură a se înfierbântă : vinul își făcea lucrare. Boierii închinau și urau pe Domn cu vivate sgomotoase, la care răspundeau Lefeciii prin chiote și tunurile prin bubuit.

Acum eră aproape a se sculă dela masă, când Veveriță ridică paharul și închinând zise : Să trăești întru mulți ani, Măria ta ! Să stăpânești țara în pace, și Milostivul Dumnezeu să te întărească în gândul ce ai pus de a nu mai strică pe boieri, și a bântui norodul...

N'apucă să sfârșească, căci buzduganul Armașului lovindu-l drept în frunte îl oborî la pământ.

— A ! voi ocărăți pe Domnul vostru ! strigă acesta. La ei flăcăi ! — În minut, toți slujitorii de pe la spațele boierilor, scoțând junghiurile îi lovira ; și alți ostași aduși de căpitanul de Lefecii intrară și năpustiră cu săbiile în ei. Cât pentru Lăpușneanul, el luase pe Moțoc de mână și se trăsese lângă o fereastră deschisă, de unde privi măcelăria ce începuse. El râdea ; iar Moțoc silindu-se a râde ca să placă stăpânului simția părul sbârlindu-i-se pe cap și dinții săi clănțaind. Și cu adevărat eră groază a privi această scenă sângeroasă. Inchipuească-și cinevă într'o sală de cinci stânjini lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărâți spre ucidere, calăi și osândiți, luptându-se unii cu furia desnădejdei și alții cu aprinderea beției. Boierii neavând nici o grije, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se mai împotrivi. Cei mai bătrâni muriau făcându-și cruce ; mulți însă din cei mai juni se apărau cu turbare ; scaunele, talgerele, tacâmurile mesei se făceau arme în mâna lor ; unii deși răniți se înceșteau cu furie de gâtul ucigașilor și, nesocotind ranele ce primiau, îi strângeau până îi înădușiau. Dacă vre-unul apucă vre-o sabie își vindea scump viața. Mulți

Lefecii pieriră, dar în sfârșit nu mai rămase nici un boier viu. Patru-zeci și șapte de trupuri zăceau pe parchet! În lupta și trânta aceasta, masa se răsturnase; ulcioarele se spărseseră, și vinul amestecat cu sânge făcuse o baltă pe lespezile salei.

Odată cu omorul de sus, începuse uciderea și în curte. Slugile boierilor văzându-se lovite fără de veste de soldați, plecară de fugă. Puțini care scăpară cu viață, apucând a sări peste ziduri, dase alarmă pe la casele boierilor; și invitând pe alte slugi și oameni boierești, burzuluiseră norodul și tot orașul alergase la poarta curții, pe care începuse a o tăia cu securile. Ostașii amețiți de beție făceau numai o slabă împotrivire. Gloata se întărtă din mult în mai mult.

Lăpușneanul, pe care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pe Armaș să-i întrebe ce vor și ce cer. Armașul ieși.

— Ei, vornice Moțoace, zise apoi întorcându-se spre acesta, spune, n'am făcut bine că m'am mântuit de răii aceștia, și am scăpat țara de o așa râie?

— Măria Ta ai urmat cu mare înțelepciune, răspunse mârșavul curtezan; eu de mult aveam de gând să sfătuesc pe M. Ta la aceasta; dar văd că înțelepciunea Măriei Tale a apucat mai 'nainte și ai făcut bine că i-ai tăiat; pentru că... fiindcă... eră să....

— Văd că armașul întârzie, zise Lăpușneanul curmând pe Moțoc, care se învălmășiă în vorbă. Imi vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea aceea. Ha, cum socoți și Dumne-ta?

— Așa, așa, să-i împroaște cu tunurile; nu-i vr'o pagubă c'or muri câteva sute de mojici, de vreme ce au pierit atâția boieri. Da, să-i omoare de istov.

— Mă așteptam s'aud asemenea răspuns, zise cu oțetire Lăpușneanul, dar să vedem întâiu ce vor.

În vremea aceasta Armașul se suise pe poarta curții

și făcând semn, strigă: Oameni buni! Măria sa Vodă întreabă ce vreți și ce cereți? și pentru ce ați venit așa cu *zurbă*?

Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se așteptă la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce a venit și ce vrea. Începă a se strânge în cete, cete, și a se întrebă unii pe alții ce să ceară. În sfârșit începură a strigă:

— Să micșoreze dăjdiile! Să nu ne zapciească!

— Să nu ne mai îplinească! — Să nu ne maf jefuească!

— Am rămas săraci! — N'avem bani! — Ni i-au luat toți Moțoc! — Moțoc! Moțoc! — El ne belește și ne pradă! — El sfătuește pe Vodă! — Să moară!

— Moțoc să moară! — Capul lui Moțoc vrem!

Acest din urmă cuvânt găsind un eho în toate inimile, fu ca o scânteie electrică. Toate glasurile se făcură un glas și acest glas strigă: capul lui Moțoc vrem!

— Ce cer? întreabă Lăpușneanul, văzând pe Armaș intrând.

— Capul Vornicului Moțoc, răspuse.

— Cum? ce? strigă acesta sărind ca un om ce calcă pe un șarpe; n'ai auzit bine, fârtate! vrei să suguesti, dar nu-i vreme de șagă. Ce vorbe sunt acestea? Ce să faci cu capul meu? îți spun că ești surd; n'ai auzit bine!

— Ba foarte bine, zice Alexandru Vodă, ascultă singur. Strigările lor se aud de aici.

În adevăr ostașii ne mai împotrivindu-se, norodul începuse a se cățăra pe ziduri, de unde strigă în gura mare: Să ne dea pe Moțoc! Capul lui Moțoc vrem!

— Oh! păcătosul de mine! strigă ticălosul. Maică prea-curată Fecioară, nu mă lăsa să mă prăpădesc!... Dar ce le-am făcut eu oamenilor acestora? Născătoare de Dumnezeu, scapă-mă de primejdia aceasta, și

mă jur să fac o biserică, să postesc cât voi mai avea zile, să ferec cu argint icoana ta cea făcătoare de minuni dela Mănăstirea Neamțului!... Dar, milostive Doamne, nu-i ascultă pe niște proști, pe niște mojici. Pune să dea cu tunurile într'înșii... Să moară toți! Eu sunt boier mare; ei sunt niște proști!

— Proști, dar mulți, răspunse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un om, nu ar fi păcat? Judecă d-ta singur. Du-te de mori pentru binele moșiei dumatiale, cum ziceai însuți când îmi spuneai că nu mă vrea nici mă iubește țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut, vânzându-mi oastea lui Anton Sechele, și mai pe urmă lăsându-mă și trecând în partea Tomșii.

— Oh! nenorocitul de mine! strigă Moțoc smulgându-și barba, căci de pe vorbele tiranului înțelegea că nu mai este scăpare pentru el. Incai lăsați-mă să mă duc să-mi pun casa la cale! fie-vă milă de jupâneasa și copilașii mei! lăsați-mă să mă spoveduesc! și plânga, și țipă, și suspină.

— Destul! strigă Lăpușneanul, nu te mai boci ca o muiere! Fii român verde. Ce să te mai spoveduești? Ce-i să spui duhovnicului? Că ești un tâlhar și un vânzător? Asta o știe toată Moldova. Haide! luați-l de-l dați norodului și spuneți că acest fel plătește Alexandru Vodă celor ce pradă țara.

Indată Armașul și căpitanul de Lefecii începură a-l târi. Ticăitul boier răcniă cât putea, vrând să se împotrivească; dar ce puteau bătrânele lui mâini împotriva acelor patru brațe sdravene care-l trăgeau! Vrea să se sprijinească în picioare, dar se împedica de trupurile confrăților săi și lunecă pe sângele ce se inchebase pe lespezi. În sfârșit puterile îi slăbiră și sateliții tiranului ducându-l pe poarta curții mai mult mort decât viu, îl îmbrânciră în mulțime.

Ticălosul boier căzù în brațele idrei acestei cu multe capete, care într'o clipală îl făcù bucăți.

— Iată cum plătește Alexandru Vodă la cei ce pradă țara! ziseră trimișii tiranului.

— Să trăească Măria Sa Vodă! răspunse gloata. Și mulțumindu-se de astă jertfă, se împrăștiă.

În vreme ce nenorocitul Moțoc pieriă acest fel, Lăpușneanul porunci să ridice masa, și să strângă tacămurile; apoi puse să reteze capetele ucișilor, și trupurile le aruncă pe fereastră. După aceea, luând capetele le așeză în mijlocul mesei pe încet și cu rânduială, puind pe ale celor mai mici boieri dedesubt și pe a celor mai mari de-asupra, după neam și după ranguri, până ce făcù o piramidă de patru-zeci și șapte căpățâne, vârful căreia se încheiă prin capul unui Logofăt mare. Apoi spălându-se pe mâni, merse la o ușă lăturalnică, trase zăvorul și drugul de lemn care o închideă și intră în apartamentul Doamnei.

Dela începutul tragediei aceștia, Doamna Rucsanda neștiind nimic de cele ce se petreceau, eră îngrijită. Ea nu putea află pricina sgomotului ce auzise, căci după obiceiul vremii de atunci, femeile nu ieșiau din apartamentul lor, și slujnicele nu putea a se riscă în mijlocul unei oștimi ce nu cunoșteă ce este disciplina. Una din ele mai îndrăsneață ieșind, auzise vorbă că este zurbă asupra lui Vodă și adusese această veste stăpânei sale.

Buna Doamnă, temându-se de furia norodului, eră speriată, și când a intrat Alexandru, a găsit-o rugându-se dinaintea icoanei, având copiii pe lângă dânsa.

— A! strigă ea, slavă Maicei Domnului că te văd! Mi-a fost tare frică.

— Pentru aceea, precum ți-am făgăduit, ți-am gătit un leac de frică. Vină cu mine, Doamnă.

— Dar ce țipete, ce strigări se auziă?

— Nimic. Slujitorii s'au fost luat la sfadă, dar s'au liniștit.

Zicând aceste, luă pe Ruxanda de mână și o aduse în sală.

Intru vederea grozavei priveliști, ea slobozi un țipăt strașnic, și leșină.

— Femeia tot femeie, zise Lăpușneanu zâmbind; în loc să se bucure, ea se sperie. Și luând-o în brațe o duse în apartamentele ei. Apoi înturnându-se iarăși în sală, găsi pe căpitanul de Lefecii și pe armașul așteptându-l.

— Tu pune să arunce peste zid hoiturile cânilor acestora, iar titvele lor să le înșire pe zid, zise Lefeciului. Iar tu, adresându-se către Armaș, să-mi pui mâna pe Spancioc și pe Stroici.

Însă Stroici și Spancioc erau acum aproape de Nistru. Gonacii îi ajunseră tocmai când treceau hotarul:

— Spuneți celui ce v'a trimis, strigă către ei Spancioc. că ne vom vedeà până a nu muri!

URIAȘUL

Intre traducerile lui C. Negruzzi am pomenit *Balaăele* lui V. Hugo. Urmează aci una din ele: poate, cea mai reușită.

Ostași! Ei primi viața în Galia mănoasă
 Colò unde odată ai mei moși locuia;
 Ei nu mai sunt acuma, ci numai a lor oase
 Și 'naltele morminte se văd încă în ea.
 Colò eu raza zilei văzui întâia dată.
 Abia născut fusesem, când tata m'a luat
 În brațele-i vânoase — și 'n Marea înghețată
 M'a dus de m'a scăldat.

Căci tatăl meu pe-atunce eră voinic și tare;
 Slăbi însă acuma de când a 'mbătrânit
 Și desrădăcinează cu greutate mare
 Stejarul ca să-l facă toiaș de sprijinit!
 Eu astăzi îi țin locul! Eu port armele sale,
 Baltagul lui cel strașnic și arcul ostășesc,
 Eu, care, stând pe munte, picioarele pe vale
 Imi pun, de m'odihnesc.

Când eram copilandru, mergeam des la plimbare,
 Prin Alpii neguratici drumul imi deschideam,
 Capul meu ca un munte prin nori făcând cărare,
 Suflam și'n atmosferă fulgerele stingeam.
 Atunci imi plăcerea foarte să merg la vânătoare,
 Ursu'n brațele mele înădușit muriă;
 Să prind din fugă cerbii, ciute și căprioare,
 Eră plăcerea mea.

Apoi, când veniă seara, mergeam la scăldătoare,
 În valurile line a mării mă băgam;
 Călare pe balene cu-a mele lungi picioare
 Spumoasele ei unde până'n fund turburam.
 Dar azi aceste jocuri nu imi mai sunt iubite;
 Acum mi-e drag răsboiul, foc, sânge și omor,
 Ostași vitezi și taberi, ucideri, morți cumplite,
 Chinul celor ce mor.

Când văd că'ncepe lupta, eu stau și de departe
 Privesc cum între dânșii se taie, se injung;
 Atunce, dacă-mi pare că are drept o parte,
 Alerg spre ajutoru-i, și, cum la ei ajung,
 Precum secerătorul în spicele-aurite
 Ca trăznetul de iute în dușmani năpustesc;
 A lor scuturi și arme, a lor zale oțelite
 Cu pumnul le turtesc.

Gol umblu totdeauna, pentru c'a mea vârtute
 Râde de ostașii voștri cu fier înveșmântați;
 Port numai două sulii din doi frăsni făcute
 Și ăst coif ce-l trag lesne opt tauri înjugați.
 Nu-mi poate opri calea tărie sau cetate;
 Iau turnurile'n brațe și'n șanțuri le dobor,
 Și astfel — cu ruine după ce-s astupate —
 Intru foarte ușor.

Dar timpul fuge, sboară, se trece-a mea junie!
 Cum pe stejari usucă criveții viforoși,
 S'apropie sfârșitul și moartea a să vie
 Ca să mă ducă acolo unde-s ai mei strămoși!
 Atunci voi cu onoare trupu-mi în groapă puneți,
 Și de a 'ntrebă drumețul pe călăuzul său:
 Ce munte e acela? Gândind la mine, spuneți
 Că e mormântul meu!

SCRISORILE LUI NEGRUZZI

Scrisorile lui C. Negruzzi sunt dintre cele mai reușite lucrări ale sale. Intrebuințând tonul ușor și liber al genului epistolar, el tratează cele mai felurite subiecte: aci satirizează obiceiuri ale societății, aci discută chestiuni istorice și de limbă, în altele povestește amintiri personale. Reproduc mai jos două din ele:

SCRISOAREA II

(Bețetă).

Aprilie 1838

Una din cele mai mari supărări a traiului din provincie este curiozitatea care un Iașan dește ptă, când din nenorocire vr'o nevoie îl silește a eși în ținut. Abia apucă a se coborî din trăsură și gloata curioșilor înconjoară pe postilion.

— Cu cine ai venit ?

C'un boier. (Pentru postilion tot se nu e țaran, este boier).

— Cum îl chiamă ?

— Nu știu.

— De unde vine ?

— Dela poșta din urmă.

Și râzând că l-a păcălit, postilionul lasă pe curios să caute pe alții, ca să-i dea mai lămurit răspuns.

În vremea aceasta, locuitorul capitalei se culcă și doarme, fără să știe ce revoluție a făcut venirea lui. Dar târgul fierbe până seara, când toți-provincialii se adună și se așează la preferanț. Nu e vorbă decât de noul venit ; șoșotesc, vorbesc, născocesc, alcătuesc.

Oare însurat e ? — Tânăr e ? — Bătrân e ? — Ce caută ? — Ce vrea ? — La ce-a venit ? — Știe franțuzește ? — Cum îl chiamă ? — Ce familie ? — A să șadă aci ? — Știe contradanțul cel nou ? — și... și... Îi vine cuiva auzindu-i să crape de necaz.

Mai deunăzi vorbiam c'un june prieten de astă supărăcioasă boală de ținut, ce asuprește pe bieții lășeni.

«Eu am aflat o rețetă, îmi răspunse, cu care am scăpat. Am avut trebuință, sunt acum vre-o trei luni, să mă duc la târgul... Cum am ajuns, a doua zi, am dat un prânz mare la care am invitat pe toți magnații târgului, mari, mijlocii și mici ; bărbați, femei, babe, fete, ș. a.

«S'au cam mirat de astă poftă, dar au venit cu toții. Am mâncat, am băut, și când am văzut că erau gata a se duce, i-am rugat să mai îngădue puțin, și suindu-mă în picioare pe un scaun, le-am făcut acest cuvânt :

«Boieri, cucoane și cuconițe !

«Eu sunt dela Iași.

«Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurarii.

«Trăesc din venitul unei moșioare ce am.

«Mă numesc B. B.

«Am venit aici ca să scap de tina și de pulberea lașilor, și o să șez vre-o lună.

«Sunt trei ani de când a murit tatăl meu și șapte de când a murit maică-mea.

«Am o soră măritată în Bucovina, care trăește foarte bine cu bărbatu-său, ce ține moșii cu anul, și are velniță cu mașină și un unchiu la București care șeade pe modul Mogoșoaiei No. 751.

«Sunt holteiu și n'am gând să mă însor.

«După slujbă nu umblu.

«Nu-mi bat capul de politică și n'am nici o opinie.

«Nu sunt nici bun nici rău. La biserică merg rar. Nici fac, nici primesc vizite. Vorbesc puțin. Nu știu nici mazurcă, nici vals. Nu joc nici stos, nici vist, nici preferanț.

«Obișnuesc a mă culcă dela șapte și a mă sculă la unsprezece ceasuri.

«Mă bărbieresc de trei ori pe săptămână.

«Iarna port pieptar de flanelă și galoși blăniți.

«Am două frace, trei surtuțe și patru perechi de pantaloni.

«Boieri, cucoane și cuconițe!

«Vă rog să nu bănuți că vi le spun aceste, fiind chiar în interesul domniilor voastre ca să nu vă osteniți a le află. Mă închin cu plecăciune!»

Ideia acestui june, părându-mi originală și nimerită, o împărtășesc d-tale, ca una ce poate să-ți slujească și pe acolo.

Adio !

SCRISOAREA VI

(Catacombele Mănăstirii Neamtu)

August 1839

Nu departe de cetățuea Neamtu — a căreia ruine se mai văd încă dărâmate de oameni și de timp — mai în sus pe o vale ce se întinde verde și răcoroasă între două șiruri de munțișori umbroși, Alexandru cel bun făcù la 1402 o bisericuță de lemn în cinstea Sf. Ioan Teologul, pe lângă care se adunară câți-va monahi, și pentru adăpostirea lor și a altor creștini în timpurile acelea, pe când Moldavia se bântuia de războaie și răscoale, zidi aproape de biserică și un turn de piatră.

Pe atunci inturnându-se dela Viena Ioan Paleologul trecù prin Moldavia. Alexandru îl priimi cu tot onorul cuvenit moșteanului imperiei Bizantine, însoțindu-l până la Galați. Spre răsplata ospeției ce priimise, Ioan suindu-se pe tron îi trimise lui purpură și coroană împărătească, iar mitropolitului Iosif sacos și mitră ; dar spre a-și înveșnici pomenirea, trimise Doamnei Anei, soției lui Alexandru, și o icoană făcătoare de minuni a Maicei Domnului.

Icoana aceasta se puse în bisericuța mai sus arătată.

După trecere mai de un veac, Ștefan Marele, văzând că s'a mărit numărul călugărilor, începù a zidi la anul 1497 lângă bisericuța lui Alexandru Vodă, o altă biserică mare de piatră cu hramul Înălțării, dar murind el la 1503¹⁾, o sfârși fiul său Bogdan, și aduse icoana Fecioarei acea hărăzită de Paleologul în biserica astă nouă, unde este și până în ziua de astăzi.

Acea icoană se cunoaște că e făcută pe când arta zugrăvită eră în decadență la Greci. Desenul este grosier și coloritul slab.

¹⁾ Fiind mirean se numea serdarul Constantin Carp. (N. A.).

Mănăstirea Neamțul — ce luase astă numire dela pârâul ce curge aproape — luă o întindere mare. Prin pietatea Domnilor și a boierilor căpătă venituri însemnate și astăzi această lavră nutrește la o mie cinci sute monahi, și oricare sărac află în toată vremea aici căutare și ospățare.

Mai multe biserici și paraclise se zidiră pe lângă aceasta, dar bisericuța Sf. Ioan Cuvântătorul de Dumnezeuu cea făcută de Alexandru cel bun, deși învechită stă pe lângă ele ca o sfântă relicvie doveditoare că ea a fost începătoare acestui locaș dumnezeesc: însă învechindu-se foarte, se făcu în acelaș loc alta de piatră, tot în numele Sf. Teolog, dar de o arhitectură nouă. Deși aceasta e mai frumoasă, mai grațioasă, e de jălit cea veche de lemn și eră de dorit ca asta de acum să se fi făcut întocmai după modelul lui Alexandru Vodă. Din norocire tot a mai rămas turnul de care ți-am vorbit mai sus, care stă încă întreg cuprins într'un unghiu a zidului mănăstirii.

Lângă biserica aceasta e mormântul monahului Chiril Carp, unul din ostenitorii și fundatorii ei. Alături stă mormântul monahului Platon, ucenic a cuviosului Stareț Paisie. Frații ne-au spus laudata viață a acestui călugăr, care deși privit de toată obștimea ca un cuvios, eră cel mai smerit între toți, urmând porunca evangelică: Cel ce vrea să fie mai mare între voi, să fie vouă slugă.

Prevăzându-și sfârșitul, cucernicul Platon s'a rugat să nu-l îngroape cu paradă, ci numai un preot să-l întovărășească la groapă spre a-i citi rugăciunile morților; dar nu fu ascultată cererea lui. Toți slujbașii mănăstirii îmbrăcați în aurite vestminte, cu cântări, tămâieri și făclii, plecară ca să însoțească rămășițele sfântului bărbat; când iacă cerul se întărită, vântul stinge luminele și ploaia vărsându-se în șiroaie, silește pe toți

a-și căută aciuare prin chilii. Inșă îndată ce a rămas mortul cu un singur preot, soarele sparge norii, ploaia stă atârnată în aer fără a cuteză să cază, și înmormântarea cuviosului monah se sfârșește în pace și liniște.

Sub biserica asta nouă sunt catacombele mănăstirei în care se pun oasele morților când le dezgroapă din umedul lor lăcaș, ca să dea locul lor altor morți mai proaspeți. Această hrubă e boltită ; are șase stânjeni lungime, trei lățime și șase palme de înălțime. O singură ferestrică ce sloboade o rază misterioasă pe o icoană a Mântuitorului care stă pe un tetrapod în fund, luminează acest loc funerar. Trei rânduri de poliți zidite sunt dealungul păreților, iar pe sub ele dulapuri.

— Ce se inșiră pe poliți ? — Tidve de morți ! — Ce se pune în dulapuri ? — Oase de morți !

Când s'a deschis ușa, și m'am coborât în acest azil al morții, un sfânt fior m'a cuprins ; și de n'aș fi fost pregătit pentru o asemenea priveliște sau de eram singur, aș fi căzut în gënunchi, umilindu-mă dinaintea lui Dumnezeu în fața acestei mulțimi de morți. În adevăr, o mulse simte cât e de mic înaintea marei puteri a lui Dumnezeu, înaintea acestor oase mucedde ce au avut odinioară carne și sânge ca noi !

După aceste întâiu cugetări triste, altele mai lumești m'au cuprins. Aste capete așezate cu simetrie pe poliți, aste oase puse puse cu regulă în dulapuri, m'au mâhnit și m'au supărat. Ce sunt ele alta decât noi, rămășițe a celor ce au fost ca noi ? Și nouă nu ne place a vedea că se joacă cineva cu noi când trăim, cu atât mai vartos după ce am murit. Liniștea mormântului e mai de preferat decât astă regulă, unde titvele noastre figurează ca șipurile în magazinul unui spișer.

Mai bine de două sute capete sunt pe aceste poliți de piatră ; fiecare are lipit pe el câte o țidulă pe care e însemnat numele celui ce l-a purtat. Este de luat

seama că unele din ele sunt mai pe jumătate putrede de rugina pământului sau de boalele de care au pățit în viață. Un doctor Gal, pipăindu-le, ni le-ar putea spune, și poate din știința craniologiei s'ar putea afla câte virtuți, câte viciuri au fost în ele.

Căutând aceste titve, văzui una mai mică, mai delicată; osul era alb și luciu, (dar nu avea nici o etichetă lipită pe ea). Monahul ce-mi slujia de cicerone mi-a spus că era a unei fete ce-a murit acolo, dar nu știu să-mi spue mai mult. Curiositatea mea nu se îndestulă cu atâta. Am întrebat, am cercetat și am descoperit o foarte tristă dramă pe care îți voi spune-o altă dată, căci acum mă grăbesc a lăsa pe morți, ca să mă întorc între cei vii.

Domnului nostru,

Memoria a Trei în casa unde s-a format
nu am apăsătorii de furtăciuni mari. În
Am văzut de dinainte că degeam Flon
comuna¹ de la din hui. Dacă de la puse în
Concordanțe lătarne. În cataloge aște
prima am văzut prin ceterul State

Primele vorbesc, domnului nostru, a căi acced
ne grăi pe ablu, și teroie și unuși curu
de prot. mureta publicitate.
Ca accedă vorbesc, grăiți de roge și
măscăbata pe detinși maki considerăm

GRIGORE ALEXANDRESCU

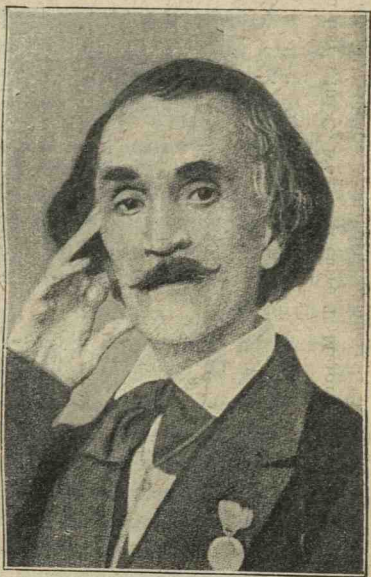
1812 — 1885

Născut în Târgoviște, Alexandrescu veni în București la o rudă, unde învătă singur câțava vreme: apoi ascultă lecțiunile francezului Vaillant. Fiind luat în casă de Heliade, Alexandrescu se împrieteni cu o sumă de ofițeri amestecați în mișcările secrete ale partidei naționale și intră în armată. Ajungând sub-locotenent, fu trimis la Focșani la graniță.

După puțină vreme demisionă și, întors în București, publică mai multe poezii, pentru cari fu dat în judecată; după ce însă poliția făcū cercetare printre manuscrisele lui și nu găsi nimic compromițător, fu liberat.

În 1842 făcū împreună cu Ion Ghica, o călătorie pe la mănăstirile de peste Olt.

Numit în acelaș an funcționar la postelnicie, atrase atențiunea lui Bibescu, care îl favoriză foarte mult, dar nu-l transformă în lingușitor. Mai târziu fu director la departamentul Credinței. Ajunse apoi, la venirea lui Cuza, ministru inte-

Grigore Alexandrescu
(de pe un portret publicat în «Revista Nouă»)

rimar fără a primi însă numirea ca titular. La 1860 fu trimis la Focșani ca membru în comisiunea centrală; acolo fu lovit de o crudă boală, de care suferi până la moarte, fără a mai putea lucra ceva.

* * *

Opera poetică a lui Grigore Alexandrescu se împarte în trei: meditații și elegii, — satire și epigrame, — fabule.

În prima grupă se cuprind poeziile erotice, ode filozofice și eroice.

Poeziile de amor de și au — ici, colo — versuri frumoase, sunt în genere slabe și adesea fondul e cu totul prozaic. Vom cită ca mai bune: «Eliza», «Așteptarea», «Nu a ta moarte...»

În celelalte își arată el toate calitățile: cugetare adâncă, energie și plasticitate în expresiune. Uneori înfățișează istoria întreagă sau soarta omenirii, lăsându-se personal cu totul la o parte, răsând de durerea sa, ca în «Anul 1840»; alte ori persoana sa, durerile, nefericirile proprii îl preocupă chiar când admiră ruinele Târgoviștei sau când își reinviază trecutul țării.

El simte «duhul care fierbe» în toată societatea Europei pe la 1840, când scrie minunata sa poezie adresată acestui an, și așteaptă o schimbare.

Dar cine va face schimbarea dorită de poet? Câțiva oameni mari? Iată ce se întreabă el în poezia «Meditație» și găsește că «duhurile mărinimoase», cari fac binele pentru a face bine, se nasc foarte rar, pe când de ordinar ambițiunea personală e mobilul atâtor fapte celebrate de istorie și adesea află chiar «virtutea pornită de patimi».

Iată de ce e așa de trist poetul, iată de ce își exagerează durerea până a ne spune în «Miezul Noptii», că-și socotește viața după ierne:

Căci zilele-mi ca iarna de friguroase fură,
Copaci din miezul iernei, ce vânturi îi clătesc.

În asemenea stare sufletească se explică acel sentiment de pietate și de adâncă admirațiune ce i se deșteaptă când stă culcat pe ruinele Târgoviștei, sub cari se află «adâncită gloria străbună» sau când cercetează mănăstirile de peste Olt, dovezi ale credinței și vitejiei străbunilor. La Cozia îi apare *umbra lui Mircea*. La Tismana el vede pe un rege ungar năvălind în țară în fruntea oștilor, dar Românii îl înving și-l silesc să uite planurile de cucerire.

Și comparând trecutul cu prezentul, faptele acelea i se par aproape

peste puțință și citește luptele vitejești ale străbunilor cum ar privi armura veche «ce un uriaș odată în răsboaie a purtat».

Acestea sunt cele mai însemnate idei dezvoltate în meditațiile și logiile sale.

Trebue să amintim încă două poezii, cari au căpătat — cu drept cuvânt — un succes strălucit și au ajuns populare : «Ucigașul fără voie» și «Câinele soldatului».

Epigramele sale calcă regula esențială a acestui gen de poezie, căci sunt foarte lungi.

Satirele merită toată atențiunea.

În unele ia tonul glumei și râde fie de o instituție, fie de un individ, fie de o patimă sau viciu. În versurile ce adresează «Cometei» cere un termen de 10 mii ani ca Țara Românească să îndrepteze legile; în «Profesiunea de credință» râde de aceia cari caută să profite de schimbările guvernelor și sunt adoratori ai unirii :

Căci mărindu-se pământul, lefile poate vor crește.

În «Satira duhului meu» ia în răs educațiunea societății.

În altele tonul devine aspru; vorbește aproape cu ură. Astfel e «Confesiunea unui renegat», cumplită executare a renegaților, și «Adio», blestem înfiorător la adresa unui consul rus, care stătuse câțva în principatul Țării Românești.

Epistolele către Văcărescu, Voinescu, Cămpineanu, Donici, satirizează în mod fin pe cei neînvățați cari nu prețuesc pe poeți, râde de cei ce nu înțeleg valoarea fabulelor și se plânge de persecuțiile censurii.

Neapărat că prin fabulele sale și-a căpătat Alexandrescu cea mai mare popularitate. Unele subiecte sunt originale, nu le aflăm nici în La Fontaine, nici în Phaedru, nici în alți autori. Stilul e simplu și limba curat românească, versurile foarte variate.

Vom vedea într'insele pe stăpânitorul puternic dar gros de cap, care pune pe lup ministru la oi («Elefantul»); pe neciopliți cari își permit a face glume nesărate («Măgarul răsfățat»); pe cei ce se laudă cu faptele strămoșilor, uitând că ele nu ajută la nimic nepoților («Pisica sălbatică și Tigru»); vom vedea cum omul puternic e lăudat și când declină e ocărât («Câinele izgonit»); vom vedea pe cei ajutați de noroc ajunși sus și desprețuind chiar pe rudele lor («Boul și vițelul») și pe falșii democrați ce doresc egalitatea numai cu cei mari («Câinele și cățelul»), pe falșii liberali strigând în numele principiilor și înecându-se până la urmă cu oase («Vulpea liberală») și alte tipuri, alte scăderi, pe cari le în-

țâlnim atât de adesea în societatea de azi, ca și pe când scria Alexandrescu.

Un caracter general al poeziilor acestuia este incorectitudinea formei; gramatica e foarte des călcată, regulile de versificare uitate. Preocupat numai de idei și nepunând nici un preț pe formă, ne dă versuri cărora le lipsesc silabe, versuri cu accentul ritmic nepotrivit cu cel tonic, cu inversiuni silite, adesea cu umpluturi. De tranzițiuni nu se preocupă niciodată: cum a terminat o idee pune un rând de puncte și începe alta.

Cu toate aceste scăderi, Grigore Alexandrescu, prin sentimentele ce exprimă, prin energia și frumusețea expresiunii, va rămâne unul din cei mai mari poeți ai noștri.

Iată cum apreciază Ion Ghica valoarea literară a lui Alexandrescu.

«Poeziile lui se deosibesc prin mari calități de stil, de cugetare și de simțire, care-l pun între fruntașii poeziei române.

«*Meditațiile* au un sbor înalt, care le ridică alături cu acele ale lui Lamartine.

«*Satirele* lui sunt înarmate cu impunsături de felul lui Boileau.

«*Fabulele*, cari formează o parte însemnată și originală din scrierile lui Alexandrescu, multe, precum *Lebăda și puii Corbului*, *Pădurea și Toporul*, *Vulpea liberată* și altele, le-ar fi subsemnat chiar însuși La Fontaine.

«A zice de dânsul că a fost poet de un talent superior, nu este destul. El a fost un suflet mare și nobil, o inimă curată și generoasă, vesel și glumeț; îi plăcea societatea aleasă, și, dacă câteodată căută singurătatea, eră mai mult ca o alinare de amărăciunile vieții; de aceea și scrierile lui dintr'acele momente respiră o stare de întristare melancolică a sufletului său.

«Eră de școala aceea care consideră darul poeziei ca un depozit sacru pe care omul înzestrat de sus este dator să-l păstreze curat, neatins de patimile și slăbiciunile omenești, așa că el privi sus în liniște senină, splendoarea adevărului și frumosului care luminează binele și lovește viciul și nemernicia; în mândra și majestoasa sa indignațiune, condeiful său stigmatiză înjosirea, cinismul și lipsa de probitate, precum o vedem în unele din poeziile sale. Viața lui a fost o viață de luptă și de martir: a luptat pe față, cu curaj, la lumina mare, pentru libertate în contra despotismului, pentru dreptate în contra abuzului și năpăstuirii, păstrând totdeauna căldura și devotamentul tinereții. A luptat fără altă ambițiune decât aceea de a fi folositor țării sale. Condeiful său original și plin de spirit și de grație, nu s'a inspirat decât de pulsațiunile mari și patriotice ale sufletului său.

Cometes anotate ventos
13 lune

Cometes us longi uade sner
us lupto minte.

De re epei u app' choash, u
nos ih bouim.

ih, sprat, mosh us abotege, Lap
tot abom us dinte

Scagud nuntiar us t ea us =
ap' d' s' g' i' m' .

De me sed ap' d' e' a' u' s' m' a' , u' g' i' o'
u' o' u' e' n' a' l' u' s'
in bouim g' i' n' s' e' m' a' d' p' r' e'
le d' e' d' o' t' n' o' t'
E' i' n' l' o' p' a' o' r' o' p' u' e' t' o' p' t' e' m' o'
n' a' t' u' t' h' e' a' l' u' s'
u' p' i' n' g' a' n' t' e' m' a' d' u' s' m' a' h' e' t' e'
u' p' i' n' u' i' n' n' e' E' i' p' r' o' f' o' d' .

Autograf al lui Gr. Alexandrescu

(Manuseris No. 801 din colectia Academiei Române)

«Generația vechie a admirat cu iubire scrierile lui Alexandrescu, le-a avut ca un catehism de virtute și de patriotism ; și mulți poate că au pășit pe calea cea dreaptă, de teamă să nu-și recunoască abaterile în vreo satiră sau în vreo fabulă d'ale lui Alexandrescu. Tinerilor români ai generațiunii care se ridică le zic: «Fiți pa-
«trioți și modești ca Alexandrescu, și, când voiți să știți cum se
«glorifică faptele cele mari, citiți odele și elegiile lui ; când voiți
«să știți cum se râde de ambițioșii de rând și cum se biciuește
«vițiul, citiți satirele și fabulele lui Alexandrescu.»

«Dotat de un talent mare, el și-a iubit țara, s'a respectat pe sine și a lăsat în memoria noastră, operele spiritului și ale inimii sale».

EPISTOLĂ CĂTRE VĂCĂRESCU

Poezia ce urmează a fost publicată pentru prima dată în ediția din 1838. Ion Ghica ne spune împrejurările în cari ar fi făcut-o. După ce cunoscuse în casa părintelui lui Ion Ghica pe Iancu Văcărescu, care era pe acel timp un poet foarte prețuit, după ce acesta îl incurajase cu vorbe prietenești, într'o zi, în ajunul Sf. Ion, Alexandrescu a venit la Ghica și l-a rugat să pună sub căpătâiul patului unde dormia Văcărescu — venit în București în casa lui Ghica — un plic, în care se află epistola aceasta.

Tu care-ai fost din pruncie al Muzelor favorit,
Și ca strămoșască-avere geniul l-ai moștenit, ¹⁾
Cântător al primăverii, ²⁾ ce ai darul a plăcea,
A fi înalt cu deslușire, simplu fără a cădea,
Care lucruri mici de sine știi să le mărești frumos
Și să nu zici niciodată cuvânt ce-ar fi de prisos, —
Dacă mai gândești și astăzi cum atuncea socoteai,
Când hotărît de natură să fii poet mă credeai,
Făr' a-ți vorbi de folosul bunelor tale poveți,
La a mea nedeslușire alerg încă să mă înveți.

Când ne'nțeleasa natură, din sânu-i cel roditor,
Cu talentul Poeziei naște pe un muritor,

1) Aluzie la testamentul lui Ienache Văcărescu.

2) Aluzie la poezia lui I. Văcărescu «Primăvara amorului».

ΕΛΙΕΖΕΡ
III
ΝΕΦΤΑΛΙ

.ΠΟΕΜΉ ΤΡΑΔΥΣΉ

ΔΙΝ

FLORIAN

ΔΕ

Γρ. ΑΛΕΚΣΑΝΔΡΕΣΚΥ

ΒΥΚΥΡΕΨΙ

1832

†η Τυπογραφία αλλ' Ελλάδα

Prima ediție a poeziilor lui Alexandrescu

(de pe un exemplar din bibl. Academiei)

(Fără să mergem departe, atât aş dori să-mi spui)
 Hotărăşte deodată şi felul scrierii lui ?
 Mulţi îmi zic cum că aceasta nu e de tăgăduit
 Şi că tot omul s'apleacă la ce este mai pornit ;
 Că acela ce'n tragedii face patimi a vorbi,
 Nu poate şi'n Elegie chinurile a descri ¹⁾ ;
 Dacă iar în cea din urmă ştii frumos să zugrăveşti
 Plăcerea, melancolia, amor, chinuri sufleteşti,
 Al Odei cei înfocate ton înalt nu poţi să-l ții,
 Nici să alergi p'ale slave pline de sânge câmpii ²⁾.
 Felurile-s osebite, şi voesc osebit dar :
 Cine în multe se cearcă, osteneala-i e 'n zadar.

Eu dar, ce din cruda-mi vârstă, de când ochii am deschis
 Când a 'nceput pentru mine al vieţii amar vis,
 Am iubit de o potrivă tot ce mi-a părut frumos,
 Tot ce sufletul înalţă şi e minţii de folos,
 Poet cum pociu a mă crede, când al lirei Dumnezeu ³⁾
 Încă nu vrea să-mi arate care este felul meu ?
 Tot ce-mi place mă aprinde şi 'n minutul ce cetesc
 A putea lucra întocmai d'ocamdată socotesc.
 Apoi vine cugetarea. Pe-al meu spirit întreb : Ştii
 Dacă tu în felu-acesta eşti născut sau nu să scrii ?
 Câte planuri astă aspră idee mi-a stânjinit ?
 Şi din ce cărări plăcute, cu putere m'a oprit !
 Eu aseamăn a mea stare cu a unui călător,
 Care, neştiindu-şi calea, fără povăţuitor,
 Se opreşte pe-o câmpie şi cu totul întristat,
 Drumuri vede, dar nu ştie care e adevărat.
 Pleacă, se întoarce 'ndată, se porneşte iar pe loc,
 Pierde vremea preţioasă şi aleargă într'un noroc.

1) Formă scurtată necorectă.

2) E vorba de poezia epică.

3) Apolon.

Astfel sunt și eu : ca dânsul totdeauna rătăcit,
 Ca să nu-l pierz, lăsând drumul, poate când l-am nemerit.
 Apoi nu ajunge-atâta, ci și chiar când mă pornesc
 A lucră cu hotărîre pe un plan ce îmi croesc,
 Nu pociu păzi cuviința, nici c'un umblet măsurat
 La sfârșit s'ajung de-adreptul, fără să mă mai abat.
 Dacă descriu o pădure, sumă de copaci îi las
 Și la un ștejar mai mare trec cu un repede pas.
 Dacă sunt într'o grădină, pela flori de rând nu merg,
 Ci la trandafir îndată și apoi la crin alerg.
 Depărtarea cea mai mare și ocolul cel mai lung
 Un ceas nu mă zăbovește: fac trei pasuri și ajung.
 Mărunțișurile-mi scapă și ideile ce-mi vin,
 Dacă 'ncep cu o zâmbire se sfârșesc cu un suspin.
 Aplicarea îmi lipsește și n'am darul însemnat
 A strică și a prefăce câte sunt de îndreptat,
 Fără astă slăbiciune cevă tot aș izbuti ;
 Osteneala și răbdarea pot orce a dobândi ;
 Inșă eu, ca să mă apăr, las un lucru început
 Și într'un sfert stric câteodată, ce 'ntr'o lună am făcut,
 De pământ trântesc condeiul, meseria o urăsc
 Și să nu-l mai iau în viață, eu mă jur și hotărăsc.
 Dar, precum Boalò¹⁾ zice: un astâmpăr ne'nțeleș
 Ne'ncetat se 'mpotrivește hotărîrii ce-am ales ;
 De urechi par'că mă trage, din somn noaptea mă deștept
 Și cu multă plecăciune rima mândră o aștept.
 Patima inimii mele, chiar și străine nevoi
 A le pune pe hârtie, sunt silit, fără să voiu.
 Apoi, când în Elegie destul nu pociu să vorbesc
 Și s'arăt fără sfială toate câte socotesc,
 Vre un dobitoc îndată vine înaintea mea
 Și-mi ridică cu'nlesnire sarcina, orcât de grea :
 Lupii, urșii îmi fac slujbă, leii chiar mi se supun,

1) E vorba de scriitorul francez Boileau, autorul *artei poetice*.

Adevăruri d'un preț mare, când le poruncesc, ei spun.
 Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
 Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
 Măcar că se află oameni care nu pricep de loc
 Cum a putut să vorbească un sălbatec dobitoc
 Și care vin să te 'ntrebe dacă e adevărat
 Că în vremea veche câinii au vorbit așa curat ?
 Inșă, cum știi foarte bine, adevărul desvălit,
 Fără mască, între oameni, lesne nu e priimit
 Și sub feluri de podoabe dacă nu îl tăinuești,
 Ne'nțeleapta lui ivire poate scump să o plătești.

Tu dar, care-ai zis odată cum că națiile 'ncep
 Prin poezie, ființa și-a lor stare de-și pricep,¹⁾
 Slăbiciunea Muzei mele, vino a o îndreptă ;
 Căci, de scriu astăzi în versuri, asta este vina ta.
 Tu amorul Poeziei mie mi l-ai însuflat
 Și exem luri îndestule de ce e frumos ai dat.

Așa, când viitorimea, al nostru judecător,
 Care, fără de sfială, aspru, nepărtinitor,
 L'al său tribunal supune pe răshoinicii vestiți,
 Pe Despoți și pe Miniștri, Scriitorii străluciți,
 Va voi să cerceteze pe acei care întâiu
 Stătură începătorii româneștei Poezii,
 În rândul celor de frunte, numele tău va găsi
 Și a întemeierii cinste dela ea vei dobândi.
 Sunt mult mai vrednici de slavă acei care au făcut
 În științi sau meșteșuguri fericitul început,
 Decât cei ce după dânșii și de dânșii îndreptați,
 Au ajuns desăvârșirea de exempluri ajutați.

1) Aluzie la o poezie a lui Văcărescu: «Cununa lui Cârlova», în care se află această idee.

CĂINELE SOLDATULUI

Această poezie a apărut în ediția din 1838. Este imitată de pe o lucrare a unui poet francez Casimir Delavigne; dar e mai bine izbutită decât modelul: în original câinele e considerat că luptă împreună cu stăpânul său pentru ideile revoluționare, pe când în poezia românească el este numai amicul soldatului; în original câinele păzește mormântul și cere dela trecători flori pentru mort și pâine pentru sine, pecând în românește, câinele moare de întristare pe mormântul stăpânului său.

Rănit în războaie, soldatul căzuse

Și'n puține zile chinuit muri

Depart d'o mumă care îl crescuse

Și care-l iubi!

Sărman, fără rude, pe țărături străine,

N'avea nici prieteni, nici un ajutor;

Nu eră ființă care să suspine

Pentr'un trecător!

Singurul tovarăș de nenorocire,

Singura-i avere, un câine iubit,

Ședeă lângă dânsul și în mare mâhnire

Părea adâncit.

Acum tot e gata pentru îngropare,

Acum ridic' trupul pe mâini de soldați,

Onori hotărîte acelora, care

Mor pentru 'mpărați.

În fruntea paradei câinele pornește,

Din ochii lui pică lacrimi pe pământ,

Ca un iubit frate el îl însoțește

Până la mormânt.

Aci se oprește, aci se așază,

Nimic nu îl face a se depărta:

Așteaptă să-l strige, crede c'o să-l vadă

Când s'o deșteptă!

Câteodată cearcă piatra s'o ridice,
 Câteodată latră după un călător ;
 Coprins de durere : «Vino», par'c'ar zice,
 «Să-mi dai ajutor !»

Apoi când străinul, de milă voește
 A-l trage d'o parte și hrană a-i da,
 El își pleacă capul, în pământ privește
 Și nimic nu va !

De două ori noaptea, cu umbrele sale
 Emisferul nostru l-a învăluit
 Și sârmanul câine din locul de jale
 A fost nelipsit ;

Dar în dimineața acea viitoare,
 Pe când se deșteaptă omul muncitor,
 Zăceă lângă groapă, mort de întristare,
 Câinele Azor !

ANUL 1840

Pentru anul 1840 mulți prevestitori anunțase că va fi o catastrofă și că pământul va fi distrus. Poate acesta a fost motivul care a făcut pe poet să se adreseze «Anului 1840», care amenință să distrugă lumea, înțelegând prin aceasta o prefacere radicală și distrugerea relexelor cari băntuiau omenirea. După ce constată nedreptățile ce se găsesc în lume din cauza vechilor instituțiilor, arată că dorește să vadă o schimbare nu numai a formelor, ci și a spiritului conducător și dacă schimbarea nu i-ar aduce lui nici un folos, ar fi totuși fericit în durerea lui, dacă omenirea ar fi mai fericită.

«Să stăpânim durerea care pe om supune,
 Să așteptăm în pace al soartei ajutor ;
 Căci cine știe oare și cine îmi va spune,
 Ce o să aducă ziua și anul viitor ?

«Măine, poimăine, poate, soarele fericii
 Se va arăta vesel pe orizon senin :
 Binele ades vine pe urmele mâhnirii
 Și o zâmbire dulce dup'un amar suspin».

Așa zice tot omul ce 'n viitor trăește,
 Așa ziceă odată copilăria mea ;
 Și un an vine, trece ș'alt an îl moștenește,
 Și ce nădejdi dă unul, acelălalt le ia.

Puține aș vrea, iubite, din zilele-mi pierdute
 Zile ce în vecinicie și-iau repede le sbor ;
 Puține suvenire din ele am plăcute :
 A fost numa 'n durere varietatea lor !

Dar pe tine, an tânăr, te văz cu mulțămire !
 Pe tine te dorește tot neamul omenesc !
 Și eu sunt mică parte din trista omenire
 Și eu a ta sosire cu lumea o slăvesc !

Când se născu copilul ce s'așteptă să vie
 Ca să ridice iarăș pe omul cel căzut
 Un bătrân îl luă 'n brațe, strigând cu bucurie :
 «Sloboade-mă, stăpâne, fiindcă l-am văzut».

Astfel dreptii ar zice de ar vedeă 'mplinite
 Câte într'al tău nume ne sunt făgăduite,
 O an prezis atâta, măreț reformator !
 Incepi, prefă, răstoarnă și îmbunătățează,
 Arată semn acelor ce nu voesc să crează ;
 Adu fără zăbavă o turmă și-un păstor.

A lumii temelie se mișcă, se clătește,
 Vechile-i instituții se șterg, s'au ruginit ;
 Un duh fierbe în lume și omul ce gândește
 Aleargă către tine, căci vremea a sosit !

Ici, umbre de noroade le vezi ocârmuite
 De umbra unor pravili, călcate, siluite
 De alte mai mici umbre, neînsemnați pitici;
 Oricare sentimente înalte, generoase,
 Ne par ca niște basme de povestit frumoase,
 Și tot entuziasmul izvor de idei mici.

Politica adâncă stă în fanfaronadă
 Și știința vieții în egoism cumplit;
 D'a omului mărire nimic nu dă dovadă
 Și numai despotismul e bine întărit.

An nou! Aștept minunea-ți ca o cerească lege
 Dacă însă păstorul ce tu ni l-ai alege,
 Va fi tot ca păstorii de care-avem destui,
 Atunci... lasă în starea-i bătrâna tiranie!
 La darurile tale eu nu simț bucurie:
 De 'mbunătățiri rele, cât vrei, suntem sătui.

Ce bine va aduce o astfel de schimbare?
 Și ce mai rău ar face o stea, un comet mare
 Care să arză globul ș'ai lui locuitori?
 Ce pasă bieteii turme în veci nenorocită
 Să știe de ce mână va fi măcelărită
 Și dacă are unul sau mulți apăsători?

Eu nu îți ceiu în parte nimica pentru mine;
 Soarta-mi cu a mulțimii aș vrea să o unesc:
 Dacă numai asupra-mi nu poți s'aduci vr'un bine,
 Eu rîz d'a mea durere și o desprețuesc.

După suferiri multe inima se 'mpietrește,
 Lanțul, ce 'n veci ne apasă, uităm cât e de greu;
 Răul se face fire, simțirea amorțește
 Și trăesc în durere ca 'n elementul meu.

Dar aş vrea să văz ziua pământului vestită,
 Şi să respir un aer mai liber, mai curat,
 Să pierz ideia tristă de veacuri întărită
 Că lumea moştenire despoţilor s'a dat!

Atunci dac' a mea frunte palidă, obosită,
 Dacă a mea privire s'o 'ntoarce spre mormânt,
 Dacă a vieţi-mi tristă făclie osândită
 S'o 'ntunecă, s'o stinge d'al patimilor vânt,

Pe aripele morţii celei mântuitoare
 Voiu părăsi locaşul unde-am nădăjduit ;
 Voiu lăsa fericirea aceluia ce-o are,
 Şi a mea suvenire acelor ce-am iubit.

UMBRA LUI MIRCEA

Cu ocazia călătoriei din 1842 pe la mănăstirile de peste Olt, Alexandrescu a scris o povestire intitulată «*Memorial de călătorie*», pe care a publicat-o în ediția din 1863. Afară de aceasta, el s'a întors din excursiunea de la mănăstirile oltene și cu o sumă de impresii cari i-au dat subiectele câtorva poezii, dintre cele mai reușite ale lui : *Umbra lui Mircea la Cozia*, *Răsăritul Lunei la Tismana*, etc. Urmează aici prima din ele, publicată întâiu în ediția din 1847.

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate,
 Către țărnul din potrivă se întind, se prelungesc
 Ş'ale valurilor mândre generații spumegate
 Zidul vechiu al mănăstirii în cadență il izbesc.

Dintr'o peșteră, din râpă, noaptea iese, mă 'mpresoară :
 De pe muche, de pe stâncă, chipuri negre se cobor ;
 Mușchiul zidului se mișcă . . . pînre iarbă se strecoară
 O suflare, care trece ca prin vine un fior.

ІСМІРЧЕ
ВОЕВОДѢ КТО
РІИЖЕОНЧДА
НИ-СТІАТРОНЦЬ:

Portretul lui Mircea dela mănăstirea Cozia
(de pe o stampă din col. Academiei Române)

Este ceasul nălucirii: un mormânt se desvălește.

O fantomă 'ncoronată din el iese... o zăresc...

Iese, vine către țărături... stă... în preajma ei privește...

Râul înapoi se trage... munții vârful își clătesc.

Ascultați !... marea fantomă face semn... dă o poruncă...

Oștiri, taberi, fără număr împrejurii-i înviez...

Glasul ei se 'ntinde, crește repetat din stâncă 'n stâncă,

Transilvania l-aude, Ungurii se înarmez.

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute

Și puternici legioane p'a ta margine-ai privit,

Virtuți mari, fapte cumplite, îți sunt ție cunoscute,

Cine oar' poate să fie omul care te-a 'ngrozit?

Este el cum îl arată sabia lui și armura ¹⁾,

Cavaler de ai credinței, sau al Tibrului stăpân

Traian, gloria Romei, ce se luptă cu natura?

Uriaș e al Daciei, sau e Mircea cel bătrân?

«Mircea!» îmi răspunde dealul. «Mircea!» Oltul repetează;

Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc,

Unul altuia îl spune, Dunărea se 'nștiințează

Ș'ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

Sărutare, umbră veche! priimește 'nchinăciune

Dela fiii României, care tu o ai cinstit.

Noi venim mirarea noastră la, mormântu-ți a depune:

Veacurile, ce 'nghit neamuri, al tău nume l-au hrănit,

Râvna-ți fu neobosită, îndelung'a ta silință;

Până l-adânci bătrânețe pe Români îmbărbătași;

Insă, vai! n'a iertat soarta să 'ncununi a ta dorință

Și-al tău nume moștenire libertății să îl lași.

¹⁾ Aluzie la costumul de cruciat cu care este înfățișat Mircea în portretul dela Cozia.

Dar cu slabele-ți mijloace faptele-ți sunt de mirare ;
 Pricina, nu rezultatul, laude ți-a câștigat :
 Intreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
 De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

În acel locaș de piatră, drum ce duce la vecie,
 Unde tu te gândești poate la norodul ce-ai iubit,
 Câtă ai simțit plăcere, când a lui Mihaiu soție
 A venit să-ți povestească fapte ce l-au strălucit !¹⁾

Noi citim luptele voastre, cum privim vechea armură
 Ce un uriaș odată în răsboaie a purtat ;
 Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
 Ne 'ndoim dac'așa oameni întru adevăr au stat.

Au trecut timpii aceia, timpii de fapte strălucite,
 Însă triste și amare ; legi, năravuri se 'ndulcesc :
 Prin științe și prin arte națiile înfrățite
 În gândire și în pace drumul gloriei găsesc.

Căci războiul e biciu groaznic, care moartea îl iubește
 Și ai lui sângeați dafini națiile îl plătesc ;
 E a cerului urgie, este foc care topește
 Crângurile înflorite, păduri care îl hrănesc.

Dar a nopții neagră mantă peste dealuri se lățește,
 La apus se adun norii, se întind ca un veștmânt ;
 Peste unde și 'n tărie întunericul domnește :
 Tot e groază și tăcere... umbra intră în mormânt.

Lumea e în așteptare... turnurile cele 'nalte
 Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jelesc ;
 Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
 Zidul vechiu al mânăstirii în cadență îl izbesc.

1) În realitate e înmormântată acolo mama lui Mihaiu.

UCIGAȘUL FĂRĂ VOIE

Autorul ne spune că poezia aceasta — publicată întâiu în ediția din 1847 — are de subiect o întâmplare adevărată. Un om își ucide soția și înaintea judecătorilor mărturisește crima, spunând că a visat o luptă cu niște ființe grozave și în acea luptă și-a lovit de moarte soția. Tribunalul n'a admis scuza, dar poetul s'a gândit că ar putea să fie aci un mare adevăr și a compus lucrarea aceasta, care prin puterea descripțiunii e un adevărat capo d'operă.

O temniță adâncă îmi e locuința :

Prin dese, prin negre zăbrele de fier

O rază pierdută îmi spune ființa

Cerescului soare, seninului cer.

Și frigul mă 'nghiață, e umed pământul ;

De ziduri, de lanțuri, eu sunt ocolit :

Aici suferința așteaptă mormântul,

Căci legile lumii așa au voit.

Adus ca o crudă, sălbatică hiară,

L'a temniței poartă nădejdea-am lăsat

Și simț chinuire atât mai amară,

Cu cât a mea soartă eu n'am meritat.

O noapte fatală ! o noapte cumplită !

Pe patul de trudă dormiam obosit ;

Eră despre ziuă : soția-mi iubită

Ședeà lângă mine... un vis, vis cumplit !

Văzui : în bătrâne păduri depărtate

Părea că mă aflu ; eram călător,

Dar calea pierdusem ; pe rămuri uscate

Cântă cucuveaua cu glas cobitor.

Copacii în preajmă-mi părea că 'nviază !

Din toată tulpina un gemăt ieșia :

Flămândă, cumplită, vedeam că-mi urmează

O ceată turbată de lupi, ce urlă.

Și eu fugiam iute, fugiam cu grăbire,
 Dar locul sub mine de sânge 'nchegat
 Silințe'-mi ¹⁾ zadarnici, puneà 'mpotrivire;
 D'o rece sudoare eram inundat.

Suflă un vânt iute și luna 'ngrozită
 În spațuri veșnici treceà alergând,
 Cu stinsele-i raze, cu fața-i pălită
 Intinse pustiuri abià luminând.

Apoi deodată în nori se ascunse
 Și lipsa ei dete cumplitul semnal;
 În spaima nespusă ce-atunci mă pătrunse,
 Văzui trecând moartea pe palidu-i cal.

Schelet d'altă lume, cu forme cumplete,
 Rânjind către mine privià neclintit;
 În mâna-i uscată, în unghi ascuțite
 Țineà o femee... din capu-i sdrobot

Mușcă câteodată, mușcă cu turbare
 Și creeri și oase din gura-i cădea;
 Uimit rămăsesem; la orice mișcare
 Părea că ea rupe din inima mea.

Dar ceata de hiare o văd... mă sosește...
 Fierbintea-i suflare acum o simții...
 Mă plec, cat și mâna-mi grea piatra 'ntâlnește,
 Curaj desnădejdea îmi dă, și... izbii.

Un țipăt s'aude :... eu saiu în picioare
 Din somnu-mi de groază atunci deșteptat.
 Soția-mi lipsită d'a vieții suflare
 Zăcea... capu-i tânăr erà sfărâmat!

1) Prescurtare greșită pentru: *silinței mele zadarnice.*

D'atunci zile multe și nopți osândite
 Pe frunte-mi trecură ; eu nici am simțit
 A lor osebite : vedenii cumplite
 Și țipătu-acela în veci m'a 'nsoțit.

Răsună el seara, l-auz dimineața
 Precum în minutul prin crimă 'nsemnat ;
 Și eu trăesc încă ; trăesc, căci viața,
 Amară pedeapsă, în dar mi s'a dat.

Aici aștept vremea și ziua dorită
 Să văz, dacă dreptul, ceresc împărat
 Privește la fapta-mi ce este cumplită
 Sau numai la cuget ce este curat.

SATIRA DUHULUI MEU

Această poezie e publicată întâia oară în ediția din 1842. Este o satiră socială. Poetul vorbește cu spiritul său, îl critică fiindcă nu știe să fie ea lumea cealaltă și din această procedare ironică rezultă biciuirea multor obiceiuri ale societății din acea vreme.

— Trageți toți câte-o carte ! Domnule, ești cu mine ;
 Șezi mă rog împotriva, și vezi de joacă bine.

— Dar ți-am spus, cuconiță, că eu din întâmplare
 Nici bine nici nebine nu pociu să fac cercare.
 Am cuvintele mele ; aste jocuri plăcute,
 Cu voia dumitale, imi sunt necunoscute.

— Nebun cine te-o crede, vrei să te rugăm poate ;
 Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate.
 Veacul înaintează. Carò ; vezi că ți-e rândul ;
 Dar ce făcuși acolo ? unde îți este gândul ?
 Când eu am dat pe Riga, bați cu alta mai mare ?
 Astfel de neștiință e lucru de mirare !

Aşa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,
 O damă ce la jocuri e foarte învățată.
 Apoi șoptind pe taină cu câteva vecine :
 — Vedeți, zise, ce soartă, și ce păcat pe mine ?
 Două greșeli ca asta, zău, sufletul mi-l scot,
 A! ce nenorocire! *ma chère*, ce idiot!

Vino acum de față și stăi la indecată,
 Tu care le faci astea, ființă prea ciudată,
Spirit, ce joci o rolă în lumea trecătoare;
 De ce treabă-mi ești bună, putere gânditoare,
 Când nu pociu la nimica să mă ajut cu tine,
 Când nu te-ai deprins încă nici vistul să-l joci bine?

Nu mai ești tu acela care 'n copilărie
 Știai pe din afară vestit' Alexandrie
 Și viața ciudată a unui Craiu cu minte,
 Care lasă pe Dracu fără încălțăminte ?¹⁾

Tu care, mai în urmă, râzând d'aceste toate,
 De rost puteai a spune tragedii însemnate,
 Meropa, Atalia și altele mai multe,
 Declamându-le toate cui vrea să te asculte?

Negreșit, îmi vei zice, știu minte ce îmi place,
 Dar cărțile cu mine nu pot să se împace.
 Mai lesne pociu a spune hoțiile urmate
 La zece tribunale sub nume de dreptate;
 Mai lesne pociu să număr pe degetele mele
 Câți sfinți avem pe lună și câte versuri rele,
 Decât să bag de seamă ce carte nu e dată,
 A cui este mai mică și cine o să bată.

¹⁾ Arghir, eroul poemei ce poartă numele lui, a furat dela Dracu o pereche de papuci, cari slujiau drept aripi acelui ce se încălță cu dâșii. (Nota autorului).

Când sunt în adunare, n'am altă mulțumire
Decât să se deschidă sujeturi de vorbire :
Atunci sunt gata, liber, ascult, și cu plăcere
Tușesc, zâmbesc, mă leagăn și-mi dau a mea părere.

— Frumos răspuns ! Ascultă : pe cât mie îmi pare,
De lume, de năravuri ai slabă încercare ;

Trebue să știi jocul și danțul ce-ți lipsește

Și niște mici petreceri ce se zic românește

«Jocuri nevinovate». Nevinovate fie,

Măcar că vini destule din ele pot să vie...

Trebue să faci pasuri și complimente bune ;

La vorbe serioase când alții se vor pune

Să n'ascuți, să spui glume, să scoți la jucării

Și pân' a râde alții să râzi tu mai întâiu.

Vezi domnișorul cela care toate le știe

Căruia vorbă, spirit, îi stă în pălărie,

În chipul de-a o scoate cu grații prefăcute ?

Hainele dupe dânsul sunt la Paris cusute :

Singur ne 'ncredințează. Lorneta atârnată

Este și mai străină, de-o formă minunată ;

Vrea s'o cumpere Prințul, dar ca un om cuminte

Dumnealui o tocmise ceva mai înainte.

Când le-a spus astea toate, o ia la ochi, privește

Chiar pe dama aceea cu care-atunci vorbește ;

I-o dă în nas, se pleacă, și în sfârșit o lasă,

Zicându-i : «Ce lornetă ! te arată mai frumoasă !»

Fieșcine cunoaște ce cap tânărul are ;

Dar pentru că dă bine din mâini și din picioare

Și trânteste la vorbe fără să se gândească,

Am văzut multă lume cu duh să-l socotească.

Iată de ce talente avem noi trebuință !

Dar tu care uiți lesne, spirit făr' de știință.

Socotești că poți oare prin altfel de mijloace

Arătându-te 'n lume vre-o figură a face?
 Pretenția aceasta mi s'ar părea ciudată.

Când pe la nunte, baluri ne ducem vreodată,
 (Căci din nenorocire puternica natură
 Ne-a unit împreună cu o strânsă legătură),
 Râz văzându-te singur și într'un colț d'oparte
 Par'c'ai fi mers acolo ca să compui o carte,
 Iar nu ca să te bucuri cu lumea dimpreună.
 Dacă vr'o cuconiță, frumoasă, dulce, bună,
 Crezând că ne prefacem, ne 'ndeamnă, ne pofteste,
 Ne ia la joc, greșala-i îndată și-o plătește.
 Rar să se afle damă de mijloc așa tare
 Ca să n'o fac să cază la cea dintâiu mișcare.
 Asta îți e talentul și darurile toate!

Cât pentru darul vorbei, ce crezi că îl ai poate,
 E numai o părere: îți ceiu și iertăciune,
 Că nici pentru prieteni minciuni nu voiu a spune.
 Adevărat, se 'ntâmplă să zici pe la soroace
 Câte o vorbă două, care la unii place.
 În câte rânduri însă distracțiile tale
 Te fac să scoți cuvinte ce nu ar fi cu cale,
 Să superi din greșală persoane însemnate,
 Ba încă câte-odată și dame delicate...
 Râzând d'acele două, statornică pereche,
 Care își petrec seara șoptindu-și la ureche;
 De celelalte patru contese ideale,
 Umflăte de pretenții și vrednice de jale,
 Pe care dacă prințul le ia la bal de mână,
 Nu mai vorbesc cu nimeni câte-o săptămână.
 Astăzi râzi de-o pedantă, mâine de-o prețioasă,
 Zici de una ajunsă în vârstă cuvioasă
 Că atestatul vremii nu va să-l priimească
 Și de-alta ce iubește de cinste să vorbească,

Ce laudă virtutea și'n veci ți-o pomenește,
Zici că e virtuoaasă cât știm noi evreește.

Greșelile acestea îți fac un urât nume.

Tu știi ce se întâmplă când se aude 'n lume
Că cinevași s'apucă defectele s'arate :

Mulți scot sub a lui nume minciuni nenumărate.

S'a vorbit într'o casă de un fanfaron mare,

Declamând sentimente ce sigur nu le are,

Care la lot ar pune suflarea omenească,

Când cineva cu dânsul ar vrea să o tocmească ;

S'a zis ceva de lancu, de Stan, de Lăurescu ;

Cine le-a scos acestea ? — Le-a scos Alexandrescu.

Făr'a zice nimica, singura ta zâmbire,

De t'ei află de față, e o 'nvinovățire.

În zadar te porți bine și lauzi câte-odată,

Chiar lauda în gură-ți de satiră-i luată,

Așa, în loc să critici greșalele străine,

În loc să râzi de alții, mai bine râzi de tine.

Învăță danțul, vistul și multe d'alde alea,

Iar, de vrei să faci versuri, ia pildă dela Pralea. 1)

BOUL ȘI VIȚELUL

De și este una din cele mai vechi ale lui Alexandrescu — prima dată o vedem în ediția din 1838 — este însă una din cele mai izbutite. Pe lângă faptul că subiectul nu este imitat, trebuie să notăm vioiciunea dialogului și naturalul situațiilor. Lipsită de «morală», fabula este o batjocorire puternică a felului de oameni la cari se rapoartă : aceia cari ridicați dintr'o treaptă socială inferioară, uită pe semenii și chiar familia lor.

Un bou ca toți boii, puțin la simțire,

În zilele noastre de soartă ajutat

Și decât toți frații mai cu osebite

Dobândi 'n cireadă un post însemnat.

1) Pralea, traducătorul Psaltirei în versuri. (Nota autorului).

Un bou în post mare? Drept, cam ciudat vine,
 Dar asta se 'ntâmplă în or care loc :
 Decât multă minte, știu că e mai bine
 Să ai totd'auna un dram de noroc.

Așa de-a vieței veselă schimbare
 Cum și de mândrie boul stăpânit,
 Se credeà că este decât toți mai mare,
 Că cu dânsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea, plin de bucurie,
 Auzind că unchiul s'a făcut boier,
 Că are clăi sumă și livezi o mie :
 «Mă duc», zise 'ndată, «nițel fân să-i cer».

Făr' a pierde vreme, vițelul pornește,
 Ajunge la unchiul, cearcă a intrà ;
 Dar pe loc o slugă vine și-l oprește :
 — «Acum doarme», zice, «nu-l pot supără».

— «Acum doarme? ce fel! pentru 'ntâia dată
 «După prânz să doarmă! obiceiul lui
 «Erà să nu șează ziua niciodată ;
 «Ast somn nu prea-mi place, și o să i-o spui».

— «Ba să-ți cauți treaba, că mănânci trânteață,
 «S'a schimbat boierul, nu e cum îl știi :
 «Trebue 'nainte-i să mergi cu sfială,
 «Priimit în casă dacă vrei să fii».

La o mojie atâta de mare,
 Vițelul răspunde că va așteptà ;
 Dar unchiul se scoală, pleacă la plimbare,
 Pe lângă el trece, făr' a se uità.

Cu mâhnire toate băiatul le vede,
 Însă socotește că unchiu-a orbit;
 Căci fără 'ndoeală nu putea a crede
 Ca buna sa rudă să-l fi ocolit.

A doua zi iarăș prea de dimineață,
 Să-i găsească vreme, la dânsul veni;
 O slugă, ce afară îl vede că 'nghieață,
 Ca să-i facă bine de el pomeni.

«Boierule», zice, «așteaptă afară
 «Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu».
 — «Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară;
 «N'am astfel de rude, și nici voiui să-l știu».

TOPORUL ȘI PĂDUREA

Subiectul acestei fabule — tipărită pentru întâia dată în ediția din 1842 — este imitat de pe fabulistul francez La Fontaine, însă este mult schimbat și ca învățătură și ca dezvoltare a compoziției; astfel că e ca și o lucrare originală.

Minuni în vremea noastră nu văz a se mai face,
 Dar, că vorbiă odată lemne și dobitoace,
 Nu rămâne îndoeală; pentrucă, de n'ar fi,
 Nici nu s'ar povesti.

Și caii lui Ahil care proorocia,
 Negreșit că au fost, de vreme ce-l trăgea.

Întâmplarea ce știu și voiui s'o povestesc
 Mi-a spus-o un bătrân pe care îl cinstesc

Și care îmi zicea

Că și el o știă

Dela strămoșii lui,

Care strămoși ai lui zicea și ei c'o știu

Dela un alt strămoș ce nu mai este viu
Și p'ai cărui strămoși, zău, nu pociu să vi-i spui.

Intr'o pădure veche, în ce loc nu ne pasă,
Un țăran se dusesese să-și ia lemne de casă.
Trebue să știți însă și pociu să dau dovadă
Că pe vremea aceea toporul n'avea coadă.
Astfel se încep toate : vremea desăvârșaste
Orce inventă omul, orce spiritul naște.
Așa țăranul nostru numai cu fieru 'n mână
Incepù să slutească pădurea cea bătrână.
Tufani, paltini, ghindari se îngroziră foarte :
«Tristă veste, prieteni, să ne gătim de moarte»,
Incepură să zică : «toporul e aproape !
«In fundul unei sobe țăranu-o să ne 'ngroape !»
— «E vreunul d'ai noștri cu el ca să-i ajute ?»
Zise un stejar mare ce avea ani trei sute
Și care erà singur ceva mai la o parte.
— «Nu». — «Așa, fiți în pace ; ast' dată avem parte ;
«Toporul și țăranul alt s'o să izbutească
«Decât să ostenească».

Stejaru-avù dreptate :

După multă silință, cercări îndelungate,
Dând în dreapta și 'n stânga cu puțină sporire,
Țăranul se întoarse fără de izbutire,
Dar când avù toporul o coadă de lemn tare,
Puteți judecă singuri ce tristă întâmplare.

Istoria aceasta, de-o fi adevărată,

Imi pare că arată

Că în fieșice țară

Cele mai multe rele nu vin de pe afară,

Nu le aduc străinii ; ci ni le face toate

Un pământean d'ai noștri, o rudă sau un frate.

DUMITRU BOLINTINEANU

1819—1872

Bolintineanu s'a născut în Bolintinul din vale, sat aproape de București. Tatăl său numit Cosmad, Român Macedonean, îl aduse în Capitală pe la 1829 și-l dete în casa unui boier, care-l puse, împreună cu copiii săi, să ia primele cunoștințe de citire și scriere. După aceea intră într'o școală particulară de la Colțea și apoi la Sf. Sava, unde urmă câțiva ani și fu numit funcționar la postelnicie, la oficiul «pricinilor suditești». În momentele libere se ocupă cu literatura și scria versuri, debutând la 1842 cu «O fată tânără pe patul morții». Această poezie produse mult efect, autorul primi felicitări din toate părțile locuite de Români și chiar Domnul Bibescu și-a arătat admirațiunea. «văzând speranțele mari ce dă acest june», cum se exprimă în rezoluția pusă pe o petițiune în care poetul cerea concediu.

Dumitru Bolintineanu

(de pe un portret de C. Stăncescu publ.
în rev. «Literatură și artă»)

«Asociația literară», formată în București, îl trimise pe la finele anului 1845 la Paris.

Izbucnind revoluțiunea din 1848, veni în țară și redactă împreună cu Bălcescu, Boliac ș. a. «Poporul suveran», dar — căzând revoluția — fu exilat și se duse în Transilvania, apoi la Constantinopol și în fine la Paris ca să-și continue studiile întrerupte.

Apoi a făcut călătorii prin Palestina, Egipt, Siria, Macedonia, descriindu-le toate în publicațiuni diverse, cari cuprind adesea pagine pline de interes și scrise cu multă căldură.

Intorcându-se în țară la 1859, intră în politică și deveni ministru de externe, culte și instrucțiune publică.

Dela 1866 se retrase din viața politică ocupându-se cu literatura, publicând drame în proză și în versuri, poezii epice, satirice, dar ducând o existență foarte nenorocită. Așezat în spitalul Pantelimon, muri după o scurtă vreme și fu îngropat în satul natal.

* * *

Bolintineanu a scris foarte mult atât în proză cât și în versuri.

Opera poetică ce formează principala lui producțiune este poezia lirică și narativă, cu care s'a ocupat în prima parte a vieții sale până pe la 1865. Ea cuprinde: Legendele istorice, Florile Bosforului, Bazmele, Macedonele și Reveriile.

«Legendele» sunt poezii narrative, dar cu un însemnat element liric. Diferite subiecte istorice, aflate în cronicari (mai ales în Neculce) sau imaginate, sunt dezvoltate în versuri de o perfectă corectitudine, în cari se vede multă simțire și o mare iubire de țară. Acestea l-au făcut popular și multe din cugetările exprimate într'un stil sentențios au devenit niște maxime foarte des întrebuintate.

«Andrieu sau luarea Nicopolei de Români» și «Sorin sau tăierea boierilor la Târgoviște» sunt două narațiuni în cari nu subiectul istoric formează partea principală, ci un subiect imaginat.

«Sorin» este o compunere pe jumătate epică, pe jumătate dramatică. Ea se începe printr'un prolog, în care Herman, medicul curții, dezvoltă ideea neputinții omenești de a pătrunde tainele firii, ideie inspirată din Faust a lui Goethe. Partea dela început are prea multe descrieri inutile, iar partea dela urmă trece prea epede asupra întâmplărilor. Și Sorin moare ducându-se la închisoare ca să scape pe altul; iar o fată, care-l iubiă, se aruncă în apă.

«Florile Bosforului» cuprind poezii parte lirice, parte narrative, cu subiecte orientale. Ni se descriu frumusețile naturii la Constantinopol, frumusețea femeilor, intrigile din Seraiu, nenorocita viață a cadânelor, târgurile de sclave, etc. Amorul și gelozia for-

mează fondul mai tuturor acestor poezii, scrise într'o limbă foarte armonioasă.

Sub titlu de «Bazme» se coprink o serie de poezii narative cu subiecte felurite, în cari miraculosul joacă un rol însemnat, chiar dacă sunt amestecate și personajii istorice. Cele mai cunoscute din acestea sunt : «O noapte la morminte» — «Ielele» — «Mihnea și Baba».

«Macedonele» ne descriu frumusețile din țările locuite de Macedoneni și ne povestesc întâmplări din viața lor. In genere persoanele sunt păstori și păstorite. Cele mai însemnate : «Românele din Cavaia» — «San-Marina».

Sub numele de «Reverii» a adunat poeziile sale pur lirice și anume elegiile sale cari prin frumusețea versurilor și prin sentimentele triste ce inspiră au fost foarte prețuite. Din acestea fac parte : «O fată tânără pe patul morții», — «Plângerile poetului român», — «Scopul omului», — «Un tânăr român mort în streinătate» ș. a.

Aceste diferite grupări sunt cele mai bune lucrări ale lui Bolintineanu. Dacă azi ele nu mai produc aceeași impresiune ca mai înainte și dacă nu mai sunt citite cu entuziasmul și plăcerea de altădată, aceasta provine din cauza lipsurilor pe cari cei de azi le află în poeziile lui. Tablourile lui nu au destul relief pe când maximele se găesc într'o abundență prea mare, lucru care face să întâlnim des idei generale, deci abstracte, contrare firii poeziei. Uzul unui număr mai mare de cuvinte decât ar trebui, adoptarea unor forme gramaticale neobișnuite și de formațiune savantă, abuzul de diminutive și de perifraze și întrebuintarea unor expresiuni nepoetice, toate fac ca poeziile lui să fie în mare parte monotone și să ne lase reci. In schimb statornicia limbii față de scriitorii anteriori, regularitatea și varietatea versurilor, evitarea sunetelor aspre și delicatețea sentimentului sunt calități cari explică succesul poeziilor lui.

Dar Bolintineanu nu s'a mărginit aci. Luptele politice, dorința de a avea cât mai multe opere, la urmă nevoia materială l-au silit să scrie mult și în multe genuri.

Se încearcă în epopee și ne dă «*Traianida*», poemă în șapte cânturi, în care voește să celebreze colonizarea Daciei, dar condițiunile epopeei lipsesc. Cu atât mai mult se vede lipsa lor în poema «*Conrad*», unde eroul principal e chiar poetul și unde la tot pasul sunt intercalate poezii lirice.

Se încearcă in dramă și ne dă o serie de drame istorice, parte în proză, parte în versuri, în cari acțiunea e rău condusă și interesul slab. Astfel : «*Mihaiu condamnat la moarte*» — Ștefan George

Vodă sau voiu face doamnei tale ce ai făcut jupănesei mele, — «*Lăpușneanu*» după nuvela lui C. Negruzzi. — «*Mărirea și uciderea lui Mihaiu*», etc.

Se încearcă și în roman și ne dă «*Manoil*», în scrisori, și «*Elena*», inspirat din romane franceze și plin de declamațiuni și cu caractere nenaturale.

Se încearcă în satiră și fabulă, dar nu izbutește. Lucrările acestea seamănă mai mult a articole de ziar decât a poezii. Mai toate au ton personal, iar cele generale sunt abstracte, declamații și uneori indecente. Colecțiile se numesc: «*Eumenidele*», «*Bolintineadele*», «*Nemesis*», un fel de ziare sau reviste.

În toate aceste producțiuni îl vedem slab și se simte marele ui defect: puțină cultură ce a avut. De aceea se repetă des și întâlnim în operele din urmă idei și versuri din cele anterioare. Lipsa de cultură adâncă este și mai aparentă în scrierile istorice, ca *Viața lui Ștefan*, *Viața lui Traian*, etc., cari cer cunoștințe întinse și cercetări îndelungate și de aceea cu dreptate sunt azi date uitării. Singură *Viața lui Cuza* prezentă oarecare interes, ca fiind scrisă de un contemporan care a cunoscut de aproape toate evenimentele.

Iată cum se aprețiază în «*Istoria literaturii române*» de N. Iorga opera acestui poet.

«Cu încredere, cu o bogăție de cuvinte abstracte și o ușurință de vers fără păreche, fără idei însă, fără sinceritate de simțire, fără puțință de concentrare, de mărginire, de alegere, de autocritică, naiv ecou sonor, se înfățișează Tache Bolintineanu.

«Întâiu... în poezii elegiace, cari seamănă perfect una cu alta și nu lasă în minte nicio urmă. După lunecarea zadarnică a valurilor retorice de silabe armonioase, el vorbește de «seri suspinoase», de «trubadurul după cale» care «udă coada harpei sale», de «îngeri blânzi» și «îmnuri de filomele»...

«Bolintineanu a vrut să imite în baladă pe Alexandrescu, spirit mai greoiu poate, dar dela început așa de matur, în evocarea lui Mircea la Cozia. Bine înțeleles, Bolintineanu nu știe, nu simte și nu poate creă din nou acele vremuri sub înfățișarea lor deosebită sau măcar în proiectarea unei lumini fantastice care transfigurează chipurile asupra cărora cade. A citit paginile palide ale lui Florian Aaron, mai curând cartea franceză a lui Kogălniceanu și va fi urmărit literatura istorică nouă. Dar a prins numai anecdote și nume cu mireazmă de vechime, ceea ce i se pare de ajuns pentru a încercă, din aceste puțin elemente și cu un așa de sărac fond personal, să întemeieze, balada românească.

«Și dacă măcar povestea ar fi bine înfățișată! Dar Bolintineanu nu știe, de obicei, să istorisească. În loc să dea mișcări, în loc să facă a scânteii sufletul în dialoguri, el prezintă numai, sub alt titlu, aceleași două trei scene stereotipe în care crede că poate izbuti mai ușor...

«Firește că această pătrundere în poezie, și într'o poezie care se poate înțelege așa de ușor și de oameni fără nicio cultură literară, a chipurilor istoriei naționale, oricât de slab și monoton ari fi fost ele zugrăvite, are însemnătatea sa. Aceste versuri, întovărășite mai târziu și de muzică, răspândiau între acei cari nu învățaseră în școală nimic despre trecutul țării și neamului cunoștința oamenilor mari și a împrejurărilor însemnate de pe vremuri. Fiecare bucată aproape cuprindea în sine o morală... Rezemată pe trecutul ei neatârnat și vitejesc, țara trebuia să tindă spre libertate și pentru aceasta să aibă înainte de toată grija de a desgropă vechea armă, de a o curăți de rugină și de a-i ascuți tăișul...»

O FATĂ TÂNĂRĂ PE PATUL MORȚII

Această poezie, prin care Bolintineanu s'a făcut cunoscut, a apărut întâiu în revista «Curier de ambe sexe» Periodul IV 1842—1844. Heliade, care eră pe atunci criticul cel mai ascultat, o însoți de următoarea notiță: «Câți cunosc frumusețile poeziei, a cea legănată și lină cadentare, acel repaos regulat al semistihului, acele expresii și asemănări răpitoare ce întineresc inima, câți, pe lângă acestea, după dreptate, mai cer și o limbă dela poet, pot judica versurile d-lui Bolintineanu, acestui june necunoscut încă ca floricelela împresurată în mijlocul unei lese, a-i salută talentul și a așteptă dela dânsul opere demne de un secol mai ferice». Poezia nu e pe deplin originală, este imitată — dar cu foarte multă libertate — de pe o poezie franțuzească.

Ca robul ce cântă amar în robie
 Cu lanțul de brațe un aer duios,
 Ca râul ce geme de rea vijelie,
 Pe patu-mi de moarte eu cânt dureros.

Un crin se usucă și 'n laturi s'abate
 Când ziua e rece și cerul în nori,
 Când soarele-l arde, când vântul îl bate,
 Când grindina cade torente pe flori.

Aşa făr' de veste pe zilele mele
 O soartă amară amar a bătut
 Şi astfel ca crinul de viscole rele
 Pe patu-mi de moarte d'odat'am căzut.

Abiã 'n primăvară cu zilele mele,
 Plăpândă ca roua, abiã am ajuns,
 Atuncea când cântă prin flori filomele
 Şi-o crudă durere adânc m'a pătruns.

Amară e moartea, când omul e june
 Şi ziua-i frumoasă şi traiul e lin.
 Când pasărea cântă, când florile spune ¹⁾
 Că viaţa e dulce şi n'are suspin!

Să moară bătrânul ce fruntea înclină,
 Ce plânge trecutul de ani obosit,
 Să moară şi robul ce'n lanţuri suspină,
 Să moară tot omul cu suflet zdrobit ;

Iar eu ca o floare ce naşte când plouă
 Creşteam, pe cunună, să am desmierdări
 Şi mie amorul cu buze de rouă,
 Cu inimă dulce îmi da sărutări.

Ca frunza ce cade pe toamnă când ninge,
 Suflată de vânturi aici pe pământ,
 Ah! juna mea viaţă acuma se stinge
 Şi anii mei tineri apun în mormânt.

1) Greşeală particulară graiului muntenesc, în loc de : *spun*.

MIHNEA ȘI BABA

Este una din cele dintâu poezii ale lui S'a publicat în ediția din 1847, cea tipărită de «Asociația literară», din București pe când poetul eră la Paris. Este o povestire care a plăcut în vremea când a apărut, mai ales prin nota romantică și prin excelența versificării; dar astăzi ea cu greu mai poate întâmpină aceeaș aprețiere. Defectul cel mai mare este lipsa de claritate în concepție și în compozițiune.

I.

Când lampa se stinge la negrul mormânt
 Atinse de aripi, suflată de vânt,
 Când buha se plânge prin triste suspine,
 Când răii fac planuri cum au a reține
 În barbare lanțuri poporul gemând,
 Când demoni și spaime pe munți se adună
 De urlă la stele, la nori și la lună,
 Într'una din peșteri în munte râpos
 Un om oarecare intră curagios.

II.

In peștera Carpaților	O flacără misterică
O oară și mai bine	Dă palidă lumină;
Vezi templu Pacinaților	Iar stâlpii în biserică
Ce cade în ruine.	Păreau că se înclină.
Aci se fac misterele	Și liliicii noșilor
De babe blestemate	Ce au aicea locul
Ce scot la morți arterele	Ascunși în hârca morșilor
Și hârcele uscate.	Umblau să stingă focul.
Aci se fierb și oasele	O habă ce oroarele
In vase aurite,	Uscaseră în lume
Aci s'adun' frumoasele	Tot răscolia vulvoarele,
Când nu mai sunt dorite.	Șoptind încet un nume.

III.

S'aude un sgomot de pași pe aproape
 Cum calcă strigoii când va să desgroape
 O tânără fată... — Colo... ascultați !
 Să fie Satana cu ochii de focuri ?
 «Hei ! cine să calce în negrele-mi locuri,
 Se'ntreabă bătrâna... aici nechemăți ?...»
 Ea zice, și'n umbră un om se arată
 Cu ochii de sânge, cu fruntea uscată,
 Teribil ca locul în care intră.
 «Bătrână, el zise, îți fă datoria !»
 Și vorba-i cum geme în zid vijelia
 Din colțuri în colțuri grozav răsună.

BĂTRÂNA

«Ascultă-mă, Doamne ! aveam în ostime
 Un fiu oarecare vestit în mulțime
 Prin luptele sale ; eră fiul meu
 Plăcut ca seninul, frumos ca o floare,
 Și pentru acesta mai stam eu supt soare ;
 Eră pentru mine al meu Dumnezeu,
 Și pentru acesta m'am dat în pierzare :
 Să-l fac între oameni ferice și mare.
 Am dat al meu suflet la negrul tartar.
 Tu știi mai departe. Ce ? gemi de turbare ?
 Vrei sângele mumei, tu vrei răsbunare ?
 Lovește ! na sânul, tirane barbar !
 Căci viața îmi este acum blestemată.
 Oh ! cum nu pot oare să sorb astă dată
 Și zilele tale și sângele tău !
 Dar nu pot, că fiu-meu în ultima-i stare
 Opri orice mână a da răsbunare....
 Tirane ! Vezi prada-ți, vezi cugetul său».
 Pe urmă c'o mână uscată și arsă

Intr'una din hârce un sânge ea varsă
 Și dându-l lui Mihnea îi zise : «să bei!
 E sângele fiu-meu, Ța ! soarbe-l mai tare ;
 E cald și e tânăr, cum vrei tu, barbare !
 Na, soarbe, sau eu sorb p'al tău, de nu vrei.»

IV.

Toți morții din mormânturi	Iar vârcolacii serii
Cu ghiarele încleștate	Ce chiar din lună pișcă
Ca frunzele uscate	Când frunzele se mișcă
Ce sbor când suflă vânturi,	În timpul primăverii,
Spre Mihnea alergau ;	Țipând, acum sburau.

Șoimanele ce urlă
 Ca vijelii turbate,
 Coloase deșirate
 Cu forma ca o turlă,
 Din munți în văi călcau.

V.

Un glas în mulțime teribil gemu
 Și ceata infernă¹⁾ îndată tăcu.

VI.

BI ESTEMUL.

«Ori unde vei merge să calci, o tirane,
 Să calci p'un cadavru și 'n visu ți să-l vezi!
 Să strângi tu în mână-ți tot mâini diafane
 Și orice ți-or spune tu toate să crezi.
 Să-ți arză plămânii d'o sete adâncă
 Și apă, tirane, să nu poți să bei !
 Să simți totd'auna asupră-ți o stâncă !
 Să'nclini a ta frunte la cine nu vrei !
 Să nu se cunoască ce bine vei face !

¹⁾ Formă necorectă în loc de : *infernală*.

Să plângi, însă lacrimi să nu poți vărsa !
 Și orice dorință și orice-ți va place
 Să nu poți, tirane, să nu poți gusta !
 Să crezi că ești geniu, să ai zile multe
 Și toți ai tăi moară, iar tu să trăești !
 Și vorba ta nimeni să nu o asculte,
 Nimic să-ți mai placă, nimic să dorești !»

VII.

Așa vorbi bătrâna	Iar nagodele-urâte,
Și Mihnea tremură:	Ca un mistreț la cap,
Iar Naiba, ce fântâna	Cu lungi și strâmbe râte
O soarbe într'o clipă	Cu care de pe stâncă
Și tot de sete țipă	Râm ¹⁾ marea cea adâncă
La dreapta lui zbură.	Și lumea nu le 'ncap.
El are cap de taur	Și șease legioane
Și ghiare de strigoiu	De diavoli blestemați
Și coadă de balaur	Treceau ca turbiloane ²⁾
Și geme cu turbare	De flăcări infernale
Când baba tristă pare,	Călări toți pe cavale ³⁾
Iar coada-i stă vâlvoi.	Cu perii vulvoiați.

Și mii de mii de spaime
 Veniau din iad răsând
 Pe Mihnea se defaime,
 Căci astfel baba are
 Mijloc de răsbunare
 Pe mort nesupărând.

VII.

Mihnea încalecă, calul său tropotă ;
 Fuge ca vântul ;

¹⁾ Formă gramaticală necorectă ; trebuia : **râmă**.

²⁾ Neologism nepotrivit : *vârtejuri*.

³⁾ Cuvânt format de Bolintineanu, în loc de *cai*.

Sună pădurile, fâșie frunzele,
 Geme pământul ;
 Fug legioanele, sbor cu cavalele,
 Luna dispore ;
 Cerul se'ntunecă, munții se cleatenă,
 Mihnea tresare.
 Fulgerul scânteie, tunetul bubue ;
 Calul său cade ;
 Demonii râseră ; o ce de hohote !
 Mihnea jos sare.
 Inșă el repede iară încalecă,
 Fuge mai tare ;
 Fuge ca crivățul : sabia-i sfârâe
 In apărare.
 Aripă fantastice simte pe umere,
 Inșă el fuge ;
 Pare că-l sfâșie guri însetabile,
 Hainele-i suge ;
 Baba p' o cavală ¹⁾ iute ca fulgerul
 Trece 'naintea
 Slabă și palidă, pletele-i falfâe
 Pe osăminte !
 Barba îi tremură, dinții se cleatenă,
 Muge ca taur,
 Geme ca tunetul, bate cavalele
 Cu un balaur.

IX.

O, ce de hohote ! râseră demonii !
 Iadul tot răsse !
 Inșă pe creștetul munților, zorile
 Zilei venise.

¹⁾ Deși e acelaș cuvânt format de el, ca mai sus, ritmul cere să citim : *căvală*.

CUPA LUI ȘTEFAN

Poezia aceasta își găsește subiectul într'una din povestirile lui Neculce din «O seamă de cuvinte»: «Lăsat-au Ștefan Vodă la mănăstirea Putna arcul și un păhar... La vremea lui Constantin Cantemir Vodă, fiind răscoală, au venit niște Cazaci cu Leși, vrând ca să jăcueseă ce ar găsi în mănăstire. Deci fiind un turn cu bună tărie nu puteau să jăcueseă; deci au zis călugărilor să dea turnul... dară călugării nu vroiau să dea turnul. Iară acei Cazaci cu Leși îndată au aprins mănăstirea; iară călugării îndată au dat turnul... Atunci au jăcuit tot din turn ce au fost a boieri și a negustori, iară a mănăstirii nu au luat nimic, fără numai arcul lui Ștefan Vodă. Iară păharul au fost până la a treia domnie a lui Mihail Racoviță și scoțându-l din turn un egumen pre anume Misail Chisăliță și vrând să se fălească au băut la masă cu acest păhar și bând mult s'au îmbătat și fiind beți au stricat un lucru scump domnesc și de minune ca acela». — Să se observe însă cum a schimbat Bolintineanu datele din cronicar: la acesta este o simplă anecdotă fără nici o poezie, pe când la poetul modern faptele se prefac și li se dă o înfățișare poetică. — O aflăm publicată în «Legende noi» 1862.

Intr'o mănăstire din trecut rămasă,
 În domneasca sală se întinde masă.
 Misail prezidă ăst banchet voios
 Și în timpul mesei zice dureros :

— «Ștefan după moarte lăasă moștenire
 Arcul său și cupa l'astă mănăstire.
 Cu Cantimireștii, Leșii au venit
 Și, prădând locașul, arcul au răpit ;

Insă nu răpiră cupa minunată !
 Ea trăește încă ; de mirare !.. iată !»
 El arată cupa... toți s'au minunat.
 Ea eră săpată dintr'un matostat.

Servii varsă 'ntr'insa dulce tămâioasă.
 Fie cine 'nchină pentru o frumoasă.
 Când la cel din urmă rândul a venit,
 Misail ia cupa ș'astfel a vorbit :

— «Unde este timpul cel de vitejie ?
Timpul de mari fapte, vai ! n'o să mai vie ?
A căzut Moldova, căci orice Români
Se roșesc la gândul a mai fi stăpâni.

Ei îmbracă manta de înțelepciune ;
Dar ca să-și ascunză trista slăbiciune.
Dar înțelepciunea făr'a cuteză
E ca cutezarea făr'a cugetă.

Când vedem sfioasă patria română,
Ne-aducem aminte vorba cea bătrână :
Cel ce-i mai aproape de mormântul său
La ideia morții tremură mai rău !

Ștefan nu mai este... însă o să vie
Alți Ștefani cu viață și cu bărbăție.
Dacă timpul d'astăzi ne apasă greu,
Viitorul este al lui Dumnezeu.

Însă, pân' să vie lanțul să ne rupă,
Nū va mai bea nimeni din această cupă.
Când un suflet mare se va arăta,
Hârburile cupei le va adună».

Zice, aruncă cupa și o sparge 'n trei...
Nimeni n'a strâns încă hârburile ei !..

MOARTEA LUI MIHAIU VITEAZUL

Poezia aceasta dedicată lui C. Negri, se publică întâia dată în colecțiunea «Cântece și plângeri» din 1852 pe care mai târziu poetul însuși a așezat-o în grupa «Legendelor istorice». Ea se înfățișează cu aceleași însușiri ca și celelalte balade ale lui Bolintineanu : partea narativă foarte redusă și cea mai mare parte a poeziei formată din discursuri.

Pe câmpia Turdei, pe un verde plaiu
 Tabără oștirea marelui Mihaiu,
 Acolo, în cortu-i Domnul se gândește :
 Fericirea țării inima-i răpește.
 Are-o presimțire ce l-a turburat
 Și pe mâna-i mândră capul a plecat.
 În deșert speranța inima-i răsfață,
 Lacrămile udă gânditoarea-i față.
 Înaintea celor ce îl ocoliă,
 Cu o manta d'aur el se ascundeă.
 Către căpitanii ce îl înconjoară :
 — Dragii mei ! iertați-mi astă lăcrămioară !
 E o slăbiciune de care roșesc
 Toți câți au un suflet tare, bărbătesc ;
 Însă sunt minute când natura cere
 Dela cel mai tare partea-i de durere...
 Astăzi pot să număr mai la nouă ani
 De când noi ne batem cu atâți dușmani.
 Este adevărul... am făcut, în lume,
 Neamului acesta cel mai mare nume ;
 Însă, ce-i mărirea fără de folos ?
 Ceea ce-i în noapte focul mincinos !
 Singura mărire nu-i destulătoare :
 Nu voiu foc de stele, ci voiu foc de soare.
 Câte mii de inimi moartea n'a 'nghețat ?
 Și în câte case dorul n'a intrat ?
 Țara este 'n lacrimi și se pustiește ;

Floarea tinereii câmpul învălește !
 Și în raza slavii unde strălucim,
 Văd, pe nesimțite noi ne mistuim.
 Astăzi fapta noastră orice luptă curmă ;
 Ea va fi lovirea cea mai de pe urmă...
 Astăzi este timpul ca să isprăvim :
 Sau Români ne pierdem sau Români trăim !

Moartea lui Mucav Căteș

inscrisă în P. N. N. N.

*Ua armăii. Tăpăii. în cugete și în
 Tăpăii și în Măști. Măști
 Acela. în uapto și Dănuș de vînduțe
 Șepșuș. Șepșuș și în Măști și în
 Șepșuș și în Măști și în Măști și în
 Șepșuș și în Măști și în Măști și în
 Șepșuș și în Măști și în Măști și în
 Șepșuș și în Măști și în Măști și în
 Șepșuș și în Măști și în Măști și în
 Șepșuș și în Măști și în Măști și în*

Autograf al lui Bolintineanu

(de pe un manuscris din colecția Academiei Române)

Astfel le vorbește... dar doi soli sosiră,
 Doi trimiși ai Bastei... Capii toți ieșiră.
 — Basta vă trimete ? spuneți ce dorește !
 Basta, iară Basta !.. nu mai isprăvește !
 — Ce dorește ? zice unul din calăi,
 Basta poruncește la vasalii săi !

— Să pornești îndată banda ta în țară,
 li răspunse celalt cu o vorb' amară.
 — Mergeți, zise Domnul, l'al vostru stăpân!
 Spuneți-i că nu e încă un Român
 Care să dea arma pân'a nu se bate!
 De-i bărbat, aice vie a combate!
 — Este timp!.. șoptește un ucigător,
 Celalt trage iute paloșul ușor
 Și c'o lovitură repede și tare
 Il împlântă 'n sânul eroului mare.
 Căpitanii iute sar și-l înconjor.
 Dar Mihaiu le zice: «Fraților, eu mor...»
 Spuneți Doamnei mele să nu se mârhească
 Și 'n iubirea țării fiii mei să crească:
 Când vor fi în vârstă să le spuie ea
 Că nu voiu răsbună¹⁾ pentru moartea mea;
 Numai pentru țară și neatârnare
 Sânul lor să simță sânta răsbunare!
 Iară voi, tovarăși, mie imi jurați
 Niciodată mâna cu străin să dați!»

La aceste vorbe cade 'ntr'al său sânge;
 Toat'a lui oștire cu durere-l plânge.
 Apele pe cale stau și se opresc;
 Păsările 'n aer triste ciripesc.
 Moartea cu-a ei mână fața lui atinge;
 Inima-i înghiață, vorba i se stinge;
 Iar viața-i mândră sboară către nori
 Ca mirosul dulce unei stinse flori.

1) Cuvânt format de autor, în loc de: răsbunare.

SAN MARINA

Între călătoriile ce a făcut Bolintineanu a fost și aceea prin Macedonia Macadonean de fel și el, a căutat să se apropie de sufletul fraților săi din ținuturile acelea și și-a căutat în viața și obiceiurile lor multe subiecte de inspirație. Poeziile sale de acest fel s'au adunat sub titlul de «Macedonele» și s'au publicat mai întâiu în ediția din 1865.

E vorba aci de viața unora din Românii Macedoneni, așa numiții Fârșeroți, cari duc o viață aproape nomadă: iarna merg spre câmpie cu turmele lor, iar vara se urcă pe munți.

San Marina astăzi are	Cei bătrâni cu albe plete
Sărbătoare de păstori	Cei dintâi la masă 'nchin;
O serbare	Hora pasă ³⁾
De plecare	Lângă masă
La Vardar ¹⁾ ce cură'n mare	De flăcăi și june fete
Alergând pe pat de flori.	Cu păr negru, cu alb sân.
Se întinde masă dalbă	Fluerele și cavale
Pe un plaiu, lângă Cătun,	Sună vesele cântări;
Cu smântână	Lângă mese
Dela stână,	Cete dese
Cu faguri de miere albă	De copii se joc pe vale,
Și cu vin dela Zeitun ²⁾	Ca 'ntr'un vis de desfătări,
Dintr'o mână 'n altă mână	Preoți binecuvintează
Cupa pregiurată 'n flori	Și atunci toți s'au mișcat
Trece plină;	De plecare
Beau, închină	Către mare;
Pentru țara lor română,	Turmele înaintează,
Pentru turme și păstori.	Toți cu totul le-au urmat

¹⁾ Fluviul Vardar se varsă în golful Salonic.

²⁾ Localitate vestită prin vinurile sale.

³⁾ *Trece*, formă verbală ce se întâlnește des la Alecsandri și la Bolintineanu. Azi e aproape dispărută.

Caii poartă în spinare Și pe cale mic și mare
 Corturi, paturi, așternut, Stă, mai cată către sat
 Toată casa, Cu plăcere
 Toată masa Și durere
 Și vestminte de 'mbrăcare, Și-i trimite fiecare
 Tot ce au, tot ce-au avut. Inc'un dulce sărutat.

Mumele în glugi, pe spate, Seara vine, și păstorii
 Poartă prunci cu păr bălaiu La pârau toți se opresc
 Sau mioare Și fac focuri
 Lânceoare... ¹⁾ Și fac jocuri
 Clopotele legănite Pân'ce visele-aurorii
 Sună depărtat pe plaiu. Peste ceana³⁾ lor plutesc.

Turma beagă²⁾, câinii latră, Astfel trece scurta viață
 Caii nechiază ușor ; De străini neatârnați,
 Mai departe Ca cocorii
 La o parte, Și ca norii,
 Sub o măgură de piatră, Când pecâmpuri de verdeață
 Cântă 'n fluer un păstor. Când pe munții cei înalți!

1) Slăbite, abia născute.

2) Behăește.

3) Formă particulară a lui Bolintineanu, în loc de : *geană*.

ALEXANDRU RUSSO

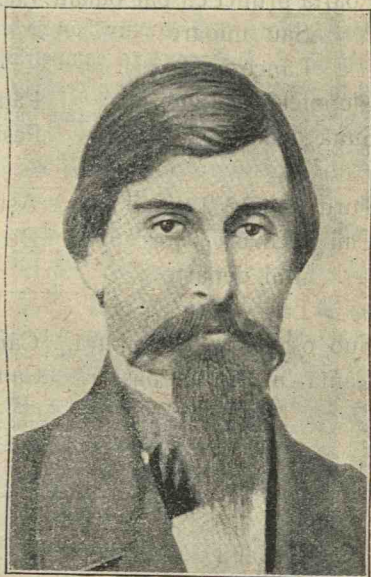
Avem puține date sigure despre viața acestui scriitor. Familia lui eră de fel din Basarabia, unde s'a și născut el; însă a trecut în Moldova pe la 1828. Numele adevărat al familiei ar fi fost *Donici*, iar *Russo* (devenit apoi *Russo*) eră o poreclă.

Născut pe la 1817, a studiat în Elveția; apoi, venind în țară, a luat parte la mișcarea tinerimei în 1848, ceea ce l-a silit să se expatrieze pentru câțva timp. În vremea acestui exil, călători și prin Transilvania, unde fierbea revoluțiunea. Inchis la Cluj de către Unguri, a scăpat de moarte ca prin minune.

Intors în țară, el a practicat advocatura, a publicat câteva articole prin reviste, dar a dus în genere o viață retrasă și modestă. Se pare că a fost director al ministerului lucrărilor publice în timpul cămăcamiei lui Vogoride.

A murit în 1859.

Scrierile sale s'au adunat de prin reviste și s'au publicat de d. P. Haneș în editura Academiei Române.

A. Russo

(de pe portretul din ediția publicată de Academie)

* * *

Russo a fost multă vreme foarte puțin cunoscut, mai ales în lumea scriitoare și cititoare de dincoace de Milcov, mai ales pentru

că a publicat puțin și numai articole în reviste și adesea semnate cu pseudonime. Astăzi, când s'au tipărit, probabil, toate operele lui, putem zice că merită a ne interesa de aproape de el.

Russo a scris mai multe articole critice și câteva compuneri literare, dintre cari unele în franțuzește. Intre acestea din urmă este și «Cântarea României», o mică poemă în proză a istoriei noastre.

Iată cum aprecia V. Alecsandri pe acest scriitor :

«Russo avea un spirit ager, cultivat... Scrierile sale au un caracter de originalitate locală, fiind niște tablouri ale epocii dela 1840.

«Alec Russo este unul din acei tineri cari au început și susținut lupta generației nouă în contra obiceiurilor ruginite a societății vechi. El avea mult spirit, mult talent, dar, din nenorocire, scria mai bucuros în limba franceză, pe care o cunoștea bine.

«Al. Russo mi-a fost un bun și scump prieten și așa fi prea fericit de a-l face cunoscut compatrioților precum merită. Cât a fost el în viață, nu s'a gândit a cercă să ieie loc între autorii moderni din principate, deși avea destule cunoștinți și talent ca să se poată ridică cât de sus».

CRITICE

Sub titlul de «*Cugetări*», Russo a publicat în 1855 mai multe articole de critică, atacând unele obiceiuri ale societății în mijlocul căreia trăia și apoi stăruind mai ales să arate eroarea diferitelor sisteme de gramatică și de limbă ce se iviau pe acea vreme. Atacă în deosebi teoria lui Heliade, care dădea limbii o înfățișare ce o apropia de cea italiană ; atacă mai vehement etimologismul Ardelenilor, susținând că ei fac o limbă artificială și că s'au depărtat chiar de felul de a scrie al începătorilor acelei secoli, Petru Maïor și Șincai, cari scriau românește ca și cronicarii.

Pentru noi Români studia¹⁾ antichității este o studiu de neapărată nevoie ; însă nu vra să zică să luăm Românilor limba și literatura, ca s'o schimonosim într'un *jargon* fără originalitate. În antichitatea romană stau arhivele noastre ; arhiva nașterii, a instituțiilor fundamentale a societății și arhiva limbii, dar într'o măsură istorică. Să studiem, iar nu să prefacem, pentru căci un

1) Formă particulară unor scriitori moldoveni, în loc de *studiu*.

lucru peste fire ; lumea merge înainte și nu se poate întoarce ; fiul nu poate fi tată sau frate părintelui său ; de aceea trebuie să rămânem Români, iar nu Romani. Anticitatea romană merge pentru noi până la punctul acela care leagă lumea veche cu cea nouă ; o mai departe pășire se chiamă împresurare și ar fi tocmai ca și când am legă un om viu de trup mort. Mai cu cale și mai logic ar fi, dar, în dragostea noastră de latinism, să lepădăm limba română și să luăm limba latină și prin urmare să schimbăm pantalonul și surtucul pe togă, să ne chemăm *Cincinnatus* și *Brutus* în loc de Costachi și Dimitrachi și să cerem înapoi stăpânirea lumii de odinioară.

Răul n'ar fi fost mare, dacă oamenilor cu sisteme limbistice le-ar fi plăcut a produce numai gramatice și sisteme ; răul este că au scris multe și de toate după visurile gramaticale. De se mărginiă în sintacse, în ortografie, limba putea să scape la largul ei, să-și plămădească după nevoie și sporul ideilor, cuvintele și vorbele, fără a trece prin patimile de față... Dar gramerianii ¹⁾ pe lângă fiecare sintacsă au alăturat, cum s'au zis, producțiile lor și câte un lecsicon de cuvinte ideale care fac din limba de astăzi o amestecare foarte curioasă la auzire și mai curioasă la analis. Cum sare peste un șanț toată turma când a sărit o oaie, asemenea o turmă de copii, aprinși de focul lui Apolon și însuflați de flacăra muzelor, s'au aruncat după producători spre a *concherà* (tot sil român) templul gloriei și a imortalității ! Ne este milă de cetitori, altminterea am încărcă câteva coale de cuvinte culese în potopul cuvintelor străine ce îneacă literatura, cuvinte care n'au nici o noimă, nici rudire cu ideia pe care autorii vor să dea la lumină. Mulți din scriitorii

1) Formă apropiată de franțuzește ; astăzi zicem : *gramaticii* sau : *scriitorii* ori *autorii de gramatică*.

de astăzi, autori sau poeți, și-au pus gloria nu a traduce o idee oarecare într'o limbă înțelegătoare, ci a înăduși, a spărie și a câștiga mirarea păcătoșilor români cu cuvinte cât mai strălucite și mai sturlubaticice.

Iert copiii cari au călcat pe urme rele și au ridicat astă literatură țigărită și șonțită, fără noimă, fără cap și rădăcină: îi iert și-i putem jăli, căci strădania lor, talentul pentru cei care ar fi putut avea talent, se acufundă de pe acum în uitare. Puține file, puține linii și puține glorii contimpurane vor rămâne. Cei mai norociți se vor ascunde în colbul bibliotecelor, și din când în când câte vre-un anticar sau vre-un bibliofil a da la ivală, peste vr'o 50 ani, câte o filă ca o *hinezărie*¹⁾; dar pe grameriani nu-i iert; sistemele lor toate au început cu vânarea cuvintelor străine și au agiuns a pune alte cuvinte străine în loc, sub cuvânt că limba română fiind izvorită din cea latină, este de nevoie ca cuvintele să fie latine. Judecata pare a fi dreaptă la întâia vedere, însă îi mai mult o părere decât un adevăr. Dacă ar fi ca limbile să urmeze după acest pricip, apoi, cum am zis adinioare, să ne întoarcem la limba mamă: toate limbile din lume, vechi sau nouă, se cobor dintr'o singură limbă primitivă. Sau filologii români nu cred bibliei și științei filologice, cari au străbătut și strecurat toate limbile globului, sau, în ipoteza rezonementului dumilor-sale, ar trebui ca lumea întreagă să aibă numai o limbă, și sim feluritele limbi a Europei, a Asiei, etc. să se înece din purism în purism în limba primordială a omenirii.

1) *Chinezărie.*

A M I N T I R I

«Amintirile» lui Russo, publicate în anul 1855, sunt compuneri cari arată talentul literar al autorului. Scrise într'o limbă românească curată, dar adesea împestrită cu forme dialectale, ele pierd câteodată farmecul naivității prin aluzii la discuție de limbă și de gramatică. Dăm aci începutul primului capitol.

I.

De ce oare, cu cât ceasurile, zilele și anii se înmulțesc asupra lui, cu atât mai mult omul se uită în urma sa și din căutătură în căutătura, se oprește cu plăcere la cele mai depărtate aduceri aminte, aducerile aminte a tinereții și a copilăriei? Nu-i soarele frumos și astăzi? păsăruicele nu cântă aceleași cântece voioase sau jalnice? frunzele nu au același freamăt? pădurile nu înverzesc ca odinioară? florile nu au același miros, câmpiile dulcile privesți duioase ce aveau? mișcarea vietăților alinitu-s'au? Nu: dar nici un soare nu lucește mai frumos, nici o florică nu are dulce miros, nici un fluer pe coasta dealurilor nu răsbate, nimica în lumea de față nu are asemănare cu florile și cu soarele zilelor văzute prin aducerea aminte. Vântul ce băteă atunci, lacrimile ce se vărsă se uit; din zilele trecute au rămas în închipuire un soare deapaururi cu raza strălucitoare și un miros neșters.

Are dreptate aducerea aminte: nimic nu poate fi pentru om mai frumos decât trecutul, căci trecutul e tinerețea și tinerețea este fericire!... fericire de a crede în toate pasările ce zboară, fericire de a crede în frumosul și în bunul, fericire de a nu se îndoii de cinste și de multe, fericire de a nu gândi la nimica, de a nu ști ce este viața și ce neagră prăpastie este sufletul omului...

Când se întoarce gândul spre zilele tinereții, inima stă nehotărâtă ce va povesti deodată; bătaia ei dintâiu

simțită, îmbătătoarele șoapte, plimbarea încântătoare umăr de umăr printre florile ce nu se zăria în acele minute, dar care acum resar și împodobesc suvenirul, voiniciile ce își făgăduia, patriotismul înflăcărat, visul măririlor căpătate prin osteneală, vrednicie și fapte mari, binefacerile ce se pregătia a revărsa pe lume ca un soare luminos și roditor? — lucruri ce se schimb toate încet câte încet în ceva cu totul dimpotrivă; la unii, bătaia lui Dumnezeu! nici nălucirea visurilor acelora nu mai este!

Din multele dulci ochiri a tinereții și a copilăriei două s'au tipărit în inima mea, verzi și vioaie, crescând iarăși, an câte an, ca mlădițele copacilor; primăvara mi le aduce, pe când dă frunza, pe când fluturii încep a se giucă, când trandafirii îmbobociți se deschid, când soarele încă desniardă și nu arde, când de pe porumbei pică ninsoarea mirositoare. Una din ele, zâmbind în ceriul trecutului, cine nu o știe?... cine nu a avut optsprezece ani, cine nu s'au uitat la lună și nu au vorbit cu stelele? A doua aducere aminte ce iarăși, ca toate aducerile aminte, dulce lucește între flori și raze aurite, este un sat frumos, rășchirat între grădini și copaci pe o vale a codrilor Bâcului, cu un păr mare în mijloc. De sunt mulți și nu știu poate de codrii Bâcului, (căci de lungă vreme nu se mai vorbește în Moldova de ei) și mai mulți vor fi care nu știu ce însemnează părul din mijlocul satului. Codrii eră odată așezare de apărare ca plăieșia munților, salbă de zmarand a Basarabiei, precum Basarabia eră cuibul răscoalelor din țară, moșia acelor Novaci de răul cărora urdiile tătărești nu se putea înturna în Bugeag cu prada din Țara Leșească, și cuibul voinicilor din cântecele vechi. Codrenii eră mândri și nu purtă numele nașilor lor. Cântecele zice:

S'au aflat la Movilău

De Codreanu cel rău!

Părul din mijlocul satului eră odinioară; când divanul sfătuiă satul, când locul unde poposiă voinicelul străin până a nu-și găsi gazdă, când locul jocurilor ale băieților, când spitalul unde zăceă bolnavii nevindecați, părăsiți în sărăcia lor de toți și de neamuri! Balada lui Donciu spune:

Sub cel păr mare din sat

Zace Dănciu într'un pat;

Și de mult zace, măi frate,

Nouă ani și jumătate

Și nouă de vară

Și nouă de primăvară;

Pe de-o parte carnea- cade,

Pe de-o parte vermii-l roade.

Neamurile l-au uitat!

Toată lumea l-au lăsat!

Numai soră-sa Stăncuța,

Numai soră-sa drăguța,

Nici l-au uitat, nici lăsat,

Nouă ani că l-au căutat

Pernele că i-au mutat

Când la umbră, când la soare,

Când la cap, când la picioare,

Când la d'albe brațișoare.

De ce vorbesc de părul satului? Vântul primăverii au bătut; peste dealuri, peste văi, peste ani dorul leagănului mă agiunge; spre codru mi se întorc ochii și zăresc umbra părului copilăriei mele, care își întinde ramurile ca niște brațe și își scutură florile pe inima mea ca o ploaie răcoroasă. Părul cu locul bătut pînă la regiurul de vitele satului lui ce singure astăzi mai țin divan; curtea boierească, ocină strămoșească ce nu se mai află, albind pe troscotul verde al ogrăzii mari și întinse; livada din dosul curței, biserica cu ținterimu pestriț de iarbă lungă, de sulcină aurită și de cruci negre; cumpăna fântanei dela poartă, aninată de răchita crengoasă; toate trec dinaintea mea, vii și în mișcare.

Iată pădurea unde alungam mierle, cireșul sălbatic unde mă băteam cu țărănașii; iată colo, colo în depărtare, în zarea luncei, pe deasupra pârlazului țiganca cu desagii, o stahie uscată prietenă cu *mama pădurii*, ce vine să ieie băieții, umbre ce mă fac să resar și acum deși îmi râd încet și cu iubire. Cât de dulci sunt amintirile bătailor de inimă, cât de învăpăioase sărutările tinereții înflorite; însă nu desfătează inima, nu descânt durerile lumii, nu mângâie de înșelăciunile vieții ca dulcele soare a copilăriei, alinit prin depărtare, ca soarele ce se vede prin ceață subțire.

Dar serile satului meu, când luna se ridică asupra părului și cumpăna fântanei se pareă un cocostârc cu pliscul întins... ce sări senine! Intr'amurgul se apropiă cărdurile aducând miroasele câmpurilor cu ele, turmele de oi sbierând cu ciobanii fluerând; focurile se aprindea dinaintea caselor; fumul stuhului se împrăștiă în văzduh cu mirosul teilor ce veniă dela pădure; moșnegii spuneă de Turci și de Tătari, de moșul Adam cu barba până în brâu, de Ileana Cosinzeana, de frații de lună, de lupte și de năvăliri: vedeam în lună chip de om rănit, culcat pe un pat frumos de scoarțe și de lăicere, și sângele holborosind îi pică alături într'un ciubăr spart; iar pe fratele ucigaș osândit din porunca lui Dumnezeu, până se va umplea ciubărul, a bea sângele nevinovat ce nu încetează a curge dela începutul lumii. Auziam picătura sângelui; zăriam frații amândoi, unul lungit, al doilea cu capul plecat și cu părul sburlit. De atunci nu m'am uitat la lună vreodată fără a-i vedea.

CÂNTAREA ROMÂNIEI

«Cântarea României» este, de sigur, cea mai interesantă lucrare a lui Russo. Multă vreme s'a discuta asupra paternității acestei scrieri.

Publicată pentru prima dată în anul 1850 într'o revistă ce ieșea la Paris, «România viitoare», ea a apărut fără nume de autor, ci numai cu o simplă notiță semnată de Bălcescu, care spune că e un manuscris găsit în biblioteca unei vechi mănăstiri. În 1855 scrierea apare din nou în revista «România literară» din Iași sub numele lui A. Russo. O publică a treia oară Odobescu printre scrierile lui Bălcescu în 1887. Pe la 1863 s'a început discuțiunea în privința autorului acestei opere. Astăzi este stabilit că ea a fost scrisă în franceză de Russo și tradusă de Bălcescu în românește; apoi tradusă din nou și publicată de Russo. Aci se dau câteva paragrafe din textul românesc al lui Russo.

1.

Domnul Dumnezeuul părinților noștri înduratu-s'au de lacrămile tale, norod nemângâiet, înduratu-s'au de durerea plămăilor tale, țara mea? Nu ești îndestul de smerită, îndestul de chinuită, îndestul de sfâșiată? Văduvă de feciorii cei viteji, plângi fără încetare pe mormintele lor, precum plâng și jălesc femeile displetite pe săcriul mut a soților.

8.

Pentru ce tresari? Trupul ți se topește de slăbăciune, și inima ți se frământă cu iuțeală... Cetit-ai oare în cartea ursitei?... Aerul mișcă turburat, vântul dogorește... Îngerul peiri arătat-ți-s'au? Noptile tale sunt reci, visurile turburate ca valurile mării bătută de furtună... Ce-ți prevestesc?

9.

Privește la miază-zi, la miază-noapte, popoarele își ridică capul, gândirea se ivește luminoasă pe deasupra întunericului. Gândirea, duhul dumnezeesc ce zidește și credința ce dă viața... Lumea veche se prăvălește și pe a ei dărâmături slobozenia se înalță!... Deșteaptă-te!

22.

Vântul dela miază noapte bate cu furie... Ceriul se întunecă... pământul se cutremură... în patru unghiuri a lumii se văd înălțându-se stâlpi de flacără învăluită în nouri de fum... Se aud armăsarii nechezând, turmele mugind, sgomote de cară și o larmă îngrozitoare de glasuri de tot felul. Limbele se amestecă și oamenii nu se mai pot înțelege... popoarele se grămădesc și se îndeasă unele peste altele... d'abiă urma unora de pe pământ s'au șters, altele au năvălit în locul lor... Pare că ziua d'apoi a lumii ar fi sosit... scârșniri de dinți, gemete și țipete de moarte se mai aude... noroadele dau năvală peste noroade și oamenii peste oameni... Pustiirea pășește înainte și în urma lor... dreptatea stă în jaf... legea în sabie, noaptea cu beznele sale au cotropit omenirea... sângele curge pârae... focul mistuește ce scapă din sabie... și moartea săceră pământul... întunericimea se îndeasă și mai mult... tot neamul omenesc se frământă și se zdruncinează... Urgia Domnului... dreptatea dumnezească trece pe pământ pustiind!...

.

62.

Deșteaptă-te, pământ român, birue-ți durerea, e vremea să ieși din amorțire, seminție a domnitorilor lumii!... Aștepți oare spre a învia ca strămoșii să se scoale din morminte?... Într'adevăr, într'adevăr ei s'au sculat și tu nu i-ai văzut... Ei au grăit și tu nu i-ai auzit... Cinge-ți coapsa ta, caută și ascultă... Ziua dreptății se apropie... toate popoarele s'au mișcat... căci furtuna mântuirii au început!...

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Născut în 1817, învătă mai întâiu în casa părintească și într'un pensionat francez din Iași. În 1834 plecă, cu fiii Domnitorului Mihail Sturdza, la Lunéville (Franța) și apoi la Berlin, unde făcui studii serioase. Fiind încă la studii, scrise un articol despre *Limba și literatura română* într'o revistă germană și două lucrări istorice în limba franceză: despre *Țigani și Istoria Valahiei, Moldaviei și a Valahilor de peste Dunăre*. În 1838 se întoarse în țară, iar în 1840 întemeiă revista *Dacia literară și Arhiva Românească*. În 1843 fu numit profesor de istorie la Academia Mihăileană și deschise cursul său prin acea cuvântare care a rămas clasică. În aceeaș vreme scoase împreună cu Ioan Ghica, V. Alecsandri și Costache Negruzzi revista *Propășirea*, care, ștergându-i-se de censură titlul, a rămas numai cu numele de *foaie științifică și literară*.

Luă parte la mișcarea din 1848, năbușită de Mihail Sturdza.

După aceea se ocupă de literatură: în 1852 apar cronicile Moldovei; în 1854, *Album istorico-literar*; în 1855, colaborează la *România literară*; dar îndată intră cu putere în mișcarea politică, redactând *Steaua Dunării* (1855—1859).

În propaganda pentru unirea țărilor, el joacă rol de căpetenie, ca jurnalist și ca deputat în divanul ad-hoc. Prin stăruințele lui,

Kogălniceanu la 18 ani
(de pe portretul publ. în broșura
«Unirea» 1909).

partida națională căpătă casarea primelor alegeri și adunarea unui nou divan trimis de o alegere nouă și partizan al unirii. Lucră apoi pentru unirea definitivă a țărilor sub Cuza.

În timpul acestui Domnitor, el ca prim-ministru își legă numele de două mari acte : secularizarea averilor mănăstirești și improprietărea țăranilor.

Sub domnia principelui Carol, luă parte la toate actele principale ale vieții noastre politice ; iar momentul cel mai însemnat din această parte a activității sale este în vremea războiului din 1877—78 și în vremea Congresului din Berlin. Eră atunci ministru de externe și fu trimis ca delegat al României împreună cu Ion C. Brătianu.

Kogălniceanu în 1877
(de pe un portret)

Amândoi se prezentară și susținură drepturile statului nostru în fața congresului.

Membru al Academiei din 1868, Kogălniceanu se ocupă cu studiul istoriei de câte ori trebile țării îi dădeau răgaz și cu câteva luni înainte de a muri, citi cu ocazia jubileului Academiei o interesantă lucrare despre liberarea Țiganilor, improprietărea țăranilor și alte chestii la a căror rezolvare contribuise ca om politic. Muri în 1891.

* * *

Kogălniceanu a dat cea mai mare parte a vieții lui politice și oratoriei ; totuși și în mișcarea literară el a avut — în anumite momente — un rol însemnat.

Să notăm că, încă de tânăr, a atras atenția lumii științifice streine asupra poporului nostru, asupra limbii românești și asupra puținelor produceri ce ieșise la iveală în literatura română. Întors în țară, toată vremea dintre 1838 și 1856 el și-a dat-o mai mult literaturii. Autor a câtorva nuvele și a câtorva piese de teatru, localizate sau traduse, el a fost mai ales istoric și critic literar. Critica lui urmăria desvoltarea producțiilor românești în spirit ro-

mănesc, prin înlăturarea traducerilor și imitațiunilor după streini. El a fost cu Alecsandri și cu Const. Negruzzi, un factor de căpetenie în activitatea culturală din epoca 1838—1848. Pentru istoriografia noastră el e și mai însemnat, fiindcă a cerut chiar la deschiderea cursului său o metodă cât mai serioasă, arătând exagerațiunile istoricilor ardeleni. Publicarea letopisetelor și documentelor din «Arhiva» a însemnat un pas mare în dezvoltarea cercetărilor istorice.

Iată cum caracterizează d. Xenopol în discursul său de recepție la Academie figura acestui mare bărbat :

«În decursul întregii sale vieți, Kogălniceanu a urmărit o singură idee : înălțarea neamului său. În slujba acestui patriotism neînduplecat, el puse o putere de cugetare, o bogăție de mijloace și o încordare a voinței, cum rar numai se pot întâlni îmbinate în aceeași ființă. În puterea acestor însușiri s'a putut el înălța așa de sus în sânul unei generațiuni, pentru care iubirea de țară și jertfirea spre binele obștesc erau hrana obișnuită a sufletului. A fost un stâlp al țării, întruparea cea mai minunată și mai caracteristică a minții românești, cristalizată în geniala lui natură. Vesel și glumeț, bun și chiar blajin în relațiunile sale private, la treabă devenia aspru și serios, stăruitor și energic. Știa să facă deosebirea între omul ce aparține lui și omul ce aparține țării. Înzestrat cu o mare bogăție de idei, totdeauna alimentată prin un studiu neîncetat, el posedă talentul minunat de a se cobori cu ușurință din sfera cugetării către lumea realității, precum și de a închegă în idei bogata varietate a faptelor. De aceea fu el tot atât de mare legislator pe cât și orator neîntrecut. Deslătarea lui de munca obositoare a carierei politice o găsiă în sfera frumosului, în cetirea autorilor mari și în contemplarea creațiunilor artei. În concepțiune, adevărul ; în gust, frumosul ; în fapte, binele ; iată în rezumat viața lui Mihail Kogălniceanu.

«A murit, căci a trebuit să plătească birul neînduplecat al naturii ; a lăsat însă după el o mare đungă de lumină, și generațiunile viitoare vor întâlni pretutindenea numele său alipit de tot ce s'a făcut mare și însemnat, în marea și însemnata epocă a regenerării noastre».

Reminiscențe

Acum am să am împlini încurcarea,
de când existința politicii a
României și a recunoscut într-un
chip solemn, și și a proclamat
prin voia ^{prezentei} noastre, în
numele nostru, în numele
nostru, în numele nostru, și mare
partea a la Europa, Actul interna-
țional, Convențiunea din 11/9
august 1858, care îndreptățește
cu încredințarea liberă și
neînfrântă acțiunea de adevărată
proprie și să asigurăm
prosperitatea noastră.

Și în toate aceste Românii
așezate să înșiși pe lași.

De unde vine real?

Radical la țara prin vechi
unanimă a la ambele Adunări
elective, încrem în drept de a

Autograf al lui Kogălniceanu

(Începutul proclamațiunii Domnitorului din 1864, redactată și scrisă de Kogălniceanu. De pe colecția de documente privitoare la lovitură de stat publicată de V. M. Kogălniceanu).

LITERATURA ÎN PRINCIPATE ÎNTRE 1830 — 1840

În anul 1845 Kogălniceanu publică într'un volum poeziile lui Hrisoverghi. În prefața ce precede colecțiunea, el povestește viața acestui tânăr poet și îi apreciază—exagerându-i meritele—activitatea literară. Din această prefață se reproduce mai jos partea care caracterizează starea literaturii din principate între 1830—1840.

Literatura în Moldova, pe atunci deabia începuse a reinvia, dar slabă, neînsemnată și alcătuită numai din proaste traducții, sau imitații, și mai rele încă, de originaluri străine; poezia era mai mult în formă, în cuvinte decât în idei. Mitologia părajinită, afectația, și conțetele ¹⁾ italienești era de modă; la fieșcare rând a compunerilor din vremea aceea nu găsește decât muze și iar muze, Apolon, Orfeos, Belona, când Mars când Aris, Aheron, Dafnis, Tirsis, și toți zeii din Olimp și Tartar. Toate acele compuneri era ode imitate, versuri anacreontice, imne, fabule și mai ales sonete, felul de poezie favorit a Orfeilor care ne asurziă urechile pe atunci ²⁾. În Țara Românească, poezia avea mai multă nervă ³⁾ și începuse a se îndreptă după gustul național; multe bucăți de o adevărată poezie se și publicară de Văcărești, Eliad, Cârlova; cele întâiu încercări ale lui Alexandrescu ieșiseră de asemeni de sub tipar și vestia Românilor un mare poet. Dar, din nenorocire, scrierile lor sau nu pătrunseseră încă în Moldavia, sau era cunoscute numai de un mic număr de cititori; Milcovul este o stavilă destul de mare, care încă astăzi oprește sau cel puțin întârzie sloboda trecere a rodurilor duhului din

¹⁾ *Concetti*, fel de exprimare manierată în care autorul vrea să scoată efecte mai mult din vorbe decât din idei.

²⁾ Aluzie la literatura ce făcea cu deosebire Asachi în *Albina românească*.

³⁾ Nerv.

o țară în alta. Publicul nostru dar nu cunoștea decât pe autorii moldoveni, cari, din pricina mediocrității lor, lăsă pe cetitor rece, căci nu avea nimica cu ce să-l intereseze.

UNIREA PRINCIPATELOR

Se știe că divanurile adhoc erau convocate, în urma hotărârii Congresului din Paris, ca să se pronunțe asupra chestiunii unirii țărilor și altor chestiuni constituționale. Se știe asemenea că adunările ambelor țări au votat unirea. În adunarea moldovenească au fost două voturi *contra*: al episcopului Nectarie Hermeziu și al lui Alecu Balș. După ce Balș a citit propunerea sa în ziua de 7 Octombrie 1857, Adunarea a decis că n'o poate lua în considerație, de vreme ce e semnată numai de 2 membri. Cu toate acestea Kogălniceanu a socotit că e nevoie să se spună câteva cuvinte și rosti discursul ce urmează e o pledare entuziastă pentru unire. După această cuvântare, unirea s'a primit cu 81 voturi fiind *contra* 2.

Mulțumesc Adunării, sau mai bine zicând să se feliciteze Adunarea de dovada de nepărtinire ce au dat astăzi, învoind onorabilului deputat de Putna și Prea sfințitului locotenent de Roman de a-și exprima opiniile liber și neîmpedicat, cu toate că pentru propuneri și amendamente art. 60 din regulament cere ca, spre a fi ele primite la cetire, trebuie să fie ele sprijinite cel puțin de cinci membri.

Propunerea onorabilului deputat de Putna însă în toată Adunarea n'au găsit decât un singur sprijinitor, și adunarea totuș au învoit cetirea acestei propuneri și înscrierea ei în protocolul zilei.

Mulțumesc, și felicitez adunarea. Noi astăzi am dat dovadă că suntem demni de libertatea ce Europa ne-au recunoscut, de a ne rosti dorințele și trebuințele.

În toată această adunare, însuflețită de o singură simțire, de o singură dorință, asigurarea naționalității noastre, două singure glasuri s'au găsit, cari voesc a merge în *contra* voinței nației, în *contra* voinței lui

Dumnezeu, cerând păstrarea statului quo, și prin urmare a nămolului de nenorociri și de abuzuri, care-i formează trista istorie, și cu toate acestea adunarea, puind de o parte restricțiile regulamentului său, au învoit ca astăzi toată opinia, fie cât de anti-națională, cât de singuratică, să se exprime liber și neîmpedicată în fața țării, care o va descuii înțată, în fața Europei care, o va judecă.

Libertate pentru opinii, respect pentru persoane. Aceasta este linia de purtare care ne însuflă astăzi, care trebuie să ne însufle totdeauna.

După ce însă am ascultat opinia DD. Locotenentului de Roman și a deputatului de Putna, să-mi fie iertat acum de a-i întâmpină. Și întâiu încep cu părintele de Roman. Prea sfinția sa au rostit o curioasă teorie, adică că este învoit a aveă între patru ochi o opinie și în public o altă opinie. Intre alte cuvinte, alt om sunt, alte lucrez în patru ochi și alt om sunt și alte lucrez în public; că în patru ochi am o iscălitură și în public am o altă iscălitură.

Teorie curioasă, descuii înțată de morală în gura fiecărui om, descuii înțată de religie mai ales în gura unui preot. Socot că părintele de Roman singur va recunoaște ușurătatea expresiei, sub care au voit a ascunde apostazia sa politică.

Vin acum la D. marele logofăt și cavalier Alecu Balș. D-lui în loc să vie a ne vorbi ca deputat al țării, singurul titlu care ne dă drept de a vorbi aicea, ne-au rostit opinia sa ca proprietar de 80.000 fălci pământ. Mare avere, frumoasă avere; nimenea din noi nu o are.

Insă este cinevă care o are înzecit mai mare decât d-lui deputatul de Putna. Acesta este unu oare cine, care se numește țară, acea țară care o reprezintează această adunare. D. deputat ne zice că are 80.000 fălci.

Ei bine, noi Adunarea avem mai mult decât chiar 800.000 de fălci, căci înfățișăm țara.

D. deputat ne zice că țara de abia a ieșit din agonia relelor trecutului, și apoi ca singură tămăduire cere urmarea lor, adică păstrarea statului quo, numai păstrarea privilegiilor și imunităților și a tuturor consecvențelor care aduce după sine privilegiul nesprijinit de putere; dumnealui însă știe singur cum se păzesc în țară privilegiile obștești și privilegiile particulare; avem dinaintea noastră soarta privilegiților.

Un rău pierde jumătate din puterea sa, când îi cunoașteam origina. Răul țării noastre ni-l spune istoria, ni-l spun suferințele poporului. Fiecare pagină din analele noastre să o stoarcem și va curge sânge și lacrimi. Răul țării noastre ni-l spune glasul poporului prin un proverb: «Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor!» Onorabilul deputat de Putna, singur în aceeaș adunare, singur în țară, care saltă de entuziasm, a cărei inimă bate ca a unui unic om pentru drepturi, pentru naționalitate, pentru unire, care numai ea ne poate asigura și drepturile și naționalitatea, singur vine și ne zice că nu voește să fim alta decât aceea ce am fost; adică călcați în picioare de toate neamurile, în-genuchiați în slăbiciune, atacați de gangrena corupției, înglodați în gunoiul abuzurilor.

Însă aceasta nu va fi. Timpul au sosit ca vechea proorocie a eroului patriei noastre să se îplinească.

Sunt acum trecuți 350 ani de când Ștefan-cel-Mare, pe patul morții și văzând norii ce amenință existența țării noastre, chemă pe mitropolitul, pe consilierii săi și pe fiul său Bogdan și-i îndemnă singur el, care de 40 ani ținuse sabia în mână tare și neînvinsă și îndemnă ca să încheie o capitulație cu Înalta Poartă, capitulație onorabilă și închizășluitoare ființei noastre ca nație, ca stat.

«Iar dacă dușmanul vostru v'ar prescrie condiții ru-
 «șinatoare, sfârși el, atunci mai bine muriți prin sabia
 «lui, decât să fiți privitori împilării și ticăloșiei țării
 «voastre. Dumnezeuul părinților voștri însă se va îndura
 «de lăcrămile slugilor sale, și va sculă dintre voi pe
 «cineva, carele va așeză iarăș pe urmașii voștri în li-
 «bertatea și puterea de mai înainte».

Prorocia acum se împlinește. Uitați-vă, acei ce nu
 voiți a crede, la spiritul național, care astăzi însuflă
 cinci milioane de Români, și spuneți dacă acest mare
 cineva, dacă țara întregă nu este sculată, și nu este
 vrednică de a fi iar o nație. Drepturile noastre eră căl-
 cate, naționalitatea eră ca și îngropată; când din mij-
 locul furtunilor, răsboaielor, se ridică curcubeul păcii,
 când noul Lazăr, poporul românesc, adormit de trei se-
 coli într'un somn toț atât de adânc ca și moartea, noul
 mântuitor, Tratatul de Paris, vine și-i zice «scoală-te și
 vin după mine» și Lazăr, și poporul românesc se scoală,
 își aruncă giulgiurile de pe dânsul și se arată nație tă-
 nără, plină de viață și plină de viitor.

Și tocmai în acest minut, oameni ai trecutului, ve-
 niți să ne faceți lauda trecutului, veniți și vă încercați
 să puneți o slabă stavilă căii unei nații; vă refuzați de
 a crede în predicția eroului și sfântului nostru! Prote-
 stați încontra Unirei. O cred. Unirea este pentru țară,
 și D-voastră nu voiți nici țară, nici nație,

Fraților, onorabilul meu amic Hurmuzachi v'a des-
 voltat toate considerațiile care ne face o lege ca să
 cerem și respectarea drepturilor seculare ale Principa-
 telor, și Unirea și Prințul străin și toate celelalte dorinți,
 cuprinse în propunerea mea. Trebuie să le repet și eu
 acele zise și rezise? Nu le simte toată inima, nu le ju-
 decă toată mintea? Nu ne-o spune îndestul legea fie-
 cărui popor ce voește a fi?

Însă nu mă pot opri de-a vă arată și simțirile po-

porului acel ce nu știe a ceti, nici a scrie, acel care, ca oameni ai naturii, nu știe a spune decât ceea ce simțește. Să fim stăpâni în țara noastră, zicea un onorabil deputat pontăș, să unim Moldova cu Muntenia, să tragem ca împrejurul unui loc sterp un gard mare și sdra-văn; locul numai să fie închis, și în curând, fără a fi chiar arat, fără chiar a fi semănat, vor veni vânturile, vor veni păsările cerului, și vor aduce semânță și de flori și de copaci; în curând ici, colo va răsări câte o floare, ici colo câte un copăcel; copacii vor crește și la umbră sub copaci vom mirosi florile, și vom avea o livadă mare și frumoasă; în copaci vor cânta păsările, și la umbră se vor înveseli oamenii, binecuvântând pre Dumnezeu și pre Impărați.— Iată, Domnilor de Roman și de Putna, cum sătenii, cum noi, cum poporul, cum tot ce simte și voește un viitor pentru copiii săi, pentru nația sa, înțelege Unirea. Inima poporului nu se înșeală nici odată. Să ascultăm, fraților, inima poporului nostru; să ascultăm glasul și interesul nației noastre, care ne strigă neîncetat: Unire și Unire.

Să gândim că astăzi este ziua cea mai mare din veacul nostru, că astăzi nu numai că scriem, dar facem istoria țării noastre.

Cât pentru propunerea D. deputat de Putna, să-i împlinim până la sfârșit cererile sale: să se puie la acte.

OPERA GENERAȚIUNII DELA 1848

Tipărind a doua edițiune a Letopisețelor în anul 1872, Kogălniceanu pune în fruntea primului volum o prefață, din care s'au extras pasagiile ce urmează. Aci el își propune să arate care a fost rolul generației românești dela 1848, din care făcea parte și el. Cu acest prilej, el înfățișează într'un tablou fazele principale, momentele cele de frunte ale trecutului nostru. Deși are pe alocurea fraze declamatorii, în total este scris cu multă căldură și cu mult simț istoric.

În istoria popoarelor lumii moderne, cu deosebire demnă de toată mirarea este soarta națiunii române! Din început înconjurată de puternici vecini, în luptă seculară cu ei, supusă apoi și sfâșiată în mai multe trunchiuri, nu odată ea a fost pe marginea prăpăstiei, nu odată existența și chiar numele său au fost în ajunul de a fi șterse din cartea omenirii; și, fapt curios, tocmai în acele momente de durere, când fiii ei cei mai energici, cei mai plini de credință în vitalitatea ginteii române desperau, tocmai atunci Provedința luă de mână pe națiunea noastră, ca pe fiica iubită între fiicele cele mai iubite, o scotea din toate pericolele și o realță mai tânără și mai sdravănă decât fusese înaintea orei peirei! N'avem dar drept noi, Români, de a susține că la gurile Dunării de jos, nouă ni s'a dat o misiune de împlinit?

Se apropie 200 de ani de când — în mijlocul rebelurilor exterioare și civile, în mijlocul a tot felul de tiranii din lăuntru, sub cari apoi și-a pierdut și viața — Miron Costin, în 1677, scriind Letopisețul Moldovei, zicea aceste dureroase cuvinte: «*Ce sosiră asupra noastră aceste cumplite vremuri de acum, de nu stăm de scrisoare, ci de griji și suspinuri; și la acest fel de scrisoare gând slobod și fără valuri trebuiește; iar noi privim cumplite vremi și cumpănă mare pământului nostru și nouă!*».

Cincizeci de ani mai târziu, situațiunea devenise și mai rea; și bietul Ion Niculcea, aproape de a-și închide ochii, după o lungă viață plină de furtuni, strigă în marea sa durere: «*Oh! Oh! Oh! Săracă țară a Moldovei! Ce soartă de viață ți-au căzut! Cum a mai rămas om trăitor în tine, de mare mirare este, cu atâtea spurcăciuni de obiceiuri ce se trag până astăzi în tine, Moldova!*».

Când asemenea accente dureroase ieșau din pieptu-

ЛЕТОПИСЦІЛЕ ЦЪРІІ МОЛДОВІІ

изданае пентру дитяиі даге

DE

M. КОГЪЛНИЦЕАНЪ.

ТОМЪ II.

Нотри иерографиче а Брениарсар де М. Когълницеану.
Емант и иерографиче аз историче Националь де М. Когълницеану.
Карте пентру дескълекатла дитяи а Молдовей де Мирон Когъл.
Карте пентру дескълекатла дитяи а Молдовей де Непалай Когъл.
Думан Молдовейши иегад а-р де Виртуала Грегори Брени (1554—1594).
Артефициал Догоритлаи Мирон Когъл (1594—1601).
Londres

Іашиі
ЛА ТОАТЕ ЛИБРЕРИІАЕ.
1852.

Titlul primei edițiunii a Letopiseților lui Kogălniceanu
(de pe un exemplar din bibl. aut.)

rile bătrânilor noștri cronicari, fiecare din ei om de stat însemnat al timpului său — ei nu numai arătau durerile tristului secol în care trăiau, dar prevedeau și prevestiau viitoarele nenorociri ale țării: tăierea sau izgonirea ultimilor Domni români, secolul de fier și de tină al fanarioșilor, prefacerea orașelor dunărene în cetăți turcești, cedarea pe un timp a banatului Craiovei, pierderea până astăzi a Bucovinei și a Basarabiei, în fine mai mult decât iminenta ștergere a țărilor române de pe harta Europei!

Și cu toate acestea, după grozavul potop strălucește curcubeul reînscenării orizontului românesc! Marea revoluțiune franceză zice popoarelor, ca și Christ lui Lazăr: Sculați-vă! Numele lui Napoleon, ca în toată lumea, străbate și la Dunărea de jos! Simțimântul național renaște, Tudor Vladimirescu revendică drepturile nu numai ale țării, dar și ale claselor desmoștenite. El ia arma nu numai în contra fanarioșilor, dar și în contra boierilor sau a despuietorilor norodului, spre a întrebuișă propriile sale cuvinte. Revoluțiunea sa națională și tot odată socială, este sâmburele nu numai al revoluțiunii din 1848, dar și al actului de emancipațiune din 1864. Fanarioșii se izgonesc din domnia Moldovei și a Țării Românești. Pe urmă naște resbelul între Rusia și Turcia din 1828—1829. Pacea dela Adrianopole se încheie. Autonomia Principatelor se consfințește prin acest tractat într'un chip pozitiv. Domniile române, viageră și alese, după data străbună, se reînființează. Un guvern întemeiat pe anume legi și așezăminte, supus controlului Adunărilor obștești, înlocuește ocârmuirea desfrânată și distructrice a despoșilor streini; și ginta Română nu pierе!

Dar, nouă nenorociri vin să apese vechile colonii ale lui Traian. Protectoratul rusesc degenerează în Proconsulat. Domnii nu sunt decât niște locotenenți ai consu-

lilor Țarului. Tot simțimântul de naționalitate și libertate este interzis și înăbușit!

Revoluțiunea franceză din 1848 își află răsunetul — ca în toată Europa — în Iași și București! Inșă mișcarea este curând reprimată. Ocupațiunea turco-rusească vine în ajutorul reacțiunii din năuntru. Autonomia țării redevine un simplu cuvânt; garanțiile naționale și constituționale ale tractatului de Adrianopole se înlocuesc cu hidoasa convențiune dela Balta Liman, care este negațiunea a toată independența, a toată libertatea și legalitatea dinăuntru! Domnii nu se mai aleg de țară; ei se numesc în Constantinopoli, sau, mai bine zicând, în Petersburg.

Când prezentul eră atât de negru, iată și viitorul ce în 1852 ne așteptă. Principatele erau în ajunul de a fi luate de către Rusia ca zălog pentru cheia Sfântului Mormânt! Sub pretextul de a se ocroti Grecii ortodoxi, Românii ortodoxi aveau a-și vedeă țara ocupată de armile Impăratului ortodox, și dată pradă tuturor relelor resbelului!

.....

Ei bine, tocmai atunci, când națiunea renunță chiar la speranță, Franța, Anglia și Italia rădicau mânușa ce Rusia aruncase lumii civilizate. Resbelul Crimei naște! Drapelele puterilor aliate fălfăe pe zidurile sfărâmate ale Sebastopolei. In acelaș timp, o mână de Români se fac pelerinii și apostolii naționalității lor. Ei străbat în oficiurele presei și în cabinetele diplomaților; glasul lor ajunge până la tronurile Monarhilor, arbitrii lumii! Energia și elocvența lor devine stăpână opiniei publice și România este copilul de predilecțiune al Europei, precum fusese Elada în 1821—1828!

Pacea dela Paris se încheie în 18/30 Martie 1856. Românii sunt chemați de a se rosti înșiși ei în privința viitoareii organizațiunii a patriei lor; și înadinși trimiși

Areopagului European vin în București și în Iași, spre a ascultă glasul și dorințele unei națiuni deșteptată d.n mormânt!

Vântul libertății împrăștie norii negri de pe orizontul Dunării de jos. Ce mare, ce frumoasă epocă începe atunci! După secolii de despotism și de înjosire națională și socială, toate clasele poporului Român se întrunesc în Adunările-mume din 1857! *Frăția Românească renaște!* Pe aceleași bănci și pentru acelaș mare scop: *formarea statului Român*, se întrunesc într'o strângătură de mână Domni, boieri și săteni. *Atunci n'am mai avut a scrie istorie; am făcut istorie!*

.....

Dela 1859 până la 1864, ce n'am făcut? Alegerea unui singur domn pentru ambele principate; și, în curând, ca consecință, Unirea țărilor plină și întregă, secularizarea averilor mănăstirilor închinată și neînchinată; oborirea clacei (boerescul), împrăștierea țăranilor. Marea chestiune socială, care pretutindeni a costat sacrificii materiale colosale, ruina de clase întregi și șiroaie de sânge, în România se desleagă fără o picătură de sânge, fără ruina nimănui. Și apoi, egala îndrituire a tuturor claselor societății române; instrucțiunea publică generală, gratuită și obligatoare; înarmarea întregii națiuni, ca principiu, în fapt o armată numeroasă și bine organizată, cum Dunărea de jos nu văzuse o asemenea din timpurile lui Ștefan și Mihaiu! Și câte alte reforme, adevărat liberale! Unificarea codurilor, cu maritagiul civil, cu juriul, cu oborirea pedepsei de moarte; legea județeană; legea comunală; camerele de comerț și de agricultură; concursurile și expozițiunile de agricultură și de industrie națională, sistemul metric zecimal, etc. etc.

Și, mai presus de toate, ruperea convențiunii dela Paris, încât ea mărginiă autonomia țării; și, ca preambul la statutul din 1864, Europa recunoscând Ro-

mâniei dreptul absolut de a-și preface guvernul și legile dinăuntru după trebuințele și interesele sale, fără cel mai mic amestec și intervențiune din afară!

Iată ce a făcut generațiunea dela 1848—1864, generațiune la care, să-mi fie permis, nu fără oarișicare mândrie, de a mă numără și eu!

D U N Ă R E A

Kogălniceanu a publicat în 1882 și o carte despre chestiunea Dunării. De și e o chestiune politică, totuș în ea găsim și pagini de adevărată literatură. Dăm aci câteva pasagii.

Dela moși și strămoși, există în poporul român, instinctul că fără Dunăre, România nu poate fi, și nu ar avea rațiunea de a fi! Dacă Românii au o misiune providențială de împlinit, aceasta nu poate fi decât aceea de a fi păzitorii Dunării. Cât Românii au fost stăpâni pe Dunăre, ei au fost tari și puternici; de îndată ce țarmurile ei au fost răpitate din stăpânirea lor, și întărite prin cetăți streine, iar gurile ei au fost date altora, consecința a fost decadența națională, politică și economică a principatelor. Tot istoria ne arată că reînflorirea țărilor române n'a început iarăș decât din ziua când cetățile turcești de pe țarmurile noastre s'au sfărâmat, și când libertatea Dunării a fost pusă sub scutul Europei.

Cuvântul magic al Dunării a legănat copilăria mea. Dunărea joacă un mare rol în cântecile, povestirile și colindele românești.

Colecțiunea contimporanului și amicului meu V. Alexandri, ne-a păstrat acest cântec popular care ne arată ce însemnează Dunărea pentru Români:

Dunăre mamă vitează,
 De când lumea-mi stă de pază,
 Ea mă scaldă, mă 'ntărește,
 Ea mă 'nchingă și mă crește!
 Sufle, treacă vântul rău,
 Treacă peste capul meu!
 Eu cu Dunărea sunt una:
 Batem timpul și furtuna.

Domnul Gr. Tocilescu, în remarcabila sa scriere : *Dacia înainte de Romani*, ne citează un pasagiu al lui Aufidius Modestus, în care acest vechiu scriitor ne arată că Dacii, înainte de a merge la rebel, se duceau la malurile Dunării, luau dintr'însa apă, și bând, jurau de a nu se mai întoarce decât după ce vor fi ucis pe toți dușmanii!

Acest obicei din timpurile străvechi s'a ținut mult timp și între Români, și a ajuns până la noi, păstrat în cântecile noastre populare.

Încă astăzi după 60 de ani răsună la urechile mele două versuri din unul din aceste cântece cari au legănat pruncia mea :

Și te du la Dunăre
 Și bea apă turbure!

Nu împlinisem încă 17 ani, când în 1834 fui trimis la Galați, ca membru din deputațiunea de boieri bătrâni și tineri, însărcinată de a întâmpina pe întâiul Domn român numit pe viață, în puterea tractatului de Adrianopoli, Mihail Gr. Sturza, carele după ce primise investiura din mâinile Sultanului, se întorcea în țară! Atunci pentru întâiași dată îmi văzui visul cu ochii: văzui Dunărea; și tot atunci, pe frumoasele-i unde, văzui primele vase cu vapor.

Încă pe băncile universității din Berlin, studiam istoria sub profesorul Ranke și alții; și scriind și eu istoria

României, putui cunoaște și aprecia rolul ce din cea mai depărtată vechime, bătrânul Istru jucă în istoria omenirii; căci și în timpurile vechi, și în secolul de mijloc, nu odată la Dunăre s'a hotărît soarta lumii!

În 1840, ca profesor de istoria națională în Academie, la rândul meu arătai școlarilor și ascultătorilor mei marele rol ce Dunărea jucă în istoria noastră, și cum destinatele națiunii române erau strâns legate de acest fluviu!

VASILE ALECSANDRI

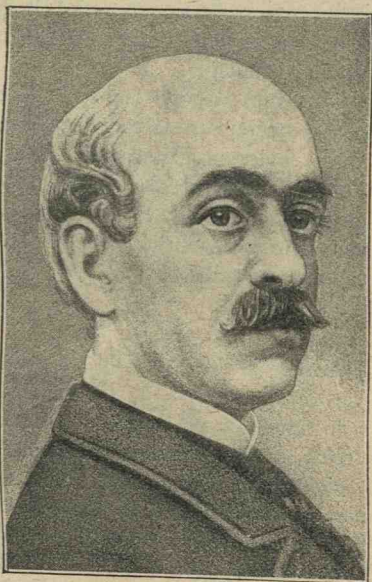
1819—1890

Aleksandri se născu la Bacău și-și făcu primele studii într'o școală franceză din Iași, unde cunoscù pe viitorii lui prieteni, Kogălniceanu și Millo; apoi fu trimis la Paris ca să învețe medicina; dar el se întoarse în țară pe la 1839 cu simplul titlu de bachelareat în litere și cu câteva încercări poetice în limba franceză.

Pe atunci Kogălniceanu scotea revista «Dacia literară». Aci publică el prima lucrare «Buchetiera din Florența», amintire dintr'o călătorie în Italia.

Fiind închisă revista și pierzând pe mama sa, trăește câtăva vreme retras la munți, unde adună poezii populare, pe cari aveà să le dea la lumină mai târziu cu atât efect.

Numit la 1840, împreună cu Negruzzi și Kogălniceanu, director al teatrului, Aleksandri se hotărî să creeze genul dramatic în limba noastră, mai ales că înțelegea cât de mare importanță are scena pentru mișcarea politică.

A handwritten signature in dark ink, which appears to read 'V. Alecsandri'. The signature is written in a cursive style and is positioned below the portrait, with a long, sweeping underline that extends to the right.

La 1848 el fu dintre tinerii cari voiau schimbare cu orice preț și pe cari Mihail Sturdza îi prinse și-i închise sau îi exilă. Atunci plecă și el și cutreeră multe din capitalele Europei ca să-și facă cunoscută țara. În articole prin gazete și reviste, în convorbiri cu persoane politice apărea cauza principatelor și întreținu interesul din ce în ce crescând pentru națiunea română.

Intorcându-se în țară, scrise poezii și fundă revista «România literară», în care se publicară multe lucrări de valoare.

Membru în diyanul ad-hoc, ministru de externe în timpul căimăcămiei din 1858, își dete toate silințele pe la cabinetele streine ca să îndeplinească dorințele Românilor. Venind la tron Cuza, tot el fu însărcinat să cutreere Europa ca să capete recunoașterea noiei stări de lucruri.

După 1866 se retrase din politica militantă, fu unul din fondatorii *Junimii* și publică multe lucrări în *Convorbiri*. În această vreme scrise *Pastelurile* sale; la concursul din Montpellier luă ca premiu o cupă, cu poezia «Ginta latină», fiind de atunci numit «Bardul latinătății».

Când veni războiul din 1877, Alecsandri regăsi în sine toată vi-goarea tinereții ca să cânte acele fapte, dându-ne pe «Peneș Curcanul», «Balcanul și Carpatul», ș. a. Scrise apoi piese: «Despot-Vodă» și «Fântâna Blanduziei». În fine, la 1887 se duse ca ministru plenipotențiar la Paris, unde, după câțiva ani, se bolnăvi și, venind în țară, muri la Mircești, lângă frumoasa luncă, pe care a cântat-o cu atâta talent.

* * *

Activitatea literară a lui Alecsandri e foarte întinsă și foarte variată.

În traiul său pe la țară, în călătoriile prin Ardeal și Bucovina, adună poezii populare, pe cari le publică mai întâiu separat (1852—1862), apoi într'un volum mare (1866). Le-a publicat cu oarecari modificări și ne spune că le-a «întocmit». Aci stă defectul lui; dar are marele merit că a fost cel d'întâiu care a atras atențiunea atât în țară cât și în străinătate asupra muzei poporului.

Mai înainte de a le publică, el s'a inspirat dintr'însele și a luat idei, simțiri, și mai presus de toate, limba lor minunată, înțelegând că poezii anteriori luase o cale greșită când căutau inspirațiunea în izvoare streine. Prima lui colecțiune se numește «*Doine și lăcrămioare*», la care putem adăoga ediția de mai târziu «*Mărgăritărele*». Doinele cuprind poezii cu subiect și cu ton popular. Vom cită «Sora și Hoțul», «Andrii Popa», «Baba Cloanța». Lă-

crămioarele sunt poezii lirice de caracter intim, mai toate erotice. Cunoscută este «Steluța» (titlul în volum : «Dedicație»). Mărgăritărelele cuprind poezii de amor și poezii ocazionale. Cele mai frumoase sunt : «Sentinela Română» — «Deșteptarea României».

«*Pastelurile*» sunt cele mai desăvârșite creațiuni ale lui Alecsandri. Ne înfățișează natura cu toate frumusețile ei, natura veselă și plăcută, iarna ca și vara, pe furtună ca și pe senin. În natură el caută viață, nu voește liniște, nemișcare. Descripțiile nu sunt numai descripții de peisage : omul are un însemnat loc în aceste minunate tabele. Scenele sunt reale, dar sunt numai vesele. Așa eră firea lui, așa a văzut și a simțit. Țăranii din Pasteluri vor cântă, vor face glume, țărâncile vor râde torcând sau venind dela apă cu

Dorul de brați

*O' brații mei, veniți în vale,
 Veniți cu mine 'n ori ce loc
 Și răpândiți pe a mea cale
 Umbre și veduri de noroc
 Oțeturii din enima' mi' sonia
 Voi înflori cântec dragi
 Căp înfloririi din rădăcină
 Pe lângă vi' zămării frugi*

Muscov - Sept 1875

Autograf al lui Alecsandri

(de pe manuscrisul No. 818 din colecția Academiei)

cofița, zglobii și încântătoare; nici odată nu vom întâlni gemete, nu vom vedea pe țăran plângând de asprimea zilei, de lipsa hranei sau a lemnelor. Cele mai frumoase sunt: «Sfârșit de toamnă» — «Concertul în luncă».

«*Legendele*» coprind o serie de lucrări cu ton epic, unele desvoitând subiecte istorice naționale, altele subiecte închipuite. «*Legenda Rândunicăi*» și «*Legenda Ciocârliei*» povestesc în frumoase versuri cum atât una cât și alta au fost niște încântătoare «jumătate fete și jumătate flori», cari s'au prefăcut în pasări. «Dan, căpitan de plaiu», e poate cea mai reușită. Figura lui Ursan și a bătrânului Dan ne apar cu niște trăsuri supraomenești; luptele lor sunt din domeiul închipuirii, dar ne plac, ne entuziasmează prin modul cum sunt arătate. «*Dumbrava roșie*» este înfățișarea luptei lui Ștefan contra lui Albert, regele Poloniei, învingerea Polonilor și înjugarea lor la pluguri ca să are un loc ce va deveni Dumbrava roșie, adică pădurea sângelui. Cuprinde multe frumuseți, dar nu are îndeustulă proporțiune. Partea introductivă e prea lungă, iar lupta (fondul real al poemei) prea scurtă și figura eroului principal, a lui Ștefan, ne apare mai mult în descriere decât în acțiune. «*Gruiu Sânger*» e o povestire romantică, având ca fond ideia că pentru D-zeu cânta prețuește tot atât cât și nevinovăția. Un tâlhar crud ucide, fără să vrea, pe tatăl său. Cerul îl pedepsește a trăi ani îndelungați și a căra apă în gură din vale ca să ude o buturugă până va înverzi. Tocmai când ducea ultima picătură, întâlnește o pasăre care aproape muriă de sete și i-o dă. Atunci Dumnezeu îl iartă.

În genere putem zice de compunerile lui istorice că ne arată persoanele cu totul idealizate, dar înfățișând trecutul măreț, el nu pune în față micimea prezentului ca Eminescu, ci găsește numai un prilej de a cânta țara sa.

De aceea tot ce se produce mare în vremea sa îl entuziasmează și găsește accente energice aproape de bătrânețe ca să cânte luptele dela 1877 în poeziile din colecția «*Ostașii noștri*».

Alecsandri a scris foarte mult și pentru teatru. Activitatea lui pe acest teren se poate împărți în două: în prima intră lucrările lui dela 1840 până la Despot-Vodă; în a doua ultimele lui trei piese.

Afără de «*Cetatea Neamțului*», «*Lipitorile Satelor*», «*Sgârcitul risipitor*», cari sunt drame, Alecsandri ne-a dat numai lucrări din domeniul comediei. *Cântecel:ele comice* înfățișează diferite tipuri, cari începeau să dispară în timpul său și cari astăzi nu se mai găsesc. Așa avem: «*Mama Anghelușa*», știința medicală din acele

vremuri; «Herșcu Boccegiul», evreul care face comerț ambulant; «Surugiul», amintind timpul caruțelor de poștă cu toată poezia și cu toate neplăcerile lui; «Barbu Lăutarul», arătând rolul jucat de lăutari în viața boierimii trecute; «Vivandiera», amintindu-ne o funcțiune militară desființată mai în toate armatele. Prin urmare, în cele mai multe aflăm importante documente pentru trecutul societății noastre.

Operetele, vodevilurile și comediile au de scop toate să biciuiească diferite obiceiuri ridicule din societate, să lovească atât pe cei cari voiau să rămâie în deprinderile trecutului cât și pe cei ce umblau după reforme nepotrivite sau greșite, să combată într'un cuvânt exagerația, în orice direcție s'ar manifesta. Intre acestea sunt: «Iorgu dela Sadagura», «Cocoana Chirița», «Piatra din casă», «Millo director». În mai toate, caracterele sunt slab desemnate; acțiunea e vie, dar constă mai mult din fapte ce impresionează în mod fizic; iar ca ultim re-

Millo în Moise din „Lipitorile Satelor“
(de pe o litografie din col. Academiei)

sort pentru a produce râsul, are stricarea limbii, de aceea mai în toate piesele avem un Grec, un Ovreiu, un Neamț, un Țigan. Cea mai reușită din acestea este «Boieri și Ciocoi».

A doua categorie a pieselor sale cuprinde: «Despot-Vodă», «Fântâna Blanduziei», «Ovidiu».

În toate a căutat să idealizeze persoanele. Aventurierul Despot ne e înfățișat ca un om superior; Horațiu, poetul spiritual dar sensual, ne apare ca un visător și ca un iubitor al idealului; i. r.

desfrânatul autor al Artei amatorie, ne apare în unele scene ca un cavaler din evul mediu, care pornește la luptă pentru stăpâna gândurilor lui. Culoarea locală e bine zugrăvită în Despot; dar în celelalte două e mai puțin izbutită; societatea romană n'a putut fi tocmai cum a arătat-o Alexandri. În schimb versurile și cuge-tările sunt adevărate mărgăritare pentru literatura noastră.

Alecsandri a scris și lucrări în proză, dintre cari vom cită : «Istoria unui Galben».

Opera lui Alecsandri are de sigur multe scăderi, mai ales dacă o privim după dezvoltarea ce a luat literatura română în timpul din urmă. Ea însă trebuie socotită altfel. Iată cum o aprețiază d. Maiorescu în articolul său «Poeți și critici» :

«Alecsandri are o altă însemnătate. În Alecsandri vibrează toată inima, toată nișcarea compatrioților săi, câtă s'a putut întrupa într'o formă poetică în starea relativă a poporului nostru de astăzi. Farmecul limbei române în poezia populară — *el* ni l-a descris; iubirea omenească și dorul de patrie în limitele celor mai mulți dintre noi — *el* le-a întrupat; frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru — *el* a descris-o; «chauvinismul» gîntei latine și ura în contra Evreilor — *el* le reprezintă; când societatea mai cultă a putut avea un teatru în Iași și Bucureșii — *el* a răspuns la această dorință scriindu-i comedii și drame; când a fost chemat poporul să-și jertfească viața în războiul din urmă — *el* singur a încălzit ostașii noștri cu raza poeziei.

«A lui liră multi-cordă a răsunat la orice adiere ce s'a putut deșteptă din mișcarea poporului nostru în mijlocia lui.

«În ce stă valoarea unică a lui Alecsandri?

«În această *totalitate* a acțiunii sale literare».

S T R U N G A

Alecsandri, culegând poezii din gura poporului, nu s'a mărginit să le publice ci s'a folosit de ele pentru opera sa poetică. Câte-odată a imitat subiecte, alteori forme de vers, alteori comparații și alte figuri poetice; mai totdeauna s'a silit să fie pătruns de spiritul însuș al poeziei populare. Poezia ce urmează e scrisă în formă populară și cu subiectul luat din poveștile și doinele haiducești populare. Ea face parte din colecțiunea «Doina și lăcrămioare» tipărită întâiu la Paris în anul 1853.

In pădurea dela Strungă
Sunt de cei cu pușca lungă,
Care dau chiorăș la pungă!

Sunt de cei ce 'mpuşcă 'n lună,
 Care noaptea 'n frunze sună,
 Feciori de lele nebună!

Fă-te 'n laturi, măi creştine,
 Dacă vrei să mergi cu bine,
 Să rămâi cu viaţă 'n tine!

În potica fără soare
 Ei te-aşteaptă la strâmtoare
 Să te prade, să te-omoare!...

În dumbrava cea vecină
 Unde buhna greu suspină,
 Vezi cea zare de lumină?

Opt voinici cu spete late
 Şi cu mâneci suflecate
 Stau cu puştele încărcate.

Trei sărută crucea sfântă,
 Trei se luptă greu la trântă,
 Unul drege, unul cântă:

— «Oliolio, ciocoiu bogate!
 Ici de ai trece din păcate,
 Să-ţi arunc doi glonţi în spate!

«Oliolio, mândră fetică!
 De-ai veni coala 'n potică,
 Să te fac mai frumuşică!

Că mi-i puşca hultuită
 Si mi-i ghioaga ținuită
 Şi mi-i inima 'ncolțită.

«Oliolio, măi Taie-babă!
 Căci nu șueri mai degrabă
 Să sărim voinici la treabă!

«Pușculița-mi ruginește,
 Ținta 'n ghioagă se tocește,
 Murgul sare, nechezește!...

«În pădurea dela Strugă
 C'e slujește pușca lungă
 Fără luptă, fără pungă?»

ADIO MOLDOVEI

Tot în volumul «Doine și lăcrămioare» figurează și o altă grupă de poezii intitulată «Suvenire». Din aceea face parte poezia ce urmează și care se vede a fi scrisă în 1848, când poetul a fost silit să părăsească țara din pricina ideilor sale liberale ce se socotiau primejdioase de către guvernul de atunci

Scumpă țară și frumoasă,
 O Moldovă, țara mea!
 Cine pleacă și te lasă
 E pătruns de jale grea,
 Căci plutind în visuri line
 Pe-al tău sân ca într'un raiu,
 Dulce-i viața dela tine
 Ca o dulce zi de Maiu!

Eu te las, țară iubită,
 De-al tău cer mă depărtez,
 Dar cu inima cernită
 Plâng amar, amar oftez.
 Trist acum la despărțire
 De fiori mă simt cuprins
 Ș'ori ce dragă nălucire
 Pentru mine acum s'a stins!

Cine știe, cine știe
 Dacă 'mpins de-al soartei vânt
 M'oiu întoarce 'n veselie
 Să sărut al tău pământ!
 De-oiu vedeà încă vr'o dată
 Munții tăi răsunători
 Ce cu-o frunte înălțată
 Se pierd falnic printre nori!

Ș'ai tăi codri de verdeață,
 Unde curg, șoptesc ușor
 Reci izvoare ce dau viață,
 Doine care zic de dor!
 Ș'al tău cer care zâmbește
 Sufletului românesc,
 Si oricare mă iubește
 Ș'ori pe care eu iubesc!

Iată ceasul de pornire!
 Iată ceasul mult amar!
 Veselie, fericire,
 Eu le las pe-al tău hotar.
 Ș'a mea inimă îți zice:
 O, Moldovo, ce jêlesc,
 Adio! rămâi ferice,
 Ferice să te găsesc!

DEȘTEPTAREA ROMÂNIEI

Când își tipărește poeziile sale din nou în 1862 în Iași, Alecsandri adaugă o grupare nouă «*Mărgăritărele*». În fruntea acestei grupări se află poezia ce urmează, o poezie lirică războinică sau marș. Ea este inspirată depe «*Răsunetul*» lui Mureșianu și mai mult depe «*Marșul*» lui Cârlova.

Voi ce stați în adormire, voi ce stați în nemișcare,
 N'auziți prin somnul vostru acel glas triumfător,
 Ce se 'nalță pân' la ceruri din a lumii deșteptare
 Ca o lungă salutare
 Cătr'un falnic viitor ?

Nu simțiți inima voastră că tresare și se bate?
 Nu simțiți în pieptul vostru un dor sfânt și românesc
 La cel glas de înviere, la cel glas de libertate
 Ce pătrunde și răsbate
 Orice suflet omenesc ?

Iată lumea se deșteaptă din adâncă-i letargie!
 Ea pășește cu pas mare cătr'un țel de mult dorit.
 Ah! treziți-vă ca dânsa, frații mei de Românie!
 Toți sculați cu bărbăție,
 Ziua vieții a sosit!

Libertatea 'n fața lumii a aprins un mândru soare,
 Ș'acum neamurile toate către dânsul ațintesc
 Ca un cârd de vulturi ageri ce cu-ariپی mântuitoare
 Se cerc vesel ca să sboare
 Către soarele ceresc!

Numai tu, popor Române, să zaci veșnic în orbire?
 Numai tu să fii nevrednic de-acest timp reformator?
 Numai tu să nu iei parte la obșteasca înfrățire
 La obșteasca fericire,
 La obștescul viitor ?

Până când să creadă lumea, o copii de Românie!
 C'ori ce dor de libertate a pierit, s'a stins din voi?
 Până când să ne tot plece cruda, oarba tiranie
 Și la caru-i de trufie
 Să ne'njuge ca pe boi!

Până când în țara noastră tot streinul să domnească ?
 Nu sunteți sătui de rele, n'ați avut destui stăpâni ?
 La arme, viteji, la arme, faceți lumea să privească
 Pe câmpia românească
 Cete mândre de Români !

Sculați frați de-acelaș nume, iată timpul de frăție !
 Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpați
 Aruncați brațele voastre cu-o puternică mândrie
 Și de-acum pe veșnicie !
 Cu toți mânile vă dați !

Hai copii de-același sânge ! hai cu toți într'o unire
 Libertate-acum sau moarte să cătăm să dobândim.
 Pas, Români, lumea ne vede... Pentru-a patriei iubire,
 Pentru-a mamei desrobire
 Viața noastră să jertfim !

Fericit acel ce calcă tirania sub picioare,
 Care vede'n a lui țară libertatea re'nviind !
 Fericit, măreț acela care sub un falnic soare
 Pentru Patria sa moare,
 Nemurire dobândind.

N. BĂLCESCU MURIND

În aceeaș grupare a «Mărgăritărelelor» așează Alecsandri și poezia următoare, în care înfățișează într'un mod mișcător ultimele momente ale lui Bălcescu. El a scris un articol entuziast despre acest istoric și mare patriot, la finele căruia a pus poezia aceasta, în care — zice el — a voit să traducă în limba poporului său cea din urmă gândire a lui Bălcescu pe pragul veșniciei.

«De pe plaiu 'nstreinării,
 «Unde zac și simt că mor
 «De amarul desperării
 «Și de-al țării mele dor,
 «Văd o pasăre voioasă
 «Apucând spre răsărit
 «Și o rază luminoasă
 «Și un nour aurit.

— «Păsărică sburătoare,
 «Unde mergi cu dorul meu?»
 — «Am solie 'ncântătoare
 «Dela sfântul Dumnezeu
 »Să duc glas de armonie
 «Țărmurilor românești
 «Și să scald în veselie
 «Inimile ce jelești!»

— «Rază vie călătoare,
 «Unde mergi cu dorul meu?»
 — «Am solie 'nvietoare
 «Dela sfântul Dumnezeu
 «Să depun o sărutare
 «Pe al țării tale sân,
 «Și s'aduc o alinare
 «Jalnicului tău suspin».

— «Nouraș pătruns de soare,
 «Unde mergi cu dorul meu?»
 — «Am solie roditoare
 «Dela sfântul Dumnezeu
 «Să mă las în Românie,
 «Ca să crească mii de flori
 «Pe frumoasa ei câmpie,
 «Ce o plângi adeseori!»

— «Du-te, rază strălucită,
 «Du-te, mică păsărea,
 «Și pe țara mea iubită
 «Mângâiați-o 'n lipsa mea!
 «Iar tu, nour de rodire,
 «Fă să crească în sânul său,
 «Cu verzi lauri de mărire,
 «Floarea sufletului meu!»

POHOD NA SYBIR ¹⁾

Scrisă în versuri cu un ritm neobișnuit în poeziile sale, bucată de mai jos — pusă de el între «Legende» — este una din cele mai izbutite ale lui Alecsandri.

Sub cer de plumb întunecos,
 Pe câmp plin de zăpadă,
 Se trăgănează 'ncet pe jos
 O jalnică grămadă
 De oameni triști și înghețați,
 Cu lanțuri ferecați.

Sărmani!... de șease luni acum
 Ei merg fără 'ncetare
 Pe-un larg pustiu, ce n'are drum,
 Nici adăpost, nici zare.
 Din când în când un ostenit
 Mort cade, părăsit!

E lung cel șir de osândiți!
 Pe vânăta lor față
 Neconținut sunt palmuiți
 De-un crivăț plin de ghiață
 Și pe-al lor trup de sânge ud
 Des cade biciul crud.

¹⁾ Convoiul la Siberia.

In urma lor și pe 'mprejur
 Cazaci, Baskiri sălbatici,
 Cu sulii lungi, cu ochi de ciur,
 Alerg pe cai sburdatici
 Și 'n zarea sură stă urlând,
 Urlând lupul flămând.

Dar unde merge-acest popor
 Ce nu mai are 'n lume
 Nici o sperare 'n viitor,
 Nici patrie, nici nume?...
 Se duce, șters dintre cei vii,
 Să moară prin pustii.

Palid convoiu, pierdut, uitat,
 Colonă funerară,
 Ea poartă'n frunte un stigmat:
 Amorul sfânt de țară!
 O! sfânt, sublim, ceresc amor,
 Câți pentru tine mor!

Ah! câți martiri pentru-un cuvânt,
 Un dor de libertate,
 Cu zile mers-au la mormânt
 Prin răsbunări turbate!
 Câți au format grozavul șir
 Pohodul la Sybir!

Acum coloana s'a oprit
 Sub crivățul de noapte.
 Din sânu-i rece, amorțit
 Ies dureroase șoapte.
 Toți se înșiră-acum în rând,
 Gemând și tremurând.

Un comandant, aprig calău,
I-adună ca pe-o turmă
Și'nseamnă chiar pe biciul său
Câți au căzut în urmă;
Apoi în vânt cu aspru glas
Dă ordin de popas.

Convoiu 'ntreg nedeslipit,
Ingenunchiând, se lasă
Pe câmpul alb și troienit,
Sub negura geroasă,
Și stă grămadă la un loc
Făr'adăpost, nici foc.

Cu pieptul pe omăt lungiți,
Sărmanii! adorm îndată,
Visând de câmpii înfloriți,
De țara depărtată,
Și pieptul lor plin de amar
Se bate tot mai rar.

Unul prin vis vede plângând
O mamă 'mbătrânită;
Altul se 'ngână desmierdând
Soția lui iubită
Și toți pe sub genele lor
Au lacrimi de dor.

Ei dorm adânc! ș'al nopții vânt
Cu șuer viscoleşte;
Ei dorm adânc și pe pământ
Mereu troianul crește
Și stelele, privind la ei,
Plâng lacrimi de scânteii.

Treptat omătul spulberat
 Se 'ntinde ca o mare
 Și crește, și sub el treptat
 Convoiu 'ntreg dispere
 Și 'n zori tot câmpu-i învelit
 C'un giulgiu nemărginit.

Au fost! acum ei unde sunt?
 Un cârd de vulturi sboară
 Pe sus c'un repede avânt
 Și iute se coboară,
 Iar dintre brazi vine urlând,
 Urlând lupul flămând!...

LEGENDA LĂCRĂMIOAREI

Poezia ce urmează este una din frumoasele produceri ale lui Alecsandri, în care ia subiecte din popor și le versifică, uneori ținându-se aproape de povestea poporului alteori depărtându-se.

I.

În raiu nici o minune plăcută nu lipsiă,
 Văzduhul lin, răcorea, a crini mirosiă,

Căci albele potire în veci tot înflorite
 Scoteau din a lor sânuri arome nesfârșite.

Lumina eră moale și 'ndemnătoare șoptii.
 Nici noaptea urmă zilei, nici ziua urmă nopții.

Prin arbori cântau păsări, prin aer sburau îngeri
 Și nu găsiu răsunset în el a lumii plângeri;

Căci scris eră pe ceruri, pe frunze și pe unde:
 «Nici umbră de durere aice nu pătrunde».

Pe maluri verzi, frumoase, de râuri limpeze
Stau sufletele blânde, iubinde, fericite,

Gustând în liniștire cerească veselie
Ce 'n fiecare clipă coprinde o veșnicie.

Dulce-adăpost de pace, grădină 'ncântătoare...
Aveà orice minune, dar îi lipsià o floare.

II.

Și iată că sosește un oaspe de pe lume,
Un suflet alb și tânăr pe-un nor de dulci parfume ;

Iar sufletele toate îi ies lui înainte,
Primindu-l cu zâmbire, cu gingașe cuvinte

Și-i zic : «In raiul nostru bine-ai sosit, copile !
«Curând plecași din viață! Nu plângi ale tale zile?»

— «Nu, căci am dat o clipă de viață trecătoare
«Pe alta mai ferică și 'n veci neperitoare».

— «Și nu-ți e dor acuma de lumea pământească?»

— «Nu, căci mai mult îmi place întinderea cerească.»

— «Cum? Nu lași nici o jale pe urma ta duioasă?»

— «Ah! las o mamă scumpă, o mamă dragăstoasă
«Și veșnic după dânsa voiu plânge cu durere!»

Zicând, copilul plânge lipsit de mângâiere,
Și lacrămile-i calde se schimbă 'n Lăcrămioare.

De-atunci nu mai e lipsă în raiu de nici o floare !

LUNCA DIN MIRCEȘTI

Pastelurile sunt poeziile din vârsta matură a lui Alexandri (1862—1874). Ele sunt socotite drept cele de frunte produceri ale lui și între cele mai prețioase poezii ale literaturii române. Scrise într-o limbă românească literară, adică o fuziune a elementelor vechi românești din limba poporului și a celor nouă introduse și cerute de cultura modernă, ele înfățișează scurte tablouri ale vieții dela țară, reale, însă privite numai în momentele senine ale vieții.

Bate vânt de primăvară și pe muguri îi deschide:
Vântul bate, frunza crește și voioasă lunca râde.
Sub verdeața drăgălașă dispar crengile pe rând
Și sub crengile umbroase mierla sare șuerând.

O! minune, farmec dulce! O! putere creatoare!
In or'care zi pe lume iese câte o nouă floare
Ș'un nou glas de armonie completează imnul sfânt,
Ce se nalță cătră ceruri de pe veselul pământ.

Tot ce simte și viează, fiară, pasăre sau plântă,
In căldura primăverii naște, saltă, sboară, cântă.
Omul își îndreptă pasul către desul stejăriș,
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

El se duce după visuri; inima lui crește plină
De o sacră melodie, melancolică, divină,
De o tainică vibrație, de un avânt inspirător,
Ce-i aduc în pept suspinuri și 'n ochi lacrimi de amor.

Este timpul re'nvierii, este timpul re'noirii
Ș'a sperării zâmbitoare, ș'a plăcerii, ș'a iubirii.
Pasărea-și gătește cuibul, floarea mândrele i colori,
Câmpul via sa verdeață, lanul scumpele-i comori.

Sus, paingul pe un frasin urzind pânza-i diafană
Cu-al său fir de-argint subțire face-o punte-aeriană,
Iar în leagăn de mătase gangurul misterios
Cu prîvighetoarea dulce se îngână-armonios.

Jos pe la tulpini, la umbră, fluturii, flori sburătoare,
 Se 'ndrăgesc în perechere pe sân alb de lăcrămioare,
 Și, ca roiu de pietre scumpe, gândăceii smălțuiți.
 Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburi tăinuți.

O pătrunzătoare șoaptă umple lunca, se ridică :
 Ascultați!... stejarul mare grăește cu iarba mică,
 Vulturul cu ciocârlia, soarele cu albul nor,
 Fluturul cu plânta, râul cu limpedele izvor.

Și stejarul zice ierbeii : Mult ești vie și gingașă !
 Fluturașul zice floarei : Mult ești mie dragălașă !
 Vulturul uimit ascultă ciocârlia ciripind ;
 Râu, izvoare, nouri, raze se împreună iubind.

Luncă, luncă, dragă luncă ! raiu frumos al țării mele,
 Mândră 'n soare, dulce 'n umbră, tainică la foc de stele !
 Ca grădinele Armidei ai un farmec răpitor
 Și Siretul te încinge cu-al său braț desmierdător !

Umbra ta recoritoare, adormindă, parfumată,
 Stă aproape de lumină, prin poene tupilată.
 Ca o nimfă pânditoare de sub arbori înfloriți
 Ea la sânul ei atrage călătorii fericiți

Și-i încântă, și-i îmbată, și-i aduce la uitare
 Prin o magică plăcere de parfum și de cântare,
 Căci în tine, luncă dragă, tot ce are suflet, graiu,
 Tot șoptește de iubire în frumoasa lună Maiu !

MIEZUL IERNEI

Poezia aceasta face parte din *Pasteluri*.

În păduri trăsesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
 Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
 Iar zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
 Pare-un lan de diamanturi ce scârțâe sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
 Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
 Și pe ele se așează bolta cerului senină
 Unde luna își aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou măreț, fantastic!... Mii de stele argintii
 În nemărginitul templu ard ca veșnice făclii.
 Munții sunt a lui altare, codrii organe sonoare,
 Unde crivățul pătrunde scoțând note 'ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viață, fără glas:
 Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas;
 Dar ce văd?... în raza lunei o fantasmă se arată...
 E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!..

BALCANUL ȘI CARPATUL

Răsboiul din 1877 deșteptă din nou inspirația lui Alecsandri. Acele momente de grea cumpănă prin care trecură Români, hotărâți a pieri sau a-și dobândi cu sabia neatârarea și-au găsit cântărețul în bătrânul Alecsandri, care cântase în tinerețe vitejia strămoșilor. Sub titlul «Oștenii noștri» el a publicat în 1878 o colecție de poezii având subiecte din răsboiul independenței. Dăm aci pe cea dintâiu poezie din colecție.

Balcanul și Carpatul la Dunărea măreață,
 Ca doi giganți năprasnici stau astăzi față 'n față
 Ș'aprinși de dor de luptă cu ochii se măsoară,
 Cu glasul se amenință, cu gândul se doboară,
 Zicând: «Nu pot să 'ncapă doi paloși într'o teacă!
 «E scris din noi doi unul în pulbere să treacă!»

Balcanul cel fanatic, muncit de aspră ură,
 Nu știe să 'ngrădească sălbatica lui gură
 Și zice cu trufie: «Carpatule vecine,
 «De nu plecă-vei fruntea, amar va fi de tine,
 «Căci repezi-voiu grabnic din plaiurile-mi nalte
 «Torente 'necătoare deprinse ca să salte
 «Din maluri peste maluri, din munte peste munte,
 «Să bat' a tale coaste, s'acopere-a ta frunte,
 «Să facă într'o clipă ca să dispari din lume
 «Cu-a tale stânci și codri, cu-ai tăi copii și mume».

Carpatul scoate-un freamăt teribil de urgie,
 Mișcând coama-i de codri, ca leul în mânia,
 Și'n clocot lung răspunde: «Balcane-a ta trufie
 «Arată că tu astăzi căzut ești în pruncie.
 «Nevoie ai de-o cârjă ruina-ți s'o supoarte,
 «Căci ești acum, sărmane, ajuns la prag de moarte.
 «Ai fost odinioară gigant prin înălțime,
 «Amar prin fanatismu-ți, puternic prin cruzime!
 «Ai revărsat pe lume și groază și rușine,
 «Și te-ai scaldat în sânge pân' ce-ai dat piept cu mine.
 «De-atunci au trecut secolii!... Strivita omenire
 «S'au deșteptat, și numai tu stai în adormire
 «Ademenit de visuri nebune și trufașe,
 «Făr' a pătrunde norii care te țin în fașe!
 «Orb uriaș! cu cârja tu genele-ți ridică
 «Și vezi l'a tale poale cât umbra-ți e de mică!
 «Ești șters din cartea lumii, tu care din vechime
 «Stai rezemat în somnu-ți de-o putredă mărimel
 «Și vrei să ții în lanțuri popoarele creștine?
 «Și vrei, Balcane gârbov, eu să mă 'nchin la tine?
 «Dar n'auzi cum te râde și Dunărea și Marea?
 «Deviza ta-i *sclavia* ș'a mea *neatârnarea!*»

Cum zic, doi vulturi ageri, sburând din vârf de munte,
 Se 'nalță până 'n ceruri și scot țipete crunte.
 De pe Balcani e unul și din Carpați e altul...
 Mult repede le-i sborul, mult crâncen le-i asaltul,
 Căci se izbesc ca fulgeri de lupt' ucigătoare!...
 Intinsele lor aripi se bat lucind la soare
 Ș'a lor cumplite ghiare și pliscuri oțelite
 Iși dau loviri pe moarte și răni își fac cumplite.

De-odată cade unul din vulturii dușmani:
 E vulturul prădalnic din barbarii Balcani,
 Și'n patru părți a lumii sbor smulsele lui pene!...

Și cântă libertatea pe maluri Dunărene.

Mircești, 14 Maiu 1877.

BARBU LĂUTARUL

CÂNTECEL COMIC

(Teatrul reprezintă un salon. La ridicarea cortinei un taraf de lăutari începe a suna un cântec vechiu din dosul ușii din fund. Barbu Lăutarul este îmbrăcat cu anteriu și giubea vechie: el poartă pe cap o jumătate de ișlic cu fund verde).

UN GLAS. — (Dintre culise). Lipsiți de-aici, balaurilor!

BARBU. — Ian lasă, jupâne vatăje! Așa să trăești, că boieru ne-o chemat să-i cântăm de ziua lui!

UN GLAS. — Minciuni! boierului nu-i plac țirliiturile țigănești! Hai, cărați-vă!

(Lăutarii se opresc).

BARBU. — (Deschizând ușa cu sfială). Dec!.. Dacă eu sunt Barbu Lăutariu cunoscut în toată țara Moldovii... cum o să mă dai afară?.. Mai stăi să grăesc două vorbe cu boieriul! (Intră și-și scoate ișlicul). Iaca!.. Aice-i adunare mare! și adunare fără Barbu, starostele de lăutari, nu

se poate ! (Se închină publicului). Așă-i, boieri d-voastră, că nu vă lasă inima să mă dați pe scări, pe mine Barbu cel bătrân, care am cântat la nunțile și la mesele părinților d-voastră ? (Întorcându-se spre ușă). Ei ! apoi ce mai dârdăește guleratul cel de ciocoiu ? (Chiamă doi scriperei și un lăutar cu naiul). Veniți încoace, măi cei cu scripcele și

Millo in „Barbu Lăutarul“

cău naiul, iar cei cu trâmbițele să meargă la paharnicul Surdulea !.. (Intră lăutarii). — Doamne sfinte și părinte !.. în ce vremi am mai agiuns !.. Înainte mă rugă să merg pe la casele boierești, și acum mi se mucezește cobza

sub beniş !..¹⁾ Cine ar zice, văzându-mă, că eu am fost
lăutariul Domnilor !.. Hei ! hei !.. (Cântă).

Eu sunt Barbu Lăutariul
Starostele și cobzariul,
Ce-am cântat pe la Domnii
Și la mândre cununii.
Cobza mea o fost vestită,
Veac întreg o fost cinstită,
De boierii de pe aici
Ba și chiar de venetici !

Of, of, of ! mi aduc aminte
Of, of, of ! că mai 'nainte
Nici un chef nu se făcea
Fără astă cobz'a mea.
Dar acum, acum, vai mie !
De când lumea-i cu nemție
Nu mai am în lume glas
Și pe uliți am rămas !

Așă, așă, păcatele mele ! Vremea vremuește, bătrânii
se duc, obiceiurile se prefac, oamenii se schimbă, cân-
ticele se schimonosesc și lăutarii mor de foame !.. Hei !..
în vremea boierilor cu ișlic și cu anteriu ca mine, ce de
mai veselii ! ce bancheturi ! Când se căftăniă vreun boier,
se ducea bărbier-bașă de-l rădea cu bricele cele de măr-
gean în cerdacul casei, și eu mă duceam la el cu taraful
meu de-i ziceam : «Și la mai mare, vere !..» El îmi
umplea fesul de galbeni și eu în cântam după cum se
obișnuia pe atunci :

(Cântec vechiu).

Chiu ! și vivat fericit !
Boierul s'o căftănit
Chiu, chiu, chiu, și ha, ha, ha !
Trăească Măria sa !

¹⁾ Haină pe care în timpurile mai vechi o purtau numai boierii ;
iar pe la începutul sec. XIX trecuse la lăutari.

Cât îi șede de frumos
Cu șalvari de merinos
Chiu, chiu, chiu, etc.

Cu-anteriu de citareă
Și cu fes de inderneă ¹⁾,
Chiu, chiu, chiu, etc.

Cu șal verde de pambriu ²⁾
Cu beniș portocaliu,
Chiu, chiu, chiu, etc.

Par'că-i Pașa din Rușciuc,
Când bea cafeă și ciubuc!
Chiu, chiu, chiu, și ha, ha, ha!
Trăească Măria sa!

D'apoi la nunți!.. Măiculița mea!.. ce de mai zafeturi!..
Țineă nunta câte o săptămână tot în chiote și 'n chio-
cote! În curte oamenii frigeau boi întregi în frigări și
desfundau la boloboace cu vin de Cotnari, în vreme ce
arnăuții trăgeau din pistoale... Ear boierii, sus, beau vutce
cu fesurile și cu papucii cucoanelor... și apoi din vreme în
vreme își anină anteriul în brâu, își asvârleă papucii,
de rămâneă numai în mestii,³⁾ și giucă parola sau cor-
deaoa... Mai pe urmă au giucat mazurca cu Rușii, valțu
cu Nemții, și acum cadrilu cu Franțuzii!.. Dumnezeu
știe ce-or mai giucă mâne! Cât pentru mine... mă videă
Dumnezeu!.. boierii se apucau de umpleau un pahar
mare cu vin și cu galbeni și mi-l puneau la gură... Eu
il dam pe gât în sănătatea miresei și-i cântam:

(Cântec vechiu însoțit de lăutari).

Lado, Lado, nu mai plânge,
Că la maică-ta te-oiu duce
Când o face ploplu pere
Și răchita vișinele
Și restel mugurele!

¹⁾ *Citareă*: o stofă turcească; *Inderneă*: numele turcesc al ora-
șului Adrianopol.

²⁾ O materie de lână.

³⁾ *Mestii*: papuci.

Acum nu mai plac cânticele vechi, nu mai sunt de modă, că s'o subțiet lumea!.. Am fost silit la bătrânețe să învăț cântice nouă, de cele dela fteatru, dela operă, adică de cele opărite... ca aista de pildă...

(Arie din Rigoletto: La donna e mobile).

Lado na mobile
C'al' lui Leventi.
Nene Acsenti.
Ediș prin ceriu.

Tronc! se potrivește ca nuca 'n perete!.. Vă întreb, boieri d-voastră, nu erau mai frumoase cânticele noastre cele creștinești? precum: *Doina, Viersu lui Bujor, Sub poale de codru verde?*.. De! unde se mai pomenește de-al-de-astea prin orașe! Numai pe la țară dacă se mai trec!.. Acolo numai o ramas să ne câștigăm hrana, noi lăutarii, pe la horele românilor, unde facem să saie opinca 'n sus!.. Iaca de pildă: să zicem că s'o intins o horă, cât casa asta de mare. Flăcăii stau înșirați de jur împrejur strângându-se cu fetele de mâni, și noi lăutarii prinși în mijlocul horei, le cântăm, ian așa:

(Toți lăutarii pornesc cu pas iute de inconjoară salonul, sunând o horă. Barbu urmărindu-i cu cobza cântă):

Leleo roșie la obraz,
Lelițo, lelițo fa!
Floritică din pârlaz.
Lelițo, lelițo fa!
Ce folos că ești frumoasă
Lelițo, lelițo fa!
Și la cap căpățânoasă.
Lelițo, lelițo fa!
Strânge-ți, leleo, buzele,
Lelițo, lelițo fa!
Că le pișcă muștele.
Lelițo, lelițo fa!
Strânge-ți, leleo, buzele,
Lelițo, lelițo fa!
Că se vâd fasolele,
Lelițo, lelițo fa!

Stați, măi, c'am oboșit!.. Sărmane biete Barbule! ai agiuns cal de poștă împrejur horii, de unde înainte le ziceai boerilor *vere...* fie! Incalte mă mângâiu, că m'o învrednicit Dumnezeu să înveselesc cu cobza mea o lume întreagă! (Cântând la cobză cu jale). Dragă cobzișoară!.. Bune zile am petrecut amândoi. Multă vreme 'mi-ai ținut isonu' numai într'o strună!.. (Oftează): De-acum ne-o venit și nouă rându' de ducă cu cele multe obiceiuri vechi de ale țării!.. (Ștergându-și ochii). Hai, drăgulița mea, să mulțumim cui se cuvine, că ne-am petrecut veacul în această țară bună și mănoasă care a desrobit țigani!

Dragi boieri de lumea nouă!
Ziua bună vă zic vouă:
Eu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cântec bătrânesc!

Ah! gândiți c'am fost odată
Glasul lunei desfătăță,
Și 'nchinați câte-un pahar
Lui biet Barbu lăutar!

(Barbu cu taraful pleacă sunând un cântec vechiu. Cortina cade).

CHIRIȚA ÎN PROVINCIE

Intre piesele lui Aleesandri din prima perioadă a activității sale cele cari au avut o mai mare popularitate sunt desigur vodevilurile *Chirița în Iași* (1850) și *Chirița în provincie* (1852). În amândouă, el infățișează tipul provincialei care voeste să se pună la acelaș nivel cu civilizația Capitalei și să imite obiceiurile și modul de traiu ale femeilor din lumea înaltă. Scenele ce urmează sunt luate din a doua piesă. Aci vedem pe Chirița fericită, căci soțul ei a ajuns ispravnic și ea poate să privească pe toată lumea dela înălțimea acestei situații.

SCENA I

Chirița (pe canapea)

Iată-mă-s isprăvniceasă!
Dorul meu s'a împlinit.
Ce vis (bis) frumos și fericit!
M'am făcut cea mai aleasă

Și tot neamul mi-am mărit.
 Ce vis (bis) frumos și fericit!
 Toată lumea mi se 'nchină,
 Căci eu aice domnesc
 Și din oricare pricină
 Eu întâiu mă folosesc.
 Păstrăvi buni și căprioare,
 Căpățâne de zahar,
 Juvaeruri, bani, odoare...
 Toate le primesc în dar!
 Iată-mă-s isprăvniceasă!
 Ș. c. l. ș. c. l.

SCENA II

Chirița, Ion (în livrea)

ION. Cucoană... cucoană... jidovii cei cu pricina de ieri o adus zece căpățâni de zahar.

CHIRIȚA. Numai?.. târtanii dracului... tot șaferi!.. de unde făgăduise 12 căpățâni... Las' că mi-or mai cădea ei la mână...

ION. Să le primesc?

CHIRIȚA. Auzi vorbă?.. du-le în cămară.

Ion iese și începe a cără căpățânele prin fundul scenei câte două, două. El le duce în odaia din fund în stânga și de câte ori trece, numără tare căpățânele, zicând : două, patru, șase, opt, zece.

CHIRIȚA (în parte). Dulce-i viața de isprăvniceasă!.. zăhărită viață!.. Ai jândari la poartă, la scară, la ușă... și când ieși la plimbare, ai alaiu pe lângă trăsură... Cu toate acestea, de m'aș porni mai degrabă la Paris!.. că m'am săturat de Moldova... of! de-ar veni azi monsieur Șarlă dela Eș să-mi aducă pasportu, m'aș porni cu ne-pusă masă... Puneți-ți în gând efect ce-oiu să fac în Paris ca isprăvniceasă!.. Oiu să le par franțuzilor cât...

ION (trecând prin fund). Două!

CHIRIȚA (întorcându-se). Ce?

SCENA III.

Chirița, Bârzoiu (ise din odaia din stânga cea de pe planul 1-ii. El poartă șapcă de aghirotant și un palton cu bumbi mari cât niște farfurioare).

BĂRZOIU (intrând). Arză-le focu' straiе nemțești, că-mi vin de hac!

CHIRIȚA. Da bine, frate, încă nu te-ai mai dus la cancelarie?

BĂRZOIU. Apoi de! de când m'ai scos din minte ca să mă schimosești în strae strămte, pun câte două ceasuri până mă 'mbrac., și ian privește ce seamăn... cu bumbii iști mari?... Par' că's un negustor de farfurii.

CHIRIȚA. Ian taci, taci... că de-o mie de ori te prinde mai bine așa, decât cu antiriu și cu giubeă... Incalte mai semeni a ispravnic... dar înainte par'că erai un lăutar din tarafu' lui Barbu... știi? cel cu niau'.

BĂRZOIU. Ai vorbit de te-ai prichit! Măcar!.. ce-mi mai bat eu capul să te-aduc la cunoștință!.. De când te-ai făcut isprăvniceasă... nu ți-o rămas fire de minte în cap nici măcar...

ION (trecând). Patru.

CHIRIȚA (mânioasă). Ce face?

BĂRZOIU (văzând căpățânile). Ce-s aeste, Ioane?

ION. Peșcheșu jidovilor celor cu pricina... zece căpățâni.

BĂRZOIU (Chiriței). Socot că nu te-i mai jălu! că n'ai zahar... Hai, apucă-te de dulceți!

CHIRIȚA. Eu? să fac dulceți?... Ai 'nebunit?

BĂRZOIU. D'apăi cine?... eu?

CHIRIȚA. Facă cumnățica Safta, soră-ta... da, eu știu că nu mi-oiu pârli fața la foc.

BĂRZOIU. Ce față?... ce față?... Da pân'acum, mă rog, cum ți-ai pârlit-o ca toate celelalte gospodine din târg?

CHIRIȚA. Pân' acu nu eram isprăvniceasă... de asta... înțalesu-m'ai?

BĂRZOIU. Ard-o focu ispravnicie!.. că mare belea-i pe

capul meu!.. De când m'o împins păcatele să fiu în slujbă... tot dojane primesc dela Departament...

CHIRIȚA. Dojane ?

BĂRZOIU. Asta n'ar fi nimică... dar ați căpchiet cu toții în casă... ba încă m'ați căpchiet și pe mine !

CHIRIȚA. Ce te o apucat azi ?

BĂRZOIU. Las' că d-neeii cucoana nu se mai catadicsește să caute de gospodărie... să facă cozonaci, pască, păstrămuri, dulceți, vutci, vișinapuri... ca la casa omului... sau măcar să-mi facă la masă vr'un cheșchet, vr'o plachie, vr'o musacă, vr'o capamă, vr'o paclavă... vr'o ciulamă... bucate creștinești... sănătoase și ușoare... unde !.. șede toată ziua la tauleță, și din blanmanjele, din bulionuri, din garnituri nemțești nu mă slăbește... auzi ?.. blamanjele ?.. bulionuri ?.. Borș și alivenci !... că cu astea am crescut în casa părintească...

CHIRIȚA. Iar o început litopisițu !

BĂRZOIU. Ș'apoi și alt păcat... o luat obiceiul să aducă la sfârșitul mesei păhăruțe verzi cu apă caldă... cică așa-i moda la Eș... de-și spală gura unii dinaintea altora... și nu-i zi în care să nu mă 'nșel... și să nu beu apă caldă !

CHIRIȚA (publicului, arătând pe Bărzoiu cu dispreț). Priviți, mă rog !

BĂRZOIU. Și când ar fi numai atâta... De-acole... cheltueli, nu șagă... pe mobili nouă cu lastic... pe trăsuri de cele cu fundu la pământ... pe strae cu fir la slugi... pe lampe de cele cu apă... pe fleacuri... capele... rochii cu jăletce... cușme jidovești de ascuns mânilor iarna... conțerturi de strâns talia... Cine le mai poate înșiră ?.. Da-i lipsă de pășari în ogradă... da -i cămara pustie... aș !.. ce-i pasă cucoanei !.. când o cauți... unde-o găsești ! ?.. la șandra mandra.

CHIRIȚA. Șandra mandra ?

BĂRZOIU. Dar... cea care vinde rochii și capele... Sărmană Chiriță! ai nebunit la bătrânețe, fata mea!

CHIRIȚA. Ian... nu mai bodogăni... că par'că ești o moară stricată... Mai bine du-te la cancelerie, că te-or fi așteptând înpricinații.

ION (trecând). Zece!

BĂRZOIU (tresărind). Zece înpricinați?..

CHIRIȚA. Ha, ha, ha, ha... S'o spăriet ispravnicu' de treabă multă. Hai, cară-te și vină mai devreme acasă, că astăzi avem musafiri.

BĂRZOIU. Ce musafiri?

CHIRIȚA. Ai uitat că dăm masă mare astăzi... de ziua bună că mă duc la Paris și că logodim pe Guliță cu Luluța?

BĂRZOIU. Ba să zici... altă nebunie!

CHIRIȚA. Nebunie?

BĂRZOIU. Guliță-i prea tânăr.

CHIRIȚA. Cu atât mai bine... însurat de dimineață și mâncat de vreme...

BĂRZOIU. Și Luluța-i bolnavă... pățimașă... are toane de nebunie. N'o vezi toată ziua cum năcăjește biata mătă din casă?.. Cum o să-mi dau eu băeatu'... bunătate de odor în mâinele ei?

CHIRIȚA. Cu adevărat îi cam lipsită acū... dar i-a trece... Când o aveà un bărbat n'a mai bate mătăle.

BĂRZOIU. Da de unde știi că s'o îndreptă?

CHIRIȚA. Știu, că doar și mie mi-eră dragi mătăle până a nu mă mărită... și cum te-am văzut pe d-ta, nu m'am mai uitat la ele... Ș'apoi s'o îndreptă, nu s'o îndreptă... vrei să pierdem zestrea Luluței dela mână?

BĂRZOIU. Ei, bine... treacă pentru logodnă... dar la Paris ce ai să cauți?

CHIRIȚA. Să mă primblu... să mai mă răcoresc, că m'am uscat aici în provincie.

BĂRZOIU (pufnind). Ba că chiar... se vede că nu te-ai uitat de mult în oglindă?

CHIRIȚA. M'am uscat, îți zic... și de nu m'oiu porni degrabă... să știi că-mi vine ipohondrie... (tipând). Of! că nu mai pot trăi în țara asta!...

BĂRZOIU. Taci, soro... nu răcni așa, că te-aude musafiriul... Du-te și la Beligrad, dacă vrei.

CHIRIȚA. Musafiriu? oficeriu?.. cu adevărat?

BĂRZOIU. Detreabă oficeriu, să-ți spun drept!.. De aseară când a tras în gazdă la noi... tot părinte ispravnice mi-o zis.

CHIRIȚA. Nu ți-o spus cu ce treabă o venit aici?

BĂRZOIU. Nu... dar l-am priceput eu... Pare-mi-se că-i trimes tiptil ca să cerceteze starea isprăvnicilor.

CHIRIȚA. Dacă-i așa... de ce șezi și nu te duci la cantelerie?.. că-s aproape de 12.

BĂRZOIU. Iaca mă duc, mă duc... doar nu dau Tătarii... însă ia ascultă, soro: cată să fie masa gata mai devreme, că eu nu-s deprins nemțește.

CHIRIȚA. Înainte de 5 ceasuri nu se poate.

BĂRZOIU. La 5?.. când se pun boierii la cărți?

CHIRIȚA. Așa-i moda la Eș.

BĂRZOIU. Sta-i-ar în gât cine o mai scornit-o!.. (iese furios prin fund).

CHIRIȚA (singură). Ei!.. geaba, geaba!.. cât îmi bat eu capul să-l mai cioplesc... să-l mai chilesc... pace! îi stă rugina de-o schioapă la ceafă. Ce deosebire, cu musafiriu nostru! îl cunoști cât de colo că-i civilizată... Iaca de pildă, aseară, când am luat ceaiu... oficeriu' și-o pus frumușel zahăru' în ceașcă cu cleștele cel de argint... da d-lui las că bodogănește că n'ar trebui să dea ceaiu la luli, pe călduri... dar ce face?.. ie zăharu' cu degitele din zăharniță și'apoi îl pune în clește... încât îmi vine, așa paracâș! Imi eră mai mare rușinea de oficeriu asară...

DESPOT VODĂ

Piesa «Despot Vodă» reprezentată în 1880, este începutul unei nouă epoci în activitatea teatrală a lui Alecsandri. El părăsește terenul comediei pentru a încerca *drama istorică* în versuri. Aci el înfățișează domnia lui Despot Vodă, care a stăpânit în Moldova între 1558—1561 și despre care cronicarii au lăsat însemnări ca despre un Domn rău. Piesa are două părți: venirea lui Despot în Moldova și încercarea neizbutită de a lua tronul ocupat de Lăpușneanu (actul I, II și III), domnia și căderea lui (actul IV și V). Aci urmează scena 1-a din tabloul al 2-lea, actul II. Bănuț de Lăpușneanu, e aruncat în închisoare și dacă nu l-ar fi ajutat Ciubăr Vodă să scape, ar fi fost ucis.

Scena arată un beciu de închisoare.—Fereastră cu gratii în stânga.—Ușă în fund.—O masă cu două scaune în mijloc.—Un fânar aprins.

DESPOT (pe scenă lângă masă)

O! soartă schimbătoare ce râzi de omenire!
 Nebun cine se 'ncrede în tine cu orbire!
 Nebun cine se urcă pe-al muntelui suiș;
 Prăpastia l-așteaptă cu-adâncu-i prăvăliș;
 Așa dar eu, sârmanul, a soartei jucărie,
 Ajuns iubit de-un înger¹⁾, aproape de Domnie,
 Iată-mă-acum aice din raiul meu căzut
 Și din lumina lumii în lume iar pierdut!
 Sunt eu?... Sunt treaz?... în viață?... și-adevărat e oare?
 Eu Despot, vultur falnic, eu zac la închisoare!

(Se scoală și caută împrejur)

Acești păreți sunt umezi, triști, negri!... Ah! ei sunt
 Nu ziduri de palate, dar ziduri de mormânt!
 În ele cine intră, din ele nu mai iese
 Decât pe-o raclă neagră cu zilele-i culese!

(Infiorându-se)

O! reci fiori de groază prin sufletul meu trec,
 Răsuflu aburi de moarte... Un biet străin, un Grec,
 La cine pot să aflu o rază de 'ndurare?

1) E vorba de Ana, fiica lui Moțoc.

La Doamna numai, însă nici o putere n'are,
 Căci Vodă Lăpușneanul de milă-i depărtat
 Cât de pământul negru e cerul înstelat.
 Cum?... mort în floarea vieții... Cum? mort ca un mișel!
 Ucis de Lăpușneanul, lipsit de tron...—și el!...
 O! nu, nu! nu se poate... cu unghiile tocite
 Voiu sparge-această hrubă, ce 'n sânul ei mă'ngHITE.

(Se asvârlă turbat peste pereți și-i lovește cu pumnii)

Deschide-te, morminte!... dă-mi drumul să-mi răsbun!
 Cădeți, infame ziduri! (căzând pe scaun) Ah! Doamne, sunt
 [nebun!

(După o scurtă pauză)

Mizerie!... cu gândul pătrund bolta cerească
 Și brațul meu nu poate o piatră să urnească!

(Induioșându-se)

Ah! nu-i nicio sperare... Cei ce m'au cunoscut
 Vor zice-a fost un Despot, a fost... ce s'a făcut?
 Și toți m'or da uitării... chiar Ana... lume, lume!
 Uita-va, și amorul și jalnicul meu nume.
 Adio, planuri 'nalte! Adio, mari sperări,
 A lumii ideale sublime aspirări!
 Adio tot: junie, lumină, fericire...
 Nălucă este omul și viața o clipire.

(Privește fereastra)

O! Despot, te salută a veșniciei zori.
 Fii om!... Când vine moartea, te 'nchină ei și mori!
 (Stă abătut, cu capul plecat pe brațul lui)

CIUBĂR (intră; ușa se închide după el).

Ei!.. Despot, frate Despot, așa-i că ai pățit-o?

DESPOT (tresărind).

Ce aud? ce văd?... Smintitul?

CIUBĂR

Cu Vodă-ai implinit-o.

(Privește beciul)

Frumos palat!... privește: ce stofe pe pereți!
 Pe jos ce de covoare țesute cu... bureți!
 Ce mobile-aurite! Ce mândre policandre!...
 Mărire ție, Vodă, măi Vodă Alexandre,
 Că bine știi în curte pe oaspeți să primești
 Și pe-ale tale rude cu drag s'adăpostești!

DESPOT (în parte)

Sărmane Despot, iată la ce-ai ajuns pe lume!
 Să râdă și nebunii de tine cu-a lor glume!

CIUBĂR

Despot!

DESPOT

Ce vrei, năuce?

CIUBĂR

Năuc ești tu și prost.
 Tu vezi ce sunt eu astăzi, iar nu ceeace am fost.
 Am fost odinioară un Domn în strălucire,
 Cât soarele cu mine eră 'n nepotrivire;
 Puternic ca trei Cezari, frumos ca Macedon,
 Călare pe un sceptru, iar nu pe-acest baston,
 Și mă loviam cu capul de nouri și de stele,
 Și măsuram pământul cu pasurile mele!
 Dar Vodă Lăpușneanul, un hoț, un destrămat,
 M'a prins și de-a mea vâlfă în drum m'a desbrăcat!
 Și eu, și tu, ajuns-am ca două frunze-uscate
 De-o pânză de păiaujen în aer aninate.
 Tot vântul mic sau mare ne clatină suflând...
 Ei! ș'apoi vântul bate și câinii fug lătrând.

(Se apropie de fereastră)

DESPOT (în parte, sculându-se).

O! Doamne, să fiu oare și eu în a lui stare,
 În câmpul nebuniei, pe-un gărgăun călare?

Cum? Visurile mele de falnic viitor
Să fi făcut din mine un om aiuritor
Cu dânsul?...

CIUBĂR

Frate Despot, știi tu ce-i mătrăguna?

O fată ce aleargă pe câmp când iese luna
Și merge de se scaldă în roua de pe flori
Cu gând să se mărite c'un împărat în zori.
Am prins-o într'o noapte...

Dar hoțul Lăpușneanul mi-a șters-o, ca pe-o salbă!...
Ce-mi pasă! Scaraoțchi îi este lui nănaș,
Iar eu al mătrăgunei sunt mire dragălaș.

(Ia o poză maiestuoasă)

DESPOT

Dar bine, Ciubăr, spune-mi cum ai intrat aici?
Și tu ești, ca și mine, închis?

CIUBĂR

Eu?... Cine zice?

C'a îndrăznit vr'odată o mână de capcân
Măcar să se atingă de-al lumilor stăpân?
Nu! Am venit eu însumi la tine 'n pușcărie
Trimis de Lăpușneanul să-ți țin tovarășie,
Ca să-ți grăesc de moarte, ca un prietin bun,
Pân' ce-a veni calăul, al temniței tăun.

DESPOT

Cum? Lăpușneanul însuș ți-a dat astă solie?

CIUBĂR

El! și-ți trimite... iată... un dar de berbănție

(Aruncă pe masă ecrinul oferit de Despot Doamnei Rucsanda în actul I)

Șiraguri și pafiale, să ai cu ce-amăgi
Nevasta lui Satana spre a vă îndrăgi.

(Se pune pe scaun în față cu Despot)

Ei!... ce mai zici tu, Despot?... Așă-i că viața-i scurtă,
 Așă-i că nu plătește nici cât un dram de turtă?
 În faptul viu al vieții ne pare drumul lung:
 Trei pași de-abia, și 'n capăt picioarele ajung.
 Omul ca iarba!... viața ca... iapa cea bălțată,
 Cât-trece dealul mare nu se mai vede... iată!
 Eu unul cred că omul, nerezemat de tron,
 E mic ca și o muscă pe muntele Sion,
 Dar tu ce ești acuma sosit pe prag de moarte
 Ce zici?

DESPOT (în parte).

O! ce ideie... (tare). Eu zic că relei soarte
 E drept să ne supunem când altfel nu putem.

CIUBĂR

Cum asta?

DESPOT

Tu, de pildă, lipsit de diadem,
 Să duci o viață tristă și plină de nevoie,
 Iar eu în astă țară să fiu Domn făr' de voie.

CIUBĂR

Ce? tu? Domn?

DESPOT

Eu, Ciubere! (tăinic). Crezi tu că-s destinat
 A trece 'n ceea lume tăiat sau spânzurat?
 Te 'nșeli... ai mei prietini sunt gata ca să vie
 În zori, ca să mă ducă deadreptul la Domnie,

CIUBĂR

Ce spui? ce spui?

DESPOT

Și martur mi-e sfântul Dumnezeu,
 Că eu fug de putere ca de păcat.

CIUBĂR

Nu eu!

DESPOT

Aşa-i fatalitatea, și n'am, vai! ce mă face.

Am să fiu Domn, Ciubere, de-mi place, de nu-mi place.

Ah! (face un gest de desperare).

CIUBĂR

Și te plângi de asta?... Ești un nebun, nătâng.

DESPOT

Decât păstor de oameni mai bine, zău!...

CIUBĂR

Te plâng!

DESPOT

Eu sunt un biet om simplu, eu n'am visuri deșarte:

De grijile măririi doresc a fi departe.

Mi-e teamă să fiu capul unui popor.

CIUBĂR

Ba, zău!

Decât a fi în coadă mai bine 'n frunte vreu.

(Despot, observând pe Ciubăr, care se exaltează la cuvintele lui).

DESPOT

Nu-mi place pompa lumii, nici la a mea ivire

Poporul să m'aclame, poporul să m'admire

Și oștile să 'nchine stindarde 'n fața mea

Și 'n frunte-mi să lucească surguciul ca o stea

Și surlele să cânte, și tunul să detune,

Și clopotele toate în cale-mi să tot sune.

Ș'apoi, Ciubere dragă, eu am cugetul drept

Și mult și greu se bate a mea inimă 'n piept,

Când știi că tronul Țării e dreapta moștenire

A lui Ciubăr.

CIUBĂR (îmbrățișând pe Despot)

Ah! frate, ești bun, bun peste fire!
Nu eu când vine fala aș zice ba!... Nu eu!
Hei! căci nu vrea norocul să fiu în locul tău!

DESPOT

Ai vrea?

CIUBĂR

Cum nu!

DESPOT

E lesne.

CIUBĂR

Cum, cum, cum?

DESPOT

Foarte lesne.

CIUBĂR

Dar cum?

DESPOT

Te schimbă 'n Despot din cap și până 'n glesne.
Și mâni, în zori de ziuă, poporul adunat,
În locul meu te-a duce pe tine la palat.

CIUBĂR

Mâni?

DESPOT

Mâni. (în parte). S'a prins nebunul.

CIUBĂR (încântat)

Despot, m'ai scos din minte,
Domn!... eu, Ciubăr!... dă-mi iute a ta îmbrăcăminte.
Dă-mi pălăria!

DESPOT

Na-ți-o!

(Ciubăr schimbă haina pe mantaua lui Despot)

CIUBĂR

Și, 'n schimb, na stema mea.

Dar fii cu îngrijire să nu te culci pe ea.

(Schimbă stema pe pălăria lui Despot)

DESPOT

Ce-ți pasă : mâni te-așteaptă o stemă 'mpărătească.

CIUBĂR (vesel)

A ! știu că Lăpușneanul de ciud'o să plesnească.

DESPOT

Acum ici, lângă masă, te-așează liniștit

Și stai, ca un om mare, pe gânduri adâncit.

(Ciubăr se pune pe scaun)

Așă, și pălăria pe frunte ți-o apasă,

Nicum să te cunoască cine-ar intra în casă.

CIUBĂR

Bine-i așă ?

DESPOT

Prea bine.

CIUBĂR

Dar tu ce-ai să devii ?

DESPOT

Eu dintre morți, Ciubere, mă'ntorc printre cei vii.

Noroc de-acuma nouă !... cu pene 'mprumutate,

Tu sbori către mărire, eu către libertate !

(Imbrăcat cu hlamida și încoronat cu stema lui Ciubăr, vine în fața scenei)

Nebun aici intrat-am ? nu știu, dar nebun ies.

Priviți !... din pompa lumii cu ce, vai ! m'am ales !

Cu-o stemă de hârtie, cu-o cârpă de hlamidă,
 Cu tot ce poate face pe oameni ca să rădă.
 Dar bună-i răsbunarea!... Pre sfântul Dumnezeu!
 Voiu râde mult mai tare și eu la rândul meu!

(Iese)

UN GLAS (afară)

Stăi! Cine-i?

DESPOT (imitând glasul lui Ciubăr)

Ciubăr Vodă.

GLASUL

Treci.

(Hohote de râs afară)

CIUBĂR (singur).

Prost! Să-mi lase mie

Tot ce-i mai scump: mărire, putere, avuție.

Și el să nu voască a fi chiar Domnitor!

Nebun! (cască) dar eu, cuminte, mă 'nalț... și sbor, și sbor

Sus, sus pe vârful lumii, ce visul îl arată,

Când omul mândru doarme cu gura lui căscată...

Posnașă întâmplare!.. (cască) eu Domn, eu Domn, eu Domn...

Pe tron.. mă urc... cu fală... și însă.. cad de somn!

(Adoarme cu capul pe masă)

OVIDIU

Ultima dramă istorică a lui Alecsandri este «Ovidiu», publicată în 1885 și reprezentată în 1887. În ea ni se arată triumfurile lui Ovidiu atât în lumea literară cât și în înalta aristocrație a Romei, apoi ne înfățișează exilarea lui. În actul V Ovidiu este în Mesia între Sarmați. Viața aspră ce a fost nevoit să ducă aici i-a scurtat viața și astfel nu se poate bucura de iertarea ce i se acordă de către împărat, căci moare tocmai când i se aduce știrea și când însăși Iulia, nepoata lui August, vine să-l viziteze. Înainte de a muri însă el are o viziune: nașterea poporului român din coloniile ce aveau să trimită la Dumnezeu împăratul Traian. Aci urmează pasajul dela sfârșitul piesei.

OVIDIU, se scoală în picioare rezemându-se de pat

Din morți la glasul Romei pe lume iar reviu.
 Sunt rechemat de Roma, îmi spuneți voi?... Târziu!
 Opt ani de exilare, opt ani de lungă jale
 M'au dus pe-a veșniciei nemărginită cale...
 Pe mine-a vieții poartă, amicilor, s'a 'nchis
 Și ce mai văd în față-mi îl văd ca printr'un vis.
 Ah! văd, și mă cutremur, cum timpul aprig vine
 Mărimea sacr'a Romei s'o schimbe'n mari ruine.
 Și cum din depărtare potopul cel barbar
 Se'ntinde să distrugă al zeilor altar...
 Văd Roma cum expiră!... Vai! Roma nu mai este!
 Puterea ei? legendă! Istoria-i? poveste!
 A fost, s'a șters cu nume, cu glorie cu tot.
 Văd multe, multe, multe, dar a grăi nu pot...
 Fiorul mă cuprinde... și glasul mi se curmă...

(mică pauză)

Stați... Norul greu dispare... luminează crește'n urmă.
 Trec secolii... o! minune... Aici în răsărit,
 Vlăstarul, fiu al Romei, stejar a devenit,
 Și Istrul moștenește al Tibrului renume...
 Se 'nalț'o nouă Romă, renaște-o nouă lume.
 Mormântu-mi se deschide... din el în viitor
 Un lung torent de viață se'ntinde roditor.

(cu entuziasm)

Dumnezeiri!... Nu! ginta latină'n veci nu moare

(șovăie și cade pe pat)

Ah! iată... noaptea..., noaptea... ah! mor... ah! soare!
 soare!

(expiră)

IULIA, c'un strigăt desperat

Mort! Mort!

(cade 'n genuchi și-l sărută plângând)

(Toți cad în genuchi)

COTTA, întinzând coroana spre Ovidiu

Adio, geniu în veci neperitor !

IULIA, cu lacrimi

Adio, suflet nobil, iubit și iubitor !

CURENTUL LATINIST

Secolul XVIII, în istoria Românilor, este caracterizat de oparte — în principate — prin dominațiunea grecismului, de alta — în Ardeal — prin manifestările *școalei ardelenе*. Această școală, care-și găsește începutul în actul religios politic, cunoscut sub numele de «unirea cu biserica catolică», se manifestă prin scrieri și prin polemici în care se susține latinitatea limbii și a neamului românesc. Ideile acestea nu-și mărginiră efectul în Transilvania, ci se propagară de peste munți în ambele principate, dând naștere unui *curent* literar, care se numește *curentul latinist*.

Propagarea ideilor acestora s'a realizat prin oameni și prin scrieri.

Prin oameni s'a făcut:

a) prin tineri cari au mers să studieze în școlile de peste munți;

b) prin profesori cari au venit de peste munți în principate;

c) prin raporturi personale între oamenii maturi, stabilite cu ocazia tipăririi în Transilvania a unor cărți scrise în principate.

a) La începutul secolului XIX în principate nu se putea dobândi în școală o cultură mai

Gheorghe Lazăr

(de pe portretul publ. în Analele Acad. pe 1872)

serioasă decât dacă se făcea în limba grecească: profesorii greci erau peste tot și mai bine plătiți, aveau și rol mai însemnat și erau și oameni mai învățați; au fost unii cari au făcut lucrări importante pentru știința limbii grecești, ca Lambru Fotiadi, Vardalah, Comita și a. Invățătura românească era redusă la

citire și scriere și la

lectura cărților bisericești, iar alte limbi și alte studii nu se făceau. De aceea cei cari voiau să dea fiilor lor o cultură mai îngrijită și nu-i puteau trimite prea departe în țările apusului, îi trimeteau la școlile din Ardeal, mai ales la Brașov și la Sibiu. Putem cită ca exemplu pe *Grigore Pleșoianu*, fost profesor la Craiova, traducător

vestit în epoca dintre 1830 — 1840, care și-a făcut studiile la Sibiu ¹⁾).

b) Se înțelege însă că numărul acestor tineri, trimiși departe de familiile lor eră relativ mic, iar cei mai mulți părinți doriau să aibă chiar în țară școli organizate mai bine. De aceea au început unele familii bogate să aducă profesori din Ardeal, iar cârmuirea să cheme și ea asemenea oameni la școalele publice.

Astfel, la 1818, epitropii școalelor din Valahia așează la Sf. Sava profesor pe ardeleanul *Gh.*

Aaron Florian

(de pe un portret dela liceul Sf. Sava)

Lazăr, care venise cu doi ani mai înainte în țară ²⁾).

¹⁾ *Grigore Pleșoianu* a fost profesor la Craiova; apoi a practicat ingineria. A tradus pe *Telemac* al lui Fênelon, ș. a. A făcut și o mică enciclopedie științifică: *Cele dintâiu cunoștințe* (1833).

²⁾ *George Lazăr* (1770—1823) născut la Avrig, a studiat la Cluj și la Viena. După ce a funcționat ca profesor și ca predicator la Sibiu, în 1816 a fost silit să plece de acolo și să vie în București. După doi ani epitropia școalelor din Valahia l-a așezat profesor la Sf. Sava. După mișcarea lui Tudor, bolnav, s'a întors acasă. A lăsat puține scrieri, între cari un *abecedar* (1826) și mai multe manuscrise.

La 1820, când Mitropolitul Veniamin Costache vrea să reorganizeze seminariul dela Socola, roagă pe Gh. Asachi să-i găsească profesori noi și

Gavriil Munteanu

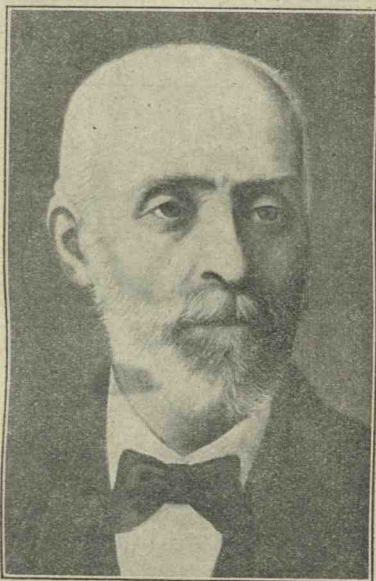
(de pe No. jubilar al «Gazetei Transilvaniei»
din 1908)

acesta aduce din Transilvania pe *Vasile Pop*, *Vasile Fabian* (Bob), *Ion Cristea* și *Ion Manfi*.

După 1821, numărul acestor profesori se face și mai mare. La 1826 *Florian Aaron*¹⁾ e chemat de boierul Dinicu Golescu și întemeiază la Golești o școală de băieți; iar după moartea acestuia trece la București la Sf. Sava, ocupă postul de revizor școlar și după 1848 e din nou profesor la Sf. Sava și membru în consiliul superior al in-

¹⁾ *Florian Aaron* (1805—1887) a studiat la Pesta, a venit la Golești în 1826, iar în 1836 a trecut ca profesor în București la Sf. Sava. A luat parte la mișcarea Românilor ardeleni în 1848. întorcându-se în România, a fost iar profesor la Sf. Sava și membru în consiliul superior al instrucției. A publicat mai multe cărți didactice precum: *Catehisme*, *Istoria lumii* (1846), *Istoria principatului Țării Românești* în 3 volume (1835—1838), *Dicționar francez-român* cu P. Poenaru și G. Hill (1840).

strucțiunii. La 1830 vine în Muntenia *Moise Nicoară*; iar în Moldova *Samuil Botezat*, care rămâne până la moarte în Iași și e admis între boieri, dobândind titlul de serdar. La 1833 *Damaschin Bojincă* vine ca juriconsult în Iași și în două rânduri funcționează ca director la Seminariul dela Socola¹⁾. La 1834 *Eftimie Murgu*, începe a predă filozofia la Iași, iar peste 2 ani trece în București, unde are prilejul să fie profesorul lui *Nicolae Bălcescu*. La 1835 vine în Muntenia *Nicolae Bălășescu*,²⁾ care ajunge profesor la seminariul

G. Fontaninu

(de pe un portret din colecția Academiei)

¹⁾ *Damaschin Bojinca* (1801—1866) a făcut studii juridice în Pesta a venit în Moldova în 1830 ca juriconsult la departamentul dreptății; în 1834—39 și 1840—41 a funcționat ca director al Seminariului «Veniamin». El a tradus anexele la ediția din 1834 a istoriei lui Petru Maior.

²⁾ *Nicolae Bălășescu* născut în ținutul Sibiului, a venit în București în 1835 ca profesor la Seminariul Mitropoliei, a fost călugăr la Cernica, a luat parte la mișcarea din Ardeal în 1848, fiind chiar membru în unul din comitetele conducătoare. Principala sa lucrare este o *gramatică română* (1848).

din București. La 1836 vine *Gh. Fontanin*¹⁾ la Craiova, *Gavriil Munteanu*²⁾ la seminariul din

I. Maiorescu

(de pe un portret publicat de «Revista Nouă»)

Râmnic și *Ion Maiorescu*³⁾ la școala primară din Cerneți. Cel dintâiu rămâne peste 30 de ani ca director al liceului, Munteanu se duce la Brașov și la înființarea societății academice, este numit membru al ei; iar Maiorescu trece la liceul din Craiova, apoi la lași la seminariul «Veniamin», în fine ajunge directorul Eforiei școlilor. La 1838 avem

pe *David Almășeanul*, la seminariul din Râmnic,

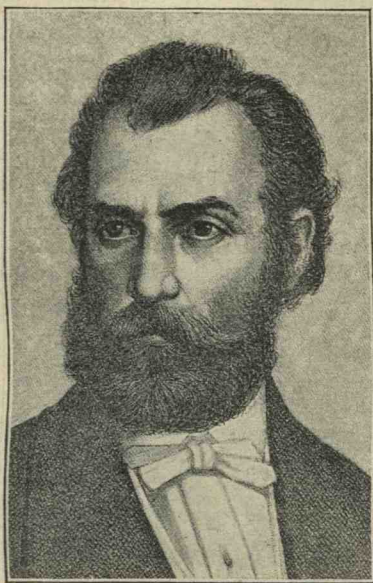
¹⁾ *George Fontaninu* (1825—1866) a studiat la Sibiu, la Pesta și la Viena. A fost profesor de limba latină la Craiova. A publicat o carte de *geografie*. A fost membru al Academiei.

²⁾ *Gavriil Munteanu* (1812—1869) după ce a funcționat ca profesor la seminariile din Râmnic și din Buzău, a trecut la 1850 ca profesor la gimnaziul din Brașov. Intre 1853—1869 a fost și director.

³⁾ *Ion Maiorescu* (1811—1864) a studiat în Blaj, Cluj, Pesta și Viena, a venit în țară ca profesor la școala de Cerneți, apoi a trecut profesor la gimnaziul din Craiova, iar în curând a fost numit inspector al școlilor din acel oraș. În 1848 a fost trimis de gu-

iar în 1840 vine *A. T. Laurian* în București, unde redactează în unire cu Bălcescu «Magazinul istoric», trece la Iași după 1848, organizează școlile din Moldova și în 1858 revine la București și stă până la finele vieții în fruntea activității școlare, fie ca profesor la universitate, fie ca membru al consiliului permanent de instrucție ¹⁾.

Cum văzurăm, acești bărbați continuă opera lor și după 1848, în care vreme veniră și alți profesori și scriitori de peste munți, dintre cari

Al. Papiu Ilarian

(de pe un portret publ. în «Revista Nouă»).

vernul provizoriu al Țării Românești la Frankfort, unde eră adunată dieta Germaniei. Intorcându-se mai târziu, a fost director al Eforiei. A călătorit la *Românii din Istria* și a publicat un studiu asupra lor.

¹⁾ *Aug. Treb. Laurian* (1810—1881) a studiat la Sibiu, la Cluj și la Viena; a venit în București pe la 1840 ca profesor la Sf. Sava. La 1848 a luat parte, în comitetul conducător, la mișcarea Românilor în potruva Ungurilor. Mai târziu s'a dus în Moldova ca inspector al școlilor, a tipărit cronica lui Șincai. Venind apoi în București, a fost profesor la facultatea de litere, membru în consiliul permanent al instrucției, membru fondator al Academiei.

cei mai însemnați sunt: *Simion Bărnuț* care a fost profesor de drept și filozofie la universitatea din Iași ¹⁾, *Ștefan Micle*, care a fost profesor de matematici la aceeaș universitate, *Dionisiu Marțian*, care a înființat serviciul statistic ²⁾, *Al. Papiu Ilarian* ³⁾, care a publicat documente și cronici și a fost chiar ministru de justiție în guvernul lui M. Kogălniceanu în 1864.

c) La începutul secolului XIX erau puține tipografii în principate și rău înzestrate; de aceea mulți autori își tipăreau lucrările lor peste munți, fapt care a dat naștere la călătorii sau măcar la corespondențe personale cerute de asemenea împrejurări. Astfel *Eufrosin Poteca* ⁴⁾ din București, tipărește la Buda traducerea unei cărți de

¹⁾ *Simion Bărnuț* (1808—1864) a studiat la Blaj, la Sibiu și mai târziu la Pavia. A fost profesor în Transilvania; a fost unul din cei mai activi conducători ai Românilor în luptele lor contra Ungurilor în anii 1848—1849. În 1854 veni ca profesor la gimnaziul apoi la Universitatea din Iași.

²⁾ *Dionisie Marțian* (1829—1865) a studiat în Cluj, în Blaj, în Viena. Venind în țară, a întemeiat serviciul statistic și a publicat diferite scrieri relative la aceste chestiuni.

³⁾ *Alexandru Papiu Ilarian* (1823—1879) a studiat în Transilvania și în Italia; a luat parte la mișcarea din Ardeal în 1848. Venind în țară, a fost profesor la facultatea juridică din Iași, magistrat la curtea de Casație din București și în 1869 ministru în cabinetul lui Mihail Kogălniceanu. A publicat scrieri istorice și juridice.

⁴⁾ *Eufrosin Poteca* (1786—1859) a studiat în țară, apoi la Paris și în Italia. Călugărit de tânăr, a fost profesor la Sf. Sava, apoi a trecut egumen la mănăstirea Motru din Dolj. A lăsat câteva scrieri, mai ales traduceri.

logică și de etică; *Gr. Pleșoianu* din Craiova tipărește la Sibiu traducerea lui Telemac de Fenelon și alte scrieri; *Stanciu Căpățâneanu*¹⁾ din Craiova de asemenea tipărește o parte din cărțile sale la Sibiu; *Simion Marcovici*²⁾ din București tipărește o lucrare a sa tot la Sibiu; acelaș lucru face călugărul din Iași *Ghermano Vida*³⁾ cu gramatica sa franceză, pe care o tipărește la Buda. La Sibiu tipăresc scrieri de ale lor *Gheorghe Ioanid*⁴⁾ din București, *Ion Gherasim Gorjan*, traducătorul

I. G. Gorjan

¹⁾ *Stanciu Căpățâneanu*, profesor în Craiova, a fost unul din traducătorii cei mai harnici. A tradus *Mărirea Romanilor* a lui Montesquieu (1830) ș. a.

²⁾ *Simion Marcovici* (1790—1877), a studiat în țară și străinătate, a fost profesor la Sf. Sava și efor al școalelor. A lăsat multe și însemnate traduceri.

³⁾ *Ghermano Vida*, călugăr, a fost profesor la seminarul «Veniamin Costache din Iași» între anii 1843—1851.

⁴⁾ *Gheorghe Ioanid*, a fost profesor la Sf. Sava. A lăsat câteva scrieri de gramatică și de istorie și un *tractat de morală* (1859)

Halimalei ¹⁾, *Gheorghe Săulescu* ²⁾ din Iași, *Anton Pann* din București; ba și un Almanach al statului țării Românești (pe 1836) este tipărit la Buda.

Gheorghe Ioanid
(de pe un portret dela liceul Sf. Sava)

În legătură cu tipografia a fost comerțul cărților, care în primele decenii ale secolului XIX eră în mâna Ardelenilor. Avem date în «istoria școalelor» de V. A. Urechiă, de unde se vede că până la 1830, cărțile se vindeau la un loc cu mărfurile de brașovenie.

* * *

Să examinăm acum propaganda prin scrieri.

È adevărat că urmașii celor trei reprezentanți ai școlii ardelenice, Micu, Șincai și Maior, nu produc un număr prea însemnat de opere, dar ei

¹⁾ *I. Gherasim Gorjan* a fost institutor în Vălenii-de-Munte și a murit la 26 Octomvrie 1857. A publicat mai multe *calendare* și a tradus (din franțuzește) *Halimă*, vestita povestire arabică. Prima ediție s'a tipărit între 1835—1837.

²⁾ *Gheorghe Saulescu* profesor la Iași, autor al unei colecții de *fabule* . . . și a unei *gramatici* (1833).

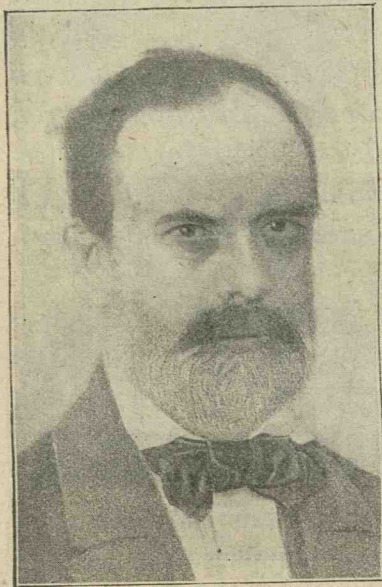
au meritul de a fi popularizat unele din ideile marilor scriitori și mai ales de a fi pregătit prin școli legiuni de tineri cari să răspândească aceste idei.

Ideile privitoare la limba română și în genere studiul limbii au format obiectul de competență al preocupărilor lor. Gramatica lui *Ion Morariu*, (1788), a lui *Radu Tempea* (1797), a lui *Paul Iorgovici* (1799), a lui *Constantin Diaconovici-Loga* (1822), a Episcopului *Alexi din Gherla*, (1826), a lui *A. T. Laurian* (1840) formează trecerea la studiile însemnate ale lui *Timoteiu Civariu*, care se poate socoti ca părintele filologiei române ¹).

Problema pusă de întemeietorii școlii latine era următoarea: limba noastră fiind de origine latină, să se găsească chipul de a arăta aceasta atât prin alegerea cuvintelor cât și prin scrierea lor. După ce întemeietorii discutase dacă limba română se trage din latina clasică sau din cea vulgară, după ce se admisesese de cei mai mulți ca mai temeinică părerea lui Petru Maior că în latina vulgară trebuie să căutăm prototipurile cuvintelor românești, se urmăriă acum aplicația practică a principiilor. Această aplicație priviă ortografia și vocabularul. Și pentru

¹) *Timoteiu Cipariu* (1805—1887) a studiat în Transilvania, a fost profesor la Blaj, unde era și canonic la catedrala greco-catolică. A luat parte la mișcarea din Ardeal din 1848. A fost membru al Academiei Române.

una și pentru alta s'au înfățișat multe și felurite teorii. Toate au avut ca bază ideia că filologul *poate și trebuie să potrivească limba vorbită și scrisă* cu niște *norme fixate* de el. Prin urmare din vocabularul românesc se vor înlătură cuvintele cari nu sunt de origine latină,

A. T. Laurian
(de pe o fotografie)

pentru că acestea strică fizionomia limbii, iar ortografia va căuta să înfățișeze etimologia latină a cuvintelor.

Această idee care a fost mult răspândită în secolul XVIII, când se credea că limba este o creațiune artificială a omului, s'a dovedit mai târziu a fi greșită și oamenii de știință ai secolului XIX au stabilit că limba este o creațiune naturală și că viața ei este supusă unor legi cari scapă voinței omenești.

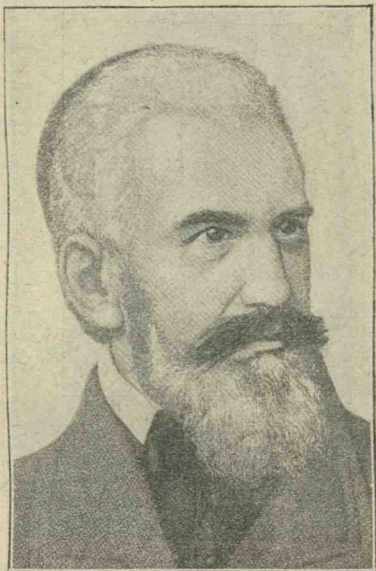
Astăzi rolul filologului se mărginește la studiarea limbii așa cum se prezintă și la găsirea legilor după cari se îndeplinesc diferitele fenomene linguistice.

Curentul latinist a rămas însă în ideile se-

sccolului XVIII și diferitele sisteme ortografice și lingvistice ce a produs au înfățișat diferite păreri individuale. Cele mai însemnate sunt: sistemul lui Laurian și sistemul lui Cipariu.

Și unul și altul căutau un punct fix unde evoluțiunea limbii să fie desăvârșită și să dea

forma care să rămână păstrată pentru totdeauna. Acel punct trebuia să fie realizat într'o anumită epocă: Laurian credeă că epoca aceea este secolul XII; Cipariu socotia că este secolul XVI. Cel dintâiu realizează acea formă a evoluției desăvârșite numai pe baza unor raționamente filologice, pentru că din secolul XII nu există nici

T. Cipariu

(de pe un portret publ. în «Revista Nouă»).

o urmă de limbă românească. Celalt se opriă în secolul XVI, fiind că cele mai vechi texte de limbă română sunt din acel timp.

Și unul și altul înlăturau ideia că limba evoluează *neconținut* și niciodată nu se pot opri schimbările și nu se poate stabili forma care să

rămână veșnică; totuș Cipariu, pentru a-și putea înfățișa teoria lui, aveà nevoie să cunoască vechea limbă românească și dialectele limbii românești, pentru că pe baza acestora își clădià construcțiunea, iar nu pe reconstruiri teoretice.

Cesar Boliac

(de pe o stampă din 1849)

El își propune: «a re-
«duce limba la o formă
«mai omogenă și mai pri-
«mitivă; a reînsufleți
«moartele forme, cuvinte
«și însemnări; a lepădă
«slovenismele și locul lor
«a-l împlini cu termeni
«luați din dialecte ro-
«mâne, a întocmi pe cele
«împrumutate după for-
«mele ce înfățișează struc-
«tura limbii, iar nu după
«ușurătatea buzelor sau

«plăcutul urechilor»¹⁾.

Principiile școalei latiniste se găsesc aplicate în diferite scrieri, dintre cari cele mai însemnate sunt: *Gramatica* lui T. Cipariu și *Dicționarul*

¹⁾ Cu ortografia lui Cipariu aceste cuvinte se înfățișează astfel: «A reduce limb'a la una forma mai omogenia, mai primitiva; a reînsufeti mortele forme cuvinte și semnari; a lepeda slovenismii și locul lor a pleni cu termini luați dein dialecte romane; a togmi pe cele impromutate după formele ce ne infaciseza structur'a limbei, eră nu după liusioritatea buzelor seau placutul orechielor».

lucrat în numele Academiei de *Laurian* și *Massim*¹⁾.

Sub impulsul acestei școale s'au dezvoltat și studiile istorice. În afară de faptul că ei se dădorește cronica lui Șincai, acel tezaur de informațiuni despre trecutul neamului, mai observăm că alte ramuri ale istoriei se studiază pentru prima dată de Ardeni sau în unire cu ei. Astfel Laurian se întovărășește cu Bălcescu și stăruiesc pentru adunarea tuturor felurilor de izvoare în cari se găsesc mărturii istorice. În „*Magazin istoric*” se publică, pe lângă cronici, articole de arheologie, hrisoave, memorii de călătorie ș. a. Cea dintâiu istorie universală e publicată de Florian Aaron (1846).

George Bariț

(de pe numărul jubilar al «Gazetei» 1908)

Ideile școalei latiniste s'au propagat în principate și prin presă. Aceasta s'a făcut în două

¹⁾ *Ion C. Massim* (1825—1877), de fel din județul Brăila, a studiat în țară și la Paris, a fost profesor în București și membru al Academiei.

chipuri : răspândindu-se aci ziarele de peste munți și apoi colatorând la ele scriitori din principate.

Presa de peste munți a luat naștere după câțiva

Al. Donici

(de pe «Aurorii Români» de C. S. Stoicescu)

ani după ieșirea la lumină a «Curierului» lui Eliade și a «Albinei» lui Asachi: în 1838 a apărut *Gazeta de Transilvania*, care trăește până azi, și *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, amândouă sub conducerea lui *George Bariț*¹⁾, care mai târziu și-a asociat diferiți colaboratori.

În ele, pe lângă partea de informații, se publicau articole asupra limbii și naționalității, scrieri literare și istorice. În paginile acestor reviste, în epoca dintre 1840—48, când cenzura severă împedica libertatea cugetării în principate, găsiră adăpost articole de istorie și de politică trimise de *Bălcescu*, *Heliade*, *Ion Ghica*, *C. A.*

1) *George Bariț* (1812--1893) a studiat la Cluj și la Blaj; a fost unul din conducătorii mișcării Românilor ardeleni în 1848; întemeietorul presei în Ardeal, a fost membru fondator al Academiei. A lăsat scrieri *istorice*.

*Rosetti*¹⁾, *Gr. Alexandrescu*, *Costache Negruzzi*, *Bolintineanu*, *Al. Donici*²⁾, *Alecu Russo*, *Cezar Boliac*³⁾, *Mihail Kogălniceanu*.

Se poate zice că în această revistă s'a făcut înfrățirea între luptătorii pentru libertate și naționalitate din cele două părți ale Carpaților; ea a fost un simbol al *unității culturale a tuturor Românilor delanordul Dunării*.

Simion Barnuț
(de pe un portret)

Astfel s'au răspândit în principate ideile școlii ardelenene, astfel s'a lătit curentul latinist.

¹⁾ *C. A. Rosetti* (1816—1885) a studiat în țară; a fost unul din fruntașii revoluției din 1848. În tinerețe s'a ocupat cu literatura, a publicat *poezii* și a fondat ziarul *Românul*. Mai apoi s'a datat numai treburilor publice și mișcărilor politice. A fost primar al Capitalei și de mai multe ori ministru și preșident al Camerei.

²⁾ *Al. Donici* (1790—1870), de fel din Basarabia, și-a făcut studiile în Rusia. A fost magistrat în Iași. A lăsat două volume de *fabule*.

³⁾ *Cezar Boliac* (1813—1880), a studiat în țară și în Franța; a fost unul dintre fruntașii revoluției din 1848. Exilat, el a luat parte la acțiunea emigraților care voiau să împace pe Românii din Transilvania cu Ungurii. Mai târziu se întoarse în țară, fu deputat și ziarist. A publicat și *poezii*.

Prin acest curent s'a desvoltat și îmbunătățit instrucțiunea publică, iar istoriografia a intrat într'o fază nouă de cercetări științifice; prin reprezentanții lui s'au făcut cele dintâiu cursuri și s'au tipărit cele dintâiu cărți de filozofie; între ei s'au născut problemele cele mari ale limbii, precum și problema practică a ortografiei cu li-

Andrei Mureșianu

(de pe un portret publ. în «Vatra»)

tere latine și ei au făcut posibile studiile asupra limbii române; în Ardeal în fine s'a produs un mare monument al elocuenței române, vestitul discurs al lui Simion Barnuț din 1848.

În vremea când influența grecească făcuse să amortească până și conștiința națională, puținii Români cari nu puteau să se împace cu

această stare de lucruri, «se uitau — zice Ne-
«gruzzi — cu dor spre Buda sau Brașov, de unde
«le veniă pe tot anul calendare cu povești la
«sfârșit și din când în când câte o broșură în-
«vățătoare meșteșugului de a face zahar din
«ciocălăi de cucuruzi sau pâne de cartofe».

Mai puțin fecund în privința literaturii poetice, curentul latinist ne dă numai numele fa-

bulistului bănăţean *Dumitru Cichindel*¹⁾ şi al lui *Andrei Mureşianu*²⁾, autorului faimosului

Dumitru Cichindeal

Andrei Mureşianu

Dumitru Cichindeal

(de pe portretul publ. de Iosif Vulcan cu discursul său de recepţie la Academie)

«Răsunset», care a devenit cântul naţional al

¹⁾ *Dimitrie Cichindeal* (1775—1818), a studiat în Temişoara; a fost profesor şi preot. Luptător pentru autonomia şcoalelor româneşti din Banat, a avut o viaţă plină de greutate. A lăsat mai multe scrieri între care şi *fabule* în proză, imitate de pe scriitorul sârb Obradovici.

²⁾ *Andrei Mureşianu* (1816—1863), a învăţat în Blaj; a fost profesor la Braşov, apoi funcţionar la Sibiu. A lăsat puţine scrieri între care şi *poezii*.

poporului. Totuș nu putem uita că printre scriitorii acelei epoci și din acele părți, au fost și *Vasile Aaron*¹⁾ și *Ion Barac*²⁾ cari s'au inspirat din popor și au făcut scrieri în stilul popular ca și Anton Pann al nostru; iar *Ion Budai Deleanu*, printre scrierile sale istorice și de limbă, a compus o poemă eroi-comică (*Țiganiada*) în care se vede și apropierea de producțiunile poetice europene și inspirațiune din credințele și superstițiile poporului.

Prin aceștia, curentul latinist devine un element fundamental al dezvoltării literaturii românești în secolul XIX.

INFLUENȚA FRANCEZĂ

Primele începuturi ale literaturii scrise în românește s'au făcut numai când limba română s'a putut emancipa puțin câte puțin de sub stăpânirea limbii slavone, care servise, în curs de mai multe veacuri, ca limbă a statului și a bisericii. În această mișcare de emancipare, limba noastră a fost ajutată de un curent grec, care a devenit mai târziu el predominant. Acest

¹⁾ *Vasile Aaron* (1780—1822) a trăit în Sibiu. Cele mai însemnate lucrări: „*Leonat și Dorofata*” (1803), „*Patimele lui Iisus Hristos*” (1808), „*Piram și Tisbe*” (1808).

²⁾ *Ion Barac* (1772—1848) autorul poemului „*Arghir și Elena*” (1801).

nou curent strein nu a folosit literaturii românești, pentru că nu se potrivea nici cu spiritul maselor populare, nici cu al celor din păturile mai culte și pentru că acest curent a adus cu sine spiritul grecesc nou, iar nu cultura anticității elene. De aceea puține și de puțină valoare lucrări literare s'au produs în vremea influenței grecești în secolul XVIII.

Curentul latinist a produs o mișcare puternică, el a întărit conștiința națională și a răspândit dragostea pentru ideia de naționalitate. Producțiunile de literatură propriu zisă născute sub impulsivitatea acestui curent n'au fost însă de o valoare deosebită, pentru că el n'a adus la suprafață, n'a răspândit o cultură literară latină, ci s'a preocupat mai mult de limbă și gramatică.

Desvoltarea literară a secolului XIX se datorește unei influențe nouă: *influenței franceze*.

Să cercetăm cum se introduce limba și spiritul francez în principatele române.

Vom observa că avem întâiu o influență indirectă în secolul XVIII și până pe la 1820; apoi o influență directă după această dată și până pe la 1870.

Influența indirectă o datorim Grecilor și Rușilor.

Este interesant de văzut că chiar în veacul în care stăpânirea grecească ajunge la culmea

ei și din punct de vedere politic și din punct de vedere cultural, ea poartă în sine germeul propriei ei disoluțiuni: limba franceză.

Cum se întâmplă aceasta?

Se știe că Turcii, îndată ce s'au stabilit în Europa și au avut legături diplomatice cu alte state, s'au servit în asemenea împrejurări de oameni streini și în special de Greci, cari rămăsesese în mare număr în Constantinopol, vechiul Bizanț, unde au și până azi un mare cartier în care trăesc în grupe compacte, având și patriarhatul lor. Acești Greci au fost siliți să învețe limba care eră mai mult întrebuințată în raporturile diplomatice. Câtă vreme Venețienii erau stăpânii mărilor și puternici în Europa, ei vorbiră italienește. Mai târziu, de prin secolul XVII, limba franceză devine predominantă; atunci Grecii vorbiră franțuzește.

Când Turcii încep a trimite domnitori în principate dintre foștii dragomani greci, aceștia, venind în țară, introduc cunoștința limbii franceze, își cresc copiii cu profesori francezi, lucru care curând se imită de către bôieri, precum s'au imitat de către aceștia toate obiceiurile aduse de Greci. Unii domnitori își iau și secretari francezi. Astfel Nicolae Caragea are pe Pierre Larocche, care a stat vre-o 20 de ani în principate, întrebuințat în această funcțiune de mai mulți domnitori. Alexandru Mavrocordat are pe co-

mitale Hauterive, care a scris un memoriu despre obiceiurile din Moldova.

Prin acești secretari și învățători și prin înșiși domnitorii și familia lor se introduseră și cunoștința limbii franceze și scrieri în limba franceză.

Tot cultură franțuzească se introduce indirect și prin Ruși.

În secolul XVIII Rușii au suferit o puternică influență franceză, mai ales din vremea împărătesei Elisabeta (1741—1762). Curtea ei este imitată de pe curtea franțuzească; înalții demnitari ai statului se îmbracă franțuzește, mănâncă franțuzește, își aduc mobile din Franța, vorbesc și scriu franțuzește; se stabilesc legături personale între Francezi și Ruși. Voltaire e în corespondență cu împărăteasa și scrie «Istoria lui Petru cel Mare» de pe documentele ce-i dă un ministru rus. O sumă de tineri ruși sunt trimiși să facă studii la Paris. Sub Caterina II (1762—1796) această influență franceză ajunge la culme și se introduce în toate instituțiile din Rusia.

Eră deci foarte firesc ca această influență să treacă și în principatele române. Operațiunile deselor războaie dintre Ruși și Turci se desfășoară pe pământul nostru și sunt însoțite de lungi ocupațiuni rusești. Astfel este cu războiul dintre 1768—1774; astfel cu cel dintre 1806 și 1812; astfel este ocupația dintre 1828—1834, cu care se stabilește protectoratul rusesc și re-

gimul regulamentului organic. Toată ofițerimea rusă care intră în relațiuni cu familiile boierești din principate are educațiune franțuzească, și obiceiurile ei, vorbirea ei franțuzească se introduc în clasele înalte din țările române. Rușii pronunță franțuzește mai bine decât Grecii, ei deci

Petrache Poenaru
(desezn de D. Stoica de pe o fotografie).

arătară Românilor buna pronunțare franțuzească. Ei introduseră danțurile franțuzești; ei introduseră instrumentele muzicale și muzica franțuzească; introduseră mobilele și costumele occidentale.

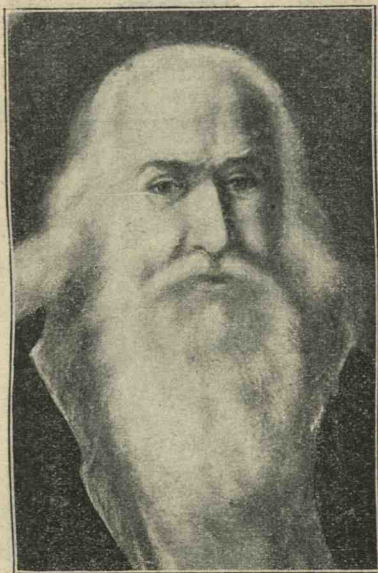
Aceste înrâuriri indirecte — prin Greci, prin Ruși — pregătiră terenul pentru contactul direct al Românilor cu civilizațiunea și cu literatura franceză.

Revoluțiunea franceză cea mare și mai târziu restaurațiunea făcură să se răspândească în Europa o sumă de emigrați din Franța. Expansiunea napoleoniană dintre 1804—1812 contribuă și ea la împrăștierea ideilor, moravurilor și limbii franceze. Toate acestea atinseră și principatele

române și Francezii începură a se interesa de ele. La 1797 se stabilesc cele dintâiu consulăte franțuzești în București și în Iași; iar în 1800, când o seamă de boieri se gândesc să scape țările de sub stăpânirea turcească, trimit pe boierul Dudescu la Paris ca să ceară ajutor dela guvernul primului consul.

Această influență franceză se întărește din ce în ce prin tinerii cari merg la studiu în Franța și prin pensionatele franțuzești de băieți și de fete cari se stabilesc în capitalele celor două țări.

Printre acești tineri erau, negreșit, fii de boieri și de oameni bogați, cari puteau trăi pe socoteala familiilor, dar erau și fii de familii modeste, trimiși ca bursieri ai statului. Cei dintâiu bursieri fură: *Eufrosin Poteca*, *Simion Marcovici* și *Petrache Poenaru*¹⁾.

Eufrosin Poteca

(de pe un portret dela liceul Sf. Sava).

¹⁾ *Petrache Poenaru* (1799–1875) a învățat în țară și în străinătate; a fost profesor de matematică și a lucrat sub A. Ghica la reorganizarea școalei, a fost efor al școalelor și membru al socie-

Dacă ținem seamă că această tinerime instruită în Franța devine conducătoarea mișcării politice

Dinicu Golescu
(de pe portretul din ediția «Călătoriilor»
publicate de N. Hodoș).

și literare din țară, dacă adăugăm că și dintre oamenii maturi au început să călătorească prin țările streine, cum a fost *Dinicu Golescu*,¹⁾ care a scris povestirea călătoriilor sale, atunci înțelegem cum s'a schimbat, în vremea dintre 1830 și 1850, spiritul public în amândouă principatele, cum «bonjuřiștii» impun ideile lor în toate manifestațiunile vieții, cum o nouă civilizație se

introduce în locul celei vechi.

tății academice. A lăsat câteva scrieri, între cari un *Dicționar francez-român* cu Hill și Fl. Aaron.

¹⁾ *Dinicu Golescu* (mort în 1828) oficial numit: Constantin Radovici din Golești, a fost mare patriot și luptător pentru înaintarea culturală a poporului a întemeiat o școală la Golești, a fost unul din fondatorii societății literare cu Heliade; a călătorit mult prin Europa și a povestit *impresiile și reflecțiile* sale într'o carte tipărită în 1826.

Această civilizație are mai ales caracterul franțuzesc.

Împreună cu ea, și activitatea literară se schimbă. Românii încep a cunoaște scrierile franțuzești și, văzând fecunditatea literaturii franceze, simt dorința de a avea și ei o literatură națională. Se produc un mare număr de traduceri, se produc imitațiuni, dar se produc și lucrări originale inspirate de ideile literaturii franțuzești. Mai ales nevoia de a traduce, silește pe scriitori a perfecționa alcătuirea frazei și a-i da o construcțiune mai clară, mai potrivită cu claritatea limbii franceze; iar vocabularul se îmbogățește într'un mod uimitor. Genuri și forme literare necunoscute până atunci încep a ieși la lumină.

Dar, în afară de formă, în afară de stil, este ceva mai important pe care influența franceză îl dă literaturii române: este ideia de libertate. Prin limba, prin scrierile franțuzești, Românii devin din ce în ce mai stăpâniți de ideile democratice și doresc să schimbe întocmirea politică din țara lor. În Franța află refugiu cei exilați; în Franța găsesc ecou plângerile tineretului liberal și Franzezii le dau mână de ajutor în momente grele.

Astfel influența franceză, unită cu înrâurirea curentului latinist, condiționează dezvoltarea literaturii române în prima jumătate a secolului XIX-lea.

CARACTERIZARE GENERALĂ

Să examinăm acum cum se înfățișează literatura română în secolul XIX în prima lui jumătate.

Trebue să deosebim două epoce în acest răstimp: epoca dintre 1800 și 1830 și epoca dintre 1830 și 1860.

I.

În prima epocă avem la început influența greacă încă puternică, însă curând începe să scază, pe deoparte din cauza loviturii pe care o încearcă grecismul prin reînvierea domniilor naționale, pe pe alta prin răspândirea ideilor școalei latiniste de peste munți.

În aceeaș vreme începe să se accentueze influența franceză.

Între 1800 și 1830 se înmulțesc școalele în amândouă principatele. *Mitropolitul Veniamin* înființează la 1803 Seminariul dela Socola, pe care-l reorganizează la 1820 cu ajutorul lui *Asachi*

și cu câțiva profesori transilvăneni aduși de acesta. *Lazăr* deschide în București școala lui de științe înalte pentru a arăta Românilor că și în limba lor se pot predă toate învățăturile. Continuată

Costache Aristia

(de pe un tablou dela liceul Sf. Sava).

de *Heliade*, apoi de *Poteca*, *Marcovici*, *Poenaru*, *Aristia*,¹⁾ ș. a., școala dela Sf. Sava devine, ca și sora ei din Moldova, nu numai o școală propriu zisă, dar un centru de activitate culturală, alipindu-și o bibliotecă, alipindu-și o tipografie.

Acum apar câțiva scriitori, ale căror opere arată toată nesiguranța și toată nedibăcia începătorilor. Așa sunt poeții

Văcărești, *Alecu*, *Nicolae* și, cel mai însemnat din toți, *Ion*. Deși influențați în mare măsură de literatura greacă, ei au însă meritul de a fi cunoscut

¹⁾ *Costache Aristia* (1801—1880), grec de origină, a luat parte la mișcarea Elenă în 1821, apoi la revoluția din 1848, fiind amic cu *Heliade*. A fost profesor la Sf. Sava și a tradus multe scrieri din italienește, grecește, etc. A tradus pentru prima dată câteva cânturi din *Iliada*.

și cântecele poporului, din cari se văd ici, colo ecouri în poeziile lor fie în forma versurilor, fie în idei. Ion Văcărescu arată o mare varietate de strofe și de măsuri. Unele din ele (cum este măsura și strofa din «La pecetea») au fost reluate mult mai târziu și au ajuns să fie dintre cele mai gustate dela Eminescu încoace. De forma poeziei poporane se influențează și *Paris Momuleanu*,¹⁾ însă poeziile acestuia sunt mult mai slabe decât ale Văcăreștilor. Boierii moldoveni *Alecu Beldiman*,²⁾ care scrie «Jalnica Tragodie» despre întâmplările din anul 1821, și *Costache Conachi*,³⁾ care a lăsat o colecție de poezii ce s'au tipărit după moartea lui, ni se arată imitatori mai ales ai autorilor greci, mai puțin ai celor francezi și, în orice caz, nu se ridică la o valoare vrednică de a ti ținută în seamă. Trăește în această vreme un poet de talent, *Vasile Cârlova*, care încearcă o notă nouă, dar, murind tânăr, nu dete lucrările ce s'ar fi așteptat dela dânsul.

1) *Paris Momuleanu* (1794—1837), a studiat în țară, mai mult singur. A publicat câteva volume de *poezii*.

2) *Alecu Beldiman* (1780—1862), a lăsat mai multe *traduceri* și o cronică rimată *Jalnica tragodie* sau întâmplările din 1821 din Moldova.

3) *Costache Conachi* (1777—1849), boier învățat din Moldova, care s'a ocupat mult de chestiunile școlare și a lăsat o culegere de *poezii* ce s'a tipărit după moartea lui.

II.

A doua epocă se începe prin activitatea lui *Asachi* și a lui *Heliade*.

Ei văd drumul cel lung făcut pe calea culturii de celelalte popoare europene, cari trăise în împrejurări mai fericite decât al lor, și doresc ca Români să le ajungă. Doritori de a merge cât mai iute, desvoltă o activitate fenomenală în comparație cu mijloacele de cari dispuneau și operele lor, deși n'au dat roadele pe cari le așteptau, deși se resimt de pripa în care au fost făurite, totuși deteră puternicul avânt căruia îi urmă desvoltarea modernă.

Amândoi fundată primele ziare și reviste române. În 1829 apărură întâiu «Curierul românesc» în București și apoi «Albina românească» în Iași. În 1836, «Curierul de ambe-sexe» îndemnă pe *Asachi* să despartă suplimentul literar al «Albinei» și să-i dea existență separată sub titlul de «Alăuta Românească». În aceeaș vreme, la 12 Martie 1833, scoate *Bariț* la Brașov «Gazeta de Transilvania» cu suplimentul ei «Foaia literară», devenită apoi «Foaia pentru minte, inimă și literatură».

În acestea se publică, pe lângă știri politice, articole de critică literară, de istorie, de filozofie, nuvele, poezii, ș. a. Cu aceste publicații se duce lupta pentru înlocuirea vechiului alfabet slavon,

-(CU PREA NALTA VOE.)

GAZETA

D E
TRANSILVANIA.

БРАШОВ

№ 1.

12. Марті 1838.

Въ Приѣздъ прѣдвѣрающаго дѣла прѣдвѣдѣнаго въ Філіалъ Литерарнаго Сѣте пѣтъ на 1. Іюлія 2 Фл. к. м. іар' въ поста 2 Фл. 24. кр. к. м.

ТРАНСИЛВАНІА.

Брашов 22. Март. Антро'о читате аша маре, нѣм есте а ностра, фѣтерѣм дѣнциі антро'аста ан де петрикані театрал. — Дар' че кѣкѣріе, канда ехѣдѣрѣм дѣн ноѣ театрал дѣкѣі ші о Социетате де Дѣлтанѣі адѣнате дѣн Жѣніі ші дѣн Фрѣмоасіе че ле аше а ле четѣціі жѣкѣндѣ нѣ андѣмѣнаре врѣдѣнкѣ де тоате лѣлда!

Анѣлѣіа Са В. К. апостолѣаска Мѣрѣре саѣ андѣдрѣт прѣн прѣанѣата са хотѣрѣре дѣн 20. Фѣвр. а. к. пе Домѣла Сѣпрѣнтѣндѣнта рѣліѣціі реформате дѣн Трансѣлѣваніа Гоан Дѣтѣла дѣн діоцѣсіѣтѣ граціе аа дѣрѣі нѣ кѣрѣці нѣсіелѣтѣре.

Фѣгѣрѣш 18. Март. Бѣтедѣі пѣла 8 чѣасѣрѣ нѣлѣ антѣмпѣнат ан орашѣла нострѣ о антѣмпѣларѣ анѣрѣкошатѣ де фѣк, прѣн кѣре пе анѣгѣ кѣтѣва кѣе че са топірѣ, саѣ фѣжѣт ші трѣі прѣвѣчі жѣрѣфа фѣлѣкѣрѣлор.

ЪНГАРІА.

Бѣлда 9. Март. Анѣрѣкошатѣ антѣмпѣларѣ, че о ашѣпта анѣкѣіторіі дѣн кѣтелѣ де пе анѣгѣ Дѣнѣре соі. Де Б. а дѣнѣі ачѣстѣіа ешѣ Дѣнѣрѣа дѣн цѣрѣмѣрѣлѣ салѣ де кѣтрѣ Бѣда, ші крѣкѣндѣ ехѣдѣндѣ нѣ ошѣі, анѣнѣде ѣліціалѣ жѣрѣ анѣпрѣжѣр. Мѣлѣте фаміліі трѣкѣвѣрѣ саѣшѣ нѣрѣасѣнкѣ анѣлѣшѣрѣлѣ салѣ ші са се мѣте ан лѣтелѣ маі сіѣрѣре. Пе ѣліціі ші ан піаца дѣла Бѣда еше ѣмѣлѣз анѣкѣіторіі нѣ анѣтрѣлѣ. Аѣтѣціі рѣсѣлѣлѣ нѣнѣкѣтѣшѣі маі ѣшор. пѣнтрѣ кѣ ан нѣслѣпта трѣнѣтѣ анѣчѣлѣ са скѣлѣз ѣнѣларѣа Дѣнѣрѣіі ші іскѣірѣа слѣлѣлор слѣлѣціѣ. Аша есте нѣлѣлѣде нѣмѣкѣ ашѣте нѣціѣнѣ болѣ скѣлѣпа де ачѣстѣ нѣлѣлѣ.

С П Л Я І Д.

Анѣціѣнѣцѣрѣлѣ де сірѣсіѣнѣца а рѣгѣнѣтѣі Іѣлѣелѣі анѣпрѣтѣла Прѣтѣндѣнтѣлѣтѣ де трѣн Дон Барлѣс са анѣлѣаскѣ. Де 19. Фѣвр. Цѣнѣрѣлѣла Фѣлѣнтерѣ рѣсіпѣі де тот ѣсірѣлѣ нѣрѣлѣстѣче комѣндѣте де Іѣра, прѣнѣандѣ 1600 ші ѣморѣндѣ 200 дѣн трѣнѣшѣі. Дон Барлѣо (шѣ нѣлѣкѣ фѣжѣт цѣнѣрѣлѣ ан парѣла ашѣі Дон Барлѣс.) Анѣкѣ аѣ ѣсѣрѣітѣ о пѣрѣлѣ нѣрѣнѣтѣ. Цѣнѣрѣлѣла Нарѣлѣцѣ аѣ трѣмісѣ пе Брѣгѣадѣрѣла Мѣлѣцѣрѣлѣла ма Мадрѣла, кѣ са анѣціѣнѣцѣте пе Гѣлѣвѣрѣнѣ, нѣмѣкѣ дѣнѣлѣ пѣнкѣ ан нѣрѣлѣкѣвѣрѣа ва маі пѣне ан піѣоаре 12,000 де пѣдѣстрѣшѣі ші 1500 кѣлѣрѣшѣі, дѣкѣлѣлѣ гѣвѣрѣнѣла са ва анѣвоі ла ѣнѣлѣ ѣфѣтѣрѣі кѣре ле ва де ел.

Ан Ворѣсѣ *) дѣн 14. Фѣвр. ла Мѣдрѣла саѣ фѣжѣт чеа маі марѣ тѣврѣрѣрѣре, кѣре антрѣ лѣте мѣлѣте аѣ арѣтѣт че фѣлѣлѣ де сімѣтѣмѣнѣчѣ ші пѣлѣнѣрѣ аѣлѣтерѣ анѣрѣтѣторіі капѣтелѣі ѣпѣнѣі ан мѣлѣлѣкѣлѣ адѣнѣрѣіі нѣціѣонѣлѣ. Поате фѣ нѣрѣлѣшѣнѣре маі нѣлѣлѣтѣа, дѣкѣт а анѣтѣрѣі, нѣмѣкѣ Мѣнѣстерѣла лор нѣлѣлѣз ехѣтѣмѣт констѣітѣціѣа пѣтрѣіі, кѣре нѣлѣрѣнѣкѣ асѣрѣлѣ ачѣлѣора че фѣлѣцѣрѣа дѣнѣнѣнтѣа ѣнѣгѣтѣрѣілор; кѣре ігѣноі (ѣлѣрѣлѣнѣі) нѣлѣінолѣшѣі, маі нѣлѣнтѣ де че ар фѣ фѣст анѣлѣтѣрѣнѣітѣ ла ачѣла де врѣо лѣцѣ, кѣре дѣлѣтѣціѣлѣ провѣнѣціѣлѣле аѣ топіт анѣтрѣшѣна нѣ іѣнѣтелѣ рѣсѣлѣлѣціѣнѣре, кѣре пѣсѣ о комѣсіѣа, кѣ са капѣте анѣціѣнѣцѣрѣі тѣнѣчѣ дѣспѣре нѣрѣлѣлѣа пѣлітѣціѣіа а нѣрѣоанѣлор де жѣдѣнѣ, ші дѣла 16. Аѣг. 1836 пѣнкѣ ла 18. Аѣгѣст 1837 фѣжѣ са трагѣ тоате статѣрѣлѣ ѣлѣт чеа маі нѣлѣлѣлѣт дѣспѣціѣтѣ? Нѣрѣлѣшѣнѣрѣа ші ѣбрѣлѣнѣціѣа есте

*) Аша се кіѣлѣлѣ адѣнѣрѣа ѣлѣлѣлѣкѣ де аколѣ

Primul număr din „Gazeta Transilvaneiei“, 1838

(de pe un exemplar din bibl. Academiei).

pe care-l socotiau ei ca o piedică mare pentru dezvoltarea culturii. Iată cum caracterizează Heliade rolul primelor scrieri în cari alfabetul a fost întreg latin : «Au fost începutul unei literaturi române demne de a ne reprezenta în ochii Europei nu cum voia a ne arăta politica Petersburgului ca niște populade a căror origine se pierde în întunecul secolilor, ci ca niște poli în adevăr de stirpe romană».

Pentru a dezvoltă gustul de citire deșteptat prin ziarele și revistele lor, cât și pentru a pune publicul românesc față în față cu capo-d'operele literaturilor streine, Heliade și Asachi întreprind traducerea celor mai vestiți scriitori. În special, Heliade are un plan măreț și bine definit pentru înființarea unei «Biblioteci universale», care să dea 21 de volume pe an, cuprinzând scrieri de istorie, de filozofie, de drept, de politică, de economie politică, de științe naturale, de belle-arte, de retorică, de poezie și romane. Întreprinderea aceasta cerea și sforțări mari intelectuale și însemnate mijloace materiale ; ea nu s'a putut urmă așa cum o proiectase el, dar a fost un îndemn puternic, care a dat naștere unei înfloritoare perioade de traduceri, în care vreme s'au dat pe românește un mare număr de opere literare și s'au dat într'o limbă curată și într'o traducere conștiincioasă. Astfel, grație lor, avurăm în românește părți din poemele lui Omer, din Plutarh, din Xenofon, din Shakspeare, din Byron,

din Tasso, din Dante, din Schiller, din Goethe, din Racine, din Molière, din Victor Hugo, etc.

Apoi, pe cât puterile îi ajută, ei fac și opere originale. Li vedem scriind articole de critică literară, de istorie, de gramatică, poezii lirice și epice, nuvele și povestiri, satire și fabule, cuprinzând un domeniu mai vast decât le-ar fi în-

FOAIA LITERARĂ.

(Одъясненіе 1. Іануаріе.)

Брѣшов

№ 1.

1838

Дѣла Редакціи.

Де вомѣ зиче, кѣмъкъ нѣ естѣ азкрѣ
вшор а антокмѣ о асфѣліѣ де Фои, хо-
терате ка се фѣе чѣтѣе де маѣ мѣлатѣ
платѣ де оаминѣ, шѣмѣ, кѣ нѣ скитѣмѣ,
ноѣ чѣѣ дѣмѣтѣ кѣрѣкѣнодѣемѣ ачаастѣ. Вѣпѣте
мѣлатѣ сѣнтѣмѣнтѣрѣ мѣлатѣ де тоуѣ нѣ
вомѣ пѣтеа се пазчѣмѣ, се черкѣмѣ то-
тѣш. Маѣ наѣнтѣ де амѣ апѣка се азкрѣ
чева, мѣаѣ вѣро дозѣпѣрѣчѣе Скрѣсортѣ де
корѣспондѣнціѣ ка се чѣѣ о адѣнарѣ уѣ-
нѣралѣ кѣ ачѣле. Дѣпоѣ нѣше сѣатѣвѣрѣ маѣ
дѣделѣуѣнгѣте, опозѣціѣ кѣрѣ нѣ вѣра еѣ-
кѣрѣоѣка се ваѣа ла ноѣ асфѣліѣ де Скрѣ-
ортѣ, аѣламѣнѣаѣ фѣоартѣ слѣвѣ, кѣ чѣаааа-
те прѣрѣ нѣ амѣорѣзмѣ, ка се еѣшѣмѣ ла
мѣмѣаѣ, шѣ фѣрѣ се се прѣгонѣаѣкѣ вѣна
пѣ аѣта, се аѣпѣтѣ тоатѣ хотѣрѣрѣа Пѣ-
аѣкѣмѣлѣвѣ романѣкѣмѣ, дѣпоѣ кѣмѣ ва фѣ аѣ
пѣрѣте вѣнѣа сѣв а чѣаааѣте. Ноѣ тѣнѣа
де Редакціѣ нѣ авѣмѣ шѣ іѣта кѣпрѣнѣлѣ дорѣ!

I.

Скрѣсортѣ вѣнѣ Бѣрѣват сѣртѣс.

Фѣаа Дѣмѣтѣлѣ Домѣнѣаѣ Редакторѣ аѣ
аѣва кѣ мѣлатѣ маѣ мѣрѣ прѣцѣ шѣ ваѣа. аѣ
кѣ аѣ дѣпѣрѣта дѣла аѣтѣа тоатѣ новѣлааѣ

шѣ історѣоарѣаѣ чѣле сѣрѣдѣ, кѣрѣ аѣ орѣ
кѣрѣ омѣ сѣртѣс прѣчѣнѣскѣмѣ непѣлачѣрѣ. Дѣ-
нѣ ноѣ Домѣнѣаѣта пѣ чѣа маѣ пѣамѣ де
амѣаѣцѣтѣрѣ дѣмѣ тоатѣ повѣстѣрѣаѣ, Іѣто-
рѣа, фѣрѣ нѣмѣ о подоѣаѣ сѣвѣ моѣта, сѣм-
гѣрѣ адѣаѣрѣа чѣле Історѣкѣмѣ Сѣмплаѣ шѣ
фѣрѣмос се о амѣрѣмѣаѣцѣаѣ: — адѣнѣ дѣ-
скрѣрѣрѣ де вѣіціѣаѣ сѣрѣаѣцѣаѣрѣ чѣлор маѣрѣ,
дѣмѣ амѣкѣрѣаѣаѣ вѣкѣ прѣкѣмѣ шѣ дѣм чѣле маѣ
де апѣтѣ; аѣша шѣ харѣктѣрѣ де прѣіодѣрѣ
дѣоісіѣкѣтѣ; — ноѣ тоѣма дѣмѣ авѣмѣ трѣ-
вѣнѣаѣ де пѣлдѣ, де кѣрѣ мѣнѣнѣандѣнѣ се
ла шѣ вѣрѣзмѣ; — крѣаѣаѣ роѣгѣте гѣтѣаѣ
дѣхѣлѣвѣтѣ нѣострѣ, нѣ нѣ фѣаѣ грѣаѣаѣ кѣ
захарѣкѣаѣаѣ романѣтѣнѣ, дѣнѣ о хрѣна маѣ
сѣнѣаѣтоѣаѣ шѣ маѣ амѣпѣтѣрѣоѣаѣ.

Сѣѣт аѣаѣтаѣ кондѣціѣ рамѣмѣ аѣаѣнѣ-
тѣа Домѣнѣлорѣвоѣаѣтѣрѣ.

II.

Скрѣсортѣ вѣнѣ Шѣморѣстѣ.

Пѣмѣкѣ мѣмѣ естѣ маѣ нѣсѣѣрѣтѣ дѣ-
кѣт пѣдѣнтѣсѣмѣла чѣле сѣкѣ. Вѣаѣаѣ сѣртѣ
кѣ вѣморѣ Домѣнѣаѣта амѣкѣ се арѣаѣ вѣоѣ-
чѣнѣ Домѣнѣаѣтѣ Шѣморѣаѣ естѣ бѣтѣжѣорѣтѣ-
рѣѣ вѣрдѣнѣкѣ де іѣлѣрѣ, вѣн рѣформѣторѣ фѣ-
логѣторѣѣ. вѣн Прѣтѣѣ дѣсѣѣаѣторѣѣ.

Фѣіѣна ел прѣвѣкѣаѣ сѣкѣвѣрѣѣ, нѣ фѣаѣ
вѣсѣлѣ шѣ азкрѣамѣна амѣкѣ зѣмѣнѣаѣ. Бѣт-

Primul număr din „Foaia literară“ 1838

(de pe numărul jubilar al «Gazetei Transilvaniei» 1908).

găduit forțele, dar mai mic decât aspirațiile cari îi însuflețiau. În această privință, se vede că Asachi era un om cu mai multe cunoștințe și dobândite în mod mai temeinic și mai sistematic în timpul tinereții, dar în schimb avea mai puțin talent poetic decât Heliade. Acesta din urmă a fost un autodidact care, după trebuințele ocupațiilor sale, și-a însușit cunoștințe foarte variate și adesea nu destul de bine deslușite; dar el a avut un spirit clar și de o mare vioiciune, iar stilul lui scânteiază de glume, de ironii, pe cari le strică însă câte odată vulgaritatea expresiunilor.

Heliade și Asachi înființează primele teatre, traduc primele piese și organizează ei singuri reprezentațiunile.

În fine nici unul nici altul nu pierd din vedere școala, a cărei dezvoltare o ajută mai ales prin prelucrări de cărți didactice, iar Asachi stă chiar în fruntea organizațiunii școalelor statului în vreme de peste două decenii.

*

Alături cu dâșii, în prietenie cu dâșii, adesea prin încurajarea și impulsul lor se ridică între 1840 și 1860 o generațiune numeroasă de scriitori, printre care străluciră câteva talente originale.

În fruntea acestei generațiuni au stat, ca poeți, *Grigore Alexandrescu*, *Dumitru Bolintineanu*

și *Vasile Alecsandri*; au stat, ca prozatori, *Costache Negruzzi*, *Nicolae Bălcescu* și *Mihail Kogălniceanu*.

Unii dintr'înșii se deosebiră prin operele lor literare de o valoare reală, care a trecut chiar peste trebuințele sufletești ale epocii și s'au impus pentru totdeauna în literatura românească; alții știură să influențeze și să entuziasmeze pe contemporanii lor, fără să poată trece însă peste marginile vremii. Unii se mulțumiră să producă scrieri, alții se siliră să impună și directive literare.

La scriitorii din această generație influența franceză este vădită; dar unii din ei știu să se ridice dela simpla imitațiune și modelele nu distrug originalitatea lor.

Poet filozof, cugetător adânc, *Alexandrescu* unește cu tristețea meditațiilor ironia satirelor și finețea fabulelor; lucrările sale sunt citite cu interes crescând din generație în generație. Din contră, *Bolintineanu*, cu poezia-i sentențioasă, cu lipsa lui de forță și cu monotonia compozițiunii, n'a putut să fie apreciat decât într'un cerc mărginit de timp. *Alecsandri*, de și n'a atins adâncimea de cugetare a lui *Alexandrescu*, de și unele din poeziile sale sunt lucrări ocazionale, totuș, printr'o mai bună știință a compozițiunii și mai ales prin dragostea de natură și prin posibilitatea de a redă această dragoste, a rămas între poeții de frunte ai Românilor. El mai are

încă un merit: că a făcut cunoscute comorile poeziei populare și că s'a inspirat din ele.

Negruzzi și Bălcescu sunt prozatori, se pot socoti ca întemeietorii prozei. Amândoi știu să dea farmec povestirii, cel dintâiu strecurând o ușoară ironie în cele mai serioase compozițiuni, celălalt vorbind totdeauna cu căldură și cu o însuflețire patriotică ce greu poate afla păreche.

Kogălniceanu începe ca istoric, urmează ca critic și sfârșește ca orator și om politic.

Din mijlocul acestei generațiuni se pornește și o activitate de critică literară. Fără să uite sau să micșoreze rolul însemnat al școlii latine, care a adus în literatura noastră nota naționalistă, conducătorii revistelor din Iași, «Arhiva românească», «Dacia literară» și «Propășirea», se ridică în contra exagerărilor unora dintre latiniștii contemporani cu ei și stăruiesc ca scrierile românești să se inspire din viața poporului și să fugă de imitațiuni de pe cele străine. Intre cei cari luară parte la această luptă fu și *Alexandru Russo*, autorul «Cântării României».

Astfel se desvoltă literatura română între 1830 și 1860. Este o epocă pe care am putea-o numi *eroică*, fiindcă ea a pregătit ridicarea poporului român. Naționalistă și liberală, admirând trecutul și având încredere în sine, ea a știut să pregătească viitorul.

II.

LITERATURA ROMÂNĂ IN A DOUA
JUMATATE A SECOLULUI XIX

ION GHICA

1816 — 1897

Ion Ghica a învățat la Sfântu Sava, apoi la Paris, unde urmă la facultatea de științe și școala de mine. Intorcându-se în țară, după câțeva vreme fu silit să se ducă la Iași, unde fu printre profesorii cei noi dela Academia Mihăileană alături cu Mihail Kogălniceanu. Acești profesori provocară o adevărată mișcare în spirite și nu puțin contribuiră la schimbările sociale și politice ce se produsură în Moldova.

Fu unul din organizatorii revoluțiunii dela 1848. El se duse înainte de izbucnirea ei în Constantinopol pentru a face cunoscută în lumea diplomatică de aci cauza română.

Intre 1854 și 1858 ocupă funcțiunea de prinț al insulei Samos.

Venind în țară, fu ministru în Moldova și în Muntenia.

În timpul domniei lui Carol I, a fost în mai multe rânduri ministru și președinte de consiliu; apoi a reprezentat țara la Londra în curs de vre-o nouă ani, dar, din cauza boalei și bătrâneții, s'a retras și a murit apoi la moșia sa în 1897.

Ghica a fost și membru al Academiei (din 1874) și în mai multe rânduri președinte al acestei înalte instituțiuni culturale. Intre anii 1877—1881 a ocupat funcțiunea de director general al teatrelor și a redactat legea prin care s'a organizat societatea dramatică.

Ion Ghica în 1848
(de pe o stampă din 1849)

Ca scriitor, Ion Ghica poate fi privit din două puncte de vedere: ca vulgarizator și ca literat propriu zis.

Operele de vulgarizare îmbrățișează mai ales *economia politică* și *antropologia*.

Sub titlul de «Convorbiri economice» Ghica a publicat o serie de studii asupra chestiunilor fundamentale ale economiei politice: Munca (1863), Creditul (1864), Imprumuturile statului, Proprietatea (1865), Finanțele (1871), Trei ani în România sau corespondența

Ion Ghica

(de pe un portret publ. de «Literatură și artă»)

onor. Bob Dowley (1876), Bucureștiul industrial și politic (1876), Producțiunea, consumațiunea și schimbul (1884). El nu le-a tractat însă în formă dogmatică, ci a adoptat forma de dialoguri sau de scrisori pentru a le face mai atrăgătoare și pentru a le pune în legătură cu diferitele chestiuni de aceeaș natură ce erau la ordinea zilei în țara noastră.

În anul 1884 Ion Ghica începe publicarea unei lucrări de «filozofie a naturii», parte alcătuită din articole inedite, parte din articole ce mai fusese publicate. El o intitulează «Pământul și omul» Aci tractează chestiuni de antropologie, de antropogeografie, de calen-

daristică, ș. a. Cercetări originale nu sunt, dar, într-o formă simplă și atrăgătoare, el pune la îndemâna tinerimii rezultatele cercetărilor științifice.

Talentul literar al lui Ion Ghica se vede însă mai bine în *Scrisorile* sale către *Alecsandri*. Portrete de oameni din țară sau din streinătate, amintiri din viață și din călătoriile sale, caracterizări ale stărilor sociale, politice, culturale: iată ce aflăm în acest volum care formează titlul de glorie al lui Ghica.

Și când examinăm această activitate de scriitor, trebuie să fim

cu atât mai pătrunși de admirație față de dânsa dacă ne gândim că în toată viața sa Ghica a fost neconținut prins de trebile publice.

Iată ce zice d. D. Sturdza (în răspunsul la discursul de recepțiune al d-lui C. Istrate):

«Activitatea lui Ion Ghica este caracterizată mai ales printr'o muncă harnică și neobosită în toate direcțiunile dezvoltării poporului românesc. În cercetări științifice și teoretice, ca și în viața practică și politică, el se mișcă cu siguranța ce dau cunoștințele profunde și o rară pătrundere a lucrurilor omenești.

«Munca care-l atrăgea mai cu deosebire eră aceea care îmbrățișa viața socială. Cu ochiu ager, el a observat mișcările, tendințele și nevoile diferitelor clase ale poporului, relele economice și morale cari le bântue. Ion Ghica e fără îndoială economistul cel mai distins ce l-a avut România și bărbatul care în această direcțiune a tras brazde adânci și binefăcătoare».

M U N C A

Prima chestiune cu care începe seria «Convorbirilor economice» este *munca*. În paginile ce urmează este reprodusă introducerea; dintr'însa se poate vedea și felul lui de a scrie și modul cum leagă chestiunea teoretică cu observări asupra faptelor din țară și din timpul său.

Să ne gândim puțin împreună ca să vedem, noi Români, ce suntem și ce am putea fi?

Noi ne împărțim în două mari categorii: unii care nu știu nici măcar a scrie și a citi, plugari cei mai mulți, așezați la țară, în sate, locuind case de pământ și de năie, mulți încă îngropați în bordeie, sau așezați pe marginile orașelor și târgurilor, dulgheri, zidari, precupeți, exersând meseriile cele mai groase și mai puțin bănoase, locuiesc căscioare cufundate în umezeală și în necurățenia suburbiilor.

Cealaltă categorie se compune de oameni, care știu să scrie și să citească, mai mult sau mai puțin; formează în general clasa biurocraților dela secretar de primărie sau notar, până la prezident de consiliu de mi-

niștri, ciocoi vechi și noi, boieri mari și mici, pensionari, funcționari în activitate, funcționari în disponibilitate, chivernisiți și paraponisiți.

«Am pus băiatul la școală», însemnează în gura celor mai mulți părinți, l-am scos din rândul muncitorilor; când va fi mare va ședeă tolănit pe canapea, va fumă toată ziua țigară, se va plimbă ziua și noaptea în trăsura, picior peste picior, și va scrie pe petițiunile nenorociților împricinați: «se va face cele de cuviință potrivit legilor în vigoare». Băiatul meu va trăi din casa visteriei, adică din munca oamenilor de categoria dintâiu.

Mai toți părinții cari trimit copiii lor la școală, îi trimit acolo cu gândul de a-i face funcționari; dacă izbutesc a-i ține doi sau trei ani la Paris, cred că le-au asigurat un viitor de boier mare. Când copiii vin în vârstă, părinții aleargă, cer, strigă, se roagă, intrigă până ce le procură o slujbă sau o speranță de slujbă; nu se gândesc nicidecum la neodihna, la bătaia de inimă și la umilințele ce le pregătesc; nu știu ce pâine amară le frământă sustrăgându-i dela condițiunea în care s'au născut și au crescut, dela condițiunea modestă după care mai târziu cei mai mulți au să ofteze greu!

Părinți care vă iubiți copiii, care vă iubiți patria! dați educațiune fiilor voștri, dați-le învățătură multă și sănătoasă, fiți mândri și ambițioși pentru dânșii, împingeți-i în carierele acelea unde este glorie și avere de câștigat; împingeți-i la științe, la litere, la arte, la meșteșuguri, la industrie, la agricultură, la comerț; nu-i aruncați în prăpastia cancelariilor; căci acolo nu este nici renume, nici avere; nu este nici liniștea sufletului, nici mulțumirea inimei, acolo ispita se află neconținut în luptă cu conștiința, luptă în care cei mai mulți cad; căci nu au dobândit în educațiunea ce li s'a dat, puterea morală trebuincioasă ca să iasă învingători.

Alegerea profesiunii copiilor este mai mult sau mai

puțin dictată de părinți, răspundere mare, căci dela dânsa atârnă dezvoltarea facultăților, progresul inteligenței. Dela această alegere depinde îmbunătățirea stării materiale a omului, relațiunile în societate, amicii ce-și va face, soția ce va lua; într'un cuvânt fericirea și independența lui. Nu aveți datorie mai sacră, mai grea de împlinit decât alegerea carierei în care voiți să aruncați pe copiii voștri.

Afară de un mic număr, un foarte mic număr de cazuri excepționale pentru tinerii de o dispozițiune naturală, o vocațiune tare, care se manifestă singură, fără voia nimănui, care învinge toate împotririle și triumfă în contra tuturilor pedicilor, afară de cazurile de geniu, cazuri foarte puțin numeroase, voi părinții hotărâți despre soarta copiilor, prin alegerea carierei în care îi aruncați. Porniți de iubirea ce aveți pentru dânșii, credeți că ținând la funcțiunile statului, împlețiți copiilor voștri zile de fericire, credeți că le asigurați viitorul prin leafă și prin pensie; credeți că acelea sunt pozițiunile înalte ale societății. Dintr'un om care ar fi ieșit un cultivator bun, un artist de merit sau un meșter însemnat care să facă onoare țării și să poată ținea familia sa în îndestulare și da o bună creștere copiilor săi, faceți un biet funcționar care d'abia se ține dintr'o zi până într'alta, un cerșetor pe la ușile miniștrilor, a rudelor, a amicilor și a favoriților oamenilor influenți; măriți concurența la lefi, împingeți la sporirea impozitelor și, fără să știți, pregătiți căderea morală a copiilor voștri și a țării.

Părinți cu iubire de copii și de țară, deschideți ochii și vedeți că în secolul în care trăim, și în secolii în care vor trăi copiii voștri sunt locuri onorabile în toate profesiunile. Astăzi nu mai există altă bază de distincțiune, decât inteligența; nu mai poate fi altă linie de demarcațiune între oameni decât cea însemnată de către edu-

cațiunea morală și intelectuală a fiecăruia ; nu mai există și nu mai poate exista altă distincțiune decât aceea ce-și trage fiecare prin purtarea și prin folosul ce aduce în societate.

«Pământul va produce spini și ciulini, vei mânca «pâinea ta după sudoarea frunții tale, până ce te vei «întoarce în pământ» sunt cuvintele cu care creatorul dă omului libertatea ; cuvintele cu care omul fizic devine om intelectual, om moral. Munca este dar cea dintâiu condițiune a averii și a libertății ; dar voim fiecare să ne suim sus pe scara socială, este în firea noastră a oamenilor, să aspirăm la o s'are bună, să avem ambițiune, să voim fiecare să avem profesiunea cea mai onorată ; dar care sunt profesiunile onorabile și înalte ? Aici e cestiunea ! Intr'un mod absolut, profesiunile nu sunt mai onorabile, mai înalte unele decât altele ; într'un mod relativ însă putem zice că profesiunea cea mai onorabilă este, pentru fiecare, aceea pe care suntem mai în stare a o îndeplini bine, aceea prin care putem să aducem mai mult folos societății, familiei și amicilor noștri. Erorile și prejudițiile, care adesea răătăcesc opiniunea, ne fac să credem că funcționarii statului sunt mai sus decât bancherii, pe aceștia îi punem mai presus decât pe arendași și pe comercianți, pe care la rândul lor îi considerăm mai presus decât pe meșteri și pe muncitorii de pământ. Dar oare trebuie ca negreșit să judecăm pozițiunea ce voim să ne facem după ceea ce crede lumea ? Nu este mai drept și mai bine să o judecăm după gradul de inteligență ce trebuie să aducem la exersarea profesiunii ce luăm, și după întinderea mijloacelor de care dispunem ca să o îndeplinim bine și cu demnitate ? Ne uităm la strălucirea ce înconjoară o profesiune și nu observăm că omu face profesiunea, iar nu profesiunea pe om. Omul su-

perior poate ridica și ilustra meseria cea mai modestă, cea mai umilă. Watt¹⁾ nu era decât un fierar.

Să căutăm mai cu deosebire la gravitatea datoriilor ce prescrie profesiunea ce voim să dăm copiilor noștri, la importanța datoriilor ce le impune și la mărimea rezultatelor ce vor putea dobândi pentru dâșii și pentru fară; să căutăm să nu-i expunem a nu putea duce greutatea sarcinei ce le impunem, ci din contră să îngrijim să fie în stare a domina pozițiunea ce le facem. Mâna lui Dumnezeu conduce și protege geniul; să nu ne temem că s'ar putea vre odată îneca talentul: în secolul în care trăim el se ridică singur din orice adâncime. Peel era un postăvar, Lincoln un tăietor de lemne și Johnson un croitor. Modestele lor condițiuni, umilele lor profesii, opritu-i-au de a se sui la înălțimea²⁾ dela care erau să illustreze numele și țara lor?

Este însă trist a vedea pe cel care fără voia lui Dumnezeu se sue acolo unde nu-l chiamă puterile sale intelectuale și morale; nenorocitul nu-și poate împlini misiunea cu demnitate, se expune a fi de răs și devine rușinea nației și a familiei sale.

Secolul în care trăim este realizarea progresului social condus de progresul raționalismului, progres la care au lucrat toți oamenii de valoare, filozofi și eroi. Acest progres își are sorgintea lui în muncă.

1) Watt (1736 — 1819) Scoțian (citește *Uat*), acela care a conceput principiul mașinii cu aburi.

2) Robert Peel (citește *Pil*) (1788 — 1850) a fost un mare om de stat englez; Abraham Lincoln (1809 — 1865) a fost unul dintre cel mai însemnați preșidenți ai republicii Statelor Unite americane. Andrew Johnson (citește *gions'n*) (1808 — 1875), alt preșident al aceleiaș republici.

C R E D I T U L

Se dă aci o chestiune din Convorbirile economice: creditul. E un admirabil model de vulgarizare, adică de talentul și dibăcia cu care știe să facă atrăgătoare și lesne de înțeles chestiunile cele mai aride.

I.

Un amic al meu cam cioban, cam plugar, care noaptea întreabă stelele cum se învățesc și unde merg și dimineața cercetează vânturile și norii ce au de gând să facă peste zi și peste săptămână; om care nu este în stare să ne spuie ca răposatul Mateiu dela Drôme¹⁾ zilele de ploaie, de soare, de frig și de cald ale anilor viitori, dar care poate spune intențiunile cerului de azi până mâine; om prost, cum se zice, adică neînvățat în școală, care nici nu scrie nici nu citește, dar care în realitate știe mai multe decât mulți docti, fiindcă cugetă și raționează; simplu în obiceiurile lui, trăește din spinarea oilor și din grăsimea pământului, poartă opinci, zeghe și căciulă de oaie. Om fără eresuri și fără prejudețe, care nu crede nici în lele nici în Rusalii, lucrează marțile și joile după Paști, când vine în București, trage la mine ca acasă la dânsul, fără să ție în seamă cele ce i se cântă despre ura și despre gelozia ce trebuie să existe între el și mine. Suntem amici din copilărie și nici revoluțiunea dela 1848 nici convențiunea dela Balta-Liman, nici convențiunea dela 1858, nici plebiscitul, nici dispozițiunea rurală dela 1864 nu au putut altera sentimentele de afecțiune reciprocă dintre noi.

Alaltăeri ieșind din casă, pe la amiazi l-am găsit la poartă, admiră pasul măreț cu care funcționarii se duc

¹⁾ *Mateiu de la Drôme* (1808-1865), publicist francez, autor al unui vestit calendar, care publică și prevestiri despre timp și care eră răspândit în toată Europa.

pe la ministerele respective, încând praful stradelor în fumul țigaretelor. Se luă cu mine până în strada Doamnei. În dreptul caselor lui maior Mișa îl lăsași și intrai la cantorul d-lui Poumay; peste două minute eram iarăș lângă el.

— Nu l-ai găsit acasă, se vede, îmi zise.

— Ba, acasă, Maneo; dar nu am putut cumpără; îmi cere prea scump.

Și intrai alături la cantorul d-lor Halfon și fii. Două vorbe și eram iarăș lângă amicul meu.

— Scump și aici; prea scump, îi zisei.

În piața St. George iar îl lăsași și mă urcai la Banca Otomană; peste zece minute mă coboram fiind în mână o hârtie galbenă.

— Am găsit, și-am cumpărat.

— Dar ce-ai cumpărat?

— Am cumpărat un credit, am cumpărat bani, ca să-i trimit la Londra.

— Cum ai cumpărat bani? Bani nu se cumpără; or ai vândut grâu?

— Ba nu, i-am cumpărat tot cu bani!

Ciobanul se uită la mine ca un om care crede că n'a auzit bine. Știind cu cine am a face, mă gândii că nu am să scap cu una cu două de curiozitatea lui Manea și mă hotărîi a-i desvoltă și a-i explica întreaga teorie a creditului, a-i face un mic curs asupra schimbului, asupra băncilor, polițelor, biletelor la ordine, cecurilor, conosementelor sau warantelor, etc. Deși aceasta a fost o conversație între doi oameni simpli și despre lucruri pe cari toți le știm, am crezut însă că poate ar fi bine să o scriu pentru unii din bărbații noștri care scriu și vorbesc despre finanțe și a căror scrise și zise citindu-le și auzindu-le, lasă bănuiala că dumnealor ar crede că după o oaie s'ar putea tunde mai multă lână decât crește într'un an, că un om poate bea și mânca mai

mult decât îi este venitul și că Statul poate fi bogat și puternic când indivizii care îl compun sunt săraci și slabi.

Iată acea conversațiune peripatetică :

— Prăvăliile în cari am intrat, dragă Maneo, sunt prăvălii de bani. Marfa ce se află într'insele sunt banii. Acolo se vinde și se cumpără bani. Magazia se numește *bancă* și negustorul *bancher*. Zicem *zaraf*, întocmai precum zicem bogasier, marchitan, lipscan, etc. Treaba ce mi-am făcut cu acel din piața St. George este că peste zece zile aveam să plătesc la Londra opt sute de galbeni fabricantului dela care am luat mașina de treerat, pe care ai văzut-o lucrând astă vară la moșie. Am cumpărat-o cu credit, pe datorie, adică cu făgăduela că peste un an să-i dau banii; acum peste zece zile se împlinește sorocul și am cumpărat hârtia aceasta ca s'o trimit fabricantului chiar astăzi prin poștă. El îndată ce va înfățișa-o la un bancher anume către care scrie, va primi opt sute de galbeni.

Dar o să-mi zici poate că de ce nu m'am dus cu banii drept la poștă în loc de a alerga la bancher? Trebuie să-ți spui că chiar de așa fi avut bani batuți, tot nu-i așa fi trimis prin poștă; ar fi trebuit să fac grop, gropul să-l pecetluiesc cu o mulțime de peceți, să fac declarații și alte multe formalități; și după toate acestea să plătesc și $\frac{1}{2}\%$, adică patru galbeni ca să mi-l ducă până la Londra; în vreme ce la bancher nu am plătit nimic, și iată cum: El având necontenite daraveri cu bancherii din Londra, are ordine să plătească aici mai mulți bani în socoteala lor, bani ce acei bancheri au primit acolo dela mai mulți negustori cari trimit sau scriu să le cumpere d'aici grâne sau sămânță de gândaci, și cărora le-a dat polițe ca să le numere banii în București, ca cu acei bani să plătească proprietarilor sau plugarilor dela cari iau acele produse. Pe de altă parte bancherul de aici trage polițe asupra corespondenților săi de acolo pentru

banii ce el primește dela negustorii de aici, cari au să plătească la Londra manufacturile ce aduc de acolo. Aceste hârtii, aceste polițe se numesc *schimb*. Dacă nu ar fi schimbul între două piețe, între două târguri cum am zice, ar fi trebuit ca bancherii de acolo să trimită bani aici prin poștă, ceea ce ar fi pricinuit mari cheltueli de transport, de cel puțin câte o jumătate de galben de fiecare sută. Bancherul la care am fost, având multe plăți de făcut aici în socoteala celor dela Londra, a fost foarte bucuros să-i dau opt sute de galbeni ca să-i plătească la Londra pentru mine, cui voiu voi eu; l-am scutit de plata de patru galbeni la poștă; a cumpărat banii mei cu hârtia ce vezi în mâna mea. Din parte-mi dând banii bancherului în loc de a-i trimite prin poștă, am scutit și eu o cheltueală de alți patru galbeni; cu modul acesta treaba se face tot așa de bine și scutim și unul și altul câte patru galbeni. Să nu crezi însă că poți găsi totdeauna asemenea hârtii la bancheri, fără plată; aceasta atârnă dela starea schimbului. Schimbul cu Londra se poate face fără plată, *au pair, al pari, pe tocmai*, cum se zice, când se cere acolo tot atâți bani dela București câți se cer și aici dela Londra; însă când acolo se cere d'aici mai mulți bani, bancherul poate să fie silit a-ți plăti și un *agio*, un *baș*, pentru bani, când aici se cer mai mulți bani decât acolo. Prețul schimbului între două piețe se regulează în toate zilele întocmai ca prețul oricărei mărfi.

Dar să-ți spui una: nu aveam în pungă bani bătuți nici măcar un sfanț; în loc de bani am dat bancherului două polițe dela arendașii cărora le-am bătut grâul cu mașina mea; una de trei sute și cealaltă de cinci sute de galbeni; am vândut bancherului acele două polițe platnice la 1 Septemvrie viitor. Mi *le-a scontat*, cum se zice, le-a primit drept bani, scăzându-mi din sumele scrise

în ele, dobânda pe trei luni, de azi până la 1 Septembrie, termen la care acei arendași au să plătească polițele lor. Ei le vor plăti atunci bancherului, iar nu mie; căci acum el este proprietarul acelor polițe pe cari le-a cumpărat dela mine cu această hârtie.

IN INSULA SAMOS

Dintre epistolele lui Ghica către Alecsandri, dăm aci o bună parte din cea intitulată «Căpitanul Laurent», în carese vede cum trăia el în insula Samos.

Prin luna lui Aprilie 1854 mă așezasem în orașul Chora, pe o înălțime aproape de portul Tigani (antica Samos). Din pridvor puteam vedeà marea și insulele dela Palatia (vechea Milet) până la Scala-nova (antica Ephes); aveam în față pe de o parte zidurile Cyclopeene Pelasgice și dincolo, pe partea Asiei-Minore maiestosul și gloriosul munte Mical (Samsun Dagh), și pe șesul mării presărate o mulțime de insule mici. Am putut asistà cu ochianul la mai multe vitezii piraticești, fără a putea fi de nici un ajutor nenorociților cari cădeau în mrejele acelor sălbatici. Indată ce o corabie apucà pe strâmtoarea care despărția insula Samos de coasta Asiei, năpădiau asupra-i două bărci, una din sus și alta din jos, cari stau ascunse în încrețiturile malurilor stâncoase sau cufundate în mare, o apucau la mijloc. Bărcile piraților erau mai toate bărci mari cu două pânze latine, numite *Perama*, care cu vânt bun alunecă pe mare mai iute decât orice altă corabie, iar pe vreme lină, fără vânt, pot, cu opt lopeți, desfide orice vapor.

Am putut privi cum listopiratul ¹⁾ Nicozara cu Simoria ²⁾

¹⁾ *Listopirat*: hoț de mare și de uscat (gr. mod. ληστὴς = hoț, πειρατής = hoț de mare).

²⁾ *Simoria*: ceată de pirați (gr. mod. συμπορία = bandă).

Bogazjickany 15. Septembrie.

Am trimisă unușor din bușuak
asupra proprietății partea care ma
lipsese din trimitea prin postea
vostre. Si nu am avut nimica unușor
deputații acceptați din partea boierilor
cu petiție împotriva lui Abanet Șpeni
și au fost încă aici — Nu am trimis
reșpundea soluționării la scrierea ce
mi-a scris pentru că am de scris mult pen-
tru curierul de București Șpeni din
partea că pentru ceea ce privesc astăzi
lui blind din jurnalul la Ligue des peuples
sunt în total de părerea lui, nu trebuie
făcut nimica; împotriva părerii mele aici
de la presa ai scrii redactorii o scriere pe
care am vădit-o, dar așa din mult

Autograf al lui Ion Ghica, 1850

(de pe manuscrisul No. 802 din colecția Academiei).

lui de zece inși au prins o goeletă¹⁾ cu pavilion turcesc în dreptul insulei Gatos (Kedi adasi) și, după ce au legat pe oamenii echipajului de catarte și au jefuit-o, i-au spart fundul și au scufundat-o cu oameni cu tot.

Altă dată am văzut când, unul după altul, nouă listopirați, Simoria lui Moru, au sărit ca pisicile pe o barcă adăpostită la Ieronda, pe Coasta Asiei, unde a fost ordinioară vestitul templu Branchiților, consacrat Dydimilor Castor și Polux, și cum înfuriați că n'au găsit ceea ce sperau, au pus pe bieții patru matrozii cu ochii la fum de pucioasă. Barca aducea la Samos cenușă vulcanică dela Nisiro și dela Santorina, pe care cultivatorii o întrebuință ca preservativ în contra boalei viilor (oidium). Pe seară acei nenorociți torturați au fost găsiți de niște pescari, care i-au adus la Samos. Unuia îi plésnise ochii și celorlalți nu li se putea cunoaște unde le eră gura și unde le eră nasul: obrazul lor eră tot o rană.

O corabie englezească, încărcată cu proviziune pentru armată, fusese jefuită și abandonată în mare, după ce au măcelărit pe toți oamenii echipajului, în număr de nouă. Nu avusese vreme să o scufunde, fiindcă se zărise în depărtare un vapor, și au fost grăbiți să fugă. Acei pirați erau toți ascunși în Samos și numărul lor eră mare.

Din deosebite părți aveam știre că se arătase spre apus de insulă niște corăbii, venind despre Syra cu steaguri albe cu cruci albastre, ca acele din timpurile Revoluției Grecești, că acele corăbii eră o expedițiune comandată de bătrânul viteaz căpitan Stamatii, proscris stabilit în Grecia la Chalkida, și că venia cu scop de a răscula pe locuitorii insulei.

În împrejurările de atunci, pe când șefii pirați veniau

¹⁾ *Goeletă* : corabie cu două catarturi.

de petreceau Duminica, ziua în amiaza mare de gât cu căpitanii mei de jandarmi, chefuind prin cafenele, mă gândiam că o asemenea încercare nu putea să nu reușească, și mă aflam în cea mai mare nedumerire. Mă uitam în cer și în pământ, și nu vedeam cum puteam conjură râul.

Intr'o dimineață îmi iau, cum se zice, inima'n dinți, pun de-mi gătește doi cai, iau cu mine pe un căpitan de jandarmi, pe Caravasili, și fără a spune nimănui nimic despre scopul excursiunii mele, pornesc spre portul cel mai spre apus al insulei, unde dam cu socoteala că au să desbarce acele corăbii. Pe la amiază căldura eră de nesuferit și mă opresc lângă o fântână la umbra unui platan. Invârtiam o țigaretă, când aud pe Caravasili că-mi zice:

— «Eu zău, mă mir de încrederea ce ai în mine; știi dumneata că aș putea să te omor aici în bună voie și s'apuc drumul pe ici încolo, că ceata lui Catargi lani e pe aproape?»

Eu îl întrerup zicându-i:

— Dar cu ce? cu pistoalele care le ai la brâu? nu fac două parale. Ia să văd dacă știi să dai; uită-te colo o creangă uscată.

Caravasili scoate mândru un pistol, ochește, pistolul țacănește și nu ia foc. Eu aveam sub jachetă un bun revolver Colter, îl scot, dau și nimeresc, și îndată slobod și un al doilea foc. Caravasili îmi zice:

— Ți-e pistolul cu două țevi.

Nu isprăvise vorba bine și aude și o a treia, și-o a patra lovitură. N'am văzut în viața mea om mai în uimire. Caravasili rămăsese înmărmurit. Existența de asemenea arme nu ajunsese încă nici la cunoștința, nici la auzul locuitorilor din Samos.

Pe seară, ajungând la Calabactas, țelul călătoriei mele, aflu dela șeful Carantimei, că se arătase în mai multe

rânduri corăbiile despre care erà vorba, că le văzuse chiar el despre insula Nicaria, patria lui Icar sburătorul¹⁾, dar că vântul le erà contrar, și de s'ar ridicà austrul, ar puteà sosì a doua zi pe la amiazi. M'am dus de am petrecut noaptea sus la orașul Marathocambo, de unde puteam să observ mișcările acelei flote. Tocmai a treia zi am putut vedeà dintr'insele, ieșind dintre insulele Furni, și pe la amiazi una din ele a tras la un mal de nisip, aproape de casa Carantinei, și oamenii ce conțineà săriau pe uscat unul după altul, în număr de două-zeci și cinci, toți cu fustanele, cu pistoale la brâu și cu câte un desag cu merinde la spinare. Toată populațiunea de sus se coborâse în port și formau împrejurul meu un cerc în formă de potcoavă. O altă corabie mult mai mare, aruncà ancora și strângeà pânzele. M'am adresat drept la acel care sărise cel dintâiu din barcă; voind să-i vorbesc, el mi-a răspuns măreț și laconic :

— «Vorbește cu generalul (με τὸν στρατὸν)», arătându-mi în corabia cealaltă pe un tânăr înalt și frumos, care sta în picioare la proră²⁾ și poruncia. Am așteptat până ce a venit la mal, într'o mică barcă, m'am apropiat de dânsul cu «bine-ai venit, căpitane», i-am declinat numele și calitatea mea, spunându-i că eram venit într'adins ca să-l întâlnesc, cerându-i să ne tragem la o parte ca să vorbim, pentru că ne năpădisese și oamenii lui și populația venită de sus din oraș.

În vorbirea mea i-am făcut o descriere sinceră și adevărată a stării politice a lucrurilor, arătându-i relele ce puteà atrage asupra patriei sale; i-am adus aminte masacrele dela Chios, din vremea când Samioti s'a dus de a resculat insula în contra Turcilor, și aceasta încă

1) *Icar*: personaj din mitologia greacă, despre care se spune că ar fi încercat să scape din închisoarea din Creta punându-și aripi ca să zboare pe deasupra mării.

2) *Proră*: partea dinainte a unui vas.

într'un timp când Turcia era izolată; dar acum că are de aliate pe cele două mai mari puteri maritime din lume, i-am spus că în curând trupe franceze aveau să desbarce la Pyreu și să ocupe chiar Atena de va fi trebuință, și că un corp de bași-buzuci sta gata la Aidin să intre în Samos, îndată ce ar fi o răscoală. Am discutat cu dânsul toate împrejurările și am avut norocul că cele ce i-am zis să-l impresioneze, l-am văzut mișcat; a scos un suspin și s'a depărtat trist, zicându-mi:

— «Dumniata crezi că pot face cum voiu!»

Îndată s'a făcut cerc împrejur toți oamenii care desbarcase și au ținut un fel de sfat și după o lungă discuțiune, care a durat mai mult de o oră, am văzut că vine către mine un bătrân care m'a salutat mândru cu cuvintele: — «Să trăești (*νὰ ζήσεις*)! Eu sunt Căpitanul Saltafero Samiot, d'aici de sus din Marathocambo, proscris, viu să-mi liberez țara. Voiu independența patriei și unirea cu Grecia (*τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος καὶ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα*)». Vorbiă o grecească elegantă și intonă ca un orator. I-am laudat sentimentele și elocința, dar i-am zis că părerea mea ar fi să nu le cheltuească în zadar, ci să le păstreze împreună cu vitejia sa, pentru timpuri mai favorabile, când jertfirea lor ar putea să aducă realizarea dorințelor sale.

M'a ascultat cu atențiune, dar aceasta nu l-a oprit d'a mai spune că poate face și drege și că este angajat către acești voinici (*μὲ ἀπὸ τὸ παλληκάρια*), arătându-mi oamenii care desbarcau mereu.

Tonul și atitudinea ce luase Saltafero cu mine nu mă făcea să aștept nimica bun de la mijlocirea lui. Și care nu-mi fu mirarea când, după ce făcuse câțiva pași ducându-se către camarazii lui, deodată se întoarce către mine zicându-mi:

— «Bine, dar cu băieții aceștia ce facem?»

Eu, fără să pierd vremea, chem pe Caravasili și-i dau

ordin să se ducă cu căpitanul Saltafero să cumpere ori câte capre și pâini va trebui pentru băieți (*διά τα παιδιά* și mă apropiei de tânărul șef printre mulțime, îl iau de mână și dinaintea tuturilor îl rog că de va vedea pe viteazul căpitan Stamati, să-i prezinte salutările mele, și să-i spuie din parte-mi că atât el cât și ceilalți proscrisi din Chalkida se pot întoarce nesupărați de nimeni la căminurile lor, având să se bucure de toate libertățile afară de acea d'a mai fi spaima oamenilor cinstiți pe mare și pe uscat.

A doua zi flotila lui Saltafero ridică ancora și porniă spre apus de unde venise, și eu, întovărășit de șese jandarmi din Marathocambo și de căpitanul Themistocli Burneli, porniam spre Chora acasă.

Eră o lună ca ziua. Ajunsesem deasupra mănăstirei Stavros, când aud în urma mea o detunătură de pistol și pe Themistocli luându-se la înjurături cu niște nevăzuți dintre stâncile pe lângă care treceam. După mai multe legi, cruci și răscruci, întovărășite cu amenințări și laude: c'o să-și mănânce suflete, inimi și mațe, întocmai cum făceau strămoșii lor, eroii din Omer înainte de a se lovi în spade și în sulți, încep la pistoale, și după câteva descărcături aud un strigăt «*μὲ ἔφαγες σκῆλλ!*» (m'ai mâncat, câine). Vestitul pirat Bilibas, care eră ascuns acolo, fusese rănit de moarte; tovarășii lui au fugit și l-au lăsat; am luat pe rănit cu mine și l-am dus la Chora, unde am chemat îndată pe doftor, dar până în ziuă a și expirat. Eră tatuat pe spate, mai jos de șale, cu portretele de o parte al regelui Oton cu sabia scoasă, pe cealaltă cu al reginei cu inscripțiunea *ὁ Θῶν καὶ ἡ Ἀμῆλια* (Oton și Amelia),

Acum temerile din afară mai încetase. Saltafero se întorsese la casa lui la Marathocambo și se astâmpărase; dar în contra pirăților nu aveam nici o putere,

căci îndată ce-i strămtoram în insulă, ei aveau marea dinaintea lor, unde nu aveam cu ce să-i urmăresc.

Nu știu de mă pândiă sau nu, dar pe toate zilele veniă falși amici cu povețe: că să nu mai trec prin cutare loc că mă așteaptă Iaurta; că să nu mai mă duc la vânătoare că mă pândiă Buiuca, etc. Deși nu țineam seamă de acele prietenești prevestiri, și amorul propriu și demnitatea mea mă făcea să apuc tocmai spre locurile desemnate; dar mărturisesc că asemenea vorbe nu îmi făcea un efect plăcut, așa că mă hotărâsc a pune capăt acelor intrigi. Și într'o zi, când vine unul să-mi denunțe confidențial un complot în care viața mea eră în joc, chem pe Procuror și-i ordon să-l închidă până ce va dovedi arătările sale. De aici încolo am putut trăi liniștit despre asemenea temeri.

Intr'o seară târziu mi se anunță doi ofițeri francezi, veniți din portul Tigani, unde se vedeă fumul unui vapor mare, și intră în casă doi tineri: unul eră Bastard, locotenent de vasel, adjutantul amiralului de Tinan; celalt, un dragoman armean. Înțelegerea cu locotenentul Bastard a fost mai scurtă și mai amicală, când ne-am convins că puteam vorbi fără intermediar. M'am dus chiar într'acea seară de am întâlnit pe amiral, pe bordul său. El mergea să ia comanda trupelor franceze, care desbarcau la Pyreu, ca să ocupe Grecia. I-am explicat că fără un vapor, cu care să se poată urmări pirații pe mare, eră peste puțină a se pune capăt răului. El mi-a făgăduit că îndată ce va ajunge la Pyreu, va trimite la dispozițiunea mea un vapor pentru urmărirea spumegătorilor de mare. Puține zile după aceea mă întorceam cu o barcă mică dela orașul Carlovas, unde fusesem pentru o cercetare; căpitanul bărcii mele îndată dă ordin cârmaciului să vireze către un mic port, care se află în apropierea noastră, văzuse fumul unui vapor; eu îi zic să ție marea înainte. Nu isprăvisem

vorba și auzim un tun, eră avertismentul să stăm pe loc și să arătăm pavilionul; am pus îndată pânzele în pană, vaporul bătea bandiera franceză în prună și la pupă,¹⁾ și cu flămure de războiu la catart; un quart de oară ne ajungea și se opriă în dreptul nostru; un aspirant de marină se coboară într'o barcă, vine să ne ceară hârtiile. Acest ofițer eră tânărul Corea Souza, astăzi consilier de ambasadă la Legațiunea Braziliană din Londra, cu care ne aducem adesea aminte de viața dela Samos. Vaporul eră corveta cu elisă Chaptal,²⁾ cel mai iute mergător de atunci al marinei franceze; comandantul eră căpitanul de fregată Pouthier, un vechiu și vestit lup de mare, care în tinerețea lui, abia ieșit din școala dela Breste, avusese nenorocirea să fie imbarcat pe Medusa și să trăească cu carne de om șapte săptămâni pe dramaticul radou, pe care marele pictor Jerico l-a prezentat cu atâta măestrie în îngrozitorul tablou care se află în salonul cel mare patrat dela Louvre.³⁾ Pouthier eră unul din pușinii scăpați dintr'acel vestit naufragiu. Locotenentul de vasel Laurent eră secundul corvetei.

Ne-am împrietenit îndată ce am știut cine suntem și unii și alții; ne-am împrietenit în mijlocul mării și am petrecut șease luni împreună, până ce Șaptalul, dehulat de alergături, a fost trimis mai întâiu la Camiș și de acolo la basinul dela Tulon în reparație. Căpitanului Pouthier,

1) *Pună*, franțuzism în loc de *prună*; *pupă*: partea din urmă a unei corăbii. Expresia de aci «bătea bandiera franceză», înseamnă: aveă steag francez la ambele capete. Expresia «am pus pânzele în pană», franțuzism: «am strâns pânzele pentru ca să nu mai plutească vasul».

2) *Corveta*: veche corabie de războiu, cu mai multe catarguri. În loc de *elisă* noi zicem azi *elice*.

3) E vorba de pictorul francez Géricault (1791 — 1824). Autorul întrebuițează franțuzismul *radou* în loc de: *plută*.

înaintat la gradul de căpitan de vasel, i s'a dat altă comandă. Locotenentul Laurent, un ambițios care vrea să ajungă amiral, a rămas, după cererea și stăruința sa, la bateriile de marină care băteau Malacoful, Redanu și Mamelonu verde sub comanda amiralului Rigault de Genouille, împărțià la toate bateriile d'a rândul iarba și proiectilele trebuincioase și trebuia să le inspecteze regulat de două ori pe zi, pe ploaie, pe ninsoare și în noroiu până la genuchi, de unde s'a întors comandant al avizului *Averne*,¹⁾ staționat la Constantinopol la dispozițiunea ambasadorului, dar prăpădit de șale cum l-ai cunoscut. Ceilalți ofițeri ai Șaptalului, Rocmor Hugo și Coreia Souza au fost imbarcați pe vasele cele mari de războiu descărcate de tunuri, și cărau în tot timpul războiului trupe proaspete din Franța și luau de la Camiș și dela Balaclava²⁾ de ducă în Franța bolnavi și răniți.

Amiralul de Tinan mi-a mai trimis tot-odată o corvetă englezească cu abur *Wasp*, comandată de Lordul John Hay, astăzi amiralul care comandă diviziunea navală din Mediterana în Egipt. Șaptalul a fost înlocuit succesiv cu *Heron*, cu *Prometheu* și cu *Narval*ul mai tot timpul de 6 ani cât am stat la Samos.

Deși Laurent a putut să-ți povestească viața noastră dela Samos, dar noi bătrânii trăim cu suvenirile și de multe ori aducerea aminte a zilelor grele pare că ne întinerește.

ION GHICA.

1) *Aviz* sau *Aviso*: corabie mică ușoară, care se întrebuițează înainte pentru a duce ordinele.

2) Orașe în Crimeea.

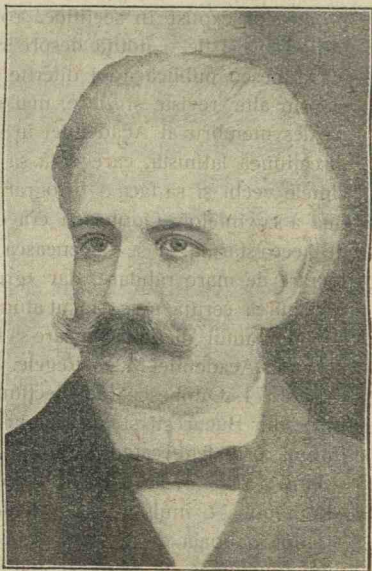
ALEXANDRU ODOBESCU

1834—1895

Născut în București, Alexandru Odobescu a studiat mai întâiu acasă și la Sf. Sava, apoi la Paris, unde a obținut titlul de bacalaureat și a terminat facultatea de litere.

Fiind încă în străinătate, publică în diferite reviste din țară câteva articole, iar când se întoarce deveni un colaborator asiduu al revistei lui Alecsandri «România literară» și în acelaș timp se hotără a servi statului, ocupând diferite funcțiuni, intrând un moment în magistratură ca procuror la Curtea de Apel din București; iar după aceea, mai conform cu dispozițiile sale firești, fu numit membru în comisiunea documentală. Când se uniră ministerele la 1861, fu numit director al ministerului instrucției; iar la 1863 ministru de culte și instrucțiune publică.

În timpul acesta se ocupă și cu știința și cu literatura, făcând cercetări arheologice prin țară, publică diferite articole și fundă *Revista Română*.

Alexandru Odobescu

(de pe un portret din colecțiunea Academiei Române).

Pe când eră ministru, s'a agitat foarte tare chestiunea mânăstirilor închinat. Deosebindu-se în păreri de colegii săi din minister a tipărit sub pseudonimul *Agaton Otmenedec* o lucrare foarte importantă în limba franceză intitulată: «Studii asupra drepturilor și îndatoririlor mânăstirilor românești închinat Locurilor-Sfinte». Atunci s'a retras din minister.

Mai târziu, în 1867, când s'a început organizarea expoziției din Paris, guvernul român a însărcinat pe Odobescu, care fusese membru în consiliul de stat, să mijlocească pentru participarea României la acea expoziție.

Prin stăruințele lui, România fu primită să participe în mod oficial la acel concurs universal, unde a figurat pentru prima oară cu numele general de «România». Atunci a publicat Odobescu în unire cu P. S. Aurelian o lucrare în franțuzește sub titlul: «Notiță despre România, mai ales din punctul de vedere al economiei rurale, industriale și comerciale, — urmată de catalogul special al produselor expuse în secțiunea românească la expoziția din Paris în 1867 — și de o notiță despre istoria muncii în țara aceasta».

Odobescu publică apoi diferite articole în «Columna lui Traian» și prin alte reviste și ziare, mai ales ocupându-se cu arheologia.

Ales membru al Academiei în 1870, el află tocmai în splendoare direcțiunea latinistă, care voia să reformeze limba, eliminând cuvintele vechi și să facă o ortografie care să oglindească originea latină a cuvintelor. Odobescu eră contra acestui mod de a vedea și de aceea stăruia să se revizuească dicționarul și glosarul Academiei, lucrare de mare răbdare, dar «greșită în însăș concepțiunea ei». Revizuirea cerută nu s'a făcut atunci, dar prin acest curent s'a născut ideia unui dicționar în care să intre limba «poporană» așa cum a propus Academiei M. S. Regele.

La 1874, Odobescu făcū lecțiuni de arheologie la facultatea de litere din București și mai târziu deveni profesor titular, când se înființă prin lege catedră anumită.

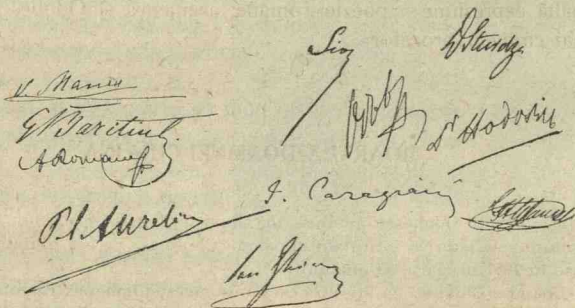
Intre 1876—78 se ocupă cu politica și publică mai ales în ziarul «Românul», o mulțime de articole.

După o boală grea, Odobescu plecă la Paris, unde ocupă câțva timp funcțiunea de prim-secretar și însărcinat-de-afaceri al legațiunii (1882—1885) și începū publicarea monumentalei lucrări «*Le Trésor de Petrossa*». Intorcându-se în București la 1887, reîncepū cursul de arheologie la universitate, fu membru al consiliului permanent de instrucțiune, de unde trecū director al școalei normale superioare.

După ce se făcù cunoscut prin câteva articole, precum cel despre *Poezii Văcărești*, ș. a., Odobescu publică două nuvele istorice «Milne» și «Doamna Chiajna», fruct al studiilor sale istorice și al citirii cu folos a cronicarilor. Scrise într'o limbă curat românească înfrumusețată prin cuvinte din cronicari, cuvinte cari dau o culoare de vechime, aceste lucrări ne arată o fantazie de poet în combinațiunea detaliilor, pe când fondul rămâne istoric fără nici o falsificare, ne arată pe scriitorul știutor al limbii, care a devenit stăpân pe toate farmecele ei. Prin asemenea calități pot sta alături cu celebra nuvelă «Alexandru Lăpușneanu» a lui Costache Negruzzi, întemeietorul prozei moldovenești.

La 1874, publică «Pseudocyneticos» sau Fals tractat de vânătoare. Scrisă în stil epistolar, lucrarea se desvoltă cu libertatea vorbirii obișnuite și cugetările ne apar ca inspirațiuni ale momentului. Aci aflăm felurite chestiuni în legătură cu vânătoarea, alu-

Subscriiri propunerii o de
 alege ca membru actual al
 Societății Academice Române, D
 B. Petri Hasdeu.

 V. Maniu
 G. Barițiu
 A. Roman
 P. S. Aurelian
 Sion
 D. Sturdza
 Dr. Hodosiu
 I. Caragiani

Autograf al lui A. Odobescu

(Este propunerea scrisă de Odobescu pentru admiterea lui Hasdeu ca membru în Academie. Se văd semnăturile colegilor ce au aderat: V. Maniu, G. Barițiu, A. Roman, P. S. Aurelian, Sion, D. Sturdza, Dr. Hodosiu, I. Caragiani, Gr. Ștefănescu, Ion Ghica. E luată de pe un dosar din archiva Academiei).

ziuni la diferite întâmplări politice sau literare, descripțiuni de opere artistice, minunate fragmente din cugetarea și limba populară; în total e o operă care te captivă, astfel că, după expresiunea unui critic, «sfârșești cartea fără să știi că ai ajuns la capătul ei».

În «*Istoria Arheologiei*» a tipărit lecțiunile făcute la universitate în 1874, relative la anticitate și la renaștere.

Sub titlul caracteristic de «*Moșii și Curcanii*», a tipărit două conferințe rostite în vremea războiului.

Cu prilejul serbării Universității din București, când ea împlinise 25 de ani dela întemeiere, Odobescu fiind delegat de colegii săi să rostească un discurs, făcând într-o lucrare maestră elogiul unui fost profesor și director de școale, *Petrache Poenaru*, care în curs de șase-sprezece ani a dirigit instrucțiunea publică în Țara Românească.

În anii din urmă a publicat la Paris «*Trésor de Petrossa*», studiu amănunțit în 3 volume asupra vestitului tezaur cunoscut sub numele de *Cloșca cu pui*, care se păstrează la muzeul din București, și apoi în București diferite cărți didactice pentru clasele elementare.

Odobescu dar este un scriitor de valoare deosebită prin cercetările sale în domeniul arheologiei, căci, precum zice Urechia, «arheologia română nascu numai cu lucrările lui Odobescu». Apoi, ca director al școlii normale, ca autor de cărți didactice, aduse un mare serviciu învățământului nostru. Dar mai ales s'a distins Odobescu ca prozator, cu stilul său energic și presărat cu ironii fine, cu acea frumusețe de limbă, care a îndreptățit pe d. Maiorescu să zică în fața Academiei: «Precum Alecsandri este cea mai înaltă expresiune a poeziei române, asemenea și Odobescu este ce mai eminent prozator».

MOARTEA DOAMNEI CHIAJNA

În anul 1860 Odobescu publică în «*Revista Carpaților*» a lui G. Sion a doua năvelă istorică intitulată «*Doamna Chiajna*». Pe cea dintâi o publicase în 1857 în ziarul «*Românul*».

«*Doamna Chiajna*» infățișează caracterul acestei femei extraordinare, care — rămânând văduvă prin moartea soțului său Mircea Ciobanul în anul 1560—izbuti să învingă pe boierii răsculați și să dobândească tronul Țării Românești pentru fiul său Petru Schiopul. Acesta domni fără nici o autoritate și nici nu rămase mult pe tron, căci Turcii îl m. ziliră și-l puseră la închisoare; dar Chiajna nu fu de tot înfrântă, căci tronul țării se dete celuilalt fiu, Alexandru. După ce scoase pe Petru din înc. isoare, ea dobândi pentru el firman de domnie în Moldova. Aci însă stăpâniă Ion Vodă Armanul. În potriva acestuia trebuia dusă lupta. Și se porniră oști turcești

cu Petru și oști muntenești cu Alexandru. În vremea aceasta, Chiajna făcând lungă călătorie prin Oltenia ca să împiedice o răscoală a boierilor din acele părți, dușmani ai familiei sale. Întorcându-se în tabăra fiilor săi, fu întâmpinată de câțiva boieri moldoveni veniți cu vicleșug, și ucisă. Această din urmă parte se reproduce mai jos.

Pe când doamna Chiajna își urmă ispititoarea colindă peste Olt și prin țara de sus, tinerii ei feciori domnești, însoțiți, unul de oaste pământească și de ajutoare un-gurești, altul de Turcii ce i se dădă ca să-l așeze pe scaunul năzuit al Moldovei, se întâmpinase în ocolul Focșanilor și se lăsase cu taberele lor amestecate la satul Săpățeni pe lunca înfrățitoare a Milcovului. Doamna mămă îi ajunse acolo, purtând în sufletu-i zmăcinat o îngrijată presimțire care, sub aspra-i fâlcie, se vedea printr'un neastâmpăr fioros. Ea câtă în zadar să-și potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oștirile împrejuru-i, multe și veghiate, i se păreau molatice și nevoioase. Un neîncetat susur de tainică trădare îi șoptea la auz; mintea i se munciă cu tot felul de bănueli. Ziua ea colindă fără repaos tabăra, vrând să încerce credința ostașilor, să învie, ca odinioară, bărbăția în inimile lor; dar iazma neîncrederii o urmăria pretutindeni și viersul îmbolditor îi pieria pe buză; apoi iar în tăcerea nopții, în veci deșteaptă și frământată de griji, ea trăgea cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate și adesea, coprinsă de o nedomirită temere, alerga să pândească la perdeaoa corturilor, unde se odihniau, în visuri de izbândă, fiii săi, uneltele ne-sățioasei sale mândrii.

Din potrivă, acești doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostășesc, pe părtinirea soartei și pe toate voioasele închipuiri ale juneței lor, petreceau zilele în vesele ospețe, benchetuind cu boierii și purtătorii oștilor și gata a purcede asupra lui Ioan Vodă, dacă nu i-ar fi amânat din zi în zi îngrijatele presimțiri ale Doamnei mamei lor.

Intr'astfel de felurite aplecări se află tabăra frățească a fiilor lui Mircea, când sosi știrea cum că boierii moldoveni, temători a se vedeà pe viitor înstrăinați dela mila noului Domn, ar fi hotărît să părăsească relei sale soarte pe vechiul lor stăpânitor și are să vină, mânați de Dumbravă Vornicul, ca să se închine lui Petru Voevod. Această veste umplu tabăra de bucurie; cu nădejdea viitoarei împăciuri, strejile se ridicară, vegherea se desființă, caii se sloboziră la pășune, armele se așezară în snopi; toate se pregăteau pentru o obștească înfrățire. Doamna Chiajna însă, care nu privise cu suflet liniștit acea nesocotită risipire a tuturilor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiau Moldovenii, mai cu dinadinsul stăruia ca tinerii Domni să se țină în laturi cu bună și zdravănă pază.

Norocul lor voi că, înduplecați de nepregetata rugăciune a mumei lor, dorința acesteia să fie împlinită și ca dâșii amândoi să lipsească din cortul lor, în ceasul când Moldovenii se iviră dinaintea taberii muntenești.

Intr'adevăr, Dumbravă Vornicul descălică în fața șatrei domnești, însoțit d'o gloată năprasnică de boieri și de slujitori, purtând nu veșminte de sărbătoare, nici zâmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oțelită a unei zile de harță și semeața căutătură a unei biruințe lesnicioase.

Osebit de aceea se zăria în depărtare oștiri numeroase cari, depe caii lor mărunței și păroși, depe largii lor șalvari roșii, depe chiverele lor țuguiete, depe cântările lor prelungite și depe înaltele lor sulite ce luciau la soare ca spicurile pe holda, lesne se cunoașteau că sunt pâlcurile de Cazaci, venite sub povățuirea lui Sfirski, în ajutorul lui Ion Vodă.

Chiajna, care într'această grea prilejire, știuse a înțipări pe chipu-i fățarnic o senină și rece mândrie, adăstă pe boierii moldoveni într'un falnic cort rotat de cover alb, cusut cu fir și legat jurîmprejur cu țaruși poleiți.

Dumbravă Vornicul intră în fruntea tovarășilor săi; el eră un voinic înalt și spătos, purtând o țurcă de blană flocoasă ce ascundeà capu-i ras, din creștetul căruia o singură șuviță de păr atârnă în jos pe ceafa-i lată și vânoasă; eră îmbrăcat cu un mintean de urs lătos și încins cu o cureà, de care sta aninată o ghioagă nestrujită cu dinți de fier, adevărat baltag de uriaș:

— «Unde's puii de năpârcă?...» — strigă el cu glas răgușit, intrând în cort cu mâna în șold. — «Li-a sosit ceasul peirei! halal di ei, fărtați!»

— «Pare-mi-se că în beție ți-ai pierdut cumpătul vorbei, jupân vornice» — rosti doamna instrunându-și mânia — «ori pe semne c'ai mintea ca de prunc într'atăta trupeșie?»

— «Taci, muiere; nu bârfi!» — răspunse Dumbravă, — «nu doară c'ați socoti voi că-i Moldova țară di jac, să «ni gioace ca pi urs o mișă pripășită pi la Munteni și «doi feciori di lele fărmecați, doi lingăi nătângi ce li «pute botu' a lapte?... N'avem noi nevoie di domn «muntean. Munteanul îi om viclean: nu-i ca moldo-«veanul ortoman și dănos la mână și la suflet fălos... «Hai! voinici, drăguții mei, dați năvală di mi-i prindeți «și mi-i legați colè cot la cot să-i ducem plocon lui «loniță Vodă, ca doi berbeci di Arminden!»

— «Câni nerușinați, liftă rea!..» — strigă Chiajna, spumegând de turbare; dar Dumbravă nu-i dete vreme să urmeze zadarnicele-i sudălmii, ci, desprinzând ghioaga dela brâu, o învârti de câteva ori cu brațu-i vârtos și apoi glăsuind un groaznic blestem, o asvârli drept în capul infuriatei Doamne.

Chiajna căzù răsturnată pe spate și atunci îndată, cu ochii sângerăți, cu fălcile căscate, încercă să se ridice în genuchi, să se sprijine pe palme, să rostească un cuvânt; dar abiă putu să iasă din gâtleju-i năbușit, vorbele: — «Domnii! feciorii mei!» ș'o înecă sângele ce

curgea și roaie din tot capu-i găurit de ținte. Trupu-i se svârcoli cu scrâșniri de dinți, săltă încă de câteva ori, se rostogoli cu creștetul în țărână, se zgârci și se întinse în câteva încordături dureroase, ș'apoi căzù înțepenit într'o baltă de sânge.

În vremea aceasta Moldovenii și Cazacii deteră jaf taberii românești; fugiau Muntenii care unde puteau. Alexandru Vodă nimeri să scape la cetatea de Floci; Petru se opri din fugă la Brăila. Ion Vodă intră în Țara Românească și făcù Domn pe un Vintilă; dar peste câteva luni, soarta se schimbă. Ion Vodă muri robit la Turci; Alexandru își dobândi iarăș tronul și Petru Schiopul domni la Moldova lăudat și iubit de toată obștea.

ENGOLPIONUL DELA SNAGOV

În anul 1862 Odobescu tipări în «Revista Română» un articol intitulat «Câteva ore la Snagov» cuprinzător de un mare număr de chestiuni variate: d scriere de călătorie, descrieri de peisagii, discuții istorice și arheologice, d scriptiuni de clădiri și de obiecte; etc. Urmează aici descrierea unui engolpion, a cărui imagine se dă în ilustrațiile alăturate.

Un *engolpion* sau iconiță de piept, pe care o purtau rhiereii atârnată la sân.

Am mai avut prilej a descrie un asemenea obiect, vorbind despre unele argintării ale mănăstirii Bistrița¹⁾;

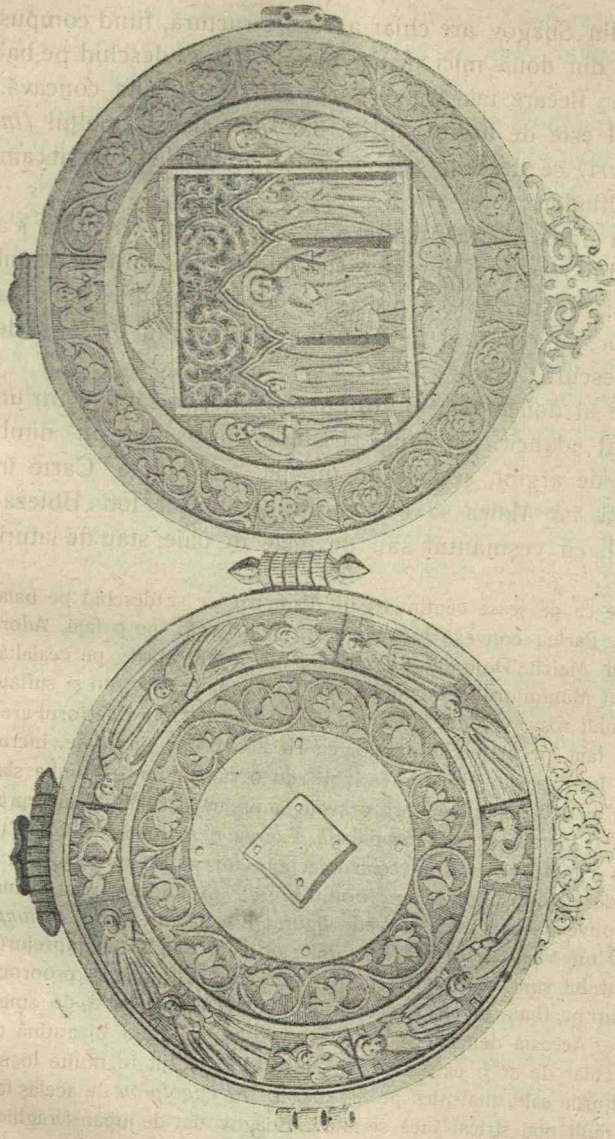
1) Mănăstirea Bistrița păstrează mai multe suvenire dela Banul Preda Basarab fiul *dvornicului* Pârveu, care eră frate cu banul Barbu, devenit monahul Pahomie, și, între altele, acel frumos *engolpion* de aur și de smalț, despre care am vorbit mai sus și care poartă în exerga lui de smalțuri verzi și albastre alternate, o inscripțiune amintind asemenea și pe monahul Pahomie, unchiul lui. Cuvintele acestei inscripțiuni, sunt traduse pe românește: «Au făcut acest panaghiar (sau icoană a Maicii Domnului) «robii lui Dumnezeu, monahul Pahomie și jupânul Preda marele ban, la anul 7029 (1521)».—Acest frumos obiect de artă e format din două tipsii ro-

cel din Snagov are chiar aceeaș structură, fiind compus și el din două mici tasuri metalice ce se deschid pe balamă; fiecare tas are o parte convexă și alta concavă. Totul este de argint aurit, dar poleiala și zmalțul (*în glafuri*) ce decorau mai toate ornamentele au pierit cam pretutindeni.

La unul din tasuri, decorul din centrul cavității s'a pierdut rămâind numai niște chipuri de sfinți pe cercul buzei. Pe partea convexă se vede Domnul Hristos la mijloc, în relief, și împrejurii-i, un desemn de foi și de arabescuri.

Pe al doilea tas, în fundul cavității, se zărește într'un pătrat adâncit, Domnul Hristos coprins într'un nimb oval de argint, șezând pe un jeț, cu sfânta Carte în mână, iar Maica sa Preacurată și sfântul Ion Botezătorul, cu veșmântul său de piele de oaie, stau de laturi.

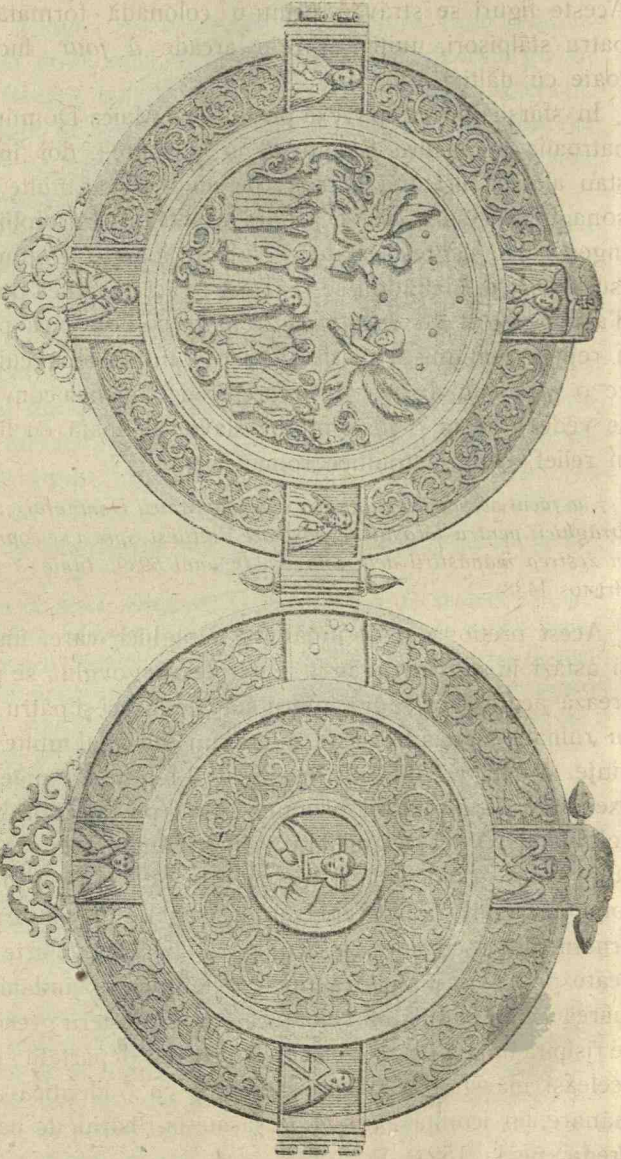
tunde ca de șeșe centimetri în diametru, ce se deschid pe balamale. Partea convexă sau capacele înfățișează: pe o față, Adormirea Maicii Domnului, încrustată pe argint aurit; pe cealaltă, chipul Mântuitorului înconjurat cu flori săpate în argint și suflate cu smalț roșu, verde și albastru. Partea concavă sau interiorul are: pe o față, pe Maica Domnului cu Hristos prunc în brațe, încrustată între patru heruvimi aripați, cu o rugăciune în limba slavonă și o bordură de flori gravate împrejur; cealaltă față reprezintă o lucrare și mai complicată. Exerga e ocupată de inscripțiunea citată; cercul din centru încinge un pătrat ce figurează o galerie cu doi stâlpi de aur, boltită *à jour*, în fundul căreia, format de convexitatea tipsiei, se vede figurat în zmalț în glafuri (*champlevé*) un ospăț de îngeri. Porțiunile de cerc ce rămân împrejurul patratului sunt ocupate de patru figuri de serafimi și de prooroci, gravați pe foaie de aur și acoperiți cu un strat translucid de zmalț verde. Această delicată și frumoasă lucrare, cu totul bizantină ca stil, chiar de ar fi executată în Italia, și-a pierdut în multe locuri zmalțurile sale, mai ales pe cele roșii. Un *engolpion* de acelaș fel, dar mult mai stricat încă se află la Snagov, dat de jupân Drăghici, la 1431. Arhieriei purtau atârinate pe piept asemeni ornamente, din care se mai gădesc și în tezaurul sinodal dela Moscova.

Engolpionul dela Săgova (1431)

Partea concavă

(«de pe «Revista Română» 1862)

Engolpionul dela Snagov
Partea convexă

Aceste figuri se străvăd printr'o colonadă formată de patru stâlpișori, uniți sus prin arcade à jour, lucrate toate cu dălțița.

În sfârșit partea convexă prezintă pe Maica Domnului, patroana mănăstirii Snagovul, în picioare ; doi îngeri stau alături, arătând în sus ; pe lângă ei mai multe personaje cată spre cer. D'asupra capetelor, sbor doi alți îngeri, care negreșit stăteau sub picioarele Domnului Isus Hristos, înălțându-se la Tărie ; căci imaginea poartă d'asupra titlul de *Inălțarea Domnului*. Dar acea parte a reprezentațiunii a pierit și se văd numai locul cuielor ce o prindeau de tas. Jurîmprejur pe muchea convexă, se vede gravată o inscripțiune slavonă săpată cu litere în relief, care se traduce românește :

† a făcut acest panaghiar (sau icoană a Maicii Domnului) jupân Drăghici, pentru locașul de păstrare Vintilesc, spre a se coprinde în zestrea mănăstirii dela Snagov. În anul 6939, Iunie 7 (dela Hristos 1438).

Acest prețios dar al jupânului Drăghici, care, înscris și astăzi în zestrea și în inventariile Snagovului, se păstrează acum încă, după patru sute douăzeci și patru ani, în ruinata mănăstire, este interesant sub mai multe privințe. Model vrednic de însemnat al feluritelor măestrii executate de argintarii bizantini încă pe începutul secolului al XV-lea, el ne arată, împreunate, arta săpătorului cu a gravorului, și nu ne rămâne de lipsă decât foița de zmalț transparent care a picat de pe conturnele ornamentelor crestate cu acul pe metal. Aceste arte delicate poate că nu periră în Constantinopol îndată cu luarea cetății de Turci ; poate că toți meșterii greci nu se risipiră îndată prin Italia și alte țări mai depărtate ; căci aceleași măestrii le găsim exercitate cu o identică asemănare, în iconița *engolpion*, lăsată la Bistrița de banul Preda, pe la 1521.

DIN ΨΕΓΔΟ-ΚΥΝΗΓΗΤΙΚΟΣ

În 1874 Odobescu e rugat de amicul său C. Cornescu să facă o prefață la scrierea acestuia : «Manualul Vânătorului». În loc să scrie câteva pagini, el compune o carte întreagă, pentru că adunase material foarte mult și adaugă :

«Am luat dar pretențioasa hotărîre a le deșertă într'un volum osebit, ce-l voiu tipări numai pe seama lor, și care, sub un titlu pendantesc și arhaic, spunând vânătorilor numai lucruri ce sunt cu totul de prisos artei lor, va întocmi un fel de *Fals Tractat de Vânătorie* ^{ἴευδο-κυνήγητικός} în opozițiune fațășă cu *Manualul* tău, care, deși mai scurt, este însă fără îndoială cu mult mai folositor celor cari vor să învețe ceva cu temei».

În acelaș an lucrarea lui Odobescu s'a tipărit într'un volum. Ea se compune din 12 capitole, în cari întâlnim chestiunile cele mai variate, literatură, istorie, arheologie, critică artistică, ș. a. cari au vreo legătură depărtată sau apropiată cu vânătoarea. Într'un loc vedem fazele prin cari a trecut vânătoarea din cele mai vechi timpuri până azi; în altul descrierea sau critica celor mai însemnate lucrări de pictură ori de sculptură cu subiecte de vânătoare. Multe capitole povestesc vânători din țara noastră; altele au descripțiuni de peisage În mijlocul lucrării figurează un basm, care poate formă singur o bucată literară de sine stătătoare. E o scriere în care autorul ne arată ușurința cu care știe a tracta chestiuni aride în mod plăcut și atrăgător, ne arată apoi o mare varietate de cunoștințe și ne dă pagini cari au rămas ca modele în literatura noastră. Sfârșitul este spiritual. Ultimul capitol e format dintr'o pagină de puncte și intitulat «Capitolul cel mai plăcut pentru cititor».

Urmează aici câteva extrase și anume : Vânătoarea pe Bărăgan (din cap. I) Istoria vânătorii (cap. V), Despre plagiatori (cap. VIII).

VÂNĂTOAREA PE BĂRĂGAN

Oare ce desfătare vânătoarească mai deplină, mai nețăr-murită, mai senină și mai legănată în dulci și duioase visări, poate fi pe lume, decât aceea care o gustă cinevă când, prin pustile Bărăganului, căruța în care stă culcat abia înaintează pe căi fără de urme? Dinainte-i, e spațiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de o spornică verdeață, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i insuflă îngrijirea nestatornicului ocean. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moș-roaie de cârtițe uriașe, movilele a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. Dela movila Neacșului

de pe malul Ialomiței, până la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semănate în prelargul câmpiei ca sentinele mute și gârbovite sub ale lor bătrâneți. La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri, al căror cioc, ascuțit și aprig la pradă, răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe.

De cu zorile, atunci când roua stă încă aninată pe firele de iarbă, căruța s'a pornit dela conacul de noapte, și, tocmai când soarele e de-asupra amiazului, ea sosește la locul de întâlnire al vânătorilor. Mai ades, acest loc este o cruce de piatră strâmbată din piua ei, sau un puț cu furcă, adecă o groapă adâncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebuie să fii la Paicu, în gura Bărăganului, sau la Cornățele, în miezul lui, ca să găsești câte o mică duminică de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la poale, iar mii și mii de cui-buri de ciori printre crăcile copacilor. În orice alt loc a Bărăganului, vânătorul nu află alt adăpost, spre a îmbucă sau a dormi ziua, decât umbra căruței sale. Dar ce vesele sunt acele întruniri de una sau două ore, în care toți își povestesc câte izbânzi au făcut sau mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană, cum i-a purtat din loc în loc și cum, în sfârșit, s'a făcut nevăzută în sboru-i prelungit!

După repaos, colinda prin pustiu reîncepe cu aceeași plăcere.

Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se înalță de pe fața pământului, din adierea vântului prin ierburi, din țârâitul greerilor, din mii de sunete ușoare nedeslușite, se naște ca o slabă suspinare ieșită din sânul obosit al naturii. Atunci, prin nălțimile văzduhului, sboară cântând ale lor doine, lungi

șire de cocori, brâne șerpuiunde de acele păsări călătoare, în care *divinul Dante* a întrevăzut grațioasa imagine a stolului de suflete duiioase ¹⁾).

Dar câte una-una căruțele sosesc la târla sau la stâna unde vânătorii au să petreacă noaptea. Un bordeiu aco-perit cu paie, o ceată de dulăi țepeni, lătrând cu înverșunare, iată adăpostul și streaja ce le poate oferi baciul dela Rădana sau cel dela Renciu. Din aceste cată vânătorii să-și întocmească culcuș și cină, dacă cumvâ n'au avut grijă a-și aduce așternut și merinde în căruțe. Pe când însă, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățul și paturile se gătesc, după cum pe fiecare îl taie capul, liabile se desmorbesc și prin glume, prin râsuri cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei...

Dar, chiar și în căruță, vânatul obosește,
Și, după o cină scurtă, și somnul a sosit. ²⁾

Vânători și căruțași, mârțoage și dulăi, culcați toți la pământ, dorm acum duși, la târlă !...

«Singure stelele nopții se uită de pe cer la dânșii ; ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, țârâind, scârțiind, fluerând, șuerând, și toate acele mii din glasuri se înalță cu răsunet potolit în tăria nopții, se limpezesc în aerul ei răcoros și leagănă în somnie auzul lor aromit. Când însă vre-unul se deșteaptă și clipește ochii, câmpia i se în-

¹⁾ E vorba de un pasagiu din «Infernul», (prima parte din poema «Divina comedie») a lui Dante, în care autorul compară stolul de suflete cu stolul de cocori.

²⁾ Reproducerea, cu mici schimbări, a două versuri din «Sburătorul» lui Heliade :

Dar câmpul și argeaua câmpeanul ostenește,
Și după o cină scurtă și somnul a sosit.

fățișează luminată de schinteile strălucitoare ale licurilor ; uneori, cerul se încinge pe alocurea în depărtare de o vâlvoare roșiatică, provenită din pârjol, și un stol intunecos de păsări se strecoară prin noapte...»

ISTORIA VÂNATORII

Șezând acuma colea, fără grijă, răsturnat în jețul meu, privind liniștit pe fereastră cum mugurul liliacului se despică și 'nverzește sub aburoasele sărutări ale soarelui de Aprilie, și ascultând, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc și cum brotăcelul cântă vesel înturnarea zilelor calde, te încredințez că mi-ar plăcea să strabat, — fără totuș de a mă mișcă din loc, — și codrii umbroși, alergând cu gândul în goana cerbilor, și piscurile de stâncă, după urmele ideale ale caprelor negre, și vizui-nele de prin munți, în prepusa dibuire a urșilor, și lun-cile cu richită, după umbra dărei de mistreț, ba chiar și pustiile nisipoase, pe unde mi s'ar năluci vânători eroice de tigri înfricoșați și de lei feroși.

Dar fiindcă până acum, nici prin vis piciorul nu mi-a călcat prin asemenea prăpăstioase locuri, și fiindcă în-sumi, — o mărturisesc cu umilință, — n'am fost nici odată la acea aspră școală în care, după spusa anticului dascăl de vânătoare ¹⁾, «cetățenii învață a fi meșteri în răsboaie, și în toate cele unde trebuie omului să știe a cugetă, a vorbi și a lucra bine», de aceea, zic, nu mă voiu încumăta a spune ceea ce aievea n'am văzut cu ochii, ci legănat în răsfățărilor poeziei și ale frumoaselor arte, voiu cercetă numai cum alții, mai pricepuți au cugetat, au vorbit și au lucrat, descriind și repre-

¹⁾ *Xenophontis*: de Venatione.

zentând epizoade caracteristice din viața plină de neastâmpăr a vânătorii celei mari.

Dar în ce parte să ne întoarcem mai întâiu privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vânătoarea mai prețuită, mai măreață, mai trebuincioasă, mai desfătătoare?

Căta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistorici pe sălbaticii primitivi ai pământului, cutrierând colosalele vegetațiuni antidiluviane și luptându-se cu fiare uriașe, ale căror seminții s'au stins acum de mult de pe fața lumii? — Tu ai spus, la începutul cărții tale, că vânătoarea este o aplecare firească a omului, veche ca și dânsul; eu voiu adăoga, tot spre lăuda vânătoriei, că acest instinct a înlesnit chiar omului primele sale inspirațiuni artistice și aceasta ne-o dovedesc cu prisos figurile de elefanți-mamuți cu coame stufoase, cele de reni cu late coarne răschirate, de urși ai speluncelor și de alte animale dispărute, ce s'au găsit pe unelte de corn, pe arme de os și pe plăci shistoase, gravate cu sula de către oamenii străvechi, cari în timpii perioadei glaciare a Europei, se adăpostiau în peșterile dela Madeleine, dela Augerie, dela Massat și din alte stațiuni cufundate azi sub tărâmul Perigordului, al Gasconiei și al multor provincii din Franța meridională¹⁾.

Urma-vom cu ochii cetele nesocotite de arcași și de lănceri, cârdurile nenumărate de sburătoare, turmele nesfârșite de animale, ce stau puse la șireag printre ieroglifele templelor egiptene sau păreții de piatră văroasă

¹⁾ Despre descoperirile de asemenea natuă ale d-lor *Lartet, Cristy, de Vibray, Garrigou* și alții, vorbesc toate publicațiunile care se ocupă de timpii preistorici, așa de mult studiați în anii cei din urmă. În anul acesta chiar, pentru prima oară, s'au descoperit oase de reni, sculptate cu figure de acelaș animal, și într'o peșteră din Elveția, la Thaugen. Cine știe dacă și peșterile munților noștri nu ne păstrează destăinuiri de felul acesta? (Nota aut.)

ai palatelor ruinate din Niniva și din Babilon? — Ca să vâneze lei și tigri, girafe și gazele, ba chiar iepuri și cori, faraonii Egiptului, despoții Asiriei și tiranii Perși rădicau în picioare ordii și popoare întregi; iar după terminarea acelor năprasnice măceluri, legiuni de zurgavi și de pietrari erau osândiți ca să aștearnă pe ziduri, pentru încremenirea viitorimii, toate acele nemărginite epepei vânătoarești, care, prin nemilostiva lor monotonie, sperie și obosesc azi ochii călătorului minunat.

Asculta-vom, de pe râpele înverzite ale lacului Celorpatru-cantoane, voiosul și șemețul cântic al plăiașului elvețian, cadențat de muza lui Schiller, amanta libertății? Fiul lui Guilom Tell îl întoană cu glas puternic și echo îl repetă din sânul munților inimați în Uri, în Schwytz și în Unterwalden :

Mit dem Pfeil, dem Bogen,	Wie im Reich der Lüfte
Durch Gebirg und Thal,	König ist der Weih —
Kommt der Schütz gezogen	Durch Gebirg und Klüfte
Früh' im Morgenstrahl.	Herrscht der Schütze frei.

Ihm gehört das Weite :
Was sein Pfeil erreicht,
Das ist seine Beute
Was da kreucht und fliegt²⁾.

Acî mă aflu din nou în mare primejdie ca să asvră din mână foaia pe care, cu multă sau mai puțină răb-

²⁾ Schiller, Wilhelm Tell. III. Scena I. (Nota aut.)

Cu săgeata, cu arcu,	Precum în împărăția vânturilor
Prin munți și prin văi,	Domn este vulturul, —
Vânătorul calcă întins	Prin munți și prin prăpăstii
De timpuriu, la raza dimineții.	Domnește liber vânătorul.

Al lui este spațiul,
Tot ce atinge a sa săgeată,
Este prada lui
Tot ce se târăște și sboară.

(Traducerea lui Odobescu).

dare, tu te silești a mă citi. Cum ! am cutezat a-ți pune sub ochi chiar și versuri nemțești ? Oare putea-vei să mă ierți ?...

Dă-ți osteneala, rogu-te, a câtă în josul paginei, traducerea schiopătândă a acestor frumoase strofe, în care clocotesc cele mai nobile simțiminte ce iubirea de vânătoare poate aprinde în inima unui om, și sper că tu, vânător, te vei împacă îndată cu poetul, dacă nu și cu limba lui.

În acea limbă însă este scrisă cea mai expresivă poemă a vieții vânătoarești, eroica dramă a lui Guilom Tell, în care răsuflă peste tot aerul liber și curat al pădurilor alpestre și iubirea necumpătată de patrie a cetățenilor liberei Elveții. O țară întregă scăpată din robie numai prin inima vitează și prin săgeata dibaci-mănată ale unui vânător : iată de sigur cea mai falnică izbândă cu care se poate mândri vânătorul. Poetul s'a pătruns de acea mândrie de vânător și auzi-l cu câtă dragoste vorbește el chiar și de înțelepciunea caprei-negre, care, când merge cu cârdul să pască la înțercători, pune streajă la pândă ca să tragă cu urechia și să fluere când se apropie vânătorul.

Tot despre acea sprintenă și sfiicioasă fiică a stâncelor a zis și poetul latin, în versuri mai vii și mai colorate decât cel mai nimerit tabel :

Pendentem summa capream de rupe videbis ;

Casuram speres ; despicit illa canes ¹⁾.

Iată cum știe poetul să ne facă a simți chiar și decepțiunea vânătorului. Ajuns pe culmile alpestre,

pe stânci de scuți de ghiață, troene de zăpezi

pe care o suflare le-aruncă rezezi jos,

¹⁾ *Martialis*, Epigram.

«Vei vedea capra neagră pe vârful unei râpe ;

Speri că va cădea ; dar ea cată cu dispreț la câini». (Nota aut.)

el se oprește, se uită în dreapta și în stânga, cătând să zărească amăgitoarea pradă care i-a pierit din ochi, și apoi întărâtat, obosit, mânios de zadarnica-i osteneală, el strigă în limba lui Byron., ba stăi! mai bine să-l facem să vorbească românește, în versuri pe care însuși autorul lor va fi și uitat că le-a scris odinioară, în depărtatele-i *Ceasuri de mulțumire* :

Așa; și 'n aste locuri căprița a sărit.
 Piciorul ei cel ager m'a încurcat de tot;
 Câștigul meu de astăzi abia de va plăti
 Primejdioasa-mi muncă²⁾

DESPRE PLAGIATORI

Știi frate, c'au ajuns băieții să te dea de primejdie în țară la noi! Nu poți să mai scrii un rând, fără ca să te descoasă și să-ți ia socoteală că adică, de unde ai furat cutare ideie și că de unde ai tradus cutare pasaj? Ce plăcere mai poate gustă atunci un biet român, care și-ar fi pus binișor numele său pe o carte sau pe o cuvântare, rumegate de altul și scrise în vre-o limbă străină, scrieri pe care el, mintosul, le-ar fi scos frumușel pe românește, curate și luminate și numai bune de deochi, ca apa neincepută?

S'au deprins să stea mereu la pândă, drăcoșii, ca și când altă treabă n'ar mai aveà! caută, miros, se furișează prin cărți și dibuesc, mai rău decât copoiul când adurmecă dâra fiarei prin țărână, și bine n'apuci să te bucuri de vre-o nevinovată haiducie ce te-ai ispitit a face prin codrii literaturii, când fără veste, te și pome-

²⁾ C. A. Roseti, *Ceasuri de mulțumire*, (București, 1843) traduce versuri din Manfredul lui *Lord Byron*. Act. I. Scena II. (Nota aut.)

nești dovedit. Atunci se fac Dunăre de mânie dumnealor, pare că i-ai fi jefuit chiar pe dânșii, de averea lor.

La noi în țară însă, a dat Dumnezeu că n'avem lege care să ne poprească de a vână pe moșia altuia, și până acum nu s'a întâmplat vre-un proprietar să facă pretențiune că l-ai despuiat de vânatul său. Dar neamul scriitorilor, — totdeauna și pretutindeni mai arțăgos, — nu numai că-și apără morțiș toate ale sale, dar încă duce și grija autorilor de peste șapte țări și șapte mări. Indata ce te-a călcat focul ca să te dovedească vre-un colțat din școala nouă că ai făcut în carte-ți oare-care împrumuturi tănuite, adică, cum am zice, vre-o ciupeală, fericirea lui e să te scoată în vileag. Se grăbește, păgânul, a da sfoară în țară că te-a prins cu mâna'n sac; te așterne prin gazete cu frazele originale ale hoțului de păgubaș de gât; te batjocorește cum îi vine la gură și la pană; te pune în rând cu pungașii, cu controbonzii, cu calpuzanii...¹⁾ Vai de lume!

Văz că tu, șiretule, te-ai ferit deasemenea neajunsuri și judecând după vorba Românului, că «paza bună trece primejdia rea», ai înșirat o listă de toți autorii cinegetici pe cari i-ai consultat pentru *Manualul* tău.

HORIA LA IMPĂRAT

În anul 1878 Odobescu rosti la Ateneul din București două conferințe (una în Februarie și alta în Martie) pe cari le publică sub titlul de «*Moșii și Curcanii*». Cea dintâiu este istoria mișcării lui Horia, Cloșca și Crișan în 1784; a doua este povestirea luării Rahovei de către ostașii români în Noembrie 1877. Nu numai prin faptul că le-a publicat împreună a voit el să le lege, dar în chiar textul conferințelor se spune că aceleași virtuți războinice s'au păstrat în cursul timpului în toate ramurile neamului românesc.

¹⁾ Cuvînt deformat în mod comic, în loc de *contrabandiști*. *Calpuzan* înseamnă: falsificator de monetă.

Conferența dintăiu, după ce arată icoana Ardealului și cuprinsul ținuturilor zise Munții Apuseni, pov. stește luptele seculare dintre Români și Unguri și ajunge până în vremea lui Iosif II, care călătorise în Transilvania și făgăduise dreptate Românilor. Aci se reproduce partea privitoare la mergerea lui Horia în Viena. Lucrarea desfășoară apoi toate fazele revoluțiunii.

Deasupra Zarandului și încins într'un brâu îngust de munți aspri și înalți, șerpuește râul Arieșul, în a cărui sălbatică vale stau pitulate, printre stânci și păduri, numai selașe neaoș românești, adăpostiri ale mândrilor Moși din țara Abrudului. Acolo sub piscurile semețe ale Detunatei stă târgul Abrudului și băile lui de aur.

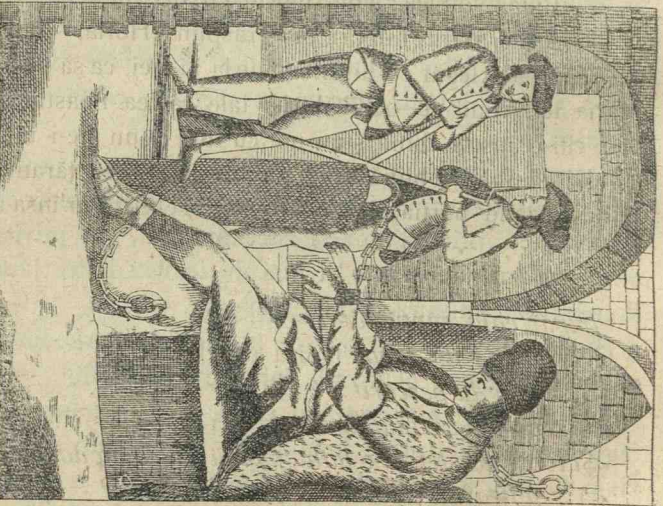
Mai sus, pe apa Arieșului — carele, ieșind apoi din strâmtoarea munților, curge spre răsărit, pe lângă Turda — mai sus pe Arieș se văd satele Câmpenii, Ponoarele, Scărișoara și Vidra, ce se reazemă spre apus de munții Bihorului; iar în fundul cel mai adânc al văilor, chiar la obârșia Arieșului, zace Albacul, satul de naștere al lui Horia, unde modesta lui căscioară țărănească, încă și până astăzi se păstrează cu sfințenie de nepoții eroilor și martirilor dela 1785.

Horia din Albac, iobagiu de pe domeniile Statului, fost-a el, mai întâiu, precum se pretinde, cătană împărătească?

Aceasta e probabil, și ce este încă și mai probabil este că el știa scrie și citi, că vorbea nemțește și fără îndoială că, prin mintea și isteciunea lui, eră privit ca omul cel mai de frunte și mai de temeiu dintre țărani Români din ținuturile împrejmuitoare.

Pe dânsul îl alăseră dar ei, în mai multe rânduri, ca să ducă la Viena plângerile lor către Impăratul.

Intr'un rând chiar, văzând ei că, din câte bunuri le făgăduise, nimic nu se împlinia și, încredințați fiind că vina nu este a monarhului, ci a nemeșilor, a viceșpanilor și a solgabirărilor, adică a boierilor, prefectilor și subprefecților unguri, ei legară cu jurământ pe trimisul

Horia și Cioșca în închisoare

(gravuri contemporane, de pe : «Papin, Tezaur de monumente» vol. III)

lor, ca să nu se întoarcă înapoi, până ce nu se va fi încredințat cu ochii cum că Impăratul le-a citit jalba.

Horia jură și, plecând pe jos la Viena,— ca și în alte rânduri,— avu vreme, în patru săptămâni cât ținù drumul, să plănuască cum va face spre a-și împlini juruirea.

Horia erà om cu minte și încercat; el știà bine că împăraților nu le prea place a-și pierde vremea citind lungi jeluiri.

Iată dar ce se gândi să facă :

Impăratul Iosif aveà obiceiul foarte lăudabil de a primi pe oricine în palatul său. Vizitatorii de orice treaptă se înșirau, la anumite ore ale zilei, în lungi galerii, și monarhul, trecând pe dinaintea fiecăruia, îl întrebà ce-i este de lipsă.

În ziua când veni și rândul lui Horia de a fi cercetat de Iosif, el zise că vine cu plângeri dela Români din Ardeal și-i înmână o hârtie, în care toate acele plângeri erau coprinse.

— «Bine, voinice; voiu îngriji eu de voi!»

— «Așa e, mărite Împărate, — răspunse Horia, — dar eu am venit aci legat cu jurământ de la ai mei, ca să văd pe Măria ta, citind cu ochii Măriei tale, cartea noastră; că de-i citi-o însuși, bine știm noi cu toții că nu ne-i uita».

Iosif zâmbi cu bunăvoință de obstinațiunea țaranului și deschizând hârtia, iată, domnilor, ce citi într'însa :

«Mărite Împărate!

«Impărțeala săptămânii :

«Patru zile de robot (adică de clacă) ;

«A cincea la pescărit ;

«A șasea la vânătoare ;

«Și toate acestea la o laltă, numai pe seama domnului.

«A șaptea zi, doară-i a lut Dumnezeu!

«Apoi, judecă, prea drepte Împărate, cu ce o să ne mai plătim și noi de bir și de toate cele dări!»

Anecdota, — fie autentică sau nu, — ne dă totuș măsura înțelepciunii lui Horia.

De am crede ceea ce au mai spus în urmă Ungurii, Horia, în acelaș rând sau în altă întrevedere a sa cu Impăratul, i-ar fi zis că, dacă nu se va face dreptate iobagilor români, apoi ei au să și-o facă înșiși, ucigând pe toți domii lor unguri.

Iosif ar fi răspuns atunci, scurt și coprinzător :

«*Thut ihr das!*»

«Faceți voi aceasta »

Spus-a sau nu a spus într'astfel Iosif Impăratul, — de altmintrelea nu prea mare prieten al neamului unguresc, — noi știm că în toamna anului 1784, Horia era întors acasă în Ardeal și colindă mereu satele românești din Bihor, din Zarand, din Hațeg, din Abrud și din Zlatna, îndemnând pe iobagi a împlini voințele Impăratului, dela care ei trebuie să aștepte numai bine și ajutor.

BISERICA DELA CURTEA DE ARGEȘ ȘI LEGENDA MEȘTERULUI MANOLE

În anul 1879 Al. Odobescu era secretar general al Academiei Române. Înainte de închiderea sesiunii generale din acel an, membrii au făcut o excursiune la Curtea de Argeș. După această excursiune, era hotărît să se țină o ședință solemnă în prezența Domnitorului, când Odobescu avea să rostească o cuvântare. M. S. n'a putut fi de față la ședință și nici Odobescu n'a rostit cuvântarea sa. Ea s'a păstrat însă în manuscris și s'a tipărit în vol. II al «Serierilor» lui Odobescu. (Ed. Socec pag. 499).

«Pe Argeș în jos,
Pe un mal frumos
Negru Vodă trece
Cu tovarăși zece ;
Nouă meșteri mari,
Calfe de zidari
Și Manole zece

Care-i și întrece.

Merge tot pe cale

Să aleagă 'n vale

Loc de mânăstire

Și de pomenire!...»

Astfel începe cântând, prea luminate Doamne și domnilor colegi, vechiul cântec bătrânesc pe care l-a răpit uitării, și prin care ne va răpi îndată acum auzul mult prețuitul nostru poet și confrate, laureatul cântăreț al gintei latine.

Așa zice balada despre un fabulos Negru Vodă și despre un mitic Meșter-Manole; zică că ei vre odinioară, ar fi coborît cu ceata lor de pe plaiu în jos până în valea Argeșului, ca să cate acolo loc pentru o mândră mânăstire.

În amurgul poetic al legendei ni se înfățișează ca întemeietori ai monumentului de căpetenie al artei române, două falnice umbre: un Domn cu credință creștină, cu dor de țară, cu iubire de tot ce este nobil și frumos; apoi un Meșter mare, carele, în îngâmfata ardoare a geniului său creator și a măestriei sale fără seamăn, se lăudă că va ști să zidească și să dureze

Mânăstire 'naltă

Cum n'a mai fost altă.

Pe acești nebuloși luceferi, însoțiți de pleiada lor de nouă meșteri mari, toți calfe de zidari, îi vede mai întâiu licurind pe cerul trecutului, drumețul care se pornește în peregrinagiu istoric către vestita noastră biserică dela Curtea de Argeș.

Mai deunăzi, pare că tot ei, ascunși printre piscurile aburate ale Căprăreselor dela obârșia Argeșului, ne adimeniau și ne călăuziau pe noi toți în cale, d'alungul aceleiași văi a Argeșului în sus, până la locul de po-

menire, unde s'a durat acum 350 și mai bine de ani, acea mândră clădire.

Noi, domnilor, porniți cu voie bună într'un peregrinagiu la care ne-a îndemnat patriotica dorință de a vedea mai de aproape cum, în ziua de astăzi, renasc în țară la noi, vii, mândre și strălucitoare, nobilele creațiuni din trecut ale geniului românesc, precum au născut printre noi toate virtuțile sufletești ale străbunilor; noi, ca odinioară meșterii lui Manole — umilite calfe de zidari — am umblat voioși în cale. Dar cu mult încă mai voioși, mai pătruși de întăritoarea credință că patria noastră întru toate pășește acum iute și temeinic spre bine, cu mult mai îndestulați și mai mulțumiți ne-am simțit în momentul când ne aflaram drept în fața bisericei episcopale pe care ne dusesem s'o admirăm.

Din momentul acela a dispărut ca năluca din mințile noastre, fantasma întunecată a lui Negru-Vodă și legenda intristătoare a Meșterului Manole.

N'am mai văzut atunci decât mareașta realitate a splendorii monument, curățat cu o minunată măiestrie de pecinginea cu care îl năclăise secolii de barbarie și de nepăsare.

Biserica Curții de Argeș, deși încă încinsă de schelele-i de bârne necioplite, ni se arată ca un fenice încântător ce abia își scuturase ghioacea muceșită. Ea se străvedea ca într'o colivie, printre ale cărei grosolane zăbrele se zăriau, chiar de acum strălucitoare, tuleiele-i de marmoră, nuiiele felurit impletite, altele viu colorate, și altele încă, mândru poleite.

Meșterul Manole al acestei măestrete refaceri, junele artist plin de talent și de perseveranță cu care Franța ne-a împrumutat, d-l arhitect Andrei Lecomte du Nouy, ne-a călăuzit pe toți în examinarea atâtor minunate amănunte, pe cari d-sa le-a urmărit, — ba, ce zic! le-a descoperit, — și le-a reprodus cu acea pasionată iubire care

Biserica episcopală dela Curtea de Argeș

de pe o stampă din 1860

(publicată de «Revista Română» 1862)

leagă în totdeauna pe artiștii adevărați de opera lor predilectă ¹⁾).

Am văzut cum, sub mâna sa dibace, turnurile cele de multe cutremure din locul lor clătite, și-au reluat acum solida lor eleganță din epoca clădirii. Am văzut reînflorite pe frunțile de mult pleșuve ale turnulețelor spirale din fața bisericei, am văzut strălucind ușoare cunune de piatră săpată.

Apoi, pe toate aceste turnuri au început a scânteia ca smalțuri de lazur ²⁾ și de smarand risipite pe covoare de aur, ornamentele cu câmpul colorat și cu muchele aurite. Mai jos, în loc de strașina grosolană a tinichelei ce o așternuse în piez d'asupra pereților, restauratorii inepți ai secolilor din urmă, am admirat noua brână de piatră, săpată întocmai ca alesăturile unei bogate cămăși țărănești, și întreruptă pe alocurea de șipote grațioase prin cari, scurgându-se apele de ploaie, va fi cruțată pe viitor învălitoarea cea de plumb, încordată în spetezele-i poleite.

Pe corpul edificiului toate acele minunate brâne, arcuri, rosațe ³⁾ și bumbi de piatră sculptată și-au redobândit, sub daltele săpătorilor povățuite de d-l Lecomte, acele relievuri proeminente cari le fac a fi întocmai ca niște flori învoalte, ca niște ramure cu pângă, ca niște bolți înfoiate, adevărate minuni ale artei în luptă cu natura. Nu numai atâta! dar în curând, pe toate acele caprițioase rotocoale ce răsar ca benghiuri sclipicioase,

¹⁾ E vorba de arhitectul francez care a restaurat mănăstirea aceasta, precum și biserica Trei Ierarhi din Iași, Sf. Dumitru din Craiova, ș. a.

²⁾ E vorba de piatra prețioasă numită *lapislazuli*, de un albastru foarte frumos.

³⁾ E vorba, de sigur, de acele ornamente arhitecturale, cari au forma de trandafir desfăcut sau de stea. E o formă româniată din cuvântul francez *rosace*.

împodobind sprâncenele de sub streșină, se vor zări fălfăind, ca în timpurile lui Neagoe Basarab, păsările de alamă cu aripele destinse, ca și cum ar fi sburând, și cari, când se ridică vântul, șuerau a lene și cletinau dulce clopoștii aninați de ciocul lor.

În fine, ca să nu lungesc peste măsură această re-
pede înșirare a diferitelor restaurări ce s'au făcut și se
fac încă pe exteriorul edificiului, voi mai spune că
pentru bază s'a pregătit acea prispă cam teșită și îm-
prejmuită cu mari balustre de piatră, pe care o reclamă
nu numai mărturia păstrată de călătorul arab, diaconul
Paul din Alep, cel ce a vizitat mănăstirea de pe Argeș
sub Mateiu-Vodă Basarab, dar încă și stilul caracteristic
al acestei minunate clădiri. Având planul și menirea unui
templu creștinesc, ea reamintește totuș, prin dispozi-
țiunile ei ornamentale, elegantele edificii ale arhitecturii
otomane din Constantinopol, înălțate tocmai pe vremea
când Neagoe Basarab clădiă la Argeș măestrita sa
biserica. Astfel, voevodul român se întrecea în infundă-
turile muntoase ale Carpaților, cu sultanii Baiazid, Selim
și Soliman de pe malurile Bosforului...

Maestrul arhitect al bisericii dela Argeș este cu totul
necunoscut, și totul ne face a crede că numele lui pu-
rura va rămâne o taină.

Dar însuș edificiul este atât de atrăgător, atât de
extraordinar, el însuflă atâtea impresiuni vii și felurite
în cât a trebuit neapărat ca el să deștepte o curiozitate
excepțională în gloatele de popor cari au venit mereu
să-l admire. Acea curiozitate, întărită prin misterul ce
plană asupra clăditorilor acestei minuni artistice, a făcut
să nască de sineși o legendă. Poporului îi trebuia ne-
apărat un nume de meșter mare, pentru cel care va fi
clădit biserica dela Argeș. Dar letopisețele, dar pisaniile,
dar hrisoavele, ba chiar și poveștile tăceau mute despre
acel nume.

Atunci poporul l-a scornit... sau mai bine nu : el a luat numele unui personaj real, pe care, la un moment dat al istoriei noastre artistice, toată lumea, și mai ales oamenii de rând, l-au fost bine cunoscut. Pe acel personaj, poporul, cu puterea de imaginațiune ce-l caracteriză, l-a învăluit în mantia maiestooasă dar întunecată a legendei. Acel personaj, carele a trăit și a lucrat mult timp printre Români, dela care avem opere subscrise cu propria sa semnătură, al cărui chip îl poate vedea fiecare din noi pe păreții interiori ai tindei din biserica cea mare la mânăstirea Horezul din Vâlcea, acel personaj este *Meșterul Manole* sau *Manea vătăful zidăriei*, care stă zugrăvit până la brâu, alături cu Vucașin Caragea pietrarul și cu Istrate lemnarul, tustrei ca meșteri lucrători ai numitei biserice, ce a înălțat-o, la anul 1693, Constantin Vodă Brâncoveanul. Acel personaj este Manea Meșterul, carele a sculptat, sub Șerban Vodă Cantacuzino, vechiul toc de piatră dela ușa bisericeii din mânăstirea Bistrița de lângă Olt; este acelaș carele, restaurând, tot sub Șerban Cantacuzino, antica biserică a mânăstirii Cozia, a adaos pe păreții ei exteriori roșate și brâne de piatră, sculptate de pe forma și stilul acelora ce el văzuse, ba și chiar completase în mod cam grosolan, tot sub Șerban Vodă, la însăș biserica dela mânăstirea de Argeș.

Așa dar, Meșterul Manole sau Manea vătăful zidăriei, este un personaj care, pe la finele secolului al XVII-lea, a trăit o viață de muncă printre poporul român, carele a contribuit cu mistria și cu dalta la prefacerea bisericeii dela Argeș, sub domnia zisului Șerban Cantacuzino, și apoi tot el și-a întins activitatea lui meșterească peste toate mânăstirile câte s'au restaurat și s'au clădit în țara de peste Olt, la epoca, relativ prosperă, a Cantacuzinilor și a Brâncoveanului.

De sigur poporul nostru l-a avut pe atunci la mare

preț, și tare îmi vine a crede că, după a lui răposare, s'au aplecat bucuroși a-i perpetua aducerea aminte, unind numele lui, așa de mult cunoscut în mai multe unghiuri ale României, cu o legendă fantastică a cărei origine pare a fi cu mult mai veche. Și într'adevăr acea legendă o regăsim, și aproape și departe de noi, la mai toate popoarele peninsulei balcanice, la Sârbi, la Albanezi, la Greci. Cine știe dacă nu cumva ea va fi fost răsădită pe țărmurile răsăritene ale Mediteranei, împreună cu alte multe cântice și povești cavaleresti ale apusului, de către Frâncii, Teutonii și Nordmanii rătăcitori, cari s'au tot ispitit în Orient după dobânzile Cruciatelor? Nu este îndoială că, și la dâșii, pe râpele Rinului și pe șesurile marine ale Danemarcei, se povestea, încă de mult, basmul unei ființe omenești zidită în pereții unei cetăți ori unei biserice, ca să le plămădească tăria cu sufletul ei de veci întemnițat.

Din secol în secol, din țară în țară, din neam în neam, din graiu în graiu, se va fi prefirat această jalnică poveste, care deveni cu timpul plânsoarea unei blânde soții, a unei nenorocite mame, osândită cu sila a se preface în stafie la temeliiile unei zidiri; de aceea și eu, tare m'aș îndupleca a crede că, tocmai într'al XVII-lea secol, deodată cu alte câteva cântece sârbești, precum sunt al lui Sârb-Sărac, al lui Hagi Baba Novac, al lui Corbac și altele, vre-unui guzlar ¹⁾ anonim, pribegit, — Dumnezeu știe pentru ce? — pe malul stâng al Dunării, îi va fi dat în gând a tâlcui pe românește acea baladă, pe care o primise și o cântau de mai înainte frații lui din Serbia. Inșă, ca un dibaciu inițiator al poporului românesc, guzlarul de decinde ²⁾ a căutat să îm-

¹⁾ *Guzlar*, cântător din *guzla*, instrument de muzică, care seamănă cu vioara, întrebuințat de unele popoare din peninsula Balcanică.

²⁾ *De decinde*: de dincolo.

pământenească cu temeiul la noi, cântecul său cel străin, moștenit și la el de aiurea. A cercetat care este în Țara Românească, clădirea cea mai de frunte, cea mai cu vază. I s'a răspuns : «Care să fie alta decât mânăstirea dela Argeș?» — A vrut să știe care e Domnul țării cel mai vestit prin vechimea sa. I s'a întâmpinat : «De bună seamă e Negru Vodă cel dela descălicătoare!» — A mai întrebat încă și cine a fost meșterul cel mai lăudat al mânăstirilor de aci. I s'a zis, după svonul încă proaspăt al gloatei : «Altul nu poate fi decât domnescul vătaf de zidărie, Meșterul Manea sau Manole, cel ce a lucrat la Argeș, la Cozia, la Bistrița, la Hurez, pretutindeni unde a fost mânăstire mare de durat și de întărit». Și astfel, printr'o localizare confusă și îndrăsneață, dar plăcută poporului, s'a înjghebat legenda românească a bisericii dela Argeș, împetriștată cu d'alde Negru-Vodă și d'alde Meșterul Manole.

Intr'adevăr, când căutăm bine, datina acestei legende este una și aceeași cu a podului dela Arta în Grecia, cu a cetăți Școdra din Albania, cu a zidurilor Semendriei de pe țărmul sârbesc al Dunării Pretutindeni, în aceste locuri, e vorba de o femeie pe care au zidit-o meșterii în părete, spre a-l face să fie mai trainic, spre a-i da viața unui suflet omenesc ; dar nicăieri, afară din România, nu apare în această tradițiune, — aș putea zice ca și cosmopolită, — numele unui meșter special, și mai ales al lui Manole.

Acest nume este deci, fără tagă, al vestitului meșter român pe care poporul nostru a fost îmbiat într'o epocă de prosperare națională cum a fost aceea de sub Șerban Cantacuzino și de sub Constantin Brâncoveanu a-l serbă și a-l cânta cu laudă, ca făptuitorul nemijlocit al preînnoirii atâtor vechi și mândre așezăminte, al înălțării atâtor noi, mari și bogate locașuri. Pe acel vrednic și iscusit bărbat, poporul îl văzuse, mari de ani, preum-

blându-și din loc în loc, pe văi și pe șesuri, ceata lui de calfe de zidari, breasla sau iznaful de meșteri dibaci și silitori, al căror vătaf eră dânsul, Manea, dânsul Meșterul Manole, fiu al poporului, dânsul, carele, în ochii semenilor săi, numai el știă să facă și să prefacă

Mănăstire naltă

Cum n'a mai fost altă!

lată, pare-mi-se, cum s'a întâmplat că numai spusele poporului să ne fi păstrat acest nume. Numai el avea trecere la treptele de jos ale națiunii, unde basmele, poveștile, cânticele și snoavele au ținut loc pururea de hrisoave domnești și de pisanii ctitoricești.

De sigur, după lucrările ce ne-au rămas din mâna meșterului Manea, vătaful zidăriei, trebuie să mărturisim că el, în concepțiunile sale artistice, a stat cu mult mai pe jos de arhitectul și sculptorii cari au înălțat și au ornamentat, pe timpul lui Neagoe Basarab, biserica de la Argeș.

Din puțin și iute ne putem domiri. N'avem decât să aruncăm în treacăt ochii asupra acelor câteva lespezi și rotocoale de piatră vânătă de Săcueni, pe care meșterii din vremea lui Șerban Cantacuzino, le-au cioplit întocmai la fel cu cele pregătite, tot de dânsii, pentru bisericile dela Cozia, dela Bistrița, dela Hurez, ba și dela Cotroceni, dela Mogoșoaia și dela Colțea. Indată o să ne cuprindă mare ciudă cum de au îndrăznit ei să alătoreze acele grosolane schimosituri și să le așeze d'a rândul, la locuri de lipsă, printre finele și grațioasele alesături sculptate pe piatra sură de Albești, cu vre-o sută și șasezeci de ani mai înainte. Artiștii lui Neagoe Basarab scormoniau, ferecau, fățuiau și sclivisiau subțire cu dălțița; pietrarii lui Manole croiau, retezau, ciopârțiau și făuriau gros din ciocan.

Totuș, — o mai repețim, — poporul la noi și-a făcut

mari iluziuni asupra meșterului său favorit; printr'un salt puternic al închipuirii sale, el a avântat totdeodată pe iubitul său meșter Manole în negurile timpilor legendari și l-a înălțat pe acele culmi ideale ale perfecțiunii artistice, care o caracterizează la noi numai epoca extraordinară a lui Neago Basarab și a lui Ștefan cel Mare.

Manole cel oacheș și bărbos dela Hurez, îmbrăcat cu anterior roșu, încins cu brâu gălbuiu, purtând pe umeri dulamă verde și ținând, într'o mână dreptarul zidarilor sau toiagul de cinste al maimăriei, iar în cealaltă păpușa de sfoară pentru măsurătoare, acel vâtaf Manea n'a fost câtuși de puțin, ca artist, de statura uriașe ce-i atribue legenda. Crezând că drege ceea ce aripa sdrobitoare a timpului și urgiile încă și mai prăpăstioase ale oamenilor stricase la gîngașul monument al lui Neago, el n'a făcut altceva decât a-l altera și mai tare, decât a-l ciunti, a-l păta, a-l știrbi și a-l scrânti în multe părți ale sale. Dregerile lui Manole au fost mai mult pocituri.

De altmintrelea, urmașii lui din epoce și mai apropiate, au întezit din ce în ce mai mult această risipă a decorațiunii armonice care făcea fala și podoaba bisericii dela Argeș. Fiecare pe rând a contribuit la scâlambarea treptată a capului de operă primitiv.

Acum câțiva ani această nenorocită sistemă de me-remet eră p'aci p'aci să-i dea lovirea cea de moarte.

A voit însă buna soartă a României ca Măria Ta, iubitor și cunoscător de tot ce este adevărat nobil și frumos, să te urci pe tronul, ilustrat odinioară chiar și în domeniul artelor de luminatul și virtuosul Voevod al țării, Neago Basarab, și să pui în fine stavilă acelor nedemne degradări aduse mereu de neștiutori la opera principelui nostre artist din al XVI-lea secol.

Măria Ta, — așa te-a ajutat și întru aceasta soarta și buna chibzuință! — Măria Ta ai avut chiar și mâna

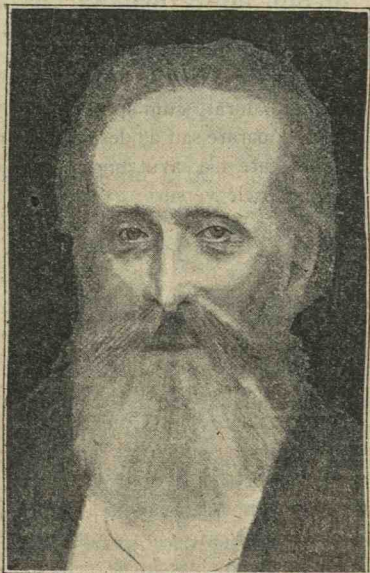
mai norocoasă decât predecesorii-Ți cei cu aceleași gânduri luminoase. Hotărând a face ca în țara Măriei Tale, să se înțepenească și să se despăinjineze zidurile, vai! de mult timp dăulate și sortite ale bisericei dela Argeș, Măria Ta ai nimerit să dibuești un geniu ocrotitor, și ai sprijinit cu mare bunătate pe un artist de talent, cari amândoi au în sine mai mult temei și decât o misterioasă stafie muruită, și decât un nepriceput meșter Manole. Neagra stafie s'a luminat azi prin știința raționată a echilibrului construcțiunii și s'a nălucit prin cercetări erudite în artele arhaice. Meșterul modern a așternut, peste sterpele și nedibacele ticluri ale vătafului de zidari Manea, un strat neted, solid și elegant, care ne strămută acum d'a dreptul într'o mândră regiune artistică a trecutului nostru. Aceea înfloriă pe timpul când Neagoe Voevod Basarabul, găsim la Curtea de Argeș, — precum zice însăși inscripțiunea dictată de dânsul, — «o veche biserică a Maicei Domnului, dărâmată și neîntărită, a hotărît prin darul lui Dumnezeu, să zidească acolo din temelii alta nouă, să o înalțe, să o întărească și să o dăruiească cu tot soiul de avuții și și de odoare!»

Tot astfel ai făcut și faci Măria Ta!

BOGDAN P. HASDEU

1836 — 1907

Hasdeu s'a născut în Hotin și a primit numele de Tadeu, pe care l-a schimbat în Bogdan la venirea sa în Moldova.

B. P. Hasdeu

(de pe un potret publicat de revista

«Literatură și artă română»).

Bogdan Petriceicu Hasdeu își făcî studiile la universitatea din Harcov.

Servi apoi în armată cu gradul de sublocotenent în regimentul de huzari Radetzki.

La 1856, când se anexă sudul Basarabiei la Moldova, trecî în acest ținut ca să se scape de protecțiunea rusească și ca să se facă cetățean român. Rușii cerură extrădarea lui și-l despuiară de dreptul de moștenire ce avea asupra unor moșii ale familiei rămase în partea rusească a Basarabiei, dar mai târziu i s'a recunoscut acest drept pe cale judiciară.

La 1857 fu numit membru la tribunalul din Cahul, dar nu stete decît șapte luni și demisionă. Veni la

lași, unde fu numit profesor de istorie, și fundă, între altele, ziarul «România» și revista «Din Moldova», în care, pe lângă istorie, se

încercă să scrie poezii lirice, fabule, nuvele, critice, etc. Tot atunci fu numit bibliotecar al universității, funcțiune pentru care arătă mare râvnă, dăruind chiar bibliotecii 400 de volume.

Fu membru în comisiunea instituită în București, pentru examinarea documentelor mănăstirilor închinată, și deputat.

Numit în 1878 director general al arhivelor statului, întreprinse publicarea documentelor din arhivă și a altora privitoare la Români în «Arhiva istorică» și în «Cuvente den bătrâni». Atunci fu numit și profesor la universitatea din București pentru filologia comparativă, în care calitate tipări o parte din lecțiunile sale pline de originalitate și de cunoștințe vaste asupra literaturilor străine și asupra limbii române.

* * *

Activitatea literară a lui Hasdeu este foarte întinsă. A scris nuvele, poezii, piese de teatru.

Volumul de poezii, cuprinde poezii ocazionale, fabule, satire sociale și politice precum și o traducere din «Tristele lui Ovidiu». Cugetări adânci, exprimate într'o «formă dură», cum spune însuși autorul, versuri scrise în momente de supărare sau de desnădejde: aceasta e opera poetică a lui Hasdeu care n'a avut un răsunset deosebit. El a caracterizat-o prin următoarele versuri:

O poezie neagră, o poezie dură,

O poezie de granit,

Mișcată de teroare și palpitând de ură

Ca vocea răgușită pe patul de tortură

Când o silabă spune un chin nemărginit.

Dintre piesele de teatru cea mai însemnată e «*Răsvan Vodă și Vidra*», foarte criticată în vremea aparițiunii ei (1867) de către criticii «Convorbirilor literare». Ea zugrăvește una din epocile sbuciumate ale trecutului nostru: sfârșitul secolului XVI, plină de lupte pentru tron între boieri și de lupte între bogați și săraci. Infățișarea epocii este arătată cu o cunoștință desăvârșită a oamenilor și a lucrurilor; dialogul este natural și foarte viu; se observă încă oarecare tendință spre declamațiune, mai ales în ce privește naționalismul. Cu toate scăderile ei, piesa aceasta se reprezintă și astăzi cu succes, mai ales din pricina căldurii și simpatiei cu care este infățișată pătura țărănească.

Cea mai mare parte a activității sale Hasdeu a consacrat-o istoriei și filologiei

Dintre lucrările istorice, cea mai cunoscută este monografia

asupra lui «*Ion Vodă cel cumplit*». Cele mai importante sunt : «*Arhiva istorică a României*» și «*Istoria critică*».

Începută la 1865, *Arhiva* este o colecțiune în 3 volume de documente streine și interne privitoare la istoria Românilor. Aci s'au dat întâiu la lumină un mare număr de acte inedite românești și streine, s'au publicat în traducere documente streine publicate în diferite colecțiuni și s'au extras pasajii interesante din altele. E un vast repertoriu în care cercetătorul află materialul adunat, clasat și pus în stare de a fi bine înțeles. Ea a contribuit mult la înaintarea studiilor istorice în țara noastră, ducând mai departe opera începută de *Cronica* lui Șincai, de *Magazinul istoric* al lui Bălcescu și *Laurian* și de *Letopisețele* lui Kogălniceanu.

Istoria critică își propune a studia secolul XIV, epoca formațiunii naționalității române. Primul volum — singurul ce a apărut întreg — cuprinde trei studii : *intinderea teritorială, nomenclatura, acțiunea naturii asupra omului*. Lucrarea aceasta a fost primită cu mare entuziasm de către Români. Parlamentul a votat atunci un premiu pentru continuarea istoriei naționale și s'a dăruit autorului o medalie-specială de aur pentru această operă.

Dintre lucrările filologice, cele mai însemnate sunt : «*Cuvente den bătrâni*» și «*Etymologicum magnum*».

Sub titlul arhaic de «*Cuvente den bătrâni*», a publicat o serie de documente și de studii de o mare valoare. Volumul I se ocupă cu limba dintre 1550—1600. Din acest timp noi posedăm un număr foarte restrâns de opere, mai toate bisericești și mai toate traduceri. Hasdeu și-a dat seama că ar fi mai interesante pentru istoria limbii compuneri românești propriu zise. Compuneri literare n'a găsit, dar a găsit acte publice și particulare, scrisori, etc., în cari — dacă nu se poate urmări dezvoltarea unor idei — se pot însă vedea fazele evoluției limbii. El nu s'a mulțumit să le transcrie, ci le-a însoțit de observații felurite, despre cari marele filolog german Schuchardt a zis : «*Pătrunderea și erudiția lui Hasdeu se pun în evidență aici în modul cel mai splendid*». Volumul II-lea poartă titlul special de «*Cărțile poporane ale Românilor în sec. XVI*» publicând și studiind colecțiunea de texte cunoscute sub numirea de «*Codex sturdzanus*».

«*Etymologicum magnum Romaniae*» este dicționarul limbii lucrat în numele Academiei după îndemnul M. S. Regelui. Conceput pe un plan prea vast, acest dicționar s'a oprit când d'abia începuse și nimeni nu l-a continuat, căci Academia și-a stabilit alte norme după cari se lucrează noul dicționar.

Ultimii ani ai vieții i-a consacrat Hasdeu altor preocupări : acum

Prinsei cu numele
bata Academiei Romane si de la
siu Filologiei literare

pute din lui -

B. P. Hasdeu

Autograf al lui B. P. Hasdeu, 1877

(adresa prin care multumeste pentru alegerea sa in Academie)

a scris articole și poezii filozofice, multe satire literare și, dela moartea fiicei sale Iulia, s'a dat cu totul cercetărilor asupra spiritismului.

Spirit cu o cultură vastă, cu o vioiciune rară, Hasdeu are adesea scilipiri geniale în combinarea detaliilor pentru a închege teorii istorice sau filologice spre deslegarea problemelor celor mai grele și mai obscure. Din nenorocire, el nu a urmărit vreme îndelungată studiul unei chestiuni pentru a da o operă desăvârșită, ci a trecut, în cursul vieții, prea de multe ori dela o serie de preocupări la altele, în cât cele mai de frunte din operele lui rămân neterminate.

Iată cum îl caracterizează N. Gane în discursul de recepție la Academie :

«Hasdeu este deci și va rămâne, orice s'ar zice, cel mai mare istoric al generațiunii sale, căci el cel dintâiu, a înțeles noua îndrumare ce trebuie să se dea istoriei, care nu se cuvine să fie o simplă înșirare de fapte, ci are mai cu seamă menirea să oglindească întreaga și adevărata viață intelectuală, economică și politică a unui popor, și să arate cauzele determinante cari au produs șirul faptelor ce închiagă istoria acelu popor.

«De asemenea în ramura filologiei dânsul, prin cunoștința multor limbi străine și mai ales a tuturor dialectelor slave, precum și prin operele sale limbistice săvârșite, a ocupat cât a trăit neîntrerupt și fără contestație vârful piramidei.

«Prin urmare cât va exista un neam românesc, o limbă românească și o cultură românească, Hasdeu va străluci pe cerul cultural al neamului ca un lucefăr de mărimea întâia».

IOAN VODĂ CEL CUMPLIT

În 1864—1865 a scris Hasdeu monografia istorică despre Ioan Vodă cel cumplit, acel Domnitor al Moldovei (1572—1574) care a îndrăsnit să reziste Turcilor și care i-ar fi și învins, dacă n'ar fi fost trădat de către un boier, unul din cei mai de aproape oameni ai săi. Cartea este scrisă cu multă căldură, cu multă admirațiune pentru erou, uneori într'un stil cam declamator. Chiar titlurile capitolelor ne arată aceasta : «Aventurierul, — Domnul, — Căpitanul, — Catastrofa, — După el, — Epilog». Reproducem aci epilogul de pe ed. 2-a apărută în 1894.

EPILOG.

§ 1. — Până acum Ioan-Vodă jucă un rol secundar în anele române și formă o lipsă în istoria universală.

§ 2. — Nu vorbim nimic despre periodul cel aventuros al vieții sale, sau de tot necunoscut, ori în totul desfigurat la Engel, Wolf, Șincai, Photinos, Vaillant, Laurian ¹⁾ și la toți ceilalți, câți crezură de ajuns o pagină sau două pentru a cuprinde pe un om pe care nu-l putuse cuprinde o țară : ne vom pironi toată atențiunea noastră asupra altor elemente, prin cari persoana individuală a lui Ioan-Vodă se contopește cu persoana cea colectivă a României și atinge colosul umanității.

§ 3. — Ca Domn, el fu judecat până astăzi numai de pe înveninatele spuse ale vrăjmașilor săi : ciocoi, farisei și streini.

Astfel marele Julian Apostatul, unul din cei mai sublimi împărați ai Romei dejă căzute, zăceă, osândit fără rezervă în cursul secolilor, până ce, în fine, trebuia să vină un Bayle ²⁾ și un Voltaire pentru ca să întoarcă Cesarului ceea ce este a lui Cesar.

Astfel, de asemenea, uriașul Napoleon apare și mai puțin decât mic în pamfletul lui Victor Hugo ; dar nu Victor Hugo este istoricul lui Napoleon.

§ 4. — Ca ostaș, Ioan-Vodă fu micșorat până astăzi după viclenele relațiuni ale Polonilor, când dușmani neputincioși, când aliați perfizi, cari, în ambe cazurile, voiau a-i răpi sau toată gloria sau partea-i cea mai frumoasă, împăunându-se ei înșiși cu mizerabilul plagiat de pene strălucite.

Această soartă o avură, vai ! toți eroii României.

Maghiarii oare nu-și atribuiau ei loruși, în fața nedomeritei Europe, cele mai falnice și mai legitime victorii ale lui Mircea, Țepeș, Ștefan și Mihaiu ?

¹⁾ Diferiții istorici, streini și români, cari au vorbit în scrierile lor despre acest Domn.

²⁾ Bayle (citește *be-le*) a fost unul din filozofii cari au precedat școala lui Voltaire. A trăit între 1647 și 1706 și a lăsat între altele, un *dicționar istoric*.

§ 5. — Numai un democrat poate înțelege domnia lui Ioan-Vodă, a cărui toată administrațiunea fuse ca o luminoasă presimțire a cuvintelor lui Săint-Simon :

«Nu lăsați ca cei săraci, despoindu-se de puținul ce
«au, să mai adauge la prisosul celor avuți ;

«Nu lăsați ca hoții cei de frunte să fie puși judecă-
«tori peste greșelile cele mici ;

Ioan-Vodă cel cumplit
(de pe portretul publicat de Hasdeu în mo-
nografia sa)

«Nu lăsați ca nești-
«ința, superstițiunea,
«lenea și desfrâna-
«rea, născute pe puful
«saloanelor, să calce
«în picioare capaci-
«tatea și moralitatea,
«ieșite din întuneri-
«cul unui «bordeiu»..

§ 6. — Numai un soldat poate înțelege răsboaiele lui Ioan-Vodă, cari se povestiau până acum ca un lung înșiră-te mărgărite fără plan și fără succesiune ; dar în cari arta militară descopere cu uimire o prodigioasă diversitate de mijloace, cărmuită de o

minunată unitate de direcțiune.

§ 7. — Ce e dreptul, ca Domn, Ioan-Vodă se arată câte odată prea crud : dar Mircea, Ștefan, Mihaiu, fost-au ei oare mai blânzi ? Dar secolul al șaseprezecelea întreg nu fu el oare unul din secolii cei mai încruntați în toate țările lumii, în Spania, în Franța, în Anglia ? dar până

și capii bisericilor, până și predicatorii păcii evanghelice, până și Luther și papa Piu V, nu strigau ei oare atunci cu furie : «tăiați ! tăiați ! tăiați mereu !»

§ 8. — Ce e dreptul, ca ostaș Ioan-Vodă după ce făcuse miracole, căzù ; dar nu uitați cuvintele lui Frederic : «nici un geniu militar nu poate ține contra tră-
«dării» ; dar nu uitați moartea lui Cesar, Enric IV, Gustav Adolf și chiar pe a lui Mihaiu ; dar nu uitați Waterloo !..

Nu totdeauna succesul este ceea ce distinge pe oamenii cei mari ; căci adesea sunt foarte mari tocmai nenorociții cari mor semănând, pentru ca mediocra posteritate să aibă fericirea de a culege mai târziu rodul cel ce se coace cu greu.

§ 9. — Mircea domnise aproape 40 de ani ;

Ștefan de asemenea ;

Mihaiu tot încă, cu bine cu rău, își trăgână până la 9 ani eroica-i domnie...

Mircea, Ștefan, Mihaiu, având puternici dușmani, avură însă și puternici amici, regi și împărați.

Dar căutați cu lumânarea, ca Diogen, nu numai în România, ci căutați în toată istoria universală, un singur principe, carele cu mai puține mijloace să fi executat în pace și în războiu, ca domn și ca ostaș, într'un interval de douăzeci și opt de luni, niște lucruri mai gingantice decât reformele administrative și bătăliile lui Ioan-Vodă !

§ 10. — Fiecare fapt istoric este o învățătură, adresată la un moment oarecare ce se va ivi cândva în viitor, precum în poezia lui Heine cedrul Libanului se gândește la depărtatul brad din codrii Scandinaviei.

Zilele noastre mi se par a fi anume oara, care răspunde la vechea lecțiune a lui Ioan-Vodă : suntem slabi și desorganizați, nu avem amici, dușmanii ne împresoară, ne amenință, ne năbușesc din toate părțile.

Dar trebuie oare să desperăm... ? Lipsească un pârcălab Jeremia Golia, lipsească niște vornici Bilăe și Murgul,

lipsească un hatman Slavilă, lipsească negrul stol de lacomi vânzători; și atunci, sub un alt Ioan-Vodă, ne vor ajunge doi ani, numai doi ani, fraților Români! pentru a răsădi în scumpa noastră țărișoară un paradis, păzit la hotarele sale de mii de îngeri cu săbii inflăcărare.

§ 11. — Pentru cine vrea, în puțin timp și din nemica se fac multe și mari.

CERINȚELE ISTORICULUI

(DIN ISTORIA CRITICĂ)

Istoria critică s'a publicat în fascicule în anii 1865—1873. O a doua ediție. a apărut în 1874. Numai primul volum este complet; din al doilea a ieșit o singură fascicolă. Volumul II cuprinde trei capitole:

Intinderea teritorială arată că Muntenia în sec. XIV și XV cuprindea și ținutul Făgărașului, sudul Moldovei până la Bârlad, sudul Basarabiei, Dobrogea și o parte din Temișiana. Creșterea s'a făcut treptat: la început sâmburele coloniei romane cuprindea Oltenia și Hațegul și partea orientală a Banatului.

Nomenclatura explică originea multor termeni întrebuințați ca să arate teritoriul Munteniei. Tot aci se tratează și fundarea principatului muntean, socotindu-se că nu descălecătorii au venit de peste munți, ci Românii din Banatul Severinului s'au întins către Nord și Răsărit.

Ațiunea naturii asupra omului se ocupă cu ațiunea diferitelor elemente ale naturii (atmosfera, hidrografie, topografie) asupra omului. Ațiunea naturii se modifică prin *ginte*, prin *instituțiuni*, prin *oameni mari*, prin *accidente locale*. În acest capitol studiază și teoria lui Roesler, pe care o combate, susținând că naționalitatea română s'a format în Oltenia și Temișiana și de-acolo s'au întins Românii și limba lor și peste Dunăre și la nordul Dunării.

Istoria critică este precedată de o prefață, din care se reproduce aici un paragraf.

-
1. Nu e permis istoricului a-și întemeia aserțiunile decât numai pe date sincronice evenimentelor;
 2. Chiar o sorginte în înțelesul de mai sus, nu e suficientă dacă este una, nesusținută printr'o altă serie de considerațiuni;
 3. O mărturie mai nouă atunci numai capătă carac

terul de fântână, dacă se poate demonstra că a fost foarte aproape de loc și de timp, sau cel puțin avusese la dispozițiune niște adevărate sorginți în virtutea cărora se pronunță ;

4. Să nu se citeze niciodată ceea ce nu s'a citit, iar în caz de a fi împrumutată de aiuri vreo citațiune să se pună modestul *apud*, fără care nu se poate ști pe a cui responsabilitate se vorbește ;

5. Afară de fântâne, scuturate de orice dubiu, nu există niciodată autoritate în istorie, și cu atât mai puțin nici o nefaibilitate ;

6. O sorginte trebuie studiată în text și în contest, cunoscându-se într'un mod filologic limba originalului ;

7. Nu este iertat a sacrifica eterna veritate trecătorului interes, fie acesta de orice natură, căci falșificându-se o singură verigă, nu vom mai putea înțelege totalitatea catenei ;

8. Cineva se naște Transilvan, Moldovean, Muntean, Basarabean, etc., dar istoricul poate fi numai Român prin simțimânt și trebuie să fie numai om prin rațiune : provincialismul și fanatismulucid știința ;

9. Ceea ce-i comun naturii umane întregi, formând o nestrămutată lege universală, se aplică către toate cazurile concrete, subliniind chiar lipsa fântânelor propriu zise ;

10. Istoria fiind partea cea mai supraordinată în clasificățiunea pozitivistă a științelor, nu este nici o ramură a cunoștințelor care să nu poată răspândi câteodată o vie lumină asupra unei chestiuni istorice.

DIN „ETYMOLOGICUM“

În ședința dela 23 Martie 1884, M. S. Regele propune Academiei să se facă un «*Etymologicum magnum Romaniae*, conținând toate cuvintele vechi, cari altminteri vor fi pierdute pentru generațiile viitoare». Academia dă această nobilă sarcină lui Hasdeu, care se și pune pe lucru. După ce adresează un cestionar preoților și învățătorilor ca să stabilească pentru fiecare ținut formele, sunetele, sensurile cuvintelor, numirile obiectelor, etc. începe a redacta de pe un plan propriu: fiecare cuvânt o monografie; de aceea unele cuvinte, ca *ban*, *Basarab*, ș. a. iau proporții foarte mari. Tomul I a apărut în 1887 (*a-amurt*), având o prefață și un studiu introductiv de o mare însemnătate, în care figurează și capitoul despre circulația cuvintelor. Tomul II nu are dată. Tomul III a ieșit în 1893 (până la vorba *bărbat*), Din tomul IV a tipărit numai introducerea: un studiu despre Negru-Vodă. Urmează aci un paragraf din vol. I despre cuvântul *adevăr*.

Adevăr (plur. adevăruri și adevere), s. n.; vérité, réalité.

În opozițiune cu minciună

Cantemir, Chron, I, 212: «minciuni cu voroava frumoasă ascunse și cu numele *adevărului* căpтуșite...»

Zilot, Cron. p. 75 :

Să tălmăcim așa : vezi pe dușman că vine,
Te 'ncredințezi atunci și fugi să scapi pe sine ;
Dar când numai l-auzi, tu stai la îndoeală :
Ori fi-va — zici — sau nu, și poți face greșală ;
Și poate ș'*adevăr* să fie auzirea,
Și tu gândind minciuni, stai să-ți găsești peirea...

și ceva mai jos, p. 77 :

Unul zice un fel, altul altfel răspunde ;
Săracul *adevăr* cum subt minciuni s'ascunde...

În aceeaș opozițiune cu *adevăr* este *bârfire* : Corbea, Psaltire 1700 (Mss. Acad. Rom.), ps. XIV :

Cel care nu bârfește,
Ci *adevăr* grăește...

Mai departe, *adevăr* e în antiteză cu orice întunecă realitatea.

Caragea, Legiuire 1818 p. 89 : «jurând mai întâiu că nu o pornește (judecata) din vreo pizmă, ci întru *adevăr*...»

Coresi, Omiliar 1580, quatern XVIII p. 13 : «o nălucitură este, nu pre *adevăr* trupul nostru luat-au...»

Noțiunea de *adevăr* se asociază mai ales cu cea de *dreptate* :

Arsenie dela Bisericiani, circa 1650 (Mss. Sturdzan în Acad. Rom., p. 221) : va veni să giudece pamentianii, să giudece lumii întru dreptate și oamenilor întru *adevărul* său...»

.....
Dacă *adevărul* nu e ascuns, atunci cineva îl află, ca în pasagiul de mai sus ; iar dacă e tănuit într'adins, îl vădește :

Caragea, Legiuire 1818, p. 49 : «Dacă vreo parte prigonoare va ascunde sau va fura, ori însuși ori prin altul, dovezile dreptăților ceilalte împrotivnice părți, și cu vicleșug se va învoi cu aceia, și apoi se va vădi *adevărul*...»

Dacă *adevărul* nu e tănuit într'adins, dar totuș nu se vede, trebuind urmărit, atunci noi îl descoperim :

Cantemir, Ist. Ieroglif. (Mss. Acad. Rom., p. 25) : «și mai multă ocară s'ar fi lucrat, de n'ar fi fost Brebul lucrul cu un ceas mai 'nainte spre descoperirea *adevărului* apucat...».

Mai rar se zice : «a găsi *adevărul*», «a cercă *adevărul*», «a nemeri *adevărul*», deși câte trele sunt permise pentru varietatea stilului ; de exemplu :

Cantemir, Chron. I, 151 : «sufletul odihnă nu poate află până nu găsește *adevărul*, carile îl cearcă oricât de departe și oricât de cu trudă i-ar fi a-l nimeri...»

Când cineva nu mai poate ascunde *adevărul*, îl mărturisește, termen teologico-juridic trecut în graiul comun, unde își pierde cu totul urma provenienței :

Costachi Negruzzi. Au mai pățit-o și alții, p. 67 : «*adevărul* vă mărturisesc, nu mă pot opri de a blăstemă pe Englezi...»

Fără amestec de minciună, de patimă, de nălucire, se zice : *curat adevăr*. Și mai energetic este la Zilot, Cron., p. I : «ritorică n'am învățat ca să vorbesc și să scriu cu meșteșug, ci am învățat singur curat *adevărul*, întâiu dela părinți...», unde : «singur curat» e un fel de superlativ, ca și când ar fi «cel mai curat», și de aceea autorul, ca să nu despartă logicește ambii adjectivi, post-articulează substantivul.

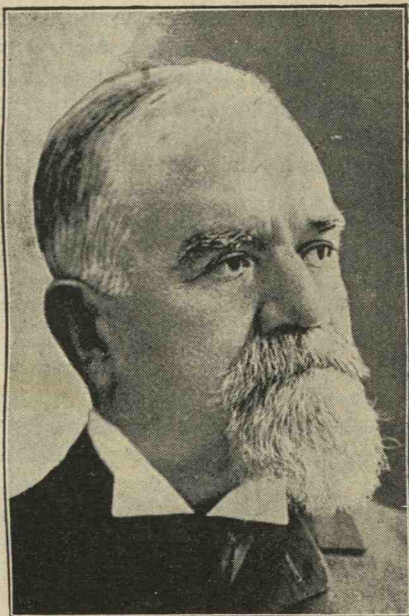
Cu aceeași emfasă se poate zice *adevărul* adevărat, adică lipsit de orice amestec. Altceva este *adevărul* adevărit : «Vérité controlée, vérifiée» :

Cod. Mss. miscel. al Bis. Sf. Nic. din Brașov, sec. XVII, p. 406 : «*adevăr* adevărit grăesc vouă, că nu iaste robul mai mare de domnul său...»

TITU MAIORESCU

Titu Maiorescu, s'a născut la 1840, în Craiova. Și-a făcut studiile secundare în Viena, cele superioare în Berlin și Paris și venind în țară (1862) este numit profesor la gimnaziu și apoi la Universitatea din Iași. Aci, în unire cu P. Carp, Iacob Negruzzi, Teodor Rosetti și V. Pogor, întemeiază pe la 1865 societatea literară «Junimea», care atrage în sânul său mai pe toți oamenii culți din acel oraș; iar dela 1867 revista «Convorbiri literare».

Maiorescu fu profesor la Universitate până la 1871; atunci fiind ales deputat, părăsi profesura; devenind în 1874 ministru al Instrucțiunii publice, căută printr-o lege, ce n'a putut trece, să reforme învățământul public. El continuă aproape neîntrerupt să facă parte din parlament,

Titu Maiorescu
(de pe o fotografie)

totuș în 1883 i se dă catedra de profesor de Logică și Istoria filozofiei contimporane la Universitatea din București, unde a profesat

până în anul 1909 și unde a contribuit la crearea unui început de mișcare filozofică, fapt nou în literatura noastră. Ministru de instrucție în 1888 și în 1890, apoi ministru de justiție în 1900 și ministru de externe în 1910, Maiorescu a aflat totuș timp să se intereseze de mișcarea literară a noastră, fie ca membru al Academiei (încă din 1867), fie ca critic literar.

* * *

Opera literară a lui Maiorescu este bogată și foarte interesantă. În primii ani după întoarcerea sa dela studii din străinătate, s'a ocupat cu chestiuni didactice și pedagogice, redactând anuare ale diferitelor școli pe cari le conducea (1863—1864).

De când se întemeiază societatea *Junimea* și de când apare revista «Convorbiri literare», Maiorescu se ocupă mai ales cu critica literară. După ce cercetează teoriile ortografice pentru *scrierea limbii române* în o serie de articole, ce apărură și în volum (1866), el începea urmări sistematic diferitele genuri literare cari s'au manifestat în literatura noastră în trecut și apoi judecă valoarea operelor de tot felul ce apăreau în timpul său. Astfel, publică în 1867 o cercetare critică *asupra poeziei române*, în care pe deoparte studiază condițiile teoretice ale poeziei pentru a vedea întrucât ele se realizează în scrierile românești, pe de altă parte face pentru prima dată, o antologie română, alegând bucățile mai meritoase.

În această colecțiune, pe lângă operele scriitorilor mai vechi, ca Alecsandri, Gr. Alexandrescu, A. Donici, Bolintineanu, dă și câteva poezii apărute în «Convorbiri». Mișcarea provocată de această revistă, care se prezentă ca o direcție nouă, trebuia să fie susținută, și Maiorescu, după ce publică, în 1868, o critică *severă în contra direcției de atunci* în cultura română, întreprinde o justificare, prin teorie și prin exemple, a *direcției celei nouă* (1872). În aceasta susține valoarea literară a câtorva scriitori mai vârstnici, ca Alecsandri în poezie, Odobescu în proză și apoi scoate la lumină o sumă de scriitori, cari debutase în revista *Junimei*, unii cu mai mult, alții cu mai puțin talent. Din aceștia, câțiva s'au ridicat mai târziu și au devenit scriitori de frunte, ca Eminescu, Slavici, Lambrior, Gane, d-na Cugler Poni.

Asemenea articole, prin fondul lor și mai ales prin forma lor, adesea destul de violentă, deteră naștere multor articole de răspuns și de aceea Maiorescu e nevoit a-și consacra o parte din activi-

tatea sa pentru a polemiza cu diferite reviste, scriind: *Beția de cuvinte* (1873), *Răspunsurile Revistei contemporane* (1873) ș. a.

Activitatea critică a lui Maiorescu n'a încetat nici după ce se potoliră luptele între *Convorbiri* și alte reviste. Acum articolele sale sunt mai puțin polemice. Acum cercetează teoretic *progresul adevărului* în judecarea lucrărilor literare (1883), studiază chestiunea *neologismelor* (1881), arată cum literatura română începe a fi cunoscută și apreciată în străinătate (1882), caută a stabili valoarea și locul în dezvoltarea literaturii noastre a unora dintre scriitorii cari dobândesc în vremea aceasta o mare reputație, ca *Eminescu*, *Caragiale*. ș. a.

În fine, în rapoartele sale relative la premiile Academiei, el are ocazia să releve talentele și să ceară răsplătirea unor scriitori ca: *O. Goga*, *M. Sadoveanu*, *Brătescu-Voinești*.

Studiile sale critice au fost reunite în volume prima dată în 1874, apoi în 1892—93.

Ca om politic, Maiorescu a făcut multe discursuri pe cari le-a reunit în 4 volume (1897—904) și în fruntea fiecărui a pus un studiu istoric asupra epocii, scris în chip foarte interesant și cu

Academia Română
 în sașul de față miⁿⁱ poate
 îndeplini mai bine datoria
 de a executa voința țării
 totului și misiunea de
 a încuraja literatura ro-
 mână decît acordând pentru
 acest un premiu Năsturel
 Florescu volumului de
 poezii al d-lui Octavian Goga
 Januarie 1906.
 T. Maiorescu

Autograf al lui T. Maiorescu

(Este sfârșitul raportului prin care propune Academiei să premieze volumul de poezii al lui O. Goga. E luat de pe un dosar din arh. Academiei).

împarțialitate îi putea îngădui situațiunea sa de actor principal în diversele lupte politice.

Maiorescu este și autorul mai multor traduceri de mare valoare : a tradus Aforismele lui *Schopenhauer*, a tradus din *Spencer*, din *Ibsen*, etc. atrăgând mai totdeauna prin studii introductive atențiunea asupra operelor autorilor din cari traduceă.

Maiorescu a fost su'letul mișcării literare provocate de revista *Convorbiri literare*, a fost criticul cel mai de frunte și susținătorul ei teoretic și această vreme, care formează un moment de căpetenie al dezvoltării literaturii noastre, este cea mai însemnată epocă din viața sa.

CRITICA DIRECȚIEI „CONVORBIRILOR“

Pasagiul ce urmează e reprodus dintr'un articol de polemică al lui Maiorescu : *Observări polemice* (1869). În el autorul aduce argumente pentru a justifica felul de critică pe care-l făcea, susținând că severitatea este o condiție esențială a criticei.

Interesante sunt sofismele ce se opun în contra direcției critice în literatura română, și cu arătarea lor vom termina deocamdată observările de față.

Așa dar : ce este de zis în contra criticei în genere ? Această întrebare se înțelege că nu se adresează la partizanii convinși ai tendințelor criticate. Cei ce cred în adevăr, că limba și scrierea română se va îndreptă după d-nii Cipariu sau Pumnul, că operele d-lui Barnuțiu sunt cărți de știință și că d. Heliade este poet, cu aceia nu avem de discutat. Timpul își ia sarcina asupra-și de a le arată perspectiva adevărată, și nu va fi a noastră vina, dacă în această schimbare optică ceea ce astăzi pare figură serioasă devine din zi ce merge mai mult caricatură până când dispare de tot. Dar avem de discutat cu acei adversari, mai numeroși decât s'ar crede, cari în opinia lor intimă recunosc ca și noi greșelele

criticate, însă își dau aerul de a le susține din alte considerări.

Și mai întâiu se zice, că așa numita «epocă de tranzițiune» a fost la toate popoarele o epocă imperfectă și că prin urmare nici starea noastră literară nu poate fi deodată bună, ci trebuie să treacă încă prin multe schimbări până ce va ajunge la o expresie mai estetică.

Să admitem că este așa. Ce dovedește aceasta în contra criticei? Oare din starea imperfectă a unei epoce, poporul s'a ridicat laudându-și imperfecțiunea, sau s'a ridicat criticând răul pentru a prepară binele? Din momentul în care se recunoaște că suntem în tranzițiune, din acel moment se recunoaște legitimitatea criticei și se osândește lenevirea care așteaptă binele în viitor fără nici o luptă și care, văzând răul, îl măgulește cu speranța că se va îndreptă dela sine. Dela sine nu se îndreptează nimic în capetele unei generațiuni; căci orice cultură este rezultatul unei lucrări încordate a inteligenței libere, și datorita de a afla adevărul și de a combate eroarea, se impune fără șovăire fiecărui om, care nu se mulțumește cu existența sa privată de toate zilele, ci mai are o coardă în sine, ce răsună la fericirea și la nefericirea națiunii din care s'a născut.

Cine a tăgăduit vreo dată că ceea ce este, are cauza și motivele sale de a fi așa cum e? De sigur, noi Românii, dacă suntem într'o stare deplorabilă, a trebuit să fi fost cotropiți de atâtea elemente nefaste în lăuntru și în afară, încât să nu putem ajunge la o stare mai bună. Dar a înțelege necesitatea unui lucru, nu va să zică a-l primi fără împotrivire, ci ar putea să zică numai a provoca o judecată mai blândă pentru persoanele, cari au marcat viața publică a poporului. În contra persoanelor însă, în valoarea lor privată nu s'a îndreptat niciodată critica noastră. Fiecare din noi simte și este gata să afirme că Petru Maior, Șincai, Cipariu, Pumnul sunt

bărbați de valoare personală, cari și-au jertfit viața lor la binele public așa precum l-au înțeles, și anume și-au jertfit-o fără a căuta interese personale, precum face marea mulțime a urmașilor lor. Dar această onoare și demnitate personală nu schimbă întru nimic judecata obiectivă asupra operelor, ea nu poate face din cartea lui Petru Maior o istorie, din compilarea fără critică a lui Șincai o cronică, din etimologismul d-lui Cipariu și din limba lui Pumnul un adevăr limbistic. Din contră, cu cât persoanele sunt mai presus de critică, cu atât erorile literare trebuiesc supuse unei critice mai serioase, și numai simțirea și combaterea acelor erori e mijlocul propriu de scăpare. Căci dacă istoria scrisă admite explicări, adevărul de realizat nu admite transacțiuni. El neagă eroarea absolut, oricare ar fi fost motivele ei, precum se neagă în desvoltarea omenirii orice popor, care nu a știut să-și însușească elementele de cultură în timpul priincios.

Prin urmare din aceea că o stare de lucruri se poate explica istoricește, nu rezultă că se poate justifica, și numai prin o raționare sofistică s'ar aduce de aci un argument în contra criticei.

Dar în genere toată ideia aceasta are trebuință de o meditare mai strânsă. De câte ori se arată nulitatea unei lucrări literare, fie tractat științific, fie culegere de poezii, ni se obiectează : nu descurajați ! toate începuturile sunt mici.

Toate începuturile sunt mici ! Atârnă dela înțelesul, ce se dă cuvântului mic. Dacă e vorba de cantitate sau mai bine de extensiune, atunci e adevărat, că începuturile sunt mici ; dar dacă e vorba de calitate, de valoare intensivă, atunci toate începuturile sunt mari. Un început de cultură, în orice ram al ei s'ar întâmpla, trebuie să cuprindă întâiu ceva ce nu a fost până atunci în viața publică a acelu popor, dar al doilea tot de-

odată ceva ce poate servi de fundament pentru o clădire și urmare mai departe. Numai cu aceste două elemente este un început. Din cel dintâiu se vede pentru ce la prima sa ivire este mic, adică mic extensiv. În generația, în mijlocul căreia se prezintă, află cu necesitate un număr mai mare de adversari, decât de amici; fiindcă este o nouă combinație și percepțiune de forme ale viitorului, pe cari numai spiritele eminente le pot înțelege și primi îndată; și acestea sunt în minoritate. Însă numărul cel mic de adepți crește din zi ce merge, și pe când în scurta actualitate domnește eroarea învechită, ideilor de reformă li se păstrează o viitorime fără margini.

Dar pentru ca această continuare în viitor să se întâmple, începutul cel mic la întindere a trebuit să fie mare prin adevărul ce-l cuprinde, prin valoarea energetică, ce-i dă putere de a rezista și, biruind greutatea timpului, a produce șirul neîntrerupt de forme nouă de viață.

La erorile contemporane se observă tocmai contrarul. Corul de apologiști în cantitatea lui stă în proporție inversă cu valoarea din lăuntru a obiectului laudat, și soarta prea blândă, fiindcă a rezervat nulităților disprețul uitării în viitor, le mângâie cu parfumul ieftin al linguşirilor majorității contemporane.

Prin urmare, obiecțiunea cu începuturile cele mici este sofistică în aceea că se folosește de cuvintele tezei adevărate: toate începuturile sunt mici (în cantitatea adepților, dar mari în valoare), pentru a-i substitui înțelesul absurd că toate începuturile pot fi mici în valoare și mari în adepți.

Asemenea încercări nu sunt nici un început, ci sunt timp pierdut, și toată cifra partizanilor nu le poate da viața din lăuntru ce le lipsește dela naștere.

Critica neobosită în contra lor este una din datoriile

cele mai urgente în împrejurările noastre. Căci Românii nu mai sunt acea *tabula rassa*, cari erau la începutul secolului prezent, un câmp roditor și nesticat pentru a primi semințele culturai adevărate. De două generații încoace direcția lor s'a pronunțat, și s'a pronunțat într'un mod primejdios pentru chiar existența poporului. A încercă prin toate mijloacele să punem o stavilă curentului de idei bizantine, ce învârtește capetele generației prezente, ne pare singura misiune oportună a publicității bine înțelese.

În această încredere nu ne poate slăbi opoziția de bună și de rea credință ce am întâmpinat în marea majoritate a publiciștilor români, ea ne servește numai pentru a măsură întinderea răului. Căci să nu confundăm ! Majoritățile sunt un fapt de cea mai mare însemnătate în politică, fiind termometrul sigur pentru a arată până unde certe idei au intrat și s'au înrădăcinat într'o societate și când se pot prin urmare formulă ca legi practice ale ei. Dar când e vorba de o lucrare în sfera ideală, fie operă de artă, fie teorie științifică, fie numai o critică, majoritățile nu însemnează nimic, fiindcă totdeauna asemenea lucrări au fost primite la început de o minoritate și, dacă și-au câștigat teren, și l-au câștigat numai în viitorul poporului lor.

Este o adevărată mângâiere de a se pătrunde de acest fapt al progresului culturii, mângâiere trebuincioasă în contra prea multor sarcini ale situației impuse. Căci nu fără lupte grele poți rupe roadele din pomul cunoștinței, și îndărătul fiecărui adevăr, la care ai ajuns, lași o iluzie pierdută. Cu simțiminte de recunoștință și cu inima plină de speranțe ai intrat în templul tuturilor, și în loc de statue ai găsit idoluri, și în locul templului visat te-ai deșteptat într'un haos de ruine, fericit dacă afli în mijlocul lor o inteligență amică, care să simtă cu tine dezolarea generală.

În asemenea momente este bine să nu cauți înapoi nici împrejur, ci, pășind înainte, să-ți păstrezi încrederea că progresul adevărului *trebuie* să se facă și că formula lui este aceasta : Mulți din cei ce astăzi sunt în rătăcire, vor veni mâine pe calea adevărului, dar nici unul din cei ce au înțeles odată adevărul, nu se va mai întoarce la vechile erori.

DIRECȚIA NOUĂ ÎN POEZIA ROMÂNĂ

Paginile ce urmează sunt reproduse din seria de articole asupra *direcției nouă* în poezia și proza română (1872). Aci autorul scoate la iveală pe câțiva din colaboratorii «Convorbirilor Literare» și-i înfățișează ca formând o direcție *nouă* și *superioară* celei de până atunci.

Din norocire, o reacție salutară a spiritului nostru literar se constată în producerile ultimilor patru ani. Noua direcție, în deosebire de cea veche și căzută, se caracterizează prin simțământ natural, prin adevăr, prin înțelegerea ideilor, ce omenirea întreagă le datorește civilizației apusene și fotdeodată prin păstrarea și chiar accentuarea elementului național. Ne pare timpul venit de a atrage atenția publică asupra-i, și în paginile următoare ne încercăm a arunca o scurtă privire asupra câtorva reprezentanți ai acestui început de scăpare, ai acestei nașteri sau renașteri literare. Valoarea lor nu este deopotrivă ; sunt câteva talente inferioare, și unii și alții sunt pe calea naturală și aspiră cu bună credință spre adevăr. Din acest punct de vedere toți împreună merită o atenție binevoitoare.

În fruntea noiei mișcări e drept să punem pe Vasile Alecsandri. Cap al poeziei noastre literare în generația trecută, poetul *Doinelor și Lăcrămioarelor*, culegătorul cântecelor populare, păruse a-și fi terminat chemarea literară și nici atenția publicului nu mai eră îndreptată

spre poezie, o agitare stearpă preocupă toate spiritele. Deodată, după o lungă tăcere, din mijlocul iernei grele, ce o petrecuse în izolare la Mircești, și iernei mult mai grele ce o petrecea izolat în literatura țării sale, poetul nostru reînviat ne surprinse cu publicarea «Pastelurilor».

În fund pe cer albastru, în zarea depărtată
La răsărit, sub soare un negru punct s'arată :
E cocostârcul tainic în lume călător,
Al primăverii dulce, iubit prevestitor.

El vine, se înalță, în cercuri line sboară
Și repede ca gândul la cuibu-i se coboară.
Iar copilașii veseli, cu pieptul desgolit,
Alerg sărind în cale-i și-i zic : bine-ai sosit !

În aer ciocârlia, pe case rândunele,
Pe crengile pădurii un roi de păsărele,
Cu lungă ciripire la soare se 'ncălzesc,
Și pe deasupra bălții nagâții se 'nvârtesc.

Ah ! iată primăvara cu sânu-i de verdeață !
În lume-i veselie, amor, sperare, viață,
Și cerul și pământul preschimbă sărutări
Prin raze aurite și vesele cântări !

«Pastelurile»¹⁾ sunt un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, câteva idile, toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturii, scrise într'o limbă așa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române în deobște

R O D I C A.

Purtând cofița cu apă rece
Pe ai sei umeri albi, rotunjori,
Juna Rodică voioasă trece
Pe lângă junii semănători.

1) Apărute în «Convorbiri literare» dela 1868 — 1871.

Ei cu grăbire îi sar în cale
 Zicând: «Rodico, floare de crin,
 «In plin să-ți meargă vrerile tale
 «Precum tu, dragă, ne ieși cu plin!

«Până la toamnă s'ajungi mireasă!
 «Calea să-ți fie plină de flori
 «Și casa casă și masa masă
 «Și sânul leagăn de pruncușori!»

Ei zic ș'o seamăn cu grâu de vară,
 Apoi cofița întreg'o beu;
 Copila râde și'n cale-i sboară,
 Scuturând grâul din părul său,

Am citat două din ele, le-am putea cită pe toate: nicăeri declamații politice, simțiri meșteșugite, extazieri și desperări de ocazie, pretutindeni concepție naturală și un aer răcoritor de putere și sănătate sufletească.

Cu totul osebit în felul său, om al timpului modern, deocamdată blazat în cuget, iubitor de antiteze cam exagerate, reflexiv mai peste marginile iertate, până acum așa de puțin format, încât ne vine greu să-l cităm îndată după Alecsandri, dar în fine poet, poet în toată puterea cuvântului este d. Mihail Eminescu. De la d-sa cunoaștem mai multe poezii publicate în «Convorbiri literare», care toate au particularitățile arătate mai sus, însă au și farmecul limbajului (semnul celor aleși), o concepție înaltă și pe lângă aceste (lucru rar între ai noștri) iubirea și înțelegerea artei antice.

Ideal perdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,
 Lume ce gândia în basme și vorbea în poezii.
 O! te văd, te-aud, te cuget, tânără și dulce veste
 Dintr'un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei.

Venere, marmură caldă, ochiu de piatră ce scânteie,
 Braț molatic ca gândirea unui împărat poet.
 Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie,
 A femeii, ce și astăzi tot frumoasă o revăd —

astfel începc strania sa poezie «Venere și Madonă».

Ironia amară, care străbate din puținele poezii ale răposatului N. Nicoleanu, este mult mai puternică și mai aprofundată în Eminescu.

Iară noi ? noi epigonii —

întreabă el, după ce a cântat frumusețile poezilor anteriori,

simțiri reci, harfe sdrobite,

Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,
Măști râzânde puse bine pe-un caracter inimic ;
Dumezeul nostru : umbră ; patria noastră : o frază ;
În noi totul e speoală, totu-i lustru fără bază ;
Voi credeați în scrisul vostru, *noi nu credem în nimic!*

Și de-aceea spusă voastră eră sfântă și frumoasă,
Căci de minți eră gândită, căci din inimi eră scoasă,
Inimi mari, tinere încă, deși voi sunteți bătrâni.
S'a întors mașina lumii : cu voi viitorul trece ;
Noi suntem iarăș trecutul fără inimi, trist și rece.
Noi în noi n'avem nimica, totu-i calp, totu-i străin !

Reproducem în fine din «*Mortua est*» ultimele strofe :

Dar poate.. o! capu-mi pustiu cu furtune...
Gândirile-mi rele sugrum cele bune.
Când sorii se sting și când stelele pică,
Îmi vine a crede că toate-s nimică.

Se poate ca bolta de sus să se spargă
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă,
Să văd cerul negru, că lumile-și cerne
Ca prăzi *trecătoare* a morții *eterne*...

Ș'atunci, de-a fi astfel... atunci în vecie
Sufierea ta caldă ea n'o să învie,
Atunci graiu-ți dulce în veci este mut...
Atunci acest inger n'a fost decât lut.

Și totuș, țărână frumoasă și moartă,
De racla ta razim eu harfa mea spartă,
Și moartea ta n'o plâng, ci mai fericesc
O rază fugită din haos lumesc.

Ș'apoi cine știe, de este mai bine
 A fi sau nu fi; dar știe orcine
 Că ceea ce nu e nu simte dureri
 Și *multe* dureri-s, puține plăceri.

A fi? Nebunie și tristă și goală!
 Urechea te minte și ochiul te 'nșală:
 Ce-un secol ne zice, ceilalți o deszic —
Decât un vis searbăd, mai bine nimic.

Văd vise 'ntrupate gonind după vise,
 Pân' dau în morminte ce-așteaptă deschise,
 Și nu știu, gândirea-mi în ce să o sting:
 Să răd ca nebunii? să blestem? să plâng?

La ce? Oare *totul* nu e nebunie?
 Au moartea ta, înger, de ce fu să fie?
 Au e sens în lume? Tu chip zâmbitor.
 Trăit-ai anume ca astfel să mori?

De e sens într'asta, e'tors și ateu,
 Pe palida-ți frunte nu-i scris Dumnezeu.

Ocazia la observări critice nu lipsește în aceste poezii. *Venere și Madona* cuprinde o comparare confuză. Femeea a fost divinizată în Venerea antică și apoi (de Rafael) în Madona. Tot așa poetul asupra unei fețe «pală de o bolnavă beție», aruncă «vălul alb de poezie» și o divinizează. Însă Madona nu este o idealizare a Venerei, nici Venerea antică o realitate brută pe lângă Madona modernă și strofa

O, cum Rafael creat-a....

prin care poetul rezumă încă odată compararea, nu o lămurește mai bine, ci slăbește poezia prin repetiție. Originală și plină de efect, însă prea calculată (*recherché* cum ar zice Francezii) este tranziția «Plângi copilă ?...» «Epigonii» cuprind o antiteză foarte exagerată. Pentru

a arăta micimea epigonilor, se înalță peste măsură poezii mai vechi, și lauda ditirambică a lui Țichindeal d. e. și a lui Heliade cu greu va putea încălzi cetitorii mai critici de astăzi.

Cea mai bună din cele trei poezii ale d-lui Eminescu ne pare a fi cea din urmă, *Mortua est*, un progres simțit în precizia limbajului și în ușurința versificării.

Dar și aici, ca în celelalte, sunt greșeli ce trebuiesc neapărat îndreptate.

Abuz de cuvântul *pală*, care poate n'ar trebui uzat de loc, uneori gândiri și expresii prea obișnuite, multe rime rele.

Nu înțelegem, nu putem primi această neglijență a formei. Nepăsarea publicului român, care în aceeași linie cu adevărații poeți pune și pe Tăutu și pe Sion și pe *tutti quanti*, și pe de altă parte precipitarea întregii noastre activități intelectuale, ce se vede produsă sub neliniștea unei amenințări statornice, explică dar nu excuză greșala arătată.

Tocmai spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate, și în mijlocul agitărilor politice și sociale arta este anume chemată a ne da un liman de adăpost.

Când mișcarea astfel trecătoare a unei inimi pline de simțiri vrea să se întrupeze în forma poeziei, ea prin chiar aceasta intră într'o lume, unde timpul nu mai are înțeles. Cea mai scumpă îngrijire pentru curățenia formei este atunci o datorie a poetului, ca astfel concepția lui să rămână o moștenire neatinsă a generațiilor viitoare. Și care poet, în momentul adevăratului entuziasm, nu ar trebui să uite marginile actualității și, încălzit de raza unei încrederi adese iluzorie, nu și-ar înalță aspirarea spre o nemurire omenească?...

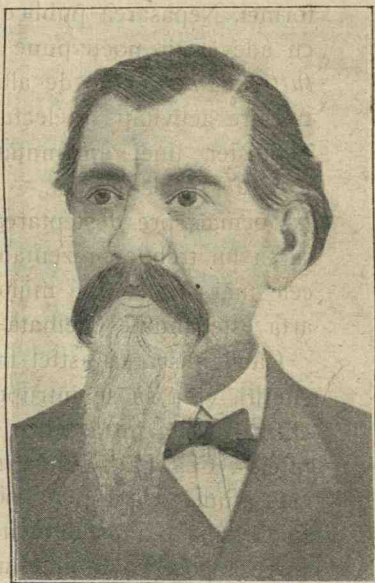
PETRE ISPIRESCU

1838 — 1887

Petre Ispirescu s'a născut în București din părinți săraci. A fost lucrător tipograf, mai târziu conducător și proprietar de tipografie. În atelierele lui tipări multă vreme Academia Română publicațiile sale; de aceea se și numise Tipografia Academiei Române.

* * *

Inceputurile literare ale lui Ispirescu au fost foarte modeste. El însuși nu și-a prețuit niciodată îndeajuns însemnătatea. Basmelor publicate aici colo prin reviste, snoavele și ghicitorile atraseră atențiunea celor mai de seamă oameni de literă ai noștri. După ce publică în broșuri (1873 — 1874) *Snoavele și poveștile sale populare*, el avu cinstea ca edițiunea *basmelor* din 1872 să fie precedată de o introducere a lui Hasdeu, iar edițiunea din 1882 să aibă

Petre Ispirescu

(de pe un portret publ. în «Revista Nouă»)

o prefață scrisă de V. Alecsandri. Lucrările acestea sunt interesante nu numai ca obiecte de folklor, dar sunt de mare preț mai ales pentru aceia cari voesc să studieze limba poporului.

Din culegător, el voi să devină și povestitor original. În această privință avem două serii de lucrări: deoparte a povestit în graiul poporului viața lui *Mihaiu Viteazul* și a lui *Ștefan cel Mare*; de alta a alcătuit o serie de *basmе păgânești*, adică a dat în graiul românesc povestiri din mitologia grecească. Aceste lucrări au fost reunite sub titlul de *Poveștile unchișului sfântos* și publicate în 1879 cu o prefață a lui Odobescu. Ele însă nu au valoarea primelor sale lucrări, mai ales cele mitologice, în cari lipsa sa de cultură clasică îl împiedică de a potrivi îndeajuns forma cu fondul care-i este strein.

Ispirescu va rămâne dar ca un mare și iscusit culegător de basme, precum zice Odobescu în discursul ce a ținut în Academie în 1887:

«Ceea ce la noi a făcut pe tăcute și fără de nici o pretențiune de erudit culegătorul tipograf Petre Ispirescu, în Germania l-au făcut învâțați de prima ordine, frații Grimm. Ei au adunat și au publicat basmele poporane ale semințiilor teutonice».

NUMAI CU VITELE SE SCOATE SĂRĂCIA DIN CASĂ

Urmează aci un basm din colecțiunea intitulată «*Legende sau basmele Românilor*» și publicată în 1872. Acest basm e nu numai instructiv, dar vădește iscusința de povestitor a lui Ispirescu.

A fost odată ca niciodată, etc.

A fost odată un țăran și-l chemă Neagoe. Acest țăran eră om voinic și harnic. Nu-i păsa lui de nu știu cine de ar fi fost. Vezi că-și căta de munculița lui, își plătiă dajdea, se aveà bine cu toți din sat, și cum făcea el, ce dregeà el, se chivernisià omul ca să-i ajungă agoniseala muncii sale pentru mai multă vreme.

Li veni vremea de însurătoare și, ca tot creștinul, își făcù și el rândul. Ca să vezi, d-ta? odată cu nevasta, se strecură în casa lui și sărăcia. Ea găsisе un tron vechiu, urgisit într'un colț din bordeiul Neagului, la care nimeni nu luă aminte, și acolo, pe dânsul Sărăcia își făcù culcușul. Sta grecește pe tron cât e ziua și noptica de

mare, și din loc să se miște, ba. Pasă-mi-te tronul eră gol, nu mai puneă oamenii într'insul nimic, atât eră de vechiu și de odorogit.

Bietul Neagoe văzù că începe a da îndărăt, lucrurile nu-i mai mergeau strună ca mai nainte ; se luă de gânduri fiindcă el se știă că muncește și mai și decât în nainte, și dela o vreme încoa, două în teiu nu puteă legă. Se spetise bietul om muncind, și să salte și el cevă, teaș! cătuș decât ! ferit-a sfântul !

Ba până într'atât ajunsese, decât să-l împingă păcatele să se gândească ca să-și facă seama singur ; vezi că dracul n'are de lucru, el nu face biserici ori puțuri pela răspântii.

Se sbăteă bietul om, cu mintea și cu trupul, și par'că eră un făcut, mergeă din pagubă în pagubă, de ajunsese în sapă de lemn.

Tot satul îl luase la ochi : îl vedeă lucrând când la alde neica Burcilă, când la aleșii ori la fruntașii satului, când la taica popa. Totdeauna găsiă de lucru ; la toți sporiă lucrul lui.

Când însă munciă și pentru dânsul, munca nu-i da în spor. De veneă apa mare, arăturile lui le înneacă. Dacă vreun prăpăd dela niscaiva lighioane ori dela ciori cădeă peste semănăturile megiașilor, ale lui erau stinse cu desăvârșire ; de băteă piatra holdele, apoi pe ale lui le amestecă cu pământul, de nu se alegeă nici praful de dânsele ; ba uneori porumbul se tăciuniă ; ba lăcuste, ba potop, ba toate relele numai pe capul lui cădeă.

Sătenii, megiașii lui, puseră mâna cu toți de mai multe ori să-i dea câte vreun ajutor, să-i facă câte vreo clacă ; dar toate în deșert, că nu-i ieșiă, în de bine nimic ; în cele din urmă și vecini și tot satul îl părăsiră. Toți cu totul ziceă că așa i-a fost osânda și credeă că trebuie să fi căzut asupra capului lui vreun blestem dela Dumnezeu.

Ajunsese omul să-și urască zilele. Și așa cu sufletul amărit, șezând într-o Duminică cu luleaua în gură și gândindu-se cum să-și curme viața, ca unul ce i se urise cu sărăcia, iată să vine soția lui și-i spune că peste puțin are să fie tată.

El, ridicându-și ochii la soția lui, i se părù că vede o slutenie de ființă stând grecește și ghemuită pe tronul cel vechiu și neîntrebuințat. Se frecă la ochi, se mai uită odată, și ce să vază? O sfrijită de lighioae, mai urâtă decât ciurma, cu barba adusă de părea că stă să o apuce de nasu-i, cu ochii numai scovârliile, părul îi sta în cap, de par'că ar fi pus cu furca, mâinile ei răschitoare goale, cocoșată și cucuiată, de seamăn pe lume nu mai aveà.

Când văzù el o așa nemetenie spurcată, stând ca o cobe rea în casa lui și pe tronul lui, un șarpe rece îi trecù prin sân. El însă își ținù firea, și merse drept la ea, întrebând-o :

— Cine ești și ce cauți aici ?

— Eu sunt Sărăcia, răspunse ea și am venit nepoftită.

— Ieși afară din casa mea !

— O ! o ! stai că prea te pripești, voinicule, îi răspunse Sărăcia rânjind la dânsul cu batjocură. Ca să scoți Sărăcia din casă, trebuie să ai ce pune în locul ei.

Și rânjind încă odată, îi arată niște colți, de care s'ar fi speriat și dracul.

Bietul om tăcù și inghiți gălușca. Cugetul că are să fie tată, vorba că trebuie să aibă ce pune în locul Sărăciei îi mută gândul.

El voià să gonească Sărăcia din casa lui, căci nu puteà mistui înfruntarea ce i-o făcuse ea, și apoi nu se îndură să-și lase odraslele pe mâinile cele blestemate ale Sărăciei.

Din nou se puse pe muncă, — muncă jidovească — se svârcolià omul și în dreapta și în stânga, noaptea o făcea zi, da și din mâini și din picioare, cum se zice, și folos nici cât negru supt unghie. Novoile îl năpădiau

din toate părțile, și el nu mai știa ce să facă. De câteori intră în casă, de atâtea ori și sfrijita Sărăcie îi rânjiă în bătaie de joc.

Intr'una din zile, iată că și nevestei îi abătuse să facă, și născu un dolofan de copil sănătos și voinic ca tată-său.

Acum ce să facă el? parale n'avea de moară nici cât să orbească un șoarece; ceva țoale or vr'un dichis în casa lui, tufă; nimic, dar nimic n'avea de ce să prindă ochiul la el. Cum s'o scoață la căpătâiu? Ar fi voit și el, de! să-și boteze copilul cu vr'un naș mai de Doamne ajută, să facă și el o cumetrie. Dar cu ce? Sta bietul om cu mâinile încrucișate; se uită în cer și în pământ și nu știa la cine să caște gura. Și de felul lui fiind om cinstit, nu voiă să amăgească pe nimeni cu minciuna. El știa una și bună. Când o zice da, să fie da, când o zice nu, apoi nu.

El cunoștea de mult pe un cioban chiabur. Dar nu eră în sat. Când, iată că se pomenește că-l cheamă cineva să-l cinstescă. Acolo ce să-i vază ochii? Prietenul lui suiă oile la munte. Părerea lui de bine nu se poate spune. Il rugă să se cumetrească, și ciobanul primi cu bucurie să-i boteze pruncul. Partea lui, să trăească bine!

La botez ciobanul dăruî finului său o oaie fătătoare. Atât îi trebui. Când fu să plece, mocanul zise:

— Cumetre, tot n'ai tu unde ține oița; las'o în turmă la mine și mi ți-oiu îngriji-o ca și pe ale mele.

— Bine, cumetre, răspuse Neagoe, să fie precum zici tu.

El eră bun bucuros că-i ia beleaua din bătătură, de oarece n'avea el ce să mănânce, dar încă-mi-te să mai dea și oii.

Mocanul se duse cu oile. Omul se puse iar pe muncă, dar munca lui d'abiă aducea cu ce brumă să-și ție zilele; Cum am zice, muncia în sec.

După câtă-va vreme se pomenește cu un argat dela stâna mocanului.

— Neică, m'a trimes stăpânul meu cu lâna asta la dumneata.

— Ei, și ce să fac eu cu dânsa ?

— Apoi să vezi d-ta, stăpânul meu a pus de și-a tuns oițele și a tuns și oaia finul său. Aceasta e lâna ei și a trimis-o cui se cuvine.

— Foarte mulțumim de bunătate. Să spui cumătrului multă sănătate și să auzim de bine.

Și, luând lâna din mâna argatului, intră în casă, merse drept către Sărăcie și, cu graiu țațoș, îi zise :

— Dă-te, Sărăcie, la o parte, că am să puiu lâna asta acolo.

Sărăcia nu se îndură, neiculiță, să iasă din culcușul ce și-l făcuse acolo.

Rânji ea și de astădată, dar îi dete rânjitul prin piele, căci voinicul unde aduse odată lâna și buf ! o lovî după ceafă de eră să-și muște limba și o răsturnă jos de pe tron. Sărăcia rămase locului unde căzuse ca vai de ea.

Oaia finului fătase un miel ; acesta, după ce se mai mări mielul, îl mițui și pe dânsul ca și pe mieii ceilalți și îi trimise mițele acasă.

Țăranul și mai curagios intră în casă și merse iarăș drept la Sărăcie.

— Dă-te, rânjito, mai la o parte, că am să pui mițele astea acolo.

Și fiindcă Sărăcia tot cam întârziă o lovî odată cu mițele de-i merse fulgii, și o dete peste cap mai către ușă.

Pe toamnă, se pomenește cu un alt argat că-i aduce un burdușel de brânza.

— Baciul dela stână, zise el, a adunat laptele dela oaia finului, l-a făcut brânză și l-am adus acasă.

— Spune cumătrului, răspunse Neagoe, că finul d-sale îi sărută mâinile și să ne vedem sănătoși.

Apoi se întoarse repede în casă și îndreptându-se către Sărăcie, îi zise :

Dă-te, Sărăcie, la o parte, că am să pui burduful ăsta în locul tău.

— Da unde să mai mă dau ? răspunse Sărăcia.

— Ieși afară, dacă n'ai loc, și te du în oțelele puștii vr'unui vânător ; că acolo ți-e locul.

— Ba aia-i vorbă ; mai pune-ți pofta în cuiu.

Și, lovind-o cu burduful în cap, o făcù mototol după ușă.

Bietul Neagoe fu nevoit să petreacă încă o iarnă întreagă hu Sărăcia pe vatră.

În vara viitoare, mielul dela oaia finului se făcuse mare.

Acum îi aduse două lâne.

Țăranul intră cu amândouă în mână și bufnind și răsbufnind pe Sărăcie, o pofti să iasă afară cu nepușă masă. Sărăcia, dacă văzù zorul dete dosul pe ușă afară ; și să te ții pârluo, îi sfârâia călcâele fugind până ce se duse să-și clocească ouăle în oțelele puștilor vânătorilor.

Și d'atunci a rămas de vânători sunt săraci ; fiindcă își pierd vremea prin colții de piatră, prin mărăcini, umblând toată ziua până să împuște și ei câte vr'o băbușcă de nu știu care păsărică.

Neagoe începù a bate în pinteni de bucurie, că se cortorosise de Sărăcie. Acum pe ce puneà mâna, puneà Dumnezeu mila.

Toate îi mergeau în de bine. Începù și el a legà gura pânzei. Munca lui se vedeà cum mergeà înainte și aveà parte de ea. Ce să mai spunem multe ? În scurtă vreme ajunse fruntaș al satului, după hărnicia lui, cu vitișoare, cu pluguleț și cu toate dichisurile unui om cu parte lăsată dela Dumnezeu.

Vezi să numai cu vitele se scoate sărăcia din casă afară.

POVESTEA APRODULUI PURICE

Bucata aceasta face parte din «povestile unchiușului sfânt», în care povestește în graiu popular pagini din istoria noastră. E un frumos model de vulgarizare.

Hroirot, știind pe Ștefan dus cu oaste în goana Turcilor, voi a năvăli în țară pe sub ascuns ca hoții și s'o prade.

Aflând de această nelegiuită voință, un Român ce eră pribeag la Unguri, încălecă calul, și în vipia ¹⁾ gâtelii lor, scapă din tabără și fuge, și fuge toată noaptea până ce la răsăritul soarelui ajunge la Roman. De-abia apucă să zică pârçalabului : vin Ungurii, și cade leșinat ; iară calul plesni acolo pe loc de goană ce-i dase.

Cum auzi pârçalabul de pacostea ce are să cadă pe capul lor, trimise în pripă veste pe la toți boierinașii ca să se adune cu toți oamenii de oaste ce se vor găsi, cu vecinii și cu slujbașii lor. Ridică și satele mărginașe cu securi, topoare, coase și toți, cu mic cu mare se scoală să vie în apărarea țării. Totodată trimete și o ștafetă lui Ștefan-Vodă, spunându-i cele ce aveau să se întâmple. Apoi strânse călărașii și părte din târgoveți, înarmați cu arcuri și săgeți, cu săbii și cu sulii, și ieșind afară din târg, așteptă pe vrăjmaș.

După ce intră în țară Hroirot, nu se putea dumeri cum de, cu cât înaintează, cu atâta pustiul întâlnește. Și dând peste un bătrân gârbovit îl întreabă și-i poruncește să-i spue pricina acestei goliciuni de țară. Moșneagul fără frică, carele nu știă să-și polească cuvintele, ci spune pe șleau românește tot ce știă, îi răspunse : — Și mai întrebă încă ? Hoț turbat și fără de lege ! Pricina, vezi bine, tu ești. Tu, care vii cu cete de tâlhari să aduci jalea și pârjolul în locașul unor locuitori pașnici. N'avea

1) *Vipia* : focul, graba.

grijă, curând ai să te întâlnești cu dânșii și ai să le papi papara.

«Să se spânzure! să se taie! să se tragă în țeapă! să se frigă în frigare!» strigară deodată catanele și husarii și haiducii.

Dar Hroirot porunci să-i dea drumul, ostașii se supuseră, și mergând mai înainte, deteără peste oastea moldovenească.

Puțină eră la număr, dară numai spirit și inimă. Eră frumos de văzut această oștire : boierinașii care erau toți călări, fiecare din ei eră îmbrăcat cu țoale luate în războiu de pe la vrăjmași. Unii aveau câte un sireap de armăsar ager, cu harșă¹⁾ muiată numai fir, dela vr'un turc mare cu care se loviseră și-l biruiseră. Alții, câte un cal căzăcesc, dela vr'un tătar, cu frânele, chingile, șeaua ferecate cu argint dela vr'un Leah.

Unii erau îmbrăcați cu câte-o dulmană roșie muiată numai în fir; alții cu haine aurite, și alții cu câte un cepchen²⁾ verde imblănit numai cu samur; iară alții cu arcuri și căciuli tătărești. Cea mai mare parte eră cu cușme țurcănești. Toate acestea erau semne de biruință asupra vrăjmașilor ce încălcau țara din când în când.

Deabia văzû oastea Ungurului venind spre ei, și deodată pârcălabul, carele eră în capul Moldovenilor, porunci să bată din tobe, să sune din buciume și din surle, și se năpustesc asupra Ungurilor, strigând :

— Dați de tot, copii! nu vă lăsați! — și unde se încinse o luptă și o măcelărire, de să te ferească Dumnezeu! Dau Ungurii, catanele și husarii nemiluit. Inșă dădeau și Românii de le scăpărau ochii vrăjmașilor. Mai cu seamă țărani cu coasele și cu securile dau orbiș, nu

1) *Harșă* : pătură cu care se acoper caii.

2) *Cepchen* : haină boierească.

se mai uitau unde loviau. Și multă pagubă și stricăciune mai făcură oștirii protivnice.

Ungurenii o băgaseră pe mânecă. Incepuseră a se da îndărăt și se gătiau a o luă la sănătoasa, când iată că le vin în ajutor mai multe cete de ale lor. Românii se îndârjiseră grozav. Dară oastea protivnică se însuflețește și se încleștează la o luptă de cum nu s'a mai văzut.

Grăbi Ștefan Domnul pasul când auzi că lupta s'a început, și cu o a treia parte din oastea sa, tot oameni aleși pe sprânceană, știi, colea, hârșiți la neazuri, veni toată noaptea.

A doua zi la amiază, 6 Martie 1486, iată că sosi și el la fața locului. Pe lângă Ștefan erau și câțiva din căpitanii cei mai viteji : vornicul Boldur, spătarul Clănău, paharnicul Costea, hatmanul Arbore și alții. Tocmai când Ungurii dovediseră pe Moldoveni și umblau să ia în goană pe pușinii ce mai rămăseseră, iată și Ștefan că se arată cu ai săi, și năpustindu-se asupra vrăjmașului taie în dreapta, taie în stânga, până ce ajunge la Hroirot. Atunci și Ungurii se înglodesc toți cu totul unde eră marele Ștefan, ca pe dânsul să-l răpuie. Și cât pe ce eră să pue mâna pe dânsul, fiindcă un glonț lovise calul lui Ștefan, care îndată căzuse mort. Aceasta văzând-o vrăjmașii, dau năvală să apuce pe Domnul Moldovenilor. Dară copiii din casă și aprozii se făcură zid împrejurul lui Ștefan-Vodă, și dădeau de moarte. În deșert husarii, în deșert haiducii se grămădesc ca fiarele sălbatică, să spargă zidul. Cel ce cuteză să se apropie rămâne mort pe loc.

Ștefan-Vodă se scoală și cere alt cal. Purice-Aprodul descălecând, duce calul de frâu la Vodă; Ștefan fiind de stat mic, Purice îi zise :

— Mă voi face un moșinoiu pe care să te sui spre a putea încăleca; îndată se și puse pe brânci la picioarele lui Vodă.

Acesta, după ce încălecă, se întoarse și-i zise :

«Să știi că, dacă ne a ajută Dumnezeu să scăpăm cu fața curată din această nevoie, am să te fac movilă!»

Deabia se urcă Ștefan pe cal și începù a da porunci, că Ungurii pâliră. Și repezindu-se din nou asupra vrăjmașilor, îi culcă la pământ precum seceră coasa morții. Atunci să te ții, pârleo! Unde o luară, nene, la fugă, de le sfârâiau călcâiele. Iară Moldovenii îi goniau și-i tăiau fără cruțare. Și mulți oameni din ai Ungurilor mai pieriră aici. În goană Aprodul Purice puse mâna pe Hroiot și-i reteză capul, și înfigându-l în suliță, vine cu el la Ștefan pe care îl găsește mahnit. El aflase că Pârcălabul murise de multele răni ce dobândise în luptă.

Ungurii umplură dealurile și câmpiile; iar cei ce mai rămăseseră, căzură robi. După săvârșirea luptei, Ștefan descălecă și plecând cu toți genuchii la pământ, aduseră Domnului mulțumire pentru biruința ce le dete. Și poruncind a se adună toți morții, făcù deasupra lor o movilă.

A doua zi de dimineață toată oastea sosi în Roman cu pas lin. Ștefan Domnul o așteptă dinnaintea bisericei. După săvârșirea sfintei slujbe, Vodă în mijlocul căpitanilor și mai marilor oastei, chemă pe Pârcălăbeasa și-i zise :

— Soțul tău, jupâneasă, a murit pe câmpul de bătaie ca un viteaz. Mai bine aș fi voit să pierd un ținut întreg, decât un astfel de om credincios. Dacă așa a voit Dumnezeu, fie lăudat numele său! De aci înnainte tu vei aveà traiu din visteria țării. De fiica ta voiu îngriji.

Apoi chemând pe Purice Aprodul, îl lăudă pentru voinicia ce a arătat în războiu și sfârși zicând :

«De azi încolo Movilă te vei numi, ca să rămâie numele tău de pomenire. Pentru calul ce mi-ai dat eri împrumut, îți dau cinci moșii cu sate în ținutul Soroca. Și ca să trăești fericit, eu îți zic să iei de nevastă pe fata Pârcălabului. Pentru aceasta te înnalț la rangul de Vel-Armaș.»

ION CREANGĂ

1837 — 1889

După cum însuș a notat într'o autobiografie, Creangă s'a născut în satul Humulești, județul Neamțu, din părinți români : Ștefan a lui Petrea Ciobotarul și Smaranda, fiica lui David Creangă din Pipirig.

A învățat la școala din Humulești cu dascălul bisericeii din sat; apoi la școala din Broșteni, județul Suceava; la o biserică din Târgul Neamțului; în fine, la o școală de preoție din Fălțiceni, de unde trecu la seminariul dela Socola lângă Iași.

Dela 1856 până la 1859 Creangă stete în seminariu; atunci luând atestatul, veni în satul natal; apoi se însură la Iași și intră diacon la biserica Patruzeci de sfinți și pe rând la alte biserici.

Deși om în vârstă, căsătorit de trei ani, Creangă dorind să se cultive și să găsească pentru viitor și un mijloc pentru a scăpa de cariera preoțească, pe care nu o prea iubiă, intră în școala normală «Vasile Lupu» din Iași, și termi-

A handwritten signature of Ion Creangă in cursive script, written in dark ink.

(de pe ediția din 1890 a operelor lui)

nând, fu numit institutor la o școală din capitala Moldovei.

Mai târziu, pe la 1871, părăsi preoția, ceea ce îi atrase destituirea din funcția de institutor.

Atunci se apucă de negustorie, a fost apoi profesor la o școală particulară din Iași; dar peste puțin, a fost reintegrat la locul său.

Imprietenindu-se cu Eminescu, a început să frecventeze întrunirile societății «Junimea» și a publicat în «*Convorbiri literare*» diverse povestiri, anecdote și amintiri.

Creangă a scris, și singur și în colaborare, câteva cărți didactice: *abecedare* (1868), *geografii* (1879) ș. a. dar el este însemnat prin operele sale literare.

O mare parte din acestea s'au adunat și s'au publicat în două volume (1890 — 1892). Multe edițiuni ulterioare au răspândit în public aceste lucrări.

În primul volum sunt publicate *basmelor*. Culese din gura popoului de către un povestitor care însuși crescuse în mijlocul lumii dela sate, ele au un farmec deosebit, au expresiuni, construcții și gândiri ciudate cari se întâlnesc rar aiurea. Vom cită dintre acestea «*Harap-Alb*», în care aflăm zugrăvite cu o măiestrie deosebită, tipurile caracteristice ale lui Ochilă, Setilă, Flămânzilă, unul care vede «și în măruntaile pământului», altul care bea «apă dela 24 de iazuri și o gărlă și strigă că se usucă de sete», altul care mănca «brazdele de pe urma a 24 pluguri și strigă că crapă de foame». Cunoscute sunt de asemenea «*Soacra cu trei nurori*», «*Capra cu trei iezi*». Dar se citește cu o plăcere deosebită basmul «*Dănilă Prepeleac*», ce ne înfățișează figura cunoscutului tip poporan Păcală, ale cărui întâmplări comice, combinați de dibăcie și de prostie, provoacă în cititor un interes deosebit.

Între basme sunt intercalate și două istorioare: «*Moș Nichifor Coșcarul*» și «*Ivan Turbincă*». În acest din urmă regăsim tema din «*Toderică*», povestirea lui Costache Negruzzi.

«Amintirile din copilărie» sunt partea cea mai personală a operei lui Creangă. Acestea i-au stabilit reputațiunea de mare prozator. În adevăr, alcătuirea meșteșugită a frazei, în care se vede totuși tonul poporan, — scoaterea la iveală a multor provincialisme cu o putere de expresiune deosebită, vivacitatea narațiunii și sinceritatea cu care povestește cele mai intime detalii ale vieții lui de copil, toate acestea fac din opera lui Creangă una din cele mai însemnate ale literaturii românești.

Impete Președea la parvești & melle
cutiborin,
Multe proștii ei și cetit ^{de când} ~~trăiesc~~ ^{în} ~~toată~~ ^{toată}
esti. Căste rozille și ceste și ^{toată} unde
mede cî nu -ți vînt la socoteală,
e pomas în marea și dă și tu,
old cema mai huu la iDula-
Căci eu otata m' am priceput și otata
am făcint, ~ Antorin d,

PUNGUȚA CU DOI BANI

Acest basm s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare», an. IX, 1875—76; apoi în diferite edițiuni ale scrierilor lui Creangă.

Eră odat'o babă și-un moșneag. Baba aveà o găină și moșneagul un cucuș; găina babei se ouă de câte două ori pe zi, și baba mîncà o mulțime de ouă, iar moșneagului nu-i da nici unul. Moșneagul, într'o zi pierdù răbdarea și zise:

— Măi babă, mîncâci ca în târgul lui Cremene. Ia dă-mi și mie niște ouă, ca să-mi prind pofta măcar.

— Da, cum nu? zise baba, care eră foarte sgîrcită. Dacă ai poftă de ouă, bate și tu cocoșul tău să facă ouă, și-i mîncà; eu așa am bătut găina, și iacătă-o cum se ouă.

Moșneagul, pofticios și hapsin, se ia după gura babei, și de ciudă, prinde iute și de grabă cucușul și-i dă o bătaie bună, zicând:

— Na! ori te ouă ori du-te dela casa mea, ca să nu mai strici mîncarea de geaba.

Cucușul cum scăpă din mâinile moșneagului, fugi de-acasă și umblă pe drumuri bezmetec. Și cum mergeà el pe-un drum, numai iacã găsește o pinguță cu doi bani. Și cum o găsește, o și ia în clonț, se întoarnă cu dânsa înapoi, spre casa moșneagului. Pe drum întâlnește o trăsura c'un boier și cu niște cucoane. Boierul se uită cu băgare de seamă la cucuș, vede în clonțu-i o pinguță și zice vezeteului:

— Măi! ia dă-te jos și vezi ce are cucușul cela în plisc?

Vezeteul se dă iute jos din capra trăsurei, și c'un fel de meșteșug, prinde cucușul, și luându-i pinguța din clonț, o dă boierului. Boierul o ia fără păsare, o pune în buzunar, și pornește cu trăsura înainte. Cucușul

supărat de asta, nu se lasă, ci se ia după trăsură,
spuind neîncetat :

Cucurigu ! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani !

Boierul înciudat, când ajunge în dreptul unei fântâni
zice vezeteului :

— Mă ! ia cucoșul ist obraznic și-l dă în fântâna
ceea.

Vezeteul iarăș se dă jos din capra trăsurei, prinde
iarăș cucoșul și-l asvârle în fântână. Cucoșul văzând
această mare primejdie, ce să facă ? Incepe a înghiți la
apă ; și înghite, și înghite până ce înghite el toată apa
din fântână... Apoi sboară de-acolo afară și iarăș se ia
în urma trăsurei zicând :

Cucurigu ! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani !

Boierul, văzând aceasta, s'a mirat cumplit și a zis :

— Mă ! da'al dracului cucoș i-aista ! Ei las ! că ți-oiu
da eu ție de cheltueală, măi crestatule și pintenatule !
Și cum ajunge acasă, zice unei babe dela bucătărie să
ia cucoșul, să-l asvârle într'un cuptor plin cu jăratec și
să puie o lespede la gura cuptorului. Baba, căinoasă la
inimă, de cuvânt ; face cum i-a zis stăpânu-său. Cu-
coșul cum vede și astă mare nedreptate, începe a vărsă
la apă ; și toarnă el toată apa cea din fântână pe jă-
ratec, până ce stânge focul și tot și se răcorește cup-
toriul ; ba încă face și-o apărie prin casă, de s'a în-
drăcit de ciudă hârca dela bucătărie. Apoi dă o bleandă ¹⁾
lespezei dela gura cuptorului, iese teafăr și de-acolo, și

¹⁾ *Bleandă* : lovitură, palmă.

fuga la fereastra boierului și începe a trânti cu ciocu în geamuri și a zice :

Cucurigu ! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani !

— Măi, că mi-am găsit beleaua cu dihania asta de cucoș, zise boierul, cuprins de mirare ! Vezeteu ! ia-l de pe capul meu și-l asvârle în cireada boilor și a vacilor ! poate vr'un buhaiu înfuriat i-a veni de hac : l-a luă în coarne și-om scăpă de supărare. Vezeteul iarăș ia cucoșul și-l asvârle în cireadă ! Atunci, bucuria cucoșului ! Să-l fi văzut cum înghițiă la buhai, la boi, la vaci și la viței ; pân'a înghițit el toată cireada, și-a făcut un pânțece mare, mare, cât un munte. Apoi iar vine la fereastră, întinde aripele în dreptul soarelui, de întunecă de tot casa boierului și iarăș începe :

Cucurigu ! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani !

Boierul când mai vede și astă dândănae, crăpă de ciudă și nu știă ce să mai facă, doar va scăpă de cucoș.

Mai stă boierul cât mai stă pe gânduri, până-i vine iarăș în cap una :

— Am să-l dau în haznaua cu bani ; poate va înghiți la galbeni, i-a sta vre-unul în gât, s'a înneacă și-om scăpă de dânsul. Și cum zice, umflă cucoșul de-o aripă și-l svârle în haznaua cu bani (căci boierul cela de mult bănărit ce aveă, nu-i mai știă numărul !...) Atunci cucoșul înghite cu lăcomie toți banii și lasă toate lăzile pustii. Apoi iese și de acolo (el știe cum și pe unde), se duce la fereastra boierului și iar începe :

Cucurigu ! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani !

Acum, după toate cele întâmplate, boierul văzând că n'are ce-i mai face, îi asvârle punguța. Cucoșul o ia de jos cu bucurie, se duce în treaba lui și lasă pe boieri în pace. Atunci toate păsările din ograda boierească, văzând voinicia cucoșului, s'au luat după dânsul, deși se părea că-i o nuntă și nu altăceva; iar boierul întristat, se uită galiș cum se duceau și păsările sale, și zise oftând :

— Ducă-se și cobe și tot, numai bine că am scăpat de beleă; că nici lucru curat n'a fost aici!

Cucoșul însă mergea țațoș, iar păsările după dânsul și merge el cât merge, până ce ajunge acasă la moșneag, și de pe la poartă începe a cânta : cucurigu !!! cucurigu !!!

Moșneagul cum aude glasul cucoșului, iese din casă cu bucurie; și când își aruncă ochii spre poartă, ce să vadă?! Cucoșul său eră ceva de speriat! Elefantul și se părea purece pe lângă acest cucoș : și apoi în urma lui veneau cârduri nenumărate de păsări, cari de cari mai frumoase, mai cucuete și mai boghete¹⁾. Moșneagul văzând pe cucoșul său așa de mare și de greoiu, și înconjurat de atâta amar de galițe, i-a deschis poarta. Atunci cucoșul i-a zis :

— Stăpâne! așterne un țol aici, în mijlocul ogrăzii.

Moșneagul, iute, ca un prâsnel, așterne țolul. Cucoșul atunci se așează pe țol, scutură puternic din aripi, și îndată se umple ograda și livada moșneagului, pe lângă păsări, și de cirezi de vite; iar pe țol toarnă o movilă de galbeni, cari străluciau la soare, de-ți luau ochii. Moșneagul văzând aceste mari bogății, nu știă ce să facă de bucurie, sărutând mereu cucoșul și dezmerdându-l.

Atunci iacă și baba veniă, nu știu de unde; și când

¹⁾ *Boghete* : cu pene pe la urechi.

a văzut unele ca acestea, numa-i sclipiau răutăcioasei ochii în cap și plesniă de ciudă.

— Moșnege, zice ea, rușinată. Dă-mi și mie niște galbeni.

— Ba pune-ți pofta în cuiu, măi babă. Când ți-am cerut ouă, știi ce mi-ai răspuns? — Bate acum și tu găina, să-ți aducă galbeni; c'ășa am bătut eu cucușul, (știi tu din a cui pricină...) și iată ce mi-a adus!

Atunci baba se duce în poiată, găbuește¹⁾ găina, o apucă de coadă și o ia la bătaie, de-ți veniă să-i plângi de milă! Biata găină, cum scapă din mâinele babei, fuge pe drumuri. Și cum mergeă pe drum, găsește și ea o mărgică, și-o înghite; apoi repede se întoarce acasă la babă, și începe de pe la poartă: cot, cot, cotcodac!! Baba iese cu bucurie înaintea găinei. Găina sare peste poartă, trece iute pe lângă babă, și se pune pe cuibar; și după vr'un ceas de ședere, sare de pe cuibar, cotcodăcind. Baba atunci se duce cu fuga să afle ce i-a făcut găina!... Și când se uită în cuibar, ce să vadă? Găina se ouase o mărgică!... Baba, când vede că și-a bătut găina joc de dânsa, o prinde ș'o bate, s'o bate, pân'o omoară în bătaie! Și așa, baba cea sgârcită și nebună a rămas de tot săracă, lipită pământului. De-acu a mai mâncă și răbdări prăjite, în loc de ouă; că bine și-a făcut răs de găină, și a ucis-o fără să-i fie vinovată cu nimica, sărmana!

Moșneagul însă eră foarte bogat; el și-a făcut case mari și grădini frumoase, și trăia foarte bine. Pe babă, de milă, a pus-o găinăriță; iar pe cucuș îl purtă în toate părțile după dânsul, cu salbă de aur la gât și încălțat cu cioboșele galbene și cu pinteni la călcăie, de ți se părea că-i un irod de cei frumoși, iar nu cucuș de făcut cu borș.

1) Găbuește = prinde.

POVESTE

Această bucată a fost publicată întâia oară în «Invățătorul copiilor», ediția V, 1878. Mai târziu a fost îndreptată și adăogită în edițiile din urmă ale «Invățătorului copiilor». O reproducem de pe ediția din 1902 făcută de D. Teodorescu.

A fost odată, când a fost ; că dacă n'ar fi fost, nu s'ar povesti.

Noi nu suntem de pe când poveștile, ci suntem mai dincoace cu vr'o două-trei zile : de pe când se potcoviă purecele cu nouă-zeci și nouă de oca de fier la un picior și tot i se părea că-i ușor.

Ci-că eră odată un om însurat, și omul acela trăia la un loc cu soacră-sa. Nevasta lui, care aveă copil de față, eră cam proastă ; dar și soacră-sa nu eră tocmai hâtră. Intr'una din zile, omul nostru iese de-acasă după trebi, ca fiecare om. Nevasta lui, după ce-și scăldă copilul, îl înfășă și-i dete față, îl puse în albie lângă sobă, căci eră iarnă ; apoi îl legănă și-l desmerdă, până ce-l adormi. După ce-l adormi, stătù ea puțin pe gânduri, ș'apoi începù a se boci cât îi luă gura : Aulio ! copilașul meu, copilașul meu !

Mama ei, care torceà după horn, cuprinsă de spaimă, svârli fusul din mână și furca din brâu cât colo, și să-rind fără sine, o întrebă cu spaimă :

— Ce ai, draga mamei ? ce-ți este ? !

— Mamă, mamă ! copilul meu are să moară.

— Când și cum ?

— Iată cum : vezi drobul cel de sare pe horn ?

— Îl văd. Și ? !...

— De s'a sui mâța, are să-l trântescă drept în capul copilului, și să mi-l omoare !

— Vai de mine și de mine, că bine zici fata mea ; se vede că i s'au sfârșit mititelului zilele !

Și cu ochii pironiți la drobul de sare după horn și cu mânilor înțeleștate, de par'că le legase cineva, începură a-l boci amândouă ca niște smintite, de clocotiă casa. Pe când se slușiau ele, cum vă spun, numai iaca și tatăl copilului întră pe ușă, flămând și năcăjit, ca vai de el.

— Ce este? Ce v'a găsit, nebunelor?

Atunci ele, viindu-și puțin în sine, începură a-și șterge lacrimile și a-i povesti cu mare jale despre întâmplarea neîntâmplată.

Omul, după ce le ascultă, zise cu mirare: Bre! mulți proști am văzut eu în viața mea, dar ca voi n'am mai văzut. Măăă... duc în toată lumea! Și de-oiu găsi mai proști decât voi, m'oiu mai întoarce acasă; iară de nu, ba.

Așa zicând, oftă din greu, ieși din casă, fără să-și iee ziua bună, și plecă supărat și amărit ca vai de om!

Și mergând el bezmetic, fără să știe unde se duce, după o bucată de vreme, oprindu-se într'un loc, i se întâmplă iar să vadă ceva ce nu mai văzuse: un om țineă puțin un oboroc deșert cu gura spre soare; apoi răpede-l înșfăcă și întră cu dânsul într'un bordeiu; pe urmă iar eșiă, îl puneă iar cu gura la soare și tot așa făcea... Drumețul nostru nedumerit se opri și zise:

— Bună ziua, om bun!

— Mulțumesc dumitale, prietene!

— Da ce faci aici?

— Ia mă trudesce de vre-o două-trei zile să car picitul ist de soare în bordeiu, ca să am lumină și nici că-l pot...

— Bre! ce trudă, zise drumețul. N'ai vr'un topor la îndămână?

— Ba am.

— Ie-l de coadă, sparge ici, și soarele va întră singur înlăuntru.

Îndată făcù așa, iar lumina soarelui întră în bordeiu.

— Mare minune, om bun, zise gazda; de nu te aducea Dumnezeu pe la noi... eram să îmbătrânesc, cărând soarele cu oborocul.

Încă un tont, zise drumețul în sine, și plecă.

Și mergând el tot înainte, peste cât-va timp ajunse într'un sat și din întâmplare se opri la casa unui om. Omul de gazdă fiind rotariu, își lucruse un car și-l înjghebase în casă, în toată întregimea lui: ș'acum voind să-l scoată afară, trăgea de proțap cu toată puterea, dar carul nu ieșea. Știți pentru ce? — Așa: ușile erau mai strâmte decât carul. Rotariul voiă acuma să taie ușorii spre a scoate carul. Noroc însă că drumețul l-a învățat să-l desfacă în toate părțile lui, să le scoată pe rând afară, ș'apoi iarăș să-l înjghebe la loc.

— Foarte mulțumesc, om bun, zise gazda; bine m'ai învățat. Ia uită-te dumneata! Eră să dărâm bunătate de casă din pricina carului.

De aici drumețul nostru mai numărând un nătărău, merse tot înainte, până ce ajunse iară la o casă. Acolo, ce să vadă? Un om c'un țăpoi în mână voiă s'arunce niște nuci din tindă în pod.

Din ce în ce dau peste dobitoci, zise drumețul în sine.

— Da' ce te frământă așa, om bun?

— Ia vreu să svârl niște nuci în pod și țăpoiul 'ista, bată-l scârba să-l bată, nu-i nici de-o treabă...

— Că degeaba te trudești, nene! Poți să-l blastămi cât le-i blăstămă, habar n'are țăpoiul de scârbăe. Ai un oboroc? ¹⁾

— Da cum să n'am.

— Pune nucile într'însul, ie-l pe umăr și sue-le fru-

¹⁾ *Oboroc*: vas făcut din scoarță de teiu.

mușel în pod ; țăpoiul e pentru paie și fân, iar nu pentru nuci.

Omul ascultă și treaba se făcù îndată.

Drumețul nu zăbovi nici aci mult, ci plecă mai numărând și alt neghiob.

Apoi de aci merse mai departe, până ce ajunse ca să mai vadă aiurea și altă năzbâtie la care nu se putù opri de răs. Un om legase o vacă cu funia de gât și suindu-se pe-o șură, unde aveà aruncat o leacă de fân, trăgeà din răsputeri de funie, să urce vaca pe șură. Vaca răgeà cumplit, și el nu mai puteà de ostenit.

— Măi omule ! zise drumețul, făcându-și cruce ; dar ce vrei să faci ?

— Ce să fac, mă'ntrebi ? Da nu vezi ?

— Ba văd, numai nu pricep.

— Ia hăramul ista e hămisit de foame și nu vrea nici în ruptul capului să vie după mine, sus pe iastă șură, să mănânce fân...

— Stăi puțin, creștine, că spânzuri vaca ! Ia fânul și-l dă jos la vacă !

— Da, nu s'a irosi ?¹⁾

— Nu fii scump la tărățe și ieftin la faină.

Atunci omul ascultă și vaca scăpă cu vieață.

— Bine m'ai învățat, om bun ! Pentr'un lucru de mica, erà cât pe ce să-mi gâtuiu vaca !

Așa, drumețul nostru mirându-se și de această mare prostie, zise în sine : Măta tot s'ar fi putut întâmplà să deie drobul de sare jos de pe horn ; dar să cari soarele în casă cu oborocul, să arunci nucile în pod cu țăpoiul și să tragi vaca pe șură la fân, n'am mai gândit !

Apoi drumețul se întoarse acasă și petrecù lângă

¹⁾ S'a irosi : se va risipi.

ai săi, pe care-i socoti mai cu duh, decât pe cei ce văzuse în călătoria sa.

Ș'am încălecat pe-o șea
 Ș'am spus povestea așa,
 Ș'am încălecat pe-o roată
 Ș'am spus-o toată,
 Ș'am încălecat pe-o căpșună,
 Și v'am spus, oameni buni, o mare minciună!

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

Urmează aci începutul părții a doua din *Amintirile* lui Creangă. E un pasagiu de o valoare literară deosebită în care se vede cum umorul alternează cu fraze de o duiosie mișcătoare. Partea această s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare» XV, 1881.

Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde legă mama o șfară ¹⁾ cu motocei ²⁾ la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul ³⁾ vetrei cel humuit de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi băieții de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă'mi saltă și acuma inima de bucurie! Și, Doamne, frumos eră pe atunci, căci, și părinții și frații și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne eră îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau deapururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de par'că eră toată lumea a mea.

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vântul în turbarea sa.

Și mama, care eră vestită pentru năzdrăvăniile

1) Moldovenismul în loc de: sfoară

2) Mici gheme

3) Pervazul

sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată : «ieși copile cu părul bălan afară și râde¹⁾ la soare, doar s'a îndreptă vremea». Și vremea se îndreptă după râsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății : alungă nouii cei negri de pe deasupra satului nostru și abăteă grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ afară, dinaintea ușii ; închegă apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucia lumea de mirare ; băteă pământul sau perețele sau vr'un lemn, de care mă păliam la cap, la mână sau la picior, zicând : «Na, na !» și îndată îmi trecea durerea...

Când vuiă în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vânt și vreme rea, sau când fiiuă tăciunele despre care se zicea că te vorbește cineva de rău, mama îl muștră acolo, în vatra focului, și-l buchisă cu cleștele, să se mai potolească dușmanul ; și mai mult decât atâta : oleacă de nu-i venia mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătiă, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul²⁾ încălzării ; ori mai în grabă luă funingine dela gura sobei, zicând : «Cum nu se dioache călcăiul sau gura sobei, așa să nu mi se dioache copilășul !» Și-mi făcea apoi câte un benghiu boghet³⁾ în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul !... Și altele multe încă făcea.

Așa eră mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât mi-aduc aminte ; și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m'au legănat, când îi sugeam țâța cea dulce și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă

1) *Râde* : o curioasă formă verbală în loc de *râzi*. Forma din infinitiv se întrebuințează la imperativul negativ : *nu râde*.

2) Tocul sau partea încălzămintei pe care stă călcăiul.

3) Semn în frunte.

în ochii ei cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat; și a vorbi dela dânsa am învățat, iar înțelepciunea dela Dumnezeu, când vine vremea de a pricepe omul ce-i bine și ce-i rău.

Dar vremea trece cu amăgele și eu creșteam pe nesimțite; și tot alte gânduri îmi zburau prin cap și alte plăceri mi se deșteptau în suflet; și în loc de înțelepciune mă făceam tot mai neastâmpărat și dorul meu era acum nemărginit; căci sprintar și înșelător este gândul omului, pe ale căruia aripi te poartă dorul neconținut și nu te lasă în pace, până ce intri în mormânt.

Însă vai de omul care se ia pe gânduri: Uit'te, cum te trage pe furiș apa la adânc! și din veselia cea mai mare, cazi deodată în urâcioasa întristare.

Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată. Și drept vorbind, aceasta-i adevărul.

Ce-i pasă copilului, când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâne, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire? Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul și răcnește din toată inima de-ți ia auzul; și de cade jos, crede că l-a trântit calul, și pe băț își descarcă mânia în toată puterea cuvântului.

Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

Când mama nu mai putea de obosită, și se lăsa câte oleacă ziua să se odihnească, noi băieții tocmai atunci rădicam casa în slavă. Când venia tata noaptea dela pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric și el, cât era de ostenit, ne prindea câte pe unul, ca

la «baba oarba», ne râdică în grindă, zicând : «tâta mare !» și ne sărută mereu pe fiecare. Iar după ce se aprindea opaițul și tata se puneă să mănânce, noi scoteam mâțele de prin ocnite și cotruțe ¹⁾, și le flocăiam, și le șmotream dinaintea lui, de le mergeă colbul ; și nu puteau scăpa bieteles mâțele din mânele noastre, până ce nu ne sgâriau și ne stupiau ca pe noi.

— Încă te uiți la ei, bărbate, ziceă mama și le dai paièle ²⁾ ! așă-i ? — Ha, ha ! bine v'au mai făcut, poghibale ³⁾ spurcate ce sunteți ! că nici o lighioaie nu se poate aciua pe lângă casă, de răul vostru. Iacă dacă nu v'am săcelat ⁴⁾ astăzi, faceți otrocol prin cele mâțele și dați la om ca câinii prin băț. Îra ! d'apoi aveți la știință că prea vă întreceți cu dedeochiul. Acuș ieu varga din coardă, și vă croesc de vă merg petecile.

— Ia lasă-i și tu, măi nevestă, lasă-i ; că se bucură și ei de venirea mea, ziceă tata, dându-ne huța. Ce le pasă ? lemne la trunchiu sunt ; slănină și făină în pod este deavolna ⁵⁾ ; brânză în puțină, asemenea ; curechiu în poloboc, slavă Domnului ! Numai de-ar fi sănătoși să mănânce și să se joace acum, când is mititei ; că le-a trece lór zburdăci:mea, când or fi mai mari și i-or luă grijile înainte ; nu te teme, că n'or scăpa de asta. Ș'apoi nu știi că este o vorbă : dacă-i copil, să se joace ; dacă-i cal, să tragă, și dacă-i popă, să citească...

1) Găurile' cuptorului.

2) Le primești obrăznicile.

3) Ființe rele.

4) Formă mold. în loc de : țesălat.

5) Deajuns.

EPISCOPUL MELCHISEDEC

1822 — 1892

Melchisedec a fost fiul unui preot de sat din județul Neamțu. Primele învățături le-a primit dela un dascăl dela biserica Trei Ierarhi

Episcopul Melchisedec
(de pe portretul anexat la discursul de
recepțiune al d-lui I. Kalinderu, 1894)

din Piatra și în satul său dela un călugăr. Părinții săi, văzând dorul de învățatură al lui Mihail — numele mirenesc ce purtă înainte de a intra în călugărie — l-au dat în 1834 la seminariul din Socola, ale cărei învățături terminându-le, se făcù învățător într'un sat din județul Neamțu.

Când seminariul fu reorganizat de către arhimandritul Filaret Scriban, Mihail se întoarse la școală, și, prin silința extraordinară ce depunea, atrase bunăvoința părintelui Filaret, care mijloci să-l numească suplinitor la catedra de retorică pastorală și istoria națională (1813). În acelaș an se făcù călugăr, luând numele de Melchisedec. Curând după

aceea fu hirotonit ierodiacon, numit inspector al seminariului; iar în 1844 fu trimis la Kiev ca să-și completeze studiile.

Intorcându-se din străinătate cu titlul de Magistru în teologie și litere, fu numit la seminariul din Socola profesor de ermineutică, dogmatică și scripturistică eclesiastică.

Distingându-se ca profesor printr'un mare zel, fu numit rector al seminariului din Huși (1856).

Numit apoi arhimandrit, locțiitor al episcopiei din Huși, apoi arhieru, Melchisedec luă conducerea provizorie a episcopiei Dunării-de jos, care avea reședința în Ismail. Intărit apoi ca definitiv în această demnitate, rămase acolo până după tractatul din Berlin (1878), când cele trei județe ale Basarabiei fură luate de Rusia. Atunci se strămută la Galați, unde rămase până la 1879, când fu ales episcop de Roman. Această episcopie o ținū până la moarte.

În timpul pe care ocupațiunile de profesor sau de conducător al bisericii i-l lăsau liber el se ocupă cu literatura bisericească și cu istoria țării. Pentru meritele sale ca scriitor fu ales membru al Academiei în 1870.

De asemenea nici politica nu-l lăsă străin, politica mare, de idei, politica națională. Ales membru al Divanului ad-hoc în 1857, el susținū unirea în toate chipurile, ținū chiar predici în biserică prin care îndemnă pe credincioși să-și dea mâna pentru această măreață faptă. După ce ideia unirii izbuti să-și facă drum și să fie pusă în practică prin îndoita alegere a lui Cuza, Mihail Kogălniceanu, devenind prim-ministru al Moldovei, luă în minister pe arhimandritul Melchisedec, pentru că tocmai atunci începuse a se agită chestiunea secularizării averilor mănăstirești și eră nevoie de un om cunoscător al afacerii și patriot. Adunarea electivă n'a primit numirea lui Melchisedec și acesta, imediat ce s'a pronunțat un discurs contra sa, a și demisionat din înalta-i funcțiune.

* * *

Operele episcopului Melchisedec sunt foarte numeroase. Pe lângă câteva manuale de școală (de «liturgică», de «teologie», etc.), el se ocupă cu trecutul bisericii române studiind câteva figuri mari, precum «Grigore Țamblac», — «Dionisie, episcopul Buzăului», — «Antim Ivireanul», — etc., precum și cu starea ei actuală, căutând să îmbunătățească cultura preoților și să ridice prestigiul bisericii române. Astfel scrise un «*Memoriu asupra stării preoților în România și pozițiunii lor*»; apoi când patriarhul din Constantinople adresă o scrisoare sinodală zicând că sfințirea mirului nu o poate face clerul român, ci trebuie căpătată dela patriarhie, atunci episcopul Melchisedec fu însărcinat de sinod să redacteze răspunsul. Cu această ocazie alcătui el «*Raportul asupra sfințirii mirului de*

către clerul român», în care susține independența bisericii românești, zicând că creștinismul a fost în germene adus în Dacia de coloniști, că s'a dezvoltat de sine, și deci nefiind primit dela Constantinopol — fapt ce se dovedește prin aceea că nici un scriitor nu vorbește de creștinarea Românilor pe când de creștinarea tuturor popoarelor învecinate se vorbește precis — nu poate avea patriarhul din Constantinopol nici o supremație peste biserica noastră.

Vom mai cită dintre scrierile episcopului Melchisedec: «*Introducere în sfințitele cărți ale vechiului și noului așezământ...*». — «*Despre cinstirea și închinarea icoanelor în biserica română*», «*Lipovenismul, adică istoria schizmaticilor și ereticilor rusești*», «*Biserica ortodoxă în lupta cu protestantismul în suta XVII*»; iar lucrările de căpetenie cari îi formează cel mai însemnat titlu de glorie literară sunt: «*Cronica Hușilor*» și «*Cronica Romanului*».

«*Introducerea în sfințitele cărți ale Vechiului și Noului Așezământ, prelucrată pentru seminariile române din Principatele-Unite, Iași, 1860*» e importantă prin faptul că a stabilit terminologia religioasă.

În «*Cinstirea și închinarea icoanelor în biserica română și icoanele făcătoare de minuni din România ortodoxă*» combate pe iconoclaști; arată cum dorința de a păstră suvenirul unei ființe iubite, adorate, a născut trebuința de a-i fixă chipul într'un mod oarecare și deci nu este vorba de adorațiune nelegiuită. Această lucrare este interesantă și pentru deosebitul talent de vulgarizare ce vedem într'însa.

«*Lipovenismul adică istoria schizmaticilor sau răscolnicilor și ereticilor rusești*» cuprinde două părți. Partea I e un fel de introducere în care arată cum s'au format aceste eresuri în Rusia, cum biserica oficială rusească a căutat să le combată pe toate căile, prin convingere și prin persecuțiuni de tot felul, cum în fine din aceste persecuțiuni a rezultat emigrarea lipovenilor. Această emigrare s'a făcut pe o scară întinsă în țările române și mai mult în Moldova. În partea II se descrie pe larg în ce constau diferitele credințe eretice; apoi ne dă o statistică a lipovenilor în România.

«*Despre biserica ortodoxă în lupta cu protestantismul, în special cu calvinismul, în suta XVII-a și cele două sinoade din Moldova în contra calvinilor*», memoriu citit în Academie în 1890, studiază, mai ales după izvoare grecești și rusești, acest important eveniment al istoriei noastre și ne dă interesante amănunte despre

Mitropolitul Kievului, Petru Movilă, care a jucat mare rol în acele împrejurări.

«*Cronica Hușilor*» cuprinde istoria orașului dela întemeiere și istoria episcopiei dela 1592 până la 1865. Aci întâlnim notițe privitoare la originea orașului Huși, cercetări asupra organizării administrațiunii în timpurile vechi, biografii ale episcopilor, studii despre introducerea limbii slavone în biserică, etc.

«*Cronica Romanului*» vorbește despre întemeierea orașului, despre vechii locuitori, despre bisericile vechi de acolo. Apoi studiază documentele privitoare la bisericile din acea eparhie.

lata cum îl caracterizează d. I. Kalinderu în discursul său de recepțiune înaintea Academiei Române:

«O figură nobilă; un învățat episcop, care a păstorit turma sa mai bine de o jumătate de secol cu înțelepciune și noroc; una din podoabele acestei Academii, care s'a distins ca teolog, ca istoric, ca filolog; un bărbat cu mintea bogată; un apostol a cărui inimă luminează pe frații săi cu razele credinței și-i încălzi cu caritatea sa».

DESPRE CINSTIREA ȘI INCHINAREA ICOANELOR ÎN BISERICA ORTODOXA

I.

Una din dogmele cele mai adânc înrădăcinate în credințele religioase ale popoarelor ortodoxe este cinstirea și închinarea sfinților, a icoanelor și a moaștelor. Aceasta se bazează pe puternica convingere a credincioșilor că după viața această trecătoare și de suferință este o altă veșnică și fericită, împreună cu Dumnezeu și cu toți cei ce au plăcut lui Dumnezeu din veac; că între spiritele sfinte din cealaltă lume și între credincioșii din viața aceasta actuală de pe pământ este o strânsă legătură, care se întreține prin rugăciune, și că atât Dumnezeirea, cât și Sfinții mutați din viața aceasta ascultă și îndeplinesc cererile celor ce se adresează lor cu neîndoită credință și dedare lui Dumnezeu.

Această credință izvorăște din fondul doctrinei creștine. Dumnezeu s'a făcut om, ca să îndumnezească omenirea; Sfinții fiind oameni, s'au îndumnezeit prin puterea divină a Mântuitorului Hristos, în cât ei și în viața pământească și după strămutarea lor la cer pot, prin puterea lor dată de Rescumpărătorul lumii, să facă fapte dumnezeiești, să producă minuni și să împlinească cererile credincioși pentru mântuirea lor trupească și sufletească. Mântuitorul Hristos a zis sfinților sai Ucenici: *«Amin, amin zic vouă: cel ce crede întru mine lucrurile care eu le fac, și acela le va face, și mai mari de cât acestea va face; că eu merg la Tatăl meu. Și ori ce veți cere dela Tatăl întru numele meu, voi face, ca să se proslăvească Tatăl întru Fiul; și orice veți cere întru numele meu, voi face. De mă iubește cineva, cuvântul meu va păzi și Tatăl meu îl va iubi pe el, și la el vom veni și lăcaș la el vom face»* (Ioan, XIV). *«Amin, amin zic vouă, că orice veți cere dela Tatăl întru numele meu, va da vouă. Până acum n'ați cerut nimica întru numele meu; cereți și veți lua, ca bucuria voastră să se împlinească»* (Ioan, XVI). În rugăciunea ce a adresat Mântuitorul Hristos către Dumnezeu Tatăl, înainte de patima sa, pentru următorii săi, a zis: *«Precum m'ai trimis în lume, și eu am trimis pre ei în lume. Și prin ei eu mă sfințesc pre sine ca și ei să fie sfinți întru adevăr. Nu numai pentru aceștia mă rog, ci și pentru cei ce vor crede întru mine prin cuvântul lor, ca toți una să fie, precum Tu părinte întru mine, și eu întru tine, ca și aceia întru noi una să fie, ca și lumea să creadă că tu m'ai trimis»* (Ioan, XVII). În alt loc Mântuitorul a zis despre credincioșii săi, că ei sunt nemuritori: *«Cel ce crede întru mine, de va și muri, viu va fi»*; și iarăș: *«Adevăr, adevăr grăesc vouă: acela ce aude cuvintele mele și crede celuiia ce m'a trimis, are viața vecilor,*

și la judecată nu va merge, ci va trece din moarte la viață».

Pe această credință despre strânsa legătură, proclamată de Mântuitorul lumii, între Dumnezeu și între Sfinți, se bazează credința și stima cea mare a credincioșilor în puterea supranaturală a Sfinților, ba și a obiectelor ce au aparținut lor, cari se păstrează cu sfințenie în creștinătate. De asemenea credința în puterea miraculoasă a Apostolilor eră așa de mare în credincioși, în cât aceștia își aduceau bolnavii în apropiere de ei, ca măcar umbra Apostolilor să se atingă de bolnavi, spre a se vindeca; de asemenea mahramele și ștergătoarele Apostolilor se credeau că au putere vindecătoare, comunicată prin atingerea de sfintele lor corpuri.

Din cele mai vechi timpuri ale creștinismului respectul către Sfinții lui Dumnezeu a fost așa de mare în cât sfintele moaște se păstrau și se stimau ca obiecte sfinte, se făceau adunări la mormintele lor, unde creștinii le făceau panegirice și le adresau rugăciuni, le dedicau biserici, împodobite cu icoanele lor. Bisericile se zidiau pe mormintele sfinților martiri și de atunci până în ziua de astăzi în Biserica creștină ortodoxă se păstrează datina, ca în altarul bisericilor nouă să se pună trei părțicele de sfintele moaște ale vreunui sfânt martir sau ale altui sfânt, ce le are la dispoziție autoritatea superioară bisericească.

Această credință tare despre unirea Dumnezeirei cu omenirea în taina întrupării Fiului lui Dumnezeu; aceasta strânsă unire a Sfinților cu Dumnezeu prin Iisus Hristos, această legătură duhovnicească între cer și între pamânt, sau mai lămurit între lumea vremelnică cu cea veșnică, este cu atât mai aproape de inima creștinului ortodox, cu cât ea se bazează și pe un sentiment natural al inimii omenești. După o atragere fi-

rească a inimii noastre, pe cine iubim și stimăm cu adevărat, am dori să-l vedem cât se poate mai des, suntem gata totdeauna să-i arătăm semnele sincerei noastre stime. Neputând adesea vedeà persoanele iubite și stimate de noi, împinși de aceeaș atragere ne sânguim a aveà cel puțin portretele lor, și cu portretele părinților, mamelor, fraților și ale altor persoane vrednice de stimă și apropiate inimii noastre, împodobim locuințele noastre, și oarecum transplantăm în aceste portrete dragostea și stima ce simțim către prototipurile lor. Sub această considerațiune, nu este oare ceva firesc creștinilor de a aveà și a cinsti sfințitele închipuiri sau icoanele Domnului nostru, ale prea binecuvântatei Fecioarei Născătoare de Dumnezeu, ale sfinților îngeri și ale oamenilor proslăviți de Dumnezeu? Nu este oare firește a ne închinà înaintea acestor icoane în acel înțeles că cinstea ce se dă de noi icoanelor se sue la înseși prototipurile însemnate pe ele? Este cu puțință oare ca cineva să cinsteasca, întru adevăr o persoană închipuită, zugrăvită, și în acelaș timp sa batjocurească închipuirea ei?

Reprezentând înaintea ochilor noștri fețele Domnului nostru și a prea curatei lui Maice, fețele ingerilor și ale Sfinților și diferite evenimente sfințite din Istoria Vechiului și Noului Testament, sfintele icoane viu ne amintesc înseși prototipurile închipuite pe dânsese, iară odată cu aceasta și nenumăratele binefaceri pe cari ei le-au săvârșit și le savârșesc pentru noi, relațiunile ce noi trebuie să avem cu dânsii, acele înalte nevoinți ale cucernicieii, ce ei ne-au lasat nouă spre imitare, și în acest chip deșteaptă și nutresc în inimile noastre sentimentele credinței, a nădejdei, a dragostei și ale tuturor virtuților creștinești. În înțelesul acesta icoanele sunt, după zicerea celor vechi, ca niște cărți pentru toți accesibile și înțelegibile, și pentru cei culți, și pentru cei

neculți, scrise, în loc de litere, cu persoane și cu lucruri. Și aceste cărți pot să lucreze asupra noastră chiar mai puternic decât cărțile obișnuite, pentru că, când cetim sau ascultăm spunerile expuse în scrisoare despre oarecari persoane sau lucruri, noi obișnuit ni le reprezentăm în depărtare dela noi, și numai ni le imaginăm; din potrivă, când privim înseși închipuirile persoanelor și ale lucrurilor, atunci oarecum le vedem vii în mintea noastră, nemijlocit venim în contact cu dânsese.

Convingerea creștinilor ortodocși despre adevărul credinței în puterea sfinților lui Dumnezeu, de a asculta rugăciunile credincioșilor și a mijloci la Dumnezeu împlinirea lor, s'a împuternicit tot mai mult în curgerea veacurilor, prin nenumăratele semne și minuni, ce a binevoit Dumnezeu a le săvârși asupra credincioșilor prin icoanele sfinților. Spunerile despre astfel de minuni abundă în Cronicele țărilor ortodoxe în genere. Este adevărat că multe din ele din forma istorică au trecut în forma legendară; dar legenda nu este decât aureola adevărului istoric. Orice persoană mare, orice fapte extraordinare, cu timpul în gura poporului trec în legendă; dar și legenda confirmă în trăsuri generale adevărul istoric. Unele dintre icoanele Mântuitorului Hristos, ale prea curatei lui Maice, ale Ierarchului Nicolae și ale altor plăcuți ai lui Dumnezeu, din cauza multor minuni săvârșite de ele prin rugăciunile credincioșilor, din vechime sunt cunoscute sub numirea de *făcătoare de minuni*, și aflându-se răspândite prin deosebite locuri ale țărilor ortodoxe, atrag cu deosebire pe credincioși și servesc ca niște curente sau conducători ai miraculoasei și mântuitoarei a-tot-puternicii Dumnezezești, ce lucrează și acum mântuirea noastră în această lume, conform făgăduinței date de Mântuitorul ucenicilor săi: «*Unde vor fi doi sau trei adunați întru numele meu, acolo sunt și eu în mijlocul lor*».

Cu toată această profundă credință în dogma despre cinstirea și închinarea sfinților, a moaștelor și a icoanelor lor în Biserica ortodoxă, încă din o profundă vechime s'au găsit oameni destul de reci în credință și cari nu se îngrijiau pe atâta de relațiunile între lumea spirituală cu cea corporală, pe cât de îmbunătățirea cât mai mult posibil a pozițiunii materiale a omului din lumea aceasta și tinzând a realiză din învățăturile Evangheliei și ale Apostolilor mai mult partea morală privitoare la relațiunile omenești din această lume, ceea ce face și școala materialistă de astăzi. Această tendință cu timpul s'a dezvoltat tot mai mult în imperiul ortodox de răsărit și în veacul al VII-lea și al VIII-lea a format un puternic partid nu atâta religios pe cât politic, numit al iconomachilor sau al luptătorilor de icoane.

.....

II.

Românii ab antiquo au primit dogmele lor religioase dela primii propagatori ai creștinismului; le-au păstrat și perfecționat sub conducerea Bisericii ortodoxe, prin toate locurile prin cari ei au emigrat în deosebite timpuri, și ni le-au păstrat intacte până astăzi. Vorbind despre Principatele române, cari astăzi constituiesc România, dela înființarea acestor Principate în veacul al XIII-lea și al XIV-lea s'au fundat treptat biserici în toate satele și cătunele, unde eră o grupă mai mare sau mai mică de locuitori; s'au fundat mănăstiri cu biserici mărețe, Mitropolii și Episcopii precum se vede și astăzi. Unele din aceste biserici reprezintă o vechime respectabilă de 300—400 ani și mai mult. Toate aceste biserici, fie mari fie mici, fie de piatră sau lemn, sunt ornate pe dinăuntru cu icoanele Domnului Hristos, ale sfintei Fecioare, ale sfinților Prooroci, Apostoli, Martiri, Cuvioși și Drepti. Din

vechime bisericile cele mari domnești erau zugrăvite și pe din afară. Resturi de această zugrăveală exterioară se văd încă și astăzi la unele biserici antice. A fost totdeauna și este datină creștinească ortodoxă ca orice biserică, ca să poată fi casă a sfântului Dumnezeu și loc sfânt de adunare a creștinilor la rugăciune, trebuie să aibă negreșit o catapeteasmă sau tâmplă, adică un perete despărțitor altarului de templu, fie acel perete de lemn sau de zid, și cu trei uși, una în mijloc, două pe de lături. Acel perete despărțitor sau catapeteasmă trebuie să fie zugrăvit cu icoanele sfinților, așezați în mai multe etajuri (rânduri) unele deasupra altora, în ordinea următoare : În rândul sau etajul I-iu sunt la mijloc : Icoana Domnului Hristos, a Născătoarei de Dumnezeu, iar pe delături, în dreapta icoana hramului, adică a sfântului căruia este dedicată biserica, în stânga icoana sfântului Ioan Botezătorul sau a sfântului Ierarch Nicolae. Pe ușile din mijloc, numite și împărătești, este icoana Bunei-Vestiri, iar pe cele lăturașe chipurile sfinților Arhangheli Mihail și Gavril, unii pun doi sfinți diaconi îmbrăcați diaconește și clădind biserica. În etajul al II-lea al catapetesmei sunt zugrăvite în formă mică rotundă cele 12 praznice sau sărbători împărătești anuale ale Domnului Hristos și ale prea curatei lui Maice ; iar la mijloc, Cina Domnului și chipul cel nefăcut de mână al figurii Mântuitorului, de carele tradiția spune că însuș Domnul Hristos l-ar fi trimis regelui Avgar al Armeniei. În etajul al III-lea sunt icoanele celor 12 Apostoli și în mijlocul lor însuș Domnul Hristos în formă de Arhiereu, Cap al Bisericii, șezând pe tron. În etajul al IV-lea sfinții Prooroci, cari au proorocit despre întruparea Fiului lui Dumnezeu din sfânta Fecioară, ținând în mână simboalele proorociilor lor, iar în mijlocul lor se prezintă icoana sfintei Fecioare, din care s'a născut Mântuitorul lumii. La mijlocul catape-

tesmei, deasupra se înalță triumfătoare Sfânta Cruce, cu Domnul răstignit pe ea, cu mâinile, cu picioarele și cu coasta sângerată și care pe tăcute spune tuturor: Aceasta este biruința, care biruește lumea!

Bisericile cele mai însemnate sunt zugrăvite peste tot cu sfinți. Aceste zugrăviri ale pereților bisericilor reprezintă tablouri din Istoria sfântă a vechiului și noului Testament, dela crearea lumii până la judecata cea de pe urmă, icoanele sfinților martiri, ale ierarhilor celor mari și ale sfinților sihastri, sfintele sinoade ecumenice și alte subiecte din Istoria creștinătății, așa că bisericile acele reprezintă o bogată comoară științifică din sfera teologiei creștine ortodoxe. Românul ortodox intrând în biserică, el stă cu adevărat în casa lui Dumnezeu; el vede înaintea sa Dumnezeirea întrupată și tot corul sfinților, cari acum sunt în cer la tronul Dumnezeirii, dar cari odinioară au trăit și au lucrat pentru binele omenirii pe acest pământ, așa că creștinul stând în Biserică i se pare că se află în cer, precum se exprimă o cântare bisericească: «In Biserica măririi tale stând, în cer a sta ni se pare».

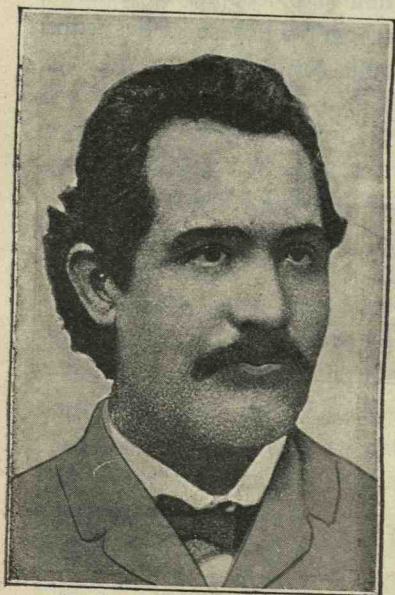
Poporul român cinstește sfintele icoane cu aprindere de lumânări, aduse înadins pentru aceasta, cu închinăciune și cu sărutare și cu cuvinte de rugăciune ca acestea: La icoana Domnului Hristos: «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluește-mă pe mine păcătosul, sau pe noi păcătoșii», Către Maica Domnului: «Prea sfântă născătoare de Dumnezeu, mântuește-ne pe noi», sau «Roagă-te lui Dumnezeu pentru noi păcătoșii»; Către sfinți: «Sfinte al lui Dumnezeu (N) roagă-te lui Dumnezeu pentru mine păcătosul» sau «pentru noi păcătoșii». Atât în biserică la rugăciunile publice, cât și în casă la rugăciunile private, Românul se roagă lui Dumnezeu înaintea sfintelor icoane, cari nū lipsesc din nici o locuință a drept-credincioșilor.

Icoanele de prin case se țin mai întâiu în biserică în curgere de 40 de zile, apoi se sfințesc de preoți prin rugăciune și aghiasmă, se duc cu cinste și se așează pe peretele despre răsărit al casei, dinaintea lor se pune o candelă care se aprinde în timpul rugăciunii, ca și în biserică. Casa fiecărui Român are un sfânt protector, pe care el și-l alege când se căsătorește. la finele rânduelii cununiei în biserică și care este hramul casei sau sărbătoarea casnică, precum și biserica are, fiecare hramul său, adică un sfânt căruia este dedicată și căruia i se face serbarea anuală stabilită de Biserică. Mulți poartă cu sine iconițe de-ale acestor sfinți și în călătoriile lor. Părinții, la căsătoria fiilor și a fiicelor, între alte obiecte de zestre, le dau și o icoană, ca semn al binecuvântării Dumnezeiești, cari ei doresc să fie asupra noilor căsătoriți în toată viața lor.

MIHAIL EMINESCU

1849 — 1889

Născut în Botoșani, Eminescu, fiu al unui agricultor Gheorghe Eminovici, făcù primele studii într'o școală primară din Cernăuți :

Mihail Eminescu in 1884
(de pe o fotografie)

apoi intră în gimnaziul de acolo, având ca profesor pe Aron Pumnul, sub influența căruia își schimbă numele de Eminovici în Eminescu și a cărui moarte a deplâns-o într'o poezie «La moartea lui Aron Pumnul». După ce făcù câteva clase, se lăsă de învățătură spre a intră în trupa fraților Vlădicești, care venise pe atunci să dea câteva reprezentațiuni în Cernăuți și provocase mare entuziasm. Petrecù câțiva ani umblând prin țară cu trupe de actori de provincie, îndurând cele mai grozave mizerii.

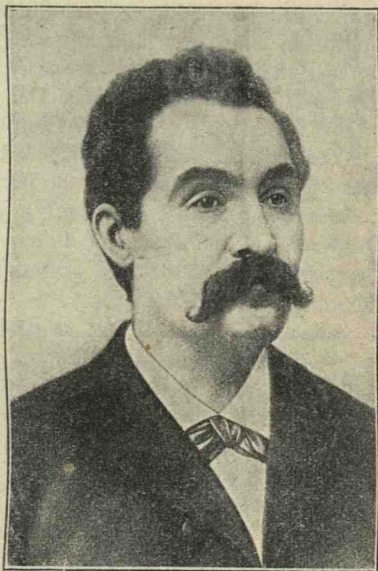
Ajutat după aceea de tatăl său, se duse la Blaj și apoi la Viena ca să-și continue studiile. Aci se ocupă foarte serios cu studiile

clasicității greco-romane și cu citirea filozofilor. Tot aci fiind, publică câteva poezii n revista «Familia» și trimise la «Convor-

biri literare» poezia «*Veneră și Madonă*», în care redactorii revistei întrevăzură un talent deosebit (1870). De atunci urmă cu publicarea altor producțiuni în aceeaș revistă și veni în țară, fiind numit director al Bibliotecii din Iași. Peste câțva timp prietenii din societatea «Junimea» îl trimiseră la Berlin ca să-și completeze studiile filozofice, dar nu stătū mult acolo și se întoarse pe neașteptate.

Fiind înlocuit în funcțiunea de director al Bibliotecii, Eminescu veni în București și fu numit redactor la ziarul «Timpul». Ducea o viață retrasă, nu-i plăcea să se îngrijească fizicește, muncia din greu la ziar, trăia în veșnică lipsă din cauza nechibzuinței sale. Când se inaugură statua lui Ștefan la Iași compuse poezia «Doina».

În 1883 boala care îl mină de mult și pe care, fără cuvânt au socotit-o unii ca ereditară, se manifestă printr'un început de paralizie generală. Îngrijit câțva timp într'un spital din București și apoi în Viena, se făcū mai bine, putū să iasă în lume, dar eră foarte melancolic și slăbit peste măsură intelectualicește, lucru ce se vede în scrierile din acest timp, publicate mai ales în ziarul literar «Fântâna Blanduziei», în cari ori e cu totul slab ori copiază pe vr'un autor pe care nu voește să-l spună.

Eminescu în ultimii ani ai vieții
(De pe o fotografie)

Lovit de un nou atac, sfârși după o scurtă suferință în spitalul din strada Plantelor din București.

* * *

Dela Eminescu avem un volum de poezii, câteva nuvele și o serie de articole politice.

Articolele politice sunt inspirate de ideile conservatoare pe cari le apăra în ziarul «Timpul». S'au adunat cele mai importante din ele și s'au publicat de Gr. Păucescu

Ca lucrări în proză mai avem dela el o poveste «*Făt frumos din lacrimă*» și o nuvelă «*Sărmanul Dionisie*», un amestec de metafizică și de descripțiune după realitate. Sunt aci pagine frumoase cari se pot socoti ca un fel de confesiune a autorului. A rămas și un roman: «*Geniu pustiu*».

Renumele cel mare însă al lui Eminescu se datorește poeziilor ce a publicat.

Primele încercări, înaintea de a deveni colaborator la «*Convorbiri*», sunt scrise într'o limbă românească destul de curată, dar sunt departe de a prevesti pe acela care avea să dea acea energetică și plină de plasticitate alcătuire frazei românești. Versificațiunea în special lasă foarte mult de dorit: rime silite, ritm greșit, versuri cu măsură incorectă, etc. În aceste lucrări însă se arată foarte iubitor de patrie și lipsit de idei pesimiste. Vom cită: «*La Bucovina*», «*Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*», — «*Junii corupți*», etc.

Poeziile publicate în volum, pe când se află bolnav la Viena, adică poeziile cele cunoscute ale lui, au subiecte foarte variate.

Unele sunt poezii erotice: «*Ce e amorul*» — «*Pe lângă plopii fără sof*», — «*Adio*», etc. Se disting prin armonia cuvintelor și a frazelor și prin plasticitatea expresiunii cum și prin sinceritatea sentimentului.

Aflăm apoi câteva elegii: «*Melancolie*», — «*Mai am un singur dor*», (cu mai multe variante).

Poeziile lui în formă poporană: «*Ce te legeni, codrule*», «*Doîna*», ș. a., ne arată adâncă lui cunoștință de limba și cugetarea poporană, pe care nici un altul dintre poeții noștri — afară de Alecsandri — n'a știut s'o reproducă cu infinitele nuanțe și cu acea caracteristică naivitate care te farmecă.

Cele mai multe poezii sunt însă lucrări filozofice, în cari se oglindesc ideile lui pesimiste, desgustul de viață, adorația trecutului, disprețul prezentului, neîncrederea în viitor: «*Epigonii*» — «*Satirele*», «*Impărat și proletar*», etc.

Intre poeziile lui cele mai frumoase sunt și câteva producțiuni de altă natură, povestiri romantice, descripțiuni ale naturii reale sau ale închipuitelor ținuturi din alte lumi; importante cu deosebire prin calitățile stilistice: «*Călin*», «*Luceafărul*», «*Strigoii*».

Eminescu a fost multă vreme contestat, a fost chiar batjocorit și chiar unii autori de literatură nu-i află nici un merit. Socotim însă că discuțiunea în această privință ar fi zadarnică. Totuș ar fi de lămurit o chestiune. S'a zis că poeziile lui Eminescu sunt frumoase, dar n'au formă: versurile sunt rele. Învinuirea este până la un punct dreaptă, căci multe din versurile sale, mai ales în

primele poezii, sunt incorecte și în loc de rime aflăm uneori asonante. Dacă aceasta scade perfecțiunea formei, nu poate distruge valoarea operei, după cum versurile rău făcute ale lui Grigore Alexandrescu nu i-au răpit titlul de mare poet, după cum numeroasele versuri incorecte chiar din Alecsandri, care mănuește de altfel bine versul, nu i-au micșorat gloria pe care Eminescu i-a cântat-o, numindu-l «rege al poeziei».

Opera lui Eminescu e importantă nu numai ca fond, ci și ca formă, înțelegând prin aceasta stilul. Acea combinație măestră de sunete, acea alegere potrivită de calificative, unele în antiteză cu calificatele lor, și tocmai prin aceasta mai izbitoare, acea armonie a frazelor, acea minunată pricepere de a-ți da când nu te aștepți câte un cuvânt de o energie extraordinară, acele expresii nouă cari la prima vedere ți se par ciudate dar cu timpul îți devin familiare, toate acestea stabilesc valoarea poeziilor lui Eminescu, care — după expresia d-lui Maiorescu — «a întrupat cele mai înalte

Scrisoare.

De ce până mea rămâne în cerneli mă întreb
 De ce ritmul nu m'abate cu ispită de la treabă
 De ce domi îngrâmbăzite mi se gâlbăvesc file
 Jambii dulci, brocheii, săltărețul anchie
 Dacă tu știi problema aștei vieți cu care lupți,
 Abia ai da drept chiar dacă până de de mult o agățai
 Căci întreb la ce-am început și n'eu: am o lupă de cap
 Și pe o turnă în formă umie lumbă veche și n'înțeleptă
 Așa tainică simțiri care doară n' ai așă,
 În cuplete de textu și o defăci cu pe o marfă
 Și când lupți și afli ^{formă} care poate să te înceapă,
 Tu și scrii cum cere lumea, și o istorie pe apăsă

Autograf al lui Eminescu

(Inceputul Satirei II-a, de pe manus. No. 2261 din colecția Academiei)

gândiri într'o frumusețe de forme sub al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață».

Iată cum îl caracteriză Anghel Demetriescu în studiul critic ce a publicat asupra-i :

«Așa se stinse acest talent nenorocit, care imprimă poeziei noastre o direcție nouă, îmbogăți metrica cu forme necunoscute până la dânsul, întineri limba veche punând în circulația literară cuvinte uitate prin cronici și psaltiri, dete limbei poetice o vigoare și o frumusețe pe care nimeni n'o întrevăzuse până la dânsul... Sensibilitatea se delicată, acută și pe alocurea bolnăvicioasă, cultura sa exclusiv germană și prin urmare originală pentru noi, ambiția lui de a întrece pe toți cei dinaintea și din prejurul lui, i-au făurit un stil unic, aci simplu ca o poezie poporană, aci îmbogățit prin citiri întinse, un stil nou și viguros, scânteietor și întunecos, luminos și vag ca o legendă nordică, plămădit în cele din urmă cu dispreț suveran și cu o ură ce-l apropiă de Juvenal».

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE

Publicată în revista «Familia», 1867

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
 Țara mea de glorie, țara mea de dor ?
 Brațele nervoase, arme de tărie,
 La trecutu-ți mare, mare viitor !
 Fiarbă vinu'n cupe, spumege pocalul,
 Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc ;
 Căci rămâne stâncă, deși moare valul...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răsbunare negru ca mormântul,
 Spada ta de sânge dușman fumegând,
 Și de-asupra idrei fluture ca vântul
 Visul tău de glorie falnic triumfând,
 Spună lumii large steaguri tricolore,
 Spună ce-i poporul mare, românesc,
 Când s'aprinde sacru candida-i vâlvoare...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ingerul iubirii, ingerul de pace,
 Pe altarul Vestei tainic surâzând,
 Ce pe Marte 'n glorie să orbească-l face,
 Când cu lampa-i sboară lumea luminând,
 El pe sânu-ți virgin încă să coboare,
 Guste fericirea raiului ceresc,
 Tu îl strânge 'n brațe, tu îi fă altare...
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
 Tânără mireasă, mamă cu amor!
 Fiii tăi trăească numai în frăție
 Ca a nopții stele, ca a zilei zori.
 Viața în vecie, glorie, bucurie,
 Arme de tărie, suflet românesc,
 Vis de vitejie, fală și mândrie:
 Dulce Românie, asta ți-o doresc.

I N V I E R E A

Poezia aceasta s'a publicat după moartea autorului, în colecția de
 «Poezii postume, Buc. 1905».

Prin ziduri inegrite, prin izul ¹⁾ umezelei,
 Al morții rece spirit se strecură 'n tăcere;
 Un singur glas îngână cuvintele de miere
 Inchise în tratatul ²⁾ străvechei Evanghelii.

C'un muc în mâni moșneagul cu barba ca zăpada
 Din cărți cu file unse norodul îl învață
 Că moartea e în luptă cu veșnica viață,
 Că de trei zile 'nvinge, cumplit muncindu-și prada.

¹⁾ Mucezeală.

²⁾ Carton pe care se scriau litere pentru elevii începători, în vremea veche; — carte veche.

O muzică adâncă și plină de mândrețe
 Pătrunde tânguioasă puternicele bolți :
 «Peirea, Doamne sfinte, căzù în orice colț,
 «Căci a căzut în însuș izvorul de viețe.

«Nimica înainte-ți e omul, ca un fulg,
 «Ș'acest nimic îți cere o rază mângâioasă,
 «In pâlcuri sunătoare de plânsete duioase
 «A noastre rugi, Părinte, organelor se smulg».

Apoi din nou tăcere, cutremur și sfială
 Și negrul întunec se sperie de șoapte...
 Două-spre-zece ceasuri răsună... Miez de noapte...
 De-odată 'n negre ziduri lumina dă năvală...

Un clocot lung de glasuri vui de bucurie ;
 Colo 'n altar se uită preoții și popor
 Cum din mormânt răsare Christos mângâietor,
 Iar inimile toate s'unesc în armonie :

«Cântări de laude 'nălțăm
 Noi ție Unuia,
 Primindu-l cu psalmi și cu ramuri
 Plecați-vă neamuri
 Cântând Aleluia

«Christos a înviat din morți
 Cu cetele sfinte,
 Cu moartea pe moarte călcând,
 Lumina ducând
 Celor din morminte !»

IN FEREASTRA DESPRE MARE

Poezia aceasta scrisă în 1869 s'a publicat după moartea poetului, în colecția «Poezii postume, 1905».

În fereastra despre mare

Stă copila cea de craiu...

Fundul mării, fundul mării

Fură chipul ei hălăiu.

Iar pescarul trece 'n luntre

Și în ape veșnic cată...

Fundul mării, fundul mării

Ah! de mult un chip i-arată.

— Spre castel vr'odată ochii

N'am întors și totuș plâng...

Fundul mării, fundul mării

Mă atrage în adânc.

S'A STINS VIAȚA

Publicată întâiu în «Convorbiri literare» 1884.

S'a stins viața falnicei Veneții,

N'auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;

Pe scări de marmură, prin vechi portaluri

Pătrunde luna înălbind păreții.

Okeanos se plânge pe canaluri,

El numa 'n veci e 'n floarea tinereții,

Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,

Izbește 'n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca 'n țintirim tăcere e 'n cetate.

Preot rămas din a vechimei zile,

San-Marc, sinistru, miezul nopții bate.

Cu glas adânc, cu graiul de Sibile,
 Rostește lin în clipe cadențate :
 Nu 'nvie morții — e 'n zadar, copile !»

SE BĂTE MIEZUL NOPTII

Publicată întâiu în «Convorbiri literare» 1884.

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă
 Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi iee vamă,
 Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte,
 S'asemăn între-olaltă viață și cu moarte ;
 Ci cumpăna gândirii-mi și azi nu se mai schimbă,
 Căci între amândouă stă neclintita limbă.

SATIRA I

Publicată întâia oară sub titlul de «Scrisoarea I» în «Conv. lit.» 1881.

Când cu gene ostenite seara suflu 'n lumânare,
 Doar ceasornicul urmează lunga timpului cărare ;
 Căci perdelele 'ntr'o parte când le dai, și în odaie
 Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpae,
 Ea din noaptea amintirii o vecie 'ntreagă scoate
 De dureri, pe care însă le simțim ca 'n vis pe toate.

Lună tu, stăpâna mării, pe a lumii boltă luneci
 Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci ;
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară !
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate !
 Câte țărături înflorite, ce palate și cetăți

Străbătute de-al tău farmec ție singură ți-arăți!
 Și în câte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
 Câte frunți, pline de gânduri, gânditoare le privești!
 Vezi un rege ce'mpânzește globu'n planuri pe un veac,
 Când la ziua cea de mâine abia cuget'un sărac.
 Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții,
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții,
 La acelaș șir de patimi deopotrivă fiind robi,
 Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi!
 Unul caută 'n oglindă de-și buclează al său păr.
 Altul caută în lume și în vreme adevăr;
 De pe galbenele file el adună mii de coji,
 A lor nume trecătoare le înseamnă pe răboj.
 Iară altu 'mparte lumea de pe scândura țărăbii,
 Socotind cât aur marea poartă 'n negrele-i corăbii.
 Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă 'n coate,
 Intr'un calcul fără capăt tot socoate și socoate
 Și de frig la piept 'și 'ncheie tremurând halatul vechi,
 Iși infundă gātu 'n guler și bumbacul în urechi;
 Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
 Universul fără margini e în degetul lui mic!
 Căci sub frunte-i viitorul și trecutul se încheagă,
 Noapte'-adânc'a veșniciei el în șiruri o desleagă;
 Precum Atlas în vechime sprijiniă cerul pe umăr,
 Așa el sprijină lumea și vecia într'un număr.

.....

Fericească-l scriitorii, toată lumea recunoască-l...
 Ce-o să aibă din acestea pentru *el* bătrânul dascăl?
 Nemurire, se va zice. Este drept că viața 'ntreagă,
 Ca și edera de-un arbor, de-o idee i se leagă.
 «De-oiu muri — își zice'n sine — al meu nume o să-l poarte
 «Secolii din gură 'n gură și l-or duce mai departe
 «Deapururi, pretutindenii; în ungherul unor crieri
 «Și-or găsi, cu al meu nume, adăpost a mele scrieri!»

O sărmane ! ții tu minte câte 'n lume-ai auzit,
 Ce ți trecu pe dinainte, câte singur ai vorbit ?
 Prea puțin ; pe ici, pe colo de imagini o fâșie,
 Vre-o urmă de gândire, vre-un petec de hârtie.
 Și când propria ta viață singur n'o știi pe de rost,
 O să-și bată alții capul s'o pătrună cum a fost ?
 Poate vr'un pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
 Printre tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
 Aticismul limbei tale o să-l pună la cântari,
 Colbul ridicat din carte-ți l-o suflă din ochelari
 Și te-o strânge 'n două șiruri, așezându-te la coadă
 In vr'o notă prizărită sub o pagină neroadă.

Poți zidi o lume 'ntreagă, poți s'o sfărâmi... orice-ai spune,
 Peste toate o lopată de țărână se depune.
 Mâna care-a dorit sceptrul universului și gânduri
 Ce-au cuprins tot universul încap bine 'n patru scânduri...

Or să vie pe-a ta urmă în convoiu de 'nmormântare
 Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare...
 Iar deasupra tuturor va vorbi vr'un mititel,
 Nu slăvindu-te pe tine — lustruindu-se pe el
 Sub a numelui tău umbră : iată tot ce te așteaptă.

Ba să vezi... posteritatea este încă și mai dreaptă.
 Neputând să te ajungă, crezi c'or vrea să te admire ?
 Ei vor aplaudă de sigur biografia subțire
 Care s'o 'ncercă s'arate că n'ai fost vr'un lucru mare,
 C'ai fost om cum sunt și dâșii... Măgulit e fiecare
 Că n'ai fost mai mult ca dânsul. Și prostatecele nări
 Și le umflă ori și cine în savante adunări
 Când de tine se vorbește. S'a 'nțeleș de mai nainte
 C'o ironică grimază să te laude 'n cuvinte.
 Astfel încăput pe mâna a ori cărui te vor drege,
 Rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege...

Dar, afară de acestea, vor căta vieții tale
 Să-i găsească pete multe, răutăți și mici scandale...
 Astea toate te apropie de dânzii... Nu lumina
 Ce în lume-ai revărsat-o, ci păcatele și vina,
 Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
 Intr'un mod fatal legate de o mână de pământ,
 Toate micile mizerii unui suflet chinuit,
 Mult mai mult îi vor atrage de cât tot ce ai gândit.

.
 Intre ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,
 Cum revarsă luna plină liniștita ei splendoare!
 Și din noaptea amintirii mii de doruri ea ne scoate
 Amorțită li-i durerea, le simțim ca 'n vis pe toate,
 Căci în propria-ne lume ea deschide poarta 'ntrării
 Și ridică mii de umbre după stinsul lumânării...
 Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta fecioară,
 Și câți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară,
 Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
 Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate,
 Si pe toți ce'n astă lume sunt supuși puterii sorții
 Deopotrivă-i stăpânește raza ta și geniul morții!

CĂLIN

Acastă poezie s'a publicat întâia oară în «Convorb. lit.» an. X, 1876—1877 p. 309. E vorba de o fată de împărat izgonită de tatăl său, care după multă vreme este iertată și se cunună cu Făt-frumos. Aci se reproduce partea din urmă, povestirea nunții în codru.

De treci codrii de aramă, de departe vezi albind
 Ș'auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
 Acolo, lângă izvoare, iarba pare de omăt,
 Flori albastre tremur' ude în văzduhul tămâiet;
 Pare-că și trunchii veșnici poartă suflete sub coajă
 Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
 Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint,

Vezi izvoare sbuciurnate peste pietre licurind.
 Ele trec cu harnici unde și suspină 'n flori molatic,
 Când coboară 'n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic.
 Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
 În cuiabar rotind de ape, peste care luna zace.
 Mii de fluturi mici albaștri, mii de roiuri de albine
 Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline.
 Umplu aerul văratic de mireasmă și răcoare
 A popoarelor de muște sărbători murmuitoare.

Lângă lacul care 'n tremur somnoros și lin se bate,
 Vezi o masă mare 'ntinsă cu făclii prea luminate :
 Căci din patru părți a lumii împărați și 'mpărătese
 Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese :
 Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțete,
 Cititorii cei de zodii și șagalnicul Pepele.
 Iată craiul, socru mare, răzimat în jeț cu spată,
 El pe capu-i poartă mitră și-i cu barba pieptănată,
 Țapăn, drept, cu sceptru 'n mână șade'n perine de puf
 Și cu crengi îl apăr pajii de muscuțe și zăduf.

Acum iată că din codru și Călin mirele iese
 Care ține 'n a lui mână mâna gingașei mirese.
 Socrul roagă 'n capul mesei să poștească să se pună
 Nunul mare, mândrul soare, și pe nuna, mândra lună.
 Și s'așează toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul ;
 Lin vioarele răsună, iară cobza ține hangul. —
 Dar ce zgomot se aude? Bâziit ca de albine?
 Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
 Până văd painjinișul între tufe ca un pod,
 Peste care trece 'n zgomot o mulțime de norod :
 Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
 Ca să coacă pentru nuntă și plăcintă și colaci,
 Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
 Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur.

Iată vine nunta 'ntreagă : vornicel e-un grierel,
 li sar purici înainte cu potcoave de oțel ;
 O cojiță de alună trag lăcuste, podu-l scutur,
 Cu musteața răsucită șade 'n ea un mire flutur.
 Fluturi mulți de multe neamuri vin în urma lui un lanț,
 Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți ;
 Vin țăntării, lăutarii, gândăceii, cărăbușii,
 Iar mireasa viorica i-așteptă 'ndărătul ușii.
 Și pe masa 'mpărătească sare-un greer, crainic sprinten.
 Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pinten.
 El tușește, își încheie haina plină de șireturi :
 «Să iertați, boieri, ca nunta s'o pornim și noi alături».

LA STEAUA...

S'a publicat întâiu în «Convorbiri literare» 1886.

La steaua care-a răsărit
 E-o cale-atât de lungă,
 Că mii de ani i-au trebuit
 Luminii să ne-ajungă.

Poate de mult s'a stins în drum
 În depărtări albastre,
 Iar raza ei abiă acum
 Luci vederii noastre.

Icoana stelei ce-a murit
 Incet pe cer se sue :
 Eră, pe când nu s'a zărit,
 Azi o vedem, și nu e.

Tot astfel când al nostru dor
 Pieri în noapte-adâncă,
 Lumina stinsului amor
 Ne urmărește încă.

ION SLAVICI

Năcut în Ardeal în 1848, a învățat în Temișoara și apoi la Pesta și la Viena.

A venit în regat de tânăr ca profesor și s'a ocupat cu publicații istorice. În acelaș timp a început a publica în «Convorbiri» diferite nuvele cu subiecte din viața țărănească.

Ion Slavici
(de pe o fotografie)

Cunoscut prin lucrările sale, el s'a decis în 1884 să se întoarcă din nou în provincie luând conducerea ziarului «Tribuna». Osândit la închisoare, s'a refugiat în România în 1890, unde a fost iarăș profesor până în timpul din urmă.

* * *

Slavici, pe lângă scrierile sale politice, pe lângă puține lucrări didactice, a publicat o tragedie «Gaspar Grațiani» și mai multe volume de Nuvele. Prin acestea și-a stabilit el reputația de scriitor. În această privință, deosebim două serii de lucrări: Cele mai vechi (Nuvele din popor, 1881) aduseră viața nouă a povestirilor din popor, scene

mai ales din viața țaranilor sau a oamenilor săraci scrisă într-o limbă lipsită de neologisme. Celelalte lucrări din urmă (Din bătrâni ș. a.) tratează subiecte streine de viața de toate zilele și nu mai au farmecul primelor sale lucrări.

VECINII

DIIVAI.2 NOI

Om are nevoie de om în lumea aceasta, și nimeni nu e nici atât de bogat și de puternic, ca să n'aibă trebuință de alții, nici atât de sărac și de slab, ca să nu poată ajuta pe alții. Dureri și bucurii trec din om în om.

Baciu, om bogat și harnic, chibzuit la vorbă și pricepător în ale lui, era cunoscut în toate satele de dimprejur. Ar fi putut să trăească tihnit. Știind însă că ochiul stăpânului îngrășe viața, el nu se bizuia în slugile lui, ci alerga de dimineață până seara, ca toate să le vadă și să le fie în bună rândueală. Deși era om bun de inimă și gata de a le sări altora într'ajutor, grijele cele multe îl făceau adeseori supărăcios și pripit, și nu odată îl fericiă pe vecinul său Andreiu, care, fiind sărac avea mai puține griji și astfel și mai puține supărări.

Nu odată, întorcându-se dela lucru, Baciu l-a văzut pe Andreiu șezând liniștit pe prispa casei lui. Era, par'că toate bogățiile lumii ar fi ale lui. El era cu toate acestea sărac și mai avea și opt copii, dintre care singur Gheorghe era mai mare! acesta însă era dus de mai mulți ani, nimeni nu știa pe unde, și părinții lui nu mai aveau nici un ajutor de la dansul.

Sosise iarna, o iarnă geroasă și grea.

Floarea, nevasta lui Andreiu, rupea gardul ca să încălzească casa, și plângea mereu, fiindcă n'avea ce să le pună copiilor la masă. Ar fi muncit sârmana cât a ținut vara ca să mai aducă și ea câte ceva la casă, dar

n'o lăsaŭ mititeii cari nu puteau să rămâe singuri acasă. Iar Andreiu trăia de azi pe mâne și nu se mai gândia la nimic : își perduse voia de toate și nu mai căută de lucru.

Acum, în sfârșit, văzând-o cum plânge azi, și plânge mereu, el își luă inima'n dinți și plecă la Baci, ca să se împrumute dela dânsul, până la primăvară cu un sac de porumb. Il știă om bun și nici că putea să-i treacă prin minte gândul că-l va lăsa să iasă nemângâiat din casa lui.

N'a nemerit însă în ceas bun.

Eră mare gălăgie la casa lui Baci.

Ilie, unul dintre argați, om voinic și harnic, dar pătimăș fără seamăn, scosese un car de gunoiu la câmp. Cum, cum nu, unul dintre boi, juncan puș de curând la jug, a luat câmpii, și Ilie l-a bătut cu furca de l-a spetit. Intors apoi acum acasă, el se mai și obraznicise, când stăpânu-său i-a tras o gură. Astfel Baci și-a pierdut răbdarea și l-a palmuit. Lovit, Ilie s'a repezit asupra stăpânului, și numai Dumnezeu știe ce s'ar mai fi întâmplat, dacă n'ar fi intrat tocmai Andreiu în curte și n'ar fi sărit și celalalt argat, ca să-i despartă.

Andreiu l-a luat apoi pe Baci cu binele și l-a dus în casă, pentruca să-l domolească.

«Lasă-l focului de bou! — zise el. — Atâta să-ți fie pagubă! — Om ca tine să nu-și facă venin pentru atâta treabă! Necazul să-l aibă cel ce pierde unul din doi, iar nu tu, care zici : mult a fost ; mult a rămas! Și pentru un om ca Ilie! — Dacă ar fi ceva de capul lui, n'ar fi, om de patruzeci de ani, slugă la alții. — Ce dulceață-ți mai are bogăția, dacă în tot ceasul îți amărești viața cu ea!»

«Ba face-voiu ca tine! — îi răspunse Baci — De! voi, care n'aveți, nici nu știți cum s'adună averea și cu cât amar se păstrează. — Tot e mai bine să mă necăjesc

decât ca să ajung a-mi trimite nevasta să rupă gardurile ca să fac foc în casă».

Andrei, om slăbit și galben la față, simți că sângele îi năvălește în obraji.

«Vecine, — zise el tare mâhnit, — e gardul meu; eu l-am făcut și tot eu am să-l și fac, dacă vrea Dumnezeu, iar la loc.

«Nu zic nu! — întâmpină Baci, — dar prietenește mi-ai vorbit, prietenește-ți vorbesc și eu. Ai casă grea, și tot mai bine ai face să șezi mai puțin pe prispă și să-ți faci mai mult necaz.»

Andrei se ridică de pe scaunul pe care se așezase, și-i eră par'că-i vine un fel de amețală.

Da, da! zise el. — Așa e! Așa zic și eu! Dar, vezi, așa numai din senin nu-i vine omului lenea. N'am fost eu tot așa. Sunt bolnav, vecine, de o boală ascunsă, care mă seacă pe picioare.

«Boala lenii, precum se vede, — grăi Baci cam în glumă. Dar să nu fie zis în ceas rău: o fi vre-o făcătură. A bine nu e, zic și eu adeseori.»

Îi părea rău de vorba, pe care o scăpase, și ar fi voit s'o dreagă cumva.

«Văd, urmă el, și eu, că nu poate să fie altfel.

E grea iarna: mi-ar părea bine, dacă aș putea să te ajut cu ceva!»

«Îți mulțumesc, îi răspunse Andrei, — dar acum nu

«Am auzit vorbe mai aspre în curte și am venit să văd ce e».

Grăind aceste vorbe, el se întoarse iar la casa lui cea goală și plină de copii.

II.

Grea de tot a fost iarna pentru Andrei. Trăia și nu trăia: se legănă pe picioare. Ziua stetea moleșit, în spre seară îl apucau un fel de călduri, noaptea nu dormia,

dar trăia și nu-l durea nimic. A vândut ce mai rămăsese pela casă, s'a împrumutat de pela oamenii de seama lui, dar la Baci u nu s'a mai dus, nici gardul n'a lăsat-o pe nevastă-sa să-l mai rupă, și tot a ieșit cu chiu cu vai din iarnă.

Și zi de zi Andreiu ieșea în drumul cel mare și-i opriă pe drumeți, ca să le zică: Spune, te rog, dacă-i întâlnești cumva pe undeva pe Gheorghe al lui Andreiu din Bârsești, să vie acasă la frații lui și muma lui, că mult îl dorește tatăl-său, care a ajuns om slab și neajutorat.

În săptămâna patimilor oamenii țin postul, se spovedesc și se cuminecă. Mai înainte de a luă sfânta cuminecătură, ei se duc și-și cer unii altora iertare, dac'au avut cumva vre-o supărare între dânșii.

Andreiu nu s'a dus la Baci u, fiindcă n'avea nici o supărare în inima lui, iar Baci u a voit, ce e drept, să meargă la Andreiu, dar apoi tot nu s'a dus.

Mergând la biserică s'au întâlnit și au urmat drumul împreună, vorbind despre multe toate, numai nu despre vre-o supărare.

Noaptea, spre a doua zi de Paști, Andreiu, care nu dormia, se ridică deodată, încet și cam alene, din culcuș. Era par'că o lumină în podul casei lui Baci u și ieșea fum prin acoperiș.

El deșteptă pe Floarea și-i spuse că arde, pe semne, casa vecinului.

Trezită din somn, Floarea sări cuprinsă de spaimă în picioare.

«Nu te speria, îi zise el liniștit, că vântul nu bate spre noi, iar Baci u n'o să prea simță paguba. E veche casa: o să-și facă alta mai frumoasă. Vorba e să scape dânșii. Scoală băiatul și-l trimete să-i deștepte din somn».

Floarea însă, femeie ca toate femeile, și-a ieșit din fire, când a văzut flăcările mari, și a început să țipe și să strige cât o ținea gura.

Au auzit-o dar sătenii care erau încă deștepți ori dormiau mai ușor, dar în casa lui Baci u lumea s'a trezit abia după ce vecinii au început să spargă poarta, ca să intre la foc.

Și e grozav lucru să te pomenești din somn cu casa aprinsă în capul tău.

Baciu, omul cel chibzuit, nu mai știa ce să facă, unde să alerge și ce să scape mai înainte; se învărtia de ici până colo, se învărtia și se afurisia. Și fiindcă el își pierduse capul, nu mai era cine să ție buna rândueală și alergau toți de-a valma, împedecându-se unii de alții și scoțând lucruri de nimica în curte, în vreme ce alte lucruri mai scumpe stăteau uitate prin odăile în care pătrunsesse focul.

Un singur om era liniștit: Andreiu, care intrat în curtea lui Baci, pusese câți-va oameni să scoată caii și vitele din grajd și numără acum pe casnicii lui Baci, ca să vază, dacă au scăpat ori nu cu toții.

Lipsia par'că unul. Niță băiatul lui Baci, un copil de vre-o cinci ani, nu era nicăeri.

«Unde e Niță!? strigă el tare și respicat. — A scăpat cineva pe Niță?»

Nimeni, din mijlocul învălmășelii, nu-l băgă'n seamă.

El alergă la Ana, nevasta lui Baci.

«Băiatul, Niță, unde e?!»

Ea se cutremură în tot trupul și își puse mâinile pe cap.

«Vai de mine! A rămas dormind în casă».

Iar văpaia ieșia pe ferestre.

Andreiu cel plăpând și moleșit se cutremură și simți că sângele i se încălzește și vinele i se încordează, că inima îi crește și fruntea i se umple de sudori: auzind vaietele copilului, el se avântă spre casă și se aruncă în foc.

Știa ce face și simția că are să treacă prin foc; dar

simția în el atâta viață, în cât nu se mai temeà de nimic și unul singur erà gândul lui : să nu întârzie, să-l găsească viu încă pe copil.

L-a găsit în pragul ușii, întins la pământ, plin de arsuri și fără de simțiri, dar întreg l-a scos din flacări și a început să-l poarte prin curte legănându-l mereu pe brațe și afurisind bogățiile lui Baci, ca praf și cenușe să se aleagă de toate.

Puțin îi păsà că arde cămașa în spinarea lui : căci voià să-i deie copilului și răcoreală ca să-i vie viață.

Viața însă nu se mai ivià. El a început deci să se blesteme pe sine, fiindcă n'a alergat fără de întârziere atunci când a văzut focul.

«Eu! își ziceà, singur eu îi port păcatul; eu sunt de vină; pe mine are să mă pedepsească și Dumnezeu, și legea omenească!»

Erà mare, în adevăr, păcatul lui Andreiu! n'a alergat fără de întârziere, ca să-i vie vecinului său într'ajutor. El însă își mărturisìà păcatul, se căià și Dumnezeu n'a voit să-l certe cu prea multă asprime.

Baci erà desnădăjduit. Gândul că-și va pierde și copilul, l-a făcut să-și piarză rostul; el a început să strige în gura mare că vecinul său Andreiu i-a pus focul și că numai mustrea cugetului l-a făcut să se arunce în foc ca să scape copilul.

Și mulți dintre cei ce auziseră vorbele lui Andreiu erau și ei de un gând cu Baci. Intre aceștia erà și judecătorul din partea locului, care a și dat poruncă să-l lege pe Andreiu cot la cot.

Zadarnice au rămas bocetele Floarei și plânsetele copiilor, căci judecătorul trebuià să-și facă datoria, și încă noaptea aceea Andreiu a fost pus la închisoare.

Mergând la închisoare, el nu erà cătuși de puțin turburat. Durerea lui cea mare erà numai că Niță n'o să

iși mai vie poate în fire. Cât pentru celelalte el nu se temeà de nimic, fiindcă nu se simția vinovat.

Mare erà dar ușurarea, pe care o simția ziua următoare, când Floarea a venit să-i spună că Niță s'a înfiripat și că doctorul, pe care Baciul îl chemase, are nădejde să-l pună iar în picioare.

Iși făcea acum gândul că Baciul el însuș va veni la judecător și va cere să-i dea drumul. În loc de aceasta însă Baciul a făcut o cerere, în care arată supărările pe care le avusese cu dânsul, și temeiturile pe care-l bănuia de a fi pus focul.

În mintea lui Andreiu nu intră cu toate acestea, gândul că poate să fie osândit și fără ca să i se fi putut dovedi vina, numai pentru că erà bănuț cu oarecare temei și nu se putea desvinovăți.

Dus în fața judecătorului, el dete cu socoteală că un singur om a putut să pună focul, Ilie, pe care Baciul îl alungase cu rușine dela casa lui. I se spuse însă că Ilie a plecat de mult din sat și a dovedit cu martori că în noaptea despre a doua zi de Paști se află la Valea-Rea cale de trei ceasuri de la Bârsești. Iar Andreiu nu putea să ia de mărturie decât pe nevastă-sa și pe copiii săi, care nu puteau să stea martori pentru dânsul, și nu putea să arate de ce n'a alergat îndată ce a văzut focul.

Țiind dar seamă de toate împrejurările, judecătorul l-a socotit vinovat și l-a osândit.

III.

În marea lui întristare aveà Andreiu și două mari mângâieri.

Din clipa în care se avântase spre casa aprinsă, ca să scape pe Niță, el erà alt om. Nu se mai simția slab și moleșit. I se desmorțise oarecum sângele, aveà poftă

de mâncare, dormiã bine și erã voios cu toatã nãpatea ce cãzuse pe capul lui. Și, stãnd așã singur, nu o datã și-a fãcut gãndul cã Dumnezeu a rãnduit sã stee la închisoare, pentrucã nu cumva, umblãnd pe afarã, sã-l întoarcã boala.

În acelaș timp Gheorghe, feciorul lui, se întorsese acasã cu bãnișori frumoși, adunați parã cu parã în timp de patru ani, cât a lipsit de acasã.

N'a întâlnit, ce-e drept, pe nici unul dintre drumeții pe care-i rugase Andreiu sã-l caute. Aflase însã cã prin gazete se scrie despre un oarecare Andreiu din satul Bãrsești, care i-a pus foc vecinului sãu Baci. Știind apoi cã acest Andreiu nu poate sã fie decãt tatãl-sãu, a grãbit cu inima încleștatã la frații și la muma lui.

Aflãnd cum și în ce fel s'au petrecut lucrurile, Gheorghe erã nemângãiat și tare pornit asupra lui Baci. Dacă nu i-ar fi fost de frãtorii sãi și de surioarele sale, ar fi fost în stare sã ridice parul asupra lui.

«Lasã-l, fãtul meu, îi zise Andreiu, cã destulã rãsplatã îi este pãcatul lui. Se vede, cã Dumnezeu le-a rãnduit toate așã, ca sã te întorci și tu acasã.

«Noi sã rãmãnem, tot cum am fost, oameni cum se cade și sã trecem prin fața casei lui ca și când nimic n'ar fi acolo unde o vedem. Dumnezeu sã-i fie de bunã pazã, ca nici odatã sã nu mai avem nevoie de a-i sãri într'ajutor».

Și în ceas bun a grãit Andreiu.

Peste vre-o douã sãptãmãni el scapã din temnițã ca om cinstit și nãpãstuit.

Ilie, pãtimașul, omorise într'o încãierare pe un sãtean, fusese prins și, luat de scurt, fãcuse și mãrturisirea cã tot el a pus focul în niște cãlți din podul casei lui Baci.

Baci de aici înainte nu mai aveã odihnã, nici zi tihnitã, nici somn cu dulceațã. Umblã cu ochii în pã-

mânt și nu mai cuteză să privească în fața altora. Jumătate din averea lui ar fi dat, ca să-l împace pe Andreiu, și umblă mereu cu gândul ca să-și vândă casa și moșia și să plece din sat. E grozav gândul c'ai năpăstuit pe omul care ți-a făcut un mare bine, a sărit chiar în foc pentru tine, și de câteori vedeă plăgile de arsură pe fața lui Niță, Baciul se făcea galben ca ceara și gemea ca omul greu chinuit.

Iar Andreiu era voios și harnic, își făcuse gardul la loc și lucra toată vara în rând cu zidarii și cu dulgherii, ca să ridice casă pentru feciorul său, care era logodit cu una din cele mai bune fete din sat și n'așteptă decât ca să fie gata casa, pentruca să facă și nunta.

IV.

Eră mare bucurie la casa lui Andreiu.

Mare e bucuria să ai un fecior voinic, cu minte și harnic, cel dintâiu și mai mare dintre feciorii tăi, sprințul tău la bătrânețe, și să-l vezi aducându-și nevastă bună la casa ridicată din hărnicia lui.

Eră deodată și nuntă și sfințirea casei. Ziua senină și frumoasă. Floarea rumenă și sprintenă. Băieții și fetele cu sufletul plin de neastâmpăr. Andreiu el însuș tot slab și supt la față, dar cu sângele cald și cu ochiul vioiu. Lume multă, mâncări și băuturi cu belșug, lăutari, chiote, nuntă mare și veselă eră în cele două case, la bătrâni și la tineri.

Andreiu, cu toate aceste, eră ca totdeauna voios, dar nu vesel, ci liniștit și chibzuit.

Prea multe erau necazurile prin care trecuse, prea mult se deprinsese cu gândul că viața e numai amar și necaz, dureri și greutate, și acum, când bunătățile-l năpădiseră, se temeă că nu cumva amăgiri să fie toate.

Știa cum toate se pot pierde de azi pe mâne, și nu îndrăzniă să se bucure din toată inima, pentruca nu cumva, pierzând mâne fericirea, să se simță prea greu lovit. Eră ca săracul care, gășind o comoară, nu îndrăznește să se atingă nici să se bucure de ea, nici să zică: A mea este!

Stetea deci liniștit în mijlocul celorlalți și se bucură de bucuria lor, și nu odată i se iviă în minte gândul: Ferice de voi, care credeți că toate sunt adevărate și dăinuitoare!

Iar Baci, bogatul, auziă chiotele și cântecele și lăutarii din curtea vecină și ședeă ascuns în casa lui cea nouă și nu voiă nici să mănânce, nici să bea, nici să vadă pe nimeni, nici să știe de nimic.

În altă parte a casei ședeă Ana cu băiatul cel cu fața plină de plăgi și plângeă și nu mai știa ce să facă.

Intr'un târziu ea se ridică ținându-și capul sus, își șterse lacrămile și ieși afară ca să împartă porunci.

În spre murgul serii intră apoi la Baci, gătită de sărbătoare și cu o tavă în mâni.

Pe tavă eră un cocoș fript, cel mai frumos dintre cocoșii ei, o plăcintă, o garafă de vin, și împăturate frumos, altițele ei de borangic cele cusute în fir și mătase.

Niță băiatul stetea și el în prag, cu o creangă de rosmarin în mână.

«Să mergem,—zise ea,—să-i ducem cinste, că e timpul să se împartă cinstele».

Baci se ridică în picioare ca deșteptat din somn și fața i se lumină.

«Da!—grăi el ușurat,—să mergem: în ceas bun să-ți fie venit gândul!»

Mulțimea adunată în curtea lui Andreiu rămase incremenită când Baci intră pe poarta deschisă cu nevasta sa și cu băiatul. Eră par'că morții ar fi ieșit din mor-

mintele lor, ca să ia și dânșii parte la bucuria obștească, și hora se opri în loc, lăutarii tăcură, chiotele și vorbele vesele amuțiră.

Andreiu, care le vedeă și auziă toate, se sculă din capul mesei unde se află, ca să vază ce s'a întâmplat afară, de s'a făcut liniște—așa de odată. El însă n'apucă să-și părăsească locul, când Baciul și Ana se iviră cu copilul lor în pragul casei.

Oamenii casei, nuntașii și cei în bun ceas sosiți rămaseră câțva timp muți și nemișcați ca stâncile de sub coaste.

Eră pe 'ntunecate.

«Aprindeți lumânările,—grăi Andreiu în cele din urmă;—aduceți toate lumânările și le aprindeți, că e bună și mare ziua la care am ajuns.»

Ochii lui se umplură de lacrimi, în vreme ce Baciul și Ana steteau cu ochii în pământ, iar băiatul priviă voios și cu inima deschisă la meseni.

«Aici!—urmă Andreiu,—aici, vecine, aici, vecină! Faceți loc!—Aici în capul mesei!—Voi să fiți nunii celei mai frumoase nunte!—Vino, băiete, și învață cum om cu om se bucură!»

Baciul și Ana s'au așezat în fruntea mesei, dar nimic n'au zis: fapta lor spuneă prin ea însăș ceeace în graiul omenesc nu se poate spune.

Abia târziu, în toiul nunții, s'au deschis inimile la căldura bucuriei obștești.

POPATANDA

Această nuvelă s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare», an. IX 1875—76 p. 88; apoi în fruntea volumului «Nuvele din popor» din 1881.

I.

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Eră om bun și cântăreț vestit. Și murăturile foarte îi plăceau. Mai

ales dacă eră cam răgușit, le bea cu gălbenuș de ou, și i se dregea organul, încât răsunau ferestrele, când cântă «Mântuește, Doamne, norodul tău!» Eră dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, pomeni și ospețe de bogat. Iară copii n'avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte, și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar ceti din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva. Strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s'a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mari nu se fac numai iac'așa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Iară cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s'au făcut și nici n'a rămas lucru zădarnic: Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală; dar la pomeni și la ospețe părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir, dacă nu l-ar strică un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea dea-dreptul, prea verde, fățiș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s'a pus ceva pe inima. Un om ca el nici doi ani n'a putut să stea în Butucani! Părintele Trandafir fu trimis dela Butucani la Sărăceni pentru buna înțelegere între credincioși.

Pe «Valea Seacă» este un sat pe care oamenii îl numesc «Sărăceni». Un sat «Sărăceni» pe o vale «seacă»: mai rău nu poate să sune însemnarea unui loc.

«Valea seacă!»

«Vale», pentru că este un loc închis între munți; «seacă», pentru că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an.

Iată cum stă valea:

În dreapta este un deal numit «Râpoasa». În stânga sunt alte trei dealuri numite «Fața», «Gropnița» și «Aluniș».

Pe «Râpoasa» cresc stânci; pe «Fața» sunt holde; pe «Gropnița» este satul, iară pe «Aluniș» sunt mormintele satului între aluni și mesteacăni.

Așa în dreapta, așa în stânga; dar lucrul de căpetenie este tocmai în fund. Aici sunt munții: de aici vine ce vine.

Dincolo peste «Râpoasa», este «Valea-Răpiții», o vale mai adâncă decât «Valea-Seacă» și numită așa pentru că printr'însa curge «Răpița». «Răpița» este supărăcioasă mai ales în timpul de primăvară, iară pârâul de pe Valea-Seacă este un crac al «Răpiții». Primăvara, când se topește neaua pe munți, «Răpița» se supără, varsă o parte din mânia sa în cracul de pe «Valea-Seacă», și încetează a mai fi «seacă». În câteva ceasuri Sărăcenenii sunt numai prea bogați de apă. Așa o pat aproape în fiecare an. Când semănăturile din vale par mai frumoase, Valea-Seacă minte cu numele și spală tot ce-i pică în cale.

Ar fi încă bine, dacă astă năpădire ar țineă numai scurtă vreme. Apa rămâne însă pe vale, formând multe locuri de adăpost pentru neamul broscănesc.

Iar în locul grânelor, pe lângă bălți, cresc răchite și se imbuibă sălcișul.

Este oare minune, dacă, în urma acestora, Sărăcenenii s'au făcut cu vremea cei mai leneși oameni? Pe «Fața» locul nisipos, grâul crește cât palma și păpușoiul cât cotul; pe «Râpoasa» nici murele nu se fac, iară în

vale apa mănâncă rodul. Unde nu e nădejde de dobândă, lipsește și îndemnul de lucru. Cine lucrează, vrea să câștige, iară Sărăcenenii și-au fost scos gândul de câștig, pentru aceea nici nu se aflau îndemnați să lucreze. Cât puteau, petreceau vremea întinși la răcoare; cât nu puteau, își mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate. Când venia apoi iarna... vai și amar!

Iar cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu gândește; Sărăcenenilor le pareă că, decât așa, nici nu poate fi. Peștele în apă, pasărea în aer, cârțița în pământ și Sărăcenenii în sărăcie!

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiindcă n'au ce îngrađi; ulița este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă: fumul află cale și prin acoperiș. Nici murueală pe păreții de lemn n'are înțeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dânși. Câteva lemne clădite la olaltă, un acoperiș din paie amestecate cu fân. Un cuptor de imală cu prispă bătrânească, un pat alcătuit din patru țapi bătuti în pământ, o ușă făcută din trei scânduri înțepenite cu un par cruciș și cu altul curmeziș... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place, să-și facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adecă la cel mai înălțat loc, este o alcătueală, pe care Sărăcenenii o numesc «biserica». Ce să fie și asta? Este o grămadă de groși¹⁾ bătrâni, puși unii peste alții în chip de păreți. În vremile bătrâne, cândva, nu se știe când, acest fel de păreți se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se știe de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care aveă să țină locul unui turn. — Asta — pentrucă stâlpii din față, fiind putrezi de când a bătut vântul cel mare, — s'au plecat

1) *Groși*: bucăți de trunchiuri groase de copaci.

spre răbdătorul pământ, trăgând cu sine întreaga alcă-tueală. Așa a și rămas, apoi, fiind biserică, cel puțin în Sărăceni, un lucru de prisos.

Popă? Se zice că nu e sat fără popă. Pe semne, cine a făcut zicala asta n'a știut de Sărăceni. Sărăcenii eră un sat fără popă. Adecă — eră sat cu popă, — numai că popa lor totdeauna eră popă fără sat. Un lucru singur în felul lui cu Sărăcenii ăștia. Mai că n'a fost încă popă care să fi stat mai mult decât trei zile în Sărăceni: într'una vine, într'alta rămâne, iar în a treia se duce. Câți popi vinovați, toți au trecut prin Sărăceni, și care a stat mai multă vreme, aici s'au curățat de păcate.

Iar acum părintele Trandafir ajunsese la acest canon de pocăință. El nu mai putea să aștepte că va face ca alții, să vină o zi, să stea alta și să se ducă în a treia. Știa că s'a pus prea rău la protopop, pentru ca să poată crede că-l va trimete la alt sat. Iar fără de sat nu putea să rămână. Popă fără de sat: roată fără de car, jug fără de boi, căciulă pusă într'un vârf de par. Își puse dar de gând ca s'o iee precum i se face, și să stee bucuros în Sărăceni.

Chiar dela început părintele Trandafir a înțeles un lucru: cum că în Butucani eră mai bine decât în Sărăceni. Oamenii aveau câte ceva; iar de unde este, poți lua. În Sărăceni însă toate încuetorile erau de lemn. Și apoi părintele judecă: popa face treaba satului, iar satul să îngrijească de traista popei.

Multă vreme n'a trecut până ce părintele a început să prindă încredințarea că cu desăvârșire proști n'au fost oamenii cari au început cu pomenile și cu ospetele. «Este un lucru folositor — zicea el — când oamenii se adună spre a se mângâia și veseli împreună. Chiar Mântuitorul a început cu pomenile, și cu nunta din

«Cana Galileii». Așa gândi acum părintele Trandafir; dar în Sărăceni nu eră nici pomeni nici ospete.

«Un lucru!» — își zise părintele mai în urmă. «În satul sărac popa nici spice n'are de unde culege. Câtă vreme vor fi Sărăcenenii leneși, ei vor rămâne săraci și eu stau flămând!» Își puse dar de gând, ca să facă din poporeni săi oameni harnici.

Omul harnic mănâncă piatră, scoate caș din apă de baltă și seceră fir de grâu unde au crescut cucute.

«Apoi — sfârși popa — când vaca are hrană, ea nu rămâne stearpă.»

Așa a zis; așa s'a și pus să facă.

În cea dintâi Duminecă, părintele Trandafir ținu o predică înaintea oamenilor ce s'au adunat în număr mare, ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât când vede că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. Părintele Trandafir se simția norocit într'acea zi. Niciodată el n'a fost ascultat cu luare aminte, ca astădată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu bine, și-i sorbiau vorbele cu atâta sete, în cât păreau c'ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura.

S'a citit în ziua aceea Evanghelia asupra fiului rătăcit. Părintele Trandafir a arătat cum Dumnezeu, în nesfârșita lui iubire de oameni, l-a făcut pe om spre fericire. Fiind omul în lume, Dumnezeu voește ca el să simtă toate plăcerile curate ale acestei vieți, pentru că numai așa poate să o iubească și să facă bine într'însa. Omul, care, din vina sa ori în urma altor întâmplări, simte numai amar și neazuri într'astă lume, nu poate iubi viața și, ne iubind-o, disprețuește în chip păcătos acest înalt dar dumnezeesc.

Ce fac însă oamenii leneși, oamenii cari nu-și dau

nici o silință, cari nici mâna nu ș'o întind ca să ia darul ?

Sunt păcătoși, căci nu numai dorințe avem, ci și poftte trupești. Poftele cele curate sunt date omului, ca să le stâmpere prin rodul muncii ; dorințe îi sunt date în suflet, ca să cuprindă lumea, și pe Dumnezeu în sine, și fericit să le privească. Lucrarea este dar legea firii omenești, și cine nu lucrează, greu păcătuește. — După aceste, părintele a arătat, cu vorbe care dau gândirilor chip viețuitor, cât este de ticăloasă viața unui om pieritor de foame, și a dat credincioșilor săi sfaturi zemislite în mintea lui înțeleaptă, — cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă și în iarnă.

Oamenii au ascultat ; în fețele lor eră scrisă vorba părintelui ; iară, mergând spre casă, ei vorbeiau numai despre cecece auziseră în biserică și fiecare se simția ca un om mai mult decât până acum. Erau poate mulți și de aceia cari așteptau numai să treacă sfânta Duminecă, pentru ca în cea dintâiu zi de lucru să înceapă.

«Așa popă n'a mai fost în Sărăceni!» grăi Marcu Florii Cucului, despărțindu-se de vecinul său Mitru.

«Popă, chiar popă ca la sat cinstit», răspunse Mitru, ca și când ar fi simțit că cinstit, satul său, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte Dumineci. Părintelele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicele. Chiar în a doua Duminecă n'avea cui să vorbească. Eră vremea cam ploioasă, și oamenii au rămas pe acasă. Alte Dumineci însă eră vremea frumoasă : pe semne atunci nu se îndurau oamenii de vreme ; le venia greu a se despărți de cerul lui Dumnezeu. Așa câte o babă bătrână, câte un moșneag cam slab la vedere și mai slab la auz avea părintele prin biserică. Adeseori rămâneă numai Cozonac, clopotarul. Așa nu se face treabă !

Dacă ar fi fost altfel de om, s'ar fi oprit aici. Părintele Trandafir însă, ca și capra în grădina cu curechi. Când îl scoți pe ușă, îți intră prin gard; când astupi gardul, sare peste gard și îți face mai multă pagubă, stricând și streășina gardului. Dar țină-l Dumnezeu! — e numai vorbă! Tot om bun rămâne părintele Trandafir.

«Așteptați! — grăi el. — Dacă nu veniți voi la mine, mă duc eu la voi!» — și apoi porni popa la colindă; cât e ziua de mare, gura lui nu se mai opriă. Unde prindea oamenii, acolo îi ținea la sfaturi. La câmp dai de popă, la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlnești cu popa; intri în pădure, tot pe popa îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin: — trebuie să fugi din sat, dacă voești să scapi de popa. — Și unde te prinde, te omoară cu sfatul.

Vr'un an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul; oamenii ascultau bucuroși, le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar se prindeau de sfaturi. Atâta însă, și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjiă. Dela o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu eră om în sat, asupra cărui să nu fi descărcat întreaga sa învățătură; nu mai aveă ce să spună.

«Ei! că nu e bine așa!» — grăi iarăș preotul. — «Nu merge cu sfatul, să încep cu ceva mai aspru».

Și începă batjocura. — Unde află un om, părintele Trandafir începeă a-l face de răs și a-și bat joc de el în tot chipul.

Trece pe lângă o casă, care nu eră tocmai de ieri acoperită.

«Măi! dar isteț om mai ești tu!» — grăește către stăpân, — «și prin vârful casei ai ferestre. Tare iubești lumina și sfântul soare!»

Află o femeie cu cămașa nespălată. — «Uite măi!

— dar de când ați început voi să purtați rochii de postav?»

Se întâlnește cu un copil nespălat. «Auzi, nevastă, mult lictar ¹⁾ aveți voi, de se mânjesc copiii atât de tare».

Dă de un om culcat la umbră și-i zice: «Bun lucru, — bun lucru!» Iară, dacă omul se scoală, îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii.

Așă începe și o duce mai departe tot așa. A ajuns treaba într'atâta, încât oamenii cale de-o poște se feresc din calea popei. A ajuns ca și ciuma. Dar mai rău decât toate este una: după atâta tândălitură oamenii i-au pus numele «Popa Tanda». Apoi «popa Tanda» a și rămas.

Vorbind drept, sătenilor numai într'un chip nu le plăcea felul popei. Fiește-care râdea bucuros cu popa de alții; nici unuia nu-i prea plăcea însă când alții râdeau de dânsul. Așă e firea omului: fiecare pune bucuros șaua pe iapa vecinului. Și de asta le plăcea părintele Trandafir poporenilor săi; cu atâta însă popa nu se mulțumiă.

Nici n'a trecut anul până ce toți oamenii din sat erau batjocoriți; n'a mai rămas de cine să-și bată joc, căci dela o vreme și cei batjocoriți începeau să râdă. Aici apoi s'a sfârșit. A rămas numai una: ca satul să-și bată joc de popă.

Doi ani de zile au trecut, fără ca părintele Trandafir să fi mișcat satul înainte măcar numai atâta cât e dela vorbă până la supărare. Oamenii ajunseseră atâta de sfătoși și atâta de batjocoritori, încât ziua întreagă stau grămezi câteodată la sfat, câteodată la batjocură. Eră lucru minunat: oamenii cunoșteau binele, râdeau de rău, dar nu se urniau din loc.

¹⁾ *Lictar*: magiun.

Ei ! spună om cu suflet : să nu se supere părintele Trandafir ?

Ba să se mânie, greu să se mânie !

Și el s'a mâniat.— A început să ocărască oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocori, așa acum la ocări. Unde prindea omul, acolo îl ocăra.

Dar acuma n'a dus-o departe. La început, oamenii se lăsau ocărâți. Mai târziu, mai răspundeau și ei câte ceva, așa pe sub căciulă. În sfârșit, văzând că merge prea gros, începură și ei să ocărască pe popă.

De aici înainte trebile se încâlciră. Mergea când cruciș când curmeziș. Oamenii începură să spună popei vorba că nu se vor lăsa de răs și de ocară, ci vor merge la Episcopie și-l vor scoate din sat.

Numai asta îi trebuia popei. Au nemerit-o poporeni !

Să-l scoată din Sărăceni : acuma începù popa cu ade-vărata ocară.

Așa a mers : poporeni s'au dus în car la protopop și de acolo la Episcopie.

Este în cartea învățăturilor despre viața lumească o scurtă învățătură : binevoitorii de multe ori ne sunt spre stricare și răuvoitorii spre folos. Părintele Trandafir astă-dată n'a avut noroc să tragă folos de răuvoitorii săi. Episcopul eră un suflet bun : i s'a făcut milă de bietul popă și i-a dat dreptate, ocărând pe poporeni.

Adică tot în Sărăceni a rămas popa Tanda.

În deobște, nenorocirile se grămădesc asupra omului. Una naște pe cealaltă, sau că ele sunt surori de cruce. Destul că le aflăm totdeauna ca umbra și lumina, una lângă alta.

Părintele Trandafir aveă acum trei copii. Când sosi acasă dela Episcopie, găsi pe preoteasă în pat. Eră a patra bucurie la casă.

O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb, prin păreți se furișă neaua, cuptorul

afumă, și acoperișul eră tovarăș cu vânturile ; iar hambarele goale, punga deșartă și sufletul necăjit.

Părintele Trandafir nu eră omul care să fi putut află calea pe care să iasă din această incurcătură. De-ar fi fost alții în starea lui, el le putea da ajutor ; pe sine însuș nu se putea mângâia. El stete multă vreme gânditor la opaițul ce aruncă o lumină somnoroasă ; împrejurul lui dormiau toți. Și bolnava dormia. Apoi nu îndeamnă mai mult spre intristare decât tocmai privegherea între cei ce dorm. Iar acești dormitori erau iubiții lui, iubiți de a căror fericire el avea să răspundă, iubiți prin cari el viețuia și a căror iubire da preț vieții sale. Gând se înșiră cu gând în capul lui. Sufletul îi trecea în trecut și în viitor, și viitorul, în starea în care se află, nu putea să și-l înfățișeze decât cu cele mai triste culori. Copiii lui ! soția lui ! ce va fi de dânși ? Inima îi eră grea, dar nu află un singur gând mântuitor, un singur chip de scăpare ; în lume nu află nimic de unde ar fi putut prinde speranța.

A doua zi dimineața eră Duminică ; părintele se duse la biserica cea închinată spre pământ, ca să citească utrenia. Ca în deobște oamenii, părintele Trandafir niciodată nu și-a dat seama despre cele ce făcea. Eră preot, și eră bucuros. Ii plăcea să cânte, să citească evanghelia, să învețe creștinii, să mângâie și să dea ajutor sufletesc celor rătăciți. Mai departe nu se gândia. De s'ar fi întrebat cândva, dacă cuprinde el cu mintea și înalta sfințenie, tainicul înțeles al chemării sale, ar fi râs poate în tăcere de toate acele pe care omul numai în momentele grele le pricepe.

Părintele Trandafir intră în biserică ! De câte ori a intrat el în astă biserică ! Dar totdeauna, precum intră făurarul în făurărie. Acum însă el prinse o frică neînțeleasă ; merse câțiva pași înainte, se opri, își ascunse fața în amândouă mâinile și începù să plângă greu și

cu suspin înăbușit și viforos. De ce plângea el? Înaintea cui plângea? Din gura lui numai trei cuvinte au ieșit : «Puternice Doamne ! ajută-mă !...» Și oare credea el că acest gând, cuprins cu atâta înfocare în disperarea lui, îi va putea da ajutor? El nu credea nimic, nu gândia nimic.

II.

Sfânta Scriptură ne învață că întocmai precum plugarul trăește din rodul muncii sale, și păstorul sufletească, care slujește altarului, din slujba sa, de pe altar să trăească. Și părintele Trandafir și într'asta eră credincios către sfânta învățătură ; el totdeauna a lucrat numai pentru povățuirea sufletească a poporenilor săi, așteptând ca aceștia, în răsplată, să se îngrijească de traiul lui zilnic. Nu însă totdeauna lumea este întocmită după cum este scris și este poruncă ; așa eră numai popa, iar nu și poporeni. Din slujba sa, părintele trăgea foarte puțin folos, atât cât nu eră destul, adică : patru bucăți de pământ la țarină, birul dela poporeni și folosul dela cei născuți și cei morți. Toate la un loc — nimica, fiindcă pe pământ nu răsare aproape nimic, birul nu este decât de nume, cei născuți se botează de milă și celor morți li se face pomană de către popă.

În apropierea bisericii se află o casă pustie : numai după nume casă. Stăpânul casei ar fi ținut vitele într'însa dar n'avea vite. Lângă casă eră și loc de grădină, grădină însă nu eră, fiindcă zis a fost cum că garduri în Sărăceni nu sunt. Părintele Trandafir cumpăraseră casa cu loc cu tot și locuia într'însa. De când casa eră a popei, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, și acum eră tot hârb, păreții ciur și acoperișul mreje. Părintele numai de ale altor case purtă grijă.

Masa popei nu eră mai bună decât casa. Vorba cu

lumea gheboșilor: omul se îndreaptă după oameni, chiar și când ar fi voi să îndrepte oamenii după sine; popa trăia în felul satului. Noroc avea numai de zestrea preotesei; dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia; și asta se apropia de postul cel mare.

«Nu merge!» — grăi părintele Trandafir. — «Așa nu merge!» și începù a se face și el om ca lumea, a se îngriji înainte de toate de binele casei sale.

Nu mai decât, în primăvară, luă un țigan, îl puse să frământa imală și-și lipi casa. În câteva zile toți patru pereții erau lipiți și muruiți. Acuma părintele ședeà mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vedeà atât de bine murueala casei; și erà frumos lucru o casă muruită în Sărăceni, mai ales când omul își puteà zice: «Asta e a mea!» Erà însă un lucru, care de fel nu se potrivià. De câte ori ochii părintelui scăpărau peste pereți pe acoperiș, el intrà în casă; îi părea că a văzut acum destul. Nu privià la acoperișul stricat, și totuș decâte ori voià să vadă pereții, vedeà tot acoperișul. Afurisitul de acoperiș! Nu mai erà chip să-l lase precum erà.

Colo jos în vale, pe unde sunt bălțile cele multe, nu cresc numai sălcii și răchite; pe ici pe colea este și șovar, pipirig, papură, ba chiar și câte un fir de trestie. — «Așa voiu să fac!» gândi popa. Luă un om, îl puse la șovar, la pipirig, la papură și trestie. Sâmbătă erà prin împrejurul casei — tot snopi legați cu nuiete de răchită; iar în cealaltă Sâmbătă acoperișul erà cârpit și tivit pe vârful cu snopi de trestie peste care erau întinse două prăjini legate cu furci. Acuma lucrul erà chiar bun — și nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popei, clătinau din cap și ziceau câte odată: «Popa e omul dracului». Iar popa petreceà mai bucuros pe afară.

Dar nici astă bucurie n'a ținut multă vreme. Tot se mai află un lucru, care nu se potrivià. Popa se simțià

prea în câmp. Ca a lui nu mai erà nici o casă în sat; s'ar fi potrivit ca ea să fie cumva despărțită de sat. Părintele se cam sfiă a zice: «la mine acasă», fiindcă vedeà că «la el» este «în sat». Un gard trebuia încă și o portiță, pe care să intre oamenii, când vin la popa; să fie gard numai de nume, să fie portiță numai pârleaz, dar să se știe că înainte de a intra în casa popei trebuie să intri în curtea lui.

Popa iarăș luă un om, îl trimise să taie spini și pari, bătù parii în pământ, puse spinii printre pari, și gardul fu gata.

Înainte casei, în spre biserică, pe o întindere de vre-o patru sute de stânjeni, locul fu îngrădit; iar portița se făcù din patru pari înțepeniți cu alți doi, cari erau puși cruciș.

Mai ales preuteasa se bucurà foarte, când se văzù așa îngrădită; mai ales popa se bucurà, când vedeà că se bucurà preuteasa. Nu erà zi în care popa ori preoteasa să nu le zică copiilor de vre-o zece ori: «Auziți? să nu ieșiți afară din curte! Jucați-vă aici!»

Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naște pe cealaltă. Acuma pretesei i-a intrat un lucru în cap.

«Știi tu ce, popă?» — zise ea într'o dimineață — «Eu aș gândi că ar fi bine să fac câteva straturi colo dealungul gardului.

— «Straturi?»

«Da! să seamăn ceapă, morcovi, fasole, barabule și curechiu!» Părintele rămase uimit. Ii părea că asta ar fi peste putință. Straturi în Sărăceni!.. Dar câteva zile capul îi erà plin numai cu straturi cu barabule, curechiu și fasole; așa peste câteva zile, locul erà săpat, straturile erau făcute. Nu erà zi în care atât popa cât și preoteasa să nu fi mers măcar de zece ori la straturi, pentru ca să vadă de nu răsărise semințele. Mare a fost

bucuria într'o zi. Popa s'a sculat mai de dimineață. «Muiere scoală»! — «Ce-i»? — «Au răsărit!»! — Toată ziua aceea, popa și preoteasa, cu copiii cu tot, au petrecut șezând pup între straturi. Care vedeà mai multe semințe incolțite, acela erà mai norocos.

Iară sătenii treceau pe lângă casa popei, priviau printre spini la straturile popei și își ziceau și astă dată: «Popa e omul dracului».

«Auzi tu, preoteasă», — grăi acum popa, — oare n'ar fi bine să semănăm păpușoi pe lângă gard și împrejurul straturilor? — Ba bine, zău așa! Mie-mi place păpușoiul verde!»!

— «Și mie, mai ales copt pe jăratice!»!

Lucru nou! Popa se înconjură cu păpușoiu. Ii râdea inima, când gândia cât se va face de frumoasă treaba, când, jur împrejur, păpușoiul va crește și va acoperi spinii din gard, cari începeau a nu-i plăcea părintelui. Dar tot vorba cea veche! Un necaz naște pe celalt. În dosul casei erà încă o bucată de loc de vre-o cinci ori mai mare ca acea îngrădită. Asta nu mai ieșia din mintea popei. Pentru ce să stea asta goală? Oare n'ar putea pune el păpușoi și în dosul casei?

Marcu Florii Cucului, vecinul popei, aveà un plug cam stricat... dar plug, iară Mitru Cătănaș, vecinul lui, aveà doi boi slabi și un cal spetit. Popa, Marcu, Mitru, boii și calul, împreună, munciră o zi, de dimineață până seara; locul fu arat și semănat cu păpușoiu.

Popa de aci înainte sta mai bucuros în dosul casei. Erà lucru minunat și frumos — așa brazde! Și printre brazde, pe ici pe colea câte un fir de păpușoiu abia incolțit. — Cu toate acestea, popa se scărpină câte odată, ba foarte adesea, după ureche. Păreà că tot îi mai apăsà ceva pe inimă. Erà lucru greu, de care nu cutezà a se prinde: pământurile din țarină. Până acum le-a fost dat în parte; acum nu știa ce să facă cu ele. I-ar fi

plăcut ca să lucreze el însuș. Să-și vadă el semănăturile lui, să meargă la ele cu preuteasa, apoi la toamnă... Eră lucru foarte amăgitor!

S'a făcut multă vorbă cu preuteasa asupra acestui lucru. Trebuiau cai, trăsură, plug, slugă, grajd — o mulțime de lucruri trebuiau. Iară popa nu prea se pricepea la plugărie... Și totuș straturile erau verzi, păpușoiul încolția. — Popa își întări gândul, luă rămășița din zestre preutesei, care sta încă încuiată în ladă și se apucă de muncă.

Plugul Marcului eră bun pentru început. Un cal cumpără popa dela Mitru; alt cal se află la un om din Valea Răpiței; Stan Șchiopul aveà un car cu trei roate. Popa îl cumpără, fiindcă a câștigat o roată dela Mitru, ca adaus la calul spetit.

Cozonac, clopotarul, se prinse să fie și slugă la popă, fiind casa lui numai de o săritură de aici. Popa bătù apoi patru stâlpi la capătul casei, doi mai înalți, doi mai scurți; alcătui trei pereți de nuiele, făcù acoperiș de șovar, și grajdul fu gata.

În vremea asta, părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întinerià, când încarcă preuteasa și copiii în trăsură, da biciu la cai și mergeà ca să-și vadă holdele.

Sătenii îl vedeau, clătinau din cap și iarăș ziceau: «Popa e omul dracului»!

Preuteasa aveà însă necazurile ei. Ea aveà o icoană frumoasă, pe care a fost căpătat-o în cinste dela feciorul popei din Vezura. Și acum icoana zăceà pusă în fundul lăzii învălità în hârtie. Ar fi dorit mult s'o pună între ferești, să pună flori și busuioc împrejurul ei s'o vadă mai adese ori, fiindcă icoana era chipul Sfintei Măriei Maicii Domnului, și pe fiica preutesei o chemà Maria. Păretele eră însă murdar și icoana n'aveà privaz. Eră și un alt lucru ce o supără pe preuteasa: o fereastră eră astupată cu o beșică de porc, iară în celelalte

două erau trei ochi sparți și cârpiți cu hârtie. Eră cam întuneric în casă.

Paștile se apropiau. Nu mai erau decât cinci zile până în săptămâna cea mare. Dacă popa voiă să petreacă Paștile cu preuteasa împreună, nu-i rămânea decât să câștige trei lucruri de căpetenie: var pentru pereți, ferști pentru casă și pervaz pentru icoana Sfintei Mariei Maicii Preacurate, -- tot lucruri care numai în oraș se pot căpăta. La târg dară!

Aveă popa cai, aveă și trăsură. Il cam supărau însă lesele, din care n'au fost rămas decât spinarea cu coastele.

Il prindeă apoi rușinea, ca popă ce eră, să meargă fără de lese la târg. In împrumut nu puteă luă, fiindcă eră în Sărăceni unde nici popa n'aveă lese cum se cade.

Nevoia este cel mai bun învățător. Părintele trimise pe Cozonac la vale după nuiele, bătù doi pari în pământ; între pari, tot în depărtare de o palmă, bătù bețișoare mai subțirele, și apoi popa, preuteasa, copiii și Cozonac se puseră la împletit. Multă vreme nu trecù, până ce lesele și fură gata. De minune nu eră lucru; erau însă cele mai bune lese din Sărăceni, bune, încât Cozonac nu se putù răbdă să nu-și zică: «Popa e omul dracului!»

La târg și dela târg acasă, părintele se făliă cu lesele sale; află că alții au, ba chiar cumpără mai rele lese decât acelea pe care le făcuse el.

— «Ce faci, popo?»

— «Lese».

— «Dacă doar ai».

— «Fac pentru cei ce n'au».

După Paști Cozonac începù să curețe bălțile de nuiele, iar popa să împletească la lese. Cu cât mergeă lucrul mai înainte, cu atât mai bine mergeă; cea din urmă leasă eră totdeauna cea mai bună.

Marcu Florii Cucului erà om sfătos. Ii plăceà să steà de vorbă cu popa. Cozonac curăță nuiete, popa împletește, iar Marcu zace întins pe burtă cu capul pe pumni și privește în dragă voie.

«Nuiiau asta e cam lungă, zise părintele, măsurând nuiiau cu privirea. Măi Marcule! ia dă-mi toporul cela ca s'o fac mai scurtă!»

Toporul erà la picioarele lui Marcu. Marcu ridică partea de dinainte a trupului, se rezemă pe cot, întinde piciorul și moșcotește, voind să tragă toporul cu piciorul

«Tare ți-e de grabă!» — îi grăește popa, și-i trage una cu nuiiau. Marcu sare și se încredințează că el este cu mult mai sprinten decât credeà. În urmă astă încredințare i-a fost de mare folos. Înainte de Rusalii părintele a gătit un car de lese, cu care voià să meargă la târg, și Marcu știà foarte bine că, dacă popa vinde lesele, și el o să aibă sărbători bune. I-a fost ajutat popii câteva săptămâni, și lucrul totdeauna îi aduce folos celui ce-l face.

Înainte de Rusalii începură însă niște ploi, cari părea că nu vor mai încetă.

«Nu știu, zău, eu ce voi face», zise popa. «Par'că m'oiu lăsa cu târgul până după Rusalii. Mi-e groază să plec pe ploaia asta. Dacă n'o sta ploaia până Joi, apoi eu unul nu mă duc!»

Marcu ce scărpină după urechi, dar nu zise nimic. Vedeà și el că popa nu se cade să fie plouat. Il supără însă lucrul și-l făcea să se gândească.

«Oare» — grăi el într-o târziu, încetând a împleti — «oare n'am putea noi împleti o rogojină? Șovar, rogoz și pipirig este în vale».

«Măi, poate că ai dreptate» îi răspunse popa. «Și aceea tot cam așa trebuie să fie, ca și asta ce facem noi».

Ajutând popei, Marcu a început să facă mai bune lese decât popa. Rogojina a ieșit în cinstea lui Marcu, iar popa n'a venit plouat, ci cu punga plină dela târg.

Ziua Sfințelor Rusalii astădată a fost zi bună. Preuteasa aveă rochie nouă, cei trei copii mai mărișori aveau papucași din oraș, Măriuca cea micuță aveă o pălărie de paie cu două flori roșii, iar păreții casei erau albi chiar și pe dinafară, ferestrele erau întregi, casa eră luminoasă și icoana Sfintei Mariei-Maicii Preacurate se vedeă bine precum eră pusă sus, între ferești, și împodobită cu florile crescute pe marginea straturilor. Făină albă, carne, unt, ba chiar și zahăr a adus popa dela oraș. Părintele o iubiă pe preuteasă; preuteasa a început să plângă — nu știu de ce, iar părintele Trandafir eră să plângă și el, când a sosit în biserică! A văzut însă oameni pe la icoane și a intrat în altar cu lacrămile în ochi. Zic oamenii că el niciodată n'a cântat mai frumos decât într'astă zi. A rămas vorba: «Cântă ca popa la Rusalii!»

Poporenii mergeau la popa, intrau pe porțiță înainte de a trece pragul, se curățau pe picioare, își puneau pălăria în băț, rezemau bățul de părete, își neteziau mustățile și părul, apoi intrau ca la popă.

Iar, când eșiau din casă, priviau odată împrejur, clătinau din cap și nu mai ziceau nimic.

Vremile vin; vremile se duc; lumea merge înainte, iar omul, când cu lumea, când împotriva ei.

III.

Drumul de țară vine din oraș, trece pe lângă Valea-Seacă și merge mai departe spre Valea-Răpiței. Unde se întâlnesc drumurile la împreunarea celor două văi, pe Răpița, este o moară, lângă Răpița este o rugă, lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sunt opt paltini frumoși. Locul acesta se zice: «La rugă la Sărăceni!» De aci până la Sărăceni nu este decât cale de un ceas. Cu toate acestea, de câte ori vine din oraș, Sărăcencianul se oprește aici, adapă caii și mai stă puțină vreme,

așteptând ca să vie vreun drumeț, care să întrebe : «Ce sat e acela, unde se vede biserica cea frumoasă cu păreții albi și cu turn sclipitor?» Fiind întrebat astfel, el își netezește mustățile și răspunde, privind fălos spre acel loc : «Acolo sus, pe Gropnița ? Acela e satul nostru, Sărăcenii ; dar clopotele să le auzi : ce clopote sunt în turnul acela!... s'aud cale de trei ceasuri.»

Unde se despart drumurile, este un stâlp cu două brațe ; pe un braț stă scris : «Spre Valea-Răpiței», pe celalt : «Spre Valea-Seacă».

Drum ca acela, care trece prin Valea-Seacă în spre Sărăceni, jur împrejur nu este. Netez ca masa și vartos ca sămburele de cireșe. Se vede că Sărăcenenii l-au făcut de dragul lor. În dreapta și în stânga, tot zece cincisprezece pași unul de altul, sunt niște nuci stufoși, la care omul privește cu drag. Albia pârâului rămâne la dreapta ; drumul trece pe coaste, mai pe sus, ca să nu-l atingă năpădirea apei. Sărăcenenii au trebuit să sfarme stânci în calea lor ; dar au făcut-o bucuroși, fiindcă din stânci și-au făcut drumul.

De aceea Sărăcenezul se simte acasă, de aceea mână numai în pas. De altminterlea, nici nu i se urăște. Aproape la tot pasul întâlnește câte un cunoscut, cu care mai schimbă vorba «de unde și până unde?»

Ăsta duce un car de var, celalt un car de poame ; mai apoi vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage ori alt lemn lucrat. Iară pe marginea drumului, din când în când, dă de pietrarii cari ciocănesc din zori de zi până la apusul soarelui. Astă cale nu e pustie.

Unde cotește calea și drumul, acolo sunt vărăriile. Aci apoi e târg întreg. Unii încarcă var, alții descarcă piatră și lemne ; pietrarii fac tocot¹⁾ ; vărării aruncă lemne în foc, stăpânii fac larmă unul pentru cinci.

1) *Tocot* : sfărământuri de pietre.

Dela acel loc și satul se vede mai bine. Grădinile sunt prea îndesate cu pomi; numai printre crângi ori peste pomi, pe ici pe colea, câte o bucată din păreți și acoperemintele caselor. Casa popei este tocmai sus, lângă biserică; nici din asta nu vedem însă decât cinci ferești și un acoperământ roșu cu două hornuri. În față cu biserica este școala. Casa, din care nu vedem decât o bucată de perete cu două ferești mari și acoperământul, este a Marcu Florii Cucului. Iară zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria. — Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfățișeze foarte frumos. Așa însă, rămâne învelișul, din care trebuie să ne închipuim cele ce nu vedem.

Toate s'au schimbat; numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel și harnic. Dacă părul cărunt și barba căruntă nu ar vesti vremea lui, am crede că copilașii cu care se joacă în spre seară la laița cea de dinaintea casei, sunt copilașii lui.

Unul dintre copilași, pe care l-a ridicat, ca să-l sărute, îi fură pălăria din cap și fuge cu ea năstrușnic, Măriuca deschide fereastra și strigă: «Trandafirică al mamei, nu lăsa pe moș-tătucă cu capul gol». Apoi fuge dela fereastră, pentru ca să prindă pe Ileana, care a furat ceapța¹⁾ bunichii, s'a împodobit cu ea și vine să se fălească la moș-tătucă. Moș-tătucă râde din toată inima; îi place gluma. Tocmai vine dela vecernie și părintele Coste și prinde atât pe Ileana cât și pe Măriuca, le sărută și apoi le pune pe laiță lângă socrul său. Marcul vecinul, vechiul prieten, socrul Măriucăi, vede alaiul și vine și el să stea de vorbă. «Bătrânule, na-ți căciula; nu sta cu capul gol» —grăește bunica întinzând căciula pe fereastră.

Un om din sat trece, le poștește «bună odihnă» și-și zice: «Ține-l, Doamne, la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu».

¹⁾ *Ceapța*: scufie (ardelenism).

NICOLAE GANE

Născut în Fălticeni în 1835, a făcut studiile în Iași și în Paris. A fost magistrat, apoi avocat și om politic; a fost primar al Iașilor și ministru, precum și președinte al Senatului.

A început cariera de scriitor publicând nuvele în «Convorbiri», de cari s'a depărtat mai târziu.

După 1886 în vreme de vre-o zece cincisprezece ani a lăsat pe al doilea plan preocupările literare. În 1908 a fost ales membru al Academiei.

* *

Gane a debutat cu nuvela «Fluerul lui Ștefan» (1867) și de atunci a urmat să dea lumină opere felurite: poezii, nuvele, amintiri, traduceri.

Poeziile sale exprimă mai ales stării sufletești vesele, zugrăvind mulțumirea omului care iubește viața și dorește binele semenilor săi și al patriei.

Nuvelele au subiecte foarte variate. Sunt câteva istorice, ca «Stejarul din Borzești», «Petre Rareș» ș. a. Altele sunt tragedii din viața sătenilor moldoveni, ca «Piatra lui Osman» ș. a.; câteva sunt glumețe ca

N. Gane

zești», «Petre Rareș» ș. a. Altele sunt tragedii din viața sătenilor moldoveni, ca «Piatra lui Osman» ș. a.; câteva sunt glumețe ca

«Două nebunii» și multe au de subiect întâmplări din viața vânătorească, cum e «Petrea Dascalul», «Vânătoarea». El este continuatorul lui C. Negruzzi, V. Alecsandri și A. Odobescu.

Nuvelele sale au fost adunate în două volume publicate în 1880; apoi în 3 volume în 1886 (urmate de alte ediții).

Amintirile sale coprinde episoade din viața sa particulară sau întâmplări din viața publică, la cari a luat parte, ca scriitor, ca magistrat, ca om politic. Diferitele volume de amintiri se numesc: «*Pagini răslețe*» (1901), «*Zile trăite*» (1903), «*Păcate mărturisite*» (1904).

Dintre traducerile sale, cea mai însemnată este *Infernul* lui Dante, în care, dacă n'a pastrat forma de versuri din original, a izbutit de multe ori să redea în modul cel mai fericit paginile pline de mișcare, de grozăvii și de închipuiri îndrăznețe cari caracteriză opera genialului poet al Italiei.

Iată câteva din cuvintele cu cari îl întâmpină d. I. Negruzzi la intrarea în Academie (1909):

«Ai avut fericirea să îmbogățești literatura română cu un șir de nuvele, povestiri, poezii lirice, manifestări ale sentimentelor celor mai nobile ale sufletului tău și cu o traducere în versuri din cea mai vestiță poemă ce s'a produs la popoarele moderne.

Nuvela *Andrieu Florea Curcanul* avu cu drept cuvânt un mare răsunet în publicul nostru, căci, afară de frumusețea limbii în care e scrisă, ea a fost cea dintâiu bucată literară în proză ce-și luase ca subiect scene din recentul războiu al Independenței și caracterizarea ostașului, în special a dorobanțului român. Exemplul lui avu mulți urmași, printre cari Duiliu Zamfirescu, Dumitru Ollănescu și Mihail Sadoveanu.

«Fii dar binevenit între noi și primește urările ce-ți facem ca, în bătrânețea verde de care te bucuri, să adaogi încă multe verigi la lanțul scrierilor tale, spre îmbogățirea literaturii naționale și bucuria tuturor membrilor din Academia Română»

ANDRIEU FLOREA CURCANUL

Această bucată s'a publicat întâia oară în «Convorbiri literare» An. XI (1877—78) pag. 365.

I.

Sunt Vasluian de loc din satul Florești. Eram abia de douăzeci și unu de ani când îmi veni rândul să trag

la sorti. Imi aduc aminte cu ce sfială vârâi mâna într'un vraf de hârtiuțe răsucite și scosei No. 13. — «Bun!» strigară cei d'împrejurul meu. «Ești băiat cu noroc». Apoi doftorul mă desbracă până la piele, mă căută în gât, mă ciocăni în piept și 'n spate, iar comandantul mă măsură cu o curelușe să vadă dacă sunt destul de înalt, mă întrebă de tată, mamă, frați, surori, parc'ar fi voit să-mi afle spița neamului, și după ce-mi trecu numele într'o condică, îmi zise:

— Măi băiete, n'avem ce-ți face, ai scos număr mic, ești sănătos și bine făcut, n'ai nici un drept de scutire; trebuie să rămâi în oaste. Și nouă ne trebuie voinici ca tine.

Nu bine sfârși comandantul de vorbit, că un gulerat ce ședeà lângă mine strigă cât îl luă gura: «la tuns!»

Indată doi dorobanți mă împinseră într'o odaie de alătura și mă așezară pe un scaun, foarfecele începură să sune prin pletele mele întocmai ca secerea în grâu, și cât ai bate în palme mă trezii gol la cap ca un harbuz.

Nu eram, ca să zic așa, nici vesel nici supărat, căci tocmai bine nu puteam să-mi dau seama de ce se petrecea cu mine în ziua aceea. — Numai când văzui pe tata răzemat de ușorul odăii, mâhnit parc'ar fi rămas singur pe lume, simții atunci că mă taie la inimă. Inșă m'am stăpânit, și mi-am înghițit lacrimile cari cercau să-mi năvălească în ochi, căci îmi eră frică să nu rădă satul de mine. Avui noroc că tata eră om cuprins, cu popușoi în coșare și cu vițișoare împrejurul casei, încât el se prinse să-mi facă uniforma cu cheltueala lui numai să nu mă piarză de lângă el, și astfel rămăsei soldat în regimentul de dorobanți No. 13.

Fără să mă laud, pot zice că nu-mi ședeà tocmai rău în uniforma mea de dorobanț cu opincile bine șfăruite la picioare, cu mantaua cea lungă încinsă la mijloc cu

curea, și mai ales cu căciula cea îndoită pe ureche și împodobită cu pene de curcan.

Slujba mea nu era tocmai grea ; căci ședeam zece zile la cazarmă și douăzeci acasă. Ce m'a încurcat mai mult a fost reglementul pe care a trebuit să-l învăț pe de rost ca tatăl nostru. Noroc că știam câteva buche dela dascălul Chiriac din sat. Iar celelalte datorii ale slujbei, «La stânga, la dreapta, pușca la umăr, la picior» !.. le-am deprins ca apa, pentrucă nu eram stângaciu din fire și mâna-mi era dată pe pușcă, de când vânam vulpile și căprioarele prin codrii Racovei. Când mă aflam în front mergând cu pași măsurati : «una, două, trei», sau când dinaintea comandantilor cu mâna la cocardă strigam : «Ascult, domnule căpitan !.. Să trăiți, domnule maior !..» ar fi zis cineva că-s croit pe soldăție.

Astfel o dusei doi ani și mai bine în care timp mama muri, iar tata din ce în ce se gârbovia. Intr'una din zile el mă chemă la o parte și-mi zise :

— Mă băietе, eu ca mâine o să mă duc pe urmele maică-ta și tu încă nu ești pus la cale. N'ar strică să avem în casă o gospodină care să caute de tinerețele tale și de bătrânețele mele. Eu gândesc că fata Catrina deși nu-i bogată, dar e cuminte și harnică, și va ține la cinstea casei noastre... dar tu cum socotești ?

Aceste vorbe ieșite din gura bătrânului tată mă pătrunseră la inimă. Eu nu mă gândisem la Catrina și nici pot zice că-mi era dragă precum nu-mi era dragă nici o fată din sat, însă cuvintele lui erau pentru mine o tainică poruncă care părea că vine de sus. M'am dus drept la Catrina și i-am spus voia tatei care acum era și a mea ; iar ea nu-mi răspunse nimic, ci se înroși ca focul și plecă ochii în jos. Apoi dela Catrina făcui stânga împrejur și mă dusei drept la căpitanul pentru a-i cere voie să mă însor, însă căpitanul îmi răspunse :

— Andreiu, nu-i vreme acum de însurat ; în curând

avem să plecăm în jos spre Dunăre cu tot batalionul din Vaslui, și dacă o vrea Dumnezeu să ne întoarcem sănătoși, îți voi fi eu nun ; până atunci trebuie să mai îngădui, fătul meu.

— Să trăiți, domnule căpitan ! zisei eu întorcându-mă pe călcâie ca un șurub, și fără mai multă vorbă plecai spre casă. Tot drumul nu putui să deschid gura pentru a zice bună dimineața trecătorilor cu care mă întâlneau. Eram mâhnit cum nu fusesem niciodată... și de ce, nu știu... că doară nici tata nu era pe pragul morții, nici Catrina nu avea să se mărite cu un altul, și nici Dunărea nu mă speria pân' pe-acolo, căci mai fusesem eu în jos toamna cu oștirile, și mulțumită Domnului m'am întors bine acasă. Cu toate acestea inima nu-mi era la loc. Ajuns în sat auzii felurite zgomote cari posomorau fețele : ba că Rușii trec Prutul, ba că Turcii năvălesc în țară, ba că Românii intră în bătaie cu Turcii, ori cu Rușii, nimic lămurit, tot vorbe fără șir, — însă era ceva ; văzduhul părea a furtună !

Peste câteva zile un vătăjel mă cheamă la Primărie un e găsii adunați toți flăcăii din sat, cari erau soldați din batalionul meu. Căpitanul ședeă în capul mesei cu o hârtie în mâni.

— Andreiu Florea ! strigă el.

— Față !.. răspusei eu.

— Neculai Drugă !

— Față !

— Petrea Doncilă !

— Față !

— Vasile Grăunte !

— Față !

Și tot așa mai departe ne cheamă pe toți dearândul după izvodul ce ținea în mână.

— Copii !.. ne zise el... avem poruncă să mergem în lagăr la Dunărea ; îngrijiți-vă bine armele, luați-vă schim-

buri în deajuns, și de astăzi în patru zile să vă aflați la Iași, de unde vom pleca împreună cu armata de acolo. Căutați ca nimeni din voi să nu lipsească.

— Ascultăm !.. răspunserăm cu toții punând mâna la cocardă.

Apoi ieșirăm din primărie spre a ne duce fiecare la casele noastre. Niculai Drugă se apropiè de mine și-mi zise :

— Ai auzit, Andreiu ?.. Trebile se încurcă. Nu-i a bine.

— Bine, rău, n'ai ce-i face, răspunse Vasile Grăunte ; dacă-i poruncă, s'a mântuit. Zi că nu-ți-e tată, vorba ceea.

— Ș'apoi ce mai la deal la vale? adaose Petrea Doncilă ; putem oare să ne ferim de ceea ce-i scris să fie ?.. Câți se întorc sănătoși din bătălie, și câți mor acasă pe cuptor ? Asta nu-i voia omului, ci a Domnului.

— Bine vorbești, Petre, zise moș Toader a Paraschivei, un om bătrân care fusese treizeci de ani pușcaș la curtea boierească. De când aud că o să fie bucluc în jos par'că mă umflă în coș să merg și eu. Păcat că picioarele și mâinile nu-mi sunt după inimă căci acum ar fi vremea să văd dacă durdulița cu care m'am hrănit treizeci de ani mai știe să facă treabă. — Ei băieți !.. omului nu-i e dat numai să se întindă la soare : în viață este și voie și nevoie, și dacă nu vom fi harnici să ținem piept la nevoie, apoi mai bine să lăsăm babele să ne apere casele, iar noi să toarcem la furcă.

Grăind astfel, ochii lui moș Toader a Paraschivei străluciau și trupul lui rezemat în cârjă se îndreaptă ca lumanarea. Ai fi zis că întinerește pentru a doua oară.

— Haideți, băieți, cu mine, adause el, să cinstim un pahar de vin. Când vremile se innăspresc, nu-i bine să ne des părțim fără să ne urăm unul altuia noroc bun.

Cu toții merserăm la crășma din sat și ciocnirăm câte un pahar, însă mie unuia, drept să spun, nu-mi lunecă vinul pe gât, căci voia bună îmi eră, ca și spuma vi-

nului numai în față, iar în inimă drojdiile grijii. Mă gândiam la tata, la Catrina, la casă, la vitele noastre, apoi la Turci, la Ruși, la ghiulele, și, luat înaintea de vârtejul gândurilor, ședeam tăcut pe o laviță fără să bag de seamă că rămăsesem în crâșmă numai cu moș Toader a Paraschivei care se uită cu milă la mine.

— Nu-ți mai face inimă rea, copile, îmi zise el, punându-mi mâna la umăr. Du-te acasă și te pregătește de drum, căci la slujbă ceasurile sunt numărâte.

Trei zile după aceea eram îmbrăcat soldățește și gata de plecare. Opincile îmi erau nouă nouțe, mantaua curată, încât bumbii pe dânsa străluciau ca aurul; în spate aveam ranița cu schimburile și pe umăr pușca. Când mă dusei la tata să-mi iau ziua bună, mi se umeziră ochii, iar el, după ce mă sărută pe frunte, îmi zise cu glas înduioșat:

— Mergi cu bine, Andreiu!.. Dumnezeu să te apere de primejdii și să te întoarcă sănătos acasă.

Îmi luai asemenea ziua bună dela vecini, însă pe Catrina n'o găsi nicăierea. Pe la prânz eram în crucile satului împreună cu toți flăcăii din batalionul meu.

Bătrâni și copii, babe și fete, toți afară de Catrina, erau adunați împrejurul nostru ca să ne vadă plecând. Iar noi, optsprezece de toți, eram înșirați doi câte doi cu caporalul în frunte.

— Pușca la umăr!.. Marș!..

Atunci cu piciorul stâng înainte plecarăm. O sută de căciuli și de pălării, o sută de năframe se ridicară deodată în aer pentru a ne ură drum bun. Tot satul ne petrecu până la poarta țarinei; moș Toader a Paraschivei cu vorbe de îmbărbătare în gură veni și el în cârja lui dimpreună cu mulțimea, iar Anton Aghiută, un pitic ghebos care era caraghiosul satului, se agăță deasupra porții strigându-ne în gura mare:

— Mergeți sănătoși, copii! Să-mi aduceți fiecare câte

un pistol ca să aflu, cum e Turcul; că știți: după Turci și pistol. — Tot satul porni într'un hohot de râs, iar noi le mulțumirăm militărește cu mâna la cocardă.

Greu e omului până a nu intra în nevoie, dar odată intrat, apoi vorba ceea, își pune capul între umere și merge orb înainte. Așa se întâmplă și cu mine. După ce am plecat de-acasă, intrând în viața de oștean, începui să-mi las grijile îndărăt și puțin câte puțin venii în cheful meu obișnuit. Un singur lucru mă mai supăra. Imi părea rău că n'am găsit pe Catrina să-i zic rămas bun, căci cine știe? — se putea să n'o mai văd. Cu acest ghimpe în inimă mersei până în seară.

Eră pela începutul lui Aprilie, pe când ciocârliile se învață a cânta și codrul prinde muguri. O lună plină și frumoasă îmi lumină calea, când iată că la câțiva pași de mine zării o umbră de femeie ascunsă în dosul unui frunzar. Numai o săritură făcui până la dânsa și o apucaii de mână. Eră Catrina, însă așa de slabă încât mi se părù că ochii i se mărise în cap.

— Bine că te văzui, Catrino, înainte de a mă duce la bătălie, îi zisei uitându-mă cu jale la dânsa; dar ce-ți sunt mâinile așa de reci?

Mi-e frică să nu mă uiți, răspunse ea cu glas înecat în lacrimi.

— Eu să te uit!.. Doar nu mă duc la joc sau la șezătoare, acolo. Roagă-te mai bine la Dumnezeu să nu mor, Catrino.

— Să știi bine, Andreiu, că ceasul în care-ți vei călca acest jurământ, va fi ceasul morții mele. Așa simt eu că-mi este scris.

— Atunci vei trăi mult Catrino, afară numai dacă vreun glonte îmi va curmă zilele.

— Tu nu vei muri în războiu, adause ea c'un glas care seamănă a proorocie.

— Mergi sănătos, Andreiu, și nu mă uită!

Acuma pot să zic că-mi venise cheful la loc. Nu știu pentru ce, dar mă simțiam mult mai îmbărbătat de când auzisem din gura Catrinei că n'am să mor în războiu. Imi închipuiam că femeile au câteodată prevestiri tainice asupra viitorului; iar grija ei să nu o uit îmi părea prea copilărească ca să mai mă supere cătuși de puțin.

Trecuse miezul nopții când ajunserăm în pădurea din valea Racovei. Acuma nu mai păziam rânduiala pasului milităresc, ci fiecare mergea cum putea, după cum îi mergeau și gândurile prin cap. Luna începea să se coboare pe cealaltă parte a cerului, și umbrele se întindeau lungi pe pământ ca niște brațe de uriași. Imi adusei aminte de spusa bătrânilor că aici Românii se răsboise odinioară cu Turcii și risipise oardele lor, și iată că acuma după atâția amar de ani, ne veni și nouă rândul să ne măsurăm cu dânșii... Ciudată potrivire!... Bine-a zis cine-a zis că nimeni nu știe ce-i ascuns în poala vremilor. Și cum mergeam așa gânditor prin acest loc udat de sânge omenesc, îmi simțiam creerii înfierbântați, și nu odată mi se părù că văd în zarea lunei răsărind din pământ tidve goale cari se rânjiau la mine.

Trei săptămâni după aceea străbătusem țara de-alungul până la Dunăre, pe malul căreia mii și mii de Români erau adunați în deosebite locuri așteptând numai ordinul de trecere. Dar, până când veni ordinul, în nenumărate rânduri ne jucărăm de-a mîngea cu Turcii trimițând ghiulele în cetățile lor și primind altele dela dânșii.

Apoi, pela mijlocul verii, un pod se făcù peste Dunăre al cărui capăt abiă se zăriă la malul celălalt, și

înșirați cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. Erau frumoase de văzut șirurile noastre de călăreți și pe-deștri ale căror arme străluciau la soare, mergând cu steagurile fâlfâind și urmate de-o sută de tunuri de oțel sub roatele cărora părea că geme pământul.

— Strigați, copii, să trăească Măria Sa! zise comandantul; căci sunt multe sute de ani de când vulturul și zimbrul Românilor n'au călcat în țara păgânească.

— Ura!... Să trăească Măria Sa!... strigară odată mii de glasuri cari clocotiră departe în văile Dunării.

Inima se bătea tare în piepturile noastre, și hotărâți cum mergeam pe viață și pe moarte, simțiam pentru întâia dată în noi o tainică mândrie. Acum eram și noi *ceva!*

Peste șase zile ajunserăm în fața întăriturilor Plevnei împotriva cărora oștile rusești se frânsese de-atâtea ori. Aici începù pentru noi o viață mai grea, mai ostentivă, căci fiind aproape de Turci, trebuia mereu să străjuim și să săpăm la șanțuri, pentru a nu fi loviți pe furiș. Totdeauna îmbrăcați și cu arma lângă noi, totdeauna gata a sări la cel mai mic semn, dormiam noaptea somnul iepurelui, și ziua de multeori nu ne ticniă mâncarea amestecându-se în borșul nostru glonții turcești. Inșă omul se deprinde și cu binele și cu răul; fiecare își făcea slujba fără să se plângă, numai când cădeau ploile cele putrede, când, uzi până la oase, trebuia să dormim în glod, atunci fără voie ne aduceam aminte de-acasă și fețele noastre se posomorau. Dar, vorba ceea, un ceas de bine te face să uiți un an de necaz; cum se furișă printre spărturile nourilor o rază caldă de soare, îndată ne venia cheful la loc, și doinele începeau să răsune în șanțurile Plevnei.

În unele locuri eram așa aproape de Turci, încât puteam vorbi unii cu alții. Într'o zi Vasile Grăunte, tova-

rășul meu care eră un poznaș și jumătate, strigă la dâșii :

— Bre bostangii, bre ciorbagii, așa-i că vă dorm șoa-recii în pântece?.. Ce nu vă închinați nouă mai bine?

— Minciuni spui; iacă ce mâncăm noi, răspunse un glas dela dâșii, și în aceeaș clipă o pâine albă căzu în șanțurile noastre?

— Asta e furată dela noi, jur pe fesul lui Mahomet!

— Cine-a zis vorba asta să-și arăte fața dacă-l ține cureaua!

— Indată, răspunse Grăunte, și punându-și un fes în cap, ieși până la jumătatea trupului din șanț afară.

Atunci o ploaie de gloanțe îi șueră pe la ureche.

— Dar din voi care-i harnic să-și arăte scăfârlia, strigă el coborându-se în șanț?

— Eu, răspunse un Turc care se arătă cu o căciulă de curcan pe cap.

— Aferim! strigară ai noștri, improșcându-l la rândul lor cu o salvă de puști. Turcul se făcu nevăzut.

Glumele acestea ușor se puteau întoarce în rău, căci cu moartea nu-i de șăguit: dar ce eră să facem?... Să ne arătăm mai mișei decât Turcii — asta nu se putea. E ciudat cum eu, om milos de felul meu, trăgeam aici drept dragul în carne de om, ba încă îmi părea rău de câte ori plumbul meu mergea în deșert. Parcă nu mai eram eu băiatul Andreiu Florea cel blajin din sat dela Florești. Războiul mă încruntase în sânge și-mi schimbase firea, și de aș fi avut putere aș fi ucis pe toți Turcii din țara turcească ca să se mântue buclucul și să mă întorc mai curând acasă. Inșă treaba mergea mai încet decât doriaș, căci fiecare zi aducea cu sine nouă întâmplări și nouă muncă.

După ce întăririle noastre fură isprăvite, prinserăm să umplem saci cu nisip, să facem legături de strujani și arcuri de nuiele pe cari Români, în deprinderea lor de

a porecli lucrurile, le numiră «*Frăsini*» ¹⁾. Toate acestea erau menite să slujească de apărătură în șanțurile noastre, sau să fie aruncate în șanțurile Turcilor în ziua când vom năvăli asupra lor, iar săgile întovărășiau necurmat lucrul.

— Măi, Frăsina ta e cam înfoeată, zicea unul, mă tem că n'ai s'o poți duce peșcheș la Turci.

— Ba e numai bună de strâns în brațe, răspundea celălalt; cu dânsa mă duc până în pânzele albe.

Astfel, făcând treabă, glumiau între dâșii băieții noștri depe obiceiul lor din copilărie; căci fie zilele cât de aspre și împletite cu primejdii, ele tot se mai îndulcesc dacă le presuri cu ceva chef și voie bună.

III.

În ziua de 30 August, o mare mișcare domniă în tabăra noastră. Cerul eră înourat și o ploaie subțire curgea ca prin sită. De cum se ivise zorile, generalii, colonelii, maiorii alergau călări în toate părțile dând felurite ordine; trupele noastre se înșirau în linie de bătaie, altele se înșirau în coloane la aripi; iar după ce soarele se ridicase ca de-o suliță, începù o groaznică împușcatură de tunuri care mergea într'un șir ca bătaia darabanei. Erau tunurile noastre, o sută de guri de oțel ghintuite cari salutau pe Impăratul Alexandru de ziua lui, improșcând cu foc în întăririle Griviței. Fiecare lovitură, spârgea, brăzdă, detună păreții de pământ ai dușmanului. Trei ceasuri ținù acest foc înfricoșat, apoi se opri.

Eră acum soarele sus. Un mic paraclis se făcù în câmp; apoi se dădù un prânz în cinstea Impăratului,

¹⁾ *Fașini* din *fascine*.

la care Măria Sa Domnul închină cel întâiu pahar. Se spune însă că Măria Sa nu a deșertat paharul și că ar fi zis cu tristețe generalului său de alătura :

— Mulți băieți de-ai mei n'o să mai vadă asfințitul soarelui!

Apoi se împărți de mâncare la soldați ceva mai mult decât de obicei. Eram toți tăcuți și gânditori ca în apropierea unui ceas de cumpănă ! Fiecare își amintea câte un dor de acasă : unul de tată sau de mamă, altul de soție sau de copii ; și fiecare punându-și nădejdea în Dumnezeu, zicea în gândul său : « *Cum mi-a fi scris !* »

Iar eu imi adusei aminte de cuvintele Catrinei că n'am să mor în războiu, și simții atâta încredere în inimă încât aș fi înfruntat fără grijă toate bombele dușmane. Ce putea ea să știe o biată fată dela țară?... nimic... dar eu credeam, și credința mântue pe om. Poate că eră numai o nădejde, o vorbă spusă într'un ceas bun, însă și aceasta e de ajuns pentru a vărsă mângâiere în sufletul unui om a cărui viață atârnă într'un fir de păr.

Iar Vasile Grăunte cel poznaș, pe care niciodată nu l-am văzut supărat, imi zise la ureche :

— Măi Andreiu, am semne că am să mor!

Voi să-i răspund, însă el imi curmă vorba.

— Ascultă, Andreiu... adause el ; de-a fi să mor, să nu spui vestea asta mamei așa deodată ; s'o cruți, sărmana, că-i bătrână, și să-i dai părăluțele ce am aici în raniță, adunate din leafă.

— Ia taci măi, îi răspunsei eu, că nimeni nu-și știe sfârșitul zilelor.

— N'ai tu grijă, Andreiu, că nu-mi fac eu inimă rea pentru atâta lucru. Oiu căută și eu să-mi vând pielea cât se poate mai scump, ca să nu-mi pară rău pe ceea lume c'am fost înșelat.

Vasile, după ce-și ușurase inima, spunându-mi taina

lui, intră iar în firea lui obișnuită, cu veselia pe față și cu glumele pe buze.

Apoi, după ce soarele trecu de amiază, căpitanul veni în fața noastră și ne spuse următoarele cuvinte cari se pecetluiră în mintea mea :

— Copii !.. Vedeți întăririle Griviței din fața noastră ?.. trebuie să le luăm din mâna dușmanilor. Voiu merge în fruntea voastră, iar voi să mă urmați cu bărbăție, căci cinstea și viitorul țării stau astăzi în mâinile voastre... Să nu aveți grijă de dușman ; să nu aveți decât o singură grijă, ca el să nu rădă de voi. Acei cari vor cădea pe câmpul de luptă, vor fi aleșii lui Dumnezeu, căci numele lor va fi pus în rândul vitejilor țării, și țara întreagă și urmașii urmașilor noștri îi vor binecuvântă. Așa dar după mine, copii, și strigați : să trăească România !...

— Să trăească ! strigară cu toții într'un glas.

Trâmbițele dădură semnalul de atac.

Căpitanul scoase sabia din teacă și plecă înainte, iar rândurile noastre ca valurile apei porniră în spre Grivița.

Din dreapta mea eră Vasile Grăunte, din stânga Petrea Doncilă. Imi eră îndămână între dânșii, căci oricum, erau prieteni ai mei dintr'un sat, și împărțită între prietini nevoia se ușurează. — «Să ne ținem bine, ne ziserăm între noi, și ce-a da Dumnezeu !..» De ce înaintam, de ce capetele noastre se înfierbântau, iar Turcii adăpostiți în întăririle lor, de unde numai fesurile li se zăriau, ne primiră cu o grindină de plumbi când ajunserăm la bătaia puștii lor. Mulți de-ai noștri căzură la cea d'intăiu salvă a dușmanului, dar nici unul nu dădu înapoi. Inșă, de ce ne apropiam, de ce focul eră mai tare. Șuerau gloanțele pe la ureche, treceau prin căciulă, treceau prin mantă, curgeau mai dese decât ploaia de sus încât s'ar fi zis că iadul se deschisese înaintea noastră. Nu eră chip să ne răsufăm. Românii cădeau

acum ca snopii și ar fi căzut toți până la unul, dacă căpitanul nostru, cu sabia goală și cu steagul în mână, n'ar fi prins să alergă în fuga mare spre a scurtă calea până la dușman.

După mine, copiii... nu-i vreme să ne codim!.. strigă el din toate puterile.

Atunci tot șirul nostru începă să alerge cu pas voinesc și în câteva minute ajunse la șanțul de lângă perețele Griviței. Cât ai clipi din ochi, șanțul fu umplut cu strujani, cu țarcuri de nuiete, dar mai mult cu trupuri de oameni, apoi sute de scări aduse în spate fură lipite la perete, și căciularii noștri deprinși din copilărie a sări garduri și pâlazuri, se agățară pe ele ca mâțele. Aici priveliștea se făcă îngrozitoare, căci lupta eră mai de aproape, mai piept la piept; dar aceasta ne veniă și nouă la socoteală, pentru că până atunci noi trăseseam în pământ, iar Turcii în carne vie. Doamne sfinte!.. multe scări de-ale noastre se rupseră în două, multă dorobănțime căză în șanț făcând pod cu trupurile lor și tot oameni unul și unul, Suseni de cei cumpătați la vorbă și răbdători la treabă, însă astă-dată și dintre Turci mulți căzură ca niște țarci¹⁾ din înălțimile Griviței, fulgerați de flăcării noștri.

Căpitanul eră totdeauna în frunte, acolo unde primejdia eră mai mare. El se suiă acum pe scară în mijlocul unei vijelii de gloanțe; aproape eră să puie piciorul deasupra și să implante steagul în pământul dușman, când un plumb îl lovi în piept.— «Inainte copii!» strigă el pentru cea din urmă dată, apoi căză de pe scară în mijlocul nostru. Imi veniră lacrimile în ochi când îl văzui dându-și sufletul, căci fusese om bun, căpitanul nostru, dulce și purtător de grijă pentru noi, iar pentru dânsul fără de păsare. Imi adusei aminte de făgăduința ce-mi

¹⁾ Țarcă: coțofană.

dăduse că mă va cununa cu Catrina după ce ne vom întoarce acasă, și cum îl țineam încă cald în brațe, îmi veni un dor atât de înfocat de a-l răsbună, încât fără voie luai steagul din mâinile lui și mă aruncai pe scară în știrea lui Dumnezeu.

Vasile Grăunte și Petrea Doncilă veniau după mine. Din nenorocire însă scara nu ajungea până la muchea paretelui și trebuia să mă agăț cu mâinile pentru a mă urca sus. Atunci mă simții lovit la mâna stângă de un tăiuș de sabie; însă în ferbințelea luptei nu băgai de seamă, îmi făcui vânt și sării deasupra.

Turcul, care mă rănisese sta gata să-mi mai dea o lovitură, dar vorba ceea, îi luai apa dela moară, pocnindu-l cu stratul puștei peste scăfârlie, de s'a dus de-a tăvălugul cum s'ar duce un harbuz în vale. Apoi înfipsei steagul în Grivița!

Năvălise acum ai noștri ca furnicile din toate părțile și amestecându-se cu Turcii, începură să se lupte cu ei piept la piept. Când e vorba de luptă dreaptă și de ciomag, apoi las' pe flăcăii noștri, că nu li-s mâinile amorțite! Eră drept dragul de văzut cum se învârtiau în aer straturile de pușcă lovind câte două, trei tidve odată, cum sbureau fesurile cu creeri cu tot, cum se implantau baionetele pân'n rădăcină în carne de Turc, încât înăbușiți, striviți de puterea noastră covârșitoare, dușmanii căzură până la unul. Dar ce-i drept, și ei s'au apărat ca niște zăvozi!

— Așa mai înțeleg, zise Vasile Grăunte, care dimpreună cu Doncilă și cu mine apărasem steagul din toate puterile, plătind cu dobândă loviturile ce ni se dăduse. Doncilă căpătase o rană la picior; eu o a doua în coaste, dar mă țineam bine; iar Vasile Grăunte eră teafăr ca oul, numai căciula și mantaua lui se făcuse ciur.

— Asta știi c'a fost nuntă nu șagă! adause el glumind; păcat că n'am avut și lăutari!

Nu bine însă își isprăvi vorba, că un Turc lovit de moarte care sta lungit la picioarele lui, oftă din greu. Milos cum eră, se plecă spre el și-l întrebă ce voește, iar drept răspuns Turcul, care mai aveà încă o rămășiță de viață, scoase un pistol dela brâu și-l descărcă în pieptul lui Grăunte.

Acesta își aținti ochii într'ai mei cu o căutătură pe care nu o voiu uita niciodată, apoi căzù lângă Turc fără suflare.

Sărmanul Grăunte!.. când mi-a spus că are semne de moarte, a grăit se vede într'un ceas rău.

Dar și în mine s'a rupt ceva când a murit Grăunte, căci deodată puterile n'au părăsit și am căzut jos leșinat.

IV.

Eram acum în spital. Multă vreme frigurile mă chinură așa de cumplit că nu știam pe ce lume mă gădesc, dar într'o noapte dormii mai liniștit și a doua zi îmi simții durerile alinate și capul mai deștept. Bietul Doncilă, care se află cu mine în aceeaș odaie, suferise și el grozav, însă acum mergeà spre bine. Când iată că văzui o mișcare neobișnuită în spital.

— Ce este? întrebai.

— Vine Măria Sa Doamna! mi se răspunse.

— Auzi, Doncilă!.. cată să fii desghețat, să nu spui vr'o prostie ca la noi la șezătoare.

— N'ai grijă că doar m'am deprins acum cu fețele domnești ca țiganul cu scânteile. Nu-ți aduci aminte colo pe Grivița după ce am curățit-o de Turci, că a venit Măria Sa și m'a bătut cu mâna peste umăr, zicându-mi: «Te-ai purtat bine, băiete, îți mulțumesc! Din curcan

te-ai făcut Vultur!» Iar eu stând drept dinaintea lui cu mâna la cocardă, am strigat de i-au trecut prin urechi: «Să trăești, Măria Ta!» Dar ce spun eu?!... tu n'ai de unde să-ți aduci aminte... erai leșinat... dormiai lângă Vasile Grăunte care și el dormia, sărmanul, însă de somnul cel veșnic.

— Nu-mi mai vorbi, Petre, de dânsul că mi se deschid ranele. Ia mai bine să vorbim de cei ce ne așteaptă acasă, ca să ne mai îndulcim inima.

— Ei bre!... da și când a vrea Dumnezeu să ajungem la vetrișoarele noastre, să ne facem trei cruci mari și să sărutăm pragul ușii că doar am avut zile câte buruene.

Deodată se auzi un zgomot afară, ușele se deschiseră în două laturi și Doamna țării, întovărășită de multă lume, intră în odaie.

— Cine-i Andreiu Florea? întrebă Doamna uitându-se la noi toți.

— Eu sunt, Măria Ta, îi răspunsei.

Atunci Doamna se apropie de căpătâiul meu și mă privi cu ochi miloși:

— Tu ai pus steagul pe Grivița?

— Eu, Măria Ta.

— Fiindcă te-ai purtat bine în fața dușmanului și ai apărat cinstea steagului tău, am venit să-ți răsplătesc vrednicia. Iată crucea *Sf. Gheorghe* pe care ți-o hărăzește marele Impărat al Rusiei, iată și *Steaua României* din partea Măriei Sale Domnitorului. Când vei merge acasă să spui părinților și rudelor tale că ai câștigat aceste semne de vitejie cu prețul sângelui tău, și să le păstrezi în totdeauna ca lucruri sfinte!

— Să trăești, Măria Ta!

Apoi Doamna îmi anină ea singură crucile pe piept; iar eu abia îmi puteam stăpâni inima de tare ce se bătea, și doar nu știu să fi făcut așa mare izbândă.

Apoi, pe când Doamna se întoarce să vorbească cu ceilalți, o ducă care venise cu dânsa, cea mai tânără din toate, cu niște ochi negri și gene lungi cum nu mai văzusem încă, se apropie de mine și îmi zise :

— Andreiu, așa-i că nu mă cunoști ?

— Nu, zău nu-mi aduc minte să vă fi văzut.

— Eu te-am căutat când aveai frigurile cele mari ; mâne o să vin iară.

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate, răspunsei eu uitându-mă cu recunoștință în ochii ei cei cu gene lungi.

Doamna, după ce spuse fiecăruia câte o vorbă bună, ieși din odaie împreună cu lumea ce o întovărășia. Petre Doncilă căpătase și el *Steaua României*, și o privia acum cu ochi aprinși de bucurie ; fiecare primise câte ceva, câte o cruce sau câte un alt dar potrivit cu vrednicia lui, numai unul singur ședea într'un colț și plângea.

— Nu mai plânge atâta, că doar nu pieri lumea pentru o cruculiță, îi zise Doncilă, ai cărui ochii nu se deslupiau de pe a lui.

— Ție ți-e ușor a zice, că dacă vei merge acasă au să creadă oamenii că te-ai bătut, dar pe mine au să mă ieie în bătaie de joc.

— N'ai rană ?

— Or zice că am căpătat-o prăvălindu-mă cu carul.

— Ai dreptate, îi zisei eu. Și tu te-ai purtat ca toți ceilalți. Las c'oiu pune eu un cuvânt pentru tine când o mai veni Doamna pe la noi.

Mă simțiam oarecum în drept a-i făgădui mijlocirea mea către Doamna, căci ea cu mine stătuse mai mult la vorbă, și numai mie dintre toți îmi dăduse două cruce. Apoi, mulțumit în suflet, mă acoperii cu plapoma închisei ochii și prinsei să gândesc la duduca cea frumoasă.

A doua zi, când mă deșteptai, simții o mare bucurie văzând-o la căpătâiul meu. Inșă acum nu eră îmbrăcată cu haine alese, ci aveă pe cap un tulpă alb sub care

ochii ei cei negri cu gene lungi păreau și mai luminoși ;
avea la piept o pestelcă ¹⁾ albă cu semnul crucii roșii.

— Cum îți mai este, Andreiu ?... mă întrebă ea cu glas dulce, pătrunzător.

— Mai bine, ducă, mai bine.

— Ia spune-mi, Andreiu, ce simțiai când erai în bătălie, fostu-ți-a frică sau nu ?

— Apoi de ! ce să spun ?... Tocmai îndămână nu mi-a fost ; dar am făcut și eu cruce și-am mers înainte ca toți ceilalți, și dacă am avut zile, am scăpat.

— Și nu ți-a venit nici odată prin gând să dai înapoi ?

— Da unde se poate una asta, duduț ! Nu știi că-i scris în reglement că nu putem da înapoi decât atunci când se dă semnalul de retragere ? Morți, copți, trebuie să mergem înainte, așa-i pravila noastră.

Vedeam că vorbele mele îi făceau mulțumire, căci ochii ei s'aprindeau și mai viu. La vremea prânzului, ea îmi răcoria mâncarea și mi-o puneă dinainte. Uneori mă pipăia la braț ca să-mi vadă bătaia vinelor, altă dată îmi puneă mâna pe frunte să vadă dacă nu-mi arde capul.

Treceau iute ceasurile cu dânsa, căci eră veselă și harnică la treabă, gata să ne dea totdeauna ce doriām, și așa de pricepută că par'că ne ghicia gândurile. In spre seară ea se apropie de mine zicându-mi :

— Andreiu, caută să dormi bine, să te gălesc deplin sănătos când mă voiu întoarce.

— Când vă întoarceți ?

— După o săptămână, răspuse ea ; apoi zâmbind ieși din odaie.

Aș fi voit să-i spun că-i mult până atunci, dar nu îndrăznii. Rămăsei deci cu inima înecată în părere de rău văzându-mă părăsit de dânsa. In zilele următoare

1) *Pestelcă* = șorț.

veniră multe alte cucoane și duduca să ne privigheze, însă nici mă uitam la dânsule; eram într'una posomorât, și vorbele mi se scoteau cu cleștele din gură. Rănile începeau iar să mă doară, și pe lângă dânsule simțiam că mi se deschide o altă rană mai adâncă în inimă. Catrina din ce în ce se depărtă acum din mintea mea; mai, mai că uitasem cum e la față. Frigurile iar îmi veniră de când mintea mi se tulburase, și nopțile nu închideam ochii.

A șaptea zi dimineață ușa se deschise și duduca cea frumoasă intră în odaie cu zâmbetul ei obișnuit. Mi se părură că un nou soare răsări pentru mine. Indată durerile mi se stinseră, frigurile îmi încetară și o veselie copilărească mă cuprinsese. Vorbiam, glumiam neconținut, căutam să o fac să râdă, simțiam atunci că-mi crește inima de fericire. Când veni doftorul să mă vadă, ea singură îmi deslegă mâna cea rănită, iar doftorul văzând-o, încreți din sprâncene:

— Vei fi destul de bărbat, îmi zise el, să mă lași să-ți tai carnea cea rea?

— O da! negreșit, răspunse ea în locul meu.

Auzind-o, aș fi lăsat să-mi se scoată și inima din piept. Atunci închisei ochii și întinsei brațul. Doctorul îmi curăți rana fără ca un singur suspin să iasă din pieptul meu, căci mulțumirea ce aveam de a o simți lângă mine covârșiă însăș durerea. Apoi înspre seară la ceasul obișnuit se duse lăsându-mă iarăș singur cu nădejdea de a o revedea peste șapte zile.

Așă treceau zilele una câte una, pline, când de urât când de bucurie, și ranele mele, în ciuda inimii, se vindecau acum văzând cu ochii, iar eu mă'nspăimântam când gândiam că o să părăsesc spitalul și să nu mai văd pe duduca cea cu gene lungi. De ce nu vrea Dumnezeu să mor aici?... îmi ziceam eu uneori. Și doară vedeam prea bine că dragostea care mă orbise, eră o

cnrată nebunie, însă nu mă puteam opri, precum nu se poate opri puhoiul de-a curge la vale.

Intr'o zi, în cea din urmă când am văzut-o, îmi aduc aminte că-mi deslegă ea rana dela mână și după ce-o privi câteva minute, îmi zise cu fața veselă.

— Așa-i că acum te simți mai bine?

Iar eu nu-i răspunsei nimic.

— Andreiu, îmi zise doftorul, privindu-mă rece; ranele tale sunt aproape vindecate, nu mai este trebuință să mai stai în spital. Măria Sa Doamna m'a însărcinat să-ți dau această pungă cu parale ca să ai de cheltueală pe drum.

— Și când trebuie să plec?

— Chiar acum.

— Dar este voie să-mi iau ziua bună dela cei cu care am stat într'o odaie?

— Nu-i trebuință.

— Aș vrea să văd măcar pe Doncilă, zisei cu lacrimile în ochii.

— Doncilă doarme.

Așa dar nefiindu-mi iertat să mai stau acolo mă îmbrăcai în uniforma mea de dorobanț și trist, mai trist decât în ziua în ziua care plecasem de-acasă, părăsii acest loc de care mă legă inima mea.

Douăzeci de zile lungi și obositoare mersei până la Florești, frământat între dorul de acasă și dorul din dărăpt, dar când ajunsei la poarta țarinei și văzui de departe fumul de la ursoaica caselor noastre, când mă gândii la bătrânul tată rezemat în cârjă, la ogorul și vițișoarele cari își așteptau stăpânul, mi se lărgiră pașii într'atâta, încât mai, mai că alergam. Pe ulițele satului care cum mă întâlniă se luă după mine și când ajunsei acasă tot satul eră la ușa mea. Nu-mi este cu puțință să spun bucuria tatei când mă văzù și mă strânse în brațe: lacrimile curgeau pârae pe brazdele feței lui; de

ce se uită la mine de ce mai mult plângea și suspină, par'că nu-și credeă ochilor.

Apoi care din cotrò începù să-mi caute cu deamăruntul rănile, crucile, hainele cela bortite de gloanțe, și să mă întrebe de întâmplările războiului prin care trecusem. Unii cu mâna la gură se minunau, alții râdeau și glumiau zicându-mi că iarba rea nu pierе. Aghiuță mă cercetă mereu dacă i-am adus un pistol ca să știe cum e Turcul. Moș Toader a Paraschivei se uită cu ochii galeși la mine par'că i-ar fi părut rău că n'a fost el în locul meu... când deodată auzii clopotul satului sunând!...

Fără să știu pentru ce, îmi simții inima ghiață.

— Ce este? întrebai eu.

— Nimic, răspunse Aghiuță. Ia biata Catrina merge la groapă. O boală năprasnică a fulgerat-o prin inimă acum douăzeci de zile luându-i graiul și vederile, și tocmai astăzi a voit Dumnezeu să o ierte. S'a luptat mult cu moartea biata Catrina, știind că ai să vii, dar nu i-a fost scris să te vadă. Tot satul o jălește, că a fost bună fată, sărmana!

— Bună fată, adause tata clătînând din cap.

Iar eu am simțit atunci că un nour îmi trece pe dinaintea ochilor, și sunetul cel de clopot m'a pătruns într'atâta că și astăzi par'că-l aud!

I. L. CARAGIALE

Născut în 1853 în județul Prahova, a avut o copilărie și tinerețe foarte zbuțuită. N-a dobândit o învățatură sistematică, ci a învățat singur.

S'a făcut cunoscut prin comediile sale publicate în «Convorbiri literare».

A fost funcționar în diferite administrații, a fost Director al teatrelor (1888) și câțva timp comerciant. În vremea din urmă s'a stabilit la Berlin.

I. L. Caragiale
(De pe o fotografie)

Caragiale a debutat ca autor dramatic. Prin comediile sale el a voit să arate cum se oglindesc unele idei politice sau sociale în unele minți cu o învățatură prea superficială și cum se aplică mecanismul vieții noastre constituționale de unii oameni lipsiți cu totul de cultură morală cari nu pricep sau falsifică lucrurile. «In acest caleidoscop de figuri,

înlănțuite în vorbele și faptele lor spre efecte de scenă cu multă cunoștință a artei dramatice, Caragiale — zice d. Maiorescu — ne arată realitatea în partea ei comică.... Lăsând la o parte întrebările de o ordine secundară, dacă de exemplu unele situații și expresii

nu sunt exagerate din punct de vedere al chiar realității ce vor să reproducă, dacă în unele piese nu este un fel de monotonie a figurilor înfățișate sau cel puțin a modului înfățișării lor, o lipsă aproape desăvârșită a părților mai bune ale naturii omenești, etc., putem constata și recunoaște meritul necontestabil al autorului în scoaterea și înfățișarea plină de spirit a tipurilor și situațiilor din miezul unei părți a vieții noastre sociale fără imitare sau împrumutare din literaturi străine.»

Comediile sale sunt: *Conul Leonida față cu reacțiunea*, *Scrisoarea pierdută* (reprez. în 1884), *O noapte furtunoasă* (1880); pe lângă acestea o farsă: *D'ale Carnavalului* (reprezentată în 1885 și flue-rată la prima ei reprezentare).

După ce a mai dat teatrului o dramă, *Năpasta*, a început a scrie nuvele, unele psihologice, ca *Făclia de Paști*, altele satirice, altele fantastice.

Aceste nuvele au fost în genere bine primite de public și judecate foarte favorabil de unii critici. Iată ce zice D. Ollănescu-Ascanio într'un raport adresat Academiei:

«Scrise cu o veselă dar mușcătoare ironie, ele dau o vie și caracteristică întrupare ființelor ce se mișcă într'ânsele și creștează n trisă... rîm âietoare moravurile sau slăbiciunile lor prinse în acele trăite clipe.

«Cu darul său minunat de observație, autorul pătrunde lesne în intimitatea personajilor sale, le descoperă părțile stângace sau mucalite și ni le prezintă apoi așa cum îi apar, în cadrul realității, cu portul, cu graiul, cu apucăturile, cu înclinările lor sufletești. Lucrarea este un interesant studiu de năravuri, care învăluie într'o binefăcătoare veselie amărăciunea critice și loviturile satirei.»

Desigur, nuvelele lui Caragiale ne arată că el este un artist desăvârșit în povestire, că are o varietate de proceduri originale și că prin stilul lui care îngrijește de cele mai mici detalii, reușește să impresioneze chiar prin subiecte cari sunt prin ele însele lipsite de vreun interes — cum este schița «Petițiune». Pe de altă parte însă este de regretat că lipsește curățenia morală în cele mai multe din ele, astfel că citirea lor nu e de loc educativă.

Partea cea mai mare a nuvelor s'au publicat sub titlul de *Momente* în 1901; iar în 1910 a reunit ultimele sale lucrări sub titlul de *Schițe nouă*.

CONUL LEONIDA FAȚĂ CU REACȚIUNEA

Piesa aceasta s'a publicat pentru prima dată în «Convorb. literare» 1 Febr. 1880. Ea are două persoane principale: CONUL LEONIDA, pensionar,—60 de ani, și COANA EFIMIȚA, consoarta lui,—56 de ani.

Scenele se petrec în București la Leonida. Teatrul înfățișează o odaie modestă de mahala. În fund, la dreapta, o ușă; la stânga o fereastră. De-o parte și de alta a scenei câte un pat de culcare. În mijlocul odăii o masă împrejurul căreia sunt așezate scaune de paie. Pe masă o lampă cu gaz, pe globul lămpii un *abajur* cusut pe canavă. În planul întâiu la stânga, o sobă cu ușa deschisă și cu câțiva tăciuni pâlپând. Leonida e în halat, în papuci și cu scufia de noapte în cap, Efimița în camizol, fustă de flanelă roșie și legată la cap cu tulan alb. Amândoi șed de vorbă la masă.

SCENA I.

LEONIDA. Așa cum îți spusei, mă scol într'o dimineată, și știi obiceiul meu, pui mâna întâiu și întâiu pe «Aurora democratică», să văz cum mai merge țara. O deschiz... și ce citesc? Uite, țin minte ca acuma «¹¹/₂₃ Făurar... A căzut tirania! Vivat republica!»

EFIMIȚA. Auzi colo!

LEONIDA. Răposata dumneai — nevastă-mea a din-tâiu — nu se sculase încă. Sar jos din pat și-i strig: «Scoală, cucoană, și te bucură, că ești și dumneata mumă din popor; scoală c'a venit libertatea la putere».

EFIMIȚA (afirmativ). Ei!

LEONIDA. Când aude de libertate, sare și dumneai răposata din pat... că eră republicană! zic: gătește-te de grab, Mișule, și... hai și noi pe la rivoluție. Ne îmbrăcăm, domnule, frumos, și o luăm repede pe jos pân'la teatru. (Cu gravitate). Ei, când am văzut... știi că eu nu intru la idei cu una, cu două...

EFIMIȚA. Ți-ai găsit... dumneata nu ești d'ăia. Ehei ca dumneata, bobocule, mai rar cineva.

LEONIDA. Ori să zici, nu știu cum, că adicătelea acu unde ești tu republican, ții parte națiunii...

EFIMIȚA. Ași!

LEONIDA. Dar, când am văzut, am zis și eu : să te ferească Dumnezeu de furia poporului !... Ce să vezi, domnule ? steaguri, muzici, chiote, tãmbãlãu, lucru mare și lume, lume... de-ți veniã amețea, nu altceva.

EFIMIȚA. Bine cã n'am fost în București pe vremea aea ! cum sunt eu nevricoasă, Doamne-fereste ! pățiam alte alea...

LEONIDA. Ba nu zi asta ; puteai trage un ce profit. (Schimbând tonul). Ei, cât gândești c'a ținut toiul revoluției ?

EFIMIȚA. Până seara.

LEONIDA (zãmbind de așa naivitate, apoi cu seriozitate). Trei săptămãni de zile, domnule.

EFIMIȚA (minunându se). Nu mă 'nebuni, soro !

LEONIDA. Ce te gândești dumneata, cã a fost așa un bagadel lucru ? Fã-ți ideie : dacã chiar Galibardi, de-acolo, de unde este el, a scris atunci o scrisoare cãtre națiunea romãnã.

EFIMIȚA (cu interes). Zãu ?

LEONIDA. Mai e vorbã !

EFIMIȚA. Adicã cum ?

LEONIDA. Vezi dumneata, i-a plăcut și lui cum am adus noi lucrul cu un sul subțire ca să dãm exemplu Europei, și s'a crezut omul dator, ca un ce de politicã, pentru ca să ne firifisească...

EFIMIȚA (curioasă). Da... ce spuneã în scrisoare ?

LEONIDA (cu importanță). Patru vorbe, numai patru, da vorbe, ce-i drept ! Uite, țiu minte ca acuma : Bravos națiune ! Halal sã-ți fie ! Sã trãească Republica ! Vivat Principatele-Unite ! și jos iscãlit în original «Galibardi».

EFIMIȚA (satisfăcutã). Apoi, atunci dacã-i așa, a vorbit destul de frumos omul !

LEONIDA. Hehei ! unul e Galibardi : om, odatã și jumãtate ! (cu mândrie și siguranță). Ei ! giantã latinã, domnule, n'ai ce-i mai zice. De ce a băgat el în rãcori, gândești, pe toți împãrații și pe Papa dela Roma ?

EFIMIȚA (mirată). Și pe Papa dela Roma? Auzi, soró?

LEONIDA. Ba încă ce! i-a tras un tighel, de i-a plăcut și lui. Ce-a zis Papa — iezuit, aminteri nu-i prost! — când a văzut că n'o scoate la căpătâiu cu el?.. «Mă nene, asta nu-i glumă; cu ăsta, cum văz eu, nu merge ca de, cu fitecine; ia mai bine să mă iau eu cu politică pe lângă el, să mi-l fac cumătru». Și de colea până colea, tura vura, c'o fi tunsă, c'o fi rasă, l-a pus pe Galibardi de i-a botezat un copil.

EFIMIȚA (cu ironie). Și-a cunoscut omul nașul!

LEONIDA. Vezi bine!.. Acu ia spune, cam câți oameni te bate gândul că să aibă Galibardi!

EFIMIȚA. Sumedenie!

LEONIDA. O mie, domnule, numa o mie.

EFIMIȚA. Ei! fugi că mor! și adică numa cu o mie să..

LEONIDA (întrerupând-o). Da, da' întreabă-mă să-ți spun ce fel de oameni sunt?

EFIMIȚA. Ceva tot unul și unul.

LEONIDA. Ai mai prima, domnule, aleși pe sprânceană, care mai de care, dă cu pușca 'n Dumnezeu; volintiri, mă rog: azi aici, mâine 'n Focșani, ce-am avut și ce-am pierdut!

EFIMIȚA. Ei! așa da.

LEONIDA. Și toți se 'nchină la el ca la Hristos; de hafărul lui, sunt în stare, trei zile d'a-rândul, să nu mănânce și să nu bea, dacă n'or avea ce.

EFIMIȚA. Ce spui, soró?

LEONIDA. Ce-ți spui eu, și câte și mai câte altele și mai și.

EFIMIȚA. Bravos! (O mică pauză și căscături de amândouă părțile).

LEONIDA. Trebuie să fie târziu, Mișule; ne culcăm?

EFIMIȚA (se scoală și se uită la ceas). Douăspce trecute, bobocule.

LEONIDA (sculându-se și el și mergând spre patul din stânga).
Vezi dumneata cum trece vremea cu vorba...

EFIMIȚA (dregându-și patul). Ei! cum le spui dumneata,
să tot stai s'ascuți; ca dumneata, bobocule, mai rar
cineva.

LEONIDA (la pat și intrând sub plapumă). Mișo, ai zis matale
fetei să vie mâine mai de dimineață, ca să facă focul?

EFIMIȚA (stingând lampa). Da. (Se 'nehină și se așează în pat la
dreapta. Odaia rămâne luminată numai de flacăra tăciunilor din sobă).

LEONIDA (după ce s'a învârtit în pat până să-și facă culcușul,
cu satisfacție). A! așa! (Un moment pauză, în timp ce fiecare
se așează bine în așternutul său).

EFIMIȚA (din așternut). Și zi așa cu Galibardi, ai?

LEONIDA (asemenea). Așa zău!.. Ei! mai dă-mi încă unul
ca el până mâine seara, — nu-mi trebuie mai mult, — să-ți
fac republică... (cu regret). Da nu e! Da o să-mi zici că
cu încetul se face oțetul, ori că mai rabdă, că n'a intrat
zilele 'n sac. (Cu tărie). D'apoi bine, frate, până când tot
rabdă azi, rabdă mâine? că nu mai merge, domnule,
s'a săturat poporul de tiranie, trebuie republică!

EFIMIȚA. Adică, zău bobocule, de! eu cu mintea ca
de femeie, pardon să te 'ntreb și eu un lucru: ce pro-
coseală ar fi și cu republica?

LEONIDA (minunat de-așa întrebare). Ei! bravos! ș'asta-i
bună! Cum ce procoseală? Vezi asta-i vorba: cap ai-
minte ce-ți mai trebuie? Apoi închipuește-ți dumneata
numai un condeiu, stăi să-ți spui: mai întâiu și 'ntâiu
că, dacă e republică, nu mai plătește nimenea bir...

EFIMIȚA. Zău?

LEONIDA. Zău... Al doilea că fieștecare cetățean ia câte
o leafă bună pe lună, toți într'o egalitate.

EFIMIȚA. Parol?

LEONIDA. Parol... Par egzamplu, eu...

EFIMIȚA. Pe lângă pensie?

LEONIDA. Vezi bine; pensia e hașca, o am după legea
a veche, e dreptul meu: mai ales, când e republică,

dreptul e sfânt : republica este garanțiunea tuturor drepturilor.

EFIMIȚA (cu toată aprobarea). Așa da.

LEONIDA. Și al treilea, că se face și lege de murături?

EFIMIȚA. Cum, lege de murături?

LEONIDA. Adicătele că nimeni să nu mai aibă drept să-și plătească datoriile ¹⁾.

EFIMIȚA (crucindu-se de mirare). Maică Precistă, Doamne! apoi dacă-i așa, de ce nu se face mai curând republică, soro?

LEONIDA. Hei! te lasă reacționarii, domnule? Firește, nu le vine lor la socoteală să nu mai plătească niminea bir! e aproape de mîntea omului : de unde ar mai mîncă ei lefurile cu lingura?

EFIMIȚA. Așa e... da'... (reflectînd mai adînc) un lucru nu înțeleg eu.

LEONIDA. Ce lucru?

EFIMIȚA. Dacă n'oi mai plăti niminea bir, soro, de unde or să aibă cetățenii leafă?

LEONIDA (în luptă cu somnul). Treaba Statului, domnule, el ce grijă are? pentru ce-l avem pe el? e datoria lui să 'ngrijească să aibă oamenii lefurile la vreme...

EFIMIȚA (lămurită). Așa da... vezi, mie nu-mi dădea în gând. (După o pauză de reflecție). Ce bine ar fi! unde dă Dumnezeu odată să o mai vedem ș'asta, republica! (Leonida începe să sforăie), Dormi, soro?... (Leonida sforăie înainte). A adormit.

SCENA III.

LEONIDA (sculându-se din somn spăimîntat). Ai! ce e?

EFIMIȚA. Leonido! scoal' că-i foc, Leonido!

LEONIDA (speriat). Unde-i foc?

¹⁾ E o schimonosire și o înțelegere rea a termenului juridic *moratoriu*.

EFIMIȚA. Scoal' că-i revoluție, bătălie mare afară!

LEONIDA. Aș! vorbă să fie! Ce te pomenești vorbind, domnule?

EFIMIȚA. Bătălie la toartă, soro: pistoale, puști, tunuri, Leonido, țipete, chiote, lucru mare, de am sărit din somn!

LEONIDA (luând-o cu binișorul). Mițule, nu-i nimica; știi cum ești dumneata nevricoasă, unde am vorbit toată seara de politică, te'i fi culcat cu fața 'n sus și ai visat cine știe ce.

EFIMIȚA (impacientă). Leonido, deșteaptă sunt eu acum?

LEONIDA. Apoi de! Mițule, asta dumneata știi.

EFIMIȚA (atînsă). Bravos, bobocule! nu m'așteptam ca tocmai dumneata să te pronunți cu așa iluzii în contra mea; te credeam mai altfel... îmi pare rău!... Cocoane Leonido, sunt deșteaptă; am auzit cum te-auz și m'auzi... revoluție, bătălie mare!

LEONIDA. Bine, Mițule, stăi, nu te importa de geaba. De când m'ai deșteptat pe mine, ai mai auzit ceva?

EFIMIȚA. Nu.

LEONIDA. Apoi de! cum vine treaba asta? spune matală...

EFIMIȚA (cam în nedumerire). De, soro, știu și eu?

LEONIDA. Apoi, vezi? Dar... s'o mai luăm și pe partea ailaltă, să vedem ce-ai să mai zici. Bine, chiar revoluție să fi fost, să zicem... nu știi dumneata că n'are nimini voie să descarce focuri în oraș? e ordin dela poliție...

EFIMIȚA (aproape rășonvinsă). De! bobocule, să zic și eu cum zici, că după cum le spui dumneata, una și cu una fac două, n'are de unde să te mai apuce omul... (stând la gânduri și iar îndoindu-se). Da bine, soro, am auzit, am a-u-zit; cum s'auz ce nu eră? ce-am auzit, dacă nu eră nimica?

LEONIDA. Ei! domnule, câte d'astea n'am citit eu, n'am păr în cap! Glumești cu omul! Se întâmplă... (cu tonul

unei teorii sigure) că fiindcă de ce? o să mă 'ntrebi... Omul bunioară, de par egzamplu, dintr'un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee? fandacsia e gata; ei! și după aea, din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mișcă.

EFIMIȚA. Comèdie, soro! (Minunându-se). Așa o fi!

LEONIDA. Bunioară și la dumneata acuma, o ipohondrie trecătoare; nu-i nimica... Hai să ne culcăm: noapte bună, Mișule.

EFIMIȚA. Noapte bună. (Încă nedomirită oare-cum, stinge lampa și se vâra în pat).

LEONIDA (după o pauză). Nu te mai culcă cu fața în sus, Mișule, că iar visezi. (Cucoana s'așează p'o ureche; în odaie înfunerie; în orchestră melodramă; o pauză, după care d'odată se aud în depărtare chiote, strigăte și detunături).

SCENA IV.

EFIMIȚA. Ai auzit?

LEONIDA. Ai auzit? (Amândoi d'odată, se ridică înfiorați. Sgomotul s'apropie).

EFIMIȚA (sărind din pat). E idee, Leonido?

LEONIDA (cu spaimă). Aprinde lampa... (sare și el din pat. Sgomotul mai aproape).

EFIMIȚA (aprinzând lampa). E fandacsie, bobocule?

LEONIDA (tremurând). Nu-i lucru curat, Mișule! (Sgomotul tot mai tare).

EFIMIȚA. E ipohondrie, soro? (Sgomotul crește mereu).

LEONIDA. E primejdie mare, domnule! Ce să fie?

EFIMIȚA. Ce să fie? dumneata nu vezi ce să fie? Revoluție, bătălie mare, Leonido!

LEONIDA (ciudându-se). Bine, frate, revoluție ca revoluție, da nu-ți spusei că nu-l voie dela poliție să dai focuri în oraș? (Sgomotul crește înainte).

EFIMIȚA (tremurând). Voie, ne-voie, auzi?

LEONIDA (asemenea). Auz; da nu e, nu se poate să fie revoluție...

EFIMIȚA. De, întreabă-mă să te întreb... (sgomot mare). Auzi?

LEONIDA. Unde mi-este gazeta? (nervos) că dacă o fi să fie revoluție, trebuie să spue la «Ultime știri». Unde mi-e gazeta? (Merge la masă, ia gazeta, își aruncă ochii pe pagina a treia și dă un țipăt. A!

EFIMIȚA. Ei!

LEONIDA (pierdut). Nu e revoluție, domnule, e reacțiunea; ascultă : (citește tremurând). «Reacțiunea a prins iar la limbă. Ca un strigoiu în întunec, ea stă la pândă ascuțindu-și ghiarele și așteptând momentul oportun pentru poftetele ei anti-naționale... Națiune fii deșteaptă». (Cu dezolare), Și noi dormim, domnule!

EFIMIȚA (asemenea). Cine strică, soro, dacă nu mi-ai citit gazeta de cu seară! (Sgomot tare).

LEONIDA (prăpădit). Și pe mine mă știu toți reacționarii că sunt republican, că sunt pentru națiune.

EFIMIȚA (tremurând și începând să plângă). Ce-i de făcut soro?

LEONIDA (stăpânindu-se ca să-i facă curaj). Nu te speria, Mișule, nu te speria...

(Salve și chiote foarte apropiate).

EFIMIȚA. Iute, soro, pune mâna! (Amândoi trag cearșafu, rile din paturi în mijlocul casei, golește dulapul, scrinul, și fac două legături mari; apoi baricadează ușa cu paturile și cu mobilele).

LEONIDA (lucrând). Mergem la gară p'în dosul Cișmejiului, și plecăm până 'n ziuă cu trenul la Ploești... Acolo nu mai mi-e frică : sunt între ai mei! republicani toți săracii! (Sgomot și mai aproape).

EFIMIȚA (ingrozită, oprindu-se din lucru și ascultând). Soro! Soro! auzi dumneata? Zavrăgiii vin încoace!

LEONIDA (asemenea). Auz... (tremură). Și cum sunt eu deochiat, drept acilea vin, să ne dărâme casa.

EFIMIȚA (îndoindu-se de genunchi și înneecându-se). Nu-mi spune, soro, că mor!

LEONIDA. Fă iute, iute! (Sgomotul și mai aproape; Leonida cade 'n genunchi).

EFIMIȚA. Soro, mor! a intrat în ușița noastră...

LEONIDA. Stinge lampa! (Cocoana suflă iute în lampă; sgomotul este sub ferestre. Amândoi sunt trăzniți, o pauză, sgomot și apoi câteva bătăi în ușa d'afară).

EFIMIȚA (șoptind). Sunt la ușă.

LEONIDA (asemenea). Atât mi-a fost!.. Nu te mișcă! (Bătăile se repetă mai tare; sgomotul s'a cam depărtat). Să ne ascundem în dulap...

EFIMIȚA. Să Iăsăm calabalâcul și să sărim pe fereastră...

LEONIDA. Dar dacă or fi intrat în curte? (Bătăile dela ușă se îndesesc cu nerăbdare; sgomotul se depărtează mereu).

UN GLAS DE FEMEIE (d'afară). Dar asta? comedie!

EFIMIȚA (cu nimire, plecându-se spre ușă s'asculte). Ai?

LEONIDA (oprind-o). St! nu te mișcă! (Pumni tari în ușă; sgomotul și mai departe).

GLASUL (d'afară). Ei! Doamne! (Strigând). Coniță!

EFIMIȚA (uimită). E slujnica, Leonido, Safta. (Chiotele și impușcăturile d'abia se mai aud foarte departe).

LEONIDA. St! par'că s'a mai depărtat zavera! (Bătăi desperate în ușă).

GLASUL (d'afară). Deschide, cocoană, să fac focul. (O pauză. Leonida și Efimița ascultă uimiți, neștiind ce să crează). Vai de mine! nu-i bună asta! a pățit boierii ceva!

EFIMIȚA. E Safta... (Vrea să meargă la ușă).

LEONIDA (oprind-o). St! nu deschide odată cu capul!

EFIMIȚA (ne mai putând răbda și smucindu-se). Trebuie să deschiz, soro, că 'ncepe dobitoaca să țipe și-i mai rău: ne dă de gol la zavrăgii. (Bătăi din toate puterile în ușă).

LEONIDA (comprimându-și inima și cu un ton de supremă rezignare). Deschide!

EFIMIȚA (mergând în vârful degetelor la ușă, întreabă cu gura jumătate). Cine e?

GLASUL (d'afară). Eu, cocoană, am venit să fac focul.

EFIMIȚA (stă un minut la îndoeală, apoi se hotărăște și, dând în lături baricada, deschide și cu glasul alterat). Haide, intră. (În odaie e întunec. Coana Efimița ține piept Saftei la ușă).

SCENA V.

EFIMIȚA (mișcată, cu tonul misterios). Ce-i afară, Safto?

SAFTA (care a intrat cu un braț de lemne). Bine, cocoană, ce să fie! Da până acuma n'am putut închide ochii: toată noaptea a fost masă mare la băcanu' din colț; acū d'abia s'a spart cheful. Adineaori a trecut p'aici vre-o câțiva, se duceau acasă pe două cărări; eră și Nae Ipingescu, ipistatul, beat frânt; chiuia și trăgea la pistoale... obiceiul mitocănesc.

LEONIDA (nedumerit). Ce obicei?

SAFTA. Știi, a făcut oamenii chef, c'aseară a fost lăsata secului.

EFIMIȚA (înseninându-se și prinzând limbă, către Leonida cu umor). A fost lăsata, secul!

LEONIDA (îmbărbătat). Ei vezi? (Plin de triumful teoriei). Tot vorba mea, domnule! Omul bunioară de par egzamplu, dintr'un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevricos, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee; fandacsia e gata; ei! și după aea, din fandacsie cade în ipohondrie. (Către cocoana). Văzuși?

EFIMIȚA (cu chef). Ei! soro! par'că ziceai că nu e voie dela poliție să se dea cu pistoale în oraș?

LEONIDA (sigur). Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost chiar poliția în persoană...

EFIMIȚA. Ei, bobocule, apoi cum le știi dumneata toate, mai rar cineva! (Aprinde lampa. Amândoi sunt foarte veseli. Safta rămâne incremenită văzând răsturnarea odăii). (Cortina).

P E T I Ţ I U N E . . .

Această năvelă s'a publicat întâia dată în ziarul «Universul», apoi în volumul «Momente» (1901).

E în toiul verii, când serviciile publice încep dimineața la 7 și sfârșesc la 2 d. am. Toată noaptea a bătuit căldură apăsătoare și acuma pe un cer senin, a răsărit soarele, amenințând cu groaznică dogoare. Ce are să fie peste zi?

Sunt 7 ceasuri fără 10 minute de dimineață. În biroul registraturii generale a unei mari administrațiuni, impiegatul își pregătește registrul, așteptând să bată ceasul, ca să ridice oblonul dela ferestruia pe unde i se înmânează corespondența oficială și petițiile particulare. Pe când se șterge de sudoare, gândind la cine știe ce, aude ciocănituri la oblonul lăsat. Se uită la ceasul său, regul-t adineaori după cel oficial; 7 fără 5 minute... Dă din umeri, se șterge iarăș, și gândește mai departe... Ciocăniturile de afară au trecut; dar peste câteva momente iar încep cu mai multă tărie și insistență. Impiegatul din năuntru se uită iar la ceas: 7 fără 2 minute. Dă din umeri, se șterge de sudoare și își urmează gândirile intime... Ciocăniturile se îndoesc cu violență... În sfârșit, cele două minute au trecut: ceasul arată 7 punct. Impiegatul trage zăvorul și ridică oblonul, lăsând ferestruia închisă numai cu geamul. Se uită afară. La geam e un domn, care așteaptă; probabil acela ciocăniă. Impiegatul ridică și geamul.

— D-v. ciocăniați așa?

— Da.

— D-v. nu știți că biroul se deschide la 7?

— Ba da.

Și zicând aceasta, domnul vără adânc capul pe ferestruică înăuntru; impiegatul, surprins de această mișcare, se dă înapoi și lasă din mână geamul mobil, care

pică peste gâtul domnului ca tăișul unei ghilotine. Domnul vrea să tragă afară capul, dar nu poate.

— Ridică ! domnule ! strigă domnul cu ochii mari.

Impiegatul ridică binișor ferestruica ; domnul își re-trage capul.

— Ce poștiți ?

— Am o afacere de registrat...

Și domnul iar vrea să bage capul. Dar impiegatul prinde de veste, lasă repede geamul, care atinge vârful nasului domnului.

— Poștiți pe ușă înăuntru, dacă aveți vre-o afacere ! strigă impiegatul, făcând aceluï domn semn cu mâna pe unde poate intra în biurou.

Domnul ascultă, pleacă dela ferestruică și îndată apare în ușă. Este un om nici prea tânăr, nici prea bătrân ; pare foarte ostenit, și un ochiu deprins ar pricepe îndată că domnul acesta n'a dormit noaptea. E asudat și prăfuit ; mișcărilor îi sunt nesigure ca și articularea vorbelor. Apărând în pervazul ușii, ține într'o mână pălăria de paie, cam ghemuită ; cu cealaltă mână se ține de nas.

— Eră să-mi tai nasul !.. Știi ce teribil m'ai lovit ?

— Pardon !.. dar nu stric eu... Dacă vârîți așa capul..

— Nu face nimic... N'aveți un scaun ?

— Poștiți.

Domnul șade alături de biurou...

— Teribil sunt de ostenit...

Zicând acestea, domnul se uită lung la un pahar ce stă pe masă aproape gol, și din care a băut impiegatul.

— Mă rog, dacă nu vă supărați, aveți apă ?

— Da.

— E rece ?

— Potrivită.

— Nu-i puneți ghiață ?

— Ba da.

— Așa ? îi puneți ghiață ?

- Firește.
- E flir... e fir?... ăsta...
- Da, avem filtru.
- Monșer! te superi dacă te-oiu rugă pentru un pahar de apă?... Teribil mi-e de sete!
- Impiegatul sună; un aprod se prezentă.
- Un pahar cu apă...
- Apoi, după o pauză, către domnul:
- Ați zis că aveți o afacere...
- Da, am o afacere.
- Aici la noi?
- Da, la d-v... o afacere... Pe semne că acum s'a dus s'o scoată din puț...
- Cum s'o scoată din puț?
- Apa... că văz că nu prea are amicul de gând să vie...
- Aprodul intră. Domnul ia paharul și-l soarbe întreg pe nerăsuflăte, apoi, ridicând niște ochi foarte dulci și plini de mulțumire, către aprod:
- Mersi... Dacă nu te superi... mai îmi dai unul?
- Aprodul pleacă. Domnul, după ce s'a căutat prin toate buzunarele, către impiegat:
- S'a dus dracului! am pierdut-o!
- Ce?
- Ce, ne-ce... e vorba, am pierdut-o!
- A fost o petiție...
- Nu, frate, batista... Monșer, te superi dacă te-oiu rugă să-mi dai batista d-tale?... numai un moment.
- Zicând acestea, ia de pe masă batista impiegatului, și până când acesta să scoată măcar o exclamație, se șterge cu ea la gură de apă...
- Și dumneata nădușești ca mine.
- Impiegatul dă să-și ia batista înapoi; domnul își trage mâna, se șterge de sudoare și pe urmă la nas; apoi înapoează batista, punând-o iar la loc pe masă.
- Și eu nădușesc al dracului!

Impiegatul ia batista și o trântește departe în partea cealaltă a mesei; apoi se așează, ia condeiul și începe a trece hârtii la registru. Aprodul intră, aducând al doilea pahar. Domnul ia paharul și-l dă pe gât; pe urmă, cu tonul dulceag, făcând semn să-i treacă batista :

— Dacă nu te superi...

Impiegatul se face că n'aude. Domnul se scoală, trece pe dinaintea mesei în partea cealaltă, se apleacă peste ea și ia batista. Impiegatul vrea să i-o apuce; dar domnul s'a șters pe frunte și la nas; pe urmă, aruncând batista la loc :

— Mersi!

— Domnule, zice impiegatul, zici că ai venit cu o afacere... Mă rog... Noi n'avem timp aici să stăm de vorbă... Nouă ne plătește Statul leafă, să lucrăm... Mă rog, ce afacere?

— Stăi că-ți spun... E cald al dracului!

Se duce la butonul soneriei, pe care-l apasă. Soneria sbârână lung.

Impiegatul, impacientat :

— Destul, domnule! Ce poștești?

— Dacă nu te superi, încă un pahar... mi-e sete al dracului. Azi noapte am umblat forfota cu niște prieteni... Nici n'am dormit... Știi...

După o pauză :

— Nu-i așa că se cunoaște că n'am dormit?

— Ba bine că nu!

— Pe unde n'am fost!

Aprodul vine. Domnul, cu multă politețe :

— Drăguță, dacă nu te superi, m'aș ruga... încă un pahar cu apă...

Aprodul iese. Domnul, către impiegat, cu delicatețe :

— Aveți mult de lucru?

Impiegatul :

— Nici prea-prea, nici foarte-foarte... potrivit.

Aprodul aduce paharul. Domnul îl bea pe nerăsuflete; către aprod :

— Mersi.

Apoi către impieगत :

— Dacă nu te superi, te-aş ruga... batista...

— Domnule! strigă impieगतul; înţelege odată că nouă nu ne plăteşte Statul aici ca să stăm de vorbă; avem treabă; n'avem vreme de conversaţie... Spune : ce poţteşti ? Aici n'are voie să intre nimeni fără afaceri. Ce afacere ai ?

— Ce afacere ?

— Da ! ce afacere ?

— Am dat o petiţiune... Vreau să ştiu ce s'a făcut. Să-mi daţi un număr.

— Nu ți s'a dat număr când ai dat petiţia ?

— Nu.

— De ce n'ai cerut ?

— N'am dat-o eu.

— Da cine ?

— Am trimes-o prin cineva.

— Când ? In ce zi ?

— Acù vre-o două luni...

— Nu ştii cam când ?

— Ştiu eu ?

— Cum, nu ştii ? Cum te chiamă pe d-ta ?

— Nae Ionescu.

— Ce cereai în petiţie ?

— Eu, nu ceream nimic.

— Cum ?

— Nu erà petiţia mea.

— Da a cui ?

— A unui prietin.

— Care prietin ?

— Unul Ghiţă Vasilescu.

— Ce cereà în ea ?

- El, nu cereà nimic.
 — Cum, nu cereà nimic ?
 — Nu cereà nimic ; nu erà petiția lui.
 — Da a cui ?
 — A unei mătuși a lui... Știà că viu la București și mi-a dat-o să o aduc eu.
 — Cum o chiamă pe mătușa lui d. Ghiță ?
 — Nu știu.
 — Nu știi nici ce cereà...
 — Ba, mi se pare că cereà...
 — Ce ?
 — Pensie.

Impiegatul, ieșindu-și din caracter și sbierând :

- Domnule, aici este Regia Monopolurilor ! aici nu se primesc petiții pentru pensii ! Du-te la pensii, acolo se primesc petiții pentru pensii !
 — Așà ? la pensii, care va să zică ?

Merge la sonerie, apasă butonul ; soneria sbárnâe foarte lung.

- Destul, domnule !
 — Uite ce e : dacă nu te superi, te-aș mai rugà pentru un pahar cu apă.

Aprodul intră.

- Uite, ce e, drăguță, dacă nu te superi, te-aș mai rugà pentru un pahar cu apă.

Aprodul iese.

Impiegatul bufnește și scrie cu ochii aplecați în registru.

- Așà ?.. care va să zică, la pensii ?

Aprodul vine. Domnul ia paharul.

Impiegatul, după ce l-a lăsat să bea în tichă, către aprod :

- Dă-l afară !

Domnul, plecând, foarte politicoș :

- Mersi... Mă duc... Așà ? care va să zică, la pensii, care va să zică ? !

ALEXANDRU VLAHUȚĂ

Născut în județul Tutova în 1858, Vlahuță a studiat la Bârlad și la Iași. A fost câțeva vreme avocat la Târgoviște, dar curând s'a stabilit în București ca profesor. Aci a început a publica poezii prin reviste și curând s'a făcut cunoscut. A colaborat la «Convorbiri literare» și cu deosebire la «Revista Nouă» a lui Hașdeu.

A întemeiat și condus revista «Viața» cu dr. Urechia și mai târziu «Semănătorul» cu G. Coșbuc (1912). În timpul din urmă, a stat în genere retras din luptele literare, ocupat cu funcțiunea sa din administrația Casei Școlilor și cu scrierile sale asupra istoriei și geografiei țării.

Primul său volum de *Poezii* a apărut în 1887. Incepându-și activitatea poetică ca elev al lui Eminescu, pentru

care a păstrat totdeauna un cult, el s'a emancipat încet, încet de model. Această emancipare a explicat-o și teoretic într'o conferință ținută la Ateneul din București în 1892 asupra curentului eminescian în literatura noastră și apoi a înfățișat-o într'o formă plastică în poe-

Alexandru Vlahuță
(De pe o fotografie)

zia «Unde ne sunt visătorii?», din care se vede că el consideră ca o datorie pentru poeții tineri de a căuta drumuri nouă și a părăsi pe cele bătute. Poeziile sale nu prezintă concepțiuni mărețe ca Eminescu, dar prin analize amănunțite caută să pătrună tainele sufletului omenesc.

După publicarea unui al doilea volum de poezii, *Iubire* (1896), el a dat la lumină un roman, *Dan* (1894), și apoi o sumă de nuvele și cronici.

Iată cum caracteriză d. Naum, într'un raport academic, cele dintâi lucrări ale lui Vlahuță.

«La publicarea celor dintâi poezii ale d-lui Vlahuță critica nepărtinitoare și sinceră i-a însemnat un loc distins în rândul versitorilor cari s'au ivit de la Eminescu încoace, iar detractorii săi au mers până a face din el un imitator direct al poetului Epigonilor.

«Elementul dramatic domnește în toate nuvelele sale. Stilul este limpede și curat, cetera se face ușor; delicate analize sufletești țin adese dramele sale.»

În a doua parte a activității sale a produs puține poezii, dar acum a descris frumusețile țării în *România pitorească* (1901) și faptele mai însemnate din istoria patriei în *Din trecutul nostru* (1908). În anul din urmă a consacrat un mare studiu pictorului *Grigorescu* (1910), pe care l-a iubit și l-a admirat ca pe artistul desăvârșit al naturii și țării române.

Deși legat de curentul «Convorbirilor literare» prin influența ce exercită asupra-i Eminescu, Vlahuță se departă cu vremea cu totul de această revistă și mai târziu se alipă curentului celui nou care se desemnează cu Delavrancea și ia loc astfel, împreună cu acesta și cu Coșbuc, între întemeietorii unei școli literare care are ca punct central dragostea de țară și în special de viața țărănească.

LUI EMINESCU

Tot mai citesc măiastra-ți carte,

Deși ți-o știu pe din afară.

Par'că urmând șirul de slove,

Ce-a tale gânduri sămănară,

Mă duc tot mai afund cu mintea
 In lumile de frumuseți,
 Ce-au izvorit, eterni luceferi,
 Din noaptea tristei tale vieți...

Și te 'nțeleg — te simt aproape,
 Cu-aceeaș suferință 'n față,
 Cu ochiul gânditor și galeș,
 Sătul de trudnica-ți viață.

A, nu mă mir că ți se dete
 O zodie atât de tristă,
 Că, sbuciumat de-atâtea patimi,
 Râvnești pe cei ce nu există

Și că potop de negre gânduri
 Se strâng și ți se sbat sub frunte :
 Pe veci întunecații nouri
 Sunt frații vârfului de munte !

O, dacă geniul, ce scoase
 Ca din adâncul unei mări,
 Din fundul inimii zdrobite,
 Comoara asta de cântări,

Nu te-ar fi ars — svâcnindu-ți tâmpla
 De flăcările năbușite,
 Ce-ți luminau ale gândirii
 Impărății nețarmurite,

Și de-ar fi fost lăsat prin lume
 Să treci ca orice om de rând,
 Ce lesne ai fi pus frâu durerii
 Și răsvrătitudii tău gând !

Și cât de fără de pă sare
 Ai fi privit atunci la toate
 Mizeriile 'n care lumea
 Ursită-i pururea să 'nnoate !...

Dar ți-a fost dat să fii de-asupra
 Acestor inimi seci și strimte
 Și tu să 'nduri toată durerea,
 Pe care lumea n'o mai simte.

Să plângi tu plânsul tuturor...
 Din sbuciumul eternei lupte
 Să smulgi fulgerătoare versuri,
 Bucăți din inima ta rupte...

S'aprinzi în bolta vremii astri
 Din sborul tristului tău gând...
 Văpae!.. Ce-o să-i pese lumii
 Că tu te mistui luminând?

I N P Ă D U R E

Face parte din prima grupă de poezii, publicate în volumul din 1887

Cum m'adâncește 'n visuri lăuntru tău feeric,
 Și cât îmi pari de sfântă!.. Tu mă uimești, pădure,
 Când pe sub bolți tăcute și pline de 'ntunerice,
 Las pașii să mă poarte și gândul să mă fure...
 Cum m'adâncește 'n visuri lăuntru tău feeric!..

Când mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale,
 Ce dulci vedenii, tainic sub ochi mi se strecoară...
 Se 'ntorc morții din groapă și vremile din cale
 Și iar mă simt copilul nebun de-odinioară,
 Când mă adormi de farmec, în pacea umbrei tale.

Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne.
 Din vremi re'nvie basmul și-mi torn palate iarăși
 Din aurul luminii, ce printre crengi se cerne..
 Veniți, crai din poveste, ne-om prinde iar tovarăși,
 Căci peste-a mele chinuri uitarea se așterne!

Depart de-ale lumii dureri neîntrerupte,
 Cătă-vom Cosinzene, ascunse prin palate;
 Iar zmeii, pe la poduri, de-or sta cu noi să lupte,
 I-om birui și 'n alte țărâhuri vom răsbate,
 Depart de-ale lumii dureri neîntrerupte.

Incet... din fund de vremuri, un glas iubit mă chiamă.
 Revino, cal năprasnic și știutor de gânduri!
 De do ul, ce mă arde, aprinde-te și ia-mă,
 Mai dū-mă'n sbor, pe unde m'ai dus și'n alte rânduri..
 Incet.. din fund de vremuri, un glas iubit mă chiamă...

Copaci bătrâni — amicii copilăriei mele,
 Lăsați potop de frunze aicea să mă 'ngroape
 În farmece de visuri și 'n pulbere de stele,
 Să dorm sub straja voastră, în veci de voi aproape,
 Copaci bătrâni — amicii copilăriei mele!

UNDE NE SUNT VISĂTORII?..

„Această poezie s'a publicat ca anexă la Conferința despre «Curentul Eminescu»

Nu știu, e melancolia secolului care moare,
 Umbra care ne înneacă la un asfințit de soare,
 Sau, decepția, durerea luptelor de mai nainte,
 Doliul ce se exală de pe-atâtea mari morminte,
 Răspândindu-se 'n viață, ca o tristă moștenire,
 Umplesu sufletele noastre de 'ntuneric și măhnire
 Și împrăștie în lume o misterioasă jale,
 Parc'ar sta să bată ora stingerii universale.

Căci mă 'ntreb, ce sunt aceste vaiete nemângâiate,
 Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate, —
 Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
 Triști poeți ce plâng și cântă suferinți închipuie,
 Inimi lașe, abătute, făr'a fi luptat vr'o dată,
 Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată!
 Ce sunt brațele acestea slabe și tremurătoare?
 Ce-s acești copii de ceară — fructe istovite 'n floare?..

Și în bocetul atâtor suflete descurajate,
 Când, bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire discordate,
 Și când toți, în cor funebru, înșirați la pragul muzii,
 Iși ard mintea ca să spună c'au pierdut orice iluzii,
 Blestemând deșertul lumii ș'al vieții, în neștire, —
 Când își scaldă toți în lacrimi visul lor de nemurire, —
 Tu, artist, stăpânitorul unei limbi așa divine,
 Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine,
 Orizonturi largi ș'atâtea frumuseți necunoscute,
 Te mai simți atras s'aluneci pe aceleași căi bătute,
 Să-ți adormi și tu talentul cu-al dăgustului narcotic,
 Ca în propria ta zonă să te-arăți străin, exotic?..
 Cum, când ești așa de tânăr, e o glorie a spune
 C'ai îmbătrânit și sila de viață te răpune,
 Că nimic pe lumea asta să te miște nu mai poate,
 Că te-ai sbuciumat zadarnic și te-ai săturat de toate?..

Știi tu încă ce-i viața? Ai avut tu când pătrunde,
 Nu problemele ei vaste, încâlcite și profunde,
 Dar un tremurat de suflet, licărirea ta de-o clipă, —
 Când atâtea-ți schimbă vremea c'o bătaie de aripă
 În vertiginosul haos de priveliști, ce te 'nșală
 Sub imensa și eterna armonie generală?..

Ești de-abia în pragul lumii. Ți-i așa de sprinten gândul.
 Câte n'ar ști el să prindă, în viață aruncându-l!

Câte frumuseți ascunse vi s'arată numai vouă,
 Fericiți poeți : — natura, lumea pururea e nouă !
 Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
 Glasuri, și colori, și forme tu le lași să se strecoare,
 Legănând a tale gânduri adormite, ca pe-o apă,
 Când atâtea adevăruri nerostite încă-ți scapă !
 Știu. Am fost și eu ca tine amăgit să cred că'n artă
 Pot să trec la nemurire cu revolta mea deșarta
 Și cu lacrimi stoarse'n silă— nu mi-aș mai aduce-aminte—
 Am bocit și eu... nimicuri, ce-mi păreau pe-atuncea sfirte !...
 Dar când m'am uitat în juru-mi ș'am văzut că e o boală
 Și că toți începătorii, de-abiă scăpați din școală,
 Ofiliți în floarea vârstei de-un desgust molipsitor,
 Iși zădărnicesc puterea, focul tinereții lor,
 Ca să legene 'n silabe, pe tiparele găsite,
 Desperări de poruncea și dureri închipuite,
 Când am înțeles c'aceasta e o modă care soarbe
 Seva tinereții noastre, am zis gândurilor oarbe
 Ce-și rotiau peste morminte sborul lor de lilieci
 Să s'abată, lăsând morții în odihna lor de veci,
 Și din florile vieții să aleagă și s'adune
 În neperitorul fagur adevăr și 'nțelepciune !
 Câte nu-s de scris pe lume ! Câte drame mișcătoare
 Nu se pierd nepovestite în năprasnica vâltoare
 A torentelor vieții ! Câți eroi, lipsiți de slavă,
 Nu dispar în lupta asta nesfârșită și grozavă !
 Și, sub vijelia soartei, câte inimi asuprite,
 Câți martiri, pe cari vremea și uitarea îi înghite !

Și când lumea asta toată e o veșnică mișcare,
 Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
 Și când vezi pe-ai tăi cum sufăr, cum se zbuțuiesc și luptă
 În campania aceasta mare și neîntreruptă,
 Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,

Să arunci celor ce-așteaptă dela tine-un ajutor
 Jalea și descurajarea cântecului tău amar
 Și să-ți cheltuești puterea celui mai de seamă dar
 Ca să-i faci mai răi pe oameni și mai sceptici și mai triști?
 Asta vi-i chemarea sfântă de profeți și de artiști?..
 Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii,
 Să ne cânte rostul lumii și splendorile naturii?
 Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
 Magii ocrotiți de stele, mergătorii înainte,
 Sub credințele sfărmate și sub pravilele șterse
 Ingropând vechia durere, cu-al lor cântec să reverse
 Peste inimile noastre mângâiere și iubire, —
 Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire
 Valurile de 'ntuneric despicăndu-le în două,
 Splendidă 'naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!

UN SOL AL NEAMULUI

Cașa Școalelor voind a răspândi în publicul românesc cunoștința vieții și a operelor marelui pictor Grigorescu, a decis a publică reproduceri de pe cele mai însemnate lucrări ale lui și studii biografice. Această lucrare a fost încredințată lui Vlahuță. Ea a apărut în anul 1910. Reproducem aici introducerea lucrării.

Popoarele vorbesc rar. E un anume grad de căldură, care lămurește cugetarea lor și-i dă glas. Și atunci vorbesc tare — în auzul veacurilor. Ele își au, pentru aceasta, interpreții și împuțerniciții lor — crainicii gândului lor. Prin ei, marele suflet înfierbântat al mulțimii se desvălește, în răstimpuri depărtate, cum se desvălește jarul pământului prin gura vulcanilor. Aprins și luminos în totdeauna — câte odată spăimântător.

Neamul nostru, din firea lui, vorbește puțin. Strămoșii noștri — oameni de războiu — erau tăcuți. Apoi, și fără asta, valurile grele prin cari am trecut, atâtea veacuri

de griji de zbucium, de luptă pe viață și pe moarte, nu ne-au îngăduit reculegerea, concentrarea prisosului aceluia de puteri disponibile, cari ard par'că de nerăbdare de a se descărcă, de a se turnă în formele trainice ale artei.

Mai ales pictura cere liniște și siguranță, îndestulare materială, zidiri spațioase cu ferestre largi — o viață înfloritoare și liberă, primitoare de acea înaltă aristocrație sufletească, pe care arta ar putea-o numi aerul ei. Noi n'am avut nimic din toate acestea. Câte vijelii au trecut peste viața și peste așezările noastre, ar fi risipit fără de urmă, cum au și risipit atâtea, orice înfiripare de artă plastică, ce-am fi putut și noi porni. În multe din bisericile cari ne-au mai rămas de pe vremuri, se văd și astăzi resturi de icoane arse, ziduri sparte de ghiulele, sfinți cu ochii scoși de suliișile Turcilor. Căci mai ales în potriva acestor vrăjmași ai tuturor creștinilor am luptat noi aici, neajutați de nimeni, atâta amar de vreme. Câmp de războiu ne-a fost țara dela Mircea până la Mihaiu Viteazul. Pictorii noștri, artiștii noștri, toți aleșii neamului nostru, au pierit în bătăliile cu Turcii. Deschideți istoria, și vedeți ce eră aici, la gurile Dunării, în veacul de aur al artei creștine!

Din aceeași rasă de oameni mari au fost de sigur și Ștefan al Moldovei, ca și Leonardo da Vinci al Italiei. Și în aceeaș vreme au strălucit, fiecare aducându-și partea lui de bine pe lume.

Înainte de Dumnezeu, în adâncimile tainice ale destinelor omenești, cine știe dacă nu e o legătură între paloșul dela Răsboeni și penelul dela Florența!

Sufletul artist al poporului s'a destăinuit adesea în șoaptă de grije și de dor pe minunatele cusături și aleșături ale țărăncilor noastre, în măestria cu care își ciopliau voinicii ghioaga de luptă, plugul de arat și fluerul de doinit, în felul cum știau toți la țară să-și împodo-

bească portul, casa și viața lor. Ai zice că pe fiecare lucrător mijeste geana de lumină a unui răsărit care întârzie.

În ce vifor am trăit noi, e de mirare că mai avem și ce avem. Mă gândesc la cât sânge s'a vărsat pe bucașica asta de pământ, și pentru prima oară bag de seamă că în limba noastră instrumentul de țesut se cheamă «răsboiu».

Cântece însă, cântece de vitejie și de dor, avem cum nici un alt neam de pe pământ nu cred să mai fi avut v'odată. E aproape singura artă ce ne-a rămas întregă din zilele acelea. Bindecuvântată mântuitoare doină, numai sufletul nostru te înțelege!

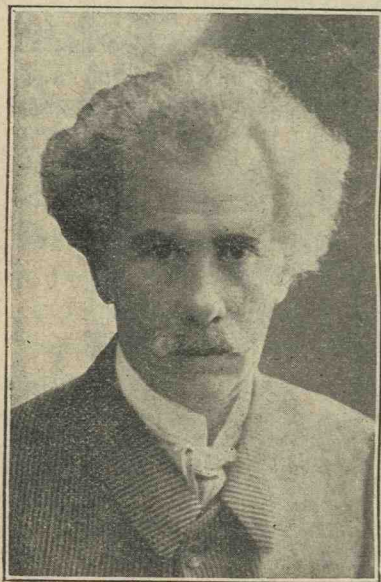
Sunt insule cari răsar deodată din valuri, în urma unei uriașe zguduirii telurice. Așa am ieșit noi în vază după marile zguduirii politice dela începutul veacului al nouăsprezecilea. Și ca într'o tabără, când sună goarna deșteptării, — un fremăt și un zor de pregătire a fost viața noastră dela un capăt la altul al țării. Din această proaspătă înviorare de puteri, aproape sălbatică în izbucnirea lor, din acest clocot de viață frenetică, au răsărit eroii mântuirii noastre — oameni de aceia unici, aproape divini, a căror apariție în mijlocul unui popor înalță stâlpi de lumină în istoria universală și despre cari cu drept cuvânt se zice că n'au înaintași, nici urmași. Un astfel de om a fost pictorul Grigorescu.

Înainte de venirea lui — în afară de acea veche, amestecată și risipită pictură bisericească, la care nu se prea uitau cei cari mergeau să se închine, pe care foarte puțini știau s'o prefuească și din care nimeni nu învăță ce eră de învățat — nici o cărare, nici un semn luminos nu se arată sufletului artist care ar fi vrut să afle încotro e adevărul. Atingerea cu apusul așterneă doar o poleală, o îngânare de artă și de cultură la suprafața vieții noastre. Și noi aveam nevoie de un glas care din

adâncul acestei vieți să se ridice și despre această viață să ne vorbească. Un asemenea glas am avut în Grigorescu. Cum a vorbit el, în limba formelor și a colorilor, despre țară și despre neamul lui a fost mai mult decât îndeplinirea unei chemări de artist. Un apărător înflăcărat, un sol neadormit al geniului nostru, în fața lumii care nu ne cunoșteă, și în fața veacurilor viitoare, iată ce a fost omul acesta pentru noi. Ce-a fost pentru cealaltă lume, ce noutăți a spus el artei universale și cum le-a spus, și întru cât le-a spus în chip deosebit de ceilalți — aceasta se va lămuri deplin de către cei cari uitându-se îndărăt, la lucrurile timpului nostru, vor putea îmbrățișa cu o privire mai senină, în orice caz mai pregătită, vederea largă pe care o deschide ochiului o anume depărtare.

BARBU DELAVRANCEA

Barbu Ștefănescu (Delavrancea) s'a născut în 1858 într'un sat din județul Ilfov. A învățat la liceul Sf. Sava, apoi a făcut studii literare și istorice la Paris. A învățat și dreptul. Și-a început cariera de publicist prin ziaristică. De tânăr s'a făcut cunoscut prin nuvelele sale, scrise într'o limbă ce se siliă a reproduce cât mai de aproape graiul poporului și în special graiul din mahalalele Bucureștilor, având și subiecte luate din acelaș mediu. Foarte criticat la început, el s'a impus încet încet și a devenit un novelist de frunte.

Barbu Delavrancea
(de pe o fotografie)

Răpit de ocupațiunile politice, căci a fost deputat și primar al Capitalei și de advocatură, el a părăsit pentru câțva timp literatura. În anii din urmă s'a întors însă la ea și s'a manifestat printr'un gen nou de activitate, prin piese de teatru și în special prin drame istorice.

Azi e ministru de lucrări publice.

* * *

Principalele sale lucrări sunt: *Sultănica*, colecție de nuvele (1885), *Trubadurul*, idem (1887), *Paraziții*, idem (1893), *Între*

vis și viață (1893); *Hagi Tudose* (1903); apoi *Apus de soare* (1909), *Viforul* (1910) și *Luceafărul* (1910) drame.

Iată cum a fost apreciată activitatea sa de către unul din membrii Academiei, când în 1908 a fost ales membru corespondent :

«Un șir de nuvele interesante l-au făcut cunoscut publicului nostru și au atras asupra sa luarea aminte a iubitorilor și cunoscătorilor de literatură. Nuclele sale se deosebesc nu numai prin bogata imaginație a autorului, dar și prin frumoasa limbă română și puritatea stilului în care au fost scrise. De la început chiar autorul acestor scrieri s'a așezat în rândul întâiu al prozatorilor noștri, loc pe care nu l-a mai părăsit.

«Dar pe lângă talentul său de scriitor, ceea ce distinge pe d. Delavrancea este elocuența sa. Cine i-a ascultat discursurile relative la literatura populară și în special la frumoasa poezie a poporului român, a fost fermecat de analiza fină, de pătrunderea spiritului, a sufletului popular, de frumusețea formei, de bogăția comparațiilor și figurilor în care își exprimă admirația sa pentru producerea poporului nostru».

D. Maiorescu merge mai departe și-l numește : «cel mai strălucit orator al României contemporane.»

Nu putem ști dacă discursurile lui Delavrancea vor avea puterea să treacă peste marginile vremii sale și să impresioneze și pe cei ce nu vor fi avut prilejul să-l asculte. Este sigur însă că nuvelele și piesele sale de teatru vor însemna o epocă nouă în literatura română.

Nuvelele sale vădesc o imaginație puternică, un stil de și nu totdeauna precis, dar destul de clar și o limbă uimitor de bogată în cuvinte și construcții inadins luate din vorbirea populară spre a se potrivi cu mediul în care trăesc persoanele din cele mai multe povestiri.

Mai mare artist în stil s'a arătat el în teatru. Aci — dacă într'unele acțiunea propriu zisă și conflictul dramatic prezintă oarecari lipsuri și neîndemânări — limba românească dobândește un farmec deosebit, arhaismele sunt ascultate cu multă plăcere și unele caractere și momente au așa de mare putere a deșteptă simțimăntele patriotice în cât vor fi totdeauna din acest punct de vedere niște podôabe ale literaturii române.

HAGI TUDOSE

S'a publicat întâiaoară în «Revista Nouă» (1888). E povestea vieții unui sgârcit, una din cele mai izbutite lucrări ale autorului în care atinge uneori culmi tragice. Aci se reproduce o parte din cap. III și partea dela sfârșit.

Fum pe coșul Hagiului nu s'a pomenit. Poate viscolul să ridice nămeții până șa streșini; pot apele să înghețe tun. Treaba lor. Hagiul nu vrea să știe dacă crapă pietrile de gerul Bobotezei, nici dacă în Iulie turbează căinii de căldură. Iarna tremură, vara găfâe.

În toată viața lui, de câte ori nepoată-sa, care trăia aciolată pe lângă dânsul, îi pomenia ca, la Crăciun, să taie și ei un porc, ca tot creștinul, bătrânul răspundeă:

— Imi face rău, nepoată, s'auz cum guiță. Imi face rău, c'asă sunt eu, milos.

— Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă așa îl aducea din cuvânt Leana, înghițind în sec cu gândul la șoricu, bătrânul răspundeă liniștit:

— Un porc . . . carne multă! Se strică, căci numai două guri suntem.

Veniă Paștele.

— Să 'nroșim și noi ouă, îi zicea Leana.

— Ce prostie! Ouă roșii? Nu e mai bine să le mâncăm proaspete? Ouă roșii, ouă ținute.

— Să roșim puținele.

— Dacă roșim puține, ardem focul de geaba, cumpărăm d'asurda băcanul. Cheltueală zadarnică. . . Vremuri grele!

— Dar . . . o ciosvârtă de miel . . .

— Miel? Ce fel miel? Cum miel? Paștele prea e în vară; mielul miroase a oaie.

— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că ploaă și fulguesește?

— Ei, fulguesește, fulguesește... tu nu vezi că nu ține? Unde ține? Cum cade, se topește. Eu mor de căldură. Uf! Uf

— Și eu mor de frig.

— Mori de frig. . . crăpi ! Așa te-am pomenit : lacomă și nemulțumitoare !

Leana tace și înghite în sec : e săracă și n'are pe nimeni. Tace, căci bătrânul, când se mânie, strigă, trânteste ușile, ocolește cele două odăi, apoi se aruncă în patul de scânduri și se vaetă până la miezul nopții, făcându-se că-și uită să-i dea și de pâine.

Până la opt-zeci de ani nu i s'a întâmplat nimic Hagiului ; nu l-a durut un dinte măcar ; i-au căzut toți de bătrânețe, perzându-i pe unii în coajă, pe alții în miez de pâine.

Tocmai în anul acela căzù o iarnă grea. Trosniau pomii în grădină ; pe geamurile Hagiului înflorise ghiața cu frunze mari și groase. De geaba se încercă nepoată-sa să facă ochiuri în geam. Rotunjiă biata fată gura, suflă din toată inima : se croiă câte un rotocol, dar se prindea la loc.

— Suflă mai cu inimă, Leano, îi strigă Hagiul, cocoșit într'un colț al patului.

— Suflu, nene Hagiule, suflu, dar mă taie frigul, și mi-a înghețat răsufllarea, îi răspundeă nepoată-sa, care tremurà c'o cergă în spinare ; ar trebui să-mi dai de lemne, că în lemnim până mâine.

— Cum? lemne acum? pe frigul ăsta? zise Hagiul necăjit. P'asă frig, o cioaclă de lemne costă un galben, un galben !

Leana plecă bombănind în odaia d'alături ; Hagiul rămase singur. Trist, întuneric și frig. Vântul izbește în coșul casei, se repede rece ca ghiața pe gura sobei și nu găsește în vatra moartă nici scânteie de aprins, nici pic de cenușe de risipit. Hagiul tremură și morfoleşte un codru de pâine în gingii. Niște fiori reci îi trec prin șira spinării ; picioarele nu și le mai simte din tălpi până la genunchi. I-au amorțit de frig și de nemișcare. Când își atinge mâinile de nas, i se pare că a dat d'un ciubuc de ghiață.

Zăpada se așterne și se ridică până la geamuri. În toată mahalaua nu s'aude nici om, nici câine.

Hagiul a adormit mâhnit că, dacă iarna va ține tot așa, n'o mai duce fără lemne și ce scumpe trebuie să fie lemnele! așa e: o să iasă din iarnă sărac lipit. A adormit; se mișcă; se învârtește. Toată noaptea visează că se prigorește la un foc mare.

A doua zi nepoată-sa l-a găsit pe jumătate înghețat. Fără să poată zice altceva decât: «Leano, foc, că mor!», i-a întins un bănuț de aur și, când l-a întins, a închis ochii, par' că i-ar fi fost rușine ca să-l vadă acel ochiu de aur cu câtă ușurință l-aruncă în mâinile nemiloase ale lumii. Umplu odaia cu un oftat dureros și adânc...

Focul pâlpăe în vatră; mormanul de jeratec dogorește și aruncă un poleiu, cald și rumen, asupra peretelui din față. Tavanul trosnește desmorțit și zidurile asudează. Leana, cu picioarele goale până la genunchi, se pârălesce la gura sobei. Bătrânul a ieșit din pătură și-i e cald, și-l ia cu fiori; picioarele tremură sub el; e lihnit; îi cere inima a ciorbă ca niciodată în viața lui.

— Ce pui atâtea lemne? zise bătrânul. Prea multe lemne, Leano, n'auzi? Și tot mi-e frig. Prea multe lemne! Mi-e foame; mi-e greu. O să dai foc casei! Ah! pâinea nu mă satură. Picioarele nu mă mai țin!

— Ai fi bolnav, respunse Leana. Să chem pe cineva. Lângă spițerie e un doftor...

— Să nu calce nimeni în casa mea! strigă Hagiul. Câte scrie doftorul pe hârtie, nu plătești cu viața toată. Sunt sănătos, mă simț voinic! Sunt mai bine ca în totdeauna.

Dar, voind să umble prin odaie, căzù în latul patului zicând: «oh! da! niciodată n'am fost mai bine»!

După trei zile de friguri, Hagiul s'a sculat din pat, uscat și galben, cu ochii duși în fundul capului, cu

părul lung și ciufulit. Leana îl întrebă încetișor, dacă n'ar vrea ceva.

— Aș vrea, răspuse trist Hagiul, aș vrea o ciorbă de găină grasă, cu nițică lămâe . . . dar lămâea e scumpă, Leano : câteva boabe de sare de lămâe, mai bine. Și vezi găina să nu fie prea mare. Mică și grea.

Pe seară, Leana a întins în mijlocul patului un ștergar. În mijlocul ștergarului a pus o strachină cu ciorbă caldă. Aburii se ridică din strachină, împletindu-se. O aripă galbenă iese afară din strachină, cu steluțe de grăsime. Pe buzele strachinei stă o lingură de cositor. Alături un clondir cu două degete de vin în fund, astupat cu un dop de hârtie. Hagiul privi mâncarea cu lăcomie, se șterse pe frunte și zise cu o nespusă părere de rău :

— Ce poftă de copil !

Par' că se vedeà topind, el cu mâna lui, bulgări de aur, turnându-i în strachină și sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat. Incepe a mânca. Se oprește. Plescăe, își sugă gropile din obraji, se încruntă, și-acoperă ochii cu sprâncenele și se răstește la Leana, aruncând lingura :

— Adu-mi una de lemn ; asta e coclită !

Leana, râvnind la ciorbă și înghițând în sec, iese afară și-i aduce una de lemn.

Hagiul începù iarăș a sorbi sgomotos ; iarăș se opri. Se scutură și scuipă de mai multe ori.

— Ia ciorba d'aci ! M'am săturat. Simt pe gât o cocleală acră, sărată, un miros nesuferit ; ia ciorba, fugi cu ea, căci îmi sorb viața, lingură cu lingură !

Leana luă strachina și ieși în tindă.

Hagiul își trânti capul pe perna de paie. Trupul lui eră o flacăra. Ce friguri ! Sub el par' că se deschisese o mare fără fund, și se afundă, și se ducea adânc, adânc, tot mai adânc, fără a se mai opri. Și pe gâtul lui sim-

fiã gustul aurului ! Acest nefericit părinte gustase din carnea copiilor săi ! Ciorba aceea îi miroșiã a aur !

Când, mai târziu, Leana a intrat în odaie, el s'a ridicat pe coaste și i-a strigat :

— Să stingi focul și să dai cărbunii și cenușa înapoi ! Să arunci ciorba și să dai fulgii și bucățelele înapoi ! Vreau banii pe jumătate, dacă nu toți !

Și începù să plângă cu hohote.

— Ucigaș ! nebun ! nelegiuit ! nici odată n'o să te mai sature !

Leana se uitã la el înmărmurită. Dar tocmai atunci se auzi miorlăind la ușã cotoiul ei, tovarășul ei de foame și de tremurat, singura ființă care o mângăie și pe care o mângăie.

Leana crăpã ușa ; Hagiul își ridicã capul speriat și văzând cotoiul care se strecurã pe ușã, se răsti :

— Să-i tai coada ! Să-i tai coada ! Are o coadă d'un stângen ... până să intre, să răcește odaia ! Să cheltuesc și pentru el ! Unde e toporul ? Am să i-o taiu eu !

Și se ridicã în picioare ; dar picioarele-i tremurã, i se îndoirã, trosnirã din încheieturi. Hagiul se curmã de mijloc ; deschise ochii mari și roșii ; căscã gura, ca și cum ar fi voit să soarbã toatã casa, și căzù pe spate.

Leana speriatã, fugi afarã închinându-se... S'a înnop-tat. . . Ea pãndește pe la ușã ; tremurã și inima i se bate. Ar vrea să intre și spaima cã e mort ori nebun, o îngheață. Afarã vântul fluerã în streășina casei ; zãpada le-a troenit ușa p'afarã. În tindã e frig și întuneric.

Cam pe la miezul nopții i se părù cã, în odaia Hagiului, se târăște cineva d'abușile. Ascultã și auzi deslușit un sunet de bani.

— El este, n'a murit, șopti Leana ; banii îi prelungesc viața. Sãracu', nenea Hagiu !

Liniștitã puțin, dibuì pe întuneric clãnța de la odaia

ei, deschise ușa binișor și se duse să se culce tânguind încet pe nen'su Hagiul :

— Săracu' ce bogat este !

A doua zi de dimineață, Leana intrând în odaia Hagiului, l-a găsit numai în cămașă, în cămașa sa, petec de petec, trântit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p'un purcoiu de lire mari, cu ochii închiși.

Cum l-a văzut, a început să plângă.

Dar, ca prin minune, trupul Hagiului se cutremură ; banii sunară d'alungul, dela picioare până la frunte. Sălta puțin capul ; deschise ochii stinși și-i îndreptă, ca niște sticle reci, asupra Leanei ; bolborosî câteva cuvinte nedeslușite ; mușcă în vânt cu gingiile albe și izbuti să slomnească cu'n glas mort :

— Nu te uită ... închide ochii ... ochii fură ... închide ochii !

Căscă gura mare ... limba i se mototoli în gât ... capul îi căzù într'o parte ... picioarele i-se lungiră ... mânilor i-se înfipseră în bani ... și adormi de veșnicie, cu ochii deșchiși și țintă asupra Leanei.

Când l-au scaldat, pe genunchi, pe piept și pe frunte, i se vedeau rotocoale de bani. Și i-au rupt pleoapele de sus și ochii lui spăimântați nu i s'au închis.

*

Leana l-a îngropat cu alaiu mare : zece popi, arhieru, oranist¹⁾ colivă, steagul bisericii Troița, flori, lumânări, zăbrance ; așa că lumea, privindu-l, zicea :

— Ce frumusețe ! Bine de el !

În capul alaiului mergea Leana ; după ea câți va bătrâni, ctitorul în mijloc.

Unul din bătrâni întrebă pe ctitor :

— Ce bani a lăsat ?

1) Oranist sau uranist : pat mortuar frumos împodobit.

— Un milion, răspunse ctitorul.

— Cât face un milion ?

— Un milion ? De zece ori câte o sută de mii.

— Săracu' Hagiu !

— Dacă ar vedeà el cât se cheltuește cu înmormântarea lui ?

— Ar muri, răspunse unul din bătrâni.

Și oranistul clătînându-și ceprazurile de fir intră în curtea bisericii. Mai multe glasuri s'auziră în depărtare : «Veșnica lui pomenire, veșnica lui pomenire» !

APUS DE SOARE

È o piesă în 4 acte. În toamna anului 1503 Ștefan se află cu soția sa Maria în castelul dela Suceava. È îmbătrânit și-l supără rana dela picior. Cu toate acestea pleacă la răsboiu cu Polonii ca să pună stăpânire pe Pocuția. În vara următoare se întoarcè dela luptă. Bucuria ar fi mare, căci a luptat cu izbândă, dacă Domnul n'ar simți prea des durerile ranei. Lucrurile par a-și lua drumul obișnuit, când iată că descoperă o conjurație : câți-va boieri vor să pregătească pentru scaun pe un nepot al lui Ștefan și să înlătore pe Bogdan, pe care-l iubiă Domnul. Atunci Ștefan hotărăște să adune curtea pentru ziua de 1 Iulie. În vremea aceea doctorii cari îl îngrijiau iau înțelegere să-i arză rana, îndată după ceremonia ce pregătiă. Se adună boierii, sunt de față și conspiratorii, cari nu știu că sunt descoperiți. Atunci Ștefan, în fața curții și oștenilor, rostește următoarele :

ȘTEFAN (se ridică din jeț).—Ostași, boieri, curteni, v'am adunat aci să stați mărturie după ce n'oiu mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani.... mulți și puțini.... de când Moldova îmi ieși înainte cu Mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzași și țărani, în câmpul dela Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un Domn drept, și n'am despuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții.... că vru ea un Domn treaz, și am vegheat, ca să-și odihnească sufletul ei ostenit.... Că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, dela Caffa până la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Hristos....

HATMANUL ARBORE. — Numele tău, măria ta!

TOȚI. — Așă e.

ȘTEFAN. — Nu... nu!... Eu am fost biruit la Răsboeni și la Chilia; Moldova a biruit pretutindenea! A fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrân..., (Se întoarce și privește grupul unde stau Paharnicul Ulea, Stolnicul Drăgan și Jitnicerul Stavăr, conspiratorii).

MULȚIMEA. — Nu! nu!

ȘTEFAN. — Oh! pădure tânără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Răsboieni... Unde sunt părinții voștri? la Cetatea Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrânul Manuil și Goian, și Știbor și Cănde, și Dobru și Iuga, și Gangur și Gotcă, și Mihaiu Spătarul, și Ilea Huru Comisul, și Dajbog pârcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pământ... Și pe oasele lor s'a așezat și stă tot pământul Moldovei ca pe umerii unor uriași! (Se oprește ostenit). Suflarea... bătrânețea... (Săgetează cu privirile grupului lui Ulea). C'am cercat să unesc apusul într'un gând, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugându-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase răsboaiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinătății... Le trebuiă un om?... Eră... A fost... Acum e bolnav... Văzând că rămăiu cu făgăduielile, am căutat să unesc rasăritul. (Fulgeră, plouă repede). Ș'am trimis la Unguri, la Leși, la Litvani, la Ruși, la Tătari... Au făcut cărări bătând drumurile pustii oamenii mei, și de geaba. Învoeli, cu peceți în calapoade, iscălituri fudule... Și praful s'a ales de învoeli. Vladislav, un molău, un întristat; Alexandru, un fudul, un Iagelon, o slugă a popii dela Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... (Un tunet urmat imediat de un trăsnet). Când voiu fi în fața lui, voiu îndrăzni să-i zic: «Doamne, tu singur știi ce-a fost pe

«inima mea, că'n tine am crezut, că nici-o deșertăciune
 «nu s'a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit
 «în fața păgânilor.... Dar toți m'au părăsit.... Doamne,
 «osândește-mă după păcatele mele, ci nu mă osândi de
 «pacea cu Turcii spre mântuirea sărmanului meu popor!»
 (Fulgere și tunete). Bogdane, Turcii sunt mai credincioși ca
 creștinii, cuvântului dat.... Țineți minte cuvintele lui
 Ștefan care v'a fost baci până la adânci bătrânețe....
 că Moldova n'a fost a strămoșilor mei, n'a fost a mea
 și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri ș'a urmașilor
 urmașilor voștri în veacul vecilor.... Ah!.... nimic.... Bă-
 trân, bolnav și neputincios.... Mantia asta e prea grea....
 S'o poarte altcineva mai tânăr.... (Mișcare în mulțime. Mirare).
 Bogdane!.... (I-o pune pe umeri). Și voi mărturie a cece
 ați văzut, spuneți țării (Tunetele se întetesc) că voința mea
 e să se ungă Bogdan de când sunt în viață.... Că voința
 mea și a ei a fost pururea una.... (Capetele boierilor se pleacă în
 în semn de ascultare. Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei).
 Bogdane.... vino.... sue-te.... așează-te.... pune coroana....
 Bine.... (Ingenunchiă). Doamne, bine cuvintează.... (Dă să-i să-
 rute mâna)- Ah!.... (Se rostogolește de pe treptele tronului în brațele
 Mariei și a doctorului Cesena).

În actul din urmă doctorii fac operația pregătită. Ștefan nu ȳrimește să
 fie legat de pat, cum se făcea cu bolnavii de obicei. El nu se va mișca;
 și în timpul când doctorii îi sfredelesc piciorul cu fierul ars, el zice: «Ta-
 tăl nostru». Partea aceasta este foarte mișcătoare. ea arată tăria fizică și
 morală cari au caracterizat în toată viața pe acest om minunat.

Acum ar fi trebuit liniște bolnavului și odihnă.

Dar se știe obiceiul vremii. Trebuia ca poporul adunat în piață să aclame
 pe noul Domn. Această aclamație avea să se facă atunci la 2 Iulie 1504.
 Din odaia bolnavului se puteau auzi zgomotele din piață. Ele încep... Pe
 cine aclamă? Cei mai mulți zic «Bogdan!» Dar și unii strigă «Ștefăniță!»
 Bătrânul Ștefan se deșteaptă din amorțeala în care zăcea și... ca leul ră-
 nit de moarte care-și sbârleşte coama și se repede să sfășie pe vânător.
 zice și el:

ȘTEFAN. — Î.... î.... î.... Par'că ș'un alt nume.... Nu
 strigă toți la fel.... Cine să trăească? (Se scoală pe jumătate).
 Cine să trăească?... Ștefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul
 cui?... Moghilă, vezi ce strigă.... (Moghilă se duce la fereastră

și se întoarce schimbat la față). Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu.... Ce?....

Deși doctorii spusese că orice mișcare e moartea, el se scoală din pat, ia sabia și se repede în mijlocul mulțimii.

ȘTEFAN. — Oană! sabia!... sabia.... c'am să judec!.... (Oana îi dă sabia). Ștefan, nu Ștefăniță.... viu, viu, numai decât! O! ho! ho! să se împlinească legea!.... (Ștefan pleacă repede și, schiopătând mai greu, iese prin stânga. Peste câțva timp se întoarce).

Ștefan se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorânduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabia fără teacă, curge sânge. Toți fac câțiva pași spre el și se opresc încremeniți de durere și de spaimă.

ȘTEFAN. — O! Cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului Domn al Moldovei?.... Cine a zis că sunt bătrân și bolnav?.... Pe Ulea l-am măsurat cu privirea.... Muriți înainte de a-l izbi.... Picăturile astea sunt calde.... În fiecare ostaș este o fiară!.... Iată-l.... Pândește călare.... Calul îi tremură și joacă.... Bagă pîteni pân' la rădăcină. Chiue de înfioară valea Racovațului.... Unde e mai greu, acolo cade.... Un leu în mijlocul dihorilor.... Sboară capetele până nu mai simte mâna din umăr.... Când mă văzù, își coprinse fața cu amândouă mânele, și eu cu amândouă o învârtii și trecù prin el ca printr'un aluat ce se dospește... Dumnezeu să-l ierte.... Dumnezeu?.... Dar cine e de vină? Io Ștefan Voevod am supt pe Bogdan pe tron... Io Ștefan Voevod i-am așezat cu mâna mea coroana strămoșilor mei.... El fu de față și văzù ce vreau eu, și tot sfatul, și toată ostășimea.... Sufletu-mi nu vrea și ca un scos din fire se aruncă în sabia mea.... Cine e de vină?... Se cutremură Moldova și-o prăpastie se deschise.... Și cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia!.... (S'aude : să trăească Domnul Bogdan!) I.... î.... î.... Da.... ! S'a împlinit legea ! (Scoboară treptele și aruncă sabia). Ți-ai împlinit menirea ca și mine ! Maria.... Oana... Răsuflarea.... (Cade pe brațele lor și-l duc pe scaunul cu stemă). Deschideți geamurile.... Apă.. (Oana îi dă apă în paharul de alabastru).

Astfel se sfârșește Ștefan în ziua de 2 Iulie 1504.

G. COSBUC

Născut în anul 1866 într'un sat din Transilvania, Coșbuc și-a trecut copilăria în mijlocul sătenilor, din a căror viață s'a împărțășit și ale căror obiceiuri le-a cunoscut de aproape. A făcut studii

G. Coșbuc.
(de pe o fotografie)

secundare (în Năsăud) și superioare (în Cluș), dar o bună parte din cultură și-a făcut-o mai târziu singur. După ce a lucrat câți-va ani la ziarele de peste munți, în deosebi la «Tribuna» din Sibiu, a trecut în România în anul 1883. Aci, în București, a fost câțva timp profesor și apoi ziarist, colaborând la mai multe din cele mai însemnate publicațiuni de acest fel și întemeind apoi însuș câte-va reviste, dintre cari vom cită «Vatra» (1894). Azi e funcționar superior la Casa școalelor.

* * *

Primul volum de poezii, cari i-au și stabilit reputația, este *Balade și idile* (1893). A urmat apoi *Fire de tort* (1896), *Ziarul unui pierde vară* (1902), *Cântece de vitejie* (1904). Pe lângă poeziile sale, a publicat traduceri din limbile clasice, precum *Eneida* lui Virgil și apoi din italienește *Divina Comedie* a lui Dante. În timpul din urmă se

ocupă de folclor și în special de credințe și superstițiuni, asupra cărora a dat la lumină cercetări originale și pline de interes.

În «idilele» sale Coșbuc ne înfățișază scene din viața țărănească în cari produce mare efect redând toată naivitatea sufletelor tinere și primitive. În cele în cari zugrăvește frumusețele naturii ajunge la o mare perfecțiune, întrece pe Alecsandri.

Cele mai de valoare poezii ale lui se socotesc de cei mai mulți critici că sunt «baladele», poeziile în cari povestește fapte din istoria neamului: «o adevărată reînviere a istoriei țării»

Criticul Gherea, numindu-l «poetul țărănimii», îl pune alături cu Alecsandri și Eminescu: «cei mai mari poeți ai noștri».

ARMINGENII

Poezia aceasta face parte din volumul «Balade și idile».

Forma «*armingeni*» este pluralul cuvântului «*armingen*» cu pronunțare dialectală transilvăneană în loc de «*arminden*». Se înțelege sub acest nume și ziua de 1 Maiu și un arbore nalt cu frunze numai la vârf, ce se obișnuiește a se pune la poarta caselor în ziua de 1 Maiu. Obiceiul acesta se practică mai ales prin Moldova și Transilvania.

Pre când umblă Hristos prin țară
Lățind cuvântul său frumos,
Ovreii toți i-au scos ocară
Și cărturarii lor cercară
Prilej să piardă pe Hristos.

Așă, 'ntr'o noapte 'ntunecată
Când veșnicul Mântuitor
Dormiă 'ntr'o casă 'ncreștinată,
Găsitul-au Ovreii 'ndată
Și sfat făcut-au de omor.

La mează-noapte-aveau să vie
La casa unde El dormiă —
Și, casa pentru ca s'o știe,
Au pus ca semn și mărturie
În fața casei o nuiă.

Dar Dumnezeu, cel ce scoboară
 Și'n gândul cel mai nevădit,
 Nu lasă p'al său fiu să moară,
 Căci a răscumpărării oară
 Și vremea morții n'a sosit.

Și Dumnezeu orbit-a firea
 Ovreilor împinși la rău,
 Incât să n'aibă nicăirea
 Vr'un chip de-a făptui perirea
 Născutului de Dumnezeu.

La miezul nopții 'n gloată mare
 Ovreii pe furiș pornesc —
 Și-Ovreii urlă de mirare
 Că ei la casa fie-care,
 Ca semn câte-o nuiă zăresc.

«Dac'am pierdut și astăzi prada,
 Cu greu putea-vom s'o găsim».
 Pornește-apoi răcnind grămada,
 Părândă'n sgomot toată strada
 Trecutului Ierusalim.

Dar neputând să mai găsească
 Pe Christ ca să-l omoare 'n somn,
 Perdut-au noaptea dușmănească
 Și n'au putut să 'ndeplinească
 Perirea veșnicului Domn.

Și din aceea zi 'nainte
 Rămas-a obicei, și spun,
 Că pentru-aducerea aminte
 De noaptea mântuirii sfinte
 Românii și-azi Armingeni pun.

P A C E

Poezia aceasta face parte din volumul *„Ziarul unui pierde vară”*.

Galbene văpăi de soare
 Peste deal acum se scurg,
 Și 'n noptateca răcoare
 Peste sat se 'nalță fumul,
 Codrii-alene cântă 'n drumul
 Vântului de-amurg.

În curând o să s'aline
 Truda chinului de azi.
 Vei privi prin zări senine
 Stelele, sclipind mărunte,
 Cum încet de peste munte
 Ies de printre brazi.

Ca și eri rotundă luna
 O să ias' acum-acum,
 Steag de aur pe cununa
 Dealului, privind în luncă
 Plopii doinitori ce-aruncă
 Umbre peste drum.

Coasa va dormi și sapa
 Va tăcea cântarea 'n grâu.
 Și-o s'auzi ca 'n vis cum apa
 Pe sub iaz se mai frământă
 Și privighetori ce cântă
 Dincolo de râu.

Noaptea 'ntreg'o să-și murmure
 Apele povestea lor
 Și ieșind de prin pădure

Căprioarele pe creste
 Vor cătă prin văi de este
 Pace la izvor.

Și va fi! De sus, va face
 Dătătorul de vieți
 Parte tuturor de pace,
 Și-o să-ți uiți și tu mâhnirea,
 Suflete,-așteptând ivirea
 Albei dimineți.

IN MIEZUL VERII

Poezia aceasta face parte din colecția «Ziarul unui pierde vară».

Sub paltin aici e răcoare,
 S'aud rândunele pe sus
 Cântând și jucându-se 'n soare.
 Tăcută e valea 'nflorită
 Și-un nor ca o pânză'aurită
 Se duce spre-Apus.

Pădurea, pe culme, mai tace,
 Mai cântă cu freamăt încet;
 Iar uneori vârful-și desface,
 Dând vântului loc să colinde.
 Un grangure puii-și deprinde
 Să cânte 'n făget.

Eu văd cum se urcă pe-o creastă,
 Călare pe-o gloabă de cal,
 Merinde ducând o nevastă.
 El merge prin iarbă cu botul,
 În urmă s'oprește cu totul
 Să pască pe mal.

Nevasta pe coamă s'apleacă,
 Trăgând cu mânie de frâu.
 Cu troscotu 'n gură el pleacă,
 Și 'nghite de-abia 'mbucătura
 Și iarăș s'oprește cu gura
 Să rupă din grâu.

Se 'ntâmplă cu zgomot acestea
 Și tot cu mai mare necaz
 Și tot mai de răs e povestea ;
 Iar iepuri, din verdea săcară,
 Scôt veseli urechile-afară—
 Șireții, fac haz.

În urmă, colina-i ascunde.
 Eu șuer o doină. Când tac,
 Din crânguri o mierlă-mi răspunde,
 Din vale vin doine de jale
 Și roșu, ca focul, prin vale
 Văd câmpul cu mac.

Slăbite, de-atâta căldură
 Și leneșe apele curg ;
 Iar pacea naturii te fură.
 Și deal și câmpie-aromește
 Visând cât de vesel doinește
 Răcoarea 'n amurg.

Sub paltin aici e răcoare.
 S'aud rândunele pe sus
 Cântând și jucându-se 'n soare.
 Tăcută e valea 'nflorită
 Și-un nor ca o pânz'aurită
 Se duce spre-Apus.

SPADA ȘI CREDINȚA

Face parte din colecția «Cântece de vitejie».

Ce furtuni n'au mai pornit
Pofta răilor și ura
Ca să pieri tu neam iubit !
Dar de toți ne-a mântuit
Spada noastră și scriptura.

Sfântul steag ne-a fost altar
Și supt el săriam grămadă
Să ne batem la hotar.
Ghioagă dă orice stejar,
Ori-ce coasă dă o spadă.

Iar când brațul ne cădea
Uneori fără putere,
Nici atunci nu ne scădea
Inima, c'aveam în ea
Scris Hristos ca mângâiere.

Ce de ură s'a pornit
Căutând a ta pierzare !
Dar ai stat și-ai biruit,
Căci prin spadă-ți a grăit
Domnul cel ce'n veci e tare.

CURENTUL POPORAN

Influența literaturii populare începe a se simți în scrierile autorilor români încă dela finele secolului XVIII, cum este de pildă la *Ienăchiță Văcărescu*, a cărui «Amărâtă Turturică» este desigur direct inspirată dintr'o doină pe care mai târziu a publicat-o Alecsandri. Asemenea urme se găsesc și în «Țiganiada» lui *Budai Deleanu* și în alți poeți din primele decenii ale secolului XIX, ca *Iancu Văcărescu*, *Conachi*, ș. a.

Toate acestea însă sunt numai semne premergătoare ale unui eveniment ce se apropia : este ridicarea literaturii populare din uitarea în care zăcea. Această literatură — pe când literatura cultă eră d'abia la primele și timidele ei manifestări — aveà o sumă de genuri și de specii de producțiuni. Aveà *poezii lirice*, doinele plângătoare, melancolice sau infuriate și îndemnătoare la luptă ; aveà *poezii epice*, cântecele bătrânești, cari povestiau viața unor eroi necunoscuți, înfățișau suferințele poporului și credințele străvechi ale lui ; aveà *poezie dramatică* în vicleim și corurile dela stea ; aveà *poezie didactică*, fa-

bule, anecdote, proverbe; aveà *basme*; aveà *cărți* tipărite sau scrise cari circulau prin sate și treceau din generație în generație.

Acest tezaur necunoscut fu dat la lumină, cercetat, studiat și dintr'însul se vărsară puteri nouă în producțiunea literară românească.

Alecu Russo socotiă că numai în literatura poporană se găsește nota specific românească a poeziei, pe când tot ce au scris poeții sunt imitații depe limbi streine. El culese poezii și îndemnă și pe amicul său *Aleksandri* să facă acelaș lucru. Din prietenia lor ieșiră cele dintâiu publicațiuni de balade poporane, date la lumină de *Vasile Aleksandri* în 1852.

Mirarea publicului cititor fu mare: erau frumuseți nu numai necunoscute, dar pe cari nu le bănuia nimeni. Eră o lume nouă care apărea în fața ochilor lor uimiți.

Și pe când *Aleksandri* înfățișă această parte — poezia epică și lirică a poporului — păturei sociale ridicate, care aveà o cultură europeană, un alt scriitor *Anton Pann* făcea acelaș lucru pentru o altă parte, pentru poezia didactică și se adresă păturilor de jos, mai puțin instruite.

Astfel producțiunile poporane se făcură cunoscute și poeții se adresară lor ca unui izvor de inspirație.

Așa face *Aleksandri*, care împrumută forme, imagini, subiecte și dă poeziei o notă necunoscută până atunci. Așa face *Odobescu* și *Hasdeu*.

Așa face *Slavici* și *Delavrancea*, cari au în nucelele lor eroi din popor și se silesc a redă, cultivată, limba poporului. Așa face mai târziu *Eminescu*; în fine *Coșbuc*.

Un alt aspect al influenței curentului poporan îl arată scriitorii cari publică bucăți culese din popor însă trecute prin personalitatea lor artistică. Astfel este *Petre Ispirescu* și *Creangă*, care ajunge la o adevărată perfecțiune în genul său.

CARACTERIZARE GENERALĂ

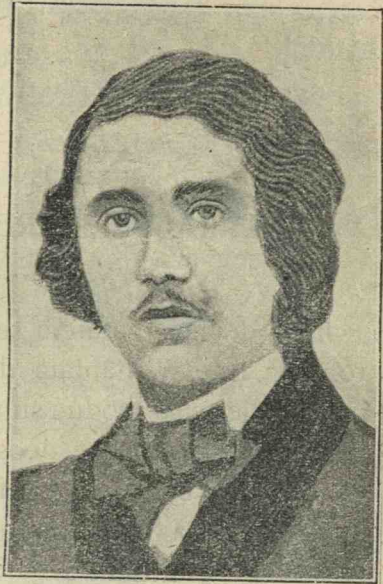
În a doua jumătate a secolului XIX, literatura română este frământată de o sumă de curente; iar operele ce se produc sunt numeroase, și multe din ele de o valoare deosebită, astfel că, afară de scriitorii cei mari, avem de înregistrat și alții de o mai mică însemnătate, cari totuș sunt interesați de cunoscut.

O bună parte din această epocă este ocupată de activitatea revistei „*Convorbiri literare*“. În 1864 se întemeiază în Iași o societate literară de către mai mulți tineri ce făcuse studii în străinătate și cu deosebire în Germania, și are de scop să țină conferințe publice. Cei dintâi membri sunt: *Titu Maiorescu*, *Petre Carp*¹⁾ și *Vasile Pogor*.²⁾ Această societate se numește „*Junimea*“. Ea înființează în 1867 o revistă cu numele de

1) *Petre P. Carp*, născut în 1837, om politic. Deputat, senator, de mai multe ori ministru, azi prezident al consiliului (1910). În tinerețe s'a ocupat de literatură. A publicat câteva articole critice și traduceri, între cari «*Macbeth*», tragedia lui Shakespeare.

2) *Vasile Pogor* (1833—1906), om politic, deputat în mai multe rânduri, a publicat poezii originale și traduse și traduceri din Goethe, din Buckle, ș. a.

«Convorbiri literare», destinată să răspândească și să susțină ideile membrilor ei.¹⁾ Activitatea sa a fost pe deoparte negativă, prin critica severă și distrugătoare ce a îndreptat înotriva unor scriitori sau unor publicațiuni românești; de pe alta, pozitivă, prin scoaterea la lumină a câtorva tineri autori și prin publi-

Alexandru Sihleanu.

(de pe un potret publ. în «Revista Nouă»)

¹⁾ Revista «Convorbiri Literare» apare la 1 Martie 1867 ca foaie lunară în Iași, având ca redactor pe I. Negruzzi, care semnează și primul articol. Cu anul XIX 1885-86 revista apare în București, având ca director tot pe I. Negruzzi. La 1 Aprilie 1893 directorul anunță că și-a asociat câțiva tineri la conducerea revistei, iar în anul 1895 (XXIX) se retrage și anunță pe cititori că lasă direcțiunea unui comitet compus din: Teohari Antonescu, I. Al. Brătescu-Voinești, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, I. A. Rădulescu, Fr. Robin. Acest comitet, la care se adaugă și N. Basilescu, conduce revista până în anul 1900 (XXXIV), când se alcătuește astfel: Gr. Antipa, T. Antonescu, Dr. Babeș, N. Vasilescu, D. Bungețianu, M. Dragomirescu, D. Evolceanu, I. S. Floru, C. Litzica, S. Mehedinți, P. Missir, L. Mrazec, A. Naum, P. P. Negulescu, D. Onciul, St. Orășeanu, E. Pangrați, I. Paul, A. Philippide, I. A. Rădulescu, F. Robin, M. Săulescu, D. Voinov, N. Volenti.

Dela 1 Ianuarie 1902 (anul XXXVI) e director I. Bogdan, păstrându-se comitetul de redacție, cu mici schimbări, până în 1907, când trece revista sub direcția d-lui S. Mehedinți.

care a unor nouă lucrări datorite autorilor mai bătrâni.

Astfel, Titu Maiorescu începe printr'un studiu

N. Nicoleanu

(de pe un portret publicat în «Revista Nouă»)

asupra poeziei române, arătând condițiunile pe cari trebuie să le îndeplinească opera poetului și constatând că din tot ce se scrisese până atunci, în 1867, nu se pot cită că «poezii mai bune» decât 11 poezii lirice, 10 fabule și 13 balade, datorite următorilor autori: Gr. Alexandrescu, A. Alexandri, Bolintineanu, M. Corne,¹⁾ G. Crețeanu²⁾, A. Do-

¹⁾ Mihail Corné (1844—1901) s'a ocupat în tinerețe cu literatura; a publicat un volum de poezii în 1869; cea mai mare parte a vieții și-a consacrat-o baroului, fiind unul din cei mai străluciți advocați din București.

²⁾ George Crețeanu (1829—1887), om politic, juriconsult, a fost puțină vreme ministru, mai mult timp magistrat. Ca literat, a colaborat la diferite reviste și ziare și a publicat un volum de poezii: *Melodii intime* (1855).

nici, I. Negruzzi¹⁾, N. Nicoleanu²⁾, T. Șerbănescu³⁾ și A. Sihleanu⁴⁾.

A doua serie de articole sunt acelea cari au de scop să arate cât este de stricată limba română în ziarele din Austria.

Prin aceasta începe lupta împotriva curentului latinist, pe care o va urmări și cu chestiunea ortografiei, și cu chestiunea teoriilor de limbă ale lui Cipariu, și cu chestiunea teoriilor istorice și juridice ale lui Simion Bărnuț, și cu discuția modului de apreciere a scriitorilor. Deși mare parte din atacurile acestei critice erau întemeiate, totuși focul luptei sili pe critic să exagereze și să tăgăduiască nu numai meritele literare, dar și cele politice ale generațiunii dela 1848 și să desaprobe admirațiunea ce tinerimea arată pentru dânsa.

1) *Jacob Negruzzi*, născut în 1848, fiul lui Costache Negruzzi, a învățat în Iași, apoi la Berlin. Profesor de drept comercial la universitatea din Iași (1864), a trecut apoi în București, unde a profesat până în 1897, când s'a retras la pensie. A condus revista «Convorbiri Literare» în vreme de 28 de ani. Membru al Academiei din 1881, deputat în mai multe legislaturi, el a publicat scrieri numeroase: juridice, poetice, istorice, dramatice, critice; a tradus mai multe drame ale lui Schiller. Cea mai veche scriere: *Poezii*, 1872.

2) *Nicolae Nicoleanu* (1833—1871) a fost profesor, funcționar; a dus o viață foarte agitată. Avem dela el un mic volum de poezii (Ed. I-a, 1865).

3) *Teodor Șerbănescu* (1837—1901), fost ofițer, a ajuns până la gradul de colonel; apoi s'a retras din armată. A lăsat un număr de poezii bune, mai ales intime, cari s'au publicat în volum în 1902.

4) *Alexandru Sihleanu* (1834—1857), a studiat în țară și în Paris. A murit tânăr. A rămas dela el un volum de poezii: *Armonii intime*, 1857.

Direcțiunea din Iași întâmpină o contra-mișcare nu numai în Transilvania, dar și în București în ziarele și revistele timpului : «Columna lui Traian» ¹⁾, «Revista contemporană» ²⁾, «Revista științifică și literară» ³⁾. Acestea considerau ca necesioase atacurile «Convorbirilor» în contra direcțiunii în cultura română și cereau mai multă iubire de neam și mai multă bunăvoință în privința scriitorilor vechi. Polemica a ținut ani întregi, alunecând uneori pe terenul personalităților celor mai violente și s'a potolit încet, fără ca vreuna din taberi să se declare învinsă și aceasta mulțumită în parte întâmplărilor politice cari au împrietenit oameni aflați mai nainte în câmpuri literare deosebite.

Au fost erori și într'o parte și în alta, dar din lupta aceasta a rezultat un mare câștig pentru literatura noastră și ideile cele bune ale «Convorbirilor» și-au făcut drum și au călăuzit toată

1) «*Columna lui Traian*» apare sub direcția lui *B. P. Hasdeu*, ca continuare a ziarului «*Traian*», la 2 Martie 1870 și urmează până în 1877. După o întrerupere, anul IX și X apar în 1882 și 1883.

2) «*Revista contemporană*» apare în 1873 în București cu *Angel Demetriescu*, *Pantazi Ghica*, *Petre Grădișteanu*, *D. A. Laurian*, *G. Marian*, *Stef. Mihăilescu*, *G. Sion*, *V. A. Urechia*, *Ciru Economu*, *G. Crețianu*, *M. Zamfirescu*, *N. Scurtescu* Ince-tează în 1876.

3) «*Revista științifică și literară*» iese la 15 Februarie 1876 sub direcția lui *B. P. Hașdeu* și *Dr. Brânză* și cu un comitet de redacție : *Gh. Crețianu*, *Densușianu*, *P. Grădișteanu*, *Ciru Economu*, *D. Gusti*, *M. Kogălniceanu*, *Quintescu*, *N. Scurtescu*, *D. Sturdza*, *N. Țincu*, *V. A. Ureche*, *M. Zamfirescu*, ș. a. iese numai un an.

mișcarea literară până pe la 1890. S'au modificat judecățile entuziaste pentru unii scriitori din trecut și li s'a fixat mai bine rolul în mișcarea culturală a vremii lor. Pentru scriitorii contemporani s'a cerut o mai serioasă valoare intrinsecă, socotindu-se că nu e suficientă numai intențiunea patriotică și națională pentru a face o operă frumoasă. Exagerările stilistice, stilul bombastic au fost ridiculizate și astfel stilul a dobândit mai multă simplitate și seriozitate. S'a introdus, înfine, un spirit critic, care a devenit uneori un spirit de critică, astfel încât la 1874 Maiorescu tipărind în volum criticile sale, zice: «Iluzii pierdute — iată semnul timpului. Numai deziluzionarea să nu treacă în scepticism». Această temere s'a îndeplinit pentru unii scriitori și pentru unele pături din societatea noastră.

Iacob Negruzzi
(de pe o fotografie)

Mai interesantă decât părtea negativă sau distructivă a activității «Convorbirilor» este partea cealaltă: scrierile ce s'au dat la lumină prin această revistă și prin colaboratorii ei.

În «Convorbiri» publică *Eminescu* poeziile prin cari se făcù cunoscut. Singur T. Maiorescu, în

Dimitrie Petrino
(de pe «Revista Nouă»)

epoca în care poetul nu erà încã format, avù deplinã convingere despre talentul lui și avù curajul să spunã aceasta când mulți tăgăduiau orice merit lui *Eminescu* și-l puneau în rândul celor din urmă începători mediocri.

Alecsandri îmbrățișează această mișcare cu toată inima și în «Convorbiri» apar de acum înainte

aproape toate producțiunile lui, precum *Pastelurile*, *Legendele*, *Dramele*, cari sunt cele mai însemnate lucrări ale lui.

Publicând în aceeaș revistă, se fac cunoscuți: *Jacob Negruzzi*, fiul lui Constantin, care se deosebete prin nuvelele sale satirice «Copii de pe natură»; *Dimitrie Petrino*, poetul din Bucovina¹⁾; *I. Slavici*, ale cărui «Nuvele» se tra-

¹⁾ *Dimitrie Petrino* (1846—1878) a petrecut mare parte din viața sa în Bucovina, a publicat câteva volume de poezii: *Flori de mormânt* (1869), *Lumine și umbre* (1870), *La gura sobei*.

duc și se apreciază și în Germania; *I. L. Caragiale*, care însemnează o epocă nouă în istoria teatrului român; *I. Creangă*, marele povestitor popular; nuvelistul *N. Gane*; poezii *N. Volenti*¹⁾ și *A. Naum*²⁾; *D. Ollănescu* (Ascanio)³⁾, iscusitul traducător al lui *Horățiu*.

Revistele din București nu pot să dea în vremea aceasta scriitori de un talent deosebit. Trebuie să

G. Crețeanu.

(de pe un portret publ. în «Revista Nouă»)

1) *Nicolae Volenti* (mort 1910) fost magistrat, a trăit mai mult în Iași. Primul său volum: *Câteva strofe* (1875). Apoi diferite volume de poezii (1891, 1903) și alte publicații literare.

2) *Anton Naum*, născut în 1835, a studiat în țară și la Paris; a fost profesor la liceu și apoi la universitatea din Iași până când a ieșit la pensie. În 1894 a fost ales membru al Academiei. A publicat traduceri din diferiți autori (1875) și poezii originale, cum și o poemă satirică: *Povestea vulpii* (1903).

3) *Dimitrie Olănescu* (1849--1908), a studiat în țară și în străinătate; a fost magistrat, apoi a intrat în diplomație, ajungând să ocupe funcțiunea de ministru plenipotențiar. Comisar general al guvernului la expoziția din Paris din 1900, a publicat un prețios volum despre activitatea țării. A tradus mai multe piese din limba franceză, a publicat piese, poezii și nuvele originale. Cea mai însemnată lucrare e traducerea în versuri a operelor lui *Horățiu*.

cităm pe *Mihail Zamfirescu*¹⁾, pe *G. Crețeanu*,

pe *Nicolae Scurtescu*²⁾. Dar mișcarea eră susținută de marele polemist *Hasdeu*, care dete multe lovituri spirituale criticului *Ju-nimei*.

M. Zamfirescu

(de pe un portret publ. în «Revista Nouă»)

Acelaș *Hasdeu*, când acțiunea revistei ieșene slăbește, dă naștere unei mișcări literare de mare interes, căci grupează la «*Revista nouă*» (1888) pe mulți scriitori, între cari pe tinerii *A. Vlahuță* și *B. Delavrancea*, iar din cei mai bătrâni pe *Ion Ghica*³⁾.

1) *Mihail Zamfirescu* (1839—1878) a trăit în București; a fost funcționar; a colaborat la diferite reviste. A publicat poezii, din cari principala colecție este *Cântece și plângeri* (1881). Lui i se datorește și o satiră în pöttriva Convorbirilor literare: *Muza dela Borta rece*.

2) *Nicolae Scurtescu* (1844—1879) a fost profesor în București și ziarist. A publicat poezii, articole de critică și piese de teatru, între cari *Rhea Sylvia*.

3) «*Revista nouă*» a apărut la 15 Dec. 1887, cu un articol program semnat de *B. P. Hașdeu*. Comitetul este format din *Barbu St. dela Vrancea*, *Al. Vlahuță*, *V. Bilciurescu*, *D. D. Racoviță*, *Ionescu Gion*, *I. Bianu*, *Th. Speranția*. Ieșind odată pe lună, și-a urmat cursul până în 1894.

După ce «Convorbirile» se mută la București, apare la Iași «Arhiva» (1889)¹⁾, care nu se prezintă decât cu poetul *N. Beldiceanu*²⁾, iar cea mai mare parte a activității sale o consacră științelor naturale și cercetărilor istorice și filologice.

În toată această perioadă de 10 ani (1890 — 1900) caracterul principal al literaturii este influența covârșitoare a lui Eminescu. Subiecte imitate, forme de versuri, rime căutate ca la el: acestea se întâlnesc într'un mare număr de pro-

N. Scurtescu.

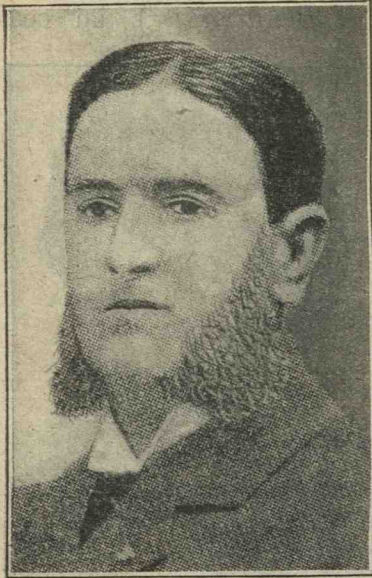
(De pe un portret publ. în «Revista Nouă»)

ducțiuni poetice mediocre și chiar la scriitori mai de talent. Eră așa de mare această pornire, încât Vlahuță, el însuș un elev de talent al «maestrului», ridică glasul și combate acest curent pe

¹⁾ «*Arhiva societății științifice și literare din Iași*» a început să apară în 1889 sub direcția comitetului societății, al cărui președinte eră *Grigore Cobălcescu*. Apare și azi.

²⁾ *Nicolae Beldiceanu* (1845—1896) a învățat în țară, a fost profesor; s'a ocupat cu studii arheologice. A publicat un poem *Pământul*, și *Pasteluri*.

care îl socotește ca o piedică pentru dezvoltarea literaturii.

D. C. Ollănescu

(De pe un portret publicat de revista «Literatură și Artă»).

Se așteptă de undeva o îndrumare nouă.

Aceasta n'a putut să vină nici dela așa numita «poezie socială», reprezentată prin *Al. Macedonschi*¹⁾, un reflex al literaturii simboliste și decadente din Franța; nici dela activitatea partidului socialist, reprezentat în mișcarea culturală prin «*Contemporanul*»²⁾ și prin «*Literatură și știință*»³⁾

și prin «*Literatură și știință*»³⁾, revistă sub direcția criticului *Dobrogeanu-Gherea*.⁴⁾ Cel dintâiu avea

1) *Alexandru Macedonschi*, născut în 1854, a debutat ca poet în 1870; a colaborat la multe reviste și a fondat «*Literatorul*», a fost funcționar și ziarist. A publicat nuvele, poezii, critici, piese de teatru, și un volum de versuri în limba franceză.

2) «*Contemporanul*» a apărut în Iași între 1881 — 1887 sub direcția d-lor *I. Nădejde* și *V. G. Mortun*.

3) «*Literatură și știință*» publicație semestrială sub direcția lui *C. Dobrogeanu-Gherea*, apare în 1893 și în 1894.

4) *Gherea (C. Dobrogeanu)* publicist, critic literar, a publicat mai multe scrieri, dintre cari cele mai însemnate sunt cele 3 volume de *Studii critice* (1890, 1891, 1897).

pe deoparte ceva prea străin de spiritul culturii noastre, pe de alta căută să zugrăvească părțile jositice din viață. Dintre colaboratorii «Literaturului»¹⁾ s'a distins *Duiliu Zamfirescu*²⁾, care l-a părăsit pentru a trece mai târziu la «Convorbiri». Cel de al doilea curent a pus ca principiu că poezia trebuie să aibă tendința de a exprima opinia politică sau socială a poetului și a grupului din care face parte și, deși a atras multe sim-

N. Beldiceanu
(De pe «Figuri Contemporane»)

¹⁾ «*Literatorul*» iese în București la 20 Ianuarie 1880 cu *Al. Macedonschi*, *B. Florescu*, *Th. Stoenescu*. Mai târziu vedem articole de: *G. Sion*, *St. Velescu*, *Carol Scrob*, *D. D. Racoviță*, *Duiliu Zamfirescu*. Din anul 1883 vedem că este director *Al. Macedonschi*. În 1885 își modifică titlul: «*Revista literară (Literaturul)*», sub direcția lui *St. Velescu*; dar *Macedonschi* scoate în 1886 vechea revistă «*Literatorul*», declarând că *Revista literară* nu mai este continuarea *Literatorului*, ci o altă revistă. De atunci *Literatorul* apare neregulat în anii: 1890, 92, 93, 94, 95, în 1899, în 1904.

²⁾ *Duiliu Zamfirescu*, născut în 1858, a fost magistrat, apoi a intrat în diplomatie, azi e delegatul României în comisiunea danubiană. E membru al Academiei din 1900. A publicat mai multe volume de poezii și nuvele și o serie de romane.

patii ale tinerimii, nu a dat ceva trainic pentru literatură decât poeziile lui *O. Carp*.¹⁾

Ridicarea literaturii și în special a poeziei s'a produs prin reluarea unora din ideile generației de la 1848. Acel care reprezintă nota patriotică unită cu sinceritatea poeziei poporane este *G. Coșbuc*. El este centrul unui curent nou cu care se încheie secolul XIX.

¹⁾ *O. Carp*, este pseudonimul sub care a publicat poeziile sale doctorul *G. Proca*, născut în 1867. E profesor la facultatea de medicină din București. A adunat poeziile sale într'un volum : «Rândunel».

A. LITERATURA VECHĂ ¹⁾

I. LITERATURA RELIGIOASĂ.

SECOLUL XVI.

Codicele Voronețian, Mss. Acad. No. 448. Publicat de I. G. Sbiera, cu studii și note, Cernăuți 1885.

Psaltirea Scheiană, Mss. Acad. 449. Publicat de I. Bianu București 1889.

Psaltirea Voronețeană, Mss. Acad. 693 (nepublicată încă).

Tipăriturile lui Coresi.

1. *Evangeliar*. Brașov 1561 (No. 10 în Bibliografia românească veche de Bianu și Hodoș). Ediție modernă: *Tetraevanghelul Diaconului Coresi*, reimprimat de Arh. Gherasim Timuș. București, 1898.

¹⁾ Publicațiuni bibliografice :

Vasile Pop, *Disertație despre tipografiile românești...* Sibiu 1834.

D. Iarcu, *Bibliografia cronologică română*. București. Ed. 2-a, 1873.

A. Philippide, *Introducere în istoria limbii și literaturii române*. Iași 1888.

Emile Legrand, *Bib. hellénique... ouvrages publiés par les Grecs au XVII-e siècle*. Paris, 1894.

I. Bianu și N. Hodos, *Bibliografia românească veche* vol. I. 1508—1716. Buc. 1898—1903. Vol. II 1717—1808. București 1905—1910.

Extrase din diferitele texte imprimate și manuscrise din secolele XVI—XVIII, în

T. Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literare* [din cărțile mai vechi și nouă tipărite și manuscrise, începând dela secolul XV până la XIX. Blaj 1858.

A. Lambrior, *Carte de cetire*. Iași 1882.

M. Gaster, *Chrestomatie română, texte tipărite și manuscrise* (sec. XVI—XIX) dialecte, lit. populară. Leipzig 1891, 2 vol.

2. *Apostol* [Braşov 1563] (No. 12 în Bibliografia citată).
3. *Tâlcul Evangheliilor*. [Braşov 1564] (Nu se găseşte nici un Exemplar. No. 13 în Bibliografia de Bianu şi Hodoş).
4. *Psaltire românească* [1568]. (Nu se găseşte nici un exemplar. No. 14 din Bibl. citată).
5. *Psaltire românească*. Braşov 1574. No. 16 în Bibliografie.
6. *Psaltire slavo-românească*, tip de Coresi 1577. (No. 19 din Bibliografie.) — Ed. modernă: *Psaltirea publ. la 1577 de Coresi, reproducă cu un studiu şi un glosar de B. P. Haşdeu*, Tom. I. Buc. 1881.
7. *Evanghelie cu învăţătură* de diaconul Coresi. Braşov 1580/81. (No. 29 în Bibliografie).

ALTE TIPĂRITURI.

Catehism românesc, tip. Sibiu [1544]. (Nu se cunoaşte nici un exemplar.—No. 5 în Bibliografia românească veche de Bianu şi Hodoş).

Evangheliar slavo-român [1580]. (Un ex. la Petersburg. — No. 25 în Bibliografie).

Paliea, tip. de diaconul Şerban şi Marian diacul. Orăştie, 1582 (No. 30 în Bibliogr.)

Codex Sturdzanus.

Ms. Academie No. 447. Publicat de Haşdeu, în «Cuvinte de bătrâni», vol. II.

SECOLUL XVII.

Scrierile lui Varlaam, mitrop. Moldovei.

1. *Carte românească de învăţătură dumenecele preste an...* Iaşi 1643 (No. 45 în «Bibliografia de Bianu şi Hodoş»).
2. *Răspunsuri la Catehismul Calvinesc...* Suceava 1645 (Nu se găseşte nici un exemplar. No. 48 în «Bibliografia» citată).

Scrierile lui Varlaam, mitropolit al Munteniei.

Chiaia înţelesului, scoasă pre limbă rum(ă)nească... Bucureşti 1678. (No. 68 din «Bibliogr.»).

Scrierile lui Dosofteiu.

1. *Psaltire a sfântului Proroc David pre limba rumânească. pre versuri tocmită*. Uniev 1673 (No. 65 în Bibliografia de Bianu şi Hodoş). Ed. modernă: *Psaltire în versuri publicată*

depe manuscrisul original și depe ex. dela 1673 de Prof. I. Bianu. Buc. 1887.

2. *Prea cinstitul Acatist și paraclis al prea sfintei născătoare de Dumnezeu....* (slavonește). Uniev 1673. (No. 66 în «Bibliografie»).

3. *D(umne)dzăiasca liturghie acmu întâi tipărită rumânește....* Iași, 1679. (No. 69 în «Bibliogr.»). Ediția a doua: Iași 1683. (No. 77 în Bibl.).

4. *Psaltiria dențăles....* Iași 1680 [text slavon și românesc]. (No. 70 în «Bibliografie»).

5. *M(o)l(i)tv(e)nic de nțăles... cu poslușania șmereniei noastre Dosothei mitropolitul...* Iași 1681. (No. 72 în «Bibliogr.»).

6. *Viața și petriacerea sv(i)nților...* 4 vol. Iași 1682—1686. (No. 73 în «Bibliogr.»).

7. *Octoih...* Iași [1683]. (Nici un ex.—No. 78 în Bibl.).

8. *Parimiile preste an...* Iași, 1683. (No. 79 în «Bibliogr.»).

Cărți de legi.

Pravilă, tip. la Govora, 1640. (No. 39 în «Bibliogr.»).—Ediții moderne: București, Tip. Academiei, 1884, și în colecția de legi a lui *I. M. Bujoreanu*: vol. III, 1885, pag. 85.

Carte românească de învățătură dela pravilele împărătești. Iași 1646. (No. 50 în «Bibliogr.»). Ediții moderne: *Editor G. I. Sion*, Botoșani 1875, și în colecția *Bujoreanu*: vol. III, 1885, pag. 3.

ndreptarea legii cu Dumnezeu care are toată judecata arhierescă și împărătească... Târgoviște 1652. (No. 61 în «Bibliogr.») Ediții moderne: *N. Blaremburg și G. Misail*, București 1871, și în colecția *Bujoreanu*, vol. III, 1885, pag. 135.

Scrierile lui Popa Ion din Vinți.

1. *Sicriul de aur, carte de propovedanie la morți scoasă din scripturile sfinte...* Sas Sebeș 1683. (No. 80 în «Bibliogr.» de *Bianu și Hodoș*).

2. *Cărare pre scurt pre fapte bune îndreptătoare.* Bălgrad 1685. (No. 82 în «Bibliogr.»).

Biblia.

Bibliia adecă dumnezeiasca scriptură ale cei vechi și ale cei noao leage... de pre limba elinească... București 1688. (No. 86 în «Bibliografie»).

Psaltiri.

Psaltirea ce să zice cântarea a fericitului Proroc și împărat David... Bălgrad 1651. (No. 60 în «Bibliografie»).

Evanghelii.

Evanghelia cu învățătură. Bălgrad 1641. (No. 40 Bib).

Evanghelie învățătoare. Govora 1642. (No. 42 în «Bibliogr»).

Evanghelie învățătoare... Mănăstirea Deal 1644. (No. 46 Bib).

Noul Testament sau împăcarea cu leagea noao... Bălgrad 1648. (No. 54 în «Bibliografie»).

Sv(ă)nta și d(u)mn(e)zăiasca evanghelie... București 1682. (No. 74 în «Bibliografie»).

Evanghelie elinească și românească... București 1693. (No. 95 în «Bibliografie»).

Chiriacodromion sau ev(an)gh(e)lie învățătoare... Bălgrad 1699. (No. 115 în «Bibliografie»).

Apostol.

Apostolul cu Dumnezeu svântul... de pre orânduiala grecescului Apostol... București 1683. (No. 76 în «Bibliografie»).

Catehisme.

Catehismu calvinesc, tip. Bălgrad 1640. (Nici un exemplar. No. 38 în «Bibliografie»).

Catechismus, summa szau meduua a Kredinciej christianascae. Translatius... Stephani Fogarasi... Lugos 1648. (No. 53 în «Bibliografie»).

Scutulul catihismușului cu răspunsu den scrăptură sv(ân)tă împotriva răspunsului a doao țări fără scriptură sv(ân)tă. Bălgrad 1656. (No 64 în «Bibliogr»). Ediție modernă: *Catehismul calvinesc impus clerului și poporului românesc sub domnia principilor Georgiu Racotzi I și II...* de Georgiu Barițiu. Sibiu, 1879.

Katekismo Kriistinesko... Roma 1677. Face parte din lucrarea preotului Vito Piluzio: *Dottrina christiana tradotta in lingua valacha.* (No. 67 în «Bibliogr»).

Liturgii și Ceasloave.

Sv(ă)nta și d(u)mnezăiasca liturghie... Buc. 1680. (No. 71).

Ciasloavețu care are întru sine slujbele de noapte și de zi... pre rumânie de pre slavonie... Bălgrad 1685. (No. 84 idem).

- Rânduiala diaconşvelorū... Bălgrad 1687. (No. 85 în Bibl.).*
Ūiasloveŷū... Sibiiu 1696. (No. 101 în «Bibliografie».)
Orânduiala şhujbei la ziua sfintūilor slăviŷi... Constantin ŷi Elena... Snagov 1696. (No. 102 în «Bibliografie».)
Invăŷăturā s(fā)ntā adecā... liturghii, tâlcuire de pe limba greceascā... de Eremia Cacavela dascalū... Iaşi 1697. (No. 104).

Alte scrieri.

- Invăŷături preste toate zilele den multe dumnezeeşti cărŷi... Câmpulung 1642. (No. 43 în «Bibliografie».)*
Şapte taine a besericii. Iaşi 1644. (No. 47 din Bibl.).
Carte ce se chiamă pogribania preoŷilor mireani. Trăgovişte 1650. (No. 57 în «Bibliografie».)
Mistiriu sau sacrament sau taine. Trăgovişte 1651. (No. 59).
Engheniasmos sau obnovenie sau târnosanie prepusā de pre ellineşte ŷi slavoneşte pre limbā proastă rumâneaste. Târ-govişte 1652. (No. 62 în «Bibliografie».)
Molitvenicū izvodit din slovenie pre limba româneascā... Bălgrad 1689. (No. 87 în «Bibliografie».)
Poveste la 40 de mucenici.. Bălgrad 1689. (No. 88 idem).
Mineiu, luna lui Septemvrie... Buzāu 1698. (No. 111 idem).
Evhologhionū adecā Molitvenicu... Buzāu 1699. (No. 116 id.)
Bucoavnā ce are întru sine deprinderea învăŷăturii copiilor la carte.. Bălgrad 1699. (No. 113 din «Bibliografie».)

SECOLUL XVIII.

Antim Ivireanul.

1. *Psaltire a prorocului ŷi împăratului David... Bucureşti 1694. Cu prefaŷă de Antim. (No. 96 în Bibliografia de Bianu ŷi Hodoş)*
2. *Sf(ā)nta ŷi D(u)mnezeiasca evanghelie... Snagov 1697. (No. 103).*
3. *Carte sau luminā din dogmele bisericii rāsăritului... Snagov 1699. (No. 114 în «Bibliografie».)*
4. *Floarea darurilor... de pre grecie scoasā pre rumānie... Snagov 1700. (No. 119 în «Bibliografie».)* Ediŷii ulterioare : Braşov 1807 ; Braşov 1808 ; Bucureşti 1864.
5. *Noul Testament... Bucureşti 1703. Cu prefaŷă de Antim. (No. 139 în «Bibliografie».)*
6. *Anthologhion adecā floarea cuvintelor... Râmnic 1705. (No. 147 din «Bibliografie».)*

7. *Evhologhion adecă M(o)l(i)tv(e)mic...* Râmnic 1706. (No. 150. în Bibliografie). Ed. 2-a: Târgoviște 1713. (No. 164¹ în Bibl.).
 8. *Adunarea slujbei a adormirii Născătoarei de D(u)mnezeu.* Râmnic 1706. (No. 150 în «Bibliografie»).
 9. *Învățătura besericească ..* Târgoviște 1710. (No. 158 în Bibliografie). Ed. 2-a: București 1741. Ed. 3-a 1774. (No. 387).
 10. *Octoich...* Târgoviște 1712. (No. 162 în «Bibliogr.»).
 11. *Dumnezeeștile și sfintele liturghii...* Târgoviște 1713. (No. 164 în «Bibliografie»).
 12. *Capete de poruncă la toată ceata besericească...* Târgoviște 1714. (No. 168 în «Bibliografie»).
 13. *Ceaslov...* Târgoviște 1715. (No. 170 în «Bibliografie»).
 14. *Predice*, Mss. publ. de I. Bianu, 1886; de C. Erbiceanu, 1888. Cf. Mss. Acad. No. 524, 525, 549.
- (Numele lui Antim figurează și în titlul altor cărți, mare parte în limbi streine, grecește, slavonește, etc. Se găsesc în «Bibliografia de Bianu și Hodoș»).

Mitropolitul Iacov al Moldovei.

1. *Adunare de multe învățături...* Iași 1757. (No. 305 în Bibl.).
2. *Despre lemnul sfintei cruci...* Iași 1759. (No. 312 în Bibl.).
3. *Critilu și Androniusu...* de pre limba grecească... Iași 1794. (No. 574 în «Bibliografie»).

Mitropolitul Grigorie.

- Învățături pentru ispovedanie...* București, 1764 (No. 336).
Cărțile tipărite cu cheltueala și blagoslovenia lui se găsesc în «Bibl. de Bianu și Hodoș».

Amfilohie Hotiniul.

1. *De obște gheografie pe limba moldovenească... de pe Bufier...* Iași 1795. Tradusă din limba italiană. (No. 594 în Bibl.).
2. *Gramatica theologhicească...* Iași 1795. Tradusă din grecește. (No. 593 în «Bibliografie»).
3. *Elementi arithmetice arătate firești...* Iași 1795. Tradusă. (No. 596 în «Bibliografie»).

Cărți tipărite în Țara Românească

Psaltiri tipărite în București 1748. 1754. 1756. 1758. 1775. 1780. 1796, Râmnic 1746. 1751. 1764. 1779. 1784 și Buzău 1701. 1767 (No. 125, 250, 264, 280, 292, 301, 309, 340, 352, 393, 423, 441, 480, 603 în Bibliografia de Bianu și Hodoș).

Texte ale Evangheliei, în București 1723. 1742. 1750. 1760.

1775 și Râmnic 1746. 1784. 1794 (No. 182, 224, 246, 275, 319, 390, 474, 576 în Bibliografie).

Cazanii, în București 1742. 1765. 1768 și Râmnic 1748. 1781. 1792 (No. 223, 263, 341, 356, 445, 552 în «Bibliografie»).

Cărți de *Apostol*, în București 1743. 1764. 1774. 1784. Râmnic 1747. 1794 și Buzău 1704. 1743 (No. 144, 229, 230, 251, 335, 384, 466, 569 din «Bibliografie»).

Molitvenice, în București 1721. 1741. 1747. 1764. Râmnic 1730. 1747. 1758. 1768. 1782. 1793 și Buzău 1701. 1747 (No. 123, 199, 200, 221, 257, 258, 259, 308, 337, 358, 453, 566 în «Bibliografie»).

Antologhioane, în București 1736. 1786 și Râmnic 1737. 1745. 1752. 1766 (No. 212, 215, 237, 281, 345, 398, 498 în «Bibliografie»).

Penticostare, în București 1743. 1768. 1780. 1782. Râmnic 1743. 1767. 1785 și Buzău 1701 (No. 124, 232, 233, 351, 359, 439, 454, 494 în «Bibliografie»).

Octoihuri, în București 1720. 1731. 1736. 1746. 1774. 1792. Râmnic 1706. 1742. 1750. 1763. 1776 și Buzău 1700 (No. 120, 151, 179, 202, 213, 227, 249, 277, 334, 388, 396, 557 în «Bibliografie»).

Catavasiere, în București 1724. 1742. 1781. 1893. Râmnic 1734. 1747. 1750. 1753. 1784 și Buzău 1768 (No. 184, 210, 222, 252, 273, 286, 355, 444, 469, 560 în «Bibliografie»).

Liturghii, în București 1728. 1741. 1747. 1780. 1797. Buzău 1702. 1768 și Râmnic 1733. 1759. 1767. 1787 (No. 132, 196, 208, 220, 254, 256, 314, 350, 356, 432, 511, 610 în «Bibliografie»).

Ceaslovuri, în București 1747. 1759. 1767. 1777. 1778. 1785 și Râmnic 1745. 1753. 1779. 1781. 1784. 1787 (No. 240, 253, 288, 311, 349, 407, 414, 417, 446, 471, 487, 510 în «Bibliografie»).

Cărți de *Triod*, în București 1726. 1747. 1769. 1798. Râmnic 1731. 1761. 1777. 1782 și Buzău 1700 (No. 121, 195, 204, 261, 326, 367, 410, 456, 617 în «Bibliografie»).

Cărți de *Acatiste*, în Buzău 1743 și Râmnic 1784 (No. 228, 465 în «Bibliografie»).

Cărți de *Mineie*, în Râmnic 1776. 1778. 1779. 1780 (No. 395, 415, 419, 420, 421, 422, 433, 434, 435, 436, 437, 438 în «Bibliografie»).

Calendar, tipărit în București 1795 (No. 585 în «Bibliografie»).

Bucoavnă, în Râmnic 1749 (No. 265 în «Bibliografie»).

Sinopsis, în Râmnic 1783 (No. 459 în «Bibliografie»).

Cărți de *Pilde filosofesti*, în Râmnic 1783 (No. 460, 461 în «Bibliografie»).

Gromovnic al lui Iraclie împărat, București 1795 (No. 58. în «Bibliografie»).

Alte diferite cărți, tipărite în București, Buzău, Snagov și Râmnic, (No. 118, 131, 155, 194, 219, 244, 247, 248, 270, 285, 320, 321, 344, 353, 392, 424, 427, 450, 468, 473, 581, 583, 602, 619).

Cărți tipărite în Moldova.

Psaltiri, în Iași 1743. 1752. 1757. 1766. 1782. 1790. 1794 (No. 234, 282, 307, 347, 455, 538, 582 în «Bibliografia de Bianu și Hodoș»).

Texte ale Evangheliei, în Iași 1762. 1794 (No. 330, 575 în «Bibliografie»).

Cărți de *Apostol*, în Iași 1756. 1791 (No. 296, 542 în «Bibli.»).

Catehism, în Iași 1777 (No. 406 în «Bibliografie»).

Molitvenice, în Iași 1749. 1754. 1764. 1785 (No. 268, 291, 338, 492, în «Bibliog.»)

Anthologhioane, în Iași 1726. 1755 (No. 189, 293 în «Bibli.»)

Penticostar, în Iași 1753 (No. 289 în «Bibliografie»).

Octoihuri, în Iași 1726. 1749. 1786 (No. 191, 269, 503, în «Bibliografie»).

Catavasiere, în Iași 1778. 1792 și Rădăuți 1744 (No. 236, 412, 551 în «Bibliografie»).

Liturghii, în Iași 1715. 1747. 1759. 1794 și Rădăuți 1745 (No. 171, 243, 255, 313, 578 în «Bibliografie»).

Ceaslovuri, în Iași 1750. 1763. 1777. 1792. 1797 și Rădăuți 1745 (No. 241, 274, 332, 408, 553, 609 în «Bibliografie»).

Carte de *Triod*, în Iași 1747 (No. 262 în «Bibliografie»).

Sinopsis, în Iași 1714. 1747 (No. 169, 260 în «Bibliografie»).

Bucoavnă, în Iași 1755 (No. 294 în «Bibliografie»).

Alte diferite scrieri, în Iași, (No. 272, 278, 279, 283, 284, 357, 370, 376, 378, 380, 483, 484, 488, 537 în «Bibliografie»).

Cărți tipărite în Ardeal și în alte localități peste munți.

Psaltiri, în Blaj 1764. 1780. 1786, Sibiiu 1791. 1796. 1799 și Viena 1793 (No. 339, 440, 507, 546, 568, 597, 623 în «Bibliografie de Bianu și Hodoș»).

Texte ale Evangheliei, în Blaj 1765. 1776, Kolocza 1769 și Buda 1799 (No. 342, 365, 394, 620 în «Bibliografie»).

Cazanii, în Sibiiu 1790 și Viena 1793 (No. 536, 558 în «Bibliografie»).

Carte de *Apostol*, în Blaj 1767 (No. 348 în «Bibliografie»).

Catehisme, în Blaj 1753, Cluj 1703, Sibiu 1789, Viena 1777, Buda 1780 (No. 138, 287, 405, 428, 429, 523 în «Bibliografie»)-
Molitenice, în Blaj 1757, 1784 (No. 306, 475 în Bibliografie).
Octoihuri, în Blaj 1760, 1770, 1792 (No. 322, 371, 556 în «Bibliografie»).

Catavasiere, în Blaj 1769, 1777, 1793 (No. 364, 404, 559 în «Bibliografie»).

Liturghii, în Blaj 1756, 1775 și Sibiu 1798 (No. 300, 391, 615 în «Bibliog.»).

Ceaslovuri, în Blaj 1766, 1778, 1786, 1793, Sibiu 1790, Viena 1793 (No. 346, 413, 501, 534, 561, 562 în «Bibliografie»).

Carte de *Acatiste*, în Blaj 1763, 1774, 1786, 1791 și Sibiu 1792, 1797 (No. 331, 383, 497, 541, 550, 605 în «Bibliografie»).

Carte de *Pilde filosofești*, în Sibiu 1795 (No. 590 în «Bibl.»)

Bucavne, în Blaj 1777, 1796, Sibiu 1788, 1795, 1797, Buda 1797, Viena 1771, 1777, 1781 (No. 374, 401, 402, 443, 519, 584, 598, 606, 607 în «Bibliografie»).

Strastnice, în Blaj 1753, 1773 (No. 290, 382 în «Bibliogr.»).

Calendare, în Sibiu 1794, 1797 și Viena 1794 (No. 571, 572, 608 în «Bibl.»)

Alte diferite cărți, în Blaj, Sibiu, Timișoara, Buda Viena, (No. 133, 276, 299, 315, 318, 381, 413, 448, 477, 485, 491, 502, 508, 514, 520, 522, 529, 530, 535, 543, 565, 614 în «Bibliografie»).

II. LITERATURA ISTORICĂ.

CRONICILE SLAVONE.

I. **Bogdan**. *Vechile cronici moldovenesti*. București, 1891.

I. **Bogdan**. *Cronice inedite atingătoare de istoria Românilor*. București, 1895.

CRONICILE ROMÂNEȘTI DIN MOLDOVA.

Grigore Ureche.

Domnii țării Moldovei și viața lor de Grigore Ureche Vornic Mare, în «Kogălniceanu, Letopisețe». Ed. 1-a Iași 1852 vol. I pag. 95 Ed. 2-a Iași 1872 vol. I, pag. 129.

Notele și adausele de Evstratie, Simion Dascălul și Misail Călugărul, în aceeaș publicație: Ed. 1-a. vol. I pag. 3 din Apendice. Ed. 2-a vol. I, pag. 377, 404, 428.

Pentru Ureche și adnotatorii să se vadă și mss. No. 115, 169, 125, 232, 174 din colecția Academiei.

Miron Costin.

Cartea pentru descălecatul dintâiu a țării Moldovei, în publicația lui Kogălniceanu, Ed. 1-a, vol. I pag. 1. Ed. 2-a, vol. I. pag. 3.

Letopisețul țării Moldovei dela Aron Vodă..., în publicația citată a lui Kogălniceanu, Ed. 1-a vol. I pag. 214. Ed. 2-a vol. I, pag. 248.

Despre poporul Moldovei și al Țării Românești (în limba polonă), în publ. lui Kogălniceanu, ed. 2-a, vol. III, pag. 487.

Operele complete ale lui Miron Costin, publ. de V. A. Urechiă, ed. Academiei. București 1886. 2 vol.

Pentru M. C. să se vază și mss. No. 37, 168, 103, 104, 169 din colecția Academiei.

Nicolae Costin.

Cartea descălecatului dintâiu, în «Kogălniceanu, Letopisețe», Ed. 1-a vol. I pg. 35. Ed. 2-a vol. I, pg. 33.

Letopisețul țării Moldovei, în publ. lui Kogălniceanu, Ed. 1-a vol. II pag. 3. Ed. 2-a vol. II, pag. 2.

Adaosele lui la Cronica lui Ureche și Miron, tot acolo Ed. 1-a vol. I 1845 pg. 6. Ed. 2-a vol. I, pag. 380, 384, 389, 391, 400, 414 și 432.

Să se vază și mss. No. 59, 120, 115, 268, 239, 236, 233, 125, 238 col. Academiei.

Ion Neculce.

Letopisețul țării Moldovei dela Dabija V. V. până la Domnia lui Ion Mavrocordat V. V. de Ion Neculce, biv vel Vornic de țara de sus, în citata publicație a lui Kogălniceanu ed. 1-a vol. II pg. 193. Ed. 2-a vol. II, pag. 177.

Vezi și «Iorga, Studii și documente» III 1901 pg. 34.

Să se vază și mss. 53, 112, 232, 253 din colecția Academiei.

Alte cronici.

Hronică anonimă a țării Moldovei care se începe dela Domnia lui Istrati Dabija V. V. și se sfârșește cu domnia lui Grigorie Ghica Vodă, tradusă și grecește de biv vel slugerul Alexandru Amiras la anul 1729, în publicația lui Kogălniceanu, Ed. 1-a vol. III pag. 83. Ed. 2-a vol. III pg. 99. Ms. Acad. 238.

Letopisețul țării Moldovei dela domnia lui Istrati Dabija

V. V. până la a treia domnie a lui Mihaiu Racoviță atribuit lui Neculai Muste diac de divan, în Kogălniceanu. Ed. 1-a vol. III pag. 5. Ed. 2-a vol. III pag. 3. Magazin istoric vol. III 1846 pag. 3

A doua domnie a lui Neculai Alexandru Mavrocordat V. V. în Moldova de Axente Ūricarul, în publ. cit. a lui Kogălniceanu ed. 1-a vol. II pag. 133. Ed. 2-a vol. II pag. 121.

Letopisișul Domnilor Moldovei dela domnia întâia și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat V. V. scris în Țarigrad de Ienachi Kogălniceanu, biv vătav de aprozi, în publ. lui Kogălniceanu ed. 1-a 1846 vol. III pag. 191. Ed. 2-a, vol. III pag. 197. Mss. Acad. No. 62.

Letopiseșul țării Moldovei dela a doua domnie și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat V. V. de Spătarul Ion Canta, în publ. lui Kogălniceanu. Ediția 1-a vol. III pag. 175. Ed. 2-a, vol. III, pag. 183. Mss. Acad. 238.

Condică ce are întru sine obiceiuri vechi și nouă a prea înălțașilor domni care s'au făcut din poronca Prea înălțatului... Ion Grigorie Ioan V. V... de Gheorgachi al doilea logofăt la anii 1762, în publicația lui Kogălniceanu. Ed. 1-a vol. III, 288. Ed. 2-a, vol. III, pag. 299.

Cronica lui Vasile Damian și Tudose Dubău, în «Iorga, Studii și documente» vol. III Buc. 1901 pag. 12. Mss. Acad. 169.

Istorie pre scurt întru care se arată toți împărații turcești, presupusă a fi scrisă de Milescu, în «Iorga, Studii și documente» vol. IX pag. 190.

Primejdia cea rea și căderea oastei Țării Ardealului, în «Iorga, Studii și documente» vol. IX pag. 207.

Dimitrie Cantemir.

1. *Divanul sau gălciava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul...* Iași 1698. [Tipărit în românește și grecește]. (No. 110 din «Bibliografia» de Bianu și Hodoș).

2. *Cartea sistemii sau despre starea religiunii mahomedane...* [rusește]. Petersburg 1722. (No. 180 din «Bibliografie»).

3. *Istoria imperiului Otoman* englezește. Londra 1734—35. (No. 209 din Bibl.). Ed. 2-a 1756.—Traducere franceză, Paris 1743 (No. 231 din Bibl.).—Traducere germană, Hamburg 1745 (No. 238 din «Bibliografie»).

4. *Descrierea Moldovei*, traducere germană. Frankfort și Lipsca 1771 (No. 375 din «Bibliografie»). Traducerea română s'a publicat în 1825 în Mân. Neamțului sub titlul: *Scrisoarea Moldovei*.

Ed. 2-a Iași, 1851. Ed. 3-a 1868. Ed. modernă: Buc. Bibl. Socec No. 10-11 (Introd. de M. Nicolescu).

5. Ἀξιωματικῶς ἐν Βλαχία συμβεβηκότα... Viena 1795 (No. 586 in «Bibliografie»).

6. *Hronicul Romano-Moldo-Vlachilor*. mss. tip. întâia dată în 1835—36 în Iași (de G. Săulescu).

7. Academia Română a tipărit principalele lui scrieri în 7 vol. :
Vol. I 1872 : Descriptio Moldaviae.

Vol. II 1875 : Descrierea Moldovei.

Vol. III-IV 1876 : Istoria imperiului otoman. Viața lui Cantemir.

Vol. V 1878 : Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor.

Divanul lumii.

Vol. VI 1883 : Istoria ieroglifică. Compendiolum universae logices institutionis. Encomium in I. B. Van Helmont et virtutem physices universalis doctrinae ejus.

Vol. VII 1883 : Vita Constatini Cantemyrii cognomento senis Moldaviae principis Collectanea orientalia.

8. *Excerptum et operibus latinis Demetrii Cantemirii Voyvodae Moldaviae*. Iasiis 1883.

CRONICELE ROMÂNEȘTI DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ.

Cronica mănăstirii catolice dela Târgoviște, în «Hasdeu, Arhiva istorică», Tom I, partea I, pag. 46.

Viața patriarhului Nifon, în «Arhiva istorică», vol. I, partea II, pag. 132. — După alt manuscris: *Viața și traiul lui Nifon*, de Gavriil Protul, ed. C. Erbiceanu, Buc. 1888.

Cronica lui Mihail Moxa, 1620, în «Hasdeu, Cuvente den bătrâni», vol. I 1878, pag. 313.

Cronica Țării Românești de chir Rafail Monahul, care pre nume mirenesc l-au chemat Radu Popescu, biv. vel Dvornic, «Magazin istoric», Buc., IV, pag. 21, 93. — Vezi și Iorga, «Studii și Documente», Buc. 1901, pag. 22. Mss. Acad. No. 58, 100, 121.

Istoria Țării Românești de când au descălecat Românii, în «Magazin istoric», vol IV 1847, pag. 231, vol. V, pag. 3.

Istoria Țării Românești dela anul 1689 incoace, continuată de un anonim, în «Magazin istoric», vol. V 1847, pag. 93.

Istoriile Domnilor Țării Românești scrise de Constantin Căpitanul, în «Magazin istoric», vol. I 1845, pag. 83, 147, 211, 279, 343, vol. II, 3; idem în «Iorga, Istoriile Domnilor Țării Românești completate de Const. Căpitanul Filipescu», Buc. 1902.

Istorie a prea puternicilor împărați otomani, adunată și

alcătuită pe scurt de Ianache Văcărescu, dicheofilax și spătar al Valahiei, în «Papiu, Tezaur de monumente istorice», vol. II, pag. 239.

Zilot, *Diferite cronici* publicate în «Columna lui Traian». 1882, pag. 166, 321, 490, 537. 1883, pag. 89, 121, 348 și în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», anul III, vol. IV pag. 89, vol. V, pag. 58.

Stolnicul Dumitrache, «*Istoria evenimentelor din Orient...*», publicat de V. A. Urechiă, în «Analele Academiei», tomul X 1887—88.

Operele lui Constantin Cantacuzino Stolnicul, tipărite de N. Iorga, Buc. 1901.

O descripție a Țării Românești, în «Iorga, Studii și Documente», vol. III 1901, pag. 46.

Povestea mavroghenească de Pitarul Hristache, publ. în «Buciumul Român» 1861; apoi în: Urechiă, *Istoria Românilor* tom. III. 1892 pg. 451 și în «Biblioteca pentru toți» (de Gh. Adamescu).

Hronograful Țării Românești dela 1764 până la 1815 scris de Dionisie Eclisiarhul la anul 1814, în «Tezaur de monumente istorice» publ. de A. Papiu Ilarian, Buc., vol. II, 1863, pag. 159.

Scrierile lui Radu Greceanu.

1. *Istoria Țării Românești dela 1689 la 1700 de Marele Logofăt Radul Greceanul*, în «Magazin istoric», vol. II, 129, 193, 321. Ed. modernă: *Viața lui Costandin Vodă Brâncoveanu de Radu Vel Logofăt Grecianu*, cu note și anexe de St. Grecianu, București 1906.

2. *Mărgăritare, adecă cuvinte de multe fealiuri... a lui Zlatoustă și ale altoră Sfinți... s'au scos de pre limba grecească...* București 1691. (No. 92 din «Bibliogr.»).

3. *Pravoslavnica mărturisire a săborniceștii și apostoleștii Besearecii Răsăritului... duple grecească... de Radu Logofăt Greceanul...* Buzău 1691. (No. 92 din «Bibliogr.»).

* * *

NB. Bucăți alese din diferiți cronicari s'au publicat în *ediția școlară Socec* (Cantemir, Hronicul; Miron Costin; Spatarul Milescu; Ioan Neculce; Grigore Ureche) și în *Biblioteca pentru toți* No. 452 (de O. Densusianu).

B. ȘCOALA ARDELEANĂ

Samuil Micu.

1. *Carte de rogacioni*. Viena 1779 (cu litere latine) (Bibl. Bianu și Hodoș» No. 418).

2. *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Vindobonae 1780 (cu Șincai).

3. *Dissertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam graecae-orientalis ecclesiae*. Vindobonae 1781. (Citată de Bianu, Hodoș No. 447).

4. *Dissertatio de jejuniis graecae orientalis ecclesiae*. Vienne 1782. (Citată de Bianu și Hodoș No. 451).

5. *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*. Blaj 1784. (cf. Bianu și Hodoș No. 472). Ediția 2-a Sibiu 1842.

6. *Biblia adecă dumnezeiasca scriptură*. Blaj 1795. (cf. Bianu și Hodoș No. 595).

7. *Teologia moralicească*. Blaj 1796. 2 vol. (Bianu și Hodoș No. 600).

8. *Logica*. Buda 1799 (No. 622 «Bibliografie»).

9. *Legile sau filozofia cea lucrătoare*. Sibiu 1800. 2 părți. (Bianu și Hodoș No. 625).

10. *Acathist sau carte cu multe rugăciuni* (cu litere latine). Sibii 1801. (Bianu și Hodoș No. 633).

11. *Teologie dogmatică și moralicească*. Blaj 1801. (Bianu și Hodoș No. 634).

12. *Taina myrului*. Blaj 1801. (Bianu și Hodoș No. 636).

13. *Taina pocăianiei*. Blaj 1801. (Idem No. 637).

14. *Taina botezului*. Blaj 1801. (Idem No. 635).

15. *Taina căsătoriei*. Blaj 1801. (Idem No. 640).

16. *Taina maslului*. Blaj 1801. (Idem No. 638).
17. *Taina preoției*. Blaj 1801. (Idem No. 639).
18. *Taina eharistiei*. Blaj 1802, (Idem No. 648).
19. *Gramatica latină pentru Români*. Blasiu 1803.
20. *Istoria, lucrurile și întâmplările Românilor* (adaos la Calendarul de Buda pe 1806). (Bianu și Hodoș No. 695).
21. *Dictionarium latino-valachico-germanico-hungaricum*. Budae 1806. [prospect prin care Clain anunță apariția dicționarului]. (Citată de Bianu și Hodoș No. 696).
22. *Toma de la Câmp, De urmarea lui Hristos*. Blaj 1812. (Mss. Acad. No. 397. Cf. Iorga, Ist. lit. rom. sec. XVIII, vol. II, p. 412).
23. *Praxișul furumului bisericesc*. (Mss. Acad. No. 414).
24. *Istoria bisericească a Românilor Transilvani*. (tip. în parte în: Cipariu, Acte și fragmente. 1855 pg.* 79).
25. *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*. (tip. parte în: Laurian, Instrucțiunea publică 1861, p. 67).
26. *Istoria conciliului dela Florența*. (Citat de Bianu, Biogr. lui Samuel Micu).
27. *Istoria împărecherii între biserica Răsăritului și a Apusului*. (Mss. Oradia, Citat Bianu).
28. *De origine Daco-Romanorum* (Citat Bianu).
29. *De metropoli Transylvanica*. (Idem).
30. *Dissertatio de statu et politia religiosorum et monachorum orientalis ecclesiae*. (Idem).
31. *Indreptarea păcătoșilor*. (Idem).
32. *Conciones*. (Ms. Oradia. Cit. Bianu).
33. *Ale Sf. Vasilie cel mare, cuvinte trad. 1788*. (Idem).
34. *Ale Sf. Ciril Ierusalimiteanul învățături către cei ce vin la botez*. Trad. 1788. (Idem).
35. *Ale Sf. Puhomie, Efrem Sîrul, învățături asceticești*. Trad. (Idem).
36. *Ale Sf. Ioan Gură de aur Omilii*. 3 vol. trad. 1787—1792. (Idem).
38. *S. Epiphaniî expositio fidei*. 1790. trad. (Idem).
39. *Canoanele săboarelor din toată lumea*. trad. 1798. (Idem).

George Șincai.

1. *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. Vindobonae 1780 (în colaborare cu S. Micu). (Textul gramaticii cu traducere, în Cipariu, Arhiv. pg. 563).
2. *Elementa linguae daco-romanae....* Budae 1805 (fără numele lui Micu), (Bianu-Hodoș No. 687).

3. *Prima principia latinae grammatices* Balasfalvae 1783.
4. *Catechismul cel mare*. Blaj 1783. (Citat de Bianu-Hodoș No. 462).
5. *A B C sau Bucoavnă*. Sibii 1783. (Citat de: Iorga, Ist. lit. sec. XVIII, vol. II, pg. 282).
6. *Indreptare către aritmetică*, întâia parte. Blaj 1785.
7. *Epistola ad Ioannem de Lipszky*. Budae 1804. (Bianu-Hodoș No. 673). (Reprodusă în: Papiu, «Tezaur de monumente istorice», vol. I, Buc. 1862, pg. 101).
8. *Cronica Românilor și a altor neamuri*. Iași 1853, 3 volume. Ediția 2-a: București 3 vol. 1886. Ediții incomplete: a) Iași 1843 (până la anul 999) cu cheltueala lui Ghermano Vida; b) Buda 1844, a lui Gavra (până la anul 1247); c) *Istoria, lucrurile și întâmplările Românilor* (adaos la «Calendarul de Buda» pe 1807, unde continuă lucrarea începută de Micu în calendarul pe anul precedent pentruca în anul următor să înceapă a publica însaș Cronica) (Bianu-Hodoș No. 695); d) *Hronica Românilor* (adaos la «Calendarul» pe 1808) (anii 86—169); e) Alt adaos la «Calendar» pe 1809, (anii 174—264); f) Câteva fragmente din Cronică reprod. în: «T. Cipariu, Acte și fragmente», Blasiu 1855, pg. 192.
9. *Elegia Georgii Sinkai data ad auctorem Oradiadis* (o autobiografie în versuri latine publicată întâiu în cartea lui *Ladislai Nagy de Peretzen*, «Orodias», M. Varadini 1804, reprodusă de T. Cipariu în: «Acte și fragmente», Blasiu 1855, pg. 273, apoi în: «Archiv pentru filologie și istorie», Blasiu 1867 pg. 247. Se găsește și la finele cărții lui Papiu Ilarian despre Șincai 1868 pg. 106).
10. *Responsum ad crism Josephi Caroli Eder in supplicem libellum Valachorum Transilvaniae* [manuscris, se găsește la Oradea Mare. citat de: Iorga, Ist. lit. rom. sec. XVIII, vol. 2, pg. 207. Cf. și Autograf Micu. Acad. Mss. 600. În anul 1791 Românii din Transilvania au adresat împăratului o petițiune intitulată: «Supplex libellus Valachorum Transsilvaniae» la care poate să fi colaborat și Șincai. Eder o publică însoțită de comentarii: *Cum notis historico-criticis I. C. E. Claudiopoli 1791* (Bianu-Hodoș No. 548). Notelor acestora răspunde Șincai prin scrierea sa].
11. *Adplausus Samueli Vulcan* 1807 (cf. raportul lui Densușianu în Analele Academiei seria II, vol. I, pg. 129).

Petru Maior.

1. *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*. Buda 1809
2. *Didahii adică învățături pentru creșterea fiilor, la îngropăciunea pruncilor morți, culese de P. M. de Dicio Samartin*. Buda 1809.
3. *Predici sau învățături la toate duminicile și sărbătorile anului*. Buda 1811. Partea I, II și III, 3 volume.
4. *Discussio descriptionis Valachorum transylvanorum editae patrioticis paginis N-ris 83, 84, 85*. Viennae 1811.
5. *Istoria pentru începutul Românilor în Dachia*. Buda 1812. Ed. 2-a tipărită de Iordache Mălinescu. Buda 1834. (Are la urmă în traducere toată polemica lui cu Kopitar). Ed. 3-a tip. de societatea literară «Petru Maior» din Buda-Pesta. Buda-Pesta și Gherla 1883.
6. *Istoria bisericii Românilor atât a cestor dincoace precum și a celor dincolo de Dunăre*. Buda 1813.
7. *Răspuns la cârtirea ce s'au dat asupra persoanei lui Petru Maior*. Buda 1814. Reprodusă în «Revista critică literară», an. II, 1894, pg. 68.
8. *Animadversiones in recensionem historiae de origine Valachorum in Dacia*. Budae 1814.
9. *Reflexiones in responsum domini recensentis viennensis ad Animadversiones*. Budae 1815.
10. *Contemplatio recensionis in Valachicam anticriticam...* Budae 1816.
11. *Intâmplările lui Telemah de pre limba italienească pre limba românească*. Tom. I. Buda 1818.
12. *Orthographia romana sive latino-valachica una cum clavi qua penetralia originationis vocum reserantur...* Budae 1819. (La fine este *Dialogul pentru începutul limbii române*, care se găsește reproduc în ed. 2-a a «Istoriei pentru începutul Românilor» precum și la începutul *Lexiconului* din Buda).
13. *Lexicon romănesc, lătesc, unguresc, nemțesc care de mai mulți autori în cursul a treizeci și mai multor ani s'au lucrat*. Buda 1825 (în colaborație cu alți scriitori).
14. *Procanonul* lui P. M. de pe un manuscris autograf publ. de C. Erbiceanu. Buc. 1894. (Extras din «Biserica Ortodoxă» 1894). Mss. Acad. No. 565.
15. Fragmente inedite, publ. de T. Cipariu în: «Arhiv pentru filologie și istorie», Blasiu 1867, pg. 27, 297, 316, 355, 696, 733, 757.
16. *Din istoria bisericască*. (Mss).

Ion Budai Deleanu.

1. *Rândueala judecătorească de obște*. Viena 1787. (Citat de Iorga. Ist. lit. sec. XVIII. vol. II pag. 300).
2. *Pravila de obște asupra faptelor reale și pedepsirea lor*. Viena 1788. (Citat de Iorga, tot acolo).
3. *Cartea de pravilă ce cuprinde legele asupra faptelor rãle*. Cernăuț 1807. (I-o atribue Iorga, tot acolo).
4. *Fundamenta grammatices linguae romaenicae*. Leopoli 1812 Mss. (Prefața în : Cipariu «Arhiv pentru filologie și istorie» 1867 pg. 708).
5. *Lexicon românesc-nemțesc și nemțesc-românescalcătuit de Ioane Budai Deleanu, chesarocrăiescul sfetnic la județul nemșilor în Liov 1818* (Iorga, op. cit. 302). (Mss. la Academie).
6. *Muntenii sau frații de gemene*, poemă. (Iorga, op. cit. pg. 477).
7. *Trei viteji*, poemă. (Iorga, op. cit. pg. 477).
8. *Dascălul românesc pentru temeiturile gramaticei nemțești, dialog între dascăl și diac*. (Mss. la Academie).
9. *Temeiturile gramaticei românești*. (Mss. la Academie).
10. *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukovina*. Publicat în traducere de G. Bogdan-Duică : Scurte observații asupra Bucovinei, în «Gazeta Bucovinei» 1894 Cernăuți.
11. *De originibus populorum Transilvaniae commentatio*.
12. *Țiganiada, poemă eroi-comică*. Publicată întâiu în «Buciumul român» 1877 Iași ; apoi în ediție separată sub titlul «Țiganiada sau Alexandria ai țiganească» Brașov 1900.
13. *De unione trium nationum Transylvaniae*. (Citată de Papiu, în Arhivul lui Cipariu pg. 708).
14. *Hungaros ita describerem....* (Citată de Papiu, în Arhivul lui Cipariu pg. 708).
15. *Hungari vi armorum Transylvaniam non occuparunt*, (Citată de Papiu, în Arhivul lui Cipariu pg. 708).

Petru Aaron.

1. *Păstoriceasca postlanie sau dogmatica învățătură...* Blaj 1760 (No. 317 în «Bibliografie»).
2. *Adevărata mângâiere...* Blaj 1761 No. 324 «Bibliografie»).
3. *Epistola consolatoria...* Blaj 1761 (No. 325 «Bibliografie»).
4. *Soborul dela Florența...* Blaj 1762 (No. 328 «Bibliografie»).
5. *Exordium synodi Florentinae...* Blaj 1762 (No 329 «Bibl.»).

Ioan Molnar.

1. *Economia stupilor* acum întâia dată... izvodită. Viena 1785 (No. 493 în Bibl. de Bianu și Hodoș).
2. *Deutsch-Walachische Sprachlehre*. Wien 1788 (No. 521 Bibl.).
3. *Retorică adică învățătura întocmirea frumoaselor cuvântări*. Pesta 1798 (No. 616 Bibl.).

Alte scrieri.

- Calendari acum întâiu românesc alcătuit de pe cel sârbesc*... Brașov 1733. (Acad. No. 207 din Bibl.).
- Bucoavnă ce are în sine deprinderea învățaturii copiilor la carte*... Cluj 1744. Are Tatăl nostru cu litere latine. (No. 235 din Bibl.).
- Aritmetică românească și nemțească*. Beci 1777 (citată de Pop. Disertație).
- Ducere de mână către aritmetică sau socoteala pentru treaba pruncilor rumânești*... Viena 1783. Cu text român și german (No. 489 Bibl.).
- Dimitrie Evstatevici**, *Scurt izvod pentru lucruri de obște... în scrisori de multe chipuri... despre limba slovenească pe limba românească*... Sibii 1792 (No. 555 în «Bibliografie»).
- Istoria a Alexandrului celui mare*... Sibii 1794. (No. 577 «Bibl.»). Altă ed. la Movilău, 1796 (No. 601 «Bibl.»).
- Viața și pildele prea înțeleptului Esop*. Sibii 1795 (No. 591 «Bibl.»).
- Radu Tempea**, *Gramatică românească*... Sibii 1797. (No. 612 «Bibl.»).
- Viața lui Bertoldo și a lui Bertoldino*... Sibii 1799. Traducere din limba italiană de pe scrierea lui I. C. Croce. (No. 618 «Bibliografie»). Ed. 2-a: București 1836.
- Paul Iorgovici**, *Observații de limba românească*... Buda 1799 (No. 621 în «Bibliografie»).

C. LITERATURA NOUĂ

Ienache Văcărescu.

1. *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor și orânduilor gramaticii românești*, adunate și alcătuite acum întâiu de d-lui Ienache Văcărescu, cel de acum dicheofilax a Bisericii cei mari a Răsăritului și Mare Vistier a Principatului Valahiei. Râmnic 1787. Ed. 2-a Viena 1787. Cf. ms. Acad. No. 305.

2. *Hatışerif hărăzit la 1791 de Sultanul Selim III și tradus de Ienache Văcărescu...*

3. *Istoria a preaputernicilor împărați otomani adunată și alcătuită pe scurt*. (Tezaur de monumente istorice ale lui Papiu Ilarian tom. II pg. 239).

Toader Școleriu.

Lecciónes adecă cuvântare scoase dela întâe parte a gramaticii pentru învățătura limbei moldovenești și rusești. Iași 1789. (No. 526 «Bibliografie de Bianu și Hodoș»).

Iordache Slătineanu.

Ahilefs la Schiro, fapta lui Chir Metastazie... tălmăcită de pe grece de către... Iordache Slătineanu vel paharnic... București 1797 (No. 611 «Bibl»).

Ion Barac.

1. *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă...* Sibii 1801.

2. *Risipirea Ierusalimului*. 1821.

3. *O mie și una de nopți*. Brașov 1836—1838 (citată Philippide).

4. *Cei trei frați gheboși*. Brașov 1843 (citată Philippide).

5. *Constantina*, povestire în versuri. Ms. Acad. No. 165.

Alte scrieri. Ms. Acad. No. 208.

Dimitrie Țichindei.

1. *Sfaturile înțelegerii cei sănătoase . . . de pre limba serbiască . . .* Buda 1802. (No. 651 în «Bibl. de Bianu și Hodoș».)
2. *Aduflare de lucruri moralicești . . . traduse . . .* Buda 1808 (No. 744 id.).
3. *Epitomul sau scurte arătări pentru sfânta beserică . . .* trad. Buda 1808. (No. 738 Bibl. cit.).
4. *Filosoficești și politicești prin fabule moralnice învățături.* Buda 1814. Ed. 2-a (de Eliad) București 1838. Ed. 3-a (de Ioan Rusu). Arad 1885.

Vasile Aaron.

1. *Patimile și moartea a Domnului și Mântuitorului nostru Is. Hs. . .* Brașov 1805. (No. 676 Bibl. Bianu și Hodoș). Ed. 2-a Sibii 1808. (No. 732 idem).
2. *Perirea a doi iubiți adecă jalnica întâmplare a lui Piram și Tisbe . . .* Sibii 1807 (No. 709 idem).
3. *Leonat și Dorofata.* Sibiiu 1815.
4. *Anul mănos.* Sibiiu 1820.

Veniamin Costache¹⁾.

1. *Carte pastorală (contra luxului în îmbrăcăminte).* 10 Martie 1804.
2. *Tâlcuirea celor șapte taine.* Iași 1807 (2).
3. *Chiriadromion.* Măn. Neamțului 1811. Cu precuvântarea de Veniamin.
4. *Indeletnicire iubitoare de Dumnezeu.* Tomul I; Iași 1815. Cu precuvântare de Veniamin. Tomul II Iași 1819. Tomul III Iași 1819. Tomul IV Iași 1819. Tomul V Iași 1819
5. *Liturghiile.* Iași 1818. Precuvântare de Veniamin.
6. *Istoria scripturii vechiului Testament.* Iași 1824. Precuvântare de Veniamin.
7. *Istoria noului Testament.* Iași 1824.
8. *Istoria scripturii celei nouă* Iași 1824.
9. *Funie sau frânghie întreită.* Iași 1831. La fine o notiță autobiografică a traducătorului.
10. *Iubitorul de înțelepciune.* Iași 1831. Are o scrisoare a lui Iordache Balș și o prefață a mitrop.

1) Bibliografia completă a scrierilor originale, traduse, tipărite cu cheltueala lui sau numai cu blagoslovenia lui în: Adamescu, *Istoria Seminarului «Veniamin» din Iași.* Buc. 1924.

2) Toate scrierile cu urmează dela No. 2 înainte sunt traduceri,

11. *Dumnezeeștile leturghii ale sfinților Ierarhi Ioan, Vasilie și Grigorie*. Iași 1834. Prefața de Veniamin.

12. *Al celui întru sfinți părintele nostru Ioan Chrisostom despre a nu împreună-lăcuî canonicile cu bărbați*. 8 Iulie 1839 Circulară către mănăstiri.

13. *Istoria bisericească a lui Meletie*. Tom I Iași 1841. Dedicăție către Domn, prefața trad. Biografia autorului. Partea I, partea II. Tomul II Iași 1841. Partea I, partea II. Tomul III Iași 1842. Partea I, partea II. Tomul IV Iași 1843. Partea I, partea II.

14. *Pidation sau cărma corabiei înțelese a catoliceștei și apostoleștei biserici a Ortodoxilor*. Măn. Neamțului 1844. Precuvântare de Neofil Scriban. O cuvântare a lui Veniamin.

15. *Piatra scandelei sau lămurire despre începutul și pricinele adevărate ale shismeii ambelor Biserici*. Iași 1844. Prefața de Veniamin.

16. *Indeletnicire despre buna murire*. Iași 1845. Pref. de Ven.

17. *Tâlcuirea Psaltirei a profetului și împăratului David*. Tomul I Iași 1850. Editată de An. Bașotă și Asachi. Tomul II Iași 1862.

18. *Cele patru sprezece trimeteri ale Sf. Apostol Pavel, tâlcuite elinește de Teofilact arhiepiscopul, tâlmăcite în limba grecească de Nicodim Aghioritul, trad. în l. rom. de Ven.* Buc. 1904. Tom I: Epistola către Romani și epistola I-a către Corinteni. Prefața de Atanasie al Râmnicului.

George Lazăr.

1. *Versuri de laudă în limba doco-românească la logodirea prea înălțatului nostru împărat Frantzi*. Viena 1808. (No. 742 în «Bibl. Bianu și Hodoș».)

2. *Manifestul lui Lazăr*, în «Convorbiri literare» XXX pg. 1139.

3. *Cuvântul compus de Lazăr la înscăunarea lui Dionisie* 1819, în *Analele Acad. Rom.* seria I tom IV, 111. Reprod. în «Adamescu. Modele de discursuri».

4. *Cuvânt rostii de profesorul Lazăr la suirea pe tron a lui Grigorie Ghica*, 30 Iulie 1822, ms. publ. în «Revista pentru istorie, archeologie și filol» I, 360.

Apel către publicul românesc pentru publicarea de cărți românești. Buc. 1822. (Citat de Philippide, Introd. în istoria lit. pg. 190).

6. *Privătuitorul tinerimei cătră adevărata și dreapta cetire*. Buda 1826. Ed. 2-a Buda 1833, de Carcalechi.

7. *Aritmetica matematicescă*, mss. (Cit. Philippide, Introd. în ist. lit. pg. 190),
8. *Gramatica*, mss. (Citat de Iorga, Ist. lit. sec. XIX vol. II pg. 528).
9. *Geografia*, mss. (Philipide, loc. cit.)
10. *Filozofia*, mss. (Idem).
11. *Istoria universală*, mss. (Idem).

Alecù Beldiman.

- Moartea lui Avel* . . . tălmăcită din limba franțuzească . . . Buda 1818. Idem Buda 1820.
- Istoria lui Numa Pompilie* . . . tălmăcită din limba franțuzească. 1820.
- Tragedia lui Orest* . . . tălmăcită din limba franțuzească . . . Buda 1820.
- Eterie sau jalnicile scene* . . . la anul 1821 . . . Iași 1861. Reprod. în ed. 2-a a cronicilor lui Kogălniceanu, vol. III, pg. 335. Ms. Acad. Rom. No. 31, 32, 110, 181, 193, 310, 331, 336, 428, 429, 457, 532, 533, 538, 566.

Eufrosin Poteca.

1. *Mainăinte gătirea spre cunoștința lui Dumnezeu* (trad. din grecește) Buda 1818.
2. *Cuvinte panegirice*. București 1826.
- Filosofia euvântului și a năravurilor, adică Loghica și Itica, cărora li se pune înainte istoria filosoficească. scrise latinește de I. Gott. Ainekîe, grecește de Marele Ban Grig. Brâncoveanu, iar în românește trad. de F. P.* Buda 1829.
3. *Enhirid sau mânelnic al pravoslavnicului hristian, grecește de Al. D. Sturdza*. trad. Buc. 1832.
4. *Sfânta scriptură pe scurt tălmăcită din grecește*. Buzău 1836. Idem București 1847
5. *Manual de catihis religios și moral*. Puzău 1839. Idem. Buc. 1845.
6. *Obiceirurile Israiltenilor, tălm. din grecește*. Buc. 1846.
7. *Vorbire asupra istoriei universale, tălm. din franțuzește*. Tom. I Buc. 1853. Tom. II Buc. 1853.
8. *Catihis*. Măn. Neamțului 1856.
9. *Scrisori*, în «Revista Nouă» I, 421.

Anton Pann ¹⁾.

1. *Axion*. 1819.
2. *Calendar pe 1821*. *Idem* pe 1838. *Idem* pe 1839.
3. *Cântări de stea*, 1822. Alte ediții : 1848, 1852, Galați 1885, București 1871, Buc. 1876, Buc. 1892.
4. *Cântări liturgice*. 1822. *Idem* 1825, 1828, 1829.
5. *Versuri muzicești*. București 1830. *Idem* 1841, 1845, 1846, 1848, 1852, 1854, 1857, 1871, 1876.
6. *Poezii deosebite sau cântece de lume*. Buc. 1831. *Idem* 1837.
7. *Indreptătorul bețivilor*. 1832.
8. *Christoitiie au școala moralului*. București 1834. Craiova 1885.
9. *Noul Erotocrit*. Sibiu 1837. 3 volume.
10. *Fabule și istorioare*. 1839. *Idem* București 1841 (2 broșuri) *Idem* 1847.
11. *Povestire arabică*. București 1839. *Idem* 1854.
12. *Evanghelia dela Ioan*. Sibiu 1840. *Idem* București 1854.
13. *Noul doxastar*, tom. I și II București 1841. Vol. II Buc. 1853. Vol. III 1853.
14. *Basul teoretic și practic al muzicei bisericești sau gramatica melodică*. București 1845. *Idem* 1847. *Idem* 1853.
15. *Poezii populare*. București 1846.
16. *Kalofonic*. 1846.
17. *Irmologhion sau Catavasier*. București 1846. *Idem* 1854.
18. *Epitaful sau slujba înmormântării Domnului*. București 1846. *Idem* 1853.
19. *Memoria focului mare*. București 1847. *Idem* 1854.
20. *Proverburi sau Povestea vorbei*. București 1847. *Idem* 1851. *Idem* tom. I, II și III București 1852. *Idem* 1880, 1883, Craiova 1888, București 1894. *Idem* Bibl. p. toți. No. 16, 25, 39.
21. *Rânduiala sf. Liturghii*. București 1847.
22. *Anastasimatar*. Buc. 1847. *Idem*. 1854.
23. *Paresimiar*. București 1845. *Idem* sub titlul de *Privigher* 1846.
24. *Heruvico-Chinonicar*. București 1847, tom. I—II.
25. *Dialog în trei limbi (rusește, românește, turcește)*. București 1848.
26. *Pocăința omului desmierdat sau vorbire între suflet și trup*. Buc. 1849.
27. *Adiata*. Buc. 1849.

1) Lucrare specială despre bibliografia lui A. Pann : *Operele lui A. Pann, recensiune bibliografică* de Teodorescu G. Dem. Buc. 1891.

28. *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam*. Buc. 1850. *Idem* 1854. *Idem* Râmnicul Vâlcei 1872. *Idem* 1880.
29. *Spitalul amorului*, broșura I, II. București 1850; broșura III, IV. Buc. 1851. *Idem*, tom. I—VI Buc. 1852. *Idem*, Râmnicul-Vâlcei, 1890.
30. *Cântătorul beției*. București 1851. *Idem*, 1852.
31. *Tipic bisericesc*. Buc. 1851.
32. *O șezătoare la țară sau Povestea lui Moș Albu*. Partea I Buc. 1851. *Idem* Buc. 1853. Partea II-a Buc. 1852. *Idem*, 1880. *Idem* Craiova 1890. *Idem* Buc. 1896 .1903.
33. *Proschinitarul sau închinătorul sfințelor locuri*. Buc. 1852.
34. *Triumful beției sau diata ce o lasă un bețiv pocăit fiului său*. Buc. 1852.
35. *Antifoane*. Buc 1853.
36. *Istoria lui Bertoldin*. Buc. 1853.
37. *Magazin de deosebite cântece* Buc. 1853.
38. *Antologie muzico-ecclesiastică*. Buc. 1853.
39. *Nastratin Hoge*a. Buc. 1853. *Idem*, Râmnicul-Vâlcei 1873. *Idem* Buc. 1887, 1893. *Idem* Bibl. pentru toți No. 79.
40. *Povești și anecdote*. Buc. 1854.
41. *La Sf. Leturghie a Marelui Vasilie*. Buc. 1854.
42. *Mica gramatică muzicală*. Buc. 1854. *Idem* 1897.

George Asachi.

1. *Către neamul Moldovei pentru întoarcerea privilegiilor și prăznuirea zilei 8 Oct. întru care s'au suit pre scaunul domniei Ioan Sandul Sturza*. Odă. Iași 1822
2. *Albina românească*, ziar 1829 — 1850.
3. *Istoria imperii rosiene după Caidanov* trad. vol. I Iași 1832, vol. II Iași 1833.
4. *Harpa română*, 1832. (Citat Phillipide).
5. *Descrierea cadrului I din istoria Moldovei...* 1833.
6. *Descrierea cadrului II-lea*. Iași 1833.
7. *Învățătură cristiană sau sfințita istorie și catihizis, de pre limba rosiană*. Iași 1836. *Idem* 1841.
8. *Poezii ale lui Aga G. Asachi*. Iași 1836. Ed. 2-a Iași 1854. *Idem*, 1863 (citat Philippide). Ed modernă: *Poezii*. Valeni 1908 (Prefață de N. Iorga).
9. *Fabule alese*. Iași 1836. *Idem* Șaraga 2 broș. mici...
10. *Elemente de matematică. Aritmetică*. Iași 1836. *Idem* Iași 1843.
11. *Elem. de matem. Algebra*. Iași 1837.
12. *Lapeirus, dramă de pe a lui Kotzebue*. Iași 1837.

14. *Privigherea ostaşului moldovean. La prilejul serbării date P. In. Dom. Mihaiu Sturdza.* Iaşi 1837.
15. *Relație istorică asupra școlilor naționale în Moldova dela a lor restatornicire.* 1828 — 1838. Iaşi 1838.
16. *Geometria elementară.* Iaşi 1838.
17. *Emisferul pământului și sistema soarelui.* Iaşi 1838. (Citat P'hillippide).
18. *Norma, tragedie lirică,* trad. Iaşi 1838. *Idem* 1851. *Idem* 1873.
19. *Fiul pierdut, dramă.* Iaşi 1839.
20. *Pedagogul, comedie vodevil* de pe a lui Kotzebue. Iaşi 1839
21. *Reclamația epitropiei înv. publice în Moldova asupra egumenilor mânăst. Sf. Trii Ierarhi, în*ățoșată Domnului.* Iaşi 1839.
22. *Descrierea tabloului ce înfățișează pe Alexandru cel Bun...*
23. *Gramatica româno-latină. Sintactică...* 1840.
24. *Icoana Lumii,* revistă. Iaşi 1840 — 1841.
25. *Dochia și Traian.* Iaşi 1840.
26. *Calendare* 1840 — 1867. (Phillippide).
27. *Relație de starea învățăturilor publice pe anul școlar* 1839 — 40. Iaşi 1841.
28. *Spicuitorul, foaie științifică literară și industrială* [și în franțuzește: *Le glaneur moldovalaque*] Iaşi 1841. (Cit. Iorga Ist. liter. rom. sec. XIX, vol. II, 62).
29. *Tablou hronologic de istoria veche și nouă a Moldovei.* Partea I. Iaşi 1842.
30. *Lexicon de conversație.* I. Iaşi 1842 (Phillippide).
31. *Fabule versuite.* Ed. 3-a 1844. Ed. 4-a Iaşi 1862.
32. *Arhiva Albinei,* ziar. Iaşi 1844 — 46 (Phillippide)
33. *Expoziția stării învățăturilor publice în Moldova dela 1828 până la 1843.* Și un proiect pentru a lor reformare. Iaşi 1845.
34. *Lupta Moldovenilor cu cavalerii crucieri la 1423.* Iaşi 1845.
35. *Moșii, legendă populară.* f. d.
36. *Mirtil și Hloe.* Iaşi 1850.
37. *Păstorita Carpaților.* Iaşi 1850. (Phillippide).
38. *Gazeta de Moldovia,* ziar 1850 — 1859. (Phillippide).
39. *Album literar* f. loc. 1854.
40. *Țigani,* idilă cu cântece. Iaşi 1856.
41. *Anul Nou 1857 în Moldavia,* dedicație suveranilor cari au subscris tractatul din Paris 1857.
42. *Question de l'instruction publique, précédée d'un aperçu historique par un ex-député du divan ad hoc,* 1858. *Idem* în românește. Iaşi 1858.

43. *In amintirea zilei de 10 Noembrie 1859* (aniversara nașterii lui Schiller) 1859
44. *Nouvelles historiques de la Moldo-Roumanie*, traduit du roumain. Iași 1859. *Idem*, Iași 1868
45. *Patria*, ziar 1859 — 1860. (Phillippide).
46. *Adaos literar la «Monit. Oficial»* 1861.
47. *Poetul*, dedicat d-lui Vasile Alexandri. Iași 1861.
48. *Pentru prosperitatea patriei*. Odă. Iași 1862. (E și traducerea în germană).
49. *Petru Rareș*, dramă în 4 părți... 1863.
50. *Notiță biografică*. Iași 1863. (După dicționarul contemporanilor, Paris 1858). *Suplement* la această notiță.
51. *Turnul Butului*, d. amă originală. Iași 1863.
52. *Vochița de România*, dramă originală istorică... 1863.
53. *Elena Dragoș*, dramă originală... 1863.
54. *Almanahul de învățătură*. Iași 1864.
55. *Balo in maschera, operă în 3 acte*. Iași 1864. (Phillippide).
56. *Nepotului meu George*, poezie... 1865.
57. *Le dernier jour du municipium Iassium*. Iași 1866.
58. *Nuwele istorice a României*. Iași 1867.
59. *Imn pentru In. Sa Carol I, principele Românilor*. Iași 1 Iulie 1867. (Și traducere germană).
60. *Vasile Lupu și Cânt secular*, (pentru serbarea dela 30 Ianuarie 1868).

Barbu Paris Momuleanu

1. *Rost de poezii*. . 1822.
2. *Caracteruri*... București 1825.
3. *Poezii*. București 1837.

Dinicu Golescu.

1. *Adunare de pilde bisericesti și filosofesti*, trad., Buda 1826.
2. *Insemnare călătoriei mele Constandin Radovici din Golești făcută în anul 1824, 1825, 1826*, Buda 1826. Ed. nouă: Buc. 1910 (cu o introd. de Nerva Hodoș).
3. *Adunare de tractaturile ce s'au urmat între prea puternica împărăție a Rusiei și înalta Poartă... care sunt pe seama Prințipaturilor... (1774—1826)*.
4. *Elementuri de filozofie morală*... traducere, București 1827.

Iancu Văcărescu.

1. *Rasin, Bratanicu*, traducere, București 1827.
 2. *Poezii alese...* 1830.
 3. *Regul*, tragedie din limba germană, București 1834.
 4. *Ermiona sau mireasa lumii ceilalte*, tragedie, traducere din nemțește de la Ciegler, București 1834.
 5. *Grădinarul orb sau aloiul înflorit*, traducere din Kotzebue, București 1836.
 6. *Napoleon la Șoen Brun și Santa Elena*, București 1847.
 7. *Colecție de poezii*, București 1848. Cf. ms. Acad. No. 408.
 - Poezii de diverși Văcărești*, ms. Acad. No. 287, 305, 332, 407, 408, 421, 690.
- Ediții Moderne: a) București (publ. de Odobescu). b) Bibl. pop. Socec No. 2. 1908.

Damaschin Bojinca.

1. *Animadversio in dissertationem hallensem sub titulo Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind... von K. Rath...* Pestini. 1827. Aceeaș scriere în românește. Buda 1828.
2. *Diregatoriul bunei creștere...* Buda 1830.
3. *Anticile Românilor...* Partea I—II. Buda 1832, 1833 (2 vol.).
4. *Intâmpinare dată Ministerului Justiției...* Iași 1860.

Ion Heliade Rădulescu.

1. *Gramatică românească* de d. I. Eliad dată la tipar cu chel-tueala d. Coconului Scarlat Roset. Eși (scris de mână în ex. dela Acad.) 1828.
2. *Meditații poetice dintr-ale lui A. dela Martin*. Buc. 1830.
3. *Fanatismul sau Mahomet proorocul*, tragedie în cinci acte trad. Buc. 1831.
4. *Regulele sau gramatica poeziei*, trad. Buc. 1831.
5. *Bărbatul bun*, din povestirile morale ale lui Marmontel trad. Buc. 1832. *Femeia bună*, din povestirile morale ale lui Marmontel. trad. Buc. 1832.
6. *Aritmetica lui Franœur* trad. și pusă în lucrare în școala națională din Sf. Sava. Buc. 1832.
7. *Din scrierile lui Lord Byron*. Partea I-a, II-a, III-a, trad. 1834, (trei broșuri). Idem. Tom. II. Buc. 1839.
8. *Amfitrion de la Mollier*. Buc. 1835.
9. *Curier de ambe sexe*. Periodul I 1836—1838. (Exemplarele

- n'au dată). Ed. 2-a 1862. Periodul II 1838—1840. Ed. 2-a 1862. Periodul III 1840—1842. Ed. 2-a 1862. Periodul IV 1842—1844. Ed. 2-a (fără an) Periodul V 1844—1846. Periodul VI (fără dată).
10. *Cristianismul la începutul său*, extract din cele din urmă zile ale Pompei. Imitație. Buc. 1836.
 11. *Culegere din scrierile lui I. Eliad de proză și de poezie*. Buc. 1836.
 12. *Asupra traducției lui Omer*, (la fine data: 1837 Febr. 12).
 13. *Din operele lui Lord Byron*. Trad., Tom. I. Buc. 1837. Tom II. Buc. 1839.
 14. *Căderea dracilor*. Buc. 1840.
 15. *Paralelism între dialectele român și italian sau forma și gramatica acestor două dialecte*. Buc. 1841.
 16. *Prescurtare de gramatica limbei româno-italiene*. Buc. 1841.
 17. *Normă*, tragedie lirică de Felice Romani, trad. Buc. 1843.
 18. *20 Decembrie 1843*. La extraordinara adunare generală, 1843.
 19. *Din Corricolo de Alexandru Dumas*. trad. Buc. 1846.
 20. *Speronare dela Alex. Dumas*, trad. Buc. 1847.
 21. *Don Juan dela Lord Byron*, poemă epică, trad. Buc. 1847.
 22. *Vocabular de vorbe streine în limba română*, adică slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești, etc., Buc. 1847.
 23. *Protectorat du Czar ou la Roumanie et la Russie* par I. R., Paris 1850.
 24. *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, Paris 1850.
 25. *Mémoire sur l'histoire de la régénération roumaine* ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie, Paris 1851. —Text românesc. București 1893.
 26. *Epistole și acte ale oamenilor mișcării române din 1848*. Paris 1851.
 27. *Conservatorul*, publicație lunară, și în franțuzește [Paris] 1856—1857.
 28. *Cyclopele tristei figure. Tandalida sau Tândală și Păcală*. poemă eroică (fără loc) 1854.
 29. [Broșură fără titlu, fără loc și fără dată]. (Cuprinde 3 proclamațiuni adresate:) *Românilor!* (La finele proclamațiilor e 1856).
 30. [Broșură fără titlu, fără loc și fără dată] (Cuprinde 2 bucăți: a) *proclamația III* din 1856; b) *Pace sau însoțire între averea nemîșcătoare și între bani sau case de credit reciproc*.
 31. *Descrierea Europei după tractatul din Paris* de Ioan Prosdociu, 24 Maiu 1856 (fără loc).
 32. *Dossier relatif aux principautés danubiennes* [fără loc, fără

dată] Cuprinde 3 bucăți cu paginație deosebită). No. 1 *Une Dacie cosaque et une Roumanie turcophile* (la fine: Choumla, le 10 Mai 1854 I. H.); No. 2 *Les Turcs et les Roumains*; No. 3 *Profession de foi* (la fine: I. H. le 9 Juin 1858).

33. *Biblia sacră* ce cuprinde vechiul și noul Testament, trad. din helenește după a celor șaptezeci, Paris 1859. (Se întrerupe în mijlocul unei fraze).

34. *Biblicele* sau notițe istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei, Paris 1858 (se întrerupe cași precedentă).

35. *Crucea de argint* de pe E(ugene) S(tue), trad., Buc. 1858.

36. *Biblioteca portativă. Literatură. Critică*, Vol. I. Buc. 1860.

37. *Biblioteca portativă. Diverse*, Vol. II: Buc. 1860.

38. *Biblioteca portativă. XV. Diverse. Colecție de brebenei și viorele* de I. R., Buc. 1860.

39. *Biblioteca portativă. XXII până la XXIX. Morală*, Vol. IV. Buc. 1860.

40. *Biblioteca portativă. XLV. Poezii inedite* Buc. 1860.

41. *Proces general între două hordii și nație sau spoiiți cu roșu și spoiiți cu alb*. Buc. 1861.

42. *Prescurtare din istoria Românilor*. Buc. 1861. Ediția 2-a: *Istoria Românilor sau Dacia și România*, aprobată de fosta eforie a școalelor și acum de onor. Minister. Buc. 1870.

43. *Abecedar*. București 1861.

44. *Instituțiunile României*. Partea II. Unirea și Unitatea. București 1863.

45. *La înmormântarea răposatului Ioan Văcărescu*, Orație funebră. Buc. 1863.

46. *Curs întreg de poezie generală*. Vol. I. Buc. 1868, cuprinde: studii introductive; traduceri din Boileau (Arta poetică) și Horațiu; traduceri din Sappho, din Lamartine: imitațiuni; poezii originale lirice. Vol. II Buc. 1870, cuprinde: Teoria epopeii; Anatolida, poemă în 20 cânturi. Vol. III Buc. 1870, cuprinde: Fingal, trad. Vol. III partea 2-a Buc. 1870, cuprinde: trad. din Dante, Infernul I—V. Publicația s'a urmat după moartea poetului: Fasc. IV Buc. 1880 cuprinde: Mihaida. Fasc. VI Buc. 1880 cuprinde: Orlando furioso. Fasc. fără număr intitulată: Dramatice, Buc. 1878 cuprinde: Brutu de la Voltaire.

47. *Echilibrul între antitezi sau spiritul și materia*. Buc., publicat dela 1859 până la 1869.

48. *Cristianismul și catolicismul*. Buc. 1870.

49. *Principie de orthographia româna*, Buc. 1870.

50. *Cântarea cântărilor la MM. LL. Carol I și Elisabeth*, Ed. 4-a, Buc. 1870.
51. *Serafita și Oda Românilor*, poezii inedite, *Sburătorul*. Buc. 1872.
52. *Curs de poezie generală. Satirele și fabulele* lui I. H. R.. Craiova 1884. Ed. 2-a Buc. 1894.
53. *Scrisori din exil*, cu note de N. B. Locusteanu. Buc. 1891.
54. *Istoria critică universală*, scriere postumă. Vol. I. Buc. 1892.
55. *Ruge și morala evanghelică pentru cl. primare*. Buc. 1894, a doua ediție.

Costache Aristia.

1. *Ὕμνος εἰς τὴν Ἑλλάδα...* Paris 1829.
2. *Din operele lui Alfieri, Saul*. Buc. 1836.
3. *Omer. Iliada*, trad., Tom. I, București 1837. *Idem*, Rapsodia I, Buc. 1868.
4. *Prescurtare de gramatică franțuzească*. Buc. 1835. *Idem* 1839. *Idem* 1845.
5. *Culegere de lecții istorice, fizice și morale* (traducere după Wilm). Buc. 1839.
6. *Abecedar franțozesc*. București 1839.
7. *Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογέλτων...* (tragedie în 5 acte). Atena 1840.
8. *Prințul român, stanțe epice*. București 1843.
9. *Ἡ γέφυρα Doamna Maria* (poemă). București 1847.
10. *Săteanul creștin*. București 1853.
11. *Plutarhu, Paralela*. București 1857.
12. *Cântarea copilelor din pensionul Statului către d-na directrice*. București 1858.
13. *Biblia sacră din ultima edițiune elenică*, Partea I, traduc. București 1859.

Vasile Cârlova.

Biblioteca scriitorilor români. Nicoleanu, Stamate, Cârlova. Buc. Minerva 1906. Poeziile lui Cârlova, precedate de o notiță de G. B. Duică pg. 133, sunt următoarele: *Păstorul intristat*. (Curier românesc 1830); *Inserarea* (*Idem* 1830 și 1839); *Ruinurile Târgoviștei* (*Idem* 1830); *Rugăciune* (*Idem* 1839); *Marșul lui Cârlova* (*Idem* 1839).

Simion Marcovici.

1. *Viața contelui de Comminy sau triumful virtuții asupra patimii amorului*, roman tradus din franțuzește... 1830.
2. *Curs de retorică*. București 1834.
3. *Velisarie*, trad. după *Marmontel* București 1834.
4. *Culegere de cele mai frumoase nopți ale lui Yung*. Ed. 2-a București 1835.
5. *Istoria lui Gil Blas de Santilan de Lesage*, trad. Buc. 1837.
6. *Legiuire a M. S. fostului Domn Ion G. Caragea*. Ed. 2-a, 1838. Ed. 3-a 1845.
7. *Datoriile omului creștin*. București 1839.
8. *Dialogurile lui Focion*, trad. din elinește de părintele Mablî în franțuzește, iar dintr'aceasta în românește. Buc. 1844.
9. *Filip și Orest*, două tragedii de Alfieri, trad. din italienește. București 1847.
10. *Francesca della Rimini*, tragedie de Ulivo Buchi, trad. 1846. Ed. 2-a 1848.

Stanciu Căpățâneanu.

1. *Biblioteca desfătătoare și plină de învățătură*, traducere din franțuzește [București] 1830.
2. *Mitologie pe limba românească...* (fără loc) 1830.
3. *Mărimea Romanilor de Monteschiu*, trad. (f. l.) 1830.

George Săulescu.

1. *Abecedar românesc...* Iași 1832. *Idem* 1833. Ed. 3-a, Iași 1836. Ed. 4-a, Iași 1842. Ed. 5-a, Iași 1847. Ed. 6-a, Iași 1851.
2. *Gramatică românească...* Partea I și II, 2 vol.. Iași 1833.
3. *Fabule în versuri sau poezii alegorice*. Eși 1835.
4. *Hronologia și istoria universală*. Eși 1837.
5. *Descrierea cetății Caput Bovis*. 1837.

Ion Gherasim Gorjan.

1. *Dascăl pentru limba franțuzească* (fără loc). 1832.
2. *Halima sau povestiri miologicești a căbești...* 4 volume, 1835—1838 (fără loc) Ed. 2-a, București 1887 4 volume.
3. *Manual creștinesc ce coprinde o învățătură prea de trebuință pentru tot creștinul...* (fără loc) 1836.
4. *Școlaru sâtean sau cârticică coprinzătoare de învățătură folositoare*. București 1840.
5. *Calendar pentru 11 ani...* 1850—1860... București [1850].

6. *Calendar pentru următorii trei ani*, 1851, 1852, 1853. București 1851.

7. *Calendar cu prevestirile lui Cazamia*. București 1855. *Idem* 1856. *Idem* 1867.

8. *Almanah român pe 1866*. Buc. 1865 (postum).

Grigore Alexandrescu.

1. *Eliezer și Neftali. Poemă, trad. din Florian. Poezii de ale d. Gr. Alecsandrescul* Buc. 1832.

2. *Alzira sau Americanii, tragedie în 5 acte, din Voltaire*. Buc. 1835.

3. *Poezii ale d. Gr. Alexandrescu*. Buc. 1838.

4. *Poezii ale lui Gr. A. Ediție completă*. Iași 1842.

5. *Meropa din Volter, trad. de Gr. Alexandrescu*. Buc. 1847.

6. *Suvenire și impresii, epistole și fabule*. Buc. 1847.

7. *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*. Buc. 1863.

8. *Povești albastre, după Eduard Laboulaye*. Buc. 1873.

9. *Scrieri în versuri și proză, cu un portret în facsimile*. Buc. 1893.

10. *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*. Iași, fără an. (Șaraga).

11. *Scrieri în versuri și proză*. Buc. 1902 (Minerva). Prefață de Coșbuc.

12. *Proză și versuri*. Buc. 1902 (Bibl. pentru toți).

13. *Poezii, epistole, satire, fabule, epigrame, traduceri, cu o culegere asupra vieții și operei poetului și însemnări de Em. Gârleanu*. 1907 (Bibl. pentru toți. No. 295).

14. *Diferite culegeri: Fabule de Alexandrescu, Donici, Asachi*, Iași, (f. d.). *Poezii de Alexandrescu, Văcărescu și Eliad*, a doua oară cu cheltuiala lui Petru Lupulov. Buda 1845. *Poezii și fabule*. Ed. școlară, Socec. Buc. 1894. *Noua Bibliotecă populară* (f. d.). *Colecțiune de fabule române editate de G. S. Petrini*. Ed. 2-a, Iași 1880. (Alexandrescu, Donici, Asachi, Tautu, G. Carp, D. Ralet, I. H. Rădulescu, G. Nicoleanu, T. Stamati, A. Crisoverghi, D. Gusti, V. Ureche, V. Alecsandri, G. Nichitache, N. Donici, Bolintineanu, Bălăceanu, G. Seulescu).

Gheorghe (Ghermano) Vida.

Gramatică practică româno-franțuzească, Buda. 1833.

Grigore Pleșoianu.

1. *Abetedar greco-român*. București 1825. Ed. 3-a 1834.
2. *Cele dintâiu cunoștințe*, trad. [Craiova] 1828. Ed. 2-a 1833.
3. *Abecedar înlesnitor pentru învățătura copiilor ?* 1828.
4. *Aneta și Luben*, din ale lui Marmontel. București 1829.
5. *Limba franțuzească și ortografia ei*. Craiova 1830. Ediția 2-a 1834.
6. *Gramatica franțezo-română*. București 1830.
7. *Frumoase dialoguri franțeso-românești*. București 1830. Ed. 2-a 1833.
8. *Întâmplările lui Telemah*, trad. 3 vol. [Sibiiu] 1831.
9. *Engolpion de aur...* 1833.
10. *Abetedar franțezo-românesc*. București 1833.
11. *Calendar pe anul 1834...*
12. *Copilul pierdut și Licuriciul*, tradus din franțuzește... 1838.
13. *Columb*, tradus din franțuzește. București 1839.
14. *Canarul*, tradus din franțuzește. Craiova 1840.

Cezar Bolliac.

1. *Meditații*. București 1835.
2. *Din poeziile lui C. Bolliac*. Partea I. Buc. 1843.
3. *Poezii nouă*. București 1847.
4. *Choix de lettres et mémoires*. Paris 1852—1856.
5. *Topographie de la Roumanie*. Paris 1856.
6. *Domnul Tudor*, épisode de la révolution roumaine de 1821, traduit du roumain. Paris 1857.
7. *A la Roumanie*. Paris 1857.
8. *Poésies trad. du roumain*. Paris 1857.
9. *Renășterea României*, poezii. Paris 1857.
10. *Călătorii arheologice în România*. București 1858. Ed. 2-a. București 1861.
11. *Culegere de mai mulți articoli*. București 1861.
12. *Mănăstirile din România* (zise închinat). București 1862. Text francez, București 1862.
13. *Mănăstirile din România* (zise Brâncovenesti). Buc. 1863.
14. *Excursiune arheologică în 1869*. București 1869.

Florian Aaron.

1. *Istoria principatului Țării Rumânești*. 3 vol, Buc. 1835.
2. *Catehism* Buc. 1842.
3. *Istoria lumii*. Buc. 1846.

4. *Patria, patriotul, patriotismul.* (fără an).
5. *Dicționar francez român.* Buc. 1840.. (Cu Poenaru și Hill).
6. *Ideie asupra stării instrucției publice.* Buc. 1870.

Costache Negruzzi.

1. *Treizeci de ani din viața unui jucător de cărți,* melodramă în 3 zile, trad. din franțuzește de căminarul C. N. Eși 1835.
2. *Aprodul Purice,* anecdot istoric. Iași 1837.
3. *Maria Tudor,* în trei zile de Victor Hugo. București 1837.
4. *Angelo, tiranul Padovei,* din Victor Hugo. București 1837.
5. *Balade traduse* (Victor Hugo). Ed. 1-a. — Ed. 2-a Iași 1863.
6. *Muza dela Burdușeni.* Iași 1850.
7. *Cârlanii,* vodevil. Iași 1857.
8. *Păcatele tinerețelor. Amintiri din junețe. Fragmente istorice. Neghină și pământidă. Negru pe alb.* Iași 1857.
9. *Opere complete.* Buc. Socec 1872. 3 volume. Ed. Minerva 3 vol.

Nicolae Bălășescu.

1. *Cuvântul carele l-au zis... la deschiderea seminarului central...* 2 Februarie 1836... (4 foi).
2. *Dictionariu latino-român...* 1846.
3. *Dictionarium latino-romanicum.* Tom. I fasc. I. Sibiu 1848.
4. *Gramatica română pentru seminarii.* Sibiu. 1848. Ed. 2-a București 1850.
5. *Elemente de gramatică română pentru școlarii începători.* București 1850.

Alexandru Hrisoverghi.

1. *Antoni,* dramă în 5 acte, din Alexandru Dumas. Buc. 1837.
2. *Poezii...* Iași 1843. Cu o introducere de M. Kogălniceanu.

Alexandru Donici.

1. *Țigani,* piimă a lui A. Pușchin, tălmăcită din limba rossie-nească. București 1837.
2. *Fabule.* Cartea I și II. Iași 1840. Idem 1842. *Fabule.* Iași 1862.
3. *Satire și alte poetice compuneri de Antioh Cantemir,* trad. Iași 1844. Ed. 2-a 1858.

Mihail Kogălniceanu.

1. *Romänische oder Wallachische Sprache und Litteratur*. Berlin 18 Ianuar 1837, mit rumänische Uebersetzung. București, Göbl 1895 (Publicat întâiu în Lehmann's Magazin. Ed. aceasta e făcută de V. M. Kogălniceanu).
2. *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains*, Berlin 1837. Traducere germană. Stuttgart 1840. Traducere română, Iași 1900.
3. *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques Transdanubiens*. Tome I-er Histoire de la Dacie, des Valaques. Transdanubiens et de la Valachie 1241 — 1792. Berlin 1837. Ed. 2-a Berlin 1854.
4. *Alăuta românească*, suplement literal al Albinei. Iași 1838.
5. *Dacia literară*. Tom. I. Iași 1840. Ed. 2-a Iași 1859.
6. *Două femei împotriva unui bărbat*, comedie într'un act, prelucrată. Iași 1840.
7. *Orbul fericit*, comedie în 2 acte, trad. Iași 1840.
8. *Iluzii pierdute. Un întâiu amor*. Iași 1841.
9. *200 rețete cercate de bucate*. Iași 1841. Ed. 3-a Iași 1846. (Cu C. Negruzzi).
10. *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană rostit în 24 Noembrie 1843*. Iași 1843. Reprodus în Foaia p. minte 1844 No. 11 dela 13 Martie. Idem în fruntea vol. I din colectia de Cronice ed. 1-a și a 2-a. Ed. nouă în biblioteca populară Socec.
11. *Arhiva românească*. Iași 1841. Ed. 2-a 1860.
12. *Almanah de învățatură și petrecere*. Iași 1843. 1844.
13. *(Propășirea) foaie științifică și literară*. 1844.
14. *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques*. Iași 1845.
15. *Dorințele partidei naționale din Moldova*. August 1848. Ed. nouă cu pref. de G. Mârzescu. Iași 1883.
16. *Noul Acatist al Marelui Voevod Mihail Grigorie*. Iași (fără an) Ed. 2-a (f. an.) O a treia ed. (tot fără an și loc).
17. *Letopisețile Țării Moldovei*. Tom. I. Iași 1852. Tom. II. Iași 1845. Tom. III Iași 1846. Ed. 2-a Tom. I. Buc. 1872. Tom. II, Buc. 1872 Tom. III. Buc. 1874.
18. *Coliba lui Moșu Toma trad. de T. Codrescu. Cu o ochire asupra sclaviei de M. Kogălniceanu*. Tom. I. Iași 1853.
19. *Album istoric și literar* Iași [1854].

20. *Steaua Dunării*, jurnal politic, literar și comercial. 1855, 1856, 1858, 1859.
21. *Proiect de constituțiunea principatelor-unite*, elaborat de comisiunea centrală. Iași 1861.
22. *Apărarea Ministerului din 30 Aprilie 1860 înaintea Adunării electivă din Iași*, 15 și 17 Februarie 1861. Iași 1861. Ed. franțuzească. Iași 1861.
23. *Cuvânt în contra alegerii și a eligibilității d-lui Alex. C. Moruzi*. Iași 1861.
24. *Imbunătățirea soartei țăranilor*, cuvânt rostit la 25 Maiu 1862. *Al 2-lea cuvânt rostit la 1 Iunie 1862*. Buc. 1862. Ambele s'au retipărit în Bibl. p. toți No. 415 (cu o prefață de P. Grădișteanu și o introducere de V. M. Kogălniceanu). Asemenea în Biblioteca populară Socec.
25. *Cuvânt în contra adresei rostit în șed. ad. generale a României din 9 Febr. 1863*. Buc. 1863.
26. *Cuvânt asupra proiectului de organizarea milit.* Buc. 1864.
27. *Discursurile d-lor I. Brătianu și M. Kogălniceanu în discuția proiectului de adresă*. Buc. 1868.
28. *Note de M. le Ministre de l'intérieur de Roumaine à son collègue des Affaires étrangères en réponse à la note du 15 Juin de M. l'agent et consul général de France à Bucarest*. Buc. 1869.
29. *Cestiunea Strousberg*. Cuvânt rostit în adunarea deputaților. Iași 1872. Trad. germană. Buc. 1872.
30. *Archives diplomatiques. Politique allemande en Orient. Rapt de la Bukovina d'après les documents authentiques*. Paris 1875. *Răpirea Bucovinei* Buc. 1875.
31. *Cuvânt contra adresei rostit în Cam. deputaților*. Buc. 1875.
32. *Cestiunea universității de Iași înaintea Senat*. Buc. 1877.
33. *Cuvânt în contra primirei în Senat a d-lui N. Voinov*. Buc. 1877.
34. *Congresul din Berlin și discursurile plenipotențiarilor A. S. Principelui Carol al României*. Buc. 1878.
35. *Cestiunea Dunării. Discursuri rostite în Cam.* Buc. 1882.
36. *Cestiunea Dunării. Partea I și II*. Buc. 1882.
37. *Tocmelele agricole. Cuvânt în Cam. la 11 Febr.* Buc. 1882.
38. *Programa dela Mazar-Pașa. Cuvânt în Cam.* Buc. 1883.
39. *Raportul privitor la proiectul de lege pentru reînființarea porturilor france Galăț și Brăila*. Buc. 1885.
40. *Interpelațiunea privitoare la expulzarea Românilor de peste Carpați*. Buc. 1886.

41. *Discuția asupra proiectului de răspuns la mesagiul Regelui. Discurs în șed. 5 și 7 Dec. 1890.* Buc. 1891.

42. *Desrobirea Țiganilor, Ștergerea privilegiilor boierești, Emanciparea țăranilor, discurs rostit în Academia Română.* 1 Aprilie 1891. S'a retipărit în : *Bibl. pop. Socec.* și în *Bibl. p. toți* No 394.

George Bariț.

1. *Cuvântare scolastică.* Brașov 1837.

2. *Dicționar german-român*, tom. I — II. Brașov 1853 — 54 (în colaborație cu G. Munteanu).

3. *Memorial pentru cel dintâiu drum de fer în România-Unită.* Brașov 1862.

4. *Calendar pentru poporul român.*

5. *Descrierea bătăliei dela Varna* (din *Analele Academiei Seria I*, tom. IV)

6. *Fragment istoric despre biserica română în luptă cu reformațiunea* (din *Analele Acad. Rom.* tom. VIII).

7. *Dicționar românesc-unguresc.* Brașov 1869.

8. *Noțiuni relative la economia socială și la istoria civilizațiunii în Transilvania.* 2 broș. (din *Analele Acad. Rom.* tom. X, XI).

9. *Istoria regimentului al 2-lea.* Brașov 1874.

10. *Dare de seamă asupra procesului politic de presă al d-lui G. Barițiu*, redactorul «*Observatorului*», în cestiunea colectelor pentru soldații români răniți, ed. 2-a. Sibiu 1879.

11. *Catechismul calvinesc impus clerului românesc sub domnia principelui Georgie Racotzi I și II.* Sibiu 1879.

12. *Memoriul, din însărcinarea conferenței reprezentanților alegătorilor români adunați la Sibiu în 1881.* Sibiu 1882 (Și în traducere germană și unguească).

13. *Apulum, Alba-Iulia, Belgrad în Transilvania.* Buc. 1887 (din *Analele Acad. Rom.* seria 2-a tom. VIII).

14. *Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă* vol. I Sibiu 1889. vol. II 1890 vol. III. 1891.

15. *Criticele istorice ale lui Iosef Sterca Suluț scărmanate.* Sibiu 1892.

Iordache Golescu.

1. *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticești* de d. Vornicul Iordache Golescu, fiul răposatului Banului Radul Golescu. București 1840.

2. *Pilde, povăţuri i cuvinte adevărate şi poveşti*. .. mss. Acad. No. 213. publ in colecţia de proverbe a lui Iuliu Zane vol. VIII, IX.

3. *Condica limbii româneşti*, dicţionar (Citat de N. Hodoş în introd. scrierii No. 2 a lui Dinicu Golescu).

4. *Istoria Tărei Româneşti*. Mss. Acad. 2880 (Idem).

Petre Poenaru.

1. *Vocabular francez-român*. Iaşi. 2 vol. 1840 (cu Hill şi Fl. Aaron).

2. *Algebră după Appeltauer*, trad. din latineşte. Buc. 1841.

3. *Învăţături pentru prăsierea duşilor şi creşterea gândacilor de mătase*. Buc. 1849.

4. *George Lazăr şi şcoala română*. Buc. 1871. (Analele Acad. Tom. IV).

August T. Laurian.

1. *Tentamen criticum in originem, derivationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis*. Viennae 1840.

2. *Cuvânt academic pronunţat cu prilejul esam. public.* 1 Iulie 1845 (fără loc).

3. *Magazin istoric pentru Dacia* (în colaborare cu N. Bălcescu) Bucureşti vol I 1845, vol. II 1846, vol. III 1846, vol. IV 1847, vol. V 1847.

4. *Brevis conspectus historiae Romanorum*. Hilariopolis 1846. Aceeaş lucrare în alte limbi: *Coup d'oeil sur l'histoire des Roumains*. Buc. 1846. *Schneller Ueberblick der Geschichte der Rumänen*. Buc. 1846.

5. *Manual de filosofie lucrat după programa universit. dela Paris din 1840 de A. Delavigne* traducere. Buc. 1846.

6. *Manual de filosofie şi de literatură filosofică de W. Krug*. traducere. tom. I Buc. 1847.

7. *Timisiana* (extras din Magazin) Buc. 1848. Aceeaş: *La Temisiane on histoire abrégée du Banat Timisien* (fără loc şi dată).

8. *Die Rumänen der österreichischen Monarchie*. Wien 1849—1851 3 vol.

9. *Istoria Romanilor*. Iaşi 1853. Partea I, II, III. 3 vol. Ed. 2-a Partea I, 1861. Ed. 3-a Partea I, 1869. Ed. 4-a Partea I 1873.

10. *Manual de geografie*, pentru cl. II primară. Iaşi 1854.

11. *Manual de geografie* pentru cl. III primară. Iaşi 1855. Ed. 2-a 1857.

12. *Suplement la istoria Romanilor. Despre măsuri*. Iaşi 1857.

13. *Manual de învățătură* pentru cl. III prim. Iași 1857 (cuprinde geografie, catehism și istorie)
14. *Elemente de cosmografie*, pentru clasele primare. . . . 1859. Ed. 2-a 1860. Ed. 3-a Buc. 1863 Ed. 4-a Buc. 1861.
15. *Geografia țărilor române*, pentru școalele primare. Buc. 1863 *Idem* 1864. *Idem* 1866.
16. *Elemente de istorie și biografii*, pentru cl. II. prim. Iași 1856.
17. » » » » » p. cl. III prim. Iași 1856.
18. » » » » » p. cl. IV prim. Iași 1857.
19. *Manual de Geografie*, pentru cl. IV primară. Iași 1857.
20. *Istoria Românilor din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre*. Buc. 1861. *Idem* 1862. *Idem* 1867. *Idem* 1873. *Idem*. Buc. 1869.
21. *Elemente de istoria Românilor* pentru clasele primare. ed. 1-a Buc 1859. Ed. 2-a Buc. 1860. Ed. 4-a Buc. 1862. Ed. 5-a Buc. 1863. Ed. 6-a; Ed. 7-a; Ed. 8-a; Ed. 9-a; Ed. 10-a; Ed. 11; acestea între 1864—1875.
22. *Calendar și lunar și pascale dela 2300 a. Chr., până la 3172 după Chr.* (Hartă pe pânză) 1864.
23. *Atlante geografic după Bonafont*. Paris — București 1868 (20 de hărți).
24. *Harta Daciei moderne*. București 1868.
25. *Fasti consulares*. 1869.
26. *Dicționarul limbei române* (cu I. C. Massim) 2 vol. Buc. vol. I 1871. Vol. II 1876.
27. *Glosariul limbei române* (cu Massim) 1 vol. Buc. 1871.

Vasile Alecsandri¹⁾.

1. *Farmazonul din Hârlău*, comedie în trei acte. Iași 1840.
2. *Cinovnicul și modista*, comedie în 1 act. Iași 1841 (Repertoriul Teatrului Național din Iași No. 7).
3. *Cuconul Iorgu dela Sadagura*, comedie în 3 acte. Iași 1844.
4. *Creditorii*, comedie în 1 act. Iași 1845.
5. *Un rămășag*, comedie în 1 act. 1846. (Citat de Iarcu).
6. *Piatra din casă*, comedie cu cântece în 1 act. Iași 1847
7. *În numele Moldovei, a omenirei și a lui Dumnezeu*. Iași 1848
8. *O nuntă țărănească*, scene naționale în 1 act. Iași 1850.
9. *Teatrul românesc. Repertoriul dramatic al d-lui V. A.*

¹⁾ O bibliografie a lui Alecsandri se găsește la începutul volumului de Scrisori publ. de I. Chendi și d-ra E. Carcalechi citat în lista aceasta la No. 31.

Tom. I. Iași 1852. (Cuprinde: Creditorii, Iașii în carnaval, Rămășagul, Peatra din casă, Nunta țărănească, Scara măței, Șoldan Viteazul, Mama Anghelușa, Herșcu boccegiul, Chirița în Iași, Craiu nou, Doi morți vii, Chir Zuliaridi, Chirița în provincie).

10. *Balade adunate și îndreptate.* Partea I Iași 1852. Partea II Iași 1853.

11. *Doine și lăcrămioare.* 1842—1852. Paris 1853.

12. *Potpuri literar.* Iași 1854.

13. *România literară,* foaie periodică sub direcția lui V. A. Anul I. Iași 1855.

14. *Păcală și Tândală,* dialog politic. (fără loc) 1857.

15. *Cetatea Neamțului,* tablou istoric în 3 acte. Iași 1857.

16. *Salba literară.* Iași 1857.

17. *Vioara teatrului românesc.* Culegere de cântece și cuplete publicate de Luchian. Iași 1857.

18. *Clevetici, ultra demagogul și Timofte Napoilă, ultra retrogradul.* Iași 1861.

19. *Repertoriul dramatic.* Iași 1863. (Rusaliile în satul lui Cremene. Sgârcitul risipitor).

20. *Grammaire de la langue roumaine.* Paris 1863.

21. *Poezii populare ale Românilor,* adunate și întocmite. București 1866. Alte edițiuni: Socec. Buc. 1894. 1908.

22. *Harță răzeșul,* operetă comică într'un act. Iași 1871.

23. *Dumbrava roșie,* poem istoric. Iași 1872.

24. *Opere complete.* Edit. Socec. 1875—1876, 2 vol. Poezii; 4 vol. Teatru; 1 vol. Proza.—Vol. III Poezii 1880. Vol. V Teatru 1884. Vol. VI Teatru 1890.

25. *Generalului I. Em. Florescu,* scrisoare în versuri. 1878.

26. *Ostașii noștri,* poezii. Buc. 1880.

27. *Discurs ținut în ședința Senatului* dela 10 Oct. 1879. Buc. 1879.

28. *Despot Vodă,* legendă istorică în versuri. București, Socec 1886. *Idem* 1901. *Idem* 1905.

29. *Les bonneis de la comtesse,* comédie. Buc. 1882.

30. *Opere complete.* Ed. Socec 1896. 2 vol. Poezii; 4 vol. Teatru. *Idem.* Biblioteca pentru toți No. 180 și urm. *Idem* Ed. Minerva 1 vol. Poezii; 5 vol. Teatru; 1 vol. Proză; 1 vol. Poezii populare.

31. *Scrisori* către Maiorescu, Negruzzi, Papadopol, Calimachi și Paulina Alecsandri, publ. de I. Chendi și E. Carcalechi, București 1904.

Gavriil Munteanu

1. *Meditații religioase* traduse. Tom. I Buzău 1839. Tom. II 1840.
2. *Suferințele junelui Werter de Goethe*. Buc. 1842.
3. *Urmare lui Isus Hristos*, tradus. București 1845. Ed. nouă București 1901.
4. *Dicționarul germano-român*, 2 vol. Brașov 1853—54. (Cu G. Barit).
5. *Infricoșatele stricăciuni ale băuturii de vin ars*. Brașov 1854. (Cu I. Petric).
6. *Carte de lectură românească*. Tom. I Brașov 1857. Ed. 2-a Brașov 1861. Ed. 3-a Brașov 1866.
7. *Gramatica română*. Partea formaria. Brașov 1860. Ed. 2-a Brașov 1863. Ed. 3-a Sibiu 1870. Partea sintactică, Brașov 1861.
8. *A 2-a programă a gimnaziului mic român pe 1859—60*. Brașov 1860. A 3-a... Brașov 1862. A 4 a și a 5-a... Sibiu 1863—1864. A 6-a... Sibiu 1865.
9. *Manual de geografie dupe Bellinger*. Ed. 2-a Sibiu 1864.
10. *Odele și epodele lui Horatiu*. Explicate în uzul școalelor. Iași 1868.
11. *Opurile lui C. C. Tacitu*, traduse. Sibiu 1871.

Timoteu Cipariu

1. *Extract de ortografie cu litere latine*. Blaj 1841.
2. *Despre creștinarea Romanilor*. Blasiu (f. an).
3. *Știința Sf. Scripturi*. Blasiu 1854. Ed. 2-a cu titlul: *Istoria sfântă sau biblică a testamentului vechiu și nou pentru începători*. Blasiu 1859.
4. *Elemente de limba română depe dialecte și monumente vechi*. Blasiu 1854.
5. *De latinitate linguae valachicae*. Blasiu 1855 (Extras din Analele gimnaziului din Blaj).
6. *Acte și fragmente latino-românești pentru istoria bisericii române*. Blasiu 1855.
7. *Compendiu de gramatica limbii române*. Blasiu 1855. Ed. 2-a Blasiu 1862.
8. *Crestomatie sau analecte literare*. Blasiu 1858.
9. *Annales gymnasii gr. cath. pro anno scholastico*. 1855. *Idem* pro 1857. *Idem* pro 1858.
10. *Gramatica latină* p. cl. II, III, IV a gimn. după Schinagl. Partea I Blasiu 1857. Partea II Blasiu 1860. *Idem* 1869.

11. *Elemente de filozofie după Krug*. Blasiu 1859.
12. *Elemente de poetică*. Blasiu 1860.
13. *Discurs ținut la Adunarea generală a Asociației române transilvane*. Brașov 1862.
14. *Cuvântul la inaugurarea Asociației transilvane în Noembrie 1861 apărat contra unei critici*. (f. loc) 1862.
15. *Purtarea de bună cuviință între oameni*, trad. Sibiu 1863.
16. *Principia de limbă și scriptură*. Blasiu 1866.
17. *Arhiv pentru filologie și istorie*. Blasiu 1867.
18. *Sistema ortografiei prezentată Academiei*, în «Analele Soc. Acad.» Tom. I 1869 pg. 88.
19. *Discurs asupra istoriei limbei române rostit în soc. Acad. la Aug. 1867*, în «Analele soc. Academice». Tom. I. Buc. 1869 pag. 18.
20. *Gramatica limbei române*. Partea I Analitica. Buc. 1869. Partea II Sintetica. Buc. 1877.
21. *Despre limbă*, suplement la Sintetica. Blasiu 1877.

George Ioanid.

1. *Gramatică de limbă elinească în trei părți*. București 1843.
2. *Rozalinda contesa de Lindenburg...* tradusă din franțuzește. București 1850.
3. *Istoria Moldo-României*. Editore G. I. București 1858.
4. *Tractat de morală practică...* trad. din limba franceză București 1859.
5. *Dicționarul elino-românesc*, tradus de pe al lui Scarlat Bizantie... București 1864. 2 volume.
6. *Disertație asupra adevăratei origine a limbei daco-române...* București 1882.

Costache Conachi.

1. *Matilda*, roman dela M-me Cotaine... 1844.
2. *Poezii, alcătuirii și tălmăciri*. Iași 1856. Ed. 2-a Saraga. Iași (1886). Partea I cu o schiță despre familia și viața lui C. de Vogoridi-Konachi, Partea II. (cf mss. Acad. Rom. No. 137).

Nicolae Bălcescu.

1. *Puterea armată și arta militară dela întemeierea principatului Valahiei până acum*. Iași 1844... Publ. din nou în ediția Academiei.

2. *Magazin istoric pentru Dacia* 5 vol. București I 1845, II 1846, III 1846, IV 1847, V 1847. (Cu A. T. Laurian) Aci publică el: *Izvoarele istoriei Românilor; Românii și fanarioții; Ion Tautul; Miron Costin; Spătarul Ion Cantacuzino; Postelnicul Const. Cantacuzino; Puterea armată la Moldoveni; Starea socială a muncitorilor plugari; Campania Românilor dela 1595; Buletin despre portretele principilor.*

3. *Question économique des principautés danubiennes.* Paris 1850.

4. *Mișcarea Românilor din Ardeal la 1848*, în «Junimea română» Paris 185...; reprod. în «Revista Română» 1862; asemenea în ed. Academiei.

5. *Drepturile Românilor către Inalta Poartă*, în «Convorbiri literare» XXVI, 1028.

6. *Cântarea României*, în «România Viitoare» Paris 1851; reprod. în România literară, Iași 1855; apoi în ed. Academiei.—Ed. nouă: Craiova 1891.

7. *Istoria Românilor sub Mihail Vodă Viteazul.* Ed. Academiei Române, cu precuvântare de A. I. Odobescu. Buc. 1878. Ed. 2-a Buc. 1887. Ed. 3-a: Balcescu, opere, complete vol. I București, Minerva 1901—1902.

8. *Manualul bunului român.* Introd. de P. V. Haneș. Buc. 1903 Mss. Acad. No. 77, 78, 79 80, 81, 82, 411.

George Sion.

1. *Ceasurile de mulțumire a lui Gheorghe Sion.* Iași 1844

2. *Moartea lui Socrat de Lamartine.* Iași 1847.

3. *Misantropul de Molière Zaira de Voltaire.* Iași 1854.

4. *Prescurtare istorică din Sf. Evanghelie.* Iași 1854. *Idem* Iași 1863.

5. *Din poeziile lui Sion.* Buc. 1857.

6. *Safir.* Iași 1857.

7. *Suvenire de călătorie în Basarabia.* Buc. 1837.

8. *Istoria Daciei de Dionisie Fotino*, trad. vol. I, II. Buc. 1859 Vol. III Buc. 1860.

9. *Spitalele din Țara Românească.* București 1859.

10. *Istoria Țării Românești de frații Tunusli*, trad. Buc. 1863.

11. *Hora nouă.* Buc. 1868.

12. *Influența morală*, comedie într'un act. București 1869.

13. *101 Fabule.* Buc. 1869. Ed. 2-a. București 1886.

14. *Reporta de visu*, conferință. Buc. 1870.

15. *Idei și opiniuni asupra băncilor agricole*. Buc. 1875.
16. *Racine, Phedra*, trad. Buc. 1875.
17. *Corneille, Horațiu*, trad. Buc. 1875.
18. *Athalia*, trad. Buc. 1875.
19. *La Plevna*, dramă în versuri într'un act. *Steaua României. Crucea Roșie*. Buc. 1878.
20. *Dramatice*. Buc. 1879.
21. *Notițe despre Bucovina*. Buc. 1882.
22. *Socrate și femeia sa de Th. de Banville*. Buc. 1886.
23. *Sărutarea*, comedie într'un act în versuri. București 1888.
24. *Dela Tobolsk până în China de Nicolae Milescu*, trad. Buc. 1888.
25. *Suvenire contimporane*. Buc. 1888.

Alexandru Russo.

Scrieri publicate de P. V. Haneș. Ed. Academiei. Buc. 1908. Cuprinde scrierile lui Russo din reviste și din manuscrise. Prima lui publicație e un articol în «Albina românească» 1846. (Cf. Ms. Acad. No. 311).

Alte edițiuni: *Piatra Corbului, Soveja*, traducere (Bibl. românească encicl. Socec. No. 15) 1908.

Scrieri, cu o prefață de G. Bogdan-Duică. Minerva. Buc. 1910.

Dimitrie Bolintineanu.

1. *Colecție de poeziile d-lui Bolintineanu*. Buc. 1847.
2. *Poporul suveran*, ziar. București 1848.
3. *Junimea română*, ziar. Paris, 1851.
4. *Cântece și plângeri*. Iași 1852. Editor G.Sion.
5. *Les principautés roumaines*. Paris 1854.
6. *Poezii vechi și noi*. Sub îngrijirea d-lui G. Sion. Prefață de Radu Ionescu. Buc. 1855.
7. *Manoil, roman național*. Iași 1855. Publicat în «România Literară» an. I. *Idem*, «Biblioteca pentru toți», No. 202.
8. *L'Autriche, la Turquie et les Moldovalaques par B.* Paris 1856
9. *Călătoria în Palestina și în Egipt*. Prefață de G. Sion. Iași 1856
- Ed. 2 a: *Călătoria la Ierusalim și în Egipt* Buc. 1867.
10. *Cântarea României*, trad. în versuri. Buc. 1858.
11. *Călătoria în Moldova*. Buc. 1858.
12. *Legende sau basme originale în versuri*. Buc. 1858.
13. *Melodii române, poezii*. Buc. 1858.

14. *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*. Buc. 1858. *Idem*, 1859.
15. *Dâmbovița*, ziar. Buc. 1858—1859.
16. *Bătăliile Românilor*. Buc. 1859.
17. *Calendar istoric și literar* (cu Zane și P. Ghica). Buc. 1859.
Aci s'a publicat: *Călătorii în Moldova* (cf. No. 11). *Calendar geografic, istoric și literar* de D. Bolintineanu și A. Zanne. Buc. 1861.
18. *Nemesis, satire politice*. Buc. 1861.
19. *Legende noi*. Buc. 1862.
20. *Elena, roman original de datine politico-filozofic*. Buc. 1862. (citât în Buletinul bibliografic din «Revista Română» Maiu 1863). *Elena, roman original*. Ilustrațiuni de M. Sim. Ed. «Universul» (fără an). Buc. apărut în fascicole. *Idem*, Biblioteca pentru toți No. 243.
21. *Călătorii la Români din Macedonia și muntele Atos*. Buc. 1863.
22. *Mizerabilii de V. Hugo*, trad. (cu A. Zane și M. Costiescu). Tom. I Buc. 1862. Tom. II 1863. Tom. III 1863.
23. *Viața lui Mihaiu Viteazul făcută pentru înțelegerea poporului de un anonim*. Buc. 1863. *Idem*. 1870 Buc. Socec, ed. 2-a.
24. *Viața lui Ștefan cel Mare*. Buc. 1863. *Idem*. 1870 ed. 2-a Socec.
25. *Viața lui Vlad Țepeș Vodă și Mircea cel Bătrân*. Buc. 1863. Ed. 2-a corectată. Buc. Socec. 1870.
26. *Vizita Domnitorului Principatelor unite la Constantinopol*. Buc. 1860. *Idem* 1864.
27. *Poezii atât cunoscute cât și inedite*. Ed. 1-a Buc. 1865, 2 vol.
28. *Bolintineadele*, jurnal în versuri. Buc. 1866.
29. *Eumenidele sau satire politice*. Buc. 1866.
30. *Călătorii în Asia mică*. Buc. 1866 (citât de Sion).
31. *Brises d'Orient*, poesies roumaines traduites par l'auteur. Préface de Ph. Chasles. Paris 1866.
32. *Mihaiu Viteazul condamnat la moarte*, dramă în 3 acte. Buc. 1867.
33. *Conrad*, poemă în 4 cânturi. Buc. 1877.
34. *Ștefan Vodă cel berbant*, dramă în 4 acte. Buc. 1867.
35. *Alexandru Lăpușneanu*, dramă în 3 acte. *După bătălia dela Călugăreni*, dramă în 3 acte. Buc. 1868.
36. *Ștefan George Vodă sau Voiu face Doamnei tale ce ai făcut jupănesei mele*, dramă istorică în 5 acte. Buc. 1868.
37. *Domnii regulamentari și istoria celor 3 ani dela 11 Februarié până astăzi*. Buc. 1869.

38. *Viața lui Cuza, memoriu*. Buc. 1869 (citată de Sion). *Idem* 1870. *Idem* Ed. 3-a 1873.
39. *Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la Români*. Buc. 1869.
40. *Ielele, grame și epigrame politice*. Buc. 1869 (Citat de Sion. În carte nu se găsește numele lui Bolintineanu)
41. *Traianida, poemă epică*. Broșura I Buc. 1869. Partea 2-a. Buc. 1870.
42. *Viața lui Traian August, fundatorul neamului românesc*. Buc. 1869.
43. *România roabă la Austro-Maghiari*. Buc. 1869.
44. *Cartea poporului român, cugetări filozofice și politice în raport cu starea actuală a României*. Buc. 1869.
45. *Poezii din tinerețe nepublicate încă*. Buc. 1869.
46. *Șease drame istorice* (1. *Mărirea și uciderea lui Mihaiu*; 2. *Despot Vodă*; 3. *Mihnea Vodă care-și taie boierii*; 4. *Postelnicul Constantin Cantacuzino*; 5. *Brâncovenii și Cantacuzinii*; 6. *Sorin*). Buc. 1868.
47. *Menadele, satire politice sociale*. Buc. 1870.
48. *Plângerile României, ode la Patrie*. Buc. 1870.
49. *Cleopatra, regina Egiptului*. Buc. 1870.
50. *Ștefan Vodă cel tânăr*. Buc. 1871.
51. *Poezii, culegere ordonată de însuș autorul cu o prefață de G. Sion*. Ed. Socec 2 vol. Buc. 1877. O retipărire a acestei edițiuni în 1899.
- Opere complete*. Poezii, Buc. 1905. Minerva.
- Alte ediții: *Legende și balade*. Ed. școlară 1894; Biblioteca pentru toți No. 20 Bibl. Șaraga, Iași. No. 32 și 40.

Simion Barnuțiu.

1. *Discurs ținut în câmpia libertății în Blaj în 1848* [Ed. 1-a.] Ed. 3-a Viena 1852. *Idem*, Biblioteca enciclopedică populară Socec (cu discursul funebru al lui G. Mărzescu ca prefață).
2. *Argomenti di giurisprudenza quali... disputerà pubblicamente S. B...* Pavia 1854 (teză de doctorat în drept).
3. *Dreptul public al Românilor*. Iași 1867. (La început: notiță biografică. La fine: Discursul lui B. la 2 Maiu 1848; Protocolul adunării Românilor din 3 Mai 1848; diferite epistole). (În prefața acestei cărți se citează și câteva mss. ale lui cari nu s'au tipărit încă și anume: *Enciclopedia filozofiei teoretice; Politica; Constituțiunile statelor principali; Dereptul ginților; Antropologia; Istoria filozofiei; Metafizica*).

4. *Dereptul naturale privat*, Iași 1868.
5. *Dereptul. naturale public*. Iași 1870.
6. *Pedagogia*. Iași 1870.
7. *Psicologia empirică. Logica*. Iași 1871.

Andrei Mureșianu.

1. *Icoana creșterii rele*, trad. și prelucrat. Brașov 1848.
2. *Din poeziile lui Mureșianu*. Brașov 1862. Ed. 2-a Sibiu 1881.

Ion Ghica.

1. *Măsurile și greutățile românești și moldovenești în comparație cu ale celorlalte neamuri cu un articol asupra mijloacelor de comunicație*. Buc. 1848.
2. *Dernière occupation des principautés*. 1853. (Sub pseudonimul Chainoi).
2. *Pledoriul d-lui Ion Ghica, prințul de Samos trimis la judecătoria districtului Dâmbovița pentru constatarea drepturilor sale politice*. 1858 Dec. 24. Buc. 1859.
3. *Raportul comisiei însărcinate să coordoneze faptele pentru cari Ministerul dela 13 Iulie s'a pus în acuzație* (f. an. f. loc).
4. *Reorganizarea României*. Partea I Oomuna. Buc. 1861.
5. *Vademecum al inginerului și comerciantului, greutăți și măsuri, formule întrebuițate în ingineria civilă, militară și comerțiu*. Buc. 1865.
6. *Convorbiri economice*. Broșura I și II Buc. 1865. Altă broșură fără număr Buc. 1872. Broșura V Buc. 1873. Broșura VI Buc. 1875. Ed. 2-a Buc. 1869 cuprinde primele 3 broșuri. Ed. 3-a Buc. 1879 2 vol. (Vol. I Munca, 1863; Creditul, 1864; Imprumuturile statului, Proprietatea, 1865; Industria, 1870. Vol. II. Finanțele, 1871; Trei ani în România sau corespondența onor. Bob. Dowley, 1876; Bucureștiul industrial și politic, 1876).
7. *Omul fizic și intelectual*, Buc. 1866.
8. *Ajutorul comerciantului, al agricultorului și al inginerului*. Greutăți și măsuri, formule întrebuițate în comerțiu, bancă, agricultură și inginerie civilă. Buc. 1893 (cu D. A. Sturdza).
9. *O cugetare politică*. 1877 (fără nume, fără loc).
10. *Pământu și Omul*. Partea I Buc. 1884.
11. *Scrisori către V. Alecsandri*. Buc. Ed. 2-a 1887 Ed. 3-a Buc. 1905.
12. *Amintiri din pribegia după 1848*. Buc. 1889.

Aron Pumnul.

1. *Convorbire între un tată și fiul lui asupra limbei și literelor românești*. Cernăuți 1850.
2. *Lepturariu românesc cules din scriitorii români*. Viena Tom. I 1862. Tom. II Partea I 1863. Tom. II Partea 2-a 1863. Tom. III 1862. Tom. IV Partea 1-a 1864. Tom. IV Partea 2-a 1865. (Cuprinde extrase și biografii ale scriitorilor români. In Tom. III e Cronica lui Huru și Necrologul lui Ștefan cel Mare).
3. *Grammatik der rumänischen sprache für Mittelschulen*. Wien 1864.
4. *Privire peste 313 din proprietățile ... din care s'a format fondul religiosar*. Cernăuți 1865. Ed. 2-a Cernăuți 1886.

Ioan C. Massimu.

1. *Elemente de gramatică elenică*. Buc. 1850.
2. *Elemente de gramatică română*. Buc. 1854. Ed. 2-a 1855. Ed. 3-a 1856. Ed. 8-a 1860. Ed. 10-a 1868. Ed. 11-a. 1870.
3. *Repede idee de gramatică macedo-românească*. Buc. 1862.
4. *Nou abecedar românesc*. Buc. 1868 (cu I. Bădilescu). Ed. 2-a 1869.
5. *Dicționariul limbei române* 2 vol. Buc. 1871, 1876 (cu Laurian)
6. *Glosariul limbei române* 1 vol. Buc. 1871 (cu Laurian).
7. *Una mostră de istoriă critică*. Buc. 1874.

Alexandru Papiu-Ilarian.

1. *Istoria Românilor din Dacia superioară*. 2 vol. Viena 1852.
4. *Tesi che Aless. Papiu di Transilvania si propone defendere sua promozione al grado di dottore in ambe le leggi*. Padova 1854.
3. *Independența constituțională a Transilvaniei*. Iași 1861. Ediții in limbi străine: *Les Roumains et les états autrichiens*. *L'Independance constitutionnelle de Transilvanie*. Buc. 1861. *Die constitutionnelle Unabhängigkeit Siebenbürgens*, trad. de Neigebauer. Breslau 1862. *L'indipendenza costituzionale della Transilvania*, trad. Torino 1862.
4. *Tezaur de monumente istorice pentru România*. Buc. 3 vol. 1862, 1863, 1864.
5. *Responsabilitatea ministerială*, Buc. 1866.
6. *Viața, operele și ideile lui Georgiu Sincai*. Buc. 1869.

7. *Cauza bivolarilor din Giurgiu înaintea Curții juraților din Turnu-Măgurele.* Buc. 1873.

Mss. Acad. No. 207.

Episcopul Melchisedec.

1. *Manual de liturgică.* Iași 1853. Idem 1862.
2. *Manual de tipicul sau formularul slujirei de D-zeu a bisericii ortodoxe.* Iași 1854. Ed. 2 a Roman 1877.
3. *Teologia dogmatică a bisericii ortodoxe catolice de răsărit,* trad. Roman 1855.
4. *Scurtă introducere în științele teologice.* Iași 1856.
5. *Catehismul ortodox, publ. din porunca și cu cheltuelile P. S. Meletie Istrati...* 1857.
6. *Introducere în sfintele cărți ale vechiului și noului așezământ,* trad. Iași 1860.
7. *Teologia pastorală,* după autori ruși și germani. Buc. 1862. Idem 1863.
8. Λόγοι ἐφ'ὀνομασίᾳ παρα τῆς αὐτοῦ πανιερότητος τοῦ... Ἐπισκόπου. .Κ. Κ. Μελετισίδου... Galăți 1866.
9. *Oratoriu.* 1869.
10. *Biblioteca d-lui Sturdza la Miclăușeni.* Buc. 1869.
11. *Cronica Hușilor și a episcopiei.* Buc. 1869.
12. *Lipovenismul.* București 1871.
13. *Euhologiu sau rânduelile de rugăciune la deosebite cazuri din viață.* Buc. 1873.
14. *Cronica Romanului și a episcopiei.* 2 vol, 1874. 1875.
15. *Raport către Sf. Sinod despre conferența din Bonn.* 1876.
16. *Literatura populară religioasă,* în «Convorbiri literare» 1880. 81 pag. 290.
17. *Biserica ortodoxă și calendarul.* Buc. 1881.
18. *Proiect pentru revizuirea și editarea cărților bisericești.* Buc. 1882.
19. *Răspunsul comisiei Sf. Sinod la scrisoarea I. S. S. Ioachim, arhiepiscop Constantinopolei.* Buc. 1882.
20. *Relațiuni istorice despre țările române din epoca dela finele sec. XVI și începutul celui XVII...* Buc. 1882.
21. *Memoriu pentru cântările bisericești în România* Buc. 1882.
22. *Facultatea de teologic,* discurs în Senat. Buc. 1882.
23. *Raport despre relațiunile bisericești ale clerului ortodox român cu creștinii eterodocși...* Buc. 1882.
24. *Inscripția de la mănăstirea Răsboieni* B. 1882. Idem 1885.

25. *Cuvinte ale sf. Ioan Crisostom...* trad. din limba germană. Buc. 1883.
26. *Studii despre ierarhia și instituțiunea sinodală în biserica ortodoxă a Răsăritului.* Buc. 1883.
27. *Papismul și starea actuală a bisericii ortodoxe în Regatul României.* Buc. 1883.
28. *Despre icoanele miraculoase dela Athos.* Buc. 1883.
29. *Schițe biografice din viața mitrop. Filaret II.* Roman 1883. Idem 1887.
30. *Carte de rugăciuni.* Buc. 1884.
31. *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblaș.* Buc. 1884.
32. *Cuvânt pentru școala și biserica română.* Iași 1885.
33. *O excursiune în Bulgaria.* Buc. 1885.
34. *Acatistul acoperemântului Prea sfințitei Născătoare de Dumnezeu.* trad. Buc. 1885.
35. *Memoriu despre starea preoților din România.* Buc. 1888.
36. *Viața și minunile cuvioasei Paraschivei cea nouă...* Buc. 1889.
37. *Predicile lui Antim Ivireanul.* Buc. 1889.
38. *Tractat despre cinstirea și închinarea icoanelor și despre icoanele făcătoare de minuni.* Buc. 1890.
39. *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul în veacul XVII.* Buc. 1890.
40. *Notițe istorice și arheologice adunate dela 48 mănăstiri și biserici.* Buc. (citată în: I. Kalinderu, Ep. Melchisedec, 1894).
41. *Viața sf. S. Dionisie Romano...*(fără dată) (citată tot acolo).
42. *Memoriu despre tetraevanghelul lui Ștefan cel Mare și al Mitrop. Grigore* (f. dată) (citată tot acolo).
43. *Istoria bisericii trei Ierarhi din Iași* (fără dată) (citată tot acolo).
44. *Inscripțiunile bisericilor armenesti din Moldova* (fără dată) (citată tot acolo).
45. *O vizită la câteva biserici și mănăstiri din Bucovina* (fără dată) (citată tot acolo).
- Mss. Acad. No. 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 432, 516.

George Crețeanu.

Melodii intime, poezii. București 1855.

George Fontaninu.

Curs elementar de geografie fizică și matematică. Buc. 1855.

Alexandru Sihleanu.

Armonii intime, poezii. București 1857. Ed. 2-a 1871. *Idem* Buc. 1896 (B. p. toți No. 75).

Dionisie Marțian.

1. *Studii sistematice în economia politică. Economia socială.* Buc. 1858.

2. *Coloniștii germani și România.* Buc. 1860. Ed. 2-a Buc. 1871

3. *Rapport à la 5-e réunion du congrès international de statistique à Berlin.* Berlin (fără dată).

4. *Exemplul exilatei din 1848.* Buc. 1865.

5. *Proprietatea și naționalitatea și o ochire în marea chestie a jidanilor.* Buc. 1866.

Mihail Zamfirescu.

1. *Aurora*, poezii. Buc. 1858.

2. *Muza dela Borta rece*, bufonerie literară în 3 acte de H. Meilhac și L. Halévy, muzica de Offenbach. București 1873.

3. *Cântece și plângeri*, poezii 1860—1873. Buc. *Idem* Bibl. p. toți No. 3 și No. 47.

Ion Maiorescu.

1. *Starea instrucțiunii publice în România la finele anului 1859—1860.*

2. *Starea instrucțiunii publice în România la finele anului 1860—1861*, discurs. Buc. 1861.

3. *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român* în «Convorbiri literare» an. II, VI, VII, VIII. Publicat în volum: Buc. 1874. Ed. 2-a Buc. 1900.

4. *Curs de istorie universală.* Ms. Acad. No. 171.

Alexandru Odobescu.

1. *Mihnea Vodă cel rău. Doamna Chiajna.* Buc. 1860. Alte edițiuni: Craiova 1886. Buc. 1894, 1896, 1901, 1905.

2. *Etude sur les droits et obligations des monastères roumains dédiés aux St. Lieux d'Orient par l'archimandrite Agathon Otmenedec.* Buc. 1863.

3. *Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale, suivie du ca-*

talogue spécial des produits exposés dans la section roumaine à l'exposition universelle de Paris en 1867 et d'une notice sur l'histoire du travail dans ce pays. Paris 1887.

4. *Notice sur les antiquités de la Roumanie.* Paris 1868.
5. *Bibliografia Daciei.* Indice de scrieri atingătoare direct sau indirect de vechii locuitori ai Daciei. Buc. 1872.
6. *Fumuri arheologice scornite din lulele preistorice.* Buc. 1873
7. *Despre un vas de lut cu numele lui Decebal.* Buc. 1873.
8. *Πευδο-κρυπτερος. Epistolă scrisă cu gând să fie precuântare la cartea Manualul vânătorului.* Buc. 1874. Ed. nouă în Bibl. popor. Socec cu titlu: *Mincinoasă carte de vânătoare.*
9. *Curs de arheologie. Istoria arheologiei, studiu introductiv la această știință.* Prelegeri la fac. de litere din Buc. I Antici tatea. Renașterea. Buc. 1877.
10. *Moșii și Curcanii, două conferențe la Ateneul din Bucu-rești.* Buc. 1878. Ed. 2-a Buc. 1880. *Idem.* Bibl. p. toți No. 473.
11. *Antichitățile județului Romanați.* Cuvântare. Buc. 1878.
12. *Antichități scitice. Cununa mare din Tesaurul de la Novo-Cercask.* Buc. 1879.
13. *Coupe d'Argent de le déesse Nana Anat,* în *Gazette archéologique,* Paris, Lévy editeur, No. 9—10, 1885, No. 1—2, 1886
14. *Scrieri literare și istorice.* București. Socec. 3 vol. *Opere complete* ed. Minerva, 3 vol. 1906.
15. *Petre Ispirescu, cuvântare la Academie.* Buc. 1887.
16. *Atheneul român și clădirile antice cu dom circular.* Conferință. Buc. 1888 Socec.
17. *Le trésor de Petrossa. Historique, description, étude sur l'orfèvrerie antique.* 3vol. Paris. tomul I 1889—1900, Tomul II 1896, Tomul III 1900.
18. *Petrache Poenaru, cuvântare la aniversarea a 25-a a Universității din București.* Buc. 1889.
19. *Carte de citire de învățătorii asociați revăzută și refăcută.* Cl. II primară. Buc. 1890. (Cu I. Slavici).
20. *Un leac pentru copilăria noastră,* conf. la Ateneu 1892 în «Familia» XXIX. 301.
21. *Noul abecedar pentru scris și citit.* Buc. 1893. *Idem* 1896.
22. *Carte de citire pentru cl. III primară.* București 1895. (Cu V. Borgovan) *Idem* p. cl. II Buc. 1897. 1898. *Idem* pentru divisia a doua rurală Buc. 1898.
23. *Exerciții de gramatică și compuneri pentru cl. III primară* Buc. 1898 (Cu V. Borgovan).

Titu Maiorescu.

1. *Einiges philosophische in gemeinfasslicher Form*. Berlin 1861.
2. *Thèse pour la licence*. Paris 1861.
3. *Anuarul gimnaziului și internatului din Iași pe anul 1862—63*.
4. *Anuariul institutului Vasile Lupu pe 1863—64*. Iași 1864.
5. *Regulele limbei române pentru începători*. Iași 1864. Ed. 2-a de I. Creangă Iași 1880.
6. *Despre scrierea limbei române*. Iași 1866.
7. *Poezia rumână. Cercetare critică. Urmată de o alegere de poezii*. Iași 1867.
8. *Raporturi despre starea școlilor publice din Iași la finele anului 1866—67* pronunțate înaintea Domnitorului la 2 Iulie 1867.
9. *Contra școlii Barnuțiu*. Iași 1868.
10. *Beția de cuvinte în Revista Contimporană*, studiu de patologie literară. Iași 1873.
11. *Răspunsurile Revistei Contimporane*, al 2-lea studiu de patologie literară. Iași 1873.
12. *Critice*. Iași 1874. Ediția 2-a în 3 volume. Buc. Socec 1892—93. Ediția 3-a în 3 volume. Minerva 1908.
13. *Contra broșurii: Germania, România și Principele Carol*, Iași 1875 (fără numele autorului).
14. *Logica*. Partea I. Buc. 1876. Ed. 2-a Buc. 1887. Ed. 3-a Buc. 1890. Ed. 4-a Buc. 1894.
15. *Ministeriul Brătianu Kogălniceanu și tratatul dela Berlin*, discurs în Cameră 1878. Buc. 1878.
16. *Chestia Ovreilor. Revizuirea art. 7 din constituție*, discurs la 10 Sept. 1878. Buc. 1888.
17. *Discurs asupra reformei instrucțiunii publice rostit în Senat*. Anexă: proiectul de lege. Buc. 1891.
18. *Arthur Schopenhauer, Aforisme asupra înțelepciunii în viață* trad. Ed. 3-a Buc. 1891. Ed. 4-a Buc. 1902.
19. *In contra socialismului de H. Spencer*, trad. Buc. 1893. Ed. 2-a Buc. 1908.
20. *Anuarul Universității din București pe 1892—93*. Buc. 1893.
21. *Răspuns la discursul de recepțiune al lui A. Naum*. Buc. 1894.
22. (*Și Livia Maiorescu*), *Alarcon, Bret Harte, Mark Twain, Novele și schițe*, trad. Buc. (f. an.). (Bibl. p. toți No. 10).

23. *Henrik Ibsen. Copilul Eyolf*. Trad. Buc. 1895.
24. *Discursuri parlamentare (1866—1895) cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub Domnia lui Carol I.* 4 vol. 1897. 1897. 1899. 1904.
25. *Răspuns la discursul de recepțiune al d-lui Dului Zamfirescu*. Buc. 1909.

Bogdan P. Hasden

1. *Din Moldova*, revistă Iași 1862. *Lumina (Din Moldova)* Iași 1863.
2. *Ursita*, roman, în «Buciumul» Buc. 1864; în «Revista literară și științifică» 1876; în volum, *Minerva*, 1910.
3. *Studii critice asupra istoriei române*. Luca Stroici. Buc. 1864.
4. *Filozofia portretului lui Țepeș*. Buc. 1864.
5. *Studii critice asupra istoriei române*. Câteva analize literare externe: Raicevich, Wolf, Palanzov, Crusius, Eutropius, Gorezyn. Buc. 1864.
6. *Micuța. Trei zile și trei nopți din viața unui student*. Buc. 1864.
7. *Trei Ovrei*. Buc. 1865.
8. *Domnița Rosanda*, dramă în 4 acte, în «Familia» IV, 1868 pg. 267.
9. *Ion Vodă cel cumplit*. Buc. 1865. Ed. 2-a, Buc. 1894.
10. *Archiva istorică a României*. Tom. I. partea I și II. Tom II. Buc. 1865. Tom. III. Buc. 1867. Tom. IV. (f. dată).
11. *Studii asupra judaismului. Talmudul ca profesiune de credință a poporului israelit*. Buc. 1866.
12. *Industria națională, industria străină și industria ovreiască fată cu principiul concurenței*. Buc. 1866. Ed. 2-a «Bibl. populară antisemită» No. 3, Buc. 1901.
13. *Istoria toleranței religioase în România*. Ed. 1-a 1865 (?). Ed. 2-a. Buc. 1868. Trad. franceză Buc. 1876.
14. *Satirul*, ziar umoristic. Buc. 1866.
15. *Răsvan-Vodă și Vidra*, dramă istorică în cinci acte. Ed. 2-a, Buc. 1867. Idem 1868. Ed. 3-a 1869. Ed. 4-a Buc. 1895.
16. *Odă la boieri*, 1848—1869. Buc. 1869.
17. *Traian*, ziar, 1869.
18. *Poezii*, Buc. 1873.
19. *Principii de filologie comparativă ario-europee, cuprinzând grupurile indo-perso-tracic, greco-italo-celtic și leto-slavo-germanic cu aplicațiuni la istoria limbii române*. 4 fasc. 1875.

20. *Fragmente pentru istoria limbii române*. Elemente dacice. I. Ghiuj. II Ghiob. Buc. 1876.
21. *Zina Filma. Gofii și Gepizii în Dacia*. Buc. 1877.
22. *Istoria critică a Românilor*. Tom. I. Buc. 1873. Ed. 2-a. 1874. Vol. II 1875 (neterminat). Trad. franceză, Buc. 1878.
23. *Columna lui Traian*. Buc. 1870—1877, 1882—1883.
24. *Baudouin de Courtenay și dialectul slavo-turanic din Italia. Cum s'au introdus slavismele în limba română?* Notiță lingvistică. Buc. 1876.
25. *Obiceiurile juridice ale poporului român*. Buc. 1878. *Idem* 1882.
26. *Cuvente den bătrâni*. Tomul I. Limba vorbită între 1550 și 1600. Buc. 1878. Tomul II. Cărțile poporane ale Românilor. Buc. 1879. Suplement la Tom. I. Buc. 1880. Tom III, Istoria limbii române. Buc. 1881.
27. *Originile Craiovei, 1230—1400*. Buc. 1878.
28. *Trei Crai dela Răsărit*, comedie în 2 acte. Buc. 1878.
29. *Psaltirea diaconului Coresi. 1577*. Reprodusă cu un studiu bibliografic și un glosar. Ed. Acad. Tom. I. Textul. Buc. 1885.
30. *Din istoria limbii române*. Buc. 1883.
31. *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*. Ed. Acad. Buc. 1884.
32. *Olteneștele, Putru discursuri: Originile Craiovei, Hrist și Tudor Vladimirescu*. Craiova 1884.
33. *Înainte de Tudor Vladimirescu, 1800—1821. Ultima cronică română din epoca fanarioșilor*. Intröd. de Hasdeu. Buc. 1884.
34. *Sur les éléments turcs dans la langue roumaine*, Notice lue au VII Congrès des orientalistes. Buc. 1886.
35. *Etymologicum magnum Romaniae*. Tom I (a-amurt), Buc. 1887. Tom II (amuș-ău). Tom. III (b-bărbat), Buc. 1893. Tom. IV (numai introducere) Buc. 1898.
36. *Noi în 1892*, conferință la Ateneu, 9 Februar 1892, în «Revista nouă» IV, 1891—92 pg. 438.
35. *Noi și voi*, conferință la Ateneu, 20 Dec. 1892, în «Revista Nouă» V 1892—93 p. 371. Reprod. în «Familia» XXIX p. 473.
36. *Femeia*, schiță dramatică în 5 acte, în «Revista Nouă». VII, 1894—95, p. 367.
37. «*Eine Trilogie*» *O istorie germană a literaturii române* (Cu Săineanu și Ionescu Gion). Buc. 1893.
38. *Strat și substrat. Genealogia popoarelor balcanice*. București 1892.

39. *Sic Cogito. Ce e viața? Ce e moartea? Ce e sufletul?* Buc. 1892. Ed. 2-a 1893. Ed. 3-a 1895. Ed. 4-a 1907.
40. *Basarabii. Cine? de unde? de când?* Buc. 1894.
41. *Românii bănățeni din punct de vedere al conservatismului dialectal și teritorial.* Buc. 1896.
42. *Sarcasm și Ideal.* Buc. 1897.
43. *Prieteni cu voie sau fără voie*, conferință la Ateneu 7 Decembrie 1900, în «Literatură și artă română» V, 1900—1901, p. 69.
44. *Cine sunt Albanezii, comunicare la Academie*, în «Literatură și artă română», V, 1900—1901, p. 655.
45. *Papa dela Neva*, conferință la Ateneu, Buc. 1901.

Nicolae Nicolescu

Poezii de N. N. Iași 1865.

Poezii. Cu o prefață de I. Negruzzi. (Bibl. Șaraga No. 2). Altă ed. Buc. 1888.

Ion Creangă

1. *Metodă nouă de scriere și citire* (cu alți institutori). Ed. 2-a 1868. Ed. 6-a Iași 1872. Ed. 10-a 1876. Ed. 11-a 1878. Ed. 12-a 1878. Ed. 16-a 1882. Ed. 19-a 1886. Ed. 20-a 1887. Ed. 21-a 1889. Altă ediție din 1891.
2. *Invățătorul copiilor*, (cu Grigorescu și V. Receanu) 2 părți, 1871. Ed. 2-a (fără an). Ed. 3-a 1874. Ed. 4-a 1876. Ed. 5-a 1878. Ed. 8-a 1886. Ed. 9-a 1889.
3. *Geografia județului Iași.* Iași 1879. Ed. 4-a 1886.
4. *Moș Roată și Cuza-Vodă*, două istorioare din viața lui Cuza. Craiova, 1887.
5. *Scrierile lui I. C.*, Vol. I, Iași 1890 (Goldner). Vol. II. Iași. 1892. Edițiuni ulterioare: *Amintiri.* Colecția Șaraga, 1892. Minerva. 1. vol., ed. 1-a 1902. ed. 2-a 1906, ed. 3-a 1909. Bibl. pentru toți, 6 părți, No. 28—29, 30—31, 32, 33.
6. *Povățuitorul la citire prin scriere.* (Citat în prefața No. 5).
7. *Răspuns la criticile lui I. Pop-Florantin* (idem).
8. *O întrebare d-lui A. Gorjian* (idem).
9. *Harta jud. Iași* (idem).

Nicolae Gane.

1. *Discurs pronunțat cu ocaziunea inaugurării anului judiciar* 1869—70. Iași 1869.
2. *Domnița Ruxandra.* Novelă istorică. Iași 1893.

3. *Poezii*. Iași 1873.
4. *Incercări literare*. Iași 1873.
5. *Novele*, Vol. I. Iași 1880. vol. II Iași 1880, Ed. 2-a, 3 vol., București 1886. Ed. 3-a, 3 vol. București 1899. Ed. 4-a, 3 vol. Biblioteca pentru toți, 1907—1908.
6. *Poezii*. Iași 1886.
7. *Dare de seamă despre activitatea consiliului comunal*. Iași 1898.
8. *Pagini răslețe*. Iași 1901.
9. *Zile trăite*. Iași 1903.
10. *Păcate mărturisite*. Iași 1904.
11. *B. P. Hașdeu, discurs de recepție în Academie*, 26 Iunie 1909.
12. *Spice*. București 1909.

Dimitrie Petrino

1. *Puține cuvinte despre coruperea limbii române în Bucovina*. Cernăuți 1869.
2. *Prolog la deschiderea concertului... spre folosul fundațiunei Pumnulene*. Cernăuți 1869.
3. *Lumine și umbre*. Cernăuți 1870.
4. *Raul*, poezii. Cernăuți 1875.
5. *Discurs rostit la serbarea funebră... la locul unde Grigorie Ghica a fost decapitat*.. Iași 1875.
6. *La gura sobei*, poem în 3 cânturi. Iași 1876.
7. *Poeme* (Șaraga No. 33).

Iacob Negruzzi.

1. *Poezii*. Buc. Socecu, 1872.
2. *Mihai Vereanu*, roman. Iași 1873.
3. *Copii de pe natură*. Buc. 1874.
4. *Nazat*, revistă politică și umoristică (cu D. R. Rosetti). Buc. 1886.
5. *Eroul fără voie*. Craiova 1891, Bibl. Națională No. 6.
6. *Răspuns la discursul de recepție al lui D. Olănescu*. Buc. 1894.
7. *Scrieri complete*. Vol. I Buc. 1894. Copii de pe natură. Vol. II Poezii. Vol. III 1895, Mihaiu Vereanu. Vol. IV 1895, Teatru. Vol. V Buc. 1896, Teatru: piese originale și traduceri din Schiller. Vol. VI, Traduceri din Schiller.

8. *Răspuns la discursul de recepție al d-lui N. Gane.* Buc. 1909.

Nicolae Scurtescu.

1. *Teatru. Rhea Silvia.* 1873. Ed. 2-a Buc. 1877 (se adaugă și *Despot-Vodă*).

2. *Prescurtare din istoria Românilor.* Ed. 2-a. Buc. 1878.

Petre Ispirescu.

1. *Snoave sau povești populare.* Buc. 1873, (broșura I), 1874 (br. II) Ed. 2-a Buc. 1879.

2. *Isprăvile și viața lui Mihaiu Viteazul.* Buc. 1876. Ed. 2-a Buc. 1885.

3. *Din poveștile unchiașului sfântos.* Basme păgânești cu o prefață de Al. Odobescu. Buc. 1879. Ed. Minerva, Buc. 1907.

4. *Pilde și ghicitori.* Buc. 1880.

5. *Legende sau basmele Românilor.* Buc. 1882, cu o prefață de V. Alecsandri. Ed. 2-a Buc. 1892. Ed. 3-a (Minerva) Buc. 1901.

6. *Jocuri și jucării de copii.* (Bibl. populară a «Tribunei».) Sibiu...

7. *Legende sau basmele Românilor, ghicitori și proverbur.* Introducere de B. P. Hasdeu. Partea I Buc. 1872. Partea II fasc. I Buc. 1874. Partea II fasc. II Buc. 1876.

8. *Basme, snoave și glume.* Craiova 1883. Ed. 2-a 1893.

9. *Basme române adunate din gura poporului.* Craiova, Ed. Samitca.

Anton Naum.

1. *Traduceri.* Iași 1875. *Idem* Iași 1890.

2. *Aegri somnia*, poem. Iași 1876.

3. *Versuri.* Iași 1890.

4. *Çuvânt de primire în Academie...* Buc. 1894.

5. *Povestea vulpei.* Epopee eroi-comică. București 1903.

Nicolae Volenti.

1. *Câteva strofe.* Galați, 1875.

2. *Poezii.* Iași 1891.

Ion Slavici.

1. *Soll și Haben. Cestiunea Ovreilor din România.* Buc. 1878.

2. *Dare de seamă despre «Arhiepiscopul și Mitropolitul A. de Șaguna de N. Popea».* (din «Conv. literare») Sibiu 1880.

3. *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukovina.* Wien und Teschen 1881.

4. *Novele din popor*, Buc. 1881.
5. *Pădureanca*, nuvelă. (Bibl. populară a «Tribunei»). Sibiu 1884.
6. *Azilul Elena Doamna*. Sibiu 1884.
7. *Păcală în satul lui*, poveste. Sibiu 1886.
8. *O sută de ani*. Ed. 2-a. Sibiu 1887.
9. *Școalele noastre sătești*. Localurile. Buc. 1890 (fără nume).
10. *Istoria universală*. Partea I, Timpurile vechi. Buc. 1891. Partea II, Evul meziu. Buc. 1891.
11. *Românii din regatul ungar și politica maghiară*. Buc. 1892.
12. *Novele*. Vol. I Buc. 1892. Vol. II 1896. Ed. nouă Buc. 1907.
13. *Ardealul*. Studiu istoric. Buc. 1893.
14. *Tribuna și Tribuniștii*. Buc. 1896. Idem Orăștie 1896. *Tribuna d-rului Rațiu*, explicări. Orăștie 1896.
15. *Povește pentru buna creștere a copiilor*. Partea I Noțiuni de etică și de estetică. Buc. 1897.
16. *Vatra părăsită*, nuvelă din popor. Buc. 1900.
17. *Curs practic și gradat de gramatică română*. Sintactica Ed. 8-a. Buc. 1900. (Cu I. Manliu).
18. *Din bătrâni*, narațiune istorică. Buc. 1902.
19. *Așezarea vorbelor în românește*. Buc. 1905.
20. *Din bătrâni*. Manea. Narațiune istorică. Buc. 1906.
21. *Mara*, roman. Budapesta, Luceafărul 1906.
22. *Institutul Otetelișanu din Măgurele*. Buc. 1906.
23. *Spiru Călin*. Buc. 1908.
24. *Povești*. Buc. 1908.
25. *Din valurile vieții*. Buc. 1909.
26. *Educația rațională*. Buc. 1909 (Minerva).
28. *Educațiunea morală*. Buc. 1909 (Minerva).
28. *Românii din Ardeal*. Buc. 1910 (Minerva).

Alexandru Macedonschi.

1. *Parizina* (după Lord Byron). Buc. 1878.
2. *Ithalo*, poemă. Buc. 1878.
3. *Dramă banală*, nuvelă. Buc. 1886.
4. *Excelsior*, poezii. Buc. 1895.
5. *Bronzes*, vers. Buc. 1897.
6. *Falimentul clerului ortodox*. Buc. 1898.
7. *Cartea de aur*. București 1902.

Dimitrie Ollănescu.

1. *Pe malul gârlei*, comedie într'un act. București 1879.
2. *Q. Horatius Flaccus, Ad Pisones*... trad. în versuri. București 1891.
3. *Q. H. F. Ode, epode, Carmen saeculare*. trad. vol. I. Buc. 1891.
4. *Teatru: Pe malul gârlei, După Răsboiul, Pribeagul, Fanny, Primul bal, La mormântul poetului*. București 1893.
5. *Vasile Alecsandri*, discurs de recepțiune... Buc. 1894.
6. *Satire. Pe malul gârlei*. Buc. 1896 (Bibl. p. toți No. 63).
7. *Teatrul la Români*. Partea I. Buc. 1897. Partea II. 1898.
8. *Poezii* (1878 — 1898) București 1901.
9. *România la expoziția din Paris*, conferență... Buc. 1901.
10. *Raport general asupra participării României la expoziția universală din Paris 1900*. București 1901.

Duliu Zamfirescu.

1. *Fără titlu*. Poeme și nuvele. Buc. 1882.
2. *In fața vieței*. roman, Buc. 1884.
3. *Nuvele*. Buc. 1888.
4. *Alte orizonturi*, poezii, Buc. 1894.
5. *Lume veche și lume nouă*, roman, Buc. 1895.
6. *Imnuri păgâne*, poezii. Buc. 1897.
7. *Poezii nouă*. Buc. 1899.
8. *Viața la țară*, roman, (Bibl. pentru toți, No. 162).
9. *In răsboiul*, roman, ed. populară, Buc. 1902. *Idem* Buc. 1907. (Bibl. pentru toți No. 326).
10. *Nuvele romane*. (Bibl. pentru toți No. 13). Ed. 2-a 1903.
11. *Tănase Scatiu*, roman. Buc. 1907. (Bibl. pentru toți, No. 259).
12. *Indreptări*, roman, Buc. 1908. (Bibl. pentru toți).
13. *Poporanismul în literatură*, discurs de recepțiune la Academie, București 1909.
14. *Miriță*, poem eroic. Buc. 1910.
15. *Metafizica cuvintelor* Buc. 1910.

Mihail Eminescu.

1. *Poezii*. Buc. Ed. Socec. Ed. 1-a 1883. Prefață de T. Maiorescu. Ed. 2-a 1887. Ed. 4-a 1889. Ed. 6-a 1892. Ed. 7-a 1895. Ed. 8-a 1901.
2. *Proză și versuri*. Editor V. G. Morțun, Iași 1890.

3. *Culegere de articole d'ale lui M. Eminescu*. Articole apărute în «Timpul» în anul 1880 și 1881. Buc. 1891. Prefață de Gr. Păucescu. Ed. 3-a Buc. 1896. Altă ediție : Buc. Minerva, 1910.
4. *Poezii complete*. Iași (f. d.) [Șaraga No. 7]. Prefață de Al. Xenopol. Alte ediții : Cu o notiță de căpitanul Eminescu, Buc. Bibl. pentru toți ; Carte didactică. Buc. 1895. Ed. 2-a Iași 1896 ; Ediție de I. Scurtu, Buc. Minerva 1908 ; Ediție completă cu biografie de I. Săndulescu, Buc. 1907 ; Lumină de lună, ed. I. Scurtu, Buc. 1910.
5. *Diverse* (Critici, vederile sale politice). Colecțiunea Șaraga cu o prefață de I. L. Caragiale, 1893.
6. *Nuvele* Iași, 1893. (Bibl. Șaraga 28).
7. *Literatură populară*. Buc. Minerva, 1902. Cu o prefață de I. Chendi.
8. *Poezii postume*. Buc. Minerva, 1902. Prefață de N. Hodoș. Ed. 2-a Buc. 1905. Prefață de I. Chendi. *Idem*. 1908.
9. *Geniu pustiu*, roman inedit. Cu o introducere și note de I. Scurtu, Buc. 1904, Minerva. Ed. 2-a, Buc. 1907. Ed. 3-a Buc. 1909.
10. *Scrieri politice și literare, manuscrise inedite și culegeri din ziare și reviste*. Vol. I. 1870—1877, ediție critică, Buc. Minerva, 1905. Cu introducere de I. Scurtu.
11. *Bogdan Dragoș*. Buc. 1906.
12. *Proza literară*. Minerva, 1908. Introducere de I. Scurtu. (Biblioteca Minerva No. 5). Altă ediție de Proză, Sfetea, 1908. *Povestiri*. Bibl. Socec, Buc. 1908. *Icoane vechi și noi*, Vălenii-de-Munte 1909.
13. *Sărmanul Dionis*, nuvelă. Buc. 1907 (Bibl. universală No. 3).
14. *Laïs, le joueur de flûte de Emile Augier, comedie antică într'un act în versuri*, trad. cu o introducere de I. Scurtu. Buc. 1908, Socec.

Barbu de la Vrancea.

1. *Sultănică*. București 1885. (Nuvele). Ed. 2-a București 1908.
2. *Trubadurul* (Nuvele). București 1887.
3. *Guvern, prefecți și deputați*, analiză electorală. Buc. 1890.
4. *Carmen Sylva, Neagoe Basarab și Meșterul Manole. Carmen Sylva și României*. Buc. 1892.
5. *Cestiunea națională*, discurs la Ploești 13 Dec. 1893. B. 1894.
6. *Inocent*, pledoarie la Curtea cu jurați. Buc. 1904.
7. *Paraziții*. Buc. 1893. Altă ed. Buc. 1905.

8. *Intre vis și viață*. București 1893. Ed. 2-a 1903.
9. *Lumină tuturoară*, discurs în Cameră 17 Martie. București 1895.
10. *La question nationale*. Le rôle et des droits des Roumains d'au delà des Carpathes. Buc. 1894.
11. *Regimul*, discurs în Cameră la 29 și 30 Noemvrie 1894. Buc. 1894.
12. *Regimul personal*, discurs în întrunirea dela 20 Febr. 1894. Buc. 1894.
13. *Hagi Tudose*. Tipuri și moravuri. București 1903.
14. *La jeunesse*, discours. București 1906.
15. *Apus de soare*, piesă în 4 acte București 1909.
16. *Stăpâniă odată*. Buc. 1909 (Bibl. Socec No. 56).
17. *Viforul*, piesă în 5 acte. București 1910.
18. *Luceafărul*, piesă în 5 acte. București 19...

Nicolae Beldiceanu.

1. *Antichitățile dela Cucuteni*. Iași 1885.
2. *Epitaful aflat la Bunești*. Iași 1888.
3. *Poezii*. Iași 1893 (Colecția Șaraga No. 14).
4. *Elemente de istoria Românilor cursul inferior*. Partea I și II, cl. II primară. Iași 1893. Clasa III primară, Iași 1894. Clasa IV primară, Iași 1894.
5. *Carte de citire pentru cl. IV primară*, Iași 1895 (cu A. Puiu, N. Arbore, I. Tufescu).

George Cosbuc.

1. *Pe pământul Turcului*. Sibiu 1885. (Bibl. pop. a Tribunei No. 17). Ed. 2-a Buc. 1886.
2. *Blăstem de mamă*, legendă pop. din jurul Năsăudului. Sibiu. 1885. (Bibl. popor. a Tribunei No. 13). Ed. 2-a Sibiu 1886.
3. *Fata Craiului din cetini*. Sibiu 1885.
4. *Draga mamei*, baladă, Sibiu 1886.
5. *Fulger*, poveste în versuri. Sibiu 1887.
6. *Balade și idile*, Buc. 1893. Ed. 2-a Buc. 1897. Ed. 3-a Buc. 1902.
7. *Lord Byron, Mazepa*. Poemă în versuri! Craiova 1896. (Bibl. Nouă No. 1).
8. *Fire de tort*. Buc. 1896. Ed. 2-a. Buc. 1898. Ed. 3-a Buc. 1905. Ed. 4-a Buc. 1910.

9. *Vergilius Maro. Opere complete. I Aeneis.* Buc. 1896. Ed. 2-a Buc. 1898.

10. *Antologie sanscrită*, trad. în versuri. Craiova [1897] (Bibl. pop. No. 37) Idem 1907. (B. p. toți).

11. *Versuri și proză.* Caransebeș. 1897. (Bibl. noastră No. 3 și 4),

12. *Sacotala*, traducere liberă. Buc. 1897.

13. *Povestea unei coroane de oțel.* Buc. 1899.

14. *Războiul nostru pentru neatârnare.* Buc. 1899. Ed. 4-a Buc. 1900. Ed. 5-a Buc. 1907.

15. *Fapte și vorbe românești, Carte de citire pentru toți Români.* Buc. 1899.

16. *Din țara Basarabilor.* Buc. 1901. (Bibl. Steaua No. 1).

17. *Ziarul unui pierde vară* (poezii). Buc. 1902. Idem Buc. 1909. (Bibl. rom. encicl. Socec).

18. *Carte de citire.* Buc. 1902 (cu A. Vlahuță).

19. *Dintr'ale neamului nostru.* Buc. 1903.

20. *Cântece de vitejie.* Buc. 1904. Ed. 2-a Buc. 1908.

21. *Dușmanul dintre noi, conferință la cercurile culturale.* Buc. 1905 (Bibl. antiacolică No. 12).

22. *Ostașul. Calitățile și virtuțile militare trebuincioase școlarului român.* Buc. 1906.

23. *Carmen Sylva. Valuri alinate*, trad. Buc. Minerva 1906.

24. *Vergiliu. Georgicele*, traducere Buc. 1906 (Bibl. p. toți).

25. *Cărți de citire pentru cursul puimar* (cu G. Dima, G. Stoicescu și G. Costescu). București 1908, 1909, 1910.

26. *Parmeno de Terentiu*, traducere Buc. 1908 (Bibl. rom. encicl. Socec No. 29).

26. *Superstițiunile păgubitoare ale poporului nostru.* Buc. 1909 (Biblioteca Steaua).

27. *Schiller. Don Carlos.* Traducere Buc. 1910 (Bibl. Teatrului Național No. 10).

Alexandru Vlahuță.

1. *Nuvele.* Buc. 1885.

2. *Poezii* Buc. 1887. Ed. 2-a Buc. 1892. Ed. 3-a 1894. *Iubire*, poezii 1896. *Idem* B. p. toți. *Poezii, ediție completă.* Buc. 1899. Ed. 2-a Buc. 1904. *Idem* 1908.

3. *Curentul Eminescu.* Conferință la Ateneu 12 Martie 1892. O poezie nouă. Buc. 1892.

4. *Din goana vieții*, nuvele. Buc. 1892. *Idem* B. p. toți 1896.

5. *Nuvele.* I și Șuraga No. 9. *Icoane șterse.* Nuvele B. p. toți No. 6. *Idem* 1908.

6. *Un an de luptă*. Buc. 1895.
7. *Dan*, roman. Buc. 1894. Idem B. p. toți No. 73—77.
8. *Clipe de liniște*. Nuvele Buc. 1899. Altă ed. Buc. 1907.
9. *România pitorească*. Buc. Socec, 1901. Altă ed. Buc. Minerva 1908.
10. *Din trecutul nostru*. Ilustrații de Stoica Buc. 1908.
11. *In vâltoare*. Nuvele și impresii. Târgu-Jiu 1896. Ed. 2-a Buc. 1901.
12. *Carte de citire pentru școlile secundare și profesionale* Buc. 1902 (cu G. Cosbuc).
13. *Pictorul N. Grigorescu: viața și opera lui*. Editura Casei Școlilor Buc. 1910.

Ion L. Caragiale.

1. *Teatru*. Prefață de T. Maiorescu. Buc. 1889.
2. *Năpasta*. București 1890.
3. *Note și schițe*. Ed. 2-a Buc. 1892.
4. *Păcat. O făclie de Paști. Om cu noroc*. Buc. 1892.
5. *Teatru*. Șaraga. Iași No. 20—21. 2 volume. (Năpasta, Conu Leonida. O scrisoare pierdută; O noapte furtunoasă; D'ale carnavalului; O soacră). *Idem* 1 vol. București 1908.
6. *Schițe ușorare* (1896) (B. p. toți No. 58). *Idem* 1907.
7. *Schițe*. Bibl. Șaraga No. 64.
8. *Notițe și fragmente literare*. Buc. 1897.
9. *Calendarul Dacia pe 1898*, Iași.
10. *Două bilete pierdute* Buc. 1901.
11. *Momente*. Buc. 1901 Ed. nouă: *Momente, Schițe, Amintiri* București 1908.
12. *Calendarul Moftului Român pe 1902*. București 1901.
13. *1907 din primăvară până în toamnă*. Câteva note. B. 1907.
14. *Schițe nouă*. București 1910.

Constantin Dobrogeanu-Gherea.

1. *Studii critice*. Vol. I. Buc. 1890. Vol. II. Buc. 1891. Vol. III. Buc. 1897.
2. *Concepția materialistă a istoriei*. Buc. 1892.
3. *Neiobăgia*. Buc. 1910.

Theodor Șerbănescu.

1. *Traducerea în versuri a poemului lui Damé: Le rêve de Dochia*. Buc. 1894 (cu (D. C. Ollanescu).
2. *Poezii*, adunate și publicate de T. G. Diuvara... Buc. 1902.

CUPRINSUL

	Pag.
<i>Prefață</i>	I
<i>Introducere</i>	VII
I. Literatura română în prima jumătate a sec. XIX	
VENIAMIN COSTACHE. <i>Biografie</i>	5
Din prefața «Vieții sfinților»	9
IANCU VĂCĂRESCU. <i>Biografie</i>	13
La pecetea țării	14
La Milcov	17
VASILE CÂRLOVA. <i>Biografie</i>	19
Ruinele Târgoviștei	20
Odă oștirii române	22
GEORGE ASACHI. <i>Biografie</i>	25
La restatornicirea domnilor pământeni	27
Broasca și boul	29
Greerul și furnica	32
Înainte cuvântare la «Albina Românească»	32
Pentru ziua aniversală a teatrului	36
ANTON PANN. <i>Biografie</i>	38
Povestea vorbeii	40
Cuiul lui Nastratin	42
Lupul pocăit	46
O șezătoare la țară	47
Cântăreții	51
Adiata	53
I. HELIADE RĂDULESCU. <i>Biografie</i>	55
Dispozițiile și încercările mele de poezie	58
Cântarea dimineții	65
Prefața gramaticii din 1828	66
Rugăciunea pruncului	72

	Pag.
Scrisoare către Negruzzi	75
Mihaida	82
Limba română este latină	84
Foile și cărbunele	86
Cântecul ursului	88
Tandalida	90
La Schiller	92
NICOLAE BĂLCESCU. <i>Biografie</i>	95
Izvoarele istoriei Românilor	97
Starea socială a muncitorilor plugari	106
Din «Istoria lui Mihaiu» Inceputul	116
Bătălia dela Oălugăreni	118
Intrarea lui Mihaiu în Alba Iulia	132
După lupta dela Mirislău	136
Departa de patrie	128
COSTACHE NEGRUZZI. <i>Biografie</i>	139
Din «Aprodul Purice»	142
Din «Alexandru Lăpușneanu»	148
Urișul	157
Scrisoarea a 2-a	159
Scrisoarea a 6-a	162
GRIGORE ALEXANDRESCU. <i>Biografie</i>	167
Epistolă către Văcărescu	172
Căinele soldatului	177
Anul 1840	178
Umbra lui Mircea	181
Ucigașul fără voie	185
Satira duhului meu	187
Boul și vițelul	191
Toporul și pădurea	193
DIMITRIE BOLINTINEANU. <i>Biografie</i>	195
O fată tânără pe patul morței	199
Mihnea și Baba	201
Cupa lui Ștefan	206
Moartea lui Mihaiu	208
San Marina	211
ALEXANDRU RUSSO. <i>Biografie</i>	213
Din «Critice»	214
Din «Amintiri»	217
Din «Cântarea României»	221
MIHAIL KOGĂLNICEANU. <i>Biografie</i>	223

	Pag.
Literatura în principate între 1830—1840	227
Unirea principatelor	229
Opera generațiunii dela 1848	232
Dunărea.	238
VASILE ALECSANDRI. <i>Biografie</i>	241
Strungă	246
Adio Moldovei.	248
Deșteptarea României	249
N. Bălcescu murind	251
Pahod na Sybir	253
Legenda lăcrămioarii.	256
Lunca din Mircești	257
Miezul iernei	260
Balcanul și Carpatul	260
Barbu Lăutarul	262
Chiriță în provincie	267
Din Despot Vodă	273
Din Ovidiu	281
<i>Curentul latinist</i>	283
<i>Influența franceză</i>	304
<i>Caracterizare generală</i>	313

II. Literatura română în a doua jumătate a sec. XIX

ION GHICA. <i>Biografie</i> ,	325
Munca	327
Creditul.	332
In insula Samos.	336
ALEXANDRU ODOBESCU. <i>Biografie</i>	346
Moartea Doamnei Chiajna	349
Engolpionul dela Snagov	353
Dio Pseudocyneticos	358
Horia la împărat	365
Biserica de la Curtea de Argeș și Legenda lui Manole	370
BOGDAN P. HASDEU. <i>Biografie</i>	382
Ion Vodă cel cumplit	386
Cerințele istoricului, din «Istoria critică»	390
Adevăr, din «Etymologicum»,	392
TITU MAIORESCU. <i>Biografie</i>	395
Critica direcției Convorbirilor.	398

	Pag.
Direcția nouă în poezie	403
PETRE ISPIRESCU. <i>Biografie</i>	409
Numai cu vitele se scoate sărăcia din casă	410
Povestea Aprodului Purice	416
ION CREANGĂ. <i>Biografie</i>	420
Punguța cu doi bani	423
Poveste	428
Amintiri din copilărie	432
EPISCOPUL MELCHISEDEC. <i>Biografie</i>	436
Despre cinstirea și închinarea icoanelor	439
MIHAIL EMINESCU. <i>Biografie</i>	448
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie	452
Învieirea	453
În fereastra despre mare	455
S'a stins viața.	445
Se bate miezul nopții	456
Satira I.	456
Călin	459
La steaua.	461
ION SLAVICI. <i>Biografie</i>	462
Vecinii	463
Popa Tanda	473
NICOLAE GANE. <i>Biografie</i>	494
Andrieu Florea Curcanul	495
ION L. CARAGIALE. <i>Biografie</i>	517
Conu Leonida față cu reacțiunea	519
Petițiune	529
ALEXANDRU VLĂHUȚĂ. <i>Biografie</i>	535
Lui Eminescu	536
În pădure	538
Unde ne sunt visătorii ?	539
Un sol al neamului	542
BARBU ST. DELAVRANCEA. <i>Biografie</i>	546
Din «Hagi Tudose»	548
Din «Apus de soare»	554
GEORGE COȘBUC. <i>Biografie</i>	558
Armingenii	559
Pace	561
În miezul verii	562
Spada și Credința	564
<i>Curentul poporan</i>	565

	Pag.
<i>Caracterizare generală</i>	568
Apendice bibliografic	1

Ilustrațiuni, portrete, facsimile, etc.

1. Portretul lui Veniamin Costache	5
2. Seminariul dela Socola	6
3. Autograf al lui Veniamin	
4. Titlul cărții «Funia întreită» din 1831	8
5. Portretul lui Iancu Văcărescu	13
6. Pecetea condicii lui Caragea 1818	15
7. Titlul colecției de poezii a lui Văcărescu din 1830.	18
8. Portretul lui V. Cârlova.	19
9. Portretul lui Asachi	25
10. Titlul cărții «Către neamul Moldovenesc» de Asachi 1822.	28
11. Lupta dela Marienburg tablou de Asachi	30
12. Albina românească din 1829	33
13. Portretul lui A. Pann	37
14. Cântece de stea de A. Panu	38
15. Portretul lui Heliade din 1848	55
16. Alt portret al lui Heliade	75
17. Gramatica din 1828	67
18. Curierul de ambesexe 1836.	73
19. O scrisoare a lui Heliade din 1836	76
20. Curierul românesc 1829	81
21. Portretul lui N. Bălcescu.	95
22. Magazinul istoric 1845	99
23. Autograf al lui Bălcescu	117
24. Portretul lui Mihaiu	119
25. Mihaiu în lupta dela Călugăreni	128
26. Alt portret al lui Mihaiu	131
27. Intrarea lui Mihaiu în Alba Iulia	133
28. Portretul lui C. Negruzzi	139
29. Aprodul Purice	147
30. Autograf al lui C. Negruzzi.	166
31. Portretul lui Gr. Alexandrescu	167
32. Autograf lui Gr. Alexandrescu	171
33. Eliezer și Neftali	173
34. Portretul lui Mircea dela Cozia	182
35. Portretul lui Bolintineanu	195
36. Autograf al lui Bolintineanu	209

	Pag.
37. Portretul lui A. Russo	213
38. Portretul lui M. Kogălniceanu la 18 ani	223
39. Portretul lui Kogălniceanu în 1877	220
40. Autograf al lui Kogălniceanu	226
41. Letopisețele, ed. 1852	234
42. Portret al lui V. Alecsandri	241
43. Autograf al lui Alecsandri	243
44. Moise din Lipitorile satelor creat de Millo	245
45. Barbu lăutarul creat de Millo	245
46. Portretul lui G. Lazăr	286
47. Portretul lui Aaron Florian	287
48. Portretul lui Gavr. Munteanu	288
49. Portretul lui Fontaninu	289
50. Portretul lui I. Maiorescu	290
51. Portretul lui Papiu Ilarian	291
52. Portretul lui I. Gherasim Gorjan	293
53. Portretul lui Gheorghe Ioanid	294
54. Portretul lui A. T. Laurian	296
55. Portretul lui Timoteiu Cipariu	297
56. Portretul lui Cezar Bolliac	298
57. Portretul lui G. Bariț	299
58. Portretul lui Al. Donici	300
59. Portretul lui Simion Bărnuț	301
60. Portretul lui Andreiu Mureșanu	302
61. Portretul lui D. Cichindeal	303
62. Portretul lui Petrache Poenaru	308
63. Portretul lui Eufrosin Poteca	309
64. Portretul lui Dinicu Golescu	310
65. Portretul lui Costache Aristia	314
66. Gazeta Transilvaniei	317
67. Foaia literară	319
68. Portretul lui Ion Ghica	325
69. Alt portret	326
70. Autograf al lui Ghica	339
71. Portretul lui Odobescu	346
72. Autograf al lui Odobescu	348
73. Engolpionul dela Snagov	355
74. Altă parte a engolpionului dela Snagov	356
75. Horia și Cloșca la închisoare	368
76. Biserica episcopală dela Curtea-de-Arges 1860	373
77. Portretul lui Hasdeu	382

	Pag.
78. Autograf al lui Hasdeu	385
79. Ion Vodă cel Cumplit	388
80. Portretul lui Titu Maiorescu	395
81. Autograf al lui Titu Maiorescu.	397
82. Portretul lui Petre Ispirescu	409
83. Portretul lui Ion Creangă	420
84. Autograf al lui Creangă	422
85. Portretul lui Melchisedec	436
86. Portretul lui Eminescu în 1884	448
87. Alt portret din ultimii ani	449
88. Autograf al lui Eminescu	451
89. Portretul lui Slavici	465
90. Portretul lui Gane	494
91. Portretul lui Caragiali	517
92. Portretul lui Vlahuță	535
93. Portretul lui Delavrancea	546
94. Portretul lui Coșbuc	558
95. Portretul lui Al. Sihleanu	569
96. Portretul lui N. Nicolescu	570
97. Portretul lui Iacob Negruzzi	573
98. Portretul lui D. Petrino	574
99. Portretul lui G. Crețeanu	575
100. Portretul lui M. Zamfirescu	576
101. Portretul lui Scurtescu	577
102. Portretul lui D. Ollănescu	578
103. Portretul lui N. Beldiceanu	579

